

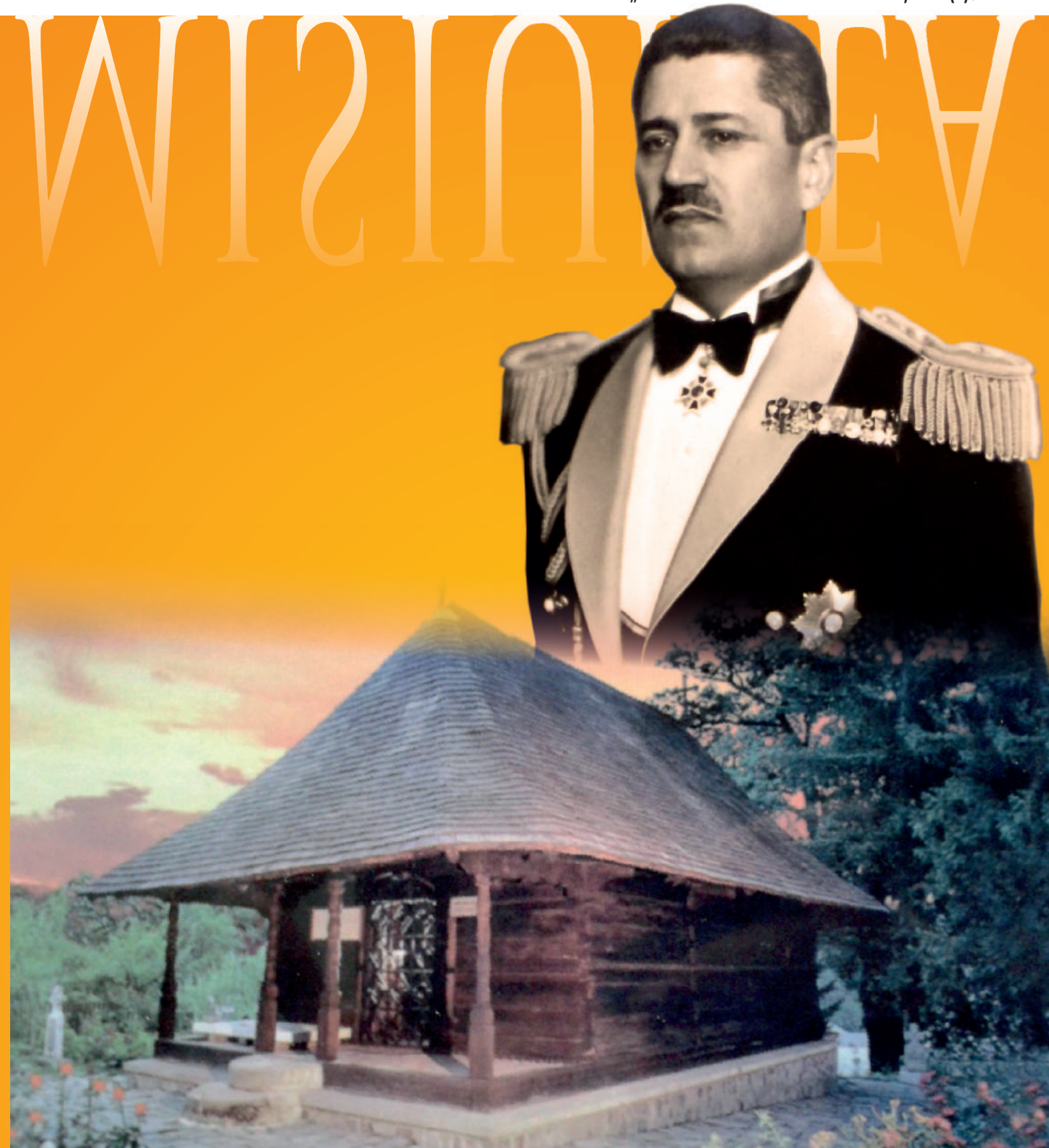

Anul III, nr. 1(3)/2016

MISIUNEA

MISIUNEA

Revista Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu” Anul III, nr. 1 (3) / 2016

ACADEMIA OAMENILOR DE
ȘTIINȚĂ DIN ROMÂNIA

ARHIEPISCOPIA
RÂMNICULUI

CENTRUL DE CERCETARE A CONLUCRĂRII BISERICII ORTODOXE CU
ARMATA ROMÂNIEI „GENERAL PAUL TEODORESCU”
CU SEDIUL LA MĂNĂSTIREA DINTR-UN LEMN

Consiliul științific

- **Înaltpreasfinția Sa Varsanufie Gogescu**, Arhiepiscopul Râmnicului.
- **Prof. univ. dr. Ioan Scurtu**, membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România, președintele Secției de Științe Istorice și Arheologie.
- **Preasfințitul dr. Emilian Lovișteanu**, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Râmnicului.
- **Prof. univ. dr. Valentin Ciorbea**, membru asociat al Academiei Oamenilor de Știință din România; Universitatea „Ovidius” din Constanța.
- **Lector universitar dr. Florian Bichir**, membru al Colegiului Național pentru Studiarea Arhivelor Securității.
- **Comandor dr. Olimpiu Glodarencu**, director al Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”.
- **Maica stareță Stavroforă Emanuela Oprea**, Mănăstirea Dintr-un Lemn.
- **Dr. Vasile Ciobanu**, cercetător științific gradul I, Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu, Academia Română.
- **Prof. univ. dr. Ion Giurcă**, Universitatea „Hyperion” București.
- **Dr. Silviu Moldovan**, seful Compartimentului de Cercetare din cadrul Consiliului Național pentru Studiarea Arhivelor Securității.
- **Dr. Corneliu Țucă**, Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice Pitești.
- **Comandor (r) Gheorghe Vartic**, cercetător științific, Comisia Română de Istorie Militară.
- **Comandor (r) dr. Aurel Pentelescu**, Comisia Română de Istorie Militară.
- **Preot dr. Laurențiu Rădoi**, Arhiepiscopia Râmnicului

Conducerea centrului

- Director onorific:** Preasfințitul dr. Emilian Lovișteanu.
- Director:** prof. univ. dr. Valentin Ciorbea.
- Manager:** Maica stareță Stavroforă Emanuela Oprea.
- Secretar:** dr. Luminița Giurgiu.

Înaltpreasfințitul Părinte VARSANUFIE
Arhiepiscopul Râmnicului

BISERICA ȘI ARMATA, ÎMPREUNĂ ÎN ACEEAȘI MISIUNE

Trăim într-o lume în care violența atinge un nivel alarmant, astfel încât fiecare pagină de ziar sau buletin de știri din mass-media vorbește de războaie, ucideri, ostatici, terorism, chiar și pe motive religioase. Cum ne raportăm noi la acestea? Ce ne învață Sfânta Scriptură, Cuvântul lui Dumnezeu, în legătură cu acestea?

Evangelia Mântuitorului Hristos, mărturisind „Trebuie să ascultăm pe Dumnezeu mai mult decât pe oameni” (*Fapte V, 29*) nu îndreptățește sub niciun chip războiul – neexistând astfel, „războaie drepte” – acesta purtând întotdeauna o anumită notă de nedreptate¹.

Folosirea violenței nu este în duhul Evangheliei. Creștinul nu recurge la violență, nu răsplătește răul cu răul, ba mai mult, acesta trebuie să-și iubească vrășmașul: „Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc” (*Matei V, 44*). Iubirea vrăjmașilor, a celor ce ne aduc nedreptate, nu este un deziderat al creștinilor, ci o poruncă a lui Dumnezeu, pe care suntem datori să o împlinim. Cu toate acestea vedem în cursul istoriei, că încă de la începuturile ei, Biserica a fost alături de Armată, înălțând înaintea lui Dumnezeu rugăciuni pentru aceasta, binecuvântând ostașii care se înrolează în armată și merg la război, sfințind steagurile de luptă etc. În învățătura Bisericii, războiul este un fapt cu totul irațional, care nu are absolut nicio rațiune dumnezeiască și, astfel, pacea devine ca singură opțiune de supraviețuire spre dobândirea Împărăției lui Dumnezeu: „Trăiți între voi în bună pace” (*I Tesaloniceni V, 13*). Cu toate acestea, Biserica este conștientă că în lume domnește nedreptatea, iar războiul devine uneori singura posibilitate de a evita un mare rău². Creștinul acceptă să fie nedreptățit ca persoană, dar nu poate sta impasibil, când aproapele lui este nedreptățit. Astfel, ca măsură extremă războiul de apărare a țării poate ar putea fi înțeles, într-o anumită măsură, dar războiul de coteropire și așa numitul „război preventiv” nu poate fi înțeles, în lumina Evangheliei. Pacea între oameni este singura care aduce soluții cu adevărat viabile într-o societate în care vorbim de drepturile omului, ale persoanei.

Biserica întotdeauna a susținut Armata, considerând, pe drept cuvânt, că aceasta nu face altceva decât să protejeze

oamenii de nedreptăți și asupriri. Altfel spus, Armata protejează membrii Bisericii, dar și Biserica se roagă pentru cei din Armată. Biserica se ocupă de ocrotirea spirituală a credincioșilor, iar armata vine și dublează această misiune, ocrotindu-i în chip material pe aceștia, purtându-le de grijă, ca ei să aibă siguranța existenței lor în această lume. Biserica și Armata au ca scop

comun creșterea morală, duhovnicească a oamenilor, pentru că pe măsura creșterii acestora în viața duhovnicească, ei vor deveni și apărători tot mai vii ai țării lor, ai neamului din care fac parte și ai valorilor naționale.

Anul 2016, fiind declarat de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române ca *Anul omagial al educației religioase a tineretului creștin ortodox și Anul comemorativ al Sfântului Ierarh Martir Antim Ivireanul și al tipografilor bisericești* vine să încurajeze intensificarea colaborării Bisericii cu instituțiile statului, mai ales Armata, spre creșterea copiilor noștri spre dobândirea Împărăției lui Dumnezeu, spre creșterea acestora ca cetățeni de nădejde ai Neamului nostru românesc, care înțeleg să apere valorile tradiționale ale românilor, atât de mult atacate în ultimii ani. Educație nu înseamnă doar creșterea lor în plan intelectual, ci și moral, iar pentru aceasta, pentru

creșterea copiilor noștri în Adevăr, Credință și Dreptate, toți suntem chemați să ne conjugăm forțele.

Armata vine și sprijină misiunea Bisericii și concret prin tipărituri, revista aceasta fiind dovada cea mai clară și vie, că și în plan cultural, prin tipărituri, Biserica și Armata acționează sinergic, dorind ca tinerii de astăzi să aprofundeze în trăire tot mai mult valorile Neamului românesc.

Îi binecuvântăm pe toți ostenitorii acestei tipărituri, revista *Misiunea*, cât și pe toți cei ce împreună lucrează la *Centrul de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu”, de la Mănăstirea „Dintr-un Lemn”,* activitate care se arată a fi o continuitate în plan cultural, funcționând cu succes de ani buni și având rezultate impresionante. Ne rugăm Milostivului Dumnezeu și Preacuratei Maicii Sale să ne întărească pe toți în această misiune, toți fiind chemați la lucrarea de zidire a Cuvântului lui Dumnezeu în inima omului, *căutând cu atât mai mult să facem temeinică chemarea noastră* (*I Petru I, 10*).

NOTĂ

1 Georgios Mantsaridis, *Morala creștină*, vol. II, traducere de Cornel Constantin Coman, Editura Bizantină, București, 2006, pp. 376-377.

2 Ibidem, p. 378.

Lieutenant-colonel dr. Miljan MILKIĆ

SOME ASPECTS OF SERBIAN CULTURAL AND RELIGIOUS HERITAGE 1916-1918

The attack on Serbia began on 5 October 1915. Central Power Armies under the command of Field Marshal Mackensen had the task to surround and destroy the Serbian army². The main forces went over the Sava and Danube to central Serbia and auxiliary forces across the Drina and from Bulgaria. Serbian High Command has avoided a major battle and trying to withdraw its troops and gain time until the arrival of the allies from Thessaloniki. By 15 October, the German XI Army and Austro-Hungarian III Army occupied Belgrade and wider area south of the Sava and Danube rivers. During the night of 15 October Bulgarian I and II Army have moved to attack. Mackensen several times tried to organize a surrounding of Serbian troops: north of Kragujevac, then in the valley of the Western Morava and on Kosovo, but without success. Serbian army fought battles and avoid devastating attacks, but failed to penetrate to Skopje in order to connect with Allies. Serbian High Command decided on 24 November to organize a further retreat through Montenegro and Albania on the Adriatic coast. After almost a month of extraordinary heavy marches with hard veder conditions in the wilderness without basic livelihood, but thanks to its outstanding moral, Serbian troops were gathered in the region of Shkodra and Durres. The first parts of the Serbian army arrived in Shkodra on 3 December 1915. Three days later arrived in Shkodra the Serbian Supreme Command. After major efforts trough the Albanian mountains and an additional effort of 160 kilometers of walking in swampy coast from Shkodra to Valona, many of Serbian soldiers died from typhus and starvation. There was not enough space for burials on the island of Corfu and neighboring island Vido. Because of danger of an epidemic, the decision was made and it was decided that the soldiers should be buried in the sea (Blue Sea Tomb). From 23 January to 23 March 1916 in the sea near Vido island was buried 4,847 Serbian soldiers and officers.

The Serbian Government, the members of the Parliament, the old King Petar and the allied diplomatic representatives, accompanied by the Serbian Army, crossed to the Greek territory to seek refuge. During their retreat, the intelligentsia suffered the same fate. Majority of the scientists, except those fatigued and the elderly accompanied the Army³. A great number of clergy fled from Serbia also and those who did not serve in the Army found refuge in the allied countries. Not a single episcopate of the Serbian church stayed on the territory of Serbia. The attitude of the Serbian Army towards the Serbian cultural and religious heritage during WWI can be viewed from different aspects. They made considerable efforts to preserve the national and religious customs during the war years spent on the Greek

territory, first on the Greek island of Corfu, and then on the Halkidiki peninsula. Together with the Allied Forces, they participated in battles at the Thessaloniki front. Until the end of the war, the Serbian Army did not have its own state, and was compelled to get into combat and organize the entire logistics on a foreign territory. Furthermore, the Serbian Army did their best to protect the cultural and religious objects on the territory where they were present. Eventually, immediately after the end of WWI, the Serbian Army took part in collecting and restituting cultural and religious relics.

Preservation of the cultural and spiritual heritage

Through force of circumstance, the Serbian Army had to adapt to the new conditions. They made efforts to revive the national and religious customs although they were on the Greek soil. On Sundays and public holidays, the military priests would hold a church service whenever the circumstances allowed⁴.

The major task of the military clergy was to care about the spiritual and liturgy life of the Serbian soldiers. It was rather hard to obtain the buildings for holding church services in exile. With the kindness of arch-bishop Sevas-tian, on February 11, 1911, the Serbian priests were allowed to use the churches on Corfu for holding the services. The liturgy in Serbian could be held every two weeks, according to the following schedule: on February 14 in the Basilica, on February 21 in the Saint Spiridon Church, on February 28 in the Church of the Holy Fathers, on March 6 in the Saint Taksoh Church. For all other religious services, dirge, weddings, burial services, the Serbian clergy was allowed to use the Saint Spiridon Church. On February 18, 1916, the Serbian Army Headquarters issued an order by which all units were to send their soldiers to church, especially those who were good singers and could assist with the services⁵.

1916. Corfu

Groupe de soldats jougo-slaves à Mikra.

Soldați iugoslavi la Mikra

On April 1, 1916, Ljuba Davidović, the minister of education and religion, informed the minister of defense that he would abide by their previous agreement and take over the care of one of the churches on Corfu that was allotted to the Serbian Army. In order that the liturgy life of the church would function normally, the minister of education asked for archimandrite Miron, priests Nikola Popović and Boško Aćimović, as well as deacon Lukijan Bibić, to be exempt from serving in the Town Command and awarded to him for working in the church. Alongside those, minister Davidović asked for twenty theologians as well, to support the work of the church. The archimandrite Miron was exempted from duty in the Town Command on June 7, and devoted himself to organizing the liturgy life. Timing for holding liturgy and night services was determined, as well as the timetable on which unit would come to the church. Each unit sent its theologians and gifted singers to the church and thus the church choir was established very soon. All priests and theologians who served in the church were still receiving appurtenance from the Army and their service was treated as military obligation. At the end of May 1916, the command of the Morava infantry regiment build a small church for themselves, right next to their regiment headquarters. The timetable of church services and the number of soldiers to attend them was defined by a special order. On Sundays, the service could be attended by four officers and 50 soldiers from each battalion, and on other holidays – by two officers and ten soldiers. From the regiment's headquarters and command, all officers, if they were not absent due to other duties, could attend the church service on each holiday. The services began at 7 o'clock in the morning. A choir was formed that sang in the church on Sundays and it was composed of teachers from the regiment⁶. One of the duties of the military priests was also to serve at the dirge and burial ceremonies of the deceased soldiers. On March 22, 1916, Colonel Krsta Smiljanić, the commander of the Drina division, issued an order by which he demanded money to be collected for the construction of a cemetery on Corfu. „Since we are here on Corfu only temporarily, we need to collect amongst ourselves some means to visibly mark the place where our fellow soldiers are left, without living to see our renewed and great Serbia.” On of the first recorded commemorations for the Serbian soldiers killed on the Greek territory took place on April 18, 1916 the commemoration was held in the church in the village of Stranilo, where the soldiers had first attended a liturgy and accepted communion⁷.

For the purposes of religious services, the Army most

often used the Saint Sava Church in Thessaloniki and Saint George's Church in Mikra. Other churches were used as well, if needed. Thanksgiving ceremonies and commemorations were regularly held, attended by a specified number of soldiers and their officers⁸. On July 14, 1916, the Head of the Military Command Headquarters, General Petar Bojović, signed an order on the holding of a special commemoration on the Vidovdan day for the soldiers killed in all wars⁹. The army commanders and the commander of the Cavalry division were order to issue the necessary orders so that this commemoration could take place. The Saint Sava Church in Thessaloniki was determined to be the place for the central commemoration all chiefs units of the Military Command Headquarters had to attend. A collective praying ceremony for the victory of the allied forces was held in the Thessaloniki Saint Sava Church on March 25, 1918, on the Blagovesti holiday¹⁰.

As much as the war allowed, all holidays were respected and marked. On June 27, 1916, an order came from the Military Command Headquarters to all units that on Saint Peter's Day no special ceremonies are to be held¹¹. This was to respect the will of King Petar not to hold ceremonies due to the current state of affairs. The King Petar also asked not to be sent personal cards with congratulations for the holiday¹². The Head of the Military Command Headquarters, General Petar Bojović, issued an order on May 17, 1917, to all staff of the Military Command units that all staff should be exempted from official duties on the afternoons of Sundays and holidays¹³. The staffs were to use this time for rest and refreshment. The heads of units were given the freedom to delegate a certain number of urgent duties to some members of staff, if needed.

The main Christian holidays, Christmas and Easter, as well as the holidays of other religions present in the Serbian Army, were celebrated almost without exception every year during the war. King Petar and the crown-prince Aleksandar Karadjordjević, the Chief Commander of the Serbian Army, always sent the words of congratulations to the soldiers on the eve of the holidays, including the New Year's Eve. Before Christmas of 1916, the Head of the Military Command Headquarters, General Petar Bojović, ordered that during the Christmas holidays, between December 24 and 27, only the urgent matters and dispatch of urgent mail were dealt with in the offices of the Command¹⁴. The heads of units were given the freedom to organize the working hours, according to the needs. In Thessaloniki, in November 28, 1916, the secretary of the Serbian episcope Dimitrije (Pavlović), arch-deacon Ljubomir Popović, issued 200 copies of the episcope's Christmas epistle, so that they can be submitted to the military priests in all units¹⁵. The priests were to read and distribute the epistle to the soldiers on Christmas day. Before Christmas 1917, the Head of the Military Command Headquarters, General Petar Bojović, ordered that all units of the Command worked only in the morning of the day before Christmas, and that the first two days of the Christmas holiday are non-working day¹⁶. The Unit for mail and telegraph of the Military Command Headquarters informed the head of the Adjutant department on December 23, 1917, that they would not be dealing with clients on the first day of Christmas, and on the second day – only till noon¹⁷. The dispatch of mail was performed without any delay.

On June 17, 1916, the Head of the Military Command Headquarters, General Petar Bojović, ordered that the soldiers of Islamic religion would be free from the performance of interior service in the Command (attendance, prefecture, assistance and guard) during the month of Ramadan, and during the Bajram itself, which lasts for three days, the soldiers of Islamic religion would be free from the performance of any duties whatsoever¹⁸. On the next day, the Command Headquarters' was informed by the Third Army Command that for Ramadan and Bajram, special orders were issued¹⁹. By the order of the Head of the Military Command Headquarters, General Petar Bojović, on May 28, 1918, all units and institutions were informed on the beginning of Ramadan²⁰. The officers in charge were ordered to allow the soldiers of Islamic religion the necessary rest and visit of mosques, if it was possible.

On May 23, 1916, the Head of the Military Command Headquarters, General Petar Bojović, ordered that "the soldiers of the faith of Moses" were to be exempted from any duties and tasks on the Jewish holiday on the 24th and 25th May²¹. He also allowed all Jewish soldiers to go to Thessaloniki and attend the service in the synagogue, if they wished to. On March 14, 1917, the Head of the Military Command Headquarters, General Petar Bojović, ordered that the officers in charge from commands and institutions in Thessaloniki, Mikra and Zejtinlik, allowed their Jewish soldiers to spend all days of Pasha Holiday in Thessaloniki, if the circumstances would allow²². For the Jewish soldiers outside of these locations, exemption of all duties was allowed.

A special chapter is devoted to the attitude the Serbian Army had towards the tsarist sanctuary of the monastery of Hilandar on the peninsula of Atos. During the exile years, it was natural that the Serbian Military Command Headquarters cooperated with Hilandar. The war circumstances and an unstable good fortune burdened this collaboration. The good fortune was not accompanying Lieutenant-Colonel Milan Radojević who was supposed to sail to Hilandar at the beginning of February 1917, to take over the timber that was supplied for the army by the monastery administration. This journey was cancelled due to the great danger of being attacked by submarines. At mid June that year, a large number of church objects and service books were sent from the monasteries of Hilandar and Vatoped, through archimandrite Lukijan, the head of the Hilandar metoh in Thessaloniki. In August 1918, the vojvoda Živojin Mišić sends a mili-

tary priest, archimandrite Joakim Bjedov to bring help from Hilandar. Based on the historical documentation available, it seems that the contacts and mutual assistance were occurring on everyday basis. This is also proven by the fact that the Serbian Army used for their services the Saint Sava Church, which was property of Hilandar monastery in Thessaloniki. Also, dozens of Serbian soldiers and military priests were visiting Hilandar monastery, to stay there sometimes even for two months, to recuperate and gain new spiritual fervor.

These are the words used by Milutin Simić, a priest in the Command of the Cavalry Artillery, in his report to the commander of the division on June 15, 1916, where he describes his reasons for going to Hilandar Monastery: "Hilandar is a very significant centre of religious life, both in the political and religious sense, as it is the ultimate aspiration of our rulers and politicians. Hilandar is also today the most vivid proof that we are not alone in this most sacred part of the Balkan Peninsula, but that we are equal with our neighbors in everything".

Protection of religious objects

Besides preserving its cultural and religious heritage, the Serbian Army protected and took care of the cultural and religious objects on the territory where it was situated. In order to protect the Roman-Catholic and Muslim religious objects around Shkodra, the Head of the Military Command Headquarters ordered on December 15, 1915 the Commander of the Third Army that he "absolutely has to prevent" the attempts of certain commanders to accommodate their soldiers into those religious buildings. The commander of Shkodra Town was ordered to apply "the most energetic measures to prevent any command" to use the religious buildings for accommodation. The Military Command Headquarters issued this order even though the soldiers arriving to Shkodra had to sleep on the streets and in the fields outside the town²³.

While the Serbian Army used some of the Greek churches, certain problems occurred. On June 23, 1918, the Greek Embassy in Serbia submitted a complaint to the Serbian Military Command Headquarters that the Sumadija division had occupied the Greek church in Caken Ciflik, destroying the Greek icons and replacing them with Serbian ones. The Serbian Army was also accused of attempting to tear down the Greek church in Tresina. The commander of the Second Army, vojvoda Stepa Stepanović, reacted to these accusations and on July 16 sent a report of the Sumadija division commander to the Command Headquarters. The report states that there was an agreement between the Serbian and the Greek priest that the church would be used jointly and that the icons had already been destroyed when the Serbian Army started using the church in Caken Ciflik. On June 27, 1918, vojvoda Mišić informed the Greek Embassy in Serbia on the information gathered about the church in Caken Ciflik. He also stated that the Serbian army did not intend to tear down the church in Tresina, but had done repairs on it, with the consent of the local population²⁴.

Upon the breakthrough of the Thessaloniki front, the Serbian Army continued with military operations in order to set Serbia free. During those battles, the commander of the XXV Tetovo Regiment Command reported to the commander

5 mai 1916, Salonic. Mulțime în fața rămășițelor unui zeppelin doborât

of Vardar division, on October 7, 1918, whereby he informs him that a French detachment is stationed in Lešak monastery, in Lešak district in Macedonia, and that this detachment is performing requisition of monastery property. On October 13, the commander of the XXV Tetovo Regiment Command submitted to the Vardar division also the report from the court of Lesak district, where all the property and food taken from the monastery was listed. He once again asked the commander of the division to urgently undertake the necessary measures, through the Military Command Headquarters, so that the French detachment would leave the monastery. On the following day, the command of the Vardar division informed the Chief Command on this issue. The Command Headquarters reacted on October 18, by ordering the commander of the Vardar division to immediately release the Lešak monastery of the French soldiers and to have the French hand over the property taken. The Serbian liaison officer with the Headquarters of the French Eastern Army informed the Chief Command that the Command of the French Eastern Army had ordered the withdrawal of the French detachment from the Lesak monastery²⁵.

The return of the relics of Saint King the First-crowned to Serbia

After the liberation of Serbia and the end of the WWI, the Serbian Army endeavored to restore the Serbian cultural objects that have been either hidden by the Serbian authorities to protect them from the war, or robbed by occupying forces.

On December 24, 1918, the Belgrade Arch-bishop and Serbian Mitropolit Dimitrije issued a plea to the Chief Command of the Serbian Army to assist in the return of the relics of Saint King the First-crowned from the Ostrog monastery to Studenica monastery. Since the war was still ongoing, the Mitropolit found that only with the assistance of the Army it was possible to safely return the relics and enable the return of the two monks from Studenica monastery who were accompanying the relics²⁶. The Command Headquarters issued an adequate order to the Traffic department on December 30, 1918²⁷.

The Head of the Military Command Headquarters, vojvoda Živojin Mišić, issued on March 9, 1919, an order to the commander of the Second Army District on the return of the relics of Saint King the First-crowned. The return was supposed to be made from Ostrog in Montenegro, through Sarajevo and Brod, to Belgrade. Accompanying the shrine were also the two monks from Studenica, archimandrite Serafim and monk Antonije. From the side of the army, vojvoda Mišić had ordered the commander of the Second Army District to provide the escort of one officer and several soldiers who would accompany the relics to Belgrade and submit them to Mitropolit Dimitrije. It was within the jurisdiction of the commander of the Second Army District to also determine which unit would provide for a transport vehicle from Ostrog to Zelenika and then to regulate the further transport by train to Brod, where the Traffic department of the Chief Command would take over the transportation²⁸. On the same day, the copy of the order was submitted to the Head of the Traffic department²⁹. He informed on March 10 the head of the Operations unit that his department,

together with the Directorate of the Serbian Railway, have undertaken all necessary measures for train transportation from Brod to Zemun, where the Engineering Department would take over the transport to Belgrade by boat³⁰. The order of the Traffic Department was sent to the Engineering Department on March 11, 1919³¹.

Based on the historical documentation available, we know that the relics of Saint King the First-crowned arrived to Brod on the eve of April 30, and that on May 11, 1919, the ship "Aleksandar" was ready on the Sava wharf in Zemun to take over the relics and transport them to Belgrade³².

The books stolen from libraries and monasteries

On April 14, 1919, based on the information gained from Bishop of Niš, Dositej, the minister of education Ljubomir Davidović informed the head of the Military Command Headquarters, vojvoda Mišić, of the existence of a large number of old books stolen during the war from the Serbian monasteries and libraries in old Serbia. The minister had given the name of the Bulgarian guerilla soldier and his address in Sofia where the books were held. He asked the vojvoda Mišić use the Serbian Military Mission in Sofia to inform about this Jovan Tomić, the librarian of the National library. Tomić was the chairman of the Committee for the restitution of goods stolen from libraries and other educational institutions and was at that time in Sofia. On April 15, the Chief Command informed the Head of the Military Mission General Tucaković on the order of minister Tomić to bring back to Serbia all the books found³³.

The return of the stolen church bells

Cimitirul iugoslav de la Salonic

Through the Military Mission of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, and after a plea from the Mitropolit Dimitrije, the Chief Command undertook the necessary measures during March 1919, to find the church bells that the Austro-Hungarian army took while withdrawing from Serbia. The Committee determined on March 19, that two church bells stolen from Serbia were in the "Weis" factory near Budapest. The Committee wrote a report about it and listed some more factories where stolen bells were kept. Due to the political changes in Hungary, the bells could not be returned to Serbia³⁴.

This issue was once again raised by Mitropolit Dimitrije during June 1919. The Head of the Military Command Headquarters replied to the Mitropolit on June 20, and informed him that the Military Mission in Vienna received once more the instructions on continuance of the search for the stolen church bells³⁵.

Protection of the historical documentation and archives

In the course of WWI, the Archive of the Serbian Army was constantly on the move and was taken care of, although it was a burden at the time of the retreat and while the Thessaloniki front battles were raging. Certain commanders requested that the Archive should be burnt, and their request was approved. However, the Chief Command was in favor of the Archive being transported, at the expense of the wounded officers, from the village of Lipljan to the town of Prizren in 1915³⁶. After arrival on the island of Corfu, on February 21, 1916, the Commander-in-chief of the Serbian Army issued The Guidance on Delivery of Archive documents. This guidance was complemented on April 13, 1916, and an Archive Commission was established. In that way 90% of the archived documents of the Serbian Army was collected and preserved, and are now stored in the Military Archive in Belgrade. After the war, further measures were undertaken for subsequent collecting and classifying of the archive documents on the Serbian Army. In 1919, the archived documents were transferred from Greece to Belgrade. The Ministry of Army and Navy sent the teams to search for the documents in the archive. The attachés were instructed to demand the return of the taken archive. They searched in Austria, Hungary and Bulgaria. The responses were negative due to the fact that the restitution of the archive documents was not regulated by any international convention. On March 1, 1920, the preserved archive papers on the Serbian Army were divided into documents of historical importance by the order of the Minister of Army and Navy. They were delivered to the Historical Department of the Headquarters. The remaining documents, without any historical significance, were kept in the units.

During WWI, the Serbian Army found itself in situations where apart from fighting in battles, which was its primary role, it had to take care of and protect objects and buildings that presented cultural heritage. The Serbian Army protected the religious and cultural monuments both on the territory of Serbia and on the territories where it was engaged in battle. In the actions by the Serbian Army, consideration and care for the cultural monuments was felt, notwithstanding the national and religious background or the time when these objects were created. We may conclude that this attitude of the Serbian Army was influenced by the international conventions on this issue, but also by the fact that it

was the Serbian Army who was the preserver of culture and spiritualism of the Serbian people. In the situation when, amidst the occupation of entire Serbia, the Serbian king and all members of the government were forced to flee from their state, the Serbian Army was nourishing the cultural and spiritual life of the Serbs during the harshest war years.

SOME ASPECTS OF SERBIAN CULTURAL AND RELIGIOUS HERITAGE 1916-1918

The paper is based on the documents of the Serbian Supreme Command and documents of certain commands of the Serbian Army, which are kept in the Military Archive in Belgrade. Was consulted as well as learned papers and monographs on WWI, which were published in Serbian language. In October and November 1915, the attack of Austro-Hungarian, German and Bulgarian armies forced the Serbian Army to leave Serbia, marching through Montenegro and Albania. Owing to the Allied help, the Serbian Army found refuge on the Greek island of Corfu first, from January to May 1916, and afterwards on the Greek peninsula of Halkidiki. There, together with the Allied Forces, they participated in the battles at the Thessalonian front. Until the end of the war, the Serbian Army had no their state, and were compelled to get into combat actions and organize their whole logistic on the foreign territory. Through force of circumstance the Serbian Army had to adapt to the new conditions. They made efforts to revive the national and religious custom, though they were on the Greek soil. On Sundays and public holidays, the military priests would hold service in church whenever the circumstances allowed. St Sava's Church in Thessalonica and St George's Church in Micra were mostly used by the military, as well as the synagogue in Thessalonica. The major Christian holidays, Christmas and Pascha, as well as major holidays of other religions professed in the Serbian Army (namely Muslims and Jews), were celebrated each war year, almost without an exception.

Additionally, the Serbian Army protected and took care of the cultural and religious monuments they would come across. Thus, while the Serbian Army were retreating from Serbia, the commander in chief of the Supreme Command Headquarters, on 15 December 1915, gave the order to the commander of the Third Army to "unconditionally prevent" any attempt of some commanders to accommodate the soldiers in the Muslim and Roman Catholic shrines in the Scadar district. The Supreme Command issued such an order in spite of the fact that the Serbian soldiers, who had been arriving into Scadar, were sleeping in the streets and fields in the suburbs. A special chapter is devoted to the attitude the Serbian Army had towards the tsarist sanctuary of the monastery of Hilandar on the peninsula of Aton.

After Serbia had been liberated and the war had finished, the Serbian Army made efforts to regain the Serbian cultural goods sheltered from the warfare or plundered by the occupying authorities. In December 1918, the Army participated in bringing back the holy relics of St. King Prvovenčani (first-crowned) from the monastery of Ostrog (Montenegro) to the monastery of Studenica (Serbia). In March 1919, through their military mission in Vienna, the Supreme Command took all the necessary measures to find the church bells which the Austro-Hungarian Army had carried

away on their retreat from Serbia. In April 1919, vojvoda Mišić, Commander-in-chief of the Supreme Command, was informed that there was a great number of old books stolen from the Serbian monasteries and libraries during the war.

During WWI, the Serbian Army was in situation when they had to preserve and protect objects and buildings

representing the cultural heritage. Accordingly, they were the inheritors of our cultural and religious heritage, but also protectors of all heritages, no matter what its national or religious origins are.

Keywords: Serbian Army, WWI, Corfu, Halkidiki, Thessalonian front

NOTES

1 Cercetător în Departamentul de Istorie Militară, Institutul de Cercetări Strategice din cadrul Ministerului Apărării al Republicii Serbia, doctor în științe politice. Domenii de cercetare: tradiții religioase, Armata Sârbă și iugoslavă în sec. XIX și XX, relații internaționale în sec. XX și politica externă iugoslavă. A publicat numeroase studii și articole. Autor al cărții *Trieste Crisis in the Context of History and Relations between Yugoslavia and Great Powers 1943-1947*, INIS, Belgrade, 2012.

2 On the participation of Serbia in WWI, see: Milorad Ekmečić, *Ratni ciljevi Srbije 1914*, Belgrade, 1973. Andrej Mitrović, *Srbija u Prvom svetskom ratu*, Belgrade, 1984.

3 Ljubinka Trgovcevic, *Naucnici Srbije i stvaranje Jugoslavije 1914-1920*, Belgrade 1986.

4 As an example, we cite the report of the commander of the Timok Infantry Regiment III about the activities of the regiment priest during 1917, sent to the head of the Military-Road section on January 11, 1918. Military Archive Belgrade, Records 3, box 229, file 18, document 23/14.

5 Military Archive Belgrade, Records 5, box 10, file 2, document 21. Archive of the Military History Institute, Records 3, box 264, file 9, document 11/6.

6 Military Archive Belgrade, Records 5, box 10, file 11, document 36.

7 Military Archive Belgrade, Records 9, box 47, file 2, document 26/5C.

8 On the day of the military patron, Saint Dimitrije, October 26, 1916, a collective prayer was held for the victory of the Serbs in the Thessaloniki Church of Saint Sava. (Military Archive Belgrade, Records 3, box 245, file 1, document

17/4).

9 Ibid, box 254, file 2, document 3/8.

10 Ibid, box 199, file 9, document 3/177.

11 Ibid, box 254, file 2, document 3/12.

12 Ibid, box 254, file 2, document 3/11.

13 Ibid, box 391, file 1, document 3/5.

14 Ibid, box 383, file 6, document 26.

15 Ibid, box 254, file 2, document 3/28.

16 Ibid, box 273, file 6, document 4/174.

17 Ibid, box 273, file 6, document 4/145.

18 Ibid, box 252, file 10, document 5/10.

19 Ibid, box 252, file 10, document 5/12.

20 Ibid, box 409, file 11, document 5/60.

21 Ibid, box 252, file 10, document 5/4.

22 Ibid, box 280, file 3, document 2/13.

23 Ibid, box 86, file 1, document 5/1.

24 Ibid, box 148, file 8, document 13/12.

25 Ibid, box 162, file 1, document 1/4.

26 Ibid, box 230, file 1, document 1/65.

27 Ibid, box 230, file 1, document 1/65.

28 Ibid, box 226, file 10, document 46/2.

29 Ibid, box 226, file 10, document 46/1.

30 Ibid, box 226, file 10, document 46/2.

31 Ibid, box 226, file 10, document 46/1.

32 Ibid, box 226, file 10, document 46/3.

33 Ibid, box 171, file 10, document 17/18.

34 Ibid, box 171, file 11, document 21/2.

35 Ibid, box 171, file 11, document 21/2.

36 Military Archive Belgrade, records 3, box. 51, file. 4, document 6/17.

Comandor (rtg) prof. dr. Aurel PENTELESCU¹
 Ionuț-Constantin PETCU²

PRO MEMORIA: 120 ANI DE LA NAȘTEREA EPISCOPULUI DR. PARTENIE CIOPRON (1896-2016)

La 30 septembrie/12 octombrie 2016 se împlinesc 120 ani de la nașterea Episcopului dr. Partenie Ciopron, personalitate marcantă a Bisericii Ortodoxe Române, care în anii 1937-1948 a condus Episcopia Armatei Române, cu sediul la Alba Iulia – Catedrala Încoronării și rezultate de excepție în păstoria sa, iar în anii 1962-1978 a condus Episcopia Romanului și Hușilor, cu sediul la Roman.

Cu acest prilej, oferim cititorilor un colaj de informații despre viața și activitatea acestui ierarh, rezultate din cercetările noastre în arhive, biblioteci și pe teren, care prefigurează monografia istorică în curs de elaborare, *Episcopul dr. Partenie Ciopron. O viață dedicată Bisericii și Armatei (1896-1980)*.

REPERE BIOGRAFICE

Episcop dr. Partenie Ciopron (1896-1980)

Nume: CIOPRON

Prenume: PARTENIE (din botez ȘTEFAN)

Data și locul nașterii: 30 septembrie (st.v.)/12 octombrie (st.n.) 1896, sat Păltiniș, comuna Păltiniș, azi județul Botoșani.

Părinți: tata – ION CIOPRON (1863-1940); mama – ANA CIOPRON (1869-1944), născută Gherman; țărani gospodari în Păltiniș.

Frați și surori: ION (1893-1978); CONSTANTIN (1898-1980); VASILE (1900-1977); GHEORGHE (1901-1987); MARIA/maica AUGUSTINA (1903-1987).

Studii:

- Școala primară (cinci clase), în Păltiniș (1903-1908);
- Școala de cântăreți bisericești de pe lângă Mănăstirea Gorovei și apoi la Iași (1910-1913);
- Seminarul teologic „Veniamin Costachi” (opt clase, cu primele două într-un an) din Iași (1922-1929);
- Facultatea de Teologie Ortodoxă (patru ani) la Universitatea din Cernăuți (1929-1933);
- doctoratul în teologie ortodoxă la Universitatea din Cernăuți (1936-1937), cu prof. univ. dr. Vasile Gheorghiu (1872-1959), membru de onoare al Academiei Române (1938-1948; din 1990);
- Institutul pedagogic universitar (1934-1935), din Iași, calificat profesor.

Activitatea înainte de călugărire:

- cântăreț bisericesc la Mănăstirea Slatina, azi județul Suceava (1913-1916);
- serviciul militar obligatoriu la Regimentul 29 infan-

terie, Dorohoi (1916-1921), rănit pe frontul de la Cașin-Oituz (1917), demobilizat cu gradul de sergent (1 aprilie 1921), decorat cu „Crucea Comemorativă a Războiului 1916-1918”, cu baretele Oituz și Tg. Ocna.

Activitatea după călugărire:

- tuns în monahism la Mănăstirea Slatina, azi județul Suceava (4 iunie 1921, st.n.);
- hirotonit diacon (24 iulie 1921) și mutat la Iași – Biserica „Sf. Nicolae Domnesc”, cu slujire la Catedrala Mitropolitană, din ordinul Mitropolitului Pimen Georgescu al Moldovei și Sucevei (1853-1934; mitropolit: 1909-1934);
- hirotonit preot (8 aprilie 1934) pe seama Catedralei Mitropolitane; hirotesit arhimandrit (13 aprilie 1934);
- exarh (inspector) al mănăstirilor din Eparhia Moldovei (1934-1935);
- hirotonit arhiereu pe seama Episcopiei Armatei, cu titlul „de Alba Iulia” (25 septembrie 1937), în Paraclisul Palatului Patriarhal din București;
- Episcop al Armatei Române – inspector al clerului militar în Ministerul Apărării Naționale, cu gradul militar de general de brigadă, membru de drept al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române (1937-1948); episcop-locotenent (locțiitor) al Eparhiei Hotinului, cu sediul la Bălți-Basarabia (1941-1944);
- director al Seminarului Monahal Superior de la Mănăstirea Neamț (1949);
- Episcop-vicar patriarhal la Patriarhia Ortodoxă Română din București, secretar al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române (1949-1950);
- stareț la Mănăstirea „Sf. Ioan cel Nou” de la Suceava (1950-1961). Pe durata acestei perioade a avut dosar de urmărire informativă întocmit de Securitate;
- Episcop-vicar la Episcopia Romanului și Hușilor, cu sediul la Roman (1961-1962);
- Episcop eparhiot (titular) al Episcopiei Romanului și Hușilor (1962-1978);
- retras din scaun pe caz de boală; stabilit la Mănăstirea Văratec, județul Neamț, în casa arhierească ce a construit-o acolo (1978-1980);
- decedat în data de 28 iulie 1980 la Mănăstirea Văratec, județul Neamț; înmormântat în cimitirul maicilor din acea mănăstire, chiar la intrarea în cimitir.

Activitatea publicistică:

- teza de licență: *Despre castitate* (Cernăuți, 21 iunie 1933; multiplicată la Orming, 152 p.);

- teza de doctorat: *Arhieria Domnului Iisus Hristos după rânduiala lui Melhisedec, preconizată în Epistola către Ebrei* (Iași, 24 iunie 1935; multiplicată la Orming, 232 p.);
- articole diverse în revistele „Mitropolia Moldovei” și „Viața Monahală” (1933-1937);
- întemeietor al revistei lunare „Arma Cuvântului. Organ oficial al Episcopiei Militare” (1940-1944, Alba Iulia; total 18 fascicule);
- întemeietor al revistei lunare „Biserica Basarabeană. Organ oficial al Episcopiei Hotinului” (1942-1944, Bălți – Basarabia; total 14 fascicule);
- articole (sub pseudonim) în presa laică din Iași (1933-1937), nedepistate până în prezent; interviu în ziarul „Opinia” din Iași (1937).

Decorații primite:

- „Crucea Comemorativă a Războiului 1916-1918”, cu baretele Oituz și Tg. Ocna;
- Ordinul „Coroana României” în grad de Mare Ofițer, însemnele civile (placă și pamblică/eșarfă);
- Ordinul „Meritul Cultural” în grad de Cavaler, clasa I;
- Medalia „Centenarul Regelui Carol I” (1939);
- diverse medalii de stat și bisericești (1962-1978).

Cinstirea memoriei:

- prima promoție de preoți militari în Armata României, după anul 1989, a primit oficial denumirea „Episcop dr. Partenie Ciopron” (10 aprilie 1996);
- „Revista de Istorie Militară” (redactor șef: comandor Ilie Manole; secretar general de redacție: comandor Gheorghe Vartic) instituie și decernează premiul anual „Episcop general de brigadă dr. Partenie Ciopron” (1996-1999);
- sărbătorirea Centenarului nașterii Episcopului dr. Partenie Ciopron la Cercul Militar din municipiul Roman și la Mănăstirea Văratec, în organizarea „Revistei de Istorie Militară”. Sfânta Liturghie și slujba parastasului de la Mănăstirea Văratec au fost oficiate de I.P.S. Episcop Bartolomeu Anania al Vadului, Feleacului și Clujului, împreună P.S. Episcop Gherasim Cocoșel al Rădăuților și un mare sobor de preoți, inclusiv preoți militari (30 septembrie 1996);
- studii și articole consacrate Episcopului dr. Partenie Ciopron în „Revista de Istorie Militară”, „Viața Armatei”, „Armata României”, „Valori Pășcănene/Valori Perene”, „Cetatea Bihariei”, „Teologos” ș.a. Printre autori: comandor dr. Ilie Manole, comandor prof. univ. dr. Aurel Pentelescu, colonel Dumitru Stavarache, colonel dr. Petre Otu, colonel dr. Florin Șperlea, preot dr. Florin Țuscanu;
- placă comemorativă în pridvorul Muzeului Mănăstirii Văratec, dezvelită și sfințită prin grija „Revistei de Istorie Militară”, cu prilejul Centenarului nașterii Episcopului dr. Partenie Ciopron (30 septembrie 1996);
- fișă biografică în preot prof. univ. dr. Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, ed. a doua, Editura Enciclopedică, București, 2002, p. 101;
- relatări ample în tezele de doctorat prezentate public de comandor Ilie Manole (Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași, 1998), preot Ioan Pinca (Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 2010) ș.a.
- Școala gimnazială din comuna Păltiniș, jud. Botoșani (fostă Școală generală cu clasele I-VIII) poartă oficial numele „Episcop dr. Partenie Ciopron”.

Episcopia Armatei Române a fost desființată în baza

Episcopul dr. Partenie Ciopron

Decretului-Lege nr. 177 din 4 august 1948 privind regimul general al cultelor religioase (art. 58-61), publicat în „Monitorul Oficial”, partea I, nr. 178 din 4 august 1948, p. 6395.

PERSONALITĂȚI ALE BISERICII ȘI ARMATEI despre viața și activitatea Episcopului dr. Partenie Ciopron

„Binecunoscut în Biserica noastră, ca unul dintre distinșii ei slujitori din fragedă tinerețe și apoi ierarh de prestigiu, Prea Sfințitul Partenie aducea în Sfântul Sinod, odată cu chipul său falnic și farmecul graiului specific celor din *Țara de Sus*, experiența a 40 de ani de strădanii arhieresti, tact pastoral, duh sobornicesc și conștiința vie a răspunderii chiriarhale.

În purtarea toiagului păstoresc, Prea Sfințitul Partenie a fost călăuzit de râvna puternică de a cârmui clerul și credincioșii pe drumul păstrării dreptei credințe și a dragostei nestinse față de patria scumpă.

Ca cel ce a trăit, ca tânăr ostaș, epopeea marilor încrâncănări din Primul Război Mondial, n-a precupețit efortul în sprijinirea tuturor înfăptuirilor la care este angajat cu însuflețire întregul nostru popor”.

Patriarh TEOCTIST ARĂPAȘU

(1915-2007),

din Cuvântare rostită în Catedrala Episcopală din Roman, 20 aprilie 1978;

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române (1986-2007).

„Vlădica Partenie a lăsat un nume bun, de comandant sufletesc al Armatei Române în vremuri de mari cumpene istorice, tot așa cum a lăsat în urmă și o activitate de episcop eparhial la Roman, până azi de frumoasă aducere aminte. În 1953, la hramul Mănăstirii Slatina (6 august – Schimbarea la Față a Domnului – n.n.), el m-a hirotonit preot.

Să-i fie pomenirea veșnică în istoria Patriei, în istoria Armatei și, nu mai puțin, în istoria Bisericii Ortodoxe Române!”

Mitropolit ANTONIE PLĂMĂDEALĂ

(1926-2005),

din *Mesaj* la Centenarul nașterii Episcopului

dr. Partenie Ciopron, 30 septembrie 1996;

Mitropolitul Ardealului, Crișanei și Maramureșului

(1982-2005).

„Solidar cu destinele – glorioase, dar și tragice – ale Neamului Românesc, Episcopul dr. Partenie Ciopron este astăzi cu noi, la Mănăstirea Văratec, în ceasul în care se împlinesc o sută de ani de la nașterea sa.

În noaptea, spre dimineață, când Vlădica Partenie i-a încredințat Domnului sufletul său, mi-a fost dat să-i citesc ultimile rugăciuni din timpul vieții și primele după moarte.

Istoria, prin voia lui Dumnezeu, îi reasează statura înaltă pe soclul nu mai puțin înalt al prețuirilor noastre și ale celor de după noi.

Fie-i memoria binecuvântată și cerurile Bunului Dumnezeu pururea deschise!”

Mitropolit BARTOLOMEU ANANIA

(1921-2011),

din *Mesaj* la Centenarul nașterii Episcopului

dr. Partenie Ciopron, 30 septembrie 1996;

Mitropolitul Clujului, Crișanei și Maramureșului

(2005-2011).

Despre Arhidiaconul PARTENIE CIOPRON, student al Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității din Cernăuți, în anii 1929-1933

„Era socotit ca o stea a acestei Facultăți, iubit și respectat de studenți, stimat și apreciat de profesori, răsplătit de aceștia cu cel mai înalt calificativ-Distinție. Distinție a luat la examenele anuale, Distinție a luat atât la licență, cât și la Doctorat”.

Preot MIRCEA MICU, Brăila,

din ziarul „Opinia”, Iași, 25 septembrie 1937.

„Nu ești un Episcop ca ceilalți, nu ești un Episcop care are o eparhie, ești un Episcop în a cărei grijă țara a pus întărirea suflotească a acelora care cu piepturile lor sunt chemați să apere hotarele Țării”.

Regele CAROL al II-lea

(1893-1953),

din *Cuvântarea* la învestirea Episcopului Armatei Române,

dr. Partenie Ciopron, Sinaia, 8 octombrie 1937.

„Biserica lui Hristos nu înseamnă numai ziduri, icoane, coruri, lumânări, clopote, slujbe. Ea este dragoste, jertfă, milostenie, trudă, curăție suflotească. Oriunde trăiește un suflet curat, acolo este un altar al dumnezeirii.

Evangelia Mântuitorului este faptă. Ea nu a fost scrisă ca să fie, ci pentru că a fost trăită.

Viața lui Hristos-Dumnezeu a fost supusă legilor omenești, a acceptat pecetea pedepsei divine și a luptat pentru răscumpărarea noastră.

Din ea și numai prin ea să talmăciți viața credincioșilor”.

General ION ANTONESCU

(1882-1946),

din *Apel către slujitorii altarelor*, 1940.

„Sănătos, tânăr, înfățișare de mare ierarh și plin de presanță.

Înzestrat cu o inteligență vie și cu o cultură înaltă, având darul vorbirii convingătoare, Episcopul Armatei este fața bisericească care se impune și sadește în suflete credința creștinească.

Plin de simțământul datoriei, s-a pătruns de chemarea vremii de a întări forțele spirituale ale ostașilor și în special a acelora din garnizoanele așezate pe frontiera ardeleană și basarabeană.

A îmbărbătat și entuziasmat trupa, dând prin aceasta un sprijin real corpului ofițeresc pentru formarea caracterelor ostășești în sensul jertfei pentru Patrie.

Cuvântările ocazionale ale Prea Sfinției Sale, precum și serviciile divine oferite au fost de un reconfort moral necontestat pentru toți cei ce au asistat și ascultat pe acest cult și entuziast ierarh”.

General AUREL ALDEA

(1887-1949),

din *Foaia calificativă* pe anul 1938.

(Arestat și condamnat la muncă silnică pe viață, în 1946,

pentru atitudine anticomunistă,

mort în penitenciarul Aiud).

„O figură bisericească atât de proieminentă ca cea a Episcopului Armatei nu are nevoie și nu poate fi notată prin „note de carnet” chiar dacă este asimilată gradului de general de brigadă.

Calitățile superioare suflotești pe care le are și pe care le pune cu totul în slujba Armatei nu pot fi reliefate numai prin note sau foi calificative, fără a le diminua din importanța pe care le are”.

General CONSTANTIN NICOLESCU

(1887-1972),

din *Foaia calificativă* pe anul 1940.

(Arestat și condamnat la șapte ani de detenție riguroasă, în 1948,

pentru motive politice anticomuniste).

„Activitatea acestei distinse fețe bisericești de o cultură remarcabilă, unită cu un vibrant simțământ patriotic și cu un frumos talent oratoric a dus la cele mai bune rezultate, contribuind în largă măsură la menținerea spiritului patriotic ostășesc al trupelor noastre.

Îndeosebi l-au preocupat unitățile dislocate pe zonă, către frontiere, urmărind prin serviciile religioase și cuvântările ținute ridicarea moralului ostașilor ținută timp îndelungat departe de căminele lor și combaterea curenților religioase și politice f.[oarte] active în această perioadă ce părea prielnică propagandelor subversive”.

General NICOLAE ȘOVA
(1885-1966),
din *Foia calificativă* pe anul 1940.
(Arestat și condamnat la 10 ani temniță grea, în 1946,
invocându-se faptul că a fost Subsecretar de Stat în
guvernul Ion Antonescu).

„Episcopul General de Brigadă Dr. Partenie Ciopron este una din figurile cele mai reprezentative ale Bisericii noastre. Prezența sa în mijlocul ostașilor reprezintă o adevărată sărbătoare, și felul cum oficiază serviciul divin obligă pe toți ascultătorii să trăiască clipe de adevărată înălțare sufletească și uitare de sine.

Pentru oștire, prezența sa în fruntea clerului militar este cea mai mare cinste ce se aduce acestei instituții gata oricând de jertfă. Merită a înainta la gradul de Episcop General de Divizie”.

General IOAN I. BOIȚEANU
(1885-1956),
din *Foia calificativă* pe anul 1941.
(A comandat mari unități militare în anii războiului, 1941-1945,
fiind un comandant priceput și deosebit de energic).

„Dornic de a fi de folos, a ținut contact strâns cu M.C.G. (Marele Cartier General – n.n.) și a lucrat la încadrarea clerului.

Neînfricat, a mers acolo unde credea că datoria îl cheamă, fără a ține seama de pericole.

Impunător, prin felul cum se prezintă și cum oficiază; impunător prin blândețea și curățenia ce respiră din tot eul său.

Felul cum s-a comportat în război, cultura și prestigiul ce-l are în Armată, îl impune pentru gradul de Episcop General de Divizie”.

General NICOLAE TĂTĂRANU
(1890-1953),
din *Foia calificativă* (supraviză) pe anul 1941.
(Ofițer competent, a comandat mai multe unități militare în anii războiului, 1941-1945).

„Țin să remarc că pe tot timpul operațiunilor de acoperire pe care le conduceam în martie 1944 la Bălți (Basarabia), l-am găsit acolo în mijlocul ostașilor și al pericolului, cu seninătatea sufletească și fără frică de primejdie.

Numai la stăruința mea a plecat din Bălți în ultimile zile, când pericolul era atât de mare.

Figură remarcabilă a Sfintei Noastre Biserici are toate însușirile a conduce și în viitor cu mult folos Clerul militar și a zidi în sufletele ostașilor noștri dragostea de Neam și credința strămoșească”.

General de divizie DUMITRU CARLAONȚ
(1888-1970),
din *Foia calificativă* pe anul 1944.
(Între 1945-1960 a suferit ani grei de detenție în închisorile regimului comunist).

CUVINTE DE ÎNVĂȚĂTURĂ

din pastorale și cuvântări ale Episcopului dr. Partenie Ciopron (1937-1945)

„Credința nestrămutată în învățătura Bisericii noastre, o mărturisește viața mea petrecută din fragedă copilărie în chiliile mănăstirilor din Moldova (Gorovei și Slatina – n.n.), cum și lângă altarul Catedralei mitropolitane din Iași.

La aceste lăcașuri sfinte mi-am făcut ucenicia, în cântări și slujbe bisericești, în viața fără prihană, în atmosfera monahismului adânc înțelegător la atâtea dureri inerente vieții omenești”.

„Iubirea caldă de Neam, supunerea necondiționată față de lege și cunoașterea amănunțită a administrației bisericești le-am învățat de la regretatul mitropolit Pimen al Moldovei căruia Maiestatea Voastră (Regele Carol al II-lea – n.n.) a binevoit a-i conferi cea mai înaltă distincție morală, numindu-l: «Mitropolitul Războiului, Mitropolitul Întregirii Neamului Românesc»”.

Episcop general de brigadă dr. PARTENIE CIOPRON,
din *Cuvântarea* la învestirea ca Episcop al Armatei române,
Sinaia, 8 octombrie 1937.

„Ostașul, prin situația specială la care este chemat, se deosebește de restul lumii laice. Felul de trai în strânsă legătură de camaraderie, sobrietatea în vorbă, executarea fără șovăire a poruncilor, ținuta măreață, îndeplinirea cu orice jertfă a misiunilor date, fac din ostaș un om de elită.

Pe umerii fiecărui ostaș stă o părticică de răspundere a bunei propășiri naționale. Dacă n-ar fi Oștirea care să garanteze pacea, orice activitate pe câmpul larg al muncii sociale s-ar turbura”.

Episcop general de brigadă dr. PARTENIE CIOPRON,
din *Pastorala către preoții militari*, 20 noiembrie 1937.

„Ceea ce poate fi socotit catastrofal pentru viața unei generații, pentru viața unui Neam poate alcătui o licărire de nădejde. Neamurile hărăzite de Dumnezeu cu viață lungă, împrumută ceva din eternitate. Cuprind o fărâmă din permanența divină.

Taina aceasta a permanenței Neamului nostru se întemeiază în credința noastră. Această credință ne-a fost scăparea din neam în neam în ceasurile de primejdie”.

Episcop general de brigadă dr. PARTENIE CIOPRON,
din „*Arma Cuvântului*”, anul I, nr. 2-3, 1940.

„Ostașul, în chip deosebit trebuie să fie permanent cu credința în Dumnezeu, cu încredere statornică în forțele vii ale Neamului său și în dreptatea cauzei pentru care acest neam suferă și se luptă cu toate greutățile.

Fiecare ostaș trebuie să știe că biruința nu este un Dar pe care să ni-l ofere de-a gata cineva mai puternic decât noi. Biruința trebuie câștigată prin munca și vrednicia noastră”.

Episcop general de brigadă dr. PARTENIE CIOPRON,
din *Pastorala* la Învierea Domnului, 1941.

„Luptăm pentru credința strămoșească, pentru că un popor care se respectă pe sine nu este numai stăpânul unui teritoriu oarecare și a altor lucruri pământești trecătoare, ci este și moștenitorul unor bunuri spirituale, care sunt cu mult mai prețioase.

Un popor care nu are nimic sfânt, este scos din rândul popoarelor civilizate și nu este în stare să facă altceva decât acte de cruzime ca și fiarele sălbatice”.

Episcop general de brigadă dr. PARTENIE CIOPRON,
din *Pastorală* la Nașterea Domnului, 1941.

„Vremuri de așa grea încercare ca cele de acum, n-a mai trăit Neamul nostru încă de pe timpul lui Ștefan cel Mare. Dar nici zile de glorie și vrednicie românească n-a cunoscut de atunci până astăzi. Cu câtă mulțumire privește țara pe ostașii cari, prin bravura lor, nu numai că au eliberat Basarabia și Bucovina de hordurile comuniste, dar au trecut Nistrul, au înaintat peste Bug și peste Nipru, au cucerit Odessa, iar în Crimeea, printr-o vitejie fără seamăn, au înscris o pagină de glorie în cartea faptelor mari ale Neamului nostru”.

Episcop general de brigadă dr. PARTENIE CIOPRON,
din *Pastorală* la Nașterea Domnului, 1942.

„Dacă un popor voiește să facă dovada tăriei și stabilității sale pe un anumit teritoriu, precum și dreptul său la viață în mijlocul celorlalte popoare, trebuie să aibă pe toți fiii săi gata de jertfă pentru apărarea pământului, credinței, tradițiilor și a tuturor bunurilor materiale și spirituale, moștenite de la strămoși”.

Episcop general de brigadă dr. PARTENIE CIOPRON,
din *Pastorală* la Nașterea Domnului, 1942.

„Multe s-au schimbat în lume în cei aproape 2000 de ani, însă învățătura Mântuitorului a rămas de atunci și până azi neclintită și neschimbată. Aceasta este cea mai strălucită dovadă că lucrul întemeiat de El n-a fost o lucrare omenească, a cărei durată să se limiteze în timp, ci ea a parcurs veacurile și greutatea tot cu aceeași valoare și strălucire cum a fost în clipa când i-a dat naștere dumnezeiescul Întemeietor”.

Episcop general de brigadă dr. PARTENIE CIOPRON,

din *Pastorală* la Învierea Domnului, 1943.

„N-am dorit acest război și nici n-am provocat pe nimeni, însă chipul neomenos în care am fost loviți de către unii din vecinii noștri ne-au făcut să pornim la atac cu credința în Dumnezeu și în drepturile Neamului.

Ați arătat inamicului că Românul își iubește Țara și Neamul, precum și credința strămoșească și atunci când aceste bunuri prețioase sunt amenințate, toți sunt gata să-și dea viața pentru apărarea lor. N-ați cruțat nicio jertfă, numai ca Țara și Neamul să-și păstreze existența”.

Episcop general de brigadă dr. PARTENIE CIOPRON,
din *Pastorală* la Nașterea Domnului, 1943.

„Neamul nostru a avut parte mai mult de suferință decât de bucurie. Însă durerea și greutatea, oricât de mari au fost, nu l-au copleșit. Dimpotrivă, l-au îndârjit și mai mult la luptă pentru apărarea drepturilor și libertăților lui.

Viața fiecărui om în parte, ca și viața popoarelor își are valoarea ei dacă este trăită în libertate și cu toată demnitatea națională”.

Episcop general de brigadă dr. PARTENIE CIOPRON,
din *Pastorală* la Învierea Domnului, 1944.

120 YEARS FROM BISHOP PARTENIE CIOPRON'S BIRTH (1896-2016)

The article presents information about the life and the activity of Bishop Partenie Ciopron, Ph.D., a remarkable personality of the Romanian Orthodox Church.

Keywords: Partenie Ciopron, bishop, Alba Iulia, Romanian Orthodox Church, 1896-2016

NOTĂ

1 Comisia Română de Istorie Militară.

2 Doctorand la Institutul Teologic Ecumenic - Patristic „Sfântul Nicola”, Bari, Italia.

Dr. Alin SPÂNU¹

GENERALUL PAUL TEODORESCU ÎN JURNALUL LUI VICTOR SLĂVESCU (1938)

Aurel Perșu

Începutul anului 1938 nu anunța schimbări majore din politica internă. Alegerile din noiembrie 1937 nu au evidențiat un câștigător absolut, însă un alt scrutin electoral era programat în martie 1938. Guvernul condus de Octavian Goga se afla în tendințele europene, iar membrii cabinetului erau, în cea mai mare parte, cu experiență în politică și competenți. Generalul Paul Teodorescu și-a păstrat funcția de subsecretar de stat în Ministerul Apărării, însă

la conducerea departamentului a fost numit un nou lider, generalul Ion Antonescu. De cealaltă parte, Victor Slăvescu, finanțist respectat, cadru didactic la Institutul de Studii Economice și Școala Superioară de Război, politician cu experiență ministerială, surprinde evenimentele la care asistă și le notează cu rigurozitate, dar fără pasiuni personale. Relația cu Paul Teodorescu este una aparte și iese în evidență în cursul anului abia început. La cina din 25 ianuarie 1938 este invitat și subsecretarul de stat la Ministerul Apărării, cu care discută despre evoluțiile politice și, mai ales, schimbările din guvern. Despre noul ministru al Apărării, generalul Ion Antonescu, Teodorescu îl consideră „sever, energic, plin de el însuși. Ură mare pe Tătărescu, general Paul Angelescu, Glatz etc.”². Cei doi aprofundează situația politică și fac planuri până după miezul nopții. Se reîntâlnesc la un alt dineu, la 4 februarie 1938, organizat de Nicolae Caranfil, fostul ministru al Aerului și Marinei, unde se află mulți invitați. Subiectul zilei este arestarea inginerului Carp de la IAR, pe care Caranfil „îl susține”³ împotriva acuzațiilor ce i se aduc.

La 10 februarie 1938 regele Carol al II-lea și-a exprimat față de primul-ministru dorința de constituire a unui guvern de uniune națională, iar Octavian Goga a înțeles mesajul și a prezentat demisia cabinetului. În aceeași noapte, 10/11 februarie 1938, a fost alcătuit un guvern sub președinția patriarhului Miron Cristea. Primele măsuri au fost numirea de prefecți militari, decretarea stării de asediu și instituirea cenzurii la nivel național, dar și anularea alegerilor din martie 1938, fapt care a încheiat perioada monarhiei constituționale și a deschis regimul personal al regelui Carol al II-lea⁴. Imediat după aflarea veștilor Victor Slăvescu a notat în ziua

de 11 februarie 1938: „Ce dată istorică pentru schimbarea de regim ce începe astăzi! Un apel al Regelui către țară. Cred că andosează (a lua asupra sa – n.n.) direct prea mari răspunderi. Echipa este bună. Nu înțeleg prezența unui om imoral în politică, ca Armand Călinescu, la Interne”⁵. A doua zi, 12 februarie 1938, finanțistul este vizitat de dl și dna Ion Carp, părinții inginerului de la IAR, și Aurel Perșu⁶, care îl pun „la curent”⁷ cu ancheta penală. Este rugat să intervină și promite să vorbească cu generalii Ion Antonescu și Paul Teodorescu.

O discuție interesantă are loc între Victor Slăvescu cu ministrul Apărării și subsecretarul de stat în prima zi din luna martie 1938. Subiectul era construcția de cazărmi și fortificații la granița de vest pentru care Societatea Națională de Credit Industrial oferea 450 de milioane de lei. Antonescu s-a opus proiectului afirmând că „fortificarea prin linii continue a frontierei de vest este o nebunie, căci ar costa 60 de miliarde. Este mult mai util a avea trupe mai multe pentru care trebuie cazărmi și apoi linii ferate cu debite mari spre a aduce trupele din interior. Pentru aceasta ar fi suficient construcții noi de CFR de circa 6 miliarde de lei”⁸. După ce-l ascultă și analizează Slăvescu notează sec: „Pare a avea dreptate”⁹. Două săptămâni mai târziu (16 martie 1938) Paul Teodorescu îl vizitează acasă pe prietenul său, care îi prezintă un plan de construcție a unei fabrici de pulbere. De asemenea, gazda constată că de la venirea generalului Antonescu în fruntea Ministerului Apărării „acțiunea de înzestrare a țării a încetat”¹⁰. Interlocutorul îi dă dreptate și vine cu argumente pentru această decizie. În opinia lui Slăvescu amicul său

„judecă obiectiv pe generalul Antonescu. Îi recunoaște părțile bune, dar mai cred că nu-i displac greșelile de care, poate, speră să profite, în sensul de a-i lua locul. Cred că Paul Teodorescu este destul de preocupat de el și cariera lui, deși îl cred și îngrijat de bunul mers al armatei. Ca prieten cred că nu se poate pune prea mult temei pe el. Georges Brătianu

Regele Carol al II-lea în uniformă de mareșal

Regele Carol al II-lea împreună cu Principele Mihai

fost constrâns să demisioneze și din funcție și din armată. Generalul Antonescu, „deși brusc, a fost sincer și franc. Generalul Paul Teodorescu, mult mai fals și mai abil, l-a lucrat pe sub mână cât a putut”¹³.

Victor Slăvescu își continuă cu multă plăcere cariera de profesor la Școala Superioară de Război, unde își susține cursurile în fața sălilor pline de militari. Cu un asemenea prilej (8 aprilie 1938) discută și cu fostul comandant al Școlii, devenit din 30 martie 1938 ministrul Aerului și Marinei, care „regretă plecarea de la Ministerul Apărării Naționale, critică plecarea lui Antonescu și numirea lui Argeșanu (Ghiță Soldatul)”¹⁴. În aceeași zi Caranfil îi confiază că s-a consultat cu Paul Teodorescu pentru a-i propune numirea ca președinte al Consiliului de Administrație la IAR. Trei zile mai târziu prietenul în haină militară îl vizitează la birou și „mă solicită să-i recomand conducători și consilieri la IAR. Mă întreabă dacă n-aș primi să intru în consiliu. Îi răspund că mi-ar fi greu să mă prezidez generalul Prodan¹⁵. Îi promit tot concursul meu pentru a pune la punct această întreprindere atât de utilă și atât de amenințată cu decăderea prin intrigile celor ce o conduc”¹⁶. Discuțiile pe acest subiect se reiau la 14 aprilie 1938 când Slăvescu este gazda unui dineu la care iau parte, între alții, noul ministru al Aerului și Marinei, Philipps de la fabrica Explozivi, Leon Sculy și Costin Sturdza.

Sculptorul Ion Jalea¹⁷ apelează la Victor Slăvescu pentru a-l ajuta „să ia o lucrare”¹⁸ la Școala Superioară de Război. Motivul îl aduce la o nouă întâlnire cu Teodorescu, pentru care organizează un dejun (11 mai 1938), la care mai este invitată și familia Jalea. Subiectul era armonizarea punctelor de vedere între cerere și ofertă. Generalul acceptă propunerile, în principiu, însă la final îi destăinuie gazdei că va oferi spre realizare „lucrările mai mici, căci pentru cele mari ar vrea să se adreseze lui Mestrovici”¹⁹.

La aniversarea Restaurației (8 iunie 1938) Slăvescu este invitat să participe la manifestarea publică în care regele Carol al II-lea, „vădit contrariat, își citește discursul pe o ploaie cu ropote”²⁰. După-amiază participă la o recepție oferită de Legația Italiei și discută cu mai mulți invitați.

Îmi spunea că a refuzat să ducă regelui o scrisoare a lui spunând că i s-a interzis a se amesteca în treburile politice”²¹. Despre atitudinea și caracterul lui Paul Teodorescu se menționează și în cazul generalului Gheorghe Buicliu¹², fost secretar general la Ministerul Armamentului, care a

Printre aceștia se află și comandorul Gheorghe Jienescu, care „cu vorbă domoală, dar cu multă amărăciune în glas, îmi spune de multele slăbiciuni ale aviației. «Primele de zbor» nu se plătesc pentru orele de zbor pe aparate militare, ci pe aparate de școală, ceea ce nu este egal. Spiritul moral al aviatorilor ar fi bun dacă ar fi mai multă dreptate. Vorbește bine de generalul Teodorescu. Mai multă stimă pentru Caranfil decât pentru Irimescu”²¹. În ziua următoare, împreună cu colonelul Constantin, vizitează noul sediu al Școlii Superioare de Război aflat în construcție și la care a contribuit substanțial, pe care îl apreciază drept „ceva monumental”²². În aceeași zi, la Legația Elveției, are o discuție cu colonelul Delmas, atașatul militar la Franța la București, care găsește „utilă, instructivă și bine documentată”²³ activitatea sa didactică la Școala Superioară de Război. Totodată, Delmas i-a atras atenția „asupra importanței rețelei de șosele pentru apărarea națională”²⁴, capitol la care România nu stătea deloc bine.

Un incident banal ia proporții exagerate, consumă timp și nervi, și ajunge în cele din urmă în zona justiției, iar finanțistul are ocazia să constate birocrăția existentă, mai ales, în mediul cazon. La 10 iulie 1938, aflat la Constanța împreună cu familia, Slăvescu notează: „La întoarcere incident dezagregabil cu locotenent Tăutu – ofițer secund pe yachtul regal Luceafărul, care se ia la harță cu șoferul meu, într-o formă vulgară, pentru locul de așezare al automobilului”²⁵. Scandalul continuă la comisariatul de poliție, unde Slăvescu își exprimă „regretul pentru cele întâmplare”²⁶, însă Tăutu cere imperativ sancțiuni contra șoferului. În final, șoferul rămâne la Constanța pentru anchetă, iar familia Slăvescu revine în Capitală cu trenul. A doua zi șoferul este chemat la Comenduirea Pieții, ceea ce însemna că locotenentul Tăutu „continua harța”²⁷. Slăvescu mută și el intervenind la generalul Teodorescu și comandorul Alexandru Gheorghiu, secretar general la Ministerul Aerului și Marinei. Cei doi îl sună pe generalul Nicolae Macici, comandantul Diviziei 9 Infanterie din Constanța, „dând ordine în consecință”²⁸. Urmarea este că locotenentul Tăutu este chemat la București pentru a da explicații asupra incidentului. Ministrul Aerului și Marinei îi comunică amicului Victor (13 iulie 1938) că din anchetă a rezultat vinovăția șoferului Ghiță și i-a propus schimbarea acestuia. A doua zi Slăvescu află că șoferul este urmărit „mai departe”²⁹ de Comenduirea Pieții Constanța și îl informează imediat pe Teodorescu. La 15 iulie 1938, deși se află în vizită la societatea Astra Vagoane din Arad, îi telefonează generalului pentru a-i spune că șoferul său se află în continuare în arest „când tot el îmi dăduse alte informații”³⁰. Revine la Constanța cu trenul aerodinamic (16 iulie 1938) și primul lucru este să se intereseze „de soarta nefericitului șofer intrat pe mâinile Parchetului militar”³¹. Nefericitul este pus în libertate, însă memorialistul crede că generalul Macici „n-a fost la înălțime”³² în ancheta cazului. Comandorul Gheorghiu îi telefonează din partea ministrului Teodorescu că „întâmplarea nu va avea urmări, căci după terminarea anchetei dosarul se va trimite Parchetului civil, unde va fi închis”³³. În opinia finanțistului lucrurile nu sunt deloc clare, deoarece „ceea ce militarii găsesc grav, civilii închid pur și simplu dosarul”³⁴, deci nu rezultă dacă unii exagerează cu vinovăția, iar alții mușamalizează pur și simplu cazul. Măhnit de cele întâmplare îl creionează în tușe mai întunecate pe Paul Teodorescu, deoarece „cu toată bunăvoința lui de a mă

servi, nu se putea dezbăra de mentalitatea lui de militar³⁵. Aduăgă și puțină ironie, poate amară, după ce analizează de la ce a pornit acest scandal: „Ce istorie întreagă pe o chestie de hartă între șofer și ordonanță!”³⁶.

O lună mai târziu Paul Teodorescu reapare în însemnări în contextul unei discuții despre aviație, aviatori și IAR. Inginerul Aurel Perșu, devenit director la IAR, îi expune lui Slăvescu „greutățile ce are la întreprindere, din cauza amestecului insolit al militarilor. Aviatorii de la Ministerul Aerului sunt împărțiți în biserițe de interese, fiecare apărând – *et pour cause* – anumite tipuri de aeroplane și motoare. IAR a trebuit să dea multe bacșișuri – cca 4 milioane de lei pe an – sub conducerea lui Bastaki, spre a obține cele necesare. Generalul Paul Teodorescu este cinstit și de bună credință, dar are mentalitate de militar și e sub influența birourilor. Impresie dezolantă că IAR se îndreaptă către un arsenal, nu către o industrie care se ține în pasul vremii”³⁷. La 2 septembrie 1938, la ora 8 dimineața, ministrul Aerului și Marinei îl vizitează la domiciliu pe finanțist, care la ora 9,30 pleacă cu trenul din București, își recuperează soția din Focșani și se îndreaptă împreună spre Varșovia. Vor reveni din voiaj la 11 septembrie 1938 și își vor relua activitățile profesionale.

În ultima decadă a lunii septembrie 1938 generalul Nicolae Samsonovici³⁸, fost șef al Marelui Stat Major și ministru al Apărării, acum președintele Consiliului de Administrație al societății Cugir, Paul Teodorescu și Victor Slăvescu au o întâlnire unde „discutam situația întreprinderii”³⁹ și stabilesc o deplasare la fața locului pentru a se edifica. Vizita are loc la 26-27 septembrie 1938, iar Samsonovici este catalogat „un om simpatic, cam cazon și autoritar”⁴⁰. La întoarcere în Capitală este convocat de Paul Teodorescu care îi spune că trebuie să cedeze acțiunile deținute la IAR către stat. La răspunsul său prompt și afirmativ generalul „este încântat”⁴¹. Nu trec multe ore și în seara zilei de 29 septembrie 1938 cei doi iau cina, însă la masă a avut loc „o conversație banală”⁴².

Un alt ofițer superior trecut în rezervă care vine pentru a primi o funcție este generalul Gheorghe Linteș⁴³. El vine la șeful Creditului Industrial pentru „a-i da o întrebuințare”⁴⁴ și solicită o intervenție la ministrul Aerului și Marinei. Linteș va reveni cu aceeași cerere la 25 octombrie 1938 („vrea ocupație cu care să-și completeze bugetul”⁴⁵) și 2 noiembrie 1938 („să nu-l uit și să-i dau o întrebuințare”⁴⁶). În cele din urmă Linteș împreună cu generalii Paplica și Cica au primit sarcina de a conduce comisiile de inventariere a averii celor patru stabilimente militare. În aprilie 1939 solicitantul a fost numit membru într-un consiliu de administrație și director la unul din „stabilimentele ce am organizat pe baze de regii”⁴⁷. La finalul anului 1939 Slăvescu participă la serbarea Pomului de Crăciun de la Pirotehnia Armatei („foarte drăguță, cu cor bun”⁴⁸). Urmează o gustare la Cazinoul ofițerilor, unde generalul Linteș „îmi ține o scurtă cuvântare, la care răspund și eu în câteva cuvinte”⁴⁹.

La 6 octombrie 1938 memorialistul este acasă și dorește să lucreze, însă „nu este chip, căci vizitele se țin lanț”⁵⁰. Puțin după ora 9 îi trece pragul inginerul I. Bujoi, care îi povestește cum a fost chemat de Paul Teodorescu „spre a-i cere colaborarea la IAR, ce va deveni regie autonomă, după înalta sugestie ce a primit. El (Bujoi) arată lui Paul Teodorescu că soluția aleasă nu este bună (birocrație, lipsă de libertate etc.) și că el i-a propus să lase IAR sub formă de întreprindere pe acțiuni în mâna unui grup românesc de încredere (Banca Română,

Credit Industrial, Banca de Credit Român etc.), cu oameni corespunzători (Bujoi, Cretzianu, eu etc.)”⁵¹. Din cauza venirii lui Malaxa, care avea ca subiect construirea fabricii de pulbere, Bujoi pleacă rapid. După-amiază pe la ora 16 cei doi se reîntâlnesc și reiau discuția despre IAR.

În a u g u -
rarea Șantie-

rului Naval din Galați (22 octombrie 1938) oferă un alt prilej de socializare. În prezența regelui Carol al II-lea, care bate cu un ciocan de aur primul bulon, a guvernului și notabilităților de tot felul, Slăvescu schimbă „câteva cuvinte”⁵² cu Paul Teodorescu, Mihai Ghelmegeanu – ministrul Lucrărilor Publice și Comunicațiilor, generalul Ștefan Ionescu – șeful Marelui Stat Major, generalul Iosif Iacobici – „noul ministru al Înzestrării”⁵³, generalul Florescu ș.a.

Ultima însemnare din 1938 despre Paul Teodorescu nu este una favorabilă acestuia. La 19 noiembrie 1938 inginerul Mihai Priboianu⁵⁴ vine la locuința lui Slăvescu și discută probleme economice și de numiri în diferite consilii de administrație. La un moment dat invitatul „critică aspru”⁵⁵ pe ministrul Aerului și Marinei, însă memorialistul nu a simțit nevoia să detalieze la ce se refereau acestea.

Finalul anului 1938 nu prevestește marile frământări din interiorul și exteriorul României care vor urma în anii următori. Victor Slăvescu și Paul Teodorescu se află în postul înalte, politice și economice, și nu știu că destinul le va rezerva, pentru început, satisfacția de a fi colegi de guvern. Era, din păcate, doar liniștea dinaintea furtunii...

GENERAL PAUL TEODORESCU IN VICTOR SLĂVESCU'S JOURNAL (1938)

The article presents the events that were noted by Victor Slăvescu in his journal in 1938. There are also mentioned the persons with who he interacted and the context of their discussions.

Keywords: Paul Teodorescu, Victor Slăvescu, 1938, meeting, King Carol the 2nd

Generalii Ion Antonescu și Paul Teodorescu, ministrul și subsecretarul de stat de la Ministerul Apărării

NOTE

- 1 Centrul de Studii Euro-Atlantice, București.
- 2 Victor Slăvescu, *Note și însemnări zilnice*, vol. II, ediție îngrijită, cuvânt înainte și indice de Georgeta Penelea-Filitti, Editura Enciclopedică, București, 1996, p. 212.
- 3 Ibidem, p. 216.
- 4 Mai multe detalii privind evoluția României în această perioadă a se consulta: Al. Gh. Savu, *Dictatura regală*, Editura Politică, București, 1970. Florea Nedelcu, *Viața politică din România în preajma instaurării dictaturii regale*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1973; Florea Nedelcu, *De la Restaurație la dictatura regală. Din viața politică a României 1930-1938*, Editura Dacia, Cluj, 1981.
- 5 Victor Slăvescu, *op. cit.*, p. 218.
- 6 Aurel Perșu (n. 26 decembrie 1890, București-5 mai 1977, București) inginer aerodinamic și pionier al designului auto. A absolvit ca șef de promoție Școala Superioară Tehnică de la Berlin-Charlottenburg (1913), și-a perfecționat studiile tot în Germania (1922-1923) și a brevetat primul automobil cu formă corectă aerodinamic (1924). În România a ocupat diferite funcții tehnice și a fost numit director la IAR Brașov (1938).
- 7 Victor Slăvescu, *op. cit.*, p. 219.
- 8 Ibidem, p. 226.
- 9 Ibidem.
- 10 Ibidem, p. 230.
- 11 Ibidem.
- 12 General Gheorghe Buicliu (n. 8 ianuarie 1883, Popeiu-Brașov-d. 18 octombrie 1966) a absolvit Școala de Ofițeri de Artilerie, Geniu și Marină (1906), Școala Specială de Artilerie (1908), profesor în Școala Militară, consilier pe probleme tehnice și învățământ militar în Marele Stat Major (1916-1920), comandantul Școlii de Aplicație de Artilerie (1926-1928), secretar general la Ministerul Apărării (1937), inspector general de armată (1937-1938), specialist în întreprinderile de tehnică militară (1945-1952). Pentru mai multe detalii, a se consulta: Adrian Stroe, Marin Ghinoiu, *Din elita artileriei*, Editura CTEA, București, 2012, p. 54.
- 13 Victor Slăvescu, *op. cit.*, p. 233.
- 14 Ibidem, p. 237.
- 15 General Ioan Prodan (n. 1877-d. 1950) a fost comandantul Corpului 6 Armată (1931), al Corpului 2 Armată (1934), inspector general de armată (1937) și președinte al Consiliului de Administrație al IAR (din martie 1938).
- 16 Victor Slăvescu, *op. cit.*, p. 237.
- 17 Ion Jalea (n. 19 mai 1887, Casincea-Tulcea-d. 7 noiembrie 1983, București) sculptor, membru al Academiei Române. A absolvit Școala de Arte și Meserii, Academia de Arte Frumoase și Academia Julien din Paris. Între operele sale se numără Monumentul Eroilor ceferiști (1923, București), Lupta lui Hercule cu Centaurul (1925, București), Arcaș odihnindu-se (1926), statuia lui Spiru Haret (1935) ș.a.
- 18 Victor Slăvescu, *op. cit.*, p. 242.
- 19 Ibidem.
- 20 Ibidem, p. 254.
- 21 Ibidem.
- 22 Ibidem.
- 23 Ibidem.
- 24 Ibidem.
- 25 Ibidem, p. 267.
- 26 Ibidem.
- 27 Ibidem, p. 268.
- 28 Ibidem.
- 29 Ibidem, p. 269.
- 30 Ibidem.
- 31 Ibidem, p. 270.
- 32 Ibidem.
- 33 Ibidem.
- 34 Ibidem.
- 35 Ibidem.
- 36 Ibidem, p. 268.
- 37 Ibidem, p. 279.
- 38 General Nicolae Samsonovici (n. 7 august 1877, Ștefănești, Dorohoi-d. 1950, penitenciarul Sighet) a deținut comanda Marelui Stat Major (26 iunie 1927-11 august 1932 și 11 decembrie 1934-1 februarie 1937) și a Ministerului Apărării Naționale (11 august 1932-9 noiembrie 1933).
- 39 Victor Slăvescu, *op. cit.*, p. 285.
- 40 Ibidem, p. 286.
- 41 Ibidem.
- 42 Ibidem.
- 43 General Gheorghe Linteș (n. 29 aprilie 1879-d. 1955, penitenciarul Făgăraș) a absolvit Școala Militară de Ofițeri de Artilerie, Geniu și Marină (1901), a evoluat profesional la gradul de căpitan (1910), maior (1916), locotenent-colonel (1917) și colonel (1919). A deținut funcțiile de șef al Serviciului Personal din Ministerul Apărării (1931-1932) și comandant al Corpului 3 Armată din Galați (1937). A fost numit președinte al Comitetului de Direcție al Administrației Comerciale a Stabilimentelor Industriale ale Aeronauticii și Marinei (1939-1940).
- 44 Victor Slăvescu, *op. cit.*, p. 287.
- 45 Ibidem, p. 299.
- 46 Ibidem, p. 304.
- 47 Ibidem, p. 319.
- 48 Ibidem, p. 471.
- 49 Ibidem.
- 50 Ibidem, p. 288.
- 51 Ibidem.
- 52 Ibidem, p. 297.
- 53 Ibidem.
- 54 Mihai Priboianu (n. 26 ianuarie 1892, București-d.?) inginer, prefect, ministru. A absolvit Școala Națională de Mine din Paris, a fost membru în Consiliul Superior de Mine și Consiliul Tehnic Superior din Ministerul Lucrărilor Publice. A fost prefect de Durostor (1922-1923), apoi s-a înscris în PNȚ și a fost numit președintele organizației Durostor și prefect de Argeș (1929-1930). A fost ales deputat de Argeș (1928-1931 și 1932-1933), a fost numit ministrul Înzeestrării Armatei (iulie-septembrie 1940), apoi a fost arestat de regimul comunist 5/6 mai 1950 și a stat în închisoarea Sighet până în iulie 1955. Ulterior a fost deportat în comuna Măzăreni, raionul Slatina din Bărăgan. Pentru mai multe detalii, a se consulta: *Deportarea în Bărăgan. Destine*, documente și reportaje de Valentin Sămânță, Viorel Marineasa, Daniel Vighi, Editura Mirton, Timișoara, 1996; *Caietele Brătianu* nr. 1/aprilie 2010 (redactor coordonator Ioan Ardelean Pruncu).
- 55 Victor Slăvescu, *op. cit.*, p. 313.

Prof. univ. dr. Valentin CIORBEA¹

Dr. Alin SPĂNU

ARMATA ROMÂNĂ ÎN CAMPANIA DIN VEST (24 AUGUST 1944-12 MAI 1945) – EVALUAREA GENERALULUI PAUL TEODORESCU

Generalul Paul Teodorescu (1888-1981) se situează prin realizările sale în varii domenii din sectoare militare, civile și ale Bisericii Ortodoxe între marile personalități ale Armatei Române. Nu vom dezvolta aici multiplele sale calități, generalul Paul Teodorescu beneficiind de un volum colectiv omagial la împlinirea a 125 de ani de la naștere din care distinsul cititor se poate informa². Ne vom limita să punctăm câteva caracteristici care demonstrează experiența sa de război și capacitatea de a analiza și evalua evenimente militare.

A participat, conform Memoriului (dosarul personal) la campania din Bulgaria din 1913 în calitate de comandant de campanie. Pe timpul cât Armata Română a luat parte la Primul Război Mondial a îndeplinit diferite funcții în mai multe structuri militare precum Regimentul II Infanterie „Siret”, Regimentul de Vânători de Munte, Divizia a 10-a, Grupul Apărării Dunării și Ministerul de Război.

Cărțile și studiile publicate l-au așezat în onorantul rol de promotor al științei și artei militare naționale, pentru care a primit recunoașterea Academiei Române și Academiei Oamenilor de Știință.

A fost conștient că prin tot ceea ce a dat Armatei Române a contribuit la pregătirea ei pentru misiunile îndeplinite pe teatrele de operații ale celui de-al Doilea Război Mondial.

Arestat din ordinul generalului Ion Antonescu, devenit conducător al Statului la 6 septembrie 1940, și-a dat demisia din rândul cadrelor militare două zile mai târziu astfel că nu a putut participa la Campania din Răsărit. După 23 august 1944 a solicitat generalilor Constantin Sănătescu și Nicolae Rădescu, în calitate de șefi ai guvernului, să i se încredințeze comanda unei unități, în conformitate cu pregătirea și gradul său, pentru a-și aduce contribuția la Campania din Vest. A primit numai promisiuni dorința nefiindu-i îndeplinită.

Generalul Paul Teodorescu a urmărit cu interes participarea Armatei Române pe frontul de Vest, a cercetat documentele Secției operații a Statului Major General, a colaborat cu Institutul Aerofotogrametric pentru întocmirea hărților și a realizat studiul *Contribuțiunea Armatei Române la victoria Alianților*, susținut sub forma unei comunicări științifice în plenul Academiei Române la 24 ianuarie 1947.

Dacă în mediul militar, la diferite eșaloane, la convocări de pregătire se aborda și prezentarea luptelor purtate de Armata Română la Campania din Vest, după cum ne-a informat reputatul istoric militar Alesandru Duțu, conferința generalului Paul Teodorescu prezentată la cel mai înalt

forum științific al țării este prima evaluare publică a locului și rolului Armatei Române la eliberarea părții de nord-vest a teritoriului național, a Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei, într-o abordare geopolitică după cum se sugerează încă din titlu în raport cu interesele Coaliției Națiunilor Unite.

Iată de ce am considerat să aducem în atenția cititorilor textul conferinței generalului Paul Teodorescu, descoperit de colegul Alin Spănu în fondul Ministerului Propagandei Naționale din Arhivele Naționale Istorice Centrale, unde se păstrează și varianta în limba rusă.

Veți constata că aveam de-a face cu un text riguros, argumentat, cu aprecieri și considerații ce se vor regăsi ulterior în studiile istoricilor români, și nu numai, care s-au aplecat asupra evenimentului.

Din motive de spațiu tipografic textul nu este însoțit de cele șase hărți. Precizăm de asemenea că sublinierile din text aparțin generalului Paul Teodorescu. S-au îndreptat după ortografia corectă denumirile unor localități din Ungaria și Cehoslovacia.

***

„Vom arăta în linii cu totul generale la lumina operațiilor executate după 23 august 1944, care a fost partea de contribuție a Armatei Române la Victoria Alianților.

Imediat după proclamația dată de M.S. Regele către țară, în seara de 23 august, prin care ordona armatei să lupte «prin orice mijloace și cu orice sacrificii împotriva dușmanului» au început operațiunile contra germano-maghiarilor. Ele au durat de la 24 august 1944 până la 12 mai 1945, adică 260 de zile, pline de enorme greutate și de sângeroase lupte.

După caracterul operațiunilor executate, teatrul de bătălie pe care ele s-au desfășurat, și scopul urmărit de fiecare, distingem, în ordine cronologică, următoarele patru mari faze de război:

FAZA I^a, cu o durată de 26 zile, (de la 24 august la 20 septembrie 1944), în care s-a efectuat: cu o parte din forțe, **Curățarea teritoriului țării de trupele germane**, iar cu altă parte, **Acoperirea mersului și concentrării forțelor sovieto-române**, pe frontul Ardealului³.

FAZA II^a, cu o durată de 35 zile, (de la 20 septembrie la 25 octombrie 1944), în care s-a executat **Eliberarea Ardealului de Nord**.

FAZA III^a, cu o durată de 95 zile, (de la 10 octombrie 1944 la 15 ianuarie 1945), în care a avut loc: **Participarea Armatei**

Române la înfrângerea Ungariei și ocuparea Budapestei: în sfârșit.

FAZA IV^a, cu o durată de 141 zile, (de la 21 decembrie 1944 la 12 mai 1945), în care Armata Română a continuat cu: **Participarea ei la eliberarea Cehoslovaciei** și la obținerea Victoriei finale.

În ziua crucială de 23 august 1944 când România, prin hotărârea bărbătească a M.S. Regele, **a schimbat atitudinea politică**, intrând în concernul alianțelor sale dintotdeauna, Armata Română, compusă din:

- 29 Divizii cu efectiv de război,
- 20 Divizii de recruți, zise de instrucție,
- 1 Corp Aerian și 10 Regimente Art. Aeriană,
- 2 Divizii Marine,
- 37 Școli Militare de toate categoriile,
- 3 Centre de Instrucție,

se găsea în următoarea situație:

a) Pe front, de la Marea Neagră până în Bucovina 22 Divizii, cu efectiv de război, Corpul Aerian și 2 Divizii Marine, constituind două Armate: Armata 3 și Armata 4.

b) Pe frontiera ungară, de la Brașov până la Cravița: 5 Divizii cu efectiv de război, 5 Divizii de recruți (de instrucție), 9 școli militare de ofițeri și subofițeri, dispuse în trei grupuri:

- un grup în regiunea – T. Severin – Timișoara – Arad,
- un grup în regiunea – Sibiu – Deva – Beiuș – Alba Iulia,
- un grup în regiunea – Brașov – Sighișoara – Tg. Mureș – Turda.

c) În interior și de-a lungul Dunării: 2 Divizii cu efectiv de război și 15 Divizii de recruți (instrucție), în zonele: Pitești

– Craiova – Caracal, București – Giurgiu, Valea Prahovei și Cernavodă – Constanța.

Această dispunere a forțelor române este de o importanță covârșitoare pentru desfășurarea operațiunilor de mai târziu, fiindcă ea a permis trecerea cu cea mai mare ușurință și în timpul cel mai scurt la luarea măsurilor necesare prin schimbarea de la 23 august. Într-adevăr: cu trupele aflate în interior s-a trecut fără pierdere de vreme la curățarea teritoriului de germani și s-a făcut supravegherea Dunării, iar cu trupele din Ardeal, s-a făcut acoperirea și s-au oprit atacurile germano-maghiare.

Dar acest dispozitiv nu a fost o simplă întâmplare. Documentele existente dovedesc că Marele Stat Major, prin măsurile anterior luate, a întrevăzut ipoteza când Armata s-ar fi putut găsi alături de Aliați.

La 24 august, ora 4 dimineața, focul, contra trupelor sovietice, încetează pe tot frontul românesc, în timp ce ofensiva Frontului 2 Ucrainean general Malinovski și Frontului 3 Ucrainean general Tolbuhin, începută în ziua de 19 august, continuă să înainteze fără încetare, către obiectivul ce și-a propus: **distrugerea forțelor germane**.

Pe front, trupele române se găsesc în situația cea mai critică în care s-a putut afla vreodată o armată. În sectoarele de spărtură Iași – Bacău și Chișinău – Bolgrad, ele sunt larg depășite de forțele sovietice; în restul sectoarelor sunt amestecate cu trupele germane, încercuite și dezarmate sau în retragere peste câmp și peste drumuri într-o învălmășeală de nedescris. Micile unități sunt izolate de marile unități din care fac parte: legăturile între comandamente rupte; aprovizionările sistate; altfel zis o situație din cele mai grele și mai apăsătoare, într-o atmosferă de confuzie generală.

În interior, poziția trupelor române nu era mai fericită, aproape în toate garnizoanele găsindu-se trupe germane, mai numeroase în zona Constanța – Fetești, în împrejurimi de București, și în regiunea petroliferă Ploiești – Târgoviște, unde unități române stau într-un sistem de apărare, intercalate cu cele germane.

Pentru oricare altă Armată situația aceasta ar fi fost fără ieșire. Singura Armata Română, conștientă și disciplinată, dând ascultare poruncii regale și instinctului său viguros, care n-a dezmințit-o niciodată, a știut să-și aleagă calea salvatoare și să treacă grabnic și cu toată lealitatea alături de Aliați, până la victoria finală. Nu se semnalează în tot acest timp, niciun comandant sau vreo unitate cât de mică, care să fi luat o atitudine potrivnică sau să fi făcut vreo defecțiune, care să fi dat naștere la lupte fratricide așa cum s-a întâmplat în Italia, Franța, Iugoslavia, Polonia și alte țări. Fiecare de la mic la mare, fiind convins de imperativul momentului și de reușita noii schimbări politice. Este desigur unicul caz de înțelegere, de cumințenie și de solidaritate integrală, pe care îl oferă Armata Română, istoriei omenirii, și când spunem aceasta despre Armată – care este expresia fidelă a poporului – spunem același lucru despre întreg neamul românesc.

În ziua de 24 august, de la ora 10, România se consideră în război cu Germania și Ungaria. Pe baza Directivei Operative din seara de 23 august, dată de generalul Mihail Gh., șeful M.St. Major și în același timp delegat de M.S. Regele cu comanda tuturor forțelor de uscat, aer și marină, se intră imediat și direct în prima fază a acestui nou război.

FAZA I^a, care se referă la curățarea teritoriului și acoperirea frontierei Ardealului, cuprinde două perioade:

Generalul Paul Teodorescu

Prima perioadă, (de la 24 august la 6 septembrie 1944) în care trupele române au operat absolut singure, independent de conducerea comandamentului sovietic.

A doua perioadă, (de la 7 septembrie la 20 septembrie 1944) în care trupele române, constituind Armata 1-a și Armata a 4-a au intrat sub ordinele operative ale Frontului 2 Ucrainean, comandat de Mareșalul Malinovski.

Perioada 1-a cuprinde două acțiuni suprapuse în timp, dar separate în spațiu și anume:

– O acțiune mai scurtă, de curățarea teritoriului, care a durat 8 zile.

– O acțiune mai lungă, de acoperire a frontierei Ardealului, contra atacurilor inamice din Vestul și Nord-Vestul țării, care a durat 12 zile.

În ziua de 23 august, pe tot cuprinsul țării se găseau următoarele forțe germane:

– **pe front:** 26 Divizii germane, dintre care 2 Divizii blindate, cu un efectiv de circa 556 mii oameni.

– **în interior:** mai multe grupuri de forțe germane, de importanțe diferite, cel mai de seamă în regiunea București – Ploiești – Câmpina – Târgoviște; apoi în regiunile: Slobozia – Călărași – Cernavoda – Constanța; Roșiori – Alexandria – Zimnicea – Giurgiu; T. Severin – Caransebeș – Reșița – Baziaș; Aiud – Sibiu; precum și mici garnizoane, aproape în toate orașele; toate aceste grupuri numărând circa 56.000 oameni.

Tot teritoriul țării trebuia curățat de aceste trupe inamice în timpul cel mai scurt, și în realitate așa s-a petrecut. Începută în dimineața de 24 august, operațiunea de curățare a luat sfârșit pe tot cuprinsul țării în seara de 31 august.

În zona capitalei, aceea care ne interesează mai mult, toate rezistențele din interiorul orașului de la: Școala de Război, cazărmile cavaleriei Cotroceni, cartierele Rahova, Șerban Vodă și Splaiul Independenței au fost reduse la tăcere, până în seara de 25 august. În exteriorul orașului, atacurile germane executate dinspre Pipera, Băneasa, Pădurea Băneasa și Otopeni au fost respinse și în parte distruse, până în noaptea de 27/28 august, prin energice contraatacuri, la început două, numai cu trupele din București, apoi trei (și cu trupele Diviziei a 10-a sosite în grabă de la Constanța).

Capitala a trecut, după cum se știe, prin momente de mare îngrijorare, mai ales din cauza aviației germane, dar grație vitejiei trupelor și a sprijinului dat de formațiuni aeriene anglo-americane, în ziua de 26 august, ea a fost salvată de la distrugerea ce o amenința.

În regiunea petroliferă, unde trupele germane erau organizate mai dinainte în adevărate centre de rezistență, împrejurul localităților, nodurilor de comunicație și accidentelor mai importante de teren, luptele sunt date în condiții mult mai grele, trebuind ca trupele române care făceau parte din același dispozitiv de apărare să execute mai întâi o operațiune de descețare, și apoi libere pe acțiunile lor, să atace. Și aici trupele române au înfrânt, până în seara de 31 august, toate rezistențele germane. Orașul Ploiești a fost despresurat, în ziua de 29 august, cu ajutorul Diviziei a 18-a română care venise de pe frontul moldovean, și a unităților de tancuri sovietice.

Lupte importante au mai avut loc în zona T. Severin – Vârciorova, unde trupele germane au primit ajutoare de pe teritoriul iugoslav; de asemenea în zona podurilor Fetești – Cernavoda și în zona Constanța; peste tot rezistențele inamicului fiind înfrânte. Astfel încât în ziua de 31 august, adică

după opt zile, ceea ce poate fi socotit ca un record, operațiunea de curățare a luat sfârșit pe tot cuprinsul țării, soldându-se cu 56.000 prizonieri, dintre care 14 generali, 1.228 ofițeri, 6.706 subofițeri, și un numeros material de război.

În seara aceleiași zile, ca o consfințire a terminării misiunii de curățare, șeful M.St. Major raporta următoarele: «Misiunea dată Armatei Române de către Guvernul M. Sale Regele a fost adusă la îndeplinire în opt zile, după lupte foarte grele. Țara a fost eliberată de trupele germane... Repeziciunea cu care s-a executat această misiune se datorește adâncului devotament al Armatei față de M.S. Regele, precum și iubirii de libertate pentru țară și neam. Armata este gata pentru noi misiuni. General Mihail».

Este de subliniat în această operațiune, ca și în cele următoare, că toată suflarea ostășească românească, aflată la acea dată: ofițeri, subofițeri, soldați, recruți, auxiliari, elevi de școli militare, au luptat toți ca unul și unul ca toți, pentru eliberarea solului național. Este iarăși de observat că România este singura țară care și-a curățat teritoriul de inamic, cu propriile sale mijloace, spre deosebire de celelalte țări, unde curățarea s-a făcut în cea mai mare parte de către Aliați.

Paralel cu operațiunile de curățare duse de Armata Română, în interiorul țării, armatele sovietice de pe frontul Moldovei, la care s-au alăturat cele dintâi unități române reorganizate: Divizia 103 Vt. de Munte și Detașamentul blindat, au capturat și distrus 24 Divizii germane, din totalul de 26 Divizii existente (două divizii reușind să se retragă peste munți, din Bucovina în Ardeal). Și astfel toate forțele germane din România, cu un efectiv de circa 612.000 oameni, au dispărut ca prin minune, lăsând larg deschisă calea uriașei ofensive sovietice.

Pe când trupele române din interior dădeau lupte crâncene pentru curățarea țării de forțele germane, trupele române din Ardeal: 10 Divizii, (de Infanterie, Vt. de Munte și Cavalerie), 9 Școli Militare și 2 Centre Instrucție constituind Armata 1-a Română, eclerate și acoperite de mai multe unități de aviație ocupau, în primele 48 de ore, întreaga frontieră din Ardeal și Banat în lungime de 1.400 Km, dintre care 520 Km de front foarte activ, în scopul de a îndeplini spinosul și importantul rol de acoperire. Ne găsim astfel, și numai în interval de 48 de ore, datorită perspicacității M.St. Major, cu frontul de luptă, din Est, în Vestul țării.

De la 24 august și până la 6 septembrie, au avut loc, în această parte, câteva lupte locale, mai importante în zona Brașov, și în sectorul Dunării de Sus, trupele române reușind să oprească orice fel de infiltrație sau pătrundere inamică, mai importante, dincoace de frontieră.

La adăpostul Armatei 1-a, care face astfel acoperirea, armatele sovietice își execută nestingherit marșurile strategice prin România până dincolo de defileurile Carpaților, găsite libere de orice ocupație inamică, datorită măsurilor energice și la timp luate, de Înalțul Comandament Român.

Perioada 2-a (de la 7 septembrie până la 20 septembrie) constă din trei bătălii de frontieră, și anume:

– O bătălie ofensivă, pentru ocuparea intrândului secuiesc, cu direcția generală Sf. Gheorghe – Odorhei, și

– Două bătălii defensive, pentru oprirea atacurilor germano-maghiare, executate de aceștia de la Nord la Sud din zonele Cluj și Tg. Mureș, și de la Vest la Est, din Crișana și Banat.

În prealabil, s-au întărit trupele de acoperire, cu alte forțe

române, și cu unități sovietice, în special blindate și anticar; de asemenea, prin mărirea forțelor românești s-a făcut o nouă regrupare, constituindu-se două Armate: Armata I-a (6 Divizii) și Armata a 4-a (12 Divizii), de data aceasta sub ordinele operative ale frontului II Ucrainean, comandat de mareșalul Malinovski.

Bătălia ofensivă pentru ocuparea intrândului secuiesc a durat 9 zile (de la 5-14 septembrie) și a comportat o serie de lupte, mai importante la Nord de Brașov, în jurul orașelor Sf. Gheorghe, Odorhei, Reghin, realizându-se o pătrundere de 120 km în dispozitivul inamic. Scopul acestei ofensive, prin ocuparea intrândului secuiesc a fost de a interzice orice înaintare și ocupare a Carpaților Orientali de către trupele germane.

Au participat la această bătălie:

– Corpul Vt. de Munte (cu două divizii) operând sub ordinele Armatei a 4-a Române, pe direcția Brașov – Odorhei – Tg. Mureș și

– Divizia 103 Vt. Munte, Regimentul 7 Art. Grea și un detașament blindat, sub ordinele directe ale Armatei a 7-a Gardă Sovietică, care după ce au trecut din Moldova pe la Ghimeș – Palanca, au operat pe direcția M. Ciuc – Reghin.

Încă de la sfârșitul lunii august se semnalase concentrări de forțe germane și maghiare în zonele Cluj și Tg. Mureș în vederea unei ofensive în prima decadă a lunii septembrie. Și într-adevăr, în ziua de 5 septembrie, Comandamentul german, cu o armată formată din unități de structură neomogenă și compunere variabilă, declanșează ofensiva proiectată cu toată disperarea, în speranța desigur de a surprinde Armata Română, de a înainta până în Carpați, și de a opri grosurile sovietice în defileuri. Plan fecund în rezultate strategice și politice, dar dejucat la timp de rezistența dârză ce i s-a opus.

Această ofensivă a dat naștere din partea frontului româno-sovietic la două bătălii defensive:

Prima bătălie defensivă a avut loc de la 5-19 septembrie, în podișul transilvan, la Est de Carpații Apuseni. Ea a comportat mai multe lupte sângeroase, în special în regiunea Turda, în valea Mureșului și defileul Arieșului, la care lupte au participat totalitatea forțelor Armatei a 4-a Române, (adică 12 Divizii și un Detașament blindat). Rezultatul acestei bătălii a fost oprirea inamicului pe linia Mureșului, **asigurându-se astfel ieșirea grosului forțelor sovietice prin defileul Oltului și concentrarea lor în zona Sibiului.**

A doua bătălie defensivă a avut loc, în același timp cu prima bătălie, însă în Vest de Carpații Apuseni, în Crișana și Banat. Ea a constat din mai multe lupte foarte importante, în special în văile Crișului Alb și Negru, în valea Mureșului și în Banat, care s-au terminat cu oprirea inamicului în gura acestor defileuri, **asigurând și în această parte a țării concentrarea forțelor sovietice, în zona Deva – Lugoj – Orșova.**

La această bătălie a participat totalitatea forțelor Armatei 1-a Română, adică 6 divizii, și o parte din școlile militare de ofițeri și subofițeri. S-au distins în mod cu totul deosebit, prin eroism și abnegație, elevii școlilor militare de ofițeri de infanterie de la Arad și Radna în luptele pentru păstrarea guri defileurilor Mureșului de la Păuliș; și elevii școlii militare de ofițeri de la Dorohoi, în luptele de încercuire de la Tinca.

Bravura trupelor românești și aportul important adus de ele, în special de școlile militare, au fost în trei rânduri elogi-

de Comandantul Grupului de Armate Sovietic general Managarov și menționate prin ordinul de zi cu importanta citație:

«Unitățile Armatei 1-a Română au oprit năvala germano-maghiară, **acoperind** mișcarea trupelor roșii spre Ungaria. În condiții grele de regrupare au dovedit bărbăție și dârzenie, și au îndeplinit cu cinste misiunea ce li s-a încredințat».

La această fază a conlucrat și Corpul Aerian care a executat: 1.992 ore de zbor în diferite misiuni lansând 177 tone bombe de toate calibrele asupra terenurilor de aterizaj, gări, trenuri, convoaie de camioane, trupe, tancuri etc.

Cu oprirea ofensivei germano-maghiare pe Mureș s-a încheiat prima fază de operațiuni a Armatei Române. Rezultatele obținute sunt din cele mai fructuoase, astfel:

– S-a eliberat în opt zile tot teritoriul național de germani, făcându-se în total 58.330 prizonieri. Prin această curățare s-a înlesnit ca marșurile strategice ale forțelor sovietice să se execute cu cea mai mare rapiditate, prin teritoriul românesc, spre Ungaria și Bulgaria.

– S-a făcut acoperirea frontierei de Vest și Sud, pe cont propriu, și s-a asigurat, timp de trei săptămâni, concentrarea unităților sovietice și debarșarea lor la Vest de Carpați, spre Ungaria. Totodată s-a angajat și fixat pe frontieră, toate forțele germano-maghiare, care ar fi venit, mai mult ca probabil pe Carpați, pentru oprirea trupelor sovietice în defileuri.

– S-au salvat regiunile petrolifere și industriale, germanii fiind împiedicați la timp de a le cauza stricăciuni.

– S-a făcut supravegherea Dunării, marea cale de penetrațiune operativă, ce duce până la inima Germaniei.

Toate aceste rezultate constituie un exemplu unic în evoluția politico-militară a României și în istoria războaielor, mai ales ținând seamă de condițiile cu totul anormale în care ele au avut loc.

FAZA II^a care se referă la trecerea armatelor sovieto-române la ofensivă pe tot frontul, pentru **Eliberarea Ardealului de Nord.**

Această fază începe în ziua de 20 septembrie 1944 (de fapt primele operațiuni pentru eliberarea Ardealului începuseră încă de la 5 septembrie, odată cu bătălia ofensivă executată pentru cucerirea intrândului secuiesc de la Sf. Gheorghe).

Faza 2-a face parte din ofensiva generală a Frontului 3 Ucrainean concepută în scopul de a încercui și distruge forțele germane-maghiare din Ardeal.

Pentru atingerea acestui scop, planul de manevră sovietic a constat din:

– o puternică acțiune de front, pe Mureșul Mijlociu, în direcția generală Turda – Cluj – Careii Mari, executată cu trei armate, la început, apoi cu două, cu scopul de a fixa grosul forțelor inamice din Ardeal, și

– o manevră de mare amplitudine, combinată simultan cu cea de front, în câmpia Tisei, de la Sud la Nord, cu direcția generală Arad – Debrețin – Nyiregyhaza, executată de cinci armate, cu scopul de a tăia succesiv toate liniile de aprovizionare ale forțelor inamice din Ardeal și a determina încercuirea sau retragerea precipitată a acestora.

În cadrul acestei mari manevre sovietice se înscriu și operațiunile celor două armate românești.

În acțiunea frontală de fixare, la Est de Carpații Apuseni, participă inițial trei armate: Armata 27 Sovietică, Armata 7 Sovietică de Gardă și Armata a 4-a Română.

Armata 27 Sovietică și Armata a 4-a Română iau parte la atacul, propriu zis, pe direcția Turda – Cluj – Careii Mari, în timp ce Armata 7 Sovietică de Gardă, are misiunea să flancheze acest atac, înspre Est.

La această importantă acțiune Armata a 4-a Română angajează toate cele 12 Divizii ale sale și execută 21 de lupte înverșunate în următoarele operațiuni succesive:

- forțarea trecerii Mureșului mijlociu și asigurarea mai multor capete de pod pentru desfășurarea atacului;
- cucerirea orașului Tg. Mureș;
- ruperea frontului inamic în zona Turda, apoi cucerirea orașului Cluj;
- exploatarea succesului și urmărirea inamicului în direcția generală N.V. și cucerirea succesivă a zonelor Zalău și Careii Mari.

Această mare acțiune de rupere și străpungere a frontului inamic începută înainte pe 20 septembrie este terminată în ziua de 25 octombrie, când se atinge frontiera ungară. În tot acest timp, deși inamicul se apără cu înverșunare, totuși este nevoit să cedeze din cauza atacurilor fără răgaz date de armatele sovieto-române și mai ales din cauza amenințării spatelui de către marea manevră învâluitoare, care se face din ce în ce mai simțită, cu cât ea înaintează spre Debrețin.

După cucerirea Clujului de către Corpul Armată 104 Sovietic, și Diviziile 2 și 18 Vt. Munte, în ziua de 12 octombrie, inamicul mai încearcă o rezistență, ceva mai la Nord, pe linia Sucutard – Cămărașul – Jucul, care este sfărâmată de unitățile Armatei a 4 Române în ziua de 13 octombrie. După această dată inamicul nu mai poate opune nicio rezistență organizată până dincolo de Tisa; frontul sovieto-român înaintează fără încetare în urmărirea dușmanului, ajungând în ziua de 25 octombrie pe frontiera ungară.

În manevra învâluitoare din Câmpia Tisei participă 5 armate, dintre care și Armata 1-a Română, pe direcția generală Arad – Debrețin – Nyiregyhaza.

În desfășurarea acestei manevre, numai o parte din forțe au înaintat pe frontul transilvănean, executând luptele pentru Salonta și Oradea Mare, care sunt ocupate respectiv la 7 și 13 octombrie.

La aceste lupte au participat trei divizii din Armata 1-a distingându-se, cu această ocazie, Divizia 3 Vt. Munte, care deși angajată în luptă, **în zona Sântandrei – Toboliu** a dat ajutor Diviziei Tudor Vladimirescu, a cărei situație la flancul ei stâng, era foarte critică, în urma puternicului atac inamic, din 29 septembrie.

Tot această divizie, în ziua următoare, amenință în flanc și spatele trupele inamice, care urmăreau îndeaproape Corpul de Armată 33 Sovietic, ușurând acestuia descleștarea și retragerea de sub presiunea puternică a inamicului.

La Vest de frontiera Ardealului, grosul forțelor sovietice cu restul forțelor din Armata 1-a Română înaintează vertiginos către Debrețin, ajutând astfel eliberarea mai rapidă a Ardealului. Cu eliberarea Ardealului ia sfârșit faza 2-a, la care a participat cu mult succes și Corpul Aerian Român care a executat 1.744 ore de zbor, în misiuni de recunoaștere, bombardament și luptă.

FAZA III^a Ocuparea Ungariei.

Operațiunile din această fază sunt continuarea firească a operațiunilor din Ardeal. Ele fac parte din același plan de manevră a Frontului 2 Ucrainean care anvizaja nu numai

cucerirea Ardealului, considerat ca un obiectiv secundar, dar mai ales înfrângerea Ungariei, eliberarea Cehoslovaciei și ocuparea Austriei.

Marea mișcare de învâluire executată cu patru armate roșii și una română, în câmpia Tisei, avea un dublu rol: la început să ajute acțiunea frontală, în direcția Cluj – Careii Mari și apoi odată această misiune îndeplinită să se rabată spre Vest pentru a rupe în două frontul germano-maghiar, printr-o ofensivă la centru între Solnok și Tisacega, aruncând forțele inamice de la Sud de Szolnok spre Budapesta iar cele de la Nord de Tisacega spre frontiera cehoslovacă. Apoi prin larga spărtură ce se va produce să se reverse cu grosurile în direcția Viena.

Ofensiva proiectată a început la 8 octombrie și a comportat, în mod succesiv, următoarele patru operațiuni:

- Operațiunile dintre frontiera româno-maghiară și râul Tisa.
- Operațiunile de trecere ale râului Tisa.
- Operațiunile dintre Tisa și frontiera cehoslovacă.
- Operațiunile dintre Tisa și Dunăre.

În ce au constat fiecare din aceste operațiuni?

– Operațiunile dintre frontieră și Tisa au dat naștere la două bătălii importante de la Debrețin (8-21 octombrie) și de la Solnok (19-24 octombrie).

La bătălia Debreținului au participat Corpul de Cavalerie Român, cu două divizii (Divizia 1-a Infanterie și 1-a Cavalerie Instrucție) și două divizii V-tori de Munte (Divizia 2-a și a 3-a V-tori de Munte), în total deci patru divizii. Rolul acestor divizii a fost de a face siguranța flancului și spatelui Armatei a 6-a Sovietică Blindată, care atacă direct Debreținul.

La cucerirea acestui oraș, care cade în ziua de 20 octombrie, a luat parte activă Divizia 3-a V-tori Munte Română.

La bătălia Solnocului participă Corpul 4 Armată Român cu două divizii (Diviziile a 2-a și a 4-a Infanterie). Această bătălie a luat naștere din cauza expunerii flancului forțelor sovietice (Armatele 53 și 7 Gardă), în înaintarea lor spre Tisacego, pentru bătălia Debreținului.

În ziua de 19 octombrie, inamicul atacă din zona Solnok, sprijinit de 60 care de luptă, reușește să pătrundă 40 km în spatele forțelor sovietice, și să încercuiască complet Divizia 4-a Română, aflată în capul de pod, peste Tisa, la Sud de Solnok. În fața acestei amenințări, Comandamentul Sovietic ia un dispozitiv pe Crișul inferior cu fața la Nord și cu alte forțe îi contraatacă azvârlindu-i peste Tisa.

În tot acest timp, forțele inamice bătute în Ardeal și

1944. Post de artilerie antiaeriană

poarta Someșului, sunt urmărite pas cu pas de către Armata a 4-a Română și trupe sovietice, ajungând la 1 octombrie pe Tisa.

Toate armatele Româno-Sovietice găsimu-se aliniate acum pe Tisa, purced imediat la forțarea Tisei, în zona Tiszaug (nord Csongrad) cu Corpul 7 Armată Român (Diviziile 12, 19 și 9 Cavalerie), la 25 octombrie; în zona Tiszaugului cu Corpul 4 Armată Român, de la 7-9 noiembrie; în zona Tiszaölök și Coiganu, cu Armata a 4-a, la 17-28 noiembrie; pe un timp extrem de nefavorabil și într-un teren cu totul inunabil.

Prin trecerea Tisei și înaintarea Armatelor 53 și 7 Sovietic de Gardă, la centru, forțele germano-maghiare, așa cum fusese prevăzut prin planul de manevră, au fost separate în două. Contra forțelor inamice de la Nord de Tiszaega operează Armata a 4-a Română și Corpul 4 Armată Român (din Armata 1-a Română). Armata a 4-a execută **bătălia de pe Valea Hernádului** între 24 octombrie și 20 noiembrie. Inițial a ajutat la cucerirea regiunii Miskolc, a distrus forțele inamice din masivul Hegyalja și a atins frontiera Cehoslovaciei către 20 decembrie. Corpul 4 Armată Român execută bătaia din Munții Bukk de la 16 noiembrie la 25 decembrie ducând lupte foarte grele într-un teren extrem de aspru. După ce a luat parte direct la cucerirea orașului Miskolc, cu Divizia 3-a V-tori de Munte, a străbătut tot masivul muntos Bukk, atingând frontiera cehoslovacă în ziua de 25 decembrie.

Contra forțelor inamice de la Sud de Solnoc a operat un singur corp Armată Român, Corpul 7 Armată. Acesta execută toată ofensiva din Pustă, încadrat de forțe Sovietice într-un sector fără drumuri și complet desfundat de ploii. La 16 noiembrie ajunge în fața Budapestei, prevăzută cu trei centuri de fortificație, care au necesitat trei atacuri concentrice metodic montate, Corpul 7 Armată Român la centru, Corpul 30 Armată Sovietic, la Nord iar Corpul 18 Armată Sovietic la Sud. Liniile fortificate au fost străpunse și cucerite succesiv între 21 noiembrie și 1 ianuarie 1945. Corpul 7 Armată Român a continuat atacul în interiorul Budapestei până la 15 ianuarie 1945, când a fost scos din lupte și îndreptat pe frontul din Cehoslovacia. Astfel pentru a doua oară, în interval de 27 ani, Armata Română a intrat victoriosă în Budapesta.

Pe timpul acestei faze Corpul Aerian a dezvoltat o activitate remarcabilă de 1.335 ore de zbor în misiuni diverse, atrăgându-și felicitări în scris adresate de Armata 27 Sovietică și Armata 5-a Aeriană Sovietică.

Rezultatele obținute la sfârșitul acestei a 3-a fază sunt următoarele:

- împreună cu forțele sovietice, interceptarea comunicațiilor din Pustă, cucerirea Pustei cu toate resursele ei și ocuparea Budapestei;

- singură, capturarea a 20.357 prizonieri și a unui bogat material; cucerirea a 1.237 localități (dintre care 14 orașe și 76 localități importante), cucerirea a doi masivi muntoși, precum și trecerea a trei mari cursuri de apă, cu o pătrundere de 300 km pe teritoriul ungăr.

FAZA IV^a Eliberarea Cehoslovaciei.

Planul strategic al Frontului 2 Ucrainean își continuă desfășurarea fără nicio modificare. După ruperea frontului pe Tisa grosul forțelor sovietice (Armata 53 și 7 Sovietică Gardă) înaintază prin spărtura produsă spre Viena, în timp

ce Armata 40 Sovietică, cu Armatele 1 și 4 Române, (în total 15 Divizii) înaintază în Cehoslovacia, în direcția generală Praga, cu scopul de a înfrânge rezistența germană instalată în reductul muntos al Slovaciei și a acoperi dreapta Armatelor 53 și 7 Sovietic Gardă care ar fi putut fi stingherite în înaintarea lor spre Viena de către forțele germane din Cehoslovacia, dacă ele nu ar fi fost angajate serios și fixate prin luptă.

În această ultimă fază distingem următoarele trei operațiuni succesive mai importante:

- a) Operațiunile de pătrundere până în Valea Hronului.
- b) Operațiunile din Slovacia până în Valea Nitra.
- c) Operațiunile din Munții Tatra Mică și Carpații Albi, pentru a ajunge în Valea Moravei.
- d) Operațiunile de urmărire spre Praga.

a) Operațiunile de pătrundere în valea Hronului au fost duse de Armata a 4-a Română, imediat ce a ajuns pe frontieră, și au dat naștere la două bătălii chiar pe frontieră: Bătălia de la Szina Tarna și Bătălia de la Rozňava.

Bătălia de la Szina Tarna (20 decembrie 1944 la 12 ianuarie 1945) a fost executată de Armata a 4-a Română cu scopul: pe de o parte de a angaja forțele inamice din zona Kosice și a ajuta ofensiva Frontului 4 Ucrainean la Est de acest oraș; iar pe de altă parte de a face siguranța flancului și a spatelui Armatei 40 Sovietică ce înainta în Cehoslovacia. Ea a durat 20 zile cauzând uzura forțelor inamice.

Bătălia de la Rozňava este a doua bătălie de frontieră. Are loc în continuarea celei dintâi și a durat 16 zile (de la 12 la 28 ianuarie 1945). Scopul ei era de a străpunge apărarea inamică aici pe vechile lucrări de fortificație cehoslovacă. Atacul orașului a constat dintr-o acțiune frontală și două învăluitoare. Această bătălie contra unor lucrări de fortificație, într-un teren extrem de accidentat și pe o iarnă aspră, a cerut eforturi supraomenești din partea trupelor, care au fost răsplătite prin retragerea inamicului și pătrunderea în munții Tatra, cota 2049 și Metalici, 1440, pe Valea superioară a Hronului.

b) Operațiunile din Slovacia până în Valea Nitra au durat aproape două luni și jumătate (26 ianuarie la 8 aprilie 1945), de asemenea într-un teren foarte aspru și potrivit operațiunilor. Au luat parte ambele armate române care au executat mai multe bătălii, astfel:

- **Bătălia pentru localitatea Zvolen**, numai aceasta a durat aproape două luni, (26 ianuarie-20 martie 1945). Trupele Armatei a 4-a au continuat să înainteze prin Munții Tatra Mică și Munții Metalici, pe Valea superioară a Hronului cucerind zona industrială Valaska – Brezno – Pod Brezno, apoi a traversat Munții Metalici, scoborând spre localitatea Zvolen. În același timp trupele Armatei 1-a Română, după ce au participat la cucerirea localității Luceneț a străbătut masivul Javorina și a ocupat localitatea Banská Stiažnica. Ajunse pe malul stâng al Hronului ambele armate au trecut la cucerirea regiunii Zvolen pe care au ocupat-o, în ziua de 19 martie, asigurând prin aceasta dreapta grosului sovietic, care înainta de-a lungul Dunării spre Viena.

- **Bătălia pentru Banská Bystrica și Kremnica**, (de la 20 martie la 8 aprilie 1945) a fost purtată de Armata a 4-a Română și a constat dintr-un atac concentric executat pe trei direcții. Orașul Banská Bystrica atacat din trei părți, cade în ziua de 26 martie iar Kremnica în ziua de 8 aprilie 1945.

După cucerirea acestei localități, Corpul 6 Armată Român care a luat partea cea mai activă la această bătălie a înaintat

pe la Est de masivul Tatra Mică până la Sv. Martin, unde a făcut legătura cu Frontul 4 Ucrainean asigurând astfel sudura dintre cele două fronturi: 3 și 4 Ucrainean.

– **Forțarea Hronului și cucerirea Munților Nitra.** După cucerirea regiunii Zvolen și pe timpul când Armata a 4-a Română înainta la Vest de Hron, Armata 1-a Română, inițial, a stat în defensivă pe malul de Est al Hronului, la Sud de Zvolen, iar apoi cu Corpul 7 Armată a trecut Hronul și a întors toată apărarea germană de pe malul vestic al Hronului. Această manevră a Corpului 7 Armată Român a ajutat ca trupele Corpului 4 Armată Român să treacă și ele la vest de Hron. Armata 1-a Română găsimu-se acum cu ambele Corpuri de Armată la Vest de Hron a continuat înaintarea, a străbătut masivul Nitra cota 1345 și ajungând la 2 aprilie pe râul Nitra, îl forțează fără pierdere de timp cucerind orașul Banovce în ziua de 5 aprilie.

c) Operațiunile din Munții Tatra Mică și Carpații Albi pentru a ajunge în Valea Moravei (2 aprilie-2 mai 1945).

Ambele Armate Române își continuă înaintarea de pe râul Nitra înspre râul Vaag: Armata a 4-a Română, după ce străbate pe la sud masivul Tatra Mică, scoboară în Valea Vaag și se grupează către capul de pod de la Nove-Mesto, trece pe aici râul și întoarce toată rezistența inamică, silindu-l să se retragă spre Morava; Armata 1-a trece Vahul pe la Piešťany, apoi atacă cu Corpul 7 Armată Român de front și ajunge pe creasta Carpaților Albi, iar cu Corpul 4 Armată Român îi manevrează pe la Sud, în direcția Uhersky Ostroh silind pe inamic să se retragă pretutindeni.

d) Bătălia Moravei (12 aprilie-12 mai 1945).

Armatele române înaintează spre Morava: Armata a 4-a Română peste crestele Carpaților Albi, până la Nord de Zlin, în timp ce Armata 1-a Română trece Morava și înaintează de la Sud la Nord, ocupând orașele Kojetin și Kromeriz. După ocuparea acestor două localități, Armata 4-a Română trece Morava și atacă în direcția Prostiev iar Armata 1-a Română se îndreaptă la Nord de Brno. Atacul Armatei a 4-a Română a ajutat forțele Frontului 4 Ucrainean la cucerirea regiunii Olomouc – Prostiev la 8 mai, când are loc capitularea Germaniei. Cum trupele germane n-au vrut să depună armele, se trece la urmărirea lor spre Praga, cu detașamente rapide, pe care le-au prins și dezarmat.

În zona Humpolec – Jdřet (100 km Sud Est Praga) armatele române au fost scoase din operațiuni, la 12 mai, de unde au fost îndreptate spre țară, pe jos executând... km.

Și în această fază Corpul Aerian Român a dezvoltat o activitate foarte rodnică executând 6.304 ore de zbor, atrăgându-și mulțumirile comandanților sovietici.

Armatele Române în această ultimă fază au eliberat 1.722 localități, dintre care 31 de orașe, au cucerit prin lupte costisitoare șapte masivi muntoși, au forțat patru cursuri mari de apă și au înaintat pe o adâncime de 400 km.

Din cele arătate până aici rezultă în mod evident că România, prin actul de la 23 august 1944, a adus Aliaților esențiale servicii. Rezumăm pe cele mai importante:

1. A provocat prăbușirea frontului german de pe Nistru și Prut deschizând cea mai însemnată poartă de invaziune din SE European.

2. A mărit raportul de forțe, în favoarea aliaților, cu 71 divizii terestre, socotite astfel:

- 24 Divizii germane distruse pe frontul Moldovei.
- 22 Divizii române dezorganizate pe frontul Moldovei.

– 20 Divizii române, pe frontul de Vest la început, apoi 15 divizii până la sfârșitul războiului, deci un total general de 71 divizii.

În afară de acestea:

- 18 Flotile marină germană
- 2 Divizii marină română
- 1 Corp aerian german
- 2 Corpuri aeriene române

3. A descoperit spatele Armatelor germane, de la Sud de Dunăre, având o repercusiune catastrofală asupra ansamblului operațiunilor din Sud-Estul European. Prin marea poartă a Moldovei ofensiva Armatelor Sovietice s-a putut dezvolta și spre Sud, căzând direct pe toate liniile de comunicație din Balcani, ofensivă care s-a soldat cu distrugerea altor numeroase unități germane, în favoarea raportului de forțe al Aliaților, și în același timp cu prăbușirea totală a aripii drepte germane, care până la această dată era cu desăvârșire intactă. Istoria ne arată că rolul Peninsulei Balcanice a fost întotdeauna determinant în operațiunile din Est.

Ne reamintim și în acest război că germanii nu au pornit ofensiva lor din vara anului 1941, contra Sovietelor, înainte de a fi ocupat întreaga Peninsulă Balcanică: făcând din această ocupație un caz de ordin strategic și politic. Ea a condiționat ofensiva germană în centrul Uniunii Sovietice și tot ea a condiționat ofensiva Sovietelor în centrul Europei.

4. A facilitat înaintarea Armatelor Sovietice atât înspre Vest cât și spre Sud deoarece linia fortificată din sudul Moldovei, și mai ales Carpați, unde s-ar fi putut organiza o oprire apreciabilă, n-au mai existat ca valoare operativă contra Aliaților. România a servit în operațiunile care au succedat, ca o platformă turnantă, atât pentru ofensiva din centrul cât și din sudul Europei.

5. A curățat teritoriul de germani și în același timp a deschis toate direcțiile de înaintare necesare ofensivei sovietice.

6. A asigurat concentrarea și desfășurarea strategică a forțelor sovietice în Ardeal, prin acoperirea făcută pe frontul Ardealului, lăsând astfel trecerile Carpaților libere de orice ocupație inamică, și prin oprirea hotărâtă, a ofensivei germano-maghiare pe Mureș, a ajutat să se desfășoare marea ofensivă sovietică, care trebuia să decidă într-o largă măsură soarta Germaniei.

7. A deschis marea arteră strategică și economică – Dunărea – de o importanță capitală pentru operațiuni.

8. A adus un aport militar substanțial pentru eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei.

9. A fost a patra putere beligerantă sau întâia după cele trei Mari Națiuni Unite, punând în joc, fără nicio rețență, toate resursele sale militare, industriale, economice și financiare pentru victoria finală.

10. A scurtat războiul cu cel puțin șase luni, jertfind pentru aceasta 150.000 oameni.

Serviciile aduse de Armata Română și de șeful ei suprem au fost apreciate și distinse printr-o serie de documente oficiale, emanând de la Comandamentul Suprem Sovietic, în afară de cele eminate de la diferite Comandamente de Armată și Grup de Armate, sub ordinele cărora au operat unitățile române; reamintim pe cele mai importante astfel:

– Prezidiul Suprem Sovietic decorează pe M.S. Regele cu ordinul «Victoria» pentru **actul curajos al cotiturii hotărâte**

a politicii României spre ruperea cu Germania hitleristă și alierea ei la Națiunile Aliate, în clipa **când încă nu se precizase clar înfrângerea germanilor** recunoscându-se prin aceasta că schimbarea politicii României nu a fost făcută la un moment ușor și în ultima oră, ci la un moment greu pentru ea și oportun pentru Aliți.

– Generalisimul Stalin elogiază faptele unităților române în mai multe rânduri: cu ordinul de zi⁴ No. 310 din 25 martie 1945, citează trupele Generalului de Corp și Armată Dăscălescu: «Astăzi 26 martie, la orele 21, Moscova va saluta, în numele patriei, vitezele trupe ale Frontului II Ucrainian, printre care și trupele Armatei Române de sub comanda General Dăscălescu, care au cucerit orașul **Banska Bystrika**, prin 12 salve de artilerie trase de 124 tunuri».

– Cu ordinele de zi No. 323, din 31 martie 1945, No. 3330 din 4 aprilie 1945, No. 338 din 17 aprilie 1945 «În luptele pentru cucerirea orașului Nitra și Galanta, Bratislava și Tzisterdorf s-au distins trupele⁵ și tankiștii colonelului Zătreanu» (Comandantul Regimentului 2 Care de luptă).

– Cu ordinul de zi No... din 4 aprilie 1945 «Trupele sovietice în cooperare cu trupele române au cucerit orașul și gara Kremnica, puternic punct de sprijin inamic, la poalele Munților Tatra Mare. În lupte s-au distins⁶... și trupele Generalului de Corp Armată Dăscălescu precum și aviatorii Generalului de divizie Ionescu».

– Cu ordinul de zi No. 331 din 5 aprilie 1945 «În luptele pentru cucerirea orașelor Malacki, Bruck, Frievidza, Banovce s-au distins⁷... și Armata 1-a Română a Generalului de Corp Armată Atanasiu. Astăzi 5 aprilie, la orele 21, Moscova va saluta, în numele patriei, vitezele trupe ale Frontului 2 Ucrainean, printre care Armata 1-a a Generalului de Corp Armată Atanasiu, care au cucerit orașele sus numite, prin 20 de salve de artilerie trase de 224 tunuri».

Personalități publicistice și politice au recunoscut de asemenea importanta contribuție a României. Printre acestea cităm:

– Domnul Pierre Durrand, după conferința de la Moscova, în Comentariul său din 12 ianuarie 1945⁸ spune printre altele: «...Se mai știe de asemeni în ce condiții grele a pus Regele Mihai capăt alianței cu Germania prin admirabilul act de la 23 august 1944. Printr-o **întorsătură rapidă a politicii, Regele a provocat prăbușirea frontului german din România**, ceea ce a avut apoi urmări asupra situației trupelor germane din Grecia, Iugoslavia și Bulgaria. Se cunoaște de asemeni prețiosul aport adus după aceia de Armatele Române în Transilvania și Cehoslovacia împotriva forțelor hitleriste... Pentru toate aceste motive, Franța consideră că România a adus prin contribuția ei o prescurtare a războiului de cel puțin 6 luni...».

– Domnul Eden⁹ ministrul de externe al Angliei, în Camera Comunelor a declarat «România a dat un ajutor substanțial cauzei Aliților, menținând 14 Divizii în lupte».

– Domnul Thomas¹⁰ a sugerat că de vreme ce România este a patra țară, ca efectiv, pe frontul împotriva Germaniei ar fi cazul a se propune să i se acorde **un statut de beligeranță**.

– Postul de Radio «Voice of America» în comentariul său printre altele spune: «Cu toate că contribuția României la război este mică în comparație cu aceea a Marilor Aliți,

această țară și-a făcut totuși datoria, dând din puținul ei, pentru triumful cauzei comune... Când se va scrie istoria, actul de la 23 august va fi consemnat **ca un factor important în desfășurarea acestui război**».

Dar iată acum și o mărturie care vine de la inamic: Feldmareșalul Rundstedt atribuie prăbușirea forței militare germane la patru cauze principale, printre acestea: «pierderea materialelor prime, în special a acelor din România».

Se constată deci și de data aceasta importanța României din punct de vedere economic, politic și militar, așa cum însemnătatea ei s-a învederat și în trecut. Cităm următoarele aprecieri făcute în perioada apropiată nouă:

– Istoricul englez William Miller, în valoroasa sa lucrare «Succesorii Imperiului Otoman», la capitolul războiul rusoturc 1877¹³ spune: «Amândoi, turci și ruși, și-au dat seama că România era cheia situației».

– Generalul Ludendorff în lucrarea sa «Conduita Războiului și a politicii» referitoare la operațiunile trecutului război¹⁴ spune după ce România a trecut de partea Aliților: «Raportul de forțe în prezență devenise, prin acest fapt, încă mai defavorabil pentru noi și situația economică s-a agravat de asemenea și ea, în mod extraordinar».

– Mareșalul Hindenburg, în lucrarea sa «Din viața mea»¹⁵ după ce arată că a fost nevoit să ia 38 divizii de pe frontul francez pentru a face față României, spune cu un accent de mare sinceritate: «Într-adevăr, niciodată o putere așa de mică ca România n-a avut ocazia să joace în istoria lumii un rol de hotărâre așa de mare și la un moment așa de favorabil... România care avusese **în mâna sa**, soarta lumii».

Domnule Președinte, Domnilor Colegi, Onorată Asistență,

Departa de noi pretenția că România, în 1944, a avut în mâna ei soarta lumii, se poate totuși susține fără lipsă de modestie într-o măsură apreciabilă că ea a contribuit la ameliorarea sorții lumii. Armata Română în 1944-1945 s-a bătut pentru cauza omenirii, scurtând războiul, pacificând țări și eliberând popoare.

De la București până la Budapesta și Praga, ca o mărturie vie, stau înfipte cu zecile de mii crucile ostașilor noștri, indicând drumul străbătut de pașnicul popor român în nobila sa dăruire pentru liniște, libertate și pace.

Armata și-a făcut și de data aceasta datoria, toată datoria. Țara se poate mândri cu ea.

Când se va scrie istoria, după cum spune «Voice of America» se va vorbi desigur mai pe larg de aportul militar și politic adus prin actul de la 23 August, până atunci România poate fi cu conștiința împăcată că tot ce a putut face o Țară cu populația, bunurile și resursele ei de tot felul, a făcut din plin, pentru victoria Aliților, fără nici un alt gând decât acela de a intra – liberă și independentă – în drepturile ei firești».

ROMANIAN ARMY IN THE WEST CAMPAIGN (AUGUST 25, 1944-MAY 12, 1945) – THE EVALUATION MADE BY GENERAL PAUL TEODOR- RESCU

The article reproduces the communication *Romanian Army Contribution at the Allies Victory* that was sustained by

General Paul Teodorescu, in his quality as correspondent member at the Romanian Academy meeting that took place on January 24, 1947.

Keywords: Romanian Army, Second World War, West campaign, battles, General Paul Teodorescu

NOTE

1 Membru asociat al Academiei Oamenilor de Știință din România; Universitatea „Ovidius” din Constanța.

2 *Generalul adjutant Paul (Pavel Teodorescu) (1888-1981). Vocația creativității*, coord. Valentin Ciorbea, Emilian Lovișteanu, Marian Moșneagu, Editura Ex Ponto, Constanța, 2013.

3 După documentele oficiale ale M.St. Major, Secția Operații.

4 Toate aceste ordine sunt date de generalisimul Stalin către comandantul Frontului 2 Ucrainean, Mareșal Malinovski.

5 Trupele sovietice, urmează unitățile... (sic).

6 Urmează unitățile sovietice.

7 Urmează unitățile sovietice.

8 Radio Paris din 12.I.1946, publicat în „Universul” din 16.I.1946.

9 Agenția Radio din 24.I.1945.

10 Agenția Reuter din 31.I.1945.

11 New York, 9 Februarie 1945 ora 23.45.

12 New York, 4 Mai 1945 ora 23.30.

13 Cap. XVI., p. 373.

14 Traducere franceză, p. (sic).

15 Traducere franceză, pp. 115 și 180.

Lect. univ. dr. Florian BICHR¹

PĂRINTELE STĂNILOAE ȘI SECURITATEA: „NU VREAU SĂ FAC RĂU LA NIMENI”

Dacă Nicolae Iorga este prin definiție cel mai mare istoric al românilor, părintele Dumitru Stăniloae este cel mai mare teolog al tuturor timpurilor. Că nimeni nu poate indica la repezeală vreun titlu al lui Iorga sau o lucrare a lui Stăniloae este deja o altă problemă. Pe bună dreptate eseistul creștin Răzvan Codrescu scria despre Dumitru Stăniloae că „ne lăudăm curent cu el, îl cităm cu voluptate (adesea stălcinduri numele: *Stăniloae* – cum, din păcate, figurează și pe crucea de la Cernica!², suntem gata chiar să-l supralicăm provincial („cel mai mare teolog al tuturor timpurilor”!), dar rodim prea puțin în duhul lui și suntem încă departe de a-i valorifica pe deplin modelul și moștenirea!”³.

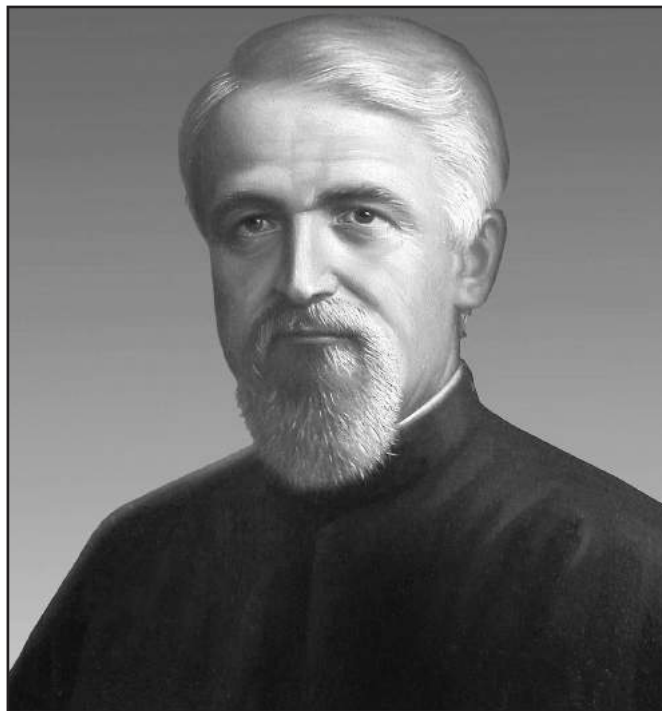
Din apolitic, legionar

Este iluzoriu să încercăm în acest succint studiu să încadrăm o viață de om și o muncă gigantică, academică. Cel mai bine a făcut-o până în prezent tânărul Florin Duțu⁴. Dar câteva repere care ne privesc trebuie trasate.

Dumitru Stăniloae (n. 16 noiembrie 1903, Vlădeni, Comitatul Brașov-d. 5 octombrie 1993, București) a fost un preot, teolog, profesor universitar, dogmatist, traducător, scriitor și ziarist român. Este considerat unul dintre autoritățile proeminente ale teologiei europene din secolul XX și cel mai mare teolog român. A lucrat vreme de 45 de ani la traducerea lucrării „Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii” (în douăsprezece volume). Membru titular al Academiei Române (1991).

Cumpăna vieții apare pe 5 septembrie 1958, când odată cu noul val de arestări, este reținut de Securitate alături de membrii mișcării „Rugul Aprins”, din care nu făcea parte, dar la ale cărei întâlniri participa. În 1959 este dus la penitenciarul Aiud, unde este ținut luni întregi în regim de izolare. Este eliberat în 1963.

După cum nota George Enache Dumitru Stăniloae a fost acuzat de infracțiunea prevăzută și pedepsită de art. 209, pct. 2, lit. B, alin. ultim, C.P. (uneltire contra ordinii sociale), sublinindu-se în actul de acuzare că a dus o intensă activitate legionară prin contribuțiile la revista „Gândirea” și participarea la întâlnirile „Rugului Aprins”. Totul este o forțare evidentă, dar care s-a căutat să fie subliniată cu orice preț. Pe fișa personală din dosarul de penitenciar se poate vedea cum inițial s-a scris la rubrica „apartenență politică”: APOLITIC, pentru ca apoi să se revină și să se scrie LEGIONAR. Iată ce se spune în concluziile de învinuire din 26 septembrie 1958: „După 23 august 1944, unele din aceste elemente legionare, pentru a-și ascunde trecutul lor, au intrat în mănăstiri, unde s-au călugărit și de unde au desfășurat activitate contrarevoluționară. Aceste elemente dușmănoase, abuzând de faptul că în

Preotul Dumitru Stăniloae

R.P.R. cultele sunt libere conform Constituției și celorlalte legi care reglementează aceasta, sub masca unor «întruniri religioase» desfășurau o intensă activitate legionară organizată în secret, de îndoctrinare și pregătire din punct de vedere legionar a unor tineri, în special din rândul celor care studiau la institute de învățământ superior”.

Legenda infiltrării cu legionari a Bisericii Ortodoxe, lansată de Securitate, are din păcate și azi „admiratori” fanatici. Nu era decât un pretext pentru ca sute, mii de oameni să poată fi condamnați mai lesne și să poată fi lovită biserica în instituțiile ei cele mai importante. Decretul 410 care a dat o lovitură gravă vieții monahale de la noi prin scoaterea din mănăstiri a mii de călugări, arestarea a sute de preoți, toate s-au bazat pe acest șubred „argument”⁵.

Prin sentința nr. 125 din 8 noiembrie 1958 părintele Stăniloae a fost condamnat la 5 ani muncă silnică și 5 ani degradare civică. A fost închis la Aiud, în 20 octombrie 1960 a fost transferat la Jilava și din nou la Aiud în martie 1962. De aici, el a fost eliberat în data de 15 ianuarie 1963, în urma Decretului de grațiere nr. 5/1963, fiind reintegrat în rândul profesorilor de la Institutul Teologic.

„Este un element mistic și cu concepții ostile”

Dincolo de eticheta de legionar, părintele s-a văzut

acuzat – mai ales postmortem – de acuzația de colaborator al Securității. Și această acuzație este falsă așa cum vom demonstra apelând chiar la sursă – la Dosarul de Rețea al părintelui Dumitru Stăniloae⁶.

MINISTERUL DE INTERNE

STRICT SECRET

Direcția I-a

Exemplar unic

141/IH/07.11.1972

NOTĂ-RAPORT

cu propuneri de excludere din rețeaua informativă a informatorului „VĂLEANU ION”

„VĂLEANU ION”, cu numele real STĂNILOAE DUMITRU, în vârstă de 69 ani, profesor la Institutul teologic ortodox din București, a fost recrutat informator în anul 1963, după cea a ieșit din detenție, unde a executat o condamnare de 5 ani, pentru activitate ostilă în grupul denumit „Rugul Aprins”.

Pe parcursul colaborării cu organele noastre, a fost dirijat pe lângă unele elemente din anturajul său, cunoscute cu antecedente politice și penale, despre care a furnizat foarte puține informații, majoritatea de suprafață.

De multe ori a refuzat să vină la întâlniri, motivând că este bolnav, ceea ce nu corespundea întotdeauna realității.

Pentru a-i corecta poziția, în anul 1971 am purtat o discuție cu el, la care a luat parte și șeful biroului. Cu acest prilej am făcut referiri și la aportul slab adus la colaborare, însă a relatat că nu a avut probleme care să prezinte interes pentru organele noastre.

Cu ocazia altor întâlniri, i s-a cerut să ne prezinte informații despre anumite elemente cunoscute cu manifestări ostile, însă a declarat deschis că „nu vrea să facă rău la nimeni”.

Pentru a-i cunoaște mai bine poziția față de organele noastre, în cursul acestui an i-am cerut un material despre activitatea numitului „STAMATE CORNEL” în fosta organizație legionară și concepțiile sale politice prezente. Deși îl cunoaște bine pe acesta, atât din perioada când era la Sibiu și apoi în București, ne-a prezentat o notă scurtă cu aspecte generale, lipsite de importanță, motivând „nu-și mai reamintește de activitatea lui din trecut”.

Cu ocazia plecărilor în exterior, „VĂLEANU ION” a primit sarcini și din partea organelor noastre.

De reținut este faptul că aproape în toate ocaziile nu a respectat instructajele făcute, continuând să ne prezinte aspect generale, care se referă la probleme cultice, identice cu cele care le dă și la departamentul Cultelor.

„VĂLEANU ION” este lucrat prin dosar de urmărire informativă, întrucât a fost semnalat că după eliminarea din detenție, a început să elogieze organizația legionară.

Nu a reieșit până în prezent să-și manifeste în vreun fel poziția față de organizația legionară, însă din materiale verificate se desprinde concluzia că este un element mistic și cu concepții ostile.

Față de anumite persoane, în special de la locul de muncă, pozează într-un element „patriot”, dar în cercul intim își exteriorizează poziția dușmănoasă față de orânduirea socialistă

din țara noastră și comunismului în general.

Astfel, într-o discuție purtată la domiciliul său cu numitul PITUT GHEORGHE, membru al Uniunii Scriitorilor, „VĂLEANU ION” a făcut aprecieri tendențioase la adresa politicii economice, considerând că măsurile luate pentru colectivizarea agriculturii și îmbunătățirea condițiilor de viață ale țăranilor, au dus la ruina satelor. „Era bine – afirmă el – ca țăranii să fi fost lăsați liberi, să existe sistemul liberei concurențe... înainte în satul meu erau 3.000 de vite, dar acum este o paragină peste tot, conchizând că acesta este sfârșitul națiunii noastre”.

Referindu-se la politica externă a țării noastre, a spus: „... Partidul și comitetul ăsta Central n-au nicio demnitate... din cauza politicii țării noastre, nu am primit nici clauza națiunii favorizate și cu toate greutățile care le avem, dăm în Vietnam și acum urmează să dăm și în Africa 20 milioane dolari.

În altă discuție purtată cu preotul MIHU IOAN din Sibiu, după ce comentează dușmănos unele măsuri privind dezvoltarea economică a țării noastre, aduc insulte grave la adresa conducerii superioare de partid și de stat.

Menționăm că despre persoanele din cercul său intim, cunoscute cu manifestări, nu ne-a spus nimic.

Față de cele raportate

PROPUNEM:

Să se aprobe excluderea din rețeaua informativă a numitului „VĂLEANU ION”.

Întrucât este foarte bine apreciat de conducerea Patriarhiei, care, îi va acorda în continuare posibilitatea de a merge peste graniță, vom menține legătura cu el, pentru dezinformare și ținere sub influență.

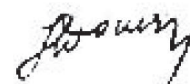
ȘEFUL BIROULUI

Lt. Colonel

Marin Ion

Maior

Ionescu H.

Nesincer în cadrul colaborării

Iar scoaterea din punct de vedere birocratic din Rețeaua de informatori ai Securității a avut loc un an mai târziu pe 13 decembrie 1973. Iată nota:

132/B.GR. 10.XII.1973

STRICT SECRET

Se aproba

13.XII.73

RAPORT

Cu propuneri de încetare a legăturii cu informatorul „VĂLEANU ION”

Informatorul „VĂLEANU ION” a fost primit de la Dir. la odată cu directorul INSTITUTUL TEOLOGIC unde el era profesor.

În prezent sus-numitul are vârsta de 70 ani și a fost pensionat.

Nu a fost predate fizic întrucât nu a mai venit la întâlnire pe motiv că este bolnav.

Din datele pe care le posedăm rezultă că „VĂLEANU ION” a fost nesincer în cadrul colaborării cu organele noastre, având chiar atitudine ostilă fapt pentru care este lucrat prin D.U.I.

Întrucât inform. „VĂLEANU ION” nu ne mai este util propunem a se aproba încetarea legăturii și clasarea dos. său personal la C.I.D.

De acord

Alte cuvinte cred că sunt de prisos, corul denigratorilor fiind absolut penibil și utilizând vechiul concept al propagandei negre: „las’ că știm noi!”.

PRIEST STĂNILOAE AND THE SECURITY SERVICE: „I DON’T WANT TO HARM ANYONE”

The study presents information about Dumitru Stăniloae, Romanian priest, theolog, professor, docmatist, translator, writer and journalist. There are dates regarding his career and his liaison with Security Service. The argumentation is sustained by archive documents.

Keywords: Dumitru Stăniloae, Security Service, Văleanu Ion, Orthodox Church, collaborator

NOTE

1 Membru al Colegiului Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, cadru didactic titular Universitatea de Stat din Pitești.

2 Gânditorul ortodox și-a semnat lucrările dar și documentele personale cu StănilOAE, nu StănilOAIE! Însăși crucea mormântului său este o impietate!

„Părintele – din prima tinerețe și până la moarte – și-a semnat toate cărțile **Stăniloae** și ca atare este înregistrat peste tot (și în *Enciclopedia Ortodoxiei românești*, și în *Dicționarul teologilor români*, și în toate sursele oficiale, fie ele laice sau bisericești). Or, când un nume de asemenea presanță s-a impus astfel, nu-l mai poți reimpune tu sub o altă

formă conștiinței publice, oricine ai fi – familie chiar – și orice rațiuni ai invoca!” (nota la care achiesăm îi aparține lui Răzvan Codrescu).

3 Răzvan Codrescu, *Toamna Patriarhului*, 14 noiembrie 2013, <http://razvan-codrescu.blogspot.ro/2013/11/anul-staniloae-toamna-patriarhului.html>

4 Florin Duțu, *Viața Părintelui Dumitru Stăniloae 1903-1993*, București, Editura Floare Albă de Colț, 2015.

5 George Enache, *Arestarea și condamnarea lui Dumitru Stăniloae*, Revista „Rost”, nr. 9 din noiembrie 2003.

6 Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Securității, dosar R nr. crt. 254359, cota SRI 106895.

Dr. Luminița GIURGIU¹

NOI INFORMAȚII DESPRE REABILITAREA MĂNĂSTIRII DINTR-UN LEMN (1943-1944)

Înainte de cea de a doua conflagrație mondială, generalul Paul Teodorescu – ministrul Aerului și Marinei – a inițiat, în anul 1938, ample lucrări de restaurare a Mănăstirii Dintr-un Lemn, care îi vor da înfățișarea pe care o cunoaștem astăzi. Au fost reabilite cele două biserici, Palatul Brâncovenesc, clopotnița și chiliile, a fost pietruită incinta și electrificat întregul complex monahal. Dacă despre această activitate s-a mai scris², propunem câteva documente, după știința noastră inedite, despre continuarea lucrărilor de reparații și montarea plăcilor comemorative ale Eroilor Marinari inițiate de Subsecretariatul de Stat al Marinei în perioada 1943-1944, prin Serviciul de Geniu și Domeniu Marină.

* * *

M.A.N.³

SUBSECRETARIATUL DE STAT AL MARINEI

Serviciul de Geniu și Domenii

Secția III Administrativă

REFERAT

nr. 437/E din 16 martie 1944⁴

Sumar: Se cere a se aproba executarea lucrărilor necesare instalării plăcilor comemorative de la Mănăstirea Dintr-un Lemn – Gorj.

În conformitate cu Ordinul Dvs. verbal dat aspirantului ing. Rădulescu Grigore pentru urgentarea lucrărilor necesare instalării plăcilor comemorative ale Eroilor Marinari de la Mănăstirea Dintr-un Lemn – Gorj.

Acesta înaintează un deviz verificat și admis tehnic suma de lei 37 700 pentru lucrările ce urmează a se executa în regie în vederea montării plăcilor comemorative.

De asemenea, mai înaintează și trei oferte pentru lucrările de șlefuire, sculptură și gravură a plăcilor comemorative din care cea mai avantajoasă este a ofertantului Ioan A. Lambaditis, care se obligă a executa această lucrare la suma de lei 94 900.

Deci, pentru executarea și terminarea acestor lucrări, necesită în total suma de lei 132 600.

Având în vedere că la articolele bugetare administrate de acest serviciu pe exercițiul 1943/1944 nu mai avem disponibilă nicio sumă, ele fiind angajate în întregime.

Având în vedere că lucrarea comportă urgență și că trebuie să se înceapă lucrările înainte de 1 aprilie a.c., avem onoare a vă ruga să binevoiți a hotărî, ca în acest caz, suma de lei 132 600 să se ridice cu anticipație de la Casieria S.S.M.⁵, cheltuiala urmând să se suporte de la articolul privind

această natură de cheltuieli buget 1944/1945.

ȘEFUL SERVICIULUI DE GENIU ȘI DOMENII

Colonel Gr. Rădulescu

* * *

REFERAT⁶

La referatul Serv. General nr. 437/1944, cheltuiala nu se poate angaja acum, ci numai după aprobarea bugetului 1944/1945.

SS. Locotenent-colonel indescifrabil

16.III.1944

* * *

DEVIZ⁷

Pentru lucrările necesare montării plăcilor comemorative ale Eroilor Marinari de la Mănăstirea Dintr-un Lemn

Rezoluție:

Văzut și admis.

Șeful Serviciului Geniu și Domenii Marină

Colonel Gr. Rădulescu

1. Curățatul tencuielii 1,60 x 100 = 160 m.p.
2. Tencuială cu mortar de ciment pentru nivelarea pereților 160 m.p.

Ciment kg 25 x 14 = lei 350

Nisip se furnizează de mănăstire

Var kg 10 x 14 = lei 140

3. Executarea unui brâu de mozaic nefrecat după modelul brâului mănăstirii ml 5,4

Ciment kg 50 x 14 = lei 700

Var kg 20 x 14 = lei 280

Ipsos kg 50 x 15 = lei 750

Praf piatră kg 200 x 5 = lei 3 000

Zidar ore 50 x 120 = lei 6 000

4. Montarea

plăcilor

Ipsos kg 50 x 15 = lei 750

5. Buloane scelement cap bronz și floare pentru prinderea plăcilor 1 = 20 cm.

Buc. 12 x 2.000 = 24.000

35.970

Neprevăzute 5% = 1.730

Total general lei = 37 700

Întocmit

Aspirant (r) ing. Grigore Rădulescu

***

Termenul de executare al acestei lucrări este de 60 zile lucrătoare de la data primirii comenzii.

Cu deosebită stimă.

***

FILIP FRANCHESCHINI

Bucu-

rești, 5 martie 1944

Sculptor

Str. Rozelor, nr. 24

Înregistrată la nr. 6053/E din 7 martie 1944

OFERTĂ⁹

IOAN LAMBADITIS
7 martie 1944

Ciopliton în piatră

Str. Simion Bărnuțiu, nr. 6

Înregistrată la nr. 6054/E
din 7 martie 1944

Rezoluție

Văzut și admis.

Șeful Serviciului Geniu și
Domenii Marină
Colonel Gr. Rădulescu

OFERTĂ⁸

Onor

Ministerului de Război

Subsecretariatul de Stat al
Marinei
LOCO

Subsemnatul IOAN A.
LAMBADITIS domiciliat în
București, str. Simion Bărnuțiu,
nr. 6.

Am onoare a oferta pentru
următoarea lucrare din plăci
de marmură Carrara comemo-
rative a Eroilor Marinarilor.

1) Două plăci cu dimen-
siunea de 0,88 x 0,55 x 0,02 =
m.p. 0,96,8

și una de 0,70 x 0,88 x 0,02 = m.p. 0,61,6

Total m.p. = 1,58,4

Costul unui m.p. de marmură lei 15 000, deci în total lei
23 700 (douăzeci și trei de mii șapte sute).

2) Litere gravate și vopsite cu bronz negru sau roșu

Total 8 900 x 8 lei/litera = 71 200

Total general lei = 94 900

În acest preț se cuprinde materialul pentru șlefuitul
plăcilor, muctionul și tuburi de grund pentru vopsitul lite-
relor, plata desenatorului, sculele necesare pentru gravatul
literelor.

La aprobarea prezentei oferte mi se va avansa suma de
lei 50 000 pentru cumpărarea materialelor, iar restul la termi-
narea lucrării.

Onor
Ministerului de Război
Subsecretariatul de Stat al
Marinei

1) Pentru următoarea
lucrare din plăci de marmură
(Carrara) comemorative a
Eroilor Marinei.

Două plăci cu dimensiunea
de 088 x 055 x 022 cm. = 096,8
și una de 070 x 088 x 002
cm. = 061,6

Total
158,4

Costul unui m.p. de
marmură lei 15 000, în total lei
23 700.

2) Litere gravate și vopsite
circa 9 000

Litera = 3 lei

180 000 lei

Costul marmurei și literelor
gravate și vopsite = 203 700
lei.

În acest preț nu se cuprind
taxele facturi pentru montajul
plăcilor.

La aprobarea ofertei mi
se va da un acout de 30%, iar
restul treptat după avansarea
lucrării.

Termenul de executare al acestei lucrări este de 80 zile de
la aprobarea prezentei oferte.

Cu deosebită stimă,

Filip Francheschini

***

ȘTEFAN P. CHIREA

Bucu-

rești, 5 martie 1944

Sculptor

Str. Puțul cu tei, nr. 61

Înregistrată la nr. 6055/E din 7 martie 1944

OFERTĂ¹⁰

Onor
Ministerului de Război
Subsecretariatul de Stat al Marinei

Administrator

maior Popescu Gh.

* * *

Pentru următoarea lucrare din plăci de marmură (Carrara – Italia) comemorative a Eroilor Marinari.

1) Două plăci cu dimensiunea de 088 x 055 x 022 cm. = 096,8

și una placă de marmură tot Carrara Italia de 070 x 088 x 002 cm. = 061,6

Total m.p. 158,4

Costul unui m.p. de marmoră este de lei 18 000 m.p., adică în total lei 28 510

Litere gravate și vopsite circa 9 000 litere a 23 lei/litera

Total lei 207 000 lei

Mă oblig a executa această lucrare în termen de circa 90 zile de la aprobarea acestei oferte.

La aprobarea prezentei oferte mi se va da un aconto de 40%, iar restul treptat după avansarea lucrării.

În aceste prețuri nu se cuprinde montajul, nici timbrele sau taxele legale pentru factură.

Cu deosebită stimă,
Ștefan P. Chirea

* * *

GENIU ȘI DOMENII
Secția III Administrativă

Sumar: se cere a se aproba executarea lucrărilor necesare instalării plăcilor comemorative de la Mănăstirea Dintr-un Lemn¹¹.

Am onoarea a raporta:

În conformitate cu Ordinul Dvs. verbal dat aspirantului ing. Rădulescu Grigore pentru urgentarea lucrărilor necesare instalării plăcilor comemorative ale eroilor marinari de la Mănăstirea Dintr-un Lemn – Gorj.

Acesta înaintază un deviz verificat și admis tehnic la suma de lei 37 700 pentru lucrările ce urmează a se executa în regie în vederea montării plăcilor comemorative.

De asemenea mai înaintază și trei oferte pentru lucrările de șlefuire, sculptură și gravură a plăcilor comemorative, din care cea mai avantajoasă este a ofertantului Ioan A. Lambaditis care se obligă a executa această lucrare la suma de lei 94 900.

Deci pentru executarea și terminarea acestor lucrări necesită în total suma de lei 132 600.

Având în vedere că la articolele bugetare administrate de acest serviciu pe exercițiul 1943/1944 nu mai avem disponibilă nicio sumă, ele fiind angajate în întregime,

Având în vedere că lucrarea comportă urgență și trebuie să se înceapă lucrările înainte de 1 aprilie a.c., am onoarea a vă ruga să binevoiți a hotărî ca în acest caz suma de lei 132 600 să se ridice cu anticipație de la Casieria S.S.M., cheltuiala urmând să se suporte de la articolul privind această natură de cheltuieli buget 1944/1945.

ȘEFUL SERVICIULUI DE GENIU ȘI DOMENII
Colonel Gr. Rădulescu

Șeful Secției III

REPARAȚII LA MĂNĂSTIREA DINTR-UN LEMN¹²

nr. 4 din 23 noiembrie 1943

Aspirant (r) Rădulescu Grigore

către

Subsecretariatul de Stat al Marinei

Serviciul de Geniu

În conformitate cu Ordinul S.S.M. – Serviciul de Geniu nr. 3943/E din 19 noiembrie 1943, am onoarea a raporta:

În zilele de 21-22 noiembrie m-am deplasat la Mănăstirea Dintr-un Lemn și am constatat următoarele:

BISERICA DE PIATRĂ

Tăbliile de la partea de jos a catapetesmei sunt în curs de montare, lucrarea executându-se de un meșter tâmplar angajat de mănăstire.

Sculptura frizurilor a căror lungime este de cca. 6 m urmează a se face conform modelului la un atelier de specialitate.

Pentru a se putea monta parchetul și evita formarea din nou a ciupercilor ce distrug lemnul din cauza umezelii sunt de părere a se turna un strat de 2 cm. asfalt peste care se va bate dușumeaua oarbă.

Este necesar să se cumpere 25 m.p. parchet întrucât, cel existent în depozit provenit din cel demontat, parte este spart, parte atacat de ciuperci.

În cazul însă când nu se pot realiza cei 25 m.p. parchet se vor lua numai 10 m.p., iar restul se va utiliza din cel existent, ales și tratat cu [indescifrabil] pe una din părți.

Pentru repararea acoperișului este nevoie de cca. 6 foi de tablă galvanizată, care se va utiliza la confecționarea unui burlan de scurgere ce lipsește. Este necesar a se repara 120 m.l. jgheaburi.

Coșul actual fiind prost construit urmează a fi demontat și făcut un altul nou cu cca. 50 cm. mai înalt.

Pentru a se evita infiltrarea apelor provenite de la scurgerea burlanelor și până la facerea unui trotuar în jurul bisericii este indicată executarea a 8 guri de scurgere din beton în dreptul fiecărui burlan.

CLOPOTNIȚA

Are nevoie de mici reparații la tencuielile exterioare, totalizând cca. 2 m.p.

ATELIERUL DE ȚESĂTORIE

Are nevoie de mici reparații la tencuielile exterioare totalizând 6 m.p.

STĂREȚIA

Are nevoie de reparații la soclu totalizând 2 m.p.

În urma cutremurului s-au ivit fisuri la stâlpul de intrare în pivniță, stâlp care susține nașterea bolții prin cintru¹³. Din cauza împingerii pământului aceste fisuri s-au mărit desprinzând o parte din stâlp sub forma unui bloc adânc de 60 cm., lat de 40 cm. și înalt de 1,20 m., condiție în care bolta nu mai are reazem, punând astfel în pericol balconul stăreției.

Este nevoie de consolidarea acestui punct prin desfacerea stâlpului și executarea unui contrafort de beton simplu.

Până la turnarea contrafortului se va face o sprijinire provizorie a nașterii bolții.

Tot din cauza cutremurului bolta longitudinală a pivniței și mai ales că datorită faptului că la nașterea bolții într-un punct se găsește o fereastră, adică un gol, s-au dislocat cărămizile pe o distanță de cca. 2 m., slăbind cheia bolții care a suferit o tasare neegală a celor două arce, deoarece un număr de cărămizi formând cheia au căzut.

Tasarea neegală a arcelor este cauzată de existența pe de o parte a unui zid despărțitor la parterul clădirii sprijinind în acest punct.

Pentru consolidare este necesar a se ridica un zid de cărămidă de 0,28, având stilul celorlalte sprijiniri și după cum arată schița anexată la deviz (documentul nu a fost identificat – n.n.).

Acest zid ridicat în dreptul cheii va sprijini bolta, iar efectul arhitectural fiind în stil.

Accesul în această pivniță se face foarte greu, neexistând o scară de intrare, ci numai un plan înclinat din pământ bătătorit.

Pentru a se remedia toate acestea este absolut nevoie a se construi o scară de acces din beton simplu totalizând 18 m.l. de trepte.

INFIRMERIA

Prezintă o crăpătură de 2 cm. în zidul lateral, urmând un drum sinuos de la cosoroabă¹⁴ spre temelie, continuându-se apoi orizontal între cosoroabă și zid spre partea bisericii de lemn.

Cercetând cauzele acestor crăpături am ajuns la următoarele concluzii:

- crăpătura se datorează lăsării de la deal a construcției și nu a celei dinspre biserică din piatră, deoarece crăpătura este urmarea unei mișcări de rotație în jurul punctului de plecare al crăpăturii de la fundație, crăpătura fiind mai închisă jos și deschisă sus,

- deci nu este o fugă (alunecare) a părții din fața clădirii,

- este o tasare a terenului de fundație în partea de la deal, tasare care se datorează,

- infiltrației apelor de la deal ce vin la baza clădirii, pentru înlăturarea cărora trebuie să se execute un trotuar pavat cu bolovani și un șanț de dimensiunile 150 + 50 + 50 x 1 500 care să degajeze în lături apele,

- construcția s-a făcut în acea parte pe teren în umplutură.

SOLUȚIE

O subzidire pe 12 m. lungime a construcției nu apare ca economică, nici practică.

Este cu mult mai bine să se desfacă zidul și să se consolideze fundația la lumina zilei, fie prin adâncirea ei până la teren viu, fie prin baterea unui număr de piloți.

INSTALAȚIA DE CANALIZARE A BUCĂTĂRIEI

Scurgerea apelor menajere se face pe o conductă de țevă de diametru prea mic, cauză din care tot timpul această țevă este înfundată.

Este necesar a se monta o conductă cu diametrul mai mare, conductă ce poate fi confecționată din țevă veche.

INSTALAȚIA DE CANALIZARE A GRAJDULUI

Canalul actual fiind montat la suprafață din cauza înghețului și dezghețului alternativ s-a spart, azi ne mai existând pe o distanță de cca. 3 m.

Este necesar a se monta 3 m. de tub nou din beton, mai adânc pentru a înlătura inconvenientul arătat.

INSTALAȚIA DE ALIMENTARE CU APĂ

Actuala pompă aspiratoare-respingătoare de un tip foarte vechi, ieșită din uz, deservește cu mare greutate micile nevoi ale gospodăriei, fără însă a face serviciul pentru care a fost instalată.

Reparația ei nu ar aduce decât îmbunătățirea micilor servicii nepunând însă în valoare instalația de apă.

Pentru a se putea utiliza însă această instalație, a cărei valoare astăzi se ridică la cca. 600 000 lei, ar fi necesar a se achiziționa o pompă centrifugă care, montată la moară și acționată de roata cu apă, ar urma să împingă apa pe o conductă din țevă de 1 ½ țoli sus într-un rezervor de cca. 3 000 l. îngropat, din care apoi să se distribuie apă în toate clădirile.

Pentru aceasta, având în vedere obligația luată de P.C. Stareță Arhimandrită Paisia Vasilescu de a pune la dispoziție un rezervor de cca. 3 000 l. am întocmit devizul nr. 11 care cuprinde:

- achiziționarea a 400 m. țevă 1 ½
- una pompă centrifugă
- executarea unui șanț de 400 m.

pentru a îngropa conducta

- executarea unui puț 200 x 200 x 200 pentru alimentarea pompei centrifuge
- executarea săpăturilor și zidurilor de protecție pentru montat rezervorul de apă
- racordarea instalației.

Prin executarea acestor lucrări se utilizează la maximum instalația actuală pe de o parte, iar pe de altă parte pericolul incendiului este cu totul îndepărtat, cheltuielile ce s-ar face cu această ocazie nefiind prea importante.

În ceea ce privește executarea acestor lucrări adică, făcând obiectul alăturatelor devize, deși timpul este foarte înaintat, totuși ele pot fi făcute, deoarece majoritatea sunt lucrări care se execută interior, la adăpost în total, foarte puține parțial, astfel că până la îngheț s-ar putea termina.

Excepție face numai consolidarea infirmeriei, care făcându-se la aer liber nu mai îngăduie o manoperă în bune condiții, obligați a o face în toamnă:

- o sprijinire provizorie a zidurilor
- aprovizionarea materialelor
- executarea șanțului

rămânând ca în primăvară să se facă lucrarea de zidărie.

Toate aceste lucrări se pot executa în 15 zile cu următoarea echipă:

- marinari nemeseriași: 6
- marinari zidari: 3
- marinar tinichigiu: 1
- marinar pietrar: 1
- marinar mecanic: 1
- marinar parchetar: 1
- marinar dulgher: 1

TOTAL: 14

Condiția ce se impune însă este ca începerea lucrărilor să se facă în maximum 10 zile.

La întocmirea devizelor am ținut seamă de faptul că manopera va fi făcută cu meseriași militari, iar prețurile au fost calculate, având în vedere că materialele vor fi achiziționate de pe piața orașului Râmnicu Vâlcea și de faptul că transportul se face în condiții foarte grele (pe CFR de la Râmnicu Vâlcea la Băbeni, de la Băbeni pe CFR Caps. până la Surpatele și de aici cu căruța).

Am mai ținut seamă și de faptul că nisipul și pietrișul se vor scoate din râul vecin mănăstirii, iar materialele auxiliare (schele și cofraje) vor fi puse la dispoziție de mănăstire.

Aspirant ing. (r) Rădulescu Grigore

***

COMANDAMENTUL MARINEI REGALE

Rezoluție

Văzut și admis.

Șeful Serviciului Geniu și Domenii Marină
Colonel Gr. Rădulescu

DEVIZ NR. 11¹⁵

Instalația de alimentare cu apă a Mănăstirii Dintr-un Lemn

1. Executarea a 400 m.l. șanț 0,50/100
ore salahor 200
2. Executarea săpăturii unui puț de alimentare 1,20/30
ore salahor 40
3. Executarea săpăturii rezervorului 300/200
ore salahor 100
4. Conducă de alimentare
400 m. țevă 1 ½ x 600 = 240 000
Stupă 1 kg. x 600 = 600
Minu de plumb 1 kg. x 500 = 500
Ore mecanic 50
Ore salahor 100
5. Executarea zidului de protecție al
rezervorului 300 x 3,14 x 200 x 0,28 = 5,300 m.c.
parapetului 300 x 3,14 x 50 x 0,28 = 1,300 m.c.

6,600 m.c.

Căramidă buc. 2 100 x 15 = 31 500

Ciment buc. 1 000 x 15 = 15 000

Ore salahor 35

Ore zidar 40

6. Una pompă centrifugă D.H. = 30 m. lei 50 000

7. Racordarea și punerea în funcție a instalației

Ore mecanic 30

Total: 337 600 lei

Neprevăzute: 14.400 lei

Total lei: 352 000

Total ore salahor 475

Total ore zidar 40

Total ore mecanic 80

Întocmit

Aspirant ing. (r) Rădulescu Grigore

***

GENIU ȘI DOMENII

Nr. 4200/E din 4 decembrie 1943

DETAȘAMENTUL TRUPEI S.S.M.¹⁶

Avem onoare a aduce la cunoștință că prin rezoluția ministerială pusă pe Nota nr. 9164 din 18 noiembrie 1943 s-a aprobat cheltuiala sumei de lei 159 000 (una sută cincizeci și nouă mii) pentru executarea lucrărilor de reparații la Mănăstirea Dintr-un Lemn.

Lucrarea se execută sub supravegherea directă a Serviciului de Geniu C.M.R.¹⁷ sublocotenent (r) ing. Rădulescu după devizele primite de la acest serviciu.

Cum Comandamentul Marinei Regale nu are gestiune, materialele ce se vor procura pentru aceste lucrări se vor gestiona prin detașament, pe baza actelor ce se vor prezenta de delegatul C.M.R.

Suma necesară executării acestor lucrări s-a primit direct de șeful Serviciului Geniu C.M.R. de la Casieria S.S.M.

Materialele se înregistrează asupra detașamentului și se vor scădea pe baza procesului-verbal de recepție conform art. 31 din „Regulamentul Domenii Militare” publicat în „Monitorul Oficial” nr. 68/1942.

ȘEFUL SERVICIULUI DE GENIU ȘI DOMENII MARINĂ

Colonel Gr. Rădulescu

Șeful Secției III

Șef de secție

D. Panaitescu

* * *

S.S.M. SERVICIUL DE GENIU ȘI DOMENII

REFERAT¹⁸

nr. 288/E din 3 decembrie 1943

Sumar: Se cere să se dea sub formă de avans suma de lei 159 000 pentru executarea lucrărilor de reparații la Mănăstirea Dintr-un Lemn.

Rezoluție: 3 decembrie 1943. Se aprobă a se da sub formă de avans suma cerută prin prezentul referat de lei 159 000 (una sută cincizeci și nouă).

Secretar general pentru marină,
Comandor indescifrabil

Avem onoare a raporta:

Prin aprobarea ministerială pusă pe Nota informativă nr. 9164 din 18 noiembrie 1943 s-a aprobat să se execute lucrări de reparații la Mănăstirea Dintr-un Lemn, precum și baterea unei plăci de marmură cu numele Eroilor Marinari căzuți în războiul contra bolșevismului.

Valoarea acestor lucrări după devizele întocmite se ridică la suma de lei 159 000.

Pentru executarea acestor lucrări, cum timpul favorabil permite, vă rugăm a aproba să se dea sub formă de avans șefului Serviciului de Geniu, lt. col. Condeescu A., suma de mai sus sub formă de avans din Casa S.S. Marină și anume din suma de lei 1 200 000 încasată cu Ordonanța nr. 364 din 30 mai 1942.

Executarea acestor lucrări se gestionează prin Detașamentul Trupe, singura unitate a Marinei din București care are gestiune.

Acoperirea cheltuielii după executarea lucrărilor se suportă din creditul de război pe exercițiul 1943/1944 art. 415.

ȘEFUL SERVICIULUI DE GENIU ȘI DOMENII MARINĂ
Colonel Gr. Rădulescu

Șeful Secției III
Șef de secție D. Panaitescu

* * *

SUBSECRETARIATUL DE STAT AL MARINEI
Serviciu de Geniu și Domenii Marină

S.S.M. SECRETARIAT GENERAL¹⁹

Ca urmare la Referatul dvs. nr. 9164/A/1943,
Am onoare a raporta următoarele:

Serviciul de Geniu și Domenii a întocmit devize pentru reparațiile de care are nevoie Mănăstirea Dintr-un Lemn din regiunea Govora, reparația dependențelor mănăstirii care în total se ridică la suma de 511 050 lei.

Pentru manoperă este necesară următoarea grupă pentru 15 zile lucrătoare cu condiția ca începerea lucrărilor să se facă în cursul săptămânii viitoare pentru a se folosi timpul bun pentru lucru.

- 6 marinari nemeseriași
- 3 marinari zidari
- 1 marinar tinichigiu
- 1 marinar pietrar
- 1 marinar mecanic (instalator)
- 1 marinar parchetar
- 1 marinar dulgher (lemnar)
- 1 sergent șeful grupei

Total 15 oameni

În devize nu s-a prevăzut placa de marmură cu numele eroilor marinari căzuți în timpul războiului trecut și războiul actual.

ȘEFUL SERVICIULUI DE GENIU ȘI DOMENII
Locotenent-colonel A. Condeescu

Șeful Secției I Studii
Căpitan ing. C. Ionescu Tiu

NEW INFORMATION REGARDING DINTR-UN LEMN MONASTERY REHABILITATION (1943-1944)

General Paul Teodorescu initiated in 1938 important rehabilitation works for Dintr-un Lemn Monastery. His initiative was continued by Navy State Undersecretaryship in 1943 and 1944.

Keywords: General Paul Teodorescu, Navy State Undersecretaryship, Dintr-un Lemn Monastery, rehabilitation, 1943-1944

NOTE

1 Serviciul Istoric al Armatei, Comisia Română de Istorie Militară.

2 Vezi și Rasofora Tecla Fuiogă, rasofora Teodosia Barac, *Monografia Mănăstirii Dintr-un Lemn*, Târgu Jiu, Editura Măiastra, 2009, Marian Moșneagu, *Eroii Marinei Române*, Colecția „Cultul Eroilor”, Buzău, Editura ALPHA MDN, 2009; revista „Mănăstiri Ortodoxe” nr. 14/2013, *Dintr-un Lemn*; revista „Misiunea”, anul I, nr. 1/2014.

3 Ministerul Apărării Naționale – n.n.

4 Arhivele Militare Române (în continuare A.M.R.), Fond Subsecretariatul de Stat al Marinei (în continuare S.S.M.), dosar nr. crt. 1851, f. 13.

5 Subsecretariatul de Stat al Marinei – n.n.

6 A.M.R., Fond S.S.M., dosar nr. crt. 1851, f. 14.

7 Ibidem, f. 15.

8 Ibidem, f. 19.

9 Ibidem, f. 22.

10 Ibidem, f. 24.

11 Ibidem, f. 26.

12 Ibidem, ff. 37-41.

13 Parte concavă a unei bolți sau a unui arc.

14 Fiecare dintre bârnele așezate orizontal deasupra pereților casei în lungul acoperișului pentru a susține căpriorii.

15 A.M.R., Fond S.S.M., dosar nr. crt. 1851, f. 42.

16 Ibidem, f. 43.

17 Comandamentul Marinei Regale – n.n.

18 A.M.R., Fond S.S.M., dosar nr. crt. 1851, f. 45.

19 Ibidem, f. 46.

Preot drd. Constantin MĂNESCU¹

PAMFIL ȘEICARU, CTITOR AL MĂNĂSTIRII „SFÂNTA ANA” DIN ORȘOVA

Printr-o întâmplare fericită, spre sfârșitul anului 2003, intram în posesia unor cărți scrise de Ovidiu Vuia și tipărite de Editura Almarom din Râmnicu Vâlcea. Acestea erau: „În grădinile lui Apollo” (două volume, 1999), „Spre adevărul Eminescu” (două volume, 2000) și „Sub zodia cărții și a studiului” („Cu Pamfil Șeicaru în exil”), trei volume, 2003. Regretata doamnă Nicoleta Mihăilă, lucrătoare la tipografia sus amintită, un suflet mare și o bună creștină, știind că slujesc la biserica de la Urșani, unde este îngropat marele om politic I. Gh. Duca, mi le-a oferit din toată inima, spunându-mi că la sfârșitul volumului al treilea, care cuprinde corespondența lui Ovidiu Vuia cu Pamfil Șeicaru dintre anii 1976-1980, se află unul dintre nenumăratele articole scrise de Pamfil Șeicaru, intitulat: „Un om necunoscut: I. Gh. Duca”.

Sincer să fiu, la vremea aceea nu știam mai nimic despre cei doi mari patrioți, care au ales să ia drumul exilului și să lupte, cu ajutorul scrisului, împotriva unui regim totalitar care s-a instaurat în România cu ajutorul puterii sovietice. Citind apoi, din curiozitate și cu un sentiment de revoltă determinat de gândul că toate valorile noastre naționale au plecat în străinătate, am aflat că Ovidiu Vuia era un ardelean plecat din țară în anii '70, medic specializat în patologia creierului, dar având în același timp și preocupări literare, scriind chiar și versuri, care a trăit în Germania ca refugiat politic și care a ajuns să corespundeze cu Pamfil Șeicaru prin intermediul lui Traian Popescu, în editura căruia a publicat cartea tatălui său, Tiberiu Vuia, intitulată „Vacanțele destinului”. Mare mi-a fost bucuria, apoi, ca în cadrul unui pelerinaj la mănăstirile din județul Mehedinți, în ziua de 25 iulie 2014, când Biserica noastră sărbătorește, ca în fiecare an, „Adormirea Sfintei Ana, mama Preasfintei Născătoare de Dumnezeu”, să fim primiți cu mare căldură sufletească, eu și enoriașii care ne aflam în pelerinaj, de către maica Justina Popovici, stareța Mănăstirii „Sfânta Ana”, ctitoria lui Pamfil Șeicaru. Fuseserăm colegi la Seminarul Teologic „Sfântul Nicolae” de la Mofleni – Craiova, în perioada 1978-1983, și nu ne mai revăzuserăm de la absolvirea Seminarului. Așa m-am aplecat spre fascinanta personalitate a lui Pamfil Șeicaru, personalitate complexă, controversată dar, în esență, de o mare cultură, de un înalt patriotism și cu o intuiție extraordinară a cursului pe care aveau să-l ia evenimentele politice după sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial.

Am afirmat că este o personalitate controversată, pentru că stilul său incisiv, direct și acid, izvorât dintr-un talent

debordant, plin de energie și de imaginație, a făcut ca Pamfil Șeicaru să devină în țară un temut pamfletar și lider de opinie credibil, iar în exil – un rafinat analist al fenomenelor de politică internațională. Jurnalist, eseist, memorialist și prozator, exeget al societății în care a trăit, omul Pamfil Șeicaru a fost obsedat de un fapt care s-a și întâmplat, și anume de trădarea României de către cele două mari puteri, Statele Unite ale Americii și Anglia, și prăbușirea ei sub jugul imperialist rusesc, apoi sovietic. Este clar că scrierile lui au deranjat, atât pe colegii de breaslă, care nu s-au putut ridica la valoarea lui, cât și pe cei vizați de el în articolele din presă, fapt care a atras după sine o mulțime de invective cu care a fost gratulat în perioada interbelică, cum ar fi: „omul cu o mie de fețe”, „șacalul”, „șantajul și etajul”, „cea mai odioasă

întruchipare a gazetarului necinstit, versatil, afacerist, adevărat rechin al presei”². Marian Popa consideră că imaginea de „rechin de presă” a lui Șeicaru este creația unor adversari foarte puternici pe care gazetarul îi deranjase cu stilul agresiv în care își scria articolele³. Dincolo de aceste atacuri la persoana sa, izvorâte din invidie, posteritatea îi recunoaște meritele, considerându-l, pe bună dreptate, cel mai mare jurnalist român, creatorul presei moderne românești și chiar cel mai mare gazetar al României Mari⁴, după cum notează profesorul Fănel Teodorașcu. Un alt exeget, Mircea Coloșenco, merge chiar mai departe și îl așează pe Pamfil Șeicaru alături de pionierii presei române: Ion Heliade Rădulescu, Gheorghe Asachi și Gheorghe Bariț⁴.

Pamfil Șeicaru

Vede lumina zilei la 6/18 aprilie 1894 în comuna Beceni, județul Buzău. Se trage, după cum însuși o spune, „dintr-un șir de ciobani din Ardeal și din Pind”. „Bunicul său patern, Constantin Șeicaru, era originar din Mărginimea Sibiului, probabil din Șeica Mare sau Șeica Mică, fugit peste munți cu un văr, pentru a nu fi recrutat în armata chesaro-crăiască – și care s-a stabilit în Tăbărăști – Buzău, căsătorindu-se cu Ana Ifrimescu, cu care a avut șase copii. S-a făcut popă. De molimă, i-au pierit într-o săptămână toți copiii. Celui de-al șaptelea i-a schimbat numele, pentru ca să-i dea ursitoarele alt destin, devenind Haralambie Popescu, ajuns casier CFR”⁵. Acesta avea să devină tatăl lui Pamfil Șeicaru, căsătorindu-se cu Ana (născută la Ilici), care avea descendență aromână. Ea poseda o zestre substanțială, o casă mai mult decât spațioasă, o curte pe măsură, un loc în care avea să se ridice actualul edificiu al primăriei din Buzău, inclusiv terenuri petrolifere și magazine la Ploiești. Cei doi soți au

avut la rândul-le patru copii: Pamfil (1894-1980), Maria/Marica (20 iunie 1896-17 martie 1983), Virginia/Veguța (16 noiembrie 1903-14 decembrie 1977) și Constantin/Costică (1907-1984).

Studiile elementare și liceale le-a urmat în școli din Buzău, Tecuci și Bârlad, unde familia își urmează soțul și tatăl, transferat în interesul serviciului, în calitatea sa de casier la căile ferate. Este elev la Liceul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Ploiești, dar va fi absolvent al Liceului „Gheorghe Roșca Codreanu” din Bârlad, în 1914. Cursurile universitare le-a început la Iași, întrerupându-le din cauza intrării României în Primul Război Mondial, dar le-a finalizat după încheierea păcii, la Universitatea din București, fiind licențiat în drept. În perioada studiilor universitare, lucrează ca pedagog la Pensiunea de Băieți „Macovei” din București (director I. Tutuc), dând meditații la istorie și geografie elevilor din clasele secundare. Din banii câștigați, trimitea lunar contra-costul lecțiilor de pian (60 lei) luate de surorile sale, Maria și Virginia, aflate într-un pension buzoian.

Din perioada studiilor liceale datează debutul său literar, mai precis din ziua de 1 iunie 1911, când semnează cu numele de Pamfil Popescu-Șeicar. Publicația care i-a oferit șansa, și la care va rămâne colaborator statornic, intitulată „Freamătul”, Revistă literară și științifică, a apărut, mai întâi, la Tecuci (ianuarie-decembrie 1911, bilunar, avându-i ca directori pe Constantin Doboș și Dimitrie Sbârnea) și apoi la Bârlad (ianuarie-decembrie 1912), directori fiind George Tutoveanu și Dimitrie Sbârnea, secretar de redacție – Tudor Pamfile). Printre alți colaboratori s-au numărat: George Bacovia, Eugen Boureanu, Mihai Codreanu, Ion Petrovici și alții.

Debutul lui Pamfil Șeicar constă dintr-o scenetă (în treisprezece tablouri, cu zece personaje), intitulată **Pe nemân-cate**, cu mențiunea autorului: „Acțiunea se petrece în zilele noastre într-un orășel, capitală de județ din sudul Moldovei”. Următoarea colaborare la revista „Freamătul” este o altă scenetă, titrată **De ce ne căsătorim?** (în trei tablouri, cu patru personaje), cu mențiunea autorului: „Acțiunea se petrece în zilele noastre”. După încetarea apariției revistei „Freamătul”, va colabora la „Răsăritul”, Gazeta intereselor generale, Bârlad, săptămânal condus de G. Tutoveanu (apărut, cu mici întreruperi, între 15 ianuarie 1912-23 aprilie 1915), cu cronici literare și plastice, opinii privind neaplicarea legilor la sate etc. În paralel, va colabora la o altă publicație bârlădeană, „Propaganda conservatoare”, Organ de presă al Partidului Conservator din județul Tutova (1913-1914). La sosirea în București, va colabora la „Steagul” (București, 1914-1916, director C.C. Bacalbașa) și la revista „Ramuri” din Craiova, care a avut o activitate foarte lungă (1905-1947).

În toamna anului 1915, a fost încorporat ca elev T.R. la Școala de Ofițeri în Rezervă din Iași. Aici, unde și-a început periplul militar, îl întâlnim, de la 28 mai 1916, redactor la revista „Versuri și proză” (director-proprietar Alfred Hefter Hidalgo), la care colaborau cu ilustrații: Iser, Victor Ion Popa, Ross – cu cronici literare sau recenzii la opere de Nichifor Crainic, Mihail Dragomirescu, Ion Pillat, Mircea Rădulescu, dar și de H. Ibsen, avansând idei percutante, interesante. Alți colaboratori: George Bacovia, I. M. Rașcu, Mihai Codreanu⁶.

Perioada de școlire militară a lui Pamfil Șeicar se încheie concomitent cu intrarea României în război, alături de Antantă (4/17 august 1916). Este mobilizat pe frontul de reîntregire a României în Primul Război Mondial, ca sublocotenent și comandant de pluton de mitraliere, în cadrul Regimentului 17 Infanterie Mehedinți „Știrbei Vodă”, cum mărturisește George Tutoveanu. Trăiește pe frontul „de la Orșova până la Siret”⁷, se distinge prin acte de vitejie la Orșova, apoi în Munții Oituzului, la retragerea armatei noastre în Moldova, fiind stimat pentru curajul său, și de camarazii săi de arme. Este rănit la 29 august 1917 și decorat, la 25 ianuarie 1918, cu Ordinul Militar de Război „Mihai Viteazul”, clasa a III-a, prin Înaltul Decret nr. 132, de către Regele Ferdinand I, în prezența Reginei Maria și a generalului Alexandru Averescu. Motivul este detaliat în **Anuarul** cavalerilor acestui ordin: „Pamfil Șeicar, decorat pentru vitejia și îndârjirea remarcabilă cu care, sub violentul foc de baraj de artilerie inamică, a comandat un pluton de mitraliere de la cota 771 (Cireșoia), la 27, 28 și 29 august 1917. În timpul bombardamentului inamic cu mortiere de tranșee fiind omorât ochitorul unei mitraliere, a luat personal conducerea focului acelei mitraliere, producând pierderi enorme inamicului și înlesnind, prin această acțiune, înaintarea infanteriei noastre”⁸. De asemenea, el a fost decorat de francezi, cu Crucea de Război

Mănăstirea Sfânta Ana din Orșova

Franceză („Croix de Guerre”), care i-a fost înmănată personal de general francez Berthelot. De menționat faptul că printre cavalerii Ordinului „Mihai Viteazul” se numără generalii Eremia Grigorescu și Henry Berthelot, lt. col. Ion Antonescu, generalii Alexandru Averescu, Ioan Dragalina, căpitani Grigore Gafencu, Ioan Mihalache, generalii Constantin Prezan, Anton Denikin,

Ferdinand Foch, Joffre Joseph, Petain, Sir Douglas Haig, în total 420 de ordine individuale și 42 de regimente cu drapele decorate, până la terminarea Marelui Război, între aceste nume celebre numărându-se și Pamfil Șeicar.

În anii războiului, o minune se întâmplă în viața lui Pamfil Șeicar, în care el vede puterea și ocrotirea lui Dumnezeu. În timpul luptelor grele duse pe Dealul Moșului de lângă Orșova, în vara și toamna anului 1916, a fost îngropat de viu chiar pe această coamă de deal, într-un tranșeu, de explozia unui obuz, împreună cu prietenul și camaradul său de arme, Petre Găvănescu. Scăpând amândoi cu viață, Pamfil Șeicar s-a legat să ridice în acest loc, atunci când va avea posibilități materiale, o mănăstire în spiritul tradițiilor noastre românești, așa cum au făcut-o în atâtea rânduri, prin veacuri, după bătălii victorioase, Ștefan cel Mare și Sfânt, Matei Basarab, Mircea cel Bătrân, voievodul martir și sfânt Constantin Brâncoveanu și alți domnitori și ctitori de inimă⁹.

După această fericită întâmplare, este demobilizat, la 18 aprilie 1918, asemenea tuturor celor care erau studenți la încorporare, cu câteva zile de la semnarea Tratatului de pace de la București dintre România, pe de o parte, și Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria și Turcia, pe cealaltă parte (24 aprilie/7 mai 1918), care a fost pentru țara noastră un veritabil dictat, numit și „pacea punică”, deoarece Puterile Centrale au impus României prin această pace condiții înrobitoare¹⁰. Începând cu această dată, aprilie 1918, dă curs vocației sale de gazetar și se consacră activității publicistice. Colaborează,

succesiv, la „Arena” (Iași) și la „Tribuna”, unde face vâlvă prin tonul percutant al scrisului său, datorită căruia își va face, deopotrivă, prieteni și dușmani intoleranți. **Este începutul celei de-a doua perioade publicistice.** Scoate, la București, revista „Hiena”, publicație antiguvernamentală (ianuarie-martie 1919), întemeiată împreună cu scriitorul Cezar Petrescu, de care-l va lega o prietenie îndelungată. În martie-aprilie 1920, redacția acestei reviste se mută la Cernăuți, unde Pamfil Șeicaru și Cezar Petrescu, la solicitarea liderului românilor bucovineni, lăncu Flondor, editează revista naționalistă „Bucovina”, care ființează doar zece luni și 15 zile (10 martie 1919-25 ianuarie 1920). Scopul declarat era acela de a milita prin scris la perfectarea unirii, în toate domeniile constituționale cu Țara, a tuturor provinciilor românești care se aflaseră până atunci sub ocupații străine (Basarabia, Bucovina, Transilvania). Revine singur în Capitală, în care vreme Cezar Petrescu s-a dus la Cluj (unde a scos „Gândirea”). Tot la Cluj, Cezar Petrescu înființează cotidianul „Ora” (5 aprilie-4 septembrie 1921), finanțat de Constantin Argetoianu, vicepreședinte al Partidului Poporului, împreună cu generalul Alexandru Averescu.

Ulterior, din mai 1923, face parte din comitetul de redacție al revistei „Gândirea”, seria din București, la a cărei conturare ideologică de început participă cu principiul „culturalismului etnic”, așa cum alți colaboratori au avut și ei propunerile lor: Vasile Băncilă („duhul sărbătorii”), Radu Dragnea („supunerea la tradiție”), Petre Pandrea („autohtonismul ordinii juridice”), părintele Dumitru Stăniloae („românism și ortodoxie”), ca finalizarea curentului gândirist să-i aparțină lui Nichifor Crainic („autohtonism/românism și ortodoxie/creștinism”)¹¹.

Articolele sale scrise la diferite publicații din București au stârnit interesul unui anumit inginer milionar cu veleități jurnalistice, Titus Enacovici. Acesta i-a propus lui Pamfil Șeicaru o colaborare, din care a rezultat ziarul „Cuvântul”. Într-o autobiografie nedată, Pamfil Șeicaru mărturisea: „În 1923 am fost angajat la ziarul **Cuvântul** ca redactor-șef, proprietar fiind ing. Titus Enacovici. Articolul de fond (leit articol) era semnat de mine. În 1924 am fost ales președinte al Sindicatului ziariștilor. În 1927 am demisionat de la ziarul **Cuvântul** și am luat conducerea ziarului **Curentul**, al unei societăți anonime, unde am funcționat ca director și redactor-șef”¹². Va continua, totuși, colaborarea cu ziarul „Cuvântul” până în ianuarie 1934.

Datorită articolelor semnate de ziaristul a cărui semnătură era cea dintâi căutată în pagină, „Cuvântul” s-a situat, curând, pe primul loc în țară ca ziar politic. Ideea de a-l aduce și pe tânărul Nae Ionescu colaborator la rubrica spirituală din ediția de duminică, în urma numirii lui Nichifor Crainic ca secretar de stat, se va dovedi fatală. Simțind că „este lucrat”, îi încolțește ideea de a fonda propriul ziar. Pentru a-și îndeplini acest scop, vinde o parte din averea soției sale, Constanța Pătrașcu, precum și din averile sale. Bunicii paterni și materni fuseseră oameni cu stare, lăsându-i moșteniri considerabile. Acestea se aflau la Tâbărăști – Buzău, din partea preotului Constantin Șeicaru, și la Ploiești, din partea mamei lui Pamfil Șeicaru, unde era pământ petrolifer. După război, valoarea acestor proprietăți a crescut foarte mult, oferindu-i baza materială de la întemeia Societatea Anonimă „Curentul”, al cărui unic acționar, inițial, a fost doar el. Cumpără mai întâi o clădire aflată în centrul Capitalei și toate mașinile necesare tipăririi unui ziar și înființează unul dintre cele mai

importante ziare românești ale acelor vremi și ale întregului secol trecut, intitulat „**Curentul**”. Lansat pe 10 ianuarie 1928 (numărul era datat miercuri, 11 ianuarie, potrivit obiceiului vremii) și având drept moto pe frontispiciu: „Nu începem. Continuăm”, **Curentul** s-a dorit a fi, de la bun început, pariul câștigat al unei generații. Apariția acestui ziar, avându-l trecut pe frontispiciu/cap de ziar, ca director, pe însuși Pamfil Șeicaru, constituie intrarea în **cea de-a treia perioadă** a existenței sale publicistice și de deplină maturitate profesională și socială. Cu forța acestui ziar, care avea să apară până la 10 august 1944, Șeicaru va cunoaște gloria, prosperitatea, succesul social și chiar politic. În această perioadă este și deputat independent în 1928, 1931 și 1935, președinte al Societății Ziariștilor Români și membru în conducerea Societății Române de Radio. După propria mărturisire a lui Șeicaru, după zece ani de activitate, ziarul „Curentul” era înzestrat cu tehnologia de ultimă oră: rotativa Frankental, 18 lino-tipuri fabricate în 1938, plus model de rotativă, creată de M.A.N. Din acest tip s-au fabricat numai două exemplare, unul pentru ziarul „Prensa” din Buenos Aires și altul pentru „Curentul”. Rotativa avea un dispozitiv care dădea posibilitatea să se tipărească și cărți. În septembrie 1939 s-au tipărit la această rotativă, în 35 de zile, 10 milioane de cărți de citire¹³. După 1941, ziarul avea un tiraj de peste 200.000 de exemplare (în duminici: 300.000), devenind al doilea cotidian dintre cele mai puternice ale țării (după clasicul **Universul**).

După cum era de așteptat, în urma acestui succes profesional și financiar, colegii de breaslă și chiar unele personalități politice și culturale ale vremii, orbiți de ură și de tempeste personale, i-au devenit adversari, nerecunoscându-i calitățile superioare și, îndeosebi, marele merit al lui Pamfil Șeicaru, și anume acela că a transformat, în perioada interbelică, presa într-o instituție de temut – a patra putere în stat, alături de corpurile legislative, juridice și executive. Aceștia i-au atribuit diferite porecle, dar și invective, cum este cea cu „șantajul și etajul”, care sună a injurie sau bătaie de joc. Aceasta îi este atribuită lui Nicolae Iorga, pe care îl citează și Vlaicu Bârna în memoriile sale, dar cu precizarea că ar fi vorba despre „o legendă”: „Se zicea că marele istoric, însoțit de un secretar al său, a suit într-o zi cu liftul la etajul de sus al curând inauguratului pe atunci Palat al „Curentului”. Când cabina de sticlă urca vertiginos din nivel în nivel, Iorga ar fi zis, arătând cu mâna: „Șantajul și etajul!”¹⁴.

Versiunea prezentată de Vlaicu Bârna este completată de Ioan Scurtu, care arată că Nicolae Iorga, prezent la inaugurarea Palatului „Curentul”, l-ar fi întrebat, prietenește, pe Șeicaru dacă este adevărată zicala „șantajul și etajul”. Într-o notă plină de ironie, gazetarul i-a răspuns istoricului că dacă povestea cu ridicarea unui etaj după fiecare șantaj realizat de el ar fi adevărată, palatul lui ar fi trebuit să se înalțe până la cer¹⁵. Legenda este contrazisă de un apropiat al lui Șeicaru din exil, René Alecu de Flers, în recenta sa carte, prin chiar relatarea lui Pamfil Șeicaru: „Nichifor Crainic a fost unul dintre marii mei adversari. Am lucrat împreună la „Cuvântul” și „Curentul”, dar n-am uitat ce făcuse el împotriva mea. Pe timpul când se construia Palatul Curentul la București, inventase sloganul „Șantajul și etajul”, nu așa cum se spune că ar fi fost Nicolae Iorga. Pe gardul de vis-à-vis de Palatul Curentul, scrise cu litere uriașe sloganul menționat de mine mai sus”¹⁶.

Prosperitatea materială și renumele de care s-a bucurat

Pamfil Șeicaru în această perioadă de glorie a vieții sale nu l-au făcut să uite promisiunea că va ridica un locaș de închinare lui Dumnezeu. Vocația sa de ctitor s-a concretizat în mai multe direcții. Astfel, el a contribuit la ridicarea Monumentului eroilor de la Mărășești (Zeița Victoriei, sculptură de Oscar Han). A ridicat „Monumentul Eroilor Români” de la Val dy Roy, Soultz, Alsacia (Statuia mamei îndurerate, sculptură de Oscar Han), unde sunt îngropați 687 de militari români, prizonieri de război, căzuți în 1917, și „Troița Eroilor Români” de la Starîi Krîm (Ucraina). Din aceleași sentimente de stimă și recunoștință față de eroii neamului, a subvenționat cu îmbrăcăminte, hrană, întreținere în școli, nenumărați copii orfani de război. La Ciorogârla, comuna în care-și avea reședința, a ridicat, pe un teren primit în consecința Ordinului „Mihai Viteazul”, edificii destinate să găzduiască: dispensarul, primăria, școala și cantina aferentă, baia comunală; apoi Biblioteca Liceului „Gheorghe Roșca Codreanu” din Bârlad și, în zona de baștină, monumentul de la Beceni – Buzău, dedicat lui Constantinescu-Beceni¹⁷.

Dar ctitoria sa principală, care îi poartă o veșnică pomenire, rămâne Mănăstirea Sfânta Ana, ridicată pe Dealul Moșului din orașul Orșova, „în memoria camarazilor săi din divizia I de pe Cerna, comandată de generalul Dragalina, care au căzut în timpul luptelor de la Cerna, Jiu, Olt, Argeș, Mărăști, Coșna Cireșoia”, dar și în memoria tuturor eroilor care au căzut pentru o Românie Mare¹⁸. Construcția mănăstirii a fost precedată de tăierea prin pădure a unui drum de acces, pietruit și lung de un kilometru și jumătate, ce urca din centrul Orșovei până la Dealul Moșului, drum realizat în anul 1935. El a fost, la început, numit Drumul Eroilor, deoarece era străjuit de șapte troițe și bănci de popas, sculptate în lemn de stejar masiv, închinat fiecărui regiment ce a participat la luptele de la Cerna și eliberarea Orșovei, în acele zile fierbinți din august-noiembrie 1916. Prin anii 1960, după nici treizeci de ani de la construirea lor, treptat aceste troițe au fost distruse de intemperii și de elemente ireproșabile, fiind iremediabil pierdute.

Între anii 1936-1939, Mănăstirea Sfânta Ana era ridicată pe baza unui proiect al arhitectului bucureștean Ștefan Peterneli, execuția lucrărilor fiind condusă de inginerul Gheorghe Betelevici din Cernăuți și diriginte șantier fiind inimosul Grigore Sârbu, devenit ulterior primar al orașului Orșova¹⁹. Arhitectura mănăstirii se înscrie în maniera vechilor noastre biserici din lemn, cu inerentele modernizări aduse stilului rustic tradițional românesc. Pe o fundație de beton și piatră, pardosită cu cărămidă arsă, se înalță biserica propriu-zisă, din bârne încheiate în stil maramureșean, având șarpante din lemn și învelitoare cu șindrilă de brad.

În proiecție verticală, Mănăstirea „Sfânta Ana” este un ansamblu de clădiri desfășurate pe trei laturi ale unui pătrat, în centru aflându-se biserica cu plan trilobat și cu o turlă centrală, cu ferestre ce au avut inițial geamurile pictate în imitații de vitralii. Pereții interiori ai bisericii sunt căptușiți cu zidărie din cărămidă, în exterior păstrându-se forma naturală a lemnului. Pictura murală a bisericii a fost realizată de I. Ivănescu din București, cu vopsele în ulei aduse din Spania și Italia. Din nefericire, această pictură, realizată în spiritul tradiției iconografice bizantin-ortodoxe, a fost acoperită, în anii șaptezeci, cu un strat de var alb, ea păstrându-se azi, în forma inițială, doar în turn.

După încheierea lucrărilor, în anul 1939, mănăstirea

trebuia târnosită și introdusă în circuitul așezămintelor monahale ca mănăstire de maici, conform dorinței ctitorului. Hramul mănăstirii urma să fie cel al „Sfintei Ana”, după numele mamei lui Pamfil Șeicaru. Dar episodul Vasile Lăzărescu de la Caransebeș (21 octombrie 1933-12 iunie 1940), viitorul mitropolit al Banatului, a refuzat târnosirea, motivându-și opoziția prin aceea că lucrările de construcție nu au fost precedate de acordul Episcopiei și de îndătinata sfințire a locului de amplasare a mănăstirii²⁰. Pe de o parte, orgoliile personale ale celor două părți implicate în această problemă, episcopia și ctitorul, pe de altă parte izbucnirea, la 1 septembrie 1939, a celui de-al Doilea Război Mondial și anii grei ce au urmat, precum și instaurarea regimului comunist îndată după terminarea războiului, a făcut ca așezământul monahal de la Orșova să rămână în aceeași situație, fără să poată fi transformat într-un locaș de închinare sau rugăciune. Mai mult decât asta, lipsa oricărei conștiințe morale și a respectului față de cele sfinte a reprezentanților puterii politice din regimul ateist-comunist au făcut ca întregul complex să fie transformat în loc de agrement cu restaurant și spații de cazare, pictura fiind acoperită cu var. Catapeteasma bisericii mănăstirii și mobilierul din lemn au fost demontate și strămutate, în anul 1947, la Mănăstirea Timișeni, comuna Șag, județul Timiș²¹.

Acest lucru a fost posibil, deoarece mănăstirea nu a avut un statut clar, pricinuit de nerecunoașterea așezământului monahal de către autoritățile eclesiastice, fapt care a constituit pentru puterea politică a vremii o premisă de care s-a putut folosi pentru a transforma un locaș al rugăciunii, în bar și discotecă. La această situație de neimaginat a contribuit și faptul că, prin construirea hidrocentralei de la Porțile de Fier – Orșova și aria adiacentă au devenit o zonă puternic industrializată, ce atrăgea numeroși reprezentanți ai autorităților statale comuniste, pe care existența unei mănăstiri i-ar fi stânjenit. Astfel, s-a ajuns ca pitoreasca zonă în care este amplasată mănăstirea să aibă altă destinație, fiind lipsită de dimensiunea ei duhovnicească vreme de 50 de ani (1939-1989).

Este adevărat că în această perioadă de tristă amintire s-au făcut demersuri importante pentru activarea acestui așezământ monahal, dar ele au fost reduse la tăcere de regimul comunist. Menționăm două dintre ele. În anul 1956, Patriarhul Justinian Marina încerca din răspuțeri să sfințească această mănăstire, desemnând chiar și o stareță care urma să conducă obștea monahală, dar totul a fost în zadar²². Pe de altă parte, ctitorul, aflat în exil, departe de țară și cu dorul nestins după glia strămoșească, se interesa permanent, prin scrisori trimise istoricului Radu Valentin, de soarta așezământului de la Orșova. Fiind înaintat în vârstă (avea aproape 81 de ani) și dorind să lase lucrurile clare în urma sa, din punct de vedere legal, Pamfil Șeicaru redactează un act prin care donează Mănăstirea Sfânta Ana cu clădirile anexe și cu terenul din jurul ei, Patriarhiei Române, respectiv Mitropoliei Olteniei, sub jurisdicția canonică și sub oblăduirea căreia se afla. Actul era întocmit în limba germană, la 24 martie 1975 și autentificat de notarul H. Wolfsteiner din München, Republica Federală Germania, donatorul făcând această mențiune: „Vreau să menționez că această mănăstire a fost construită de subsemnatul, fără donații ale poporului și fără folosirea unor sume publice”²³.

Mănăstirea „Sfânta Ana” de la Orșova își va încheia nefasta

odisee în 1990, când a fost reamenajată prin grija Mitropoliei Olteniei, a vrednicului de pomenire mitropolit dr. Nestor Bornicescu, și redată circuitului monahal, fiind sfințită la 2 decembrie 1990 de către Preasfințitul Damaschin Severianeanul, episcop vicar al Mitropoliei Olteniei. Pe peretele de vest al bisericii, deasupra ușii de la intrare, se află pisania, cu următorul text: „Cu vrerea Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, ziditu-s-a această biserică între anii 1936-1939, în cinstea eroilor căzuți în Primul Război Mondial, 1916-1918, cu hramul „Adormirea Sfintei Ana”, 25 iulie, de către ctitorul Pamfil Șeicaru, ca prinos de mulțumire lui Dumnezeu pentru salvarea vieții lui. S-a împodobit cu pictură și sculptură, veșminte și obiecte de slujba, toate cu cheltuiala ctitorului. În perioada de dictatură comunistă, mănăstirea a fost ocupată de autoritățile laice, în care timp biserica a fost păgubită de pictură, înstrăinându-i-se sculptura etc. Din grija Î.P.S. Mitropolitul Olteniei, Acad. dr. Nestor Vornicescu, în 1990 a fost redată cultului ca mănăstire de maici, sub stăreția maicii starețe Justina Popovici. Împodobindu-se din nou cu pictură, de pictorii Maria și Grigore Popescu din Câmpulung Muscel, sculpturile de sculptorul Costică Moroiu din București, obiectele, precum podoabele, au fost realizate de donațiile creștinilor care se socotesc în rândul ctitorilor, dintre care cei mai importanți sunt aceștia: Monsenior Dr. Albert Rauch – Germania, Familia Voștinariu – Timișoara, Familia Țârlea – Orșova. S-a desăvârșit această lucrare bineplăcută lui Dumnezeu, prin sfințirea din nou ce s-a făcut în ziua de 25 iulie 1999 de către Î.P.S. Nestor Vornicescu înconjurat de un ales sobor. Primește, Doamne, jertfa aceasta ce se aduce de robii Tăi. Amin!”²⁴.

Se realiza, astfel, o reparație morală și istorică față de așezământul monahal ctitorit de Pamfil Șeicaru, ce în mod nedrept a suferit din pricina avatarurilor istoriei. Ctitorul ei, personalitatea cea mai puțin mediatizată a perioadei inter-

belice în cultura românească, își dădea obștescul sfârșit la 21 octombrie 1980, departe de țară, părăsit de proprii confracți, intrat în penumbră la noile generații, abandonat de istoricii recentți, corpul neînsuflit fiind înhumat la cimitirul din Dachau, aflat pe fostul teren unde a funcționat lagărul nazist antisemit²⁵. A urmat îndeplinirea statornice dorințe a lui Pamfil Șeicaru, aceea de a fi readus în țară și înmormântat la mănăstirea pe care a ctitorit-o. Duminică, 17 februarie 1991, rămășițele sale pământești au fost aduse în țară și înhimate, temporar, la cimitirul Sfânta Vineri – Grivița din Capitală, alături de părinți, iar în ziua de joi, 20 octombrie 2005 a fost reînhumat, pentru totdeauna, în pridvorul Mănăstirii „Sfânta Ana”. Vineri, 21 octombrie, a avut loc Simpozionul: „Pamfil Șeicaru – personalitate de primă strălucire a României secolului al XX-lea”, care a reunit la Orșova pe cei mai reputați istorici contemporani²⁶.

Pamfil Șeicaru trăiește printre noi prin scrierile și ctitoriile sale, fiind o personalitate complexă și captivantă, grandioasă și enigmatică în același timp, rămânând o figură legendară în istoria presei românești, un nume peste care nu se va putea trece ușor și care va dăinui peste veacuri.

PAMFIL ȘEICARU, THE FOUNDER OF “SAINT ANA” MONASTERY FROM ORȘOVA

The article presents information regarding the family and the career of Pamfil Șeicaru. He participated at the First World War; he was wounded and decorated for his heroic acts on front. His main foundation was “Saint Ana” Monastery from Orșova which was dedicated to the memory of his comrades from the front and to the heroes that fought for Great Romania.

Keywords: Pamfil Șeicaru, First World War, “Saint Ana” Monastery, Orșova, heroes

NOTE

1 Biserica Urșani, Horezu cu hramul „Intrarea în biserică a Maicii Domnului”.

2 Florian Bichir, *Pamfil Șeicaru. Un condei de geniu, strivit între două date: 23 august 1944-23 august 1976*, Editura Militară, București, 2014, p. 12.

3 Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, Editura Fundația Luceafărul, București, 2001, vol. I, p. 775.

4 Mircea Coloșenco, *Ziaristul total: Pamfil Șeicaru*, în „Convorbiri literare”, anul CXXXIX (2005), nr. 11 (119), noiembrie 2005, p. 75.

5 Pamfil Șeicaru, *Epistolar. Scrisori din exil (1968-1978)*, Ediție alcătuită de Mircea Coloșenco, Editura Elion, București, 2001, p. II.

6 Mircea Coloșenco, *op. cit.*, p. 76.

7 Almanahul omagial „Curentul în al XV-lea an”, București, 1942, p. 165.

8 Pamfil Șeicaru, *op. cit.*, p. II.

9 Stavrofora Justina Popovici, *Mănăstirea Sfânta Ana și ctitorul ei Pamfil Șeicaru*, Editura MJM, Craiova, 2008, p. 49.

10 *Istoria Românilor*, vol. VII, tom. II, *De la Independență la Marea Unire*, Editată de Academia Română, coordonator Acad. Gheorghe Platon, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 449.

11 Mircea Coloșenco, *op. cit.*, p. 76.

12 Victor Frunză, *Destinul unui condamnat la moarte. Pamfil Șeicaru*, Editura Victor Frunză (evf), București, 2001, p. 10.

13 Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc 1945-1989*, Editura Compania, București, 2003, p. 645.

14 Vlaicu Bârna, *Între Capșa și Corso*, ediția I, Editura Curtea Veche, București, 1998, pp. 117-118.

15 Florian Bichir, *op. cit.*, p. 44.

16 René Alecu de Flers, *Pamfil Șeicaru cum a fost – Un erou al întregirii naționale și jurnalist de faimă al României*, Ediție îngrijită și postfață de prof. Constantin Juan Pietroi, Editura Didahia - Severin, Drobeta-Turnu Severin, 2009, p. 80.

17 George Stanca, „Șantajul și etajul”. *Pamfil Șeicaru, între legendă și adevăr*, Editura Adevărul Holding, București, 2012, p. 22.

18 Pamfil Șeicaru, *op. cit.*, p. 353.

19 Stavrofora Justina Popovici, *op. cit.*, p. 51.

20 Ibidem, p. 53.

21 Ibidem, p. 67.

22 Ibidem, p. 54.

23 Pamfil Șeicaru, *op. cit.*, pp. 353-355.

24 Stavrofora Justina Popovici, *op. cit.*, p. 68.

25 Mircea Coloșenco, *op. cit.*, p. 79.

26 George Stanca, *op. cit.*, pp. 228-230.

Preot dr. Laurențiu RĂDOÎ

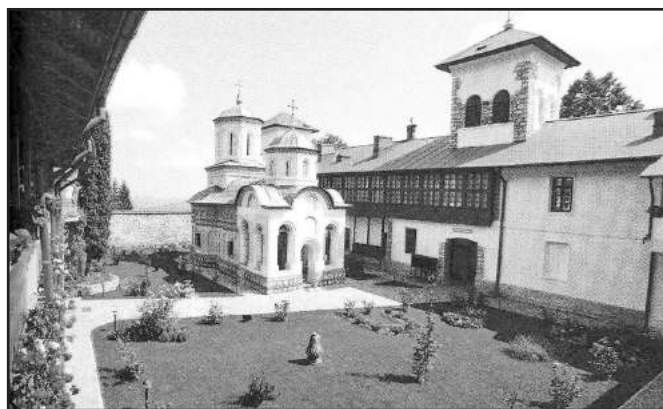
PARTICIPAREA BISERICII VÂLCENE LA LUPTLE NAȚIONALE ȘI SOCIALE ALE POPORULUI ROMÂN ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

Considerații preliminare

În toate momentele decisive ale istoriei noastre, Biserica Ortodoxă Română, prin ierarhi, călugări sau preoți de enorie, a sprijinit idealurile de libertate, unitate și de dreptate socială ale poporului român², identificându-se cu păstoriții până la sacrificiu³. Sute de preoți și monahi de pretutindeni și-au făcut datoria față de neam și de țară, împlinindu-și cu demnitate, înalta lor misiune de slujire a enoriașilor și semenilor. Pilduitoare rămân figurile acelor slujitori care, cu dârzenie și curaj, au sprijinit pe Tudor Vladimirescu în 1821, patrioții din 1848 și ostașii români în 1877-1878. În timp ce unii au suferit până la jertfă, alături de ostașii și păstoriții lor, fiind împușcați, alții au fost arestați și condamnați la ani grei de închisoare. În acele vremuri de restriște, Episcopia Râmnicului și-a adus contribuția din plin. În rândurile următoare, vom înfățișa o parte din formele concrete de participare a clerului și întregii suflări spirituale vâlcene la revoluțiile din 1821 și 1848.

I. Participarea clerului vâlcean la Revoluția de la 1821

I.1 Câteva aspecte ale revoluției. Mișcarea revoluționară din 1821 reprezintă unul din cele mai însemnate evenimente din istoria poporului român. Îndreptată împotriva sistemului fanariot, „a jafurilor și a nelegiuirilor cu care turcii și grecii chinuiau acest popor”⁴, răscoala lui Tudor Vladimirescu a fost, de fapt, acea scânteie care a aprins flacăra unui veac de frământări sociale, menite să scuture din temelii jugul dominației străine. Însemnătatea ei se vedește cu preponderență în scopul urmărit: libertate socială și națională. Pentru împlinirea aspirațiilor sale, alături de domnitorul oltean a fost toată suflarea românească, de la țărâni și orașeni, până la preoți și ierarhi, care n-au pregetat o clipă, să treacă în rândul mirenilor și să susțină idealurile unei întregi națiuni. Din tradiția consemnată în scris de istoricul C.D. Aricescu reiese că la intrarea lui Tudor în București, în fruntea pandurilor, avea în dreapta sa un preot, cu crucea în mână⁵, care susținea idealurile poporului român. Ideea este susținută și de către F.G. Laurencon, profesor de origine franceză, stabilit în București, care menționa în impresiile sale că ofițerii lui Tudor Vladimirescu au străbătut Capitala, urmați fiind de clericii „care intonau rugăciuni, pe care le sfârșeau

Mănăstirea Arnota

descărcând pistoale și chemând poporul la libertate cu strigăte puternice”⁶. Prezența clerului alături de domnitor și de oastea țării relevă sacrificiile făcute și rolul determinant pe care l-a avut Biserica în desfășurarea și proiectarea evenimentelor din 1821.

Printre preoții care au participat la mișcarea din zorii secolului al XIX-lea găsim și pe cei din județul Vâlcea. Drept aceea, socotim util să înfățișăm, pe baza mărturiilor istorice, contribuția clerului vâlcean la izbânda revoluției, punând accentul, îndeosebi, pe sprijinul dat de așezămintele monahale pentru apărarea gliei naționale.

I.2 Tudor Vladimirescu și plaiurile vâlcene

Atașamentul lui Tudor față de aceste ținuturi se regăsește, în primul rând, în demnitățile deținute, ca vătaf de plai la Căineni și în drumurile pe care le-a făcut în județul Vâlcea. O scrisoare a consulului austriac din București Fleischlackel von Hakenau consemnează că, la 20 octombrie 1819, slugerul Tudor era vătaf la Căineni, unde din propria sa inițiativă a reparat șoseaua, „încât se putea trage cu mult mai puțin pericol” prin defileu⁷. Este cunoscut faptul că în 1821, având judecată la Divan, a fost chemat de vornicul Constantin Samurcaș și de episcopii Ilarion al Argeșului și Galaction al Râmnicului, care l-au rugat să se ridice împreună cu pandurimea pe care o va putea strânge împotriva împilărilor⁸. Plecând din București spre orașul Tg. Jiu, împreună cu 40 de persoane, viitorul domnitor a trecut Oltul la 19 ianuarie 1821, prin satul Budești, lângă Râmnicu Vâlcea, petrecându-și seara la Ocnele Mari, unde a făcut, „câteva cumpărături fără a-i aduce cuiva cea mai mică supărare”⁹. A doua zi, oamenii

pandurului au ridicat pe vechilul vătăfului plaiului Hurezu, care, însoțit de un plăieș, aducea la zăvălia județului, „două mii și mai bine de galbeni”¹⁰. La porunca lui, 20 de arnăuți au ridicat de la conacul său pe Dinicu Oteteleșanu, ispravnicul județului, făcându-se simțite astfel primele efecte ale ideilor revoluționare. De altfel, apelul făcut prin satele vâlcene a avut rezonanță puternică în sufletele celor întâlniți, numai puțin de 500 de oameni din Tomșani dorind să se înroleze în oastea lui Tudor¹¹.

I.3 Așezămintele monahale din Vâlcea în timpul revoluției. În acest context, socotim util să descriem, pe scurt, rolul îndeplinit de mănăstirile vâlcene în timpul izbucnirii mișcării. Știind bine că așezămintele monahale oltenești ar putea fi un bun loc de refugiu, Tudor Vladimirescu a trimis la sfârșitul lui martie 1821, 500 de oameni ca să le ocupe pentru a asigura o bază puternică de rezistență, pentru o apărare îndelungată¹². Între locașurile luate sub stăpânire, aprovizionate și fortificate de către panduri, merită evidențiate în primul rând cele amplasate în partea de nord și vest a județului: Hurezi, Bistrița sau Cozia¹³. Tendința lui Tudor era, ca în cazul unui eșec, să se retragă în Oltenia, în aceste eventuale puncte de refugiu, care urmau să joace un rol decisiv de cetăți de apărare¹⁴: „mănăstirile de peste Olt... le-am umplut cu zaharele și cu panduri; acolo eu mă pot ține doi sau trei ani, luptând pentru drepturile țării până le voi căpăta”¹⁵. Ținând cont de această misiune pe care aveau să o îndeplinească, slugerul a dat ordin, sub pedeapsa cu moartea, ca niciun zavergiu să nu fie admis în mănăstirile oltene¹⁶.

Grija deosebită față de așezămintele religioase reiese indirect, dar foarte limpede, din impresiile consulului Fleischlackl von Hakenau, care sublinia că atentatul, inițiat cu viclenie de comandantul de arnăuți Caragea, asupra mănăstirii Cozia, fortificată de panduri, ar fi eșuat, datorită „severei vigilențe prin care Tudor se străduiește să-și apere cele cinci județe ale Olteniei”¹⁷. Importanța strategică a ctitoriei și a întregului district Vâlcea, unde erau locuri foarte greu de cucerit și sigure pentru apărare, a fost consemnată și de M. Cioranu, aghiotantul lui Tudor, care oferă foarte multe informații privind revoluția pandurului din Oltenia¹⁸. Spre deosebire de alte centre de apărare, mănăstirea Cozia a fost locul care s-a bucurat de cea mai mare încredere a domnitorului, aici găsim și adăpost chiar și boierii români fugiți de furia țăranilor, nemulțumiți de muncile și dările la care erau supuși. Cunoaștem o scrisoare din 6 martie 1821, adresată locașului pentru adăpostirea unor familii de boieri¹⁹ și alta din 8 martie 1821, prin care porunca oamenilor Adunării să nu supere câteva familii de boieri, aflate în drum spre așezământ, căci cel care „împotriva va urma, pedeapsa îi va fi pierderea vieții, precum bine ați văzut că au pățit și alții care au urmat împotriva acesteia”²⁰. La 13/25 mai, a trimis

sub pază la mănăstirea Cozia „vremelnica ocârmuire”²¹, el însuși dorind să treacă Oltul „cu toată Adunarea norodului ca să mă întăresc în mănăstirile ce le-am umplut cu zaharele și cu panduri și nădăjduiesc [...] să mă țin acolo multă vreme, ca în niște cetăți, până când îi voi sili pe turci să dea țării drepturile și privilegiile ce norodul le-a cerut prin mine de la Înalta Poartă”²². Menționăm că într-o altă scrisoare din 21 mai, adresată polcovnicului Ion Solomon, la Râmnic, Tudor îi comunică să lase 100 de panduri la Cozia, care aveau să se îngrijească de zaharele ce sunt acolo și orice sârbi sau greci vor fi prin mănăstirile oltenești să-i dea afară și să rămână numai panduri²³.

Nu este lipsit de interes să subliniem faptul că la Cozia s-a adăpostit și prințul Alexandru Ipsilanti, conducătorul Eteriei, rămânând trei zile, însoțit de „străji și pază destulă”²⁴. Proprii săi soldați dorind să-și primească solda, strigau împotriva lui „și îndrăzneala lor ajunsese până acolo, încât au luat cu forța din bucătărie de la bucătar, prânzul pregătit pentru el”²⁵. Nu mai puțin însemnat pentru soarta lui Ipsilanti a fost schitul

Mănăstirea Bistrița

Cornet, aflat tot în județul Vâlcea, unde poposește în fuga lui spre Turnu Roșu, împreună cu alți 40 de oameni, care-l însoțeau aflați „în starea cea mai rea de istovire”²⁶.

Preocupările lui Tudor de a transforma vetrele monahale din Vâlcea în centre fortificate se observă și la mănăstirea Govora, pe care a vizitat-o în 1821, după ce a trecut prin Râmnic și Ocnele Mari, în drum spre Horezu și Tg. Jiu²⁷, și mai ales la Hurezi,

unde au fost strânse arme de ispravnicatul din Vâlcea, pe care le-a transportat apoi la Cotroceni pentru fortificarea Bucureștiului²⁸. Izvoarele istorice arată că așezământul brâncovenesc a primit între zidurile sale, la inițiativa pandurului, opt familii boierești, care au fost atacate de țărani și arnăuți, într-un conac din satul Benești, unde-și găsiseră refugiu²⁹. Ne-a rămas chiar și o scrisoare către egumenul mănăstirii, prin care Tudor îl înștiința să-i ocrotească și să le ofere cele necesare traiului: „Și cu această scrisoare către cuvioșia sa egumenul sfintei mănăstiri Horezul să mergeți la Horezu. Și fiindcă peste câteva zile este să vie, atât la acea mănăstire cât și altele dimprejur, câțiva paznici acolo, să vă arătați către acela ce va fi mai mare asupra-le cu scrisoarea ce făcurăm către părintele egumen, a vă da cele trebuincioase”³⁰. La 6 martie 1821, din Slatina, Tudor adresează alte două scrisori mănăstirii Hurezi în legătură cu adăpostirea boierilor din Benești, menționându-le și numele³¹.

Majoritatea studiilor referitoare la tema abordată arată că după înfrângerea de la Drăgășani, din 19 iunie 1821, aceste așezămintele monahale, alături de cele din județul Gorj, au adăpostit rebeli eteriști, dar și căpitaniii lui Tudor. Menționăm în acest sens pe Hagi Prodan, Mihailoglu și Macedonschi, care, împreună cu pandurii, s-au unit cu forțele de rezis-

tență, rânduite la Cozia, Hurezi, Bistrița, Tismana, Polovragi și Lainici, pe care le aprovizionaseră „cu cereale, carne sărată și mori de mână, numite râșnițe, luate de la populație ca să nu mai ducă lipsă de făină”³². Fără a insista prea mult, subliniem că unul dintre căpitaniii lui Tudor, serdarul Diamandi Giuvăra, de origine albanez, împreună cu alți 70 de panduri și bulgari, scăpând din lupta de la Drăgășani, au fost prinși, în urma unei trădări, la mănăstirea Bistrița și duși în captivitate la Constantinopol, unde au fost uciși cu bestialitate³³. În timp ce unii istorici susțin că aceste evenimente s-au petrecut la Cozia, unde erau „ziduri groase și două tunuri lăsate de Ipsilanti”³⁴, alții au afirmat că serdarul Diamandi s-a despărțit de ceilalți căpitani și „a plecat cu cavaleria sa la mănăstirea Hurezu”, unde urma să se unească cu restul pandurilor din mănăstirile de sub munte³⁵. Întrucât ctitoria lui Mircea cel Bătrân era așezată pe un drum principal, expus vederii, posibil că serdarul s-a ascuns la mănăstirea Bistrița, unde au avut loc și evenimentele. De notat că o parte din arnăuții scăpați de la Bistrița s-au ascuns la Arnota, unde într-o însemnare anonimă din 29 iulie 1821 se reliefa că „aici am însămnat ca să se știe că se adunase mulți arnuți la Sfânta mănăstire Arnota. Și mă aflu și eu. Și am îndrăznit de am scris. Și mă rog ca cei ce vor citi să mă ierte, că cu mare îndrăzneală am scris. Că mână va putrezi, iar slava nu va putrezi”³⁶. În urma cercetărilor recente, s-au scos la iveală pagubele cauzate de „răzvrățitori” și localnicii, neînrolați în oastea răsculaților, care prădau moșiile celor două așezăminte³⁷. Merită cunoscut și faptul că la Hurezi s-a retras și serdarul lordache, de origine albanez, care rămăsese la cule primind de la panduri comanda întregii cavalerii³⁸.

Socotim totodată, nu lipsit de interes, să subliniem că alta a fost situația mănăstirilor ce apărau intrarea Văii Oltului spre sud. Documentele, relativ numeroase, arată că așezămintele monahale de la Șerbănești, Străjești, Mamu și Stănești au ajuns ținta de atac a eteriștilor și pandurilor și loc de luptă pentru libertate și dreptate națională³⁹. Împreună cu biserica Runc⁴⁰, casa Șetrarului, metocul Episcopiei și „mănăstirea” Drăgășani⁴¹, pe care turcii le întăriseră cu șanțuri⁴², aceste așezăminte monahale, înconjurate de ziduri puternice, au devenit puncte în care otomanii și-au concentrat trupele în timpul luptelor de la 1821, fiind un avantaj în caz de asediu⁴³. O confirmare în acest sens ne-o conferă relatarea lui Chiriac Popescu, unul dintre oamenii de încredere ai lui Tudor, care consemna că pandurii olteni au ținut sub focul a „două tunu-rașe și a puștilor, timp de jumătate de zi «mănăstirea» Drăgășani, unde se adăpostise un grup de otomani”. Un alt martor ocular al evenimentelor, căpitanul de panduri Constantin Izvoranu, arată în memoriile sale că turcii, dorind să omoare 35 de arnăuți, aflați în biserica Olteni, de lângă Râmnicu Vâlcea, „aduseră tunuri și începură să tragă în biserică dar făcea nici un folos”⁴⁴.

Este bine de precizat că în focul evenimentelor de la

1821 multe locașuri au avut de suferit, fiind profanate sau arse de cötropitori. Documentele ne îngăduie să menționăm cazul bisericii din Benești, unde răsculații au smuls argintul de pe icoane⁴⁵ și al mănăstirii Bistrița, incendiată de turci odată cu arestarea serdarului Diamandi. O însemnare din *Octoiul* scris de ieromonahul Macarie relatează că „în anii de la leat 1821 și până la 1822 a fost răzmerița lui Tudor, când au venit și turcii în țară”. În *Pomelnicul* așezământului se consemnează că la 21 noiembrie 1821 se refăcuseră din nou acoperișurile, „sfânta Mănăstire Bistrița fiind arsă în vremea rebelii”⁴⁶. Deosebit este și pomelnicul din anul 1858, găsit în arhiva bisericii „Sfântul Dumitru” din Râmnicu Vâlcea, din care rezultă că a fost „stricată de turci, la răzmerița din 1821”, iar orașul ars⁴⁷. Distrugerii s-au petrecut apoi la biserica din Gârdești, orașul Drăgășani, arsă de turci, despre care Ion Gârdescu consemna în 1825: „la leat o mie opt sute douăzeci și unu s-au făcut mișcare supt Tudor Vladimirescu – slugerul, dând românii război cu turcii [...] Tot dimprejurul acestui

Mănăstirea Cozia

oraș au ars [...], în arderea lor au ars și biserica noastră de lemn cu toate ce s-au păstrat întrânsa”⁴⁸. În ceea ce privește biserica „Adormirea Maicii Domnului”, metoc al Episcopiei, din Drăgășani, Gheorghe Sima, dascălul școlii din acest oraș, preciza, în 1822, că „multe odoare bisericesti s-au jefuit de oastea împărătescă; iar peste tot au fost numai argintărie 15 oca și policandru(l) mare și icoane s-au ars și dvere zugrăvite”⁴⁹. Să amintim, de asemenea biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Sutești, care, în timpul luptelor dintre pandurii și turcii, a fost arsă⁵⁰, Schitul Mitrofani, prădat și ars de către cötropitori⁵¹ sau fosta mănăstire din satul Crețeni, arsă de turci, după luptele cu pandurii⁵².

1.4. Atitudinea clerului din Vâlcea față de revoluție

În continuare dorim să arătăm modul în care a fost îmbrățișată răscoala de întâistătătorul Bisericii vâlcene, de clerul de mir și cel monahal. Din informațiile culese remarcăm că după izbucnirea revoluției cei patru ierarhi ai Țării Românești au avut sentimente diferite față de Tudor Vladimirescu. Dacă episcopul Ilarion al Argeșului era în strânse raporturi cu pandurul, nu putem spune același lucru despre episcopul de Râmnic *Galaction*, care era de neam grec⁵³. Până în prezent nu cunoaștem niciun document care să dezvăluie vreun atașament față de inițiatorul mișcării. Se pare că din martie 1821, după începerea revoluției, vlădica părăsește scaunul, refugiindu-se la Sibiu, împreună cu numeroși boieri din Oltenia⁵⁴. Au rămas și câteva memorii, prin care episcopul și boierii pribegi prezentau din Sibiu situația lor contelui Gheorghe Banffy, guvernatorul Transilvaniei, împăratului Austriei⁵⁵ și țarului Alexandru I al Rusiei⁵⁶. De pildă, la 12/24 septembrie 1821, aceștia cer guvernatorului Transilvaniei să fie lăsați pe loc, până vor reuși să se întoarcă în patrie, „ca să poată trăi

și cei săraci cu ajutorul celorlalți. Precum și cu ce vom ieși în țară să putem aduna cu vreo un ajutor familiilor noastre, asemenea și când va fi să ieșim cu totul în țară, să ne putem ajutama cu care, boi, cai și cu altele de cele trebuințoase de la casele noastre fiindcă ai se ieșiți cu aporptelieri de țară. Iar de vom fi siliți a ne ridica de aici și a ne ridica de aici și a ne risipi la alte locuri mai depărtate o să pățim mai rău⁵⁷. La 14 decembrie 1821, în două memorii, unul către împăratul de la Viena și altul către Metternich, ierarhul se plângea că, scos din singurătatea sa pentru a i se da cărja, fusese constrâns de domnitorul Alexandru Suțu să dea 400.000 de lei pentru a nu fi alungat din scaun⁵⁸. Într-o corespondență a lui Hagi Constantin Pop s-a găsit o scrisoare grecească a ierarhului din decembrie 1821, menită să însoțească memoriile către împărat și Metternich⁵⁹. De notat că după evenimentele din acest an, Galaction s-a reîntors la Râmnic, reluându-și atribuțiile de episcop până la 12 aprilie 1824, când și-a dat demisia⁶⁰.

Văzând atitudinea ierarhului de la Râmnic, se poate spune, în urma cercetărilor, că s-a răsfrânt și asupra păstorilor săi, preoți și călugări. Studiind documentele care s-au păstrat în legătură cu răscoala lui Tudor Vladimirescu, rămânem foarte surprinși de numărul neînsemnat de clerici vâlceni care apar în ele, luând parte la această mișcare sau într-un fel ori altul legate de persoana și acțiunea pandurului. Profesorul Alexandru Elian, analizând subiectul, a ajuns la opinia că „participarea clericilor de toate treptele la marea răscoală a lui Tudor Vladimirescu este mai puțin însemnată decât ne-am fi așteptat, poate”⁶¹.

Putem menționa printre participanții activi pe frații preoți Dumitrașcu din Vâlcea, care au făcut parte din rândul pandurilor⁶² sau pe arhimandritul Teodosie, egumenul mănăstirii Bistrița, susținător convins al ideilor revoluționare și sprijinitor al lui Tudor Vladimirescu. Cel din urmă a fost mai întâi egumen la mănăstirea Radu Vodă din București, iar din 1819 la mănăstirea Bistrița, unde a ajutat la fortificarea locașului și la rezistența contra turcilor. După luptă, însă, a fost nevoit să părăsească în grabă mănăstirea, „plecând pribeag prin Transilvania și Rusia”. Înainte de plecarea sa a ascuns în peștera Sfântului Grigorie Decapolitul o parte din zestrea mănăstirii, iar cealaltă parte, cu biblioteca, a salvat-o cu ajutorul spițerului Friederih Drexel, staroste al studenților chezarocrăiești din Gorj⁶³. Conform unei scrisori din 6 mai 1838, el arăta că lucrurile lăsate de către egumen i-au fost ridicate din porunca caimacamului Ioan Samurcaș, întrucât „numitul arhimandrit Bistrițeanu ar fi fost rebelist și asemenea lucruri nu se cuvine a sta cu mine, «Autoritățile», trimițând pentru asta pe vâtaful căimăcămiei și doi gavezi turci, cărora nu li s-a putut împotrivi”⁶⁴. Teodosie nu a mai revenit la Bistrița, stingându-se din viață în 1830 la Iași⁶⁵.

Un loc aparte în cadrul mișcării îl deține arhimandritul Chiriac Caloian, fostul duhovnic al eroului din Vladimirești, ascet convins, cu preocupări intelectuale și cunoscător al mai multor limbi⁶⁶. Se pare că era originar din părțile Râmnicului și a trăit până în anul 1840. Despre el cunoaștem că a învățat carte la Bistrița, iar „mai desăvârșit la Mitropolia Bucureștilor”. După ce și-ar fi făcut ucenicia la mănăstirea Cernica, unde a ajuns diacon, a plecat la schitul Iezer, din Vâlcea, unde va construi o serie de clădiri și va deveni stareț. Călătorind la Muntele Athos, reîntors a fost numit stareț la mănăstirea Căluș. În timpul răscoalei lui Tudor, s-a refugiat cu alte fețe

bisericești și boieri la Brașov, unde a stat un an pe cheltuiala boierului Constantin Rătescu. Fiind conducător al mănăstirii Căluș a scris, în anul 1824, lucrarea intitulată *Lexicon de numele sfinților ce se află în fiecare lună pe alfa vita*, care nu s-a tipărit datorita vitregiilor vremii. Nu știm decât două întâlniri cu fiul său duhovnicesc. Prima, la 9 februarie 1812, s-a soldat cu ajutorul dat la ridicarea schitului Cioclovina, a doua, nesigură însă, a avut loc la Pitești, la 10 martie 1821, când s-a arătat din nou generos cu fundația și duhovnicul său⁶⁷. La 31 decembrie 1813, ieroschimonahul Chiriac scria în *Pomelnicul schitului*: „Acestui boiar i-am fost duhovnic”⁶⁸.

Pe lângă aceste fețe bisericești care au marcat viața viitorului domnitor, aderând prin întreaga lor activitate la idealurile pentru care s-a jertfit pandurul din Vladimiri, au fost și alți preoți, care alături de învățători, au răspuns la apelurile pandurilor supunându-se ordinelor unei administrații ce aderase la mișcare. Deși este greu să-i considerăm participanți activi la mișcare pe preoții care doar semnează alături de câțiva locuitori din sat că au luat cunoștință și se supun poruncilor stăpânirii, îi vom evoca pentru că într-un fel sau altul au fost promotorii ideii de libertate. După ce la 5 aprilie 1821, ispravnicul județului, Theodor Sevastian, „făcea cunoscute locuitorilor satelor din plasa Cerna de Jos măsurile ce se iau pentru înlăturarea abuzurilor”, îndemnându-i să se înroleze în oastea lui Tudor, în încheiere, acesta consemna, că după ascultarea poruncii, citită în auzul tuturor, „să vă iscăliți de fiecare sat câte trei, patru, împreună și cu preotul satului, în dosul aceștia, care are să se aducă înapoi la ispravnicat a sta în păstrare, ca să să judece după acesta și să vă pedepsească orice să vă arăte împotrivor”⁶⁹. Astfel, printre preoții din satele vâlcene sunt vrednic de menționat: *Niculae* din Ciomăgești, *lordache* din Stănești, *Stan* din Năsipeni, *Ion Dejoianu* din Dejoi, *Radu Dozăscu* din Dozești, *Vlad Rusănescu* din Rusănești, *Constantin* din Mărgineni, *Constantin* din Băteșani, *Ion* din Drăganu și nu în ultimul rând *Manu* din Măciuca, care, pentru a încuraja pe săteni, au semnat, alături de locuitorii din parohii, că au luat cunoștință și se supun „cinstitei stăpâniri”⁷⁰.

În alte mărturii contemporane îi întâlnim pe slujitorii Bisericii înștiințând stăpânirea de azeziunea țăranilor la răscoala din 1821. Este cazul preoților *Ilie* și *Dinu* și al diaconului *Ioan* din Tomșani, care depuneau mărturie despre înrolarea a trei tineri în oastea lui Tudor⁷¹.

Deși numărul preoților este redus în comparație cu alte ținuturi ale țării, printre vâlcenii apropiați conducătorilor răsculaților trebuie consemnat, chiar dacă nu face parte din cler, și *Petrache Poenaru*, fostul secretar al lui Tudor Vladimirescu. Despre el știm că s-a născut în 1799 la Benești, a absolvit școala românească la „Sfântul Sava” din București și cursurile Academiei grecești, de pe lângă Biserica Măgureanu și, curând, a ajuns profesor în locul lui Eufrosin Poteca⁷². Dintr-un raport întocmit la 30 martie 1821 și înaintat lui Al. Noptsa, comite de Hunedoara și comisar guvernamental, rezultă că printre cei care au scăpat cu viață „la mănăstirea numită Benești” se afla tânărul Poenaru, căruia i-au tăiat brațul cu iataganul⁷³. La recomandarea profesorului său Gheorghe Lazăr⁷⁴, Tudor l-a luat în cancelaria sa, unde a servit drept grămătic până la mijlocul lunii mai, cea mai parte a documentelor fiind redactate de el⁷⁵. Cunoaștem că la 14 mai, pe când pleca din București, domnitorul l-a trimis, cu stolnicul Geani Orășan și episcopul Ilarion să susțină la congresul desfășurat

la Laybach un protest împotriva cruzimii eteriștilor, pentru a apăra cauza revoluției⁷⁶. După moartea lui Tudor, a plecat în străinătate, ajungând la Viena, Paris și în Anglia, deoarece calitatea de apropiat al pandurului, îi pune viața în pericol⁷⁷. Reîntorcându-se în țară, după 10 ani, a fost ales inspector al Eforie Școlilor, apoi director al Logofetilor treburilor bisericești și membru în Consiliul de Stat al Principatelor Unite și al Academiei Române⁷⁸.

Astfel, în afară de câteva cazuri izolate, participarea clerului vâlcean la marea răscoală a lui Tudor este mai puțin însemnată decât ne-am fi așteptat. Eșecul se poate găsi în obiectivele destul de confuze ale mișcării și în împrejurările externe neprielnice, ce au dus la realizarea a prea puține obiective din cele propuse⁷⁹. Chiar dacă o parte din clerul vâlcean nu a îmbrățișat ideile sale, suntem încredințați că neînfricatul comandant al pandurilor, „înainte de ridica steagul pentru dobândirea dreptății țării, s-a îmbrăcat în cămașa morții”⁸⁰, devenind simbol al curajului, care a întruchipat energia poporului și setea lui după libertate. Un fapt sugestiv în acest sens a fost menționat de preotul Ilie de la mănăstirea Butoiul, care la vestea morții domnitorului oltean: „cu durere de inimă am auzit și am plâns când l-au vândut pe Tudor doi căpitani ai săi, de l-au tăiat noaptea. Și am mers cu părintele Ilarion la mănăstire (*Cozia?*), de am făcut slujbă pentru odihna sufletului meu. Și plângea lumea și părintele Ilarion se bătea cu pumnii în piept, și da crucea la norod să se închine. Și multă jale era pe noi toți”⁸¹.

Trebuie notat totuși că revoluția lui Tudor Vladimirescu, deși nu a mobilizat întregul cler, a avut succes și pe plan bisericesc, contribuind, după cum notează părintele academician Mircea Păcurariu, la românizarea scaunelor vlădicești din Muntenia și la începutul acțiunii de înlăturare a influenței grecești din viața noastră bisericească⁸². Credem, asemenea profesorului Alexandru Elian, că din punct de vedere național, revoluția a marcat o restabilire a domniilor pământene din Țara Românească și Moldova, pregătind drumul pentru Mișcarea din 1848 și făurirea României moderne⁸³.

II. Clerul vâlcean și Revoluția de la 1848

II.1. Anul revoluționar 1848 în județul Vâlcea. Revoluția din anul 1848 a constituit un moment culminant al luptei poporului român pentru înlăturarea feudalismului și pentru cucerirea independenței și unității naționale⁸⁴. Mergând pe urmele pilduitoare ale înaintașilor lor, preoții ortodocși au înțeles cerințele timpului⁸⁵ și au participat activ la această mișcare socială, făcând cauză comună cu poporul pentru o viață mai bună și pentru libertate⁸⁶. Contribuția substanțială și jertfa destul de mare l-au determinat pe Alexandru Goleșcu să arate într-un raport prezentat guvernului provizoriu la 9 iunie 1848: „Popii fac mult, precum și călugării; nu uitați dar aceste două categorii esențiale în țara noastră”⁸⁷. Având în vedere acest aport, părintele profesor Mircea Păcurariu menționa, pe drept cuvânt, că „cea mai largă participare a clerului ortodox român la mișcările cu caracter social și național ale poporului nostru a avut loc în cursul anului 1848”⁸⁸.

Într-adevăr, în timpul Revoluției întâlnim o mulțime de preoți și de călugări, aleși dintre susținătorii guvernului provizoriu, numiți și „preoți ai Constituției”, care au fost trimiși prin toate județele țării, pentru a citi „principiile” noii Consti-

tuții, și alături de „comisarii de propagandă” să lămurească poporul român în privința noilor orânduiți stabilite. Contribuția clerului la susținerea Revoluției a fost atât de însemnată, încât Fuad Efendi, conducătorul armatelor turcești, făcând un apel către populație, la 13-15 septembrie 1848, zicea astfel: „Preoților, care sunteți slujbași ai Dumnezeuului păcii, treaba voastră este să predicați unirea și suspendarea, siliți-vă, dar, să îndepliniți datoriile voastre către Dumnezeu și către oameni”⁸⁹.

Izbucnită la 9 iunie 1848, în satul Islaz, pe Dunăre, în fostul județ Romanați, (azi Olt), când preoții Radu Șapcă din Celei, Oprea și Gheorghe au sfințit steagurile revoluționarilor⁹⁰, mișcarea s-a răspândit în toată Oltenia, la 20 iunie organizându-se o ceremonie în biserica „Toți Sfinții” din Râmnicu Vâlcea⁹¹, unde au participat Nifon Sevastis, locțiitorul de episcop și viitorul mitropolit al Ungrovlahiei, noile autorități revoluționare locale, comisarii de propagandă, revoluționarii, armata și foarte mulți cetățeni⁹². Județul Vâlcea a reprezentat în concepția Comitetului revoluționar și a Guvernului Provizoriu, un important centru strategic, motivat de condițiile geografice și de o stare de „alertă” permanentă, alimentată de ecourile mișcării revoluționare din 1821. Ocnele Mari trebuiau să constituie un centru polarizator al forțelor din județele limitrofe, pentru ca în situații critice, să se poată transforma în batalion de rezistență în fața pericolului extern⁹³, prin tabăra așezată la Râureni, pe Câmpul lui Traian⁹⁴. Nu trebuie neglijate nici frecvențele întâlniri ale fruntașilor revoluției la conacul lui Zinca Bălcescu (comuna Nicolae Bălcescu, zona marelui revoluționar pașoptist), unde se discutau probleme arzătoare ale națiunii românești, în privința procesului revoluționar din țară⁹⁵.

Pentru propagarea ideilor revoluționare, impresionant a fost sprijinul dat de cler, care a împletit activitatea de propagandă cu lupta armată. După ce Guvernul cerea la 6 iulie să se adune în capitalele de județ un preot și un ales din fiecare sat, care „să talmăcească sensul celor 22 de articole cuprinse în proclamația de la 9 iunie” și să dea în fiecare sat câte un exemplar din proclamație⁹⁶, mai multe fețe bisericești s-au prezentat la consfătuirea care s-a desfășurat la Râmnicu Vâlcea. Menționăm pe: Ioan Fierăscu din Benești, Radu din Budești, Barbu Tatu din Diclești, Radu Bunghețanu din Făureștii de Jos, Pătru din Laloșu, Barbu Totu din Pietroasa, Costache din Zătreinii de Sus, Dumitrașcu din Oțeteliș, Preda din Risiști și Barbu din Lăcusteni, care au considerat datoria lor să se prezinte la aceste consfătuiri. Nu trebuie să trecem cu vederea că în adresele trimise din satele Bălcești, Bătășani, Cârlogani, Gănești, Făureștii de Sus, Fișcălia, Ghioroiu, Măciuca, Mărgineni, Poenari, Stanomiru, Prejoiu, Rusănești, Șerbănești, Tetoii, Herești, Vasilați și Zătreinii de Jos, nu se subliniază numele preotului trimis la Râmnicu Vâlcea, deși este posibil să fi luat parte⁹⁷.

La solicitarea Administrației, din 10 august 1848, fiecare preot și candidat trebuiau să citească manifestele revoluționare „pe la biserică, spre a cunoaște puterea lor tot lăcuiitorul de fericirea obștească”⁹⁸. Pe de altă parte, este bine cunoscut că la 10 septembrie, Administrația județului cerea ca „în soroc de 24 de ceasuri”, decretul 520 al Locotenentei domnești „să fie citit și cunoscut de toți și de obște a lui cuprindere”. În consecință, atât preotul, cât și scriitorul fiecărui sat și „oricâți din ceilalți locuitori îi vei cunoaște destoinici da duhul veacului de acum ca să deslușească pe ceilalți consăteni ai

lor" trebuiau să ajungă la Râmnic la 16 septembrie 1848, pentru a fi instruiți⁹⁹. Așadar, putem spune că preotul de la țară a devenit un adevărat propovăduitor și luptător pentru victoria revoluției pe pământul românesc.

Deoarece, Poarta Otomană și Imperiul Țarist nu au văzut cu ochi buni Revoluția din Țările Române, s-a căutat reprimarea ei cu brutalitate¹⁰⁰. Ca urmare, în întreaga țară a avut loc o adevărată vânatoare împotriva revoluționarilor și celor ce au participat la această revoluție, încât la presiunea armatei turcești, slujitorii altarelor au început să fie arestați¹⁰¹, fiind acuzați că „după înăbușirea revoluției își luaseră glas slobod și nici nu voiau să știe de stăpânire”¹⁰². Însuși mitropolitul Neofit al Ungrovlahiei cerea la 11 octombrie 1848 să fie prinși preoții și călugării „care au luat parte lucrătoare la turburările trecutei răzvrățiri revoluționare și arestarea lor la mitropolie”¹⁰³. Cu toate acestea, nu s-au executat peste tot măsurile propuse, fostul președinte al Guvernului Provizoriu fiind nemulțumit că ocârmuitorii județelor Dolj și Vâlcea, căci deși „sunt astăzi 18 zile de când am cerut a prinde fiecare pe fețele bisericești, care s-au dovedit amestecate nu i-au trimis la Sfânta Mitropolie”¹⁰⁴. S-a hotărât ca „preoții pedepsiți cu canon că au luat parte la revoluție nu pot fi trimiși la Bistrița, Cozia, Tismana, că n-au nicio siguranță, pentru că sunt aproape de graniță și poate să mijlocească vreunul a scăpa și să se facă nevăzut”¹⁰⁵. Conform unui ordin al Episcopiei Argeșului, schitul Fedeleșoiu a fost alături de mișcarea revoluționară, adăpostind pe unii revoluționari retrași din tabăra de la Râureni. Se cerea starețului și călugărilor din acest așezământ, potrivit dispozițiilor decretului lui Fuad - Efendi și ale caimacamului țării, Constantin Cantacuzino, cu nr. 52, dat de „prea sfinția sa părintele mitro(polit) la 21 ale trecutei luni septembrie”, „să se astâmpere fiecare la locurile lor, să-și caute de datoriile podvigului la care sunt veniți, să nu iasă din mănăstire și să meargă pe la locuri și adunări nepotrivite lor. Să nu se amestece în pricini care nu sunt de a lor cădere...”¹⁰⁶.

II.2. Preoți vâlceni participanți la Revoluția din 1848

În continuare, vom prezenta pe acei slujitori ai Bisericii, revoluționari din Vâlcea, care au avut de suferit, jertfindu-și viața pentru libertatea, independența și câștigarea drepturilor poporului nostru:

Ieromonahul *Atanasie* de la Episcopia Râmnicului¹⁰⁷ este unul dintre revoluționarii de încredere ai ținutului, trimis deseori la București, unde participa la „adunările turburătoare care se făceau pe câmpuri”¹⁰⁸. Conform actelor, a fost recunoscut comisar de propagandă în județ la 26 iunie 1848¹⁰⁹, când, alături de Dumitrache Zăgănescu, a îndemnat orașenii să se reunească la o mare adunare, unde le-ar fi vorbit despre noua Constituție¹¹⁰. Pentru activitatea depusă, la 30 septembrie 1848 acesta era căutat de autorități „să se arestuie”. Ca urmare a cererii mitropolitului Neofit, a fost arestat la Cotroceni, de unde a scăpat, fiind prins apoi la Râmnicu Vâlcea la 6 octombrie 1848. La interogatoriul Comisiei de cercetare, în legătură cu alcătuirea unei liste de deținuți politici, trimisă unui consul străin, Atanasie a negat, spunând că a fost vorba de un pomelnic pentru paraclis. Ca atare, la 22 aprilie, Comisia l-a declarat „arestuit la Mănăstirea Văcărești, cu categorie de fapte revoluționare”, deoarece a

răspândit „prințipele Constituției a revoluționarilor”, luând parte și la adunări zgomotoase, mergând în curtea mitropolitului însoțit de norod și silindu-l prin strigări revoluționare să sfințească Constituția, iar „la venirea ecs(celenței) sale Fuad Efendi, cu trupele împărătești”, „a ieșit înaintea ecs, sale însoțit de norod, la satul Sântestei, încins cu eșarfă revoluționară și rostind cuvinte înflăcătoare”. Ulterior, apare în acte la 16 mai 1849, când cerea generalului Duhamel să fie eliberat, întrucât a scăpat pe Nicolae Băleanu „din mâinile norodului înverșunat de nedreptate”¹¹¹. La 13 ianuarie 1849, când i s-a luat un nou interogatoriu, a fost acuzat că făcuse o „listă cu arestații politic fugiți peste hotare”. La această învinuire s-a apărat, afirmând că „acea listă ce s-au făcut a fost pentru pomelnice la paraclis”¹¹².

O activitate deosebită a desfășurat și călugărul *Veniamin Dabija*, economul mănăstirii Bistrița, care făcea parte din cei șapte comisari ai județului, ce urmau să explice poporului noua Constituție. La 30 septembrie 1848, episcopul Neofit da o circulară către toți protopopii eparhiei „să cerceteze și oriunde va găsi între alții pe monahul Veniamin, economul mănăstirii Bistrița să-l aresteze”, și „îndată să trimiteti să-l ridice de acolo și să-l trimită de-a dreptul la București”¹¹³. Văzându-se urmărit, după ce s-a însănătoșit de o boală de picioare, datorată oboselii, a fugit la București, unde i s-a pierdut urma¹¹⁴. Alte amănunte despre el nu se mai cunosc.

Un înflăcărat pârtaș al revoluției a fost ierodiaconul *Veniamin* de la mănăstirea Hurezi, care „a umblat cu propaganda” prin județul Dolj¹¹⁵. La 25 octombrie 1848, va fi consemnat de mitropolitul Neofit, într-un ordin dat Episcopiei Râmnicului, în care solicita ca pe „Veniamin de la Mănăstirea Horezul, pe care nu-l cunoaștem cine va fi și acum întâiași dată auzim de dânsul, scriem frăției tale ca îndată să trimiți ca să-l ridice de acolo și eu într-adâns paznic, ori de la Sfânta Episcopie, sau cerând și ajutorul cinstitei ocârmuiri locale, să-l trimeată de-a dreptul aici”, la București¹¹⁶. Este posibil să fi fost același călugăr cu cel de la mănăstirea Bistrița.

O altă figură combativă a fost ieromonahul *Ilarion*, din Râmnicu Vâlcea, care a venit la mănăstirea Câmpulung, județul Argeș, și la 6 august 1848 a depus jurământul pe Constituție împreună cu funcționarii districtului. Din acest motiv, la 22 octombrie a fost trecut pe lista persoanelor bănuite că au luat parte la Revoluție. Pentru a nu fi prins a fugit în Transilvania¹¹⁷.

Deosebit de important a fost aportul celor doi frați Zăgănescu, *Pantelimon* și *Teodorit*, „cei mai zeloși agenți propagandiști din Vâlcea”¹¹⁸. Din documente știm că primul era monah și superior la schitul Șerbănești Morunglavu¹¹⁹, iar Teodorit era economul mănăstirii Bistrița și, din 27 iunie, comisar de propagandă în județul Vâlcea, pentru popularizarea Constituției¹²⁰. O adresă a mitropolitului, de la 27 septembrie 1848, către Departamentul treburilor Din Lăuntru, arată că printre cei care au luat parte la răzvrățire a fost și „Teodorit monahul ce-i zice Zăgănescu, economul mănăstirii Bistrița din județul Vâlcea, fiind tot din rândul propagandiștilor”. Ca să nu fie prins, s-a retras la mănăstirea Tismana, apoi în București, unde va fi „protejat de G. Dedulescu”. La 9 martie 1849, Constantin Halepiu, arestat la 25 noiembrie 1848, declara Comisiei de cercetare că Teodorit¹²¹ „era atât de înfocat susținător al noilor idei”, încât atunci când era în închisoare ar fi spus că „la a doua revoluție ce o să facă, o să

piarză toate viețile de boieri”¹²². S-a refugiat apoi în peștera de la mănăstirea Bistrița, unde se va iscăli pe peretele bisericești Ovidenia „căpitan Zăgănescu, revoluționar”. Iscălitura a fost acoperită în 1943, cu ocazia reparațiilor efectuate¹²³. În 1864-1872, va ajunge egumenul mănăstirii Bistrița, iar la 26 aprilie 1867, va întâmpina pe domnitorul Carol I, care vizita mănăstirea¹²⁴.

Trebuie notat printre revoluționari preotul *Constantin*, din comuna Cireșu, care, într-un act din 5 martie 1849, trimis cărmuitorului județului era menționat cel „mai tare împotrivor și chiar învățător celorlalți” săteni care au îndrăznit să „necinstească pe ocărmuitorul plaiului Horezu”, cu feluri de vorbe proaste, fiind niște oameni foarte tulburători”¹²⁵.

Să nu oitem pe egumenul mănăstirii Hurezi, *Hrisant*, care consemna că la 14 iunie 1848, „plin de bucurie au dat mulțumire lui Dumnezeu și au serbat aici și la mănăstire cu solemnitate și după toată orânduila bisericii proclamația Constituției”¹²⁶. La 17 iunie, Garda națională din Râmnic, bazându-se pe unele informații, l-a arestat la podul de peste Olănești, motivând că încerca să treacă cu o parte din bunurile mănăstirii în Transilvania. În iulie 1849, acesta se plângea Cărmurii că, în urma organizării taberei revoluționare lângă schitul Troian, au fost produse stricăciuni de către trupele ruse, încartiruite. După ce au avut loc renovări, în incintă s-a înființat un spital nemțesc, „în care sunt internați 200 de soldați austrieci bolnavi, ducând la mari distrugerii ale clădirii”¹²⁷.

Se pare că revoluția nu a cuprins în aria sa toate mănăstirile vâlcene. Un caz concludent este mănăstirea *Govora*, căreia mitropolitul Neofit îi adresa, prin circulara cu nr. 2170/1848, întrebarea dacă au fost monahi care au luat parte la mișcare. Ca răspuns, la 19 octombrie, egumenul Eftimie Fundățeanu pune pe verso circularii rezoluția: „să se răspundă Sfintei Mitropolii Ungrovlahiei, că nimeni din părinții călugări sau din slujbași n-a fost amestecat la tulburătoarele răzvrătoare”¹²⁸. Într-adevăr, obștea nu s-a evidențiat cu niciun viețuitor, cum au făcut Veniamin de la Hurezi sau Teodorit Zăgănescu de la Bistrița¹²⁹. Același lucru se va remarcă la mănăstirea *Dintr-un Lemn*, unde frații Zăgănescu au propovăduit destul, „încât dacă maicile de acolo nu era să fie cum sunt, parte fâmeiască, poate le-ar fi scos pă toate

afară din mănăstire”¹³⁰.

Cu toate măsuri aspre luate, preoții din județul Vâlcea au continuat să răspândească ideile revoluționare, rămânând în conștiința poporului, alături de conducătorii din 1848. Deși unii au cedat, întâlnim multe împotriviri la adresa administrației reacționare. Astfel, este cazul preotului *Vasile din satul Gorunești* care, la 6 decembrie 1848, „înrăutățit fiind în cugetul său încă din tulburările trecute, nici până acum nu s-ar fi liniștit în petrecerea buneicuvinițe”. Își arată mânia prin „vorbe proaste și necuviincioase, atât împotriva pravnicilor așezământului, invitând pe lăcuiitori la urmarea faptelor treb-nice și nesuferite stăpânirii și chiar împotriva mea subcărmuitorul, că sfaturile ce dau locuitorilor pentru obșteasca liniște și păzirea măsurilor polițienești să nu le aibe în vedere și să le lase cu totul în urmăre”. Era atât de mare opoziția revoluționarilor încât, la 16 februarie 1848, subocărmuitorul plășii Bălcești a chemat pe cazaci să-i potolească „pe țărani revoluționari și, mai cu seamă, tagma preoțească, care au luat mai multă parte la „lucrările nelegiuitei Constituții”¹³¹.

În concluzie, putem spune că slujitorii Bisericii din această zonă au militat și ei pentru triumful Revoluției, libertatea națională și socială, implicându-se în diverse acțiuni, mobilizând masele la revoltă și răspândind principiile noii Constituții. De fapt, nu a fost județ din Oltenia în care să nu se remarce mai multe fețe bisericești, ce și-au manifestat intenția de a participa, într-un mod sau altul, la evenimente, fiind alături de popor. În ciuda amenințărilor, dar și a dureroaselor suferințe cauzate de arestări și exil, preoții au rămas credincioși acelor idealuri proclamate de Revoluția din 1848, mulți dintre ei având bucuria Unirii Principatelor din 1859 sau al cuceririi independenței din 1877-1878¹³².

THE PARTICIPATION OF THE CHURCHES FROM VÂLCEA AT THE NATIONAL AND SOCIAL BATTLES OF THE ROMANIAN PEOPLE IN THE FIRST HALF OF THE 19TH CENTURY

The article presents the contribution of the clergy at the Revolutions from 1821 and 1848. The priests participated at the events and some of them lost their lives for the liberty, the independence and the rights of our people.

Keywords: revolution, clergy, Vâlcea, 1821, 1848

NOTE

- 1 Arhiepiscopia Râmnicului.
- 2 Gheorghe Vasilescu, *Contribuția Bisericii la realizarea actului unirii de la decembrie 1918*, în revista „Biserica Ortodoxă Română”, 1878, nr. 11-12, p. 1250 (se va cita BOR).
- 3 *** *Jertfa de veacuri a poporului român pentru dobândirea independenței naționale și a câștigării drepturilor lui legitime*, în BOR, An XXXVI, 1977, nr. 7-8, p. 661.
- 4 C.D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874, p. 18.
- 5 C.D. Aricescu, *Istoria...*, p. 188.
- 6 Prof. Al. Elian, *Clerul ortodox și răscoala lui Tudor Vladimirescu*, în revista „Glasul Bisericii”, An XXIX, 1970, nr. 7-8, p. 738, nota 20 (se va cita GB).
- 7 Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și Mișcarea Eteristă în Țările Românești, 1821-1822*, București, 1945, p. 79.
- 8 Nicolae Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcărilor lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, p. 233.

- 9 C.D. Aricescu, *Istoria...*, p. 91; C.D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1996, pp. 80-81.
- 10 Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu 1821*, București, 1971, p. 66.
- 11 Al. Balintănescu, I. Călin, Ion Popescu, *Documente noi în legătură cu răscoala populară de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu*, Craiova, 1954, p. 43.
- 12 Prof. Dr. Corneliu Tamaș, *Arhimandritul Theodosie, egumenul Mănăstirii Bistrița participant la revoluția din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu*, în revista „Mitropolia Olteniei”, An XLIV, 1993, nr. 1-6, p. 167 (se va cita MO).
- 13 S. I. Gârleanu, *Tudor Vladimirescu. Viața și fapta sa*, București, 1971, p. 111.
- 14 Dan Berindei, Traian Mutașcu, *Aspecte militare ale mișcării revoluționare din 1821*, vol. II, București, 1973, p. 71.
- 15 C.D. Aricescu, *Istoria...*, p. 204.
- 16 Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și Mișcarea*

Eteristă..., p. 289.

17 Documente privind istoria României, colecția Eudoxiu Hurmuzaki, seria nouă, vol. II, *Rapoarte consulare austriece 1812-1823*, București, 1967, p. 697 (se va citi DIR.); Mircea T. Radu, *1821 Tudor Vladimirescu și revoluția din Țările Românești*, Craiova, 1974, p. 237.

18 Nicolae Iorga, *Izvoarele...*, p. 305; Gherasim Piteșteanu, *La împlinirea a 160 de ani de la Revoluția condusă de Tudor Vladimirescu în 1821*, în MO, An XXXIII, 1981, nr. 4-6, p. 184.

19 C.D. Aricescu, *Acte justificative la istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874, p. 91.

20 Corneliu Tamaș, Horia Nestorescu-Bălcești, *Revoluția de la 1821 în județul Vâlcea*, Editura Bălcești pe Topolog, 1980, p. 101.

21 C.D. Iscriu, *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, București, 1982, p. 242.

22 C.D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii...*, p. 224.

23 C.D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii...*, p. 293.

24 Nicolae Iorga, *Izvoarele...*, p. 96.

25 Mircea T. Radu, *1821...*, p. 530.

26 *** *Izvoare narative privind revoluția română de la 1821*, Craiova, 2001, p. 255.

27 †Gherasim Cristea, *Istoria mănăstirii Govora, Râmnicu Vâlcea*, 1995, pp. 18-19.

28 Emil Vărtosu, *Tudor Vladimirescu*, București, 1927, p. 17, nota 3.

29 Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, București, 1971, p. 247; Mircea T. Radu, *1821...*, p. 285.

30 C.D. Aricescu, *Acte justificative la istoria revoluțiunii...*, p. 9; Corneliu Tamaș, Horia Nestorescu-Bălcești, *Revoluția...*, p. 101.

31 C.D. Aricescu, *Istoria...*, p. 91; Gherasim Piteșteanu, *La împlinirea a 160 de ani...*, p. 183.

32 Documente privind istoria României, colecția Eudoxiu Hurmuzaki, seria nouă, vol. III, *Solidaritatea românilor din Transilvania cu mișcarea lui Tudor Vladimirescu*, București, 1967, p. 362-363.

33 C.D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii...*, p. 297.

34 Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și Mișcarea Eteristă...*, p. 309.

35 Documente privind istoria României. Răscoala din 1821, vol. V, București, 1962, p. 313, 522; Pr. Dumitru Bălașa, Prof. Petre Purcărescu, *Lupta pandurilor și eteriștilor pe Valea Oltului (1821)*, în revista „Buridava”, 1970, p. 309.

36 Ilie Corfus, *Însemnări de demult*, București, 1973, p. 138.

37 Documente privind istoria României. Răscoala din 1821, documente interne, vol. III, București, 1960, p. 352; Al. Elian, *Clerul ortodox...*, p. 743.

38 Corneliu Tamaș, Horia Nestorescu-Bălcești, *Revoluția...*, p. 248.

39 C.D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii...*, p. 288.

40 Dumitru Bălașa, Prof. Petre Purcărescu, *Lupta pandurilor...*, p. 306.

41 C.D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii...*, p. 286.

42 Dan Berindei, Traian Mutașcu, *Aspecte militare ale răscoalei populare din 1821*, București, 1973, p. 175.

43 DIR. Răscoala din 1821, vol. V..., p. 97.

44 Dan Berindei, Traian Mutașcu, *Aspecte militare ale răscoalei populare...*, p. 73, nota 20.

45 S.I. Gârleanu, *Răscoala populară condusă de Tudor Vladimirescu (1821)*, București, 1964, p. 50.

46 Veniamin Micle, *Mănăstirea Bistrița Olteană*, Mănăstirea Bistrița, 1996, p. 20.

47 Dumitru Bălașa, Aurel Popescu, *Miniaturiști și caligrafi vâlceni (1840-1865)*, în MO, An XXX, 1978, nr. 7-9, p. 657.

48 Pr. D. Bălașa, *Revoluția din 1821 reflectată în însemnările micilor cronicari aflate pe filele unor vechi cărți*, în MO, An XXXIII, 1981, nr. 7-9, p. 408; Gh. N. Cârstoiu-Frunzaru, *Mărturie grăitoare peste veacuri*, în revista „Orizont”, 1971, 19 iunie.

49 Dumitru Bălașa, *Revoluția...*, p. 408.

50 Dumitru Bălașa, Prof. Petre Purcărescu, *Lupta pandurilor...*, p. 317.

51 Dumitru Bălașa, *Schituri oltene*, în MO, An XVIII, 1965, nr. 3-4, p. 283.

52 C. Alessandrescu, *Dicționar geografic al județului Vâlcea*, București, 1893, p. 117; I. Popescu-Cilieni, *Biserici, târguri și sate din județul Vâlcea*, Craiova, 1941, p. 19.

53 †Atanasie Mironescu, *Sfânta Episcopie a Eparhiei Râmnicului Noul Severin în trecut și acum*, București, 1906, p. 159.

54 Emil Vărtosu, *1821 Date și fapte noi*, București, 1932, pp. III-IV; Al. Elian, *Clerul ortodox...*, p. 745.

55 Tudor Mateescu, *Știri noi despre Episcopul Galaction al Râmnicului*, în MO, An XLIII, 1991, nr. 4, p. 121.

56 DIR. Răscoala din 1821. Documente Interne, vol. III..., pp. 133-134.

57 DIR., colecția Eudoxiu Hurmuzaki, seria nouă, vol. III, *Solidaritatea românilor...*, p. 326.

58 Nicolae Iorga, *Două plângeri ale episcopului de Râmnic Galaction*, în „Analele Academiei Române”, tom. XXXV, 1912, pp. 159-161.

59 Nicolae Iorga, *Două plângeri...*, pp. 161-163.

60 Nicolae Șerbănescu, *Episcopii Râmnicului*, în MO, An XVI, 1964, nr. 4-6, p. 198.

61 Al. Elian, *Clerul ortodox...*, p. 748.

62 Al. Elian, *Atitudinea preoțimii ortodoxe față de dreptele năzuințe ale poporului*, în BOR, An LXXV, 1957, nr. 3-4, p. 234.

63 Veniamin Micle, *Mănăstirea...*, p. 104.

64 A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și Mișcarea Eteristă...*, p. 79; Corneliu Tamaș, *Arhimandritul Teodosie...*, p. 168.

65 Veniamin Micle, *Mănăstirea...*, p. 104.

66 Al. I. Ciurea, *Tudor Vladimirescu, ctitor de lăcașuri străbune*, în MO, An XXXIII, 1981, nr. 4-6, pp. 191-92.

67 Al. I. Ciurea, *Tudor Vladimirescu, ctitor de lăcașuri străbune*, în GB, An XLIV, 1985, nr. 3-4, pp. 209-210.

68 Emil Vărtosu, *Mărturie noi din viața lui Tudor Vladimirescu*, București, 1941, p. 39, nota 2.

69 DIR. Răscoala din 1821, vol. II, București, 1959, pp. 35-36.

70 DIR. Răscoala din 1821..., pp. 36-38; Emil Vărtosu, *Tudor Vladimirescu Glose, fapte și documente noi (1821)*, București, 1927, pp. 107-110.

71 DIR. Răscoala din 1821, vol. III..., pp. 15-16.

72 Pr. Ioan D. Ciucă, Prof. Domnica Ciucă, Prof. Ion M. Ciucă, *Priorități istorice vâlcene 610*, Câmpu-Mare, 2002, pp. 238-239.

73 Mircea T. Radu, *1821...*, p. 285.

74 †Nestor Vornicescu, *Descătușarea 1821*, Craiova, 1981, p. 89.

75 Emil Vărtosu, *Tudor Vladimirescu*, București, 1927, pp. 31-32.

76 Dumitru Bălașa, *Clerici ostenitori pentru*

independența națională înainte de anul 1877, în MO, An XXIX, 1977, nr. 4-6, p. 316.

77 †Nestor Vornicescu, *Biruit-au gândul. Studii de teologie istorică*, Craiova, 1990, p. 429.

78 †Nestor Vornicescu, *Despre activitatea Episcopului Ilarion al Argeșului, sfetnicul lui Tudor Vladimirescu, din anii 1820 și 1821. Câteva date noi*, în MO, An XXXIII, nr. 1-3, 1981, p. 71.

79 Al. Elian, *Clerul ortodox...*, p. 748.

80 C.D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii...*, p. 252.

81 Nicolae Iorga, *Două plângeri...*, p. XVI; Nicolae Iorga, *O cronică nebăgată în seamă*, în „Revista Istorică”, 1916, nr. 1, pp. 5-6; Nicolae M. Popescu, *Preoți de mir adormiți în Domnul*, București, 1942, pp. 110-111; Pr. Nicolae Șerbănescu, *Tudor Vladimirescu, un mare erou al neamului românesc*, în BOR, An XCIX, 1981, nr. 5-6, p. 605.

82 Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, ed. III, Iași, 2008, p. 306.

83 Al. Elian, *Clerul ortodox...*, p. 748.

84 Veronica Tamaș, *Participarea clerului la revoluția din 1848 în județul Argeș*, în MO, An XX, 1968, nr. 4-6, p. 376.

85 Pr. Ioan Spiru, *Participarea preoților din Țara Românească la revoluția din 1821*, în MO, An XXX, 1978, nr. 4-6, p. 382.

86 Veronica Tamaș, *Participarea...*, p. 376.

87 Teodor M. Manolache, *Centenarul Revoluției de la 1848*, în BOR, An LXVI, 1848, p. 365; *** *Jertfa de veacuri...*, pp. 662-663; Gh. I. Moisescu, Ștefan Lupșa, Alexandru Filipașcu, *Istoria Bisericii Române*, vol. II, București, 1957, p. 470.

88 Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, p. 307.

89 Cornelia Bodea, *1848 la români*, vol. II, București, 1982, p. 858.

90 *Anul 1848 în Principatele Române, Acte și documente*, vol. I, București, 1902, pp. 489-490; Pr. Eustațiu Cumpănașu, *Noi contribuții cu privire la preotul revoluționar Radu Șapcă*, în GB, An XXVII, 1968, nr. 7-8, pp. 813-814; Diac. Petre I. David, *Unitatea în cuget și simțire a românilor de pretutindeni în Revoluția de la 1848*, în MO, An XXX, 1978, nr. 4-6, p. 358; †Gherasim Cristea, *Un pașoptist de seama popa Radu Șapcă*, București, 1998, p. 136.

91 Gheorghe Dumitrașcu, *Unele aspecte din activitatea slujitorilor școlii vâlcene în timpul revoluției de la 1848*, în „Studii Vâlcene”, Bălcești pe Topolog, 1974, p. 75.

92 Veronica Tamaș, *Activitatea clerului vâlcean în timpul revoluției din 1848*, în MO, An XXX, 1978, nr. 4-6, pp. 370-371.

93 *** *Enciclopedia județului Vâlcea*, Rm. Vâlcea, 2010, p. 151.

94 Ileana Petrescu, Vladimir Osiaș, *Anul revoluționar în Oltenia*, Craiova, 1969, p. 82.

95 *Enciclopedia județului Vâlcea...*, p. 152.

96 Veronica Tamaș, *Participarea...*, p. 371; Cornelia Bodea, *1848...*, p. 858.

97 Veronica Tamaș, *Participarea...*, p. 372.

98 Veronica Tamaș, *Participarea...*, p. 371; †Gherasim Cristea, *Vistierie de cuvinte*, Rm. Vâlcea, 2004, p. 68.

99 Veronica Tamaș, *Participarea...*, p. 372.

100 Gherasim Cristea, *Vistierie...*, p. 68.

101 Cornelia Bodea, *1848...*, p. 858.

102 Pr. Ioan Spiru, *Participarea...*, p. 383.

103 *** *Anul revoluționar 1848 în Principatele române*, vol. V, București, 1903, p. 103; Veronica Tamaș, *Participarea...*, p. 373.

104 *Anul revoluționar 1848 în Principatele române...*, p.

104; Veronica Tamaș, *Participarea...*, p. 373.

105 *Anul revoluționar 1848 în Principatele române...*, p. 232.

106 Pr. I. Ionescu, *Documente din 1848 de la Schitul Fedeleșoiu*, în MO, An XX, 1968, nr. 1-2, p. 83.

107 Iosif Bobulescu, *Fețe bisericești în războaie, răzvrățiri și revoluții*, Chișinău, 1930, p. 92; Pr. Nicolae Șerbănescu, *Atitudinea preoților ortodoxe față de dreptele năzuințe ale poporului*, în BOR, An LXXV, 1957, nr. 3-4, p. 240; C.N. Mateescu, *Acte și scrisori din trecut. Clerul oltean în turburările revoluționare de la 1848*, în „Arhivele Olteniei”, An IV, 1925, nr. 17, p. 172 (se va cita AO).

108 Prof. Nicu D. Octavian, *Revoluția din 1848 din Țara Românească și participarea clerului din Mitropolia Ungro-Vlahiei la această mișcare socială*, în GB, An XXXVII, 1978, nr. 5-6, pp. 591-592; Gh. Moisescu et alii, *Istoria...*, p. 471; Acad. P. Constantinescu-Iași, *Intellectualii și revoluția de la 1848 în Principatele Române*, București, 1948, p. 37; Nicolae Șerbănescu, *Atitudinea...*, p. 240.

109 Dumitru Bălașa, *Clerici ostenitori pentru independența națională înainte de anul 1877*, în MO, An XXIX, 1977, nr. 4-6, pp. 321-322; Pr. Ioan Spiru, *Participarea...*, p. 383.

110 Veronica Tamaș, *Participarea...*, p. 370.

111 Mihail Regleanu, *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, București, 1962, p. 206; Ileana Petrescu, *Documente privind Revoluția 1848 în Țara Românească*, Craiova, 1969, p. 37.

112 Mihail Regleanu, *Documente...*, pp. 394-395; Ioan Spiru, *Participarea...*, pp. 383-384.

113 Dumitru Bălașa, *Clerici...*, p. 323; Veronica Tamaș, *Participarea...*, p. 373.

114 C.N. Mateescu, *Acte...*, p. 173.

115 Gh. Moisescu et alii, *Istoria...*, p. 471.

116 Dumitru Bălașa, *Clerici...*, p. 340; C.N. Mateescu, *Acte...*, pp. 174-175.

117 Mihail Regleanu, *Documente...*, p. 93; Dumitru Bălașa, *Clerici...*, p. 327.

118 Dumitru Bălașa, *Clerici...*, p. 340.

119 Veniamin Micle, *Mănăstirea...*, p. 109.

120 Iosif Bobulescu, *Fețe...*, p. 92; Dumitru Bălașa, *Clerici...*, pp. 340-341.

121 Iosif Bobulescu, *Fețe...*, p. 92; Dumitru Bălașa, *Clerici...*, pp. 340-341.

122 Mihail Regleanu, *Documente...*, p. 570; Nicu D. Octavian, *Revoluția...*, p. 593; Gh. Moisescu et alii, *Istoria...*, p. 471; Nicolae Șerbănescu, *Atitudinea...*, p. 241.

123 Dumitru Bondoc, *Costești - Vâlcea 45 secole de istorie*, Rm. Vâlcea, 2002, p. 72.

124 Veniamin Micle, *Mănăstirea...*, p. 109.

125 Cornelia Bodea, *1848...*, p. 858; Gherasim Cristea, *Vistierie de cuvinte...*, p. 68.

126 Veronica Tamaș, *Participarea...*, p. 371.

127 Gherasim Cristea, *Istoricul mănăstirii Hurezu*, Rm. Vâlcea, 2003, pp. 123-124.

128 Gherasim Cristea, *Istoria mănăstirii Govora...*, p. 19.

129 Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Române*, vol. II, București, 1958, p. 471; Gherasim Cristea, *Istoria mănăstirii Govora...*, p. 20.

130 C.N. Mateescu, *Acte și scrisori...*, în AO, An V, 1925, nr. 23, p. 34.

131 Veronica Tamaș, *Participarea...*, pp. 373-374.

132 I. Spiru, *Participarea...*, p. 385.

Dr. Teodora GIURGIU¹

BISERICA, ȘCOALA ȘI ARMATA ÎN CONCEPȚIA PREOTULUI CĂPITAN GHEORGHE ROȘCA

Preotul Gheorghe Roșca

Preotul Gheorghe Roșca s-a născut la 10 iulie 1879, în localitatea Hârtop, plasa Pescăuți, jud. Soroca, ca fiu al lui Nicolae și Ileana. S-a căsătorit la 15 septembrie 1904 cu domnișoara Iulia².

La 1 aprilie 1925 a fost primit în cadrele active ale armatei cu gradul de căpitan asimilat în baza Înaltului Decret nr. 1684 și repartizat ca preot la Regimentul 6 Vânători și confesor al garnizoanei Bălți în baza Ordinului de Zi nr. 923/1925.

În prima „Foaie calificativă” întocmită la 31 octombrie 1925, comandantul Regimentului 6 Vânători, colonelul Gheorghiu, nota: „s-a achitat destul de bine de acest serviciu, ținând predici, mărturisind ostașii și ocupându-se de educația lor religioasă”³, preotul Roșca putând „fi considerat ca un confesor religios aproape mulțumitor”⁴.

Noul comandant al regimentului, colonelul Adam, nota, la 31 octombrie 1928: „nu a lipsit niciodată de la serviciu. A făcut regulat sfințirea apei la începutul lunii; [...] sub aspectul educației, prelegerile sale au îndrumat trupa spre fapte bune”. Confesorul este „blând și binevoitor, e un slujitor cu credință a soldatului și din convingere și cu drag muncește

în regiment”⁵.

Bunele aprecieri se regăsesc și pentru activitatea desfășurată în anul următor: „[...] a continuat a îndeplini serviciu cu aceeași conștiință și dragoste. Cercetează nevoilor oamenilor din punct de vedere sufleteș și cu bunăvoință îi povățuiește și îndreaptă spre bine. Prelegerile la trupă le ține regulat, ostașii mergând de bunăvoie la capela militară „unde de asemenea își îndeplinește slujba frumos și cu convingere”. În concluzie: „obligațiile sale păstorești le îndeplinește precis și cu mult drag”⁶.

Comandantul regimentului continuă: „totdeauna gata la orice serviciu ce-am cerut, fie să officieze la anumite date, fie să țină prelegeri, după nevoi. Un preot corect și cu bunăvoință în serviciu”⁷.

În conformitate cu Ordinul Ministerului de Război nr. 40399/1931, de la 15 august 1931 a fost transferat la Regimentul 6 Roșiori.

Comandantul acestei unități, colonelul Stamatopol, consemna că preotul Gheorghe Roșca „a confirmat și la acest regiment a se ocupa de educația religioasă a trupe, prin dese convorbiri și conferințe, prin predicile la biserica militară, așa încât este de folos”⁸.

Comandantul Diviziei 14 Infanterie și al Garnizoanei Bălți, generalul Gheorghiu, contrasemnează, apreciind că preotul Gheorghe Roșca s-a achitat de îndatoririle sale „în mod demn și de toată lauda. Este un preot militar, conștiincios și devotat serviciului”⁹.

În „Foaia calificativă” pe anul 1934 este consemnat: „Preotul Roșca a continuat și anul acesta a-și îndeplini în toată conștiința atribuțiile sale spirituale preoțești contribuind prin sfaturile și conferințele sale a menține credința noastră ortodoxă întreagă în sufletele tuturor soldaților”¹⁰.

Inspectorul Clerului Militar, generalul de brigadă dr. Ioan Stroia¹¹, aprecia că „preotul căpitan Roșca Gheorghe, confesorul garnizoanei Bălți, cunoscut nouă din inspecția ce i-am făcut în trecut și din rapoartele trimestriale ale activității sale pastorale, este un preot conștient de chemarea sa. Își dă toată silința a fi folositor armatei. Ne identificăm deci cu caracterizările comandanților săi imediați și de acord cu ei propunem: merită a înainta la vechime”¹². Activitatea confesională a fost afectată de o boală coronariană care i-a „slăbit puterile”. În ciuda acestui inconvenient „este însă foarte conștiincios și caută în limita puterilor sale să-și îndeplinească cât mai bine serviciul”¹³.

Boala gravă de care suferea a făcut ca aprecierile comandantului garnizoanei, din „Foaia calificativă” din 31 octombrie 1935, să aibă o altă tonalitate: „Nu sunt de aceeași părere cu

colonelul Stamatopol, preotul căpitan Roșca nu e bine să fie înaintat, căci serviciul care-l prestează nu corespunde nevoilor noastre. Aici, mai mult ca oriunde, fiind multe tendințe spre sectarism avem nevoie de preoți buni predicatori și cu suflet de apostol, care să reîncălzească simțămintele pentru religia strămoșească. Ori preotul căpitan Roșca este departe de a putea realiza așa ceva. Recunosc că are o mare bunăvoință, dar nu e dotat și nici atât de pregătit ca să corespundă cerințelor unui integru confesor militar. Boala însă i-a slăbit facultățile. Cel mult i se poate acorda caracterizare: bun pentru gradul său..."¹⁴.

Tot acum, inspectorul Clerului Militar, explica: „preotul căpitan Roșca Gheorghe face parte din preoții basarabeni primiți în armată fără să fi avut parte de o pregătire teologică [...]. Prin zelul lor pastoral însă s-au dedicat aproape toți, cu tot devotamentul, îndatoririlor lor de duhovnici ai armatei. Între aceștia am putut enumera și pe preotul căpitan Roșca ca bun și conștiincios preot de garnizoană”¹⁵.

În continuare arată că „împrejurările sociale de azi cer de la preotul militar pe lângă devotament duhovnic și o cultură largă generală și teologică, e mai presus de orice îndoială. Neavându-le acestea preotul căpitan Roșca, recunosc că nu va putea face față tuturor nevoilor pastorale ale unei garnizoane spre deplina mulțumire a factorilor competenți”¹⁶.

La 31 octombrie 1935 concluzionează că preotul căpitan Gheorghe Roșca „nu mai corespunde menirii sale. Trebuie ca superiorii săi să găsească o modalitate onorabilă ca să-l desărcineze”¹⁷.

În „Foaia calificativă” datată 31 octombrie 1937, comandantul Regimentului 6 Roșiori nota: „bolnăvicios [...] pentru ce se cere unui preot militar de azi. Nu mai are vlagă necesară de a face serviciul, incapabil de a suporta o campanie”¹⁸.

Preotul căpitan Gheorghe Roșca a fost trecut în rezervă prin Înaltul Decret nr. 3573 din 29 octombrie 1937, ne mai făcând obiectul avansării la gradul următor.

În continuare supunem atenției Conferința preotului căpitan Gheorghe Roșca ținută ostașilor din garnizoana Bălți în iulie 1936.

Biserica, Școala și Armata

*Dragi ostași!*¹⁹

De veți străbate țara în lung și lat, de veți cutreiera orașele sau de vă veți coborî în lumea satelor, atât pe culmile munților, cât mai ales pe întinsele șesuri ale Bărăganului și ale Bugeacului, în țara noastră de la Nistru până la Tisa, pretutindeni veți găsi același popor prin care curge sânge românesc altoit pe trunchiul strămoșilor daci și romani.

Dacă țărișoarele române și-au văzut visul împlinit de a fi contopite într-un singur mănunchi, cu hotarele pe veci pecetluite la Tisa, Nistru și Dunăre, se datorează faptului că românii de peste Carpați au aceeași limbă, credință și obiceiuri cu cei de dincoace.

Nici Carpații, nici Milcovul și nici Prutul n-au putut sta de hotar fraților de un sânge și de o mamă, căci acest sunet de clopot îi cheamă la biserică, la rugăciune, aceste vorbe îngâneau copii adunați în pridvorul bisericii, unde la lumina palidă a candeliei, dascălii satelor împărtășeau cu nesaț lumina cărții.

Acest cuget prin urmare și aceste simțiri au călăuzit pe

românii de pretutindeni, veacuri de-a rândul hrănindu-i cu slava românească și adăpându-i la izvorul nesecat al creștinismului.

Nici tătarii, nici turcii și nici vecinii nemiloși n-au fost în stare să întrerupă plămădirea sufletului românesc.

Vlădici și preoți, dascăli și scriitori, dar mai ales oameni de inimă și cu mult avânt sufleteș, care așteptau cu nerăbdare scuturarea jugului străin, toți în parte au adus prinosul lor de închegare a poporului român.

Ce nu s-a putut săvârși prin biserică și școală, au făcut cu brațele vitejii soldați. Și România multă vreme se va mândri cu un Mihai Viteazul, Ștefan cel Mare și Tudor Vladimirescu care a plătit scump această firească și îndreptățită îndrăzneală de a scutura haina românească hărțuită de străini.

Biserica a ținut să întărească credința și să sporească nădejdele întru răbdare și suferință amară în vremurile de bejenie și de grea cumpănă care s-au revărsat asupra noastră.

Școala prin cărțile românești care pătrundeau din Regat în Transilvania, a păstrat acest cuget nestrămutat și această dorință vie în venirea zorilor pe care le așteptau românii.

Aceste puteri ale neamului nostru și-au dovedit rodnicia lor mai ales în timpul marelui război, când armata română îmbărbătată de puterea crucii, a reperat victorii în multe rânduri.

Din sângele vărsat la Jiu, Mărăști și Mărășești a răsărit ca prin minune România Mare.

Și dacă în război, biserica prin preoții săi, care apăreau cu crucea în mâini, în mijlocul soldaților inspirându-le curaj și vitejie, și-a îndeplinit misiunea după război, când s-a făcut pace în toată lumea.

Bisericii îi revine marea sarcină de a ocroti văduvele și orfanii. Aceștia din urmă, care au avut o copilărie zbuciumată și care au văzut lumina în zgomotul tunurilor și a mitralierelor, sunt copii și tineri care fac acum armata, au nevoie de cea mai mare grijă pentru a fi crescuți (educați) în duhul bisericii, care pecetluiește pe chipul fiecăruia blândețea, omenia, bunăcuviința, cinstea și multe alte daruri ale bisericii de care omenirea de astăzi e străină.

Soldații întorși de pe front, unii scăpați în goana nebună din lagărele de prizonieri s-au întors la vetrele lor, clădind pe temelii sfărâmate a căminelor lor de altădată o viață nouă închinată spre rău, pregătind o lume nouă, adeseori străină de duhul străbunilor și a bisericii. Și dacă școlii îi vine partea cea mai ușoară de a crește la lumina cărții, pe copii a căror vârstă fragedă se poate mlădia ușor și răsări oriunde, bisericii îi vine partea cea mai grea.

Preoții au a se ocupa cu toate vârstele, bătrâni, tineri și copii. Toți laolaltă caută răspuns și dezlegare la îndoielnicele învățături pe care le-au prins la întâmplare, fie pe front, fie acasă de la propagandiștii sectelor religioase.

Atât timp cât firul istoric al neamului și-a depănat evenimintele când mai grele, uneori mai norocoase, întotdeauna biserica cu păstorii ei a apărut ca un cheag puternic în jurul căreia bătea viața poporului român.

De la amvonul bisericii, care domina satele cu turele încununate de cruci, așa cum se vede și astăzi majestoasa ocrotire ce o dă biserica caselor de prin împrejur, s-a vorbit țăranilor de toate. De aici, porneau îndemnuri pentru o viață curată, cinstită și în duhul păcii lui Hristos. De aici, el începea orânduirea treburilor obștești și cetățenești, îndemnându-se supunerea la stăpânire, respect față de domnitor și ocrotirea țării prin dăjdiile către stat.

Când inamicul încerca să calce pământul țării și să smulgă parte din moștenirea sfântă a românilor, clopotele bisericii chemau cetele de viteji voinici, unde jurând Domnului și având în față steagurile bisericii, se avântau în luptă.

Când Dumnezeu ajuta și românii câștigau victoria, aici în pragul bisericii se înălțau rugăciunile de mulțumire, iar mâna darnică a voievozilor încercați în luptele grele înălțau lăcașuri, schituri și mănăstiri atotputernicului Dumnezeu.

Ceea ce a fost pe vremuri, acest rol îndeplinește astăzi biserica și va îndeplini și în viitor cât va fi lumea. „Și voi zidi biserica mea și porțile iadului nu o vor sfărâma”. „Cu voi sunt”, zicea Mântuitorul, „până la sfârșitul veacului”.

Ce temelie strașnică este deci biserica pentru viața unui neam. Fără rost sfânt pe care-l așterne la aspirațiunile noastre naționale, nu s-ar fi înfăptuit poate nici astăzi visul unirii tuturor românilor. Unica credință în Hristos care o împărtășeau românii din toate principatele a grăbit drumul pentru încheierea României Mari.

Când s-a încheiat pacea, am fost întrebați noi românii cu ce putem dovedi stăpânirea noastră în Ardeal și Basarabia.

Li s-a răspuns că aceștia pe lângă că vorbesc limba țării, au și aceeași credință care-i apropie și-i unește în gânduri și simțiri. Azi român e același de a fi creștin. Două semne ce se trag de la origine a unui cetățean al Regatului nostru.

Tot ce este necreștin și neromân este departe de aspirațiile neamului din care facem parte. Școala este fiica bisericii. Ea s-a născut cum am zis mai înainte în tinda bisericii. Dascălii bisericilor și călugării de la mănăstiri și schituri au fost cei dintâi semănători ai cărții românești. Primele școli au fost cele bisericesti, iar în locul cărților și abecedarelor de astăzi, era psaltirea și ceaslovul.

Cu câtă dragoste își aduce aminte astăzi un bătrân de vremurile acelea, când învățătorul pe lângă puțină carte, ce se străduia s-o facă cunoscută școlilor, le împreuna mâinile pentru rugăciune desăvârșind în largă măsură o frumoasă educație (creștere) religioasă.

Tinerii de astăzi sunt cetățenii de mâine, pruncii noștri vor trebui să fie vrednici fii ai sfintei noastre biserici și cu adevărat creștini.

Dacă astăzi ar părea că școala s-a cam depărtat de biserică, luând cam înlături, faptul că s-a deschis prielnică calea preotului de a preda religia în școală este o cheazășie că școlilor li se va da o îndrumare religioasă îndestul pentru a deveni creștini hotărâți și adevărați fii ai bisericii.

Prin carte omul trebuie să se apropie de Dumnezeu dar să nu se îndepărteze.

Atâtea veacuri au trecut de la Hristos și școala s-a prefăcut în fel și chipuri, după dorința cărturarilor și au fost vremuri când nici n-a fost și sunt locuri unde poate cartea nici până astăzi n-a ajuns dar nu există om trăitor pe pământ fără o credință în Dumnezeu.

Iar de la Hristos încoace nu există țară, nu există popor care să nu fi auzit despre Iisus Hristos și despre învățătura lui, iar multe popoare au ca religie pe cea creștină. Acestea din urmă au o biserică națională care este chemată cea dintâi și numai ea este în stare deasupra tuturor factorilor de lumină, să dea adevărata educație în duhul creștinismului sădind și crescând în inimile cetățenilor iubire de țară și iubire de neam pe temelia cea dătătoare de viață.

Aceasta nu o poate tăgădui nimeni căci a dovedit îndejuns istoria poporului român care dacă a rezistat cu curaj și

nu și-a pierdut nădejdea în fața pericolului de barbari, care au cotoplit pământul țării, se datorează credinței creștine și mai ales imboldului preoților destoinici pe care i-a avut biserica.

În timp ce cunoștințele folositoare câpătate în școală se spulberă după o vreme de 4-5 ani, dacă tânărul nu și-a dat stăruința să răsfoiască o carte rămâne, însă, buna purtare pe care a câpătat-o în școală. Și aceasta din urmă poate lua o pornire greșită, dacă nu este sprijinită de exemplul viu al părinților și de starea socială a familiei, care de la naștere și până la vârsta de 21 de ani avea și trebuia să aibă cea mai puternică înrăurire în creșterea copiilor săi.

S-ar părea că vârsta tinereții între 16-23 de ani este cea mai amenințată în formarea caracterului de a lua un povârniș și care ar destrăma întreaga construcție clădită de ani de zile.

Într-adevăr aceasta e perioada formării caracterului și personalității, școala și-a îndeplinit de mult datoria față de ei, familia adeseori e neputincioasă sau singură, nu e la înălțimea cerințelor vremii, de aceea această vârstă este cea mai nestatornică.

Singură biserica prin păstorii săi îi poate apropia, deși foarte greu instruindu-i în școli catehetice, adunându-i în societăți religioase culturale, dându-le și de lucru la formarea corului, însărcinări practice de a planta cimitire, ograda bisericii, legatul cărților.

Acum când puterile factorilor sătești se mărginesc la cele spuse mai sus, vine în sprijin armata. Tinerii încorporabili în serviciul militar, care este pe lângă o obligație cetățenească o a doua școală a vieții, capătă aici o nouă orientare.

Toți tinerii întorși la vetrele lor au dat dovadă de oarecare sporire atât în cunoștințele lor, cât și mai ales în bunele deprinderi. Rare sunt cazurile când nici instituția armatei n-a avut tăria să influențeze pe unii tineri, redând satelor aceste elemente îndărătnice bunei orânduiri a obștii.

De la început recruții sunt supuși diferitelor exerciții libere pentru a-i deprinde cu începuturile unei vieți ordonate și disciplinate. O mare atenție se dă apoi instrucției militare și s-ar părea că aceasta e singura lucrare pentru a pregăti ostași devotați țării, care știind a trage la țintă și a executa marșuri și exerciții comandate sau cunoscând și câteva teme de luptă s-ar părea că și-au îndeplinit datoria față de țară.

Nu e îndeajuns. Mulți tineri sunt cunoscători ai cărții și care simt setea cititului chiar și aici în cazarmă. Unii analfabeți simt nevoia de a învăța începuturile de scris și citit și armata în acest caz poate satisface și această cerință făcând școală cu ei. S-au văzut tineri care se întorceau de la armată citind destul de bine deși nu știau două boabe.

În latura aceasta de cercetare sufletească și luminare a minții se ocupă îndeajuns preotul garnizoanei, care are datoria să facă o bună creștere ostașilor în duhul bisericii.

Și fiindcă ostașii de astăzi devin cetățenii de mâine ai satelor noastre, preoții militari mai mult ca oricine pot pune la cale, îndeamnă înrădăcinarea bunelor deprinderi și formarea caracterului, fără de care un ostaș plecând la căminul său nu poate spune că este cetățean și fiu al bisericii.

Dezvoltarea trupului atrage după sine și o desăvârșire a sentimentelor morale de cumpătare, de înfrânare, de dreptate și de cinste. De aceea, voi ostașii țării care vă înălțați frunțile sus ca niște stejari falnici, să fugiți de putregaiul și otrava veacului acestuia, care vă ademenește să călcați în picioare cinstea ce aveți, apărători ai țării. Pe lângă apărători ai moșiei străbune fiți mai ales apărători ai camerelor noastre de credință, limbă și

obiceiuri moștenite din străbuni.

Ieri ați stat pe băncile școlii, care părintește v-a crescut și v-a învățat a spune primele vorbe înțelepte din cărți, astăzi sunteți ostașii țării, care și ea e o mare școală a vieții și cu atât mai de folos toți trebuie să treacă printr-însa.

Plecând de aici înapoi la sate să nu vă fie rușine a duce cu voi această credință neștirbită în Dumnezeu care v-a călăuzit pașii spre biserică când erați mai mici, credință pe care din răputeri am păzit-o aici în cazarmă să nu slăbească. Țara are nevoie nu numai de ostași, dar și de cetățeni buni care să înflorească starea satelor românești. Întorși la vatră să sporiiți puterile de muncă chibzuită și cinstită și să păziți tot ce ați câștigat prin strădania voastră mai scump, răsădiți-le cu toată nădejdea în satele voastre ca să sporească în bine propășirea neamului românesc.

Confesorul garnizoanei Bălți
Preot căpitan Roșca Gheorghe

THE CHURCH, THE SCHOOL AND THE ARMY FROM THE POINT OF VIEW OF CAPTAIN PRIEST GHEORGHE ROȘCA

Captain priest Gheorghe Roșca was part of the priests from Basarabia that were called in the Romanian Army. Although he had beautiful appreciations for his devotion, he had to end his military career because he was diagnosed with a severe heart disease. He was the confessor of Bălți garrison.

Keywords: confessor, captain, Bălți garrison, church, school

NOTE

- 1 Serviciul Istoric al Armatei.
- 2 Arhivele Militare Române (în continuare A.M.R.), Fond Memorii Bătrâni, litera R, căpitani, nr. crt. 351, f. 1.
- 3 Ibidem, f. 8.
- 4 Ibidem, f. 9.
- 5 Ibidem, f. 11.
- 6 Ibidem, f. 12.
- 7 Ibidem, f. 13.
- 8 Ibidem, f. 16.
- 9 Ibidem, f. 17.
- 10 Ibidem, f. 19.
- 11 Pe larg vezi Marius-Cătălin Mitrea, *Episcopia Armatei Române – apostolat în slujba patriei*, în revista „Misiunea”, anul I, nr. 1/2014, pp. 54-60 și Comandor (r) prof. dr.

Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, *Un ierarh uitat – episcopul militar dr. Ioan Stroia*, în revista „Misiunea”, anul I, nr. 1/2014, pp. 71-76.

12 A.M.R., Fond memorii bătrâni, litera R, căpitani, nr. crt. 351, f. 19.

13 Ibidem, f. 20.

14 Ibidem.

15 Ibidem.

16 Ibidem.

17 Ibidem, f. 21.

18 Ibidem, f. 25.

19 A.M.R., Fond microfilme, rola F.II. 4.1563, cd. 101-105.

Drd. Gabriel-George PĂTRAȘCU¹

ÎNDATORIRILE PREOȚILOR MILITARI ÎN TIMP DE PACE ȘI ÎN TIMP DE RĂZBOI

În perioada interbelică, preoții militari și-au îndeplinit misiunea spirituală pe lângă unitățile în care au fost încadrați. Activitatea lor a fost reglementată prin mai multe acte legislative: Regulamentul pentru punerea în aplicare a Legii clerului militar (1924), Instrucțiunile provizorii asupra serviciului religios în timp de pace și în timp de campanie (1931) și Legea pentru organizarea clerului militar (1937)².

În anul 1931 Ministerul Armatei prin Inspectoratul Clerului Militar va desemna o comisie formată din general de brigadă dr. Ioan Stroia (Inspectorul Clerului Militar și președinte al comisiei), preot colonel Josef Serafim și preot maior Ioan Dăncilă (membrii ai comisiei), care a elaborat lucrarea intitulată: **Instrucțiuni provizorii asupra serviciului religios în timp de pace și în timp de campanie**³.

Prin această Instrucțiune, care s-a aflat în serviciu timp de aproape două decenii, s-a prevăzut pentru prima oară în Armata Română îndatoririle preoților militari în timp de pace și în timp de război.

Îndatoririle preoților militari în timp de pace

Conform *Instrucțiunilor*, principiile fundamentale ale organizării clerului militar erau cuprinse în *Legea clerului militar*, promulgată cu Înaltul Decret Regal nr. 3378 din 20 iulie 1921. În baza acelei legi se aflau în armată următoarele categorii de preoți militari: *Preot de Regiment*, asimilat gradului de căpitan; *Preot de Divizie*, asimilat gradului de maior; *Preot de Corp de Armată*, asimilat gradului de locotenent-colonel sau colonel; *Inspectorul Clerului Militar*, asimilat gradului de general de brigadă.

Preoții militari erau supuși tuturor îndatoririlor prescrise de legile bisericești și cele militare. Atribuțiile generale ale acestora erau: oficierea serviciului divin duminică și la toate sărbătorile cu toată demnitatea, îmbrăcați în odăjdiiile prevăzute de tipic și rânduiala bisericească, îndeplinind toate funcțiile pastorale la diferitele ocazii din viața ostășească⁴. În garnizoanele unde nu se afla capelă militară, serviciul divin se prevedea să se officieze într-o sală încăpătoare amenajată în acest scop prin îngrijirea comandantului garnizoanei și a preotului militar.

Potrivit *Instrucțiunilor*, aveau sarcina de a ține predici și conferințe cu caracter religios și moral după un program întocmit de acord cu șeful de corp și comandantul garnizoanei. La conferințele religioase-morale asistau toți soldații în același grup, fără deosebire de confesiune. În predicile și conferințele sale, preotul militar avea obligativitatea să se ferească de confesionalism.

Trebuia să insiste cu toată căldura sufletului său asupra ostașilor îndemnându-i, bazat pe sublima învățătură a Sfintei Evanghelii și pildele datoriei, respectul față de legi, supunere

Ceremonia depunerii jurământului militar într-o unitate a Marinei Regale Române

necondiționată față de șefi, la iubirea, până la jertfa de sine, a Patriei și a Regelui. Insufla în inima ostașului curaj și perseverență în timpuri grele, iar în caz de pericol și nefericiri urma să le dea mângâierea necesară.

Acorda o deosebită atenție pregătirii religioase-morale a recruților, cărora le explica adevărata credință creștină și evoluarea creștinismului. Îi pregătea din vreme pentru depunerea jurământului de credință, explicându-le în 3-4 conferințe ce înseamnă Drapelul și cum trebuie să fie apărut la nevoie. Prin predici potrivite pregătea în postul mare pe ostași pentru primirea demnă a Sfintelor Taine, pe care le administra cu demnitatea prescrisă⁵.

Avea sarcina de a vizita cât mai des spitalul militar, acolo unde nu se afla, vizita infirmeria corpului, insuflând bolnavilor mângâiere și răbdare creștinească. Se îngrijea de instrucția religioasă-morală a celor aflați în închisorile militare. Priveghea și combătea sectele religioase și curențele subversive considerate periculoase disciplinei militare. În toate acele ocazii preotul căuta să insuflă, prin cuvintele potrivite și pe înțelesul ostașilor, duhul religiozității din care izvorau virtuțile ostășești. Prin propriul exemplu de religiozitate și moralitate, preotul avea responsabilitatea să influențeze ostașii cu fapta și cuvântul, folosind fiecare ocazie care-i dădea prilejul de a se apropia și mai mult de enoriașii săi ostași.

În cazul încercărilor de suicid, preotul militar prin sfaturi și învățături urma să insiste asupra celui ce ar fi încercat să comită o asemenea nelegiuire, până când se încredința că acela și-a recăștigat liniștea sufletească. Dacă se producea o sinucidere, preotul având primită autorizația reprezentantului Parchetului, conducea la cele veșnice pe cel decedat, însă fără pompă și fast, arătând în predica sa, camarazilor defunctului, fără însă să judece pe cel mort, urmările nefaste

și înjositoare ale aceluia fapt pentru familie și stat.

Prevederile anterioare se aplicau și confesorilor provizorii de garnizoane (diurniști) instituți în garnizoanele unde, din lipsă de locuri bugetate nu erau numiți preoți militari activi. Până la completarea definitivă a posturilor de preoți militari în cadrele active ale armatei, confesorii diurniști, aveau ca ajutor un soldat de preferință cântăreț, care avea ca sarcină să le vină în ajutor ori de câte ori era nevoie să presteze servicii pentru armată⁶.

Preotul militar avea obligativitatea să țină un registru în care trecea toate serviciile săvârșite, fie la unități, fie la ostași individual. Respectivul registru era oglinda fidelă a activității sale și era prezentat lunar comandantului de garnizoană spre verificare. La finele fiecărui trimestru, se făceau copii după registru care se înaintau pe cale ierarhică. Șeful serviciului religios de la Corpul de Armată avea sarcina să facă centralizarea până la 10 a primei luni din trimestrul următor și apoi le înainta Inspectoratului Clerului Militar cu observațiile și propunerile sale. Respectivul registru îl aveau și confesorii diurniști, pe baza acestuia putând fiind remunerat fiecare confesor după serviciile ce le făcea pentru oștire.

Confesorul militar dispunea și de un dosar care conținea toate ordinele referitoare la oficiul său și primite de la șefii săi ierarhici. Dosarul nu era obligatoriu și pentru confesorii provizorii diurniști. Îndeplinirea conștiințioasă a tuturor îndatoririlor, urma să formeze obiectul notărilor anuale în fișele calificative.

La Capitolul IV din *Instrucțiune* se prevedeau îndatoririle speciale pe categorii de preoți militari. Inspectorul Clerului Militar (Episcopul armatei) avea sub jurisdicția sa spirituală pe toți preoții militari ortodocși, iar sub cea administrativă, pe toți preoții militari activi și confesorii diurniști ai tuturor profesiunilor din armată⁷.

Atribuțiile Inspectorului militar erau: în calitate de șef al tuturor preoților militari, avea sarcina să dea toate directivele pentru conducerea serviciului religios pe armată; făcea inspecții în toate garnizoanele, în cadrul numărului de zile stabilite anual prin Decizie Ministerială, pentru a se convinge cum își îndeplineau preoții chemarea lor și dacă erau prevăzuți cu toate cele necesare; ținea conferințe ofițerilor și trupeii după necesitate; vizita școlile militare de toate gradele și categoriile din punct de vedere al educației religioase-morale; vizita spitalele și închisorile militare; la finele fiecărui an raporta Ministerului Armatei rezultatele inspecțiilor și făcea propuneri ce le considera necesare; dădea avizul său în toate chestiunile personale și oficiale ale membrilor clerului militar, precum și asupra tuturor chestiunilor de educație religioasă-morală a armatei.

Preotul de la Corpul de Armată era șeful serviciului religios și avea în subordinea sa, pe toți preoții din aria de responsabilitate a Corpului de Armată. Îndatoririle acestuia erau: rezolva, prin Corpul de Armată toată corespondența relativă la serviciul religios din întreaga Mare Unitate dând îndrumările necesare preoților din subordine și comunica acestora ordinele date de Inspectorul Clerului Militar⁸; îngrija de împlinirea exactă a tuturor îndatoririlor pastorale de către preoții din subordinea sa; inspecta o dată pe an pe preoții de divizie și garnizoane din aria de responsabilitate a Corpului de Armată controlându-i dacă registrele erau ținute regulamentar; raporta Inspectorului Clerului Militar cele constatate cu ocazia inspecțiilor și făcea propunerile ce

le credea necesare pentru buna păstorire a ostașilor; trimestrial, înainta împreună cu un referat documentat, toate rapoartele de serviciu primite de la preoții în subordine; ulterior, acestea erau înaintate până la data de 15 ale primei luni din trimestrul următor Inspectoratului Clerului Militar; nota în memoriu, pe lângă șefii ierarhici, pe preoții militari activi din cuprinsul Corpului de Armată.

După un plan stabilit cu comandantul garnizoanei lua asupra sa, o parte din nevoile pastorale ale garnizoanei, sprijinind la serviciile divine și predici, pe preoții din garnizoana în care își avea reședința, iar în garnizoanele unde nu erau preoți de garnizoană, preotul de la Corpul de Armată lua asupra sa și îndatoririle acestuia.

La conducerea biroului era ajutat de preotul de la divizie din garnizoana unde era dislocat comandamentul Corpului de Armată, care era totodată și înlocuitorul său, precum și de un secretar luat din gradele inferioare din plutonul trupeii Corpului de Armată.

Preotul de la Divizie era șeful serviciului religios și avea în subordine pe toți preoții din divizie. Îndatoririle acestuia erau⁹: îndeplinea împreună cu preotul/preoții de la regimentele din garnizoană, toate funcțiile de ordin pastoral, iar în garnizoanele unde nu era preot militar, îndeplinea îndatoririle acestuia; înainta la Corpul de Armată (Serviciul religios) toate rapoartele de serviciu ale preoților din raza diviziei.

Preotul de la Regiment care era totodată și confesorul întregii garnizoane avea atribuțiile specifice la fel ca și preoții de la eșaloanele superioare, însă acestea erau raportate la nivelul structurii din care făcea parte. Îndatoririle sale duhovnicești se întindeau asupra unităților din garnizoană, spitalul militar și a închisorii militare.

Preoții militarii trebuiau să desfășoare conform instrucțiunilor o serie de activități pentru următoarele structuri militare aflate în garnizoană: unitățile militare, închisoarea militară, spitalul/spitalele militare, școlile militare.

Activitatea pastorală pentru unitățile din garnizoană: în garnizoana unde nu exista capelă militară sau vreo altă sală încăpătoare, soldații urmau să meargă la biserică, separat de publicul civil, în fiecare duminică și sărbătoare. În biserică, conform prevederilor regulamentare, se ținea un scurt serviciu divin – utrenia înainte de amiază și vecernia, după amiază – cu predică, în care plecând de la Evanghelie sau Apostolul zilei sau de la întâmplări marcante din viața militară a săptămânii respective li se vorbea de preferință despre chestiuni privitoare la chemarea militară, rostul ei, după cuvântul lui Dumnezeu și după nevoile neamului și timpului. Serviciul întreg trebuia să se desfășoare pe parcursul a o oră.

1940, București. Preot militar împreună cu cadrele de comandă ale Institutului Sanitar

Dacă efectivul era mare și soldații nu se puteau duce cel puțin o dată pe lună la biserică în duminici și sărbători, urma să se ceară aprobarea comandantului garnizoanei, ca cei care nu participaseră în luna respectivă, să meargă la biserică într-o zi de lucru¹⁰.

În garnizoanele în care exista capelă militară dar efectivele de militari erau mari, ostașii erau duși în grupuri la biserică (unii la Utrenie, alții la Liturghie), astfel grupați ca fiecare soldat să poată să meargă de două ori pe lună la biserică. Încheierea serviciului divin în toate situațiile se făcea cu Ectenie și rugăciune pentru M.S. Regele, căpeteniile ostășești și civile.

Pentru a da serviciului divin fastul prescris, preotul militar avea obligativitatea să se îngrijească să aibă întotdeauna cântăreți de strană și cor format din soldați.

Iulie 1943, Brașov. Cinstirea eroilor căzuți din Flotila 1 Bombardament

În predici, care trebuiau să fie întotdeauna bine pregătite, preoții militari avea ca îndatorire să trateze cu predilecție chestiuni de morală, insistând îndeosebi asupra virtuților ostășești, dragostea de țară, de frați și de Tron. Problemele de credință erau prevăzute a fi atinse rar și atunci se impunea a se arăta sublimul și divinitatea învățăturii creștine și datoria ce rezulta pentru creștin din acea învățătură, fără însă să atace pe alții, chiar și din alte secte religioase deoarece se considera că acestea ar fi degustat pe credincioși.

Toate celelalte confesiuni își respectau ritualul lor cu obligația de a evita în predici polemicile religioase și discuțiile politice, insistând mai mult asupra chestiunilor morale, asupra virtuților ostășești care apropiau și legau în sentimentul datoriei de a se iubi ca frații și a apăra țară, care era patria comună.

Preotul militar avea obligativitatea să își petreacă timpul cât mai des în cazarmă și în mijlocul ostașilor, după un program ce era stabilit lunar, după necesitățile locale cu comandantul garnizoanei¹¹. În acel timp, conform programului, preotul citea cu soldații din Sfânta Scriptură, din viața sfinților, diferite scrieri religioase-morale și educative. Avea sarcina să controleze lectura și conversația soldaților dându-le directive sănătoase și combătea toate pornirile rele (îndeosebi, înjurăturile de cele sfinte). Depunea străduință ca prin contactul său des și părintesc să fie cu adevărat părintele lor, la care cu încredere urmau să se îndrepte pentru a cere sfaturi și îndemnuri în toate necazurile lor. O deosebită atenție acorda cursurilor de adulți, rânduite a se ține în cazarmă cu cei care erau analfabeți, verificându-i cât mai des

pentru a-i anima și îndemna la muncă, atât pe elevi, cât și pe instructori.

Preotul militar avea sarcina de a se interesa de viața ostașilor, și în afara cazarmii, îndeosebi în zilele de sărbători, când fiind învoiți exista posibilitatea de a se deda prin birturile mahalalelor la viață destrăbălată ce nu ar fi făcut cinste unui ostaș. Atât preotul militar, în special, cât și confesorul aveau datoria de a avea ochii deschiși față de curente demoralizatoare din acele timpuri, căutând prin cuvânt și sfat să le curme. În situația în care cuvântul nu și-ar fi avut efectul dorit, raporta șefilor militarilor în drept, preotul fiind colaboratorul intim al acestora, pentru stăvilirea și combaterea tuturor pornirilor dăunătoare disciplinei militare și imoralității în sânul armatei.

La sărbătorile oficiale și naționale, precum ziua de naștere a suveranului sau a unui alt membru din Familia Regală, 10 Mai, Ziua Eroilor etc., ținea serviciul divin urmat de o cuvântare ocazională bine pregătită, urmărind ca aceasta să fie cu adevărat prilej de înălțare sufletească¹². Unde se aflau și alți preoți, aceștia oficiau împreună serviciul divin iar în privința cuvântării se stabilea din timp ca aceasta să fie susținută de către cel mai mare în grad. Înaintea acelor serbări, precum și la zilele însemnate din istoria țării, aduna soldați, fie în cazarmă, fie în biserică și le explica însemnătatea zilei ce se comemora, a evenimentului întâmplat etc., ceea ce era considerat a fi un puternic mijloc de educație militară și cetățenească.

În garnizoanele unde nu era biserică militară, urma să se aleagă una dintre bisericile civile (cea mai spațioasă). Pentru aceasta avea ca sarcină să dezvolte și să mențină o relație de bună colaborare cu parohul bisericii respective, ca acela să nu aibă pretext a se opune la cedarea bisericii pentru trebuințele armatei. Totodată, trebuia să își amenajeze o biserică proprie armatei, în care urma să se întrunească la serviciul divin cel mult în două rânduri, întreg efectivul garnizoanei.

Preotul militar avea datoria să fie permanent informat cu privire la mișcările antireligioase care tindeau la destrămarea organizației sociale existente, atât religioasă, cât și cetățenească (politică), în vederea combaterii eventualelor influențe rele asupra armatei. În acel scop se impunea a ține un contact strâns cu preoții civili din garnizoană în vederea culegerii de informații despre soldații care păreau suspecti. Astfel, ajuta întreaga preoțime la educarea soldatului și se combăteau curente ce puteau distruge tăria și unitatea patriei¹³. Ca să fie la curent cu publicațiile noi în sfera pastorală preotul militar era obligat să își formeze o bibliotecă.

Avea ca misiune să acorde o atenție deosebită rolului său în timpul perioadei de instrucție (noiembrie-aprilie). În vederea sosirii recruților, lua măsuri de pregătire din timp a unor conferințe, urmând ca prin exemplele ce le da și învățăturile ce se trăgeau din comentarea faptelor petrecute, să poată ajuta în cea mai mare măsură la educația tinerilor noi veniți pentru satisfacerea serviciului militar.

Subiectele conferințelor aveau ca rol să învețe pe soldați a se feri de cele rele și anume: ideile comuniste; ideile sectarilor religioși; vicii și ferirea de cei care ar fi cerut informații militare (spioni).

În consecință conferințele aveau următoarele subiecte¹⁴: explicarea celor 10 porunci Dumnezeiești și nenorocirile ce decurgeau pentru cei care nu le respectau; îndatoririle soldatului către sine însuși (sănătatea, ținuta, curățenia etc.), către

camarazii săi de arme (iubire, sinceritate, blândețe, compătimire și ajutor în caz de nevoie), către superiorii săi (respect, ascultare, disciplină); nenorocirile pe care le puteau aduce viciile și deprinderile rele ca furtul, beția, jocurile de cărți, risipirea banilor, lenea, minciuna, pizmuirea, bătaia, înjurăturile sau vorbele nesăbuite, clevetirea, scrisorile anonime contra camarazilor și șefilor; mulțumirile și bunurile ce rezultă din adevăr, muncă, stăpânire de sine (înfrânare, umilință); jurământul militar; care vor fi prietenii pe care să îi aleagă soldatul; evitarea spionilor, dezertorilor, vicioșilor, necredincioșilor, neascultătorilor; rostul sărbătorilor dumnezeiești și naționale, faptele mari istorice cu ocazia fiecărei sărbători, virtuțile arătate de Martirii Bisericii și de marii luptători militari.

Expunerea nu trebuia să fie mai lungă de o oră și se făcea în limba poporului, evitând orice expresii vagi, teoretice, abstracte, care se impuneau în cazul conferințelor savante, din care ostașii nu ar fi înțeles nimic.

Activitatea pastorală în spitalele militare: era considerată de cea mai mare însemnătate pentru preotul militar. În instrucțiuni se considera că sufletul omului nu era nici când mai primitiv și mai dornic de mângâiere ca atunci când omul se afla pe patul de suferință. Preotul avea ca sarcină să viziteze pe bolnavi în spital cât se putea de des și dacă era posibil în fiecare zi. Se interesa de boala lor și cu deosebire de starea sufletească a fiecărui bolnav, mergea în fiecare salon de la pat la pat. Arăta bolnavilor că sunt datori să se supună cu toată încrederea tratamentului prescris de medici. Pe lângă aceasta, recomanda să își pună nădejdea în ajutorul Dumnezeu care le insufla puterea de rezistență în slăbiciunile și durerile care erau cauzate de boli¹⁵.

Se cerea ca aceștia să fie viteji în suferințele lor ca și Mucenicii, care pentru credința în Hristos au suferit bătaii, închisori, foc, sabie și chinuri de tot felul. Evangheliile fiind pline de exemple ce arată vindecările miraculoase ale Mântuitorului, către el trebuia să-și îndrepte sufletul cu rugăciune dimineața și seara.

În conferințele sale, ținute în cuvinte scurte, preotul arăta ce dar mare și neprețuit este sănătatea, ce datorie avea fiecare om de a îngriji de sănătatea sa și cât de mult păcătuiau aceia care prin necunoaștere, prin viața imorală își periclita sănătatea și își scurtau viața.

Deosebită atenție acorda preotul celor grav bolnavi. Pe aceia urma să îi viziteze în fiecare zi, pregătindu-i pentru primirea Sfintei Taine, astfel împărtășindu-i. Totodată le arăta că erau datori să se supună cu toate.

În caz că un bolnav din spital trecea la cele veșnice, preotul se îngrijea ca să fie la timp anunțată familia. Raporta garnizoanei spre a ordona parada cuvenită gradului celui decedat și oficia prohodul.

În duminici sau sărbători preotul ținea serviciul divin și predica în capela spitalului sau în lipsa acesteia, într-un salon anume pregătit pentru acel scop.

Activitatea pastorală la închisoarea militară: dacă activitatea pastorală a preotului militar în spitale era bine venită și folositoare, activitatea sa la cei deținuți și închiși era considerată de-a dreptul necesară¹⁶. Preotul avea ca sarcină să îi viziteze pe cei din închisoare cel puțin o dată pe săptămână, de regulă duminică după amiază. Se interesa de starea fiecăruia, de răul ce l-a făcut sau de care era învinuit.

Preotul arăta că toți oamenii erau datori să fie supuși

legilor, iar dacă cineva călca legea, era vrednic de pedeapsă după învățăturile Apostolului. Arăta că un bun creștin și om cinstit trebuia să aibă tăria sufletească dacă a greșit să suporte pedeapsa și să nu se plângă contra justiției, scuzându-se pe sine și învinuind pe alții.

În conferințele sale preotul militar stăruia îndeosebi asupra celor 10 porunci Dumnezeuiești și asupra celor 9 bisericesti, referindu-se în special la greșelile ce fuseseră comise de fiecare: furt; dezertare; acte de indisciplină etc. Li se arăta că numai o împlinire sinceră a tuturor acelor porunci asigură mersul normal în orice societate. Va vorbi apoi despre munca cinstită, iubirea aproapelui, despre dreptate și adevăr, cumpătate etc.

Conform instrucțiunilor, de două ori pe lună preotul ținea și deținuților serviciul divin și predica, iar în postul mare îi mărturisea și pe cei ce se căiau sincer de păcatele lor și îi împărtășea cu Sfânta Treime.

Activitatea pastorală în școlile militare: pentru predarea studiului moralei creștine în școlile militare erau preferați preoții militari activi, cu pregătiri pedagogice speciale, apti de a ține conferințe cu subiecte alese.

Preotul însărcinat cu studiul moralei creștine era totodată și duhovnicul elevilor și avea de îndeplinit orice serviciu pastoral pentru ei¹⁷.

În Capitolul V din *Instrucțiuni* se regăseau precizări referitoare la bibliotecă. Preotul militar avea sarcina ca în toate unitățile pe care le păstorea să existe în bibliotecile acelor unități cărți cu subiecte religioase-morale. În cazul când unitățile nu dispuneau de biblioteci, atunci preotul avea responsabilitatea să înființeze asemenea biblioteci, cu caracter religios-moral. Bibliotecile se înființau din fonduri ce se puneau la dispoziție de Ministerul Armatei, din fondurile unităților respective și din cărți donate de particulari. Bibliotecile de la unitățile militare se conduceau și se administrau de organele militare. În spitale, unde biblioteca se păstra într-o sală special amenajată, preotul era totodată și administratorul bibliotecii.

Datoria lui în respectiva calitate era să se îngrijească de ținerea în bună stare și rânduială a cărților, de cumpărarea de cărți noi cu cuprins religios-moral, istoric etc., lectură acomodată gradului de cultură al ostașilor. Cărțile se înregistrau într-un registru special și se prevedeau cu sigiliul spitalului și cu numărul de înregistrare.

În calitatea de administrator al bibliotecii, preotul hotăra un anumit timp de zi când biblioteca era deschisă. Purta un registru unde trecea numele celui care împrumuta cartea, numărul cărții, data primiri și data restituiri. În raportul trimestrial despre activitatea sa pastorală arăta și cărțile care au fost lecturate din bibliotecă (numărul și subiectele)¹⁸.

La art. 32 din *Instrucțiuni* se prevedea în detaliu dotarea cu materiale specifice unei capele (biserici) de campanie. Fiecare preot militar activ avea să fie dotat cu o capelă de campanie, care consta dintr-o ladă bine și solidă confecționată, cu două încuietori. Lada se confecționa de către unitățile la care preotul făcea serviciu, încă din timp de pace. Lada trebuia să cuprindă toate odăjdiiile și vasele sacerdotale complete pentru săvârșirea Sfintei Liturghii și a celorlalte Sfinte Treimi.

Obiecte care echipau capela de campanie erau: Stihar; Epitrahil; Brâu; Mânecări; Felon; Antimis; Potir; Disc; Steluță; Copie; Linguriță; 3 Pocrovete; Disc pentru anafură; Cădel-

niță; Lingură pentru încălzit apă; Cărțile liturgice; Evanghelia; Liturghier; Apostol; Octoihul mic; Carte de Te-Deumuri¹⁹. Preotul militar mai îngrijea să dispună de lumânări, tămâie, pământ (mătăuz de busuioac), un castronel de metal pentru aghiazmă.

Pe lângă cele precizate anterior, fiecare preot destinat mobilizării se îngrijea să-și prepare Sfânta Împărtășanie încă înainte de a se decreta mobilizarea. Aceasta o făcea după instrucțiunile din Liturghier pentru cazuri extraordinare.

Lada era însemnată cu o cruce vizibilă ce se prindea pe capac. Preotul militar avea grijă ca lada să cuprindă toate rechizitele indispensabile pentru diferitele servicii ce avea să le oficieze.

Obiectele aflate erau trecute într-un inventar, din care un exemplar se păstra la garnizoană, iar celălalt la serviciul religios de la unitatea respectivă. Preotul primea și preda capela după inventar cu proces-verbal și era răspunzător de păstrarea în bună ordine a capelei.

Pentru îndeplinirea serviciilor religioase ale minorităților, în fiecare garnizoană de cel puțin patru corpuri de trupă și cu un număr însemnat de credincioși minoritari, se numea câte un preot, pastor, rabin sau iman de garnizoană, ca preot militar activ²⁰. Acesta avea aceleași îndatoriri ca și ceilalți preoți militari de regiment. Dacă în raza unui corp de armată se aflau mai mulți preoți militari activi de aceeași confesiune, cel mai vechi în serviciul militar era șeful militar al ritualului respectiv.

Acei preoți depindeau canonic de Chiriarchul lor. Din punct de vedere administrativ, aveau însă față de Inspectoratul Clerului Militar (Episcopul armatei) și de preoții de la diferitele eșaloane de comandament, aceleași îndatoriri ca și ceilalți preoți de regiment, de divizie și de corp de armată²¹.

Îndatoririle preoților militari în campanie

În *Instrucțiuni*, importanța activității preotului în campanie era astfel definită: „*Niciodată prezența preotului nu este mai bine venită și influența lui mai bine făcătoare printre ostași, ca pe câmpul de luptă, unde cuvântul lui poate aduce în inima soldatului duh nou și viață nouă*”.

La articolul 36 din *Instrucțiuni* se arăta care erau îndatoririle preotului mobilizat. De îndată ce se decreta mobilizarea, preotul își lua micul echipament pentru săvârșirea cultului divin și se prezenta la unitatea unde era repartizat și la comandantul unității. Din acel moment el făcea parte din corpul ofițerilor unității.

Preotul trebuia să folosească toate ocaziile pentru a arăta că era vrednic de înalta misiune ce i s-a încredințat, atât prin purtarea demnă, cât și prin încrederea ce știa să o inspire și prin virtuțile cu care era înzestrat. Urma să țină după posibilități, câteva servicii divine pentru trupă și prin cuvântări potrivite arăta îndatoririle ce-i obliga reciproc, pregătind bine terenul pentru activitatea ulterioară²².

Mobilizarea preoților în caz de război se făcea în conformitate cu art. 2 din Legea Clerului Militar și art. 27 din *Instrucțiuni*. Preoții necesari armatei în situații de război se recrutau din preoți activi și preoți de rezervă. Preoții militari activi formau cadrele clerului mobilizat. Respectivul cadre se completau prin preoți de rezervă mobilizați. La repartizare se urmărea ca preotul să fie cât mai bine cunoscut trupei. În consecință, erau luate măsuri pe cât era posibil ca să

fie repartizați preoți din aceeași garnizoană sau din același teritoriu, din care era recrutată trupa pe care o urma în campanie. Motivul se datora faptului că legătura sufletească stabilită în timp de pace între preot și soldații pe care avea să îi păstorească, urma să își dea roadele pe câmpul de luptă.

Preoții necesari la mobilizare erau repartizați din timp de pace, la diferite comandamente, unități și formațiuni de servicii de către Ministerul Armatei (Direcția Personalului), pe baza indicațiilor Marelui Stat Major fiind înscrși în controalele „Md. G” ca și ceilalți ofițeri de rezervă²³.

Potrivit *Instrucțiunilor* starea de război a unei armate se considera din momentul decretării mobilizării și era despărțită în două perioade: perioada mobilizării și perioada operațiilor, în care se considerau marșurile, luptele și staționarea etc. Cele două perioade se deosebeau prin activitatea ce urma să fie desfășurată de trupă în fiecare dintre ele, urmând ca și activitatea preotului, care era legată de aceea a trupei, să fie diferită după cum se considera una sau cealaltă din cele două perioade ale stării de război.

În fiecare din acele două perioade, activitatea desfășurată de preot putea fi de asemenea despărțită în două părți: activitatea religioasă și activitatea pastorală. Activitatea religioasă consta din săvârșirea tuturor slujbelor religioase cerute de împrejurări ca: spovedirea și împărtășirea cu Sfintele Taine; binecuvântarea; activitatea pastorală în menținerea și ridicarea cât mai mult a moralului trupei, prin mângâierea celor suferinzi, prin cuvântări potrivite și prin ținuta demnă, evlavioasă și blândă a preotului.

Mobilizarea era o operațiune ce dura câteva zile, în care toată lumea era ocupată²⁴. Preotul militar nu avea posibilitatea să săvârșască în același timp decât numai acele slujbe religioase, care nu împiedicau trupa de la activitatea ei principală. Acele slujbe se săvârșeau succesiv, așa cum ar fi îngăduit serviciul.

Mare bază trebuia să pună preotul pe spovedanie și comunicare. Acestea, dacă nu se puteau face individual, preotul urma să spovedească în grupe. Citea rugăciunile de dezlegare și prin o cuvântare potrivită căuta să deștepte în sufletul ostașilor căința și dorința fierbințe de îndreptare și încredere în ajutorul A-Tot-Puternicului Dumnezeu.

Preotul avea responsabilitatea ca să insiste ca, înaintea plecării, toată trupa să fie spovedită și comunicată, mai târziu fiindu-i foarte greu a-i aduna la un loc și a-i găsi în liniștea sufletească necesară sfântului act. În cazuri grabnice preotul se mulțumea a citi numai rugăciunile de dezlegare.

La încheierea mobilizării, trupa fiind pregătită de plecare, se oficia o slujbă religioasă mișcătoare de preotul militar al unității. În *Instrucțiuni* se considera că momentul era înălțător, mintea oamenilor fiind plină de gânduri, ochii lor ațintiți în golul viitorului, fiecare gândindu-se la ceea ce se va întâmpla cu el. Se aprecia că împrejurările acelea erau mai puternice decât oamenii: ei se simțeau mici și umiliți, niciodată nu s-au simțit mai strânși unul lângă altul, niciodată cuvântul lui Dumnezeu nu le-ar fi sunat mai mângâietor și mai întăritor²⁵.

Conform celor înscrise în *Instrucțiuni*, omul simțea nevoia să îl laude și preotul era cel chemat să rostească acel cuvânt. Acela era momentul psihologic considerat cel mai favorabil pentru ca preotul să lucreze cu folos asupra sufletelor, care se gândeau la moarte și erau doritoare să asculte cu umilință și evlavie cuvântul și învățămintele lui Dumnezeu.

Binecuvântarea trupei se făcea cu toată cuviința la o oră fixată de comandant și după ce trupa se dispusese într-un careu pe locul indicat. În acel scop preotul săvârșea mai întâi sfințirea apei, unită cu Ectenie pentru război și rugăciunea întocmită pentru acel scop. După rugăciune preotul ținea trupei o cuvântare de îmbărbătare, al cărui răsunset avea ca scop să însoțească pe ostași în tot timpul războiului. În acea cuvântare preotul arăta însemnătatea momentului, amintindu-le vitejia strămoșilor pentru apărarea moșiei și a legii. Insufla soldaților dragostea nemărginită pentru împlinirea datoriei, supunerea și ascultarea față de superiori și curaj de luptă, pentru a fi vrednici urmași strămoșilor acestui neam. De asemenea, arăta că Dumnezeu pururea ajuta celor ce luptau pentru dreptate și sfințeniei, cum era apărarea țării și mărirea neamului.

Preotul militar se ferea să vorbească de lucruri care nu se aflau în doctrina creștină. El se mărginea în cuvântările sale la adevărurile moralei creștine. Baza cuvântărilor o formau credința și încrederea în Dumnezeu, dragostea de neam și țară și supunere necondiționată față de superiorii lor, precum și iubirea ce o datorau unul față de altul în calitate de camarazi²⁶. După cuvântare se stropea trupa cu apă sfințită.

Activitatea religioasă a preotului militar în perioada mobilizării era considerată redusă ca amploare din cauza ocupațiilor numeroase și variate ale trupei, în acest sens preotul își sporea activitatea pastorală militară.

Din prima zi de mobilizare, preotul căuta să aibă cât mai mult contact cu ostașii, în cazarmă sau în tabără unde stătea de vorbă cu aceștia, fiind vesel în cuvânt și demn în atitudine. Exista posibilitatea ca să găsească soldați triști, pe alții poate plângând. Căuta să intre în dialog cu ei, încerca să-i îmbărbăteze și le arăta măreția jertfei ce li se cerea de la ei, precum și recunoștința și cinstea ce li s-ar fi dat aceluia care se jertfeau pentru țară. Le spunea că viața impunea omului datorii cu mult mai mari decât acelea ale legăturilor pământești, oricât de sfinte și de scumpe ar fi fost acestea.

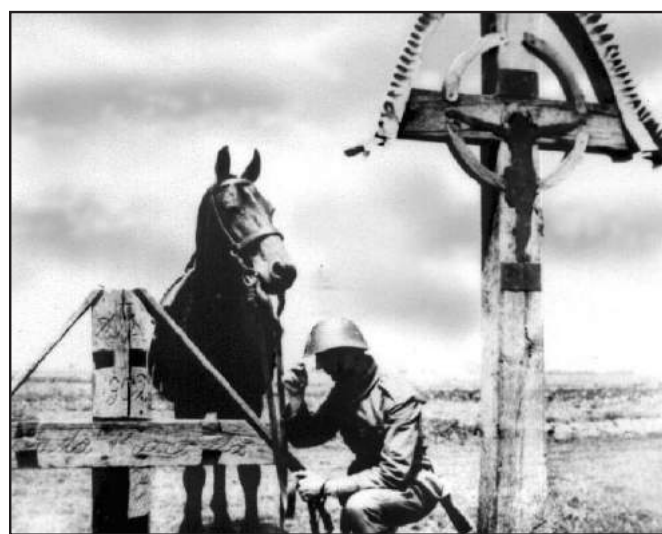
În acel scop, preotul trebuia să aducă dovezi din Sfânta Scriptură, mai ales din învățătura Domnului Nostri Iisus Hristos din viața sfinților și a eroilor neamului românesc. Se considera că în zilele de mobilizare, când existau momente de mari emoții și fiori prin care trecea tot neamul, locul și rolul preotului erau deosebit de importante. În acele momente cuvântul preotului militar își găsea cea mai bună ascultare²⁷. De aceea era necesar ca preotul să însoțească pe ostași în zilele de mobilizare, în toate părțile vieții de cazarmă, la masă, pe care o binecuvânta. Pentru toate cele prezentate anterior, era necesar ca preotul să fi avut asupra lui întotdeauna Noul Testament din care citea, deoarece neîncetat trebuia să aibă la îndemână învățături pentru orice ocazie i s-ar fi ivit.

Se aprecia că era potrivit dacă preotul ar fi avut un număr mai mare de cărți de rugăciuni și cu învățături creștinești. Pe acestea urma să le împartă celor mai evlavioși și știutori de carte, care citeau din ele pentru ei dar și pentru alții, care cu drag i-ar fi ascultat.

Odată încheiată perioada mobilizării preotul trebuia să cunoască din acel moment munca sa ce urma să se facă având în vedere locul și timpul. Nu avea o singură, ci mai multe și însemnate probleme, astfel că activitatea preotului era diversificată după situații. Din punct de vedere al locului, preotul se putea afla cu regimentul pe linia de foc, la postul

de ajutor regimentar, cu regimentul la rezervă, la unitățile rămase în țară, la spitale etc.

Pe timpul operațiunilor militare activitatea religioasă consta din²⁸: săvârșirea Sfintei Liturghii; săvârșirea slujbelor religioase ocazionale; înmormântarea celor morți, pomenirea lor. Sfânta Liturghie se făcea în zilele de duminică și sărbători mari, când împrejurările ar fi permis. Dacă se afla o biserică în apropiere, Sfânta Liturghie se săvârșea acolo. În caz că împrejurările nu ar fi permis, Sfânta Liturghie se oficia în tabără, pe un loc destinat de mai înainte și sub un cort deschis adaptat în așa fel ca să slujească de altar. Când amenajarea unui astfel de cort nu era posibilă, Sfânta Liturghie se săvârșea sub cerul liber, pe două mese, una care servea de masa altarului, iar cealaltă în loc de proscomidier. Dacă M.S. Regele sau un alt membru al familiei regale ar fi asistat la Sfânta Liturghie, era primit cu Sfânta Cruce și Evanghelie iar preotul militar se afla îmbrăcat în odăjdii.

Rugă pentru camaradul căzut pe front

Pentru Sfânta Liturghie, preotul se îngrijea de vin și prescuri. Vinul se păstra timp îndelungat în sticle, iar în locul prescurilor se indica să se folosească pâine curată dospită pe a cărei coajă preotul însemna cu copia agnețului, iar între unghiurile formate de cruce cuvintele Is. Hr. Ni. Ca.

Dacă s-ar fi consumat Sfânta Cuminecătură pentru cei bolnavi, preotul când slujea Sfânta Liturghie, scotea încă un agneț și proceda întocmai cum indica tipicul, la pregătirea Sfintei Taine în Joia Mare. La Sfânta Liturghie preotul împărțea și soldații care erau pregătiți pentru aceasta²⁹. La Sfânta Liturghie se făcea pomenirea M.S. Regelui și a familiei regale după obiceiuri. Era pomenit Episcopul și cel pe al cărui teritoriu eparhial se afla trupa, iar pe teritoriul străin, numai Episcopul Armatei.

Serviciile ocazionale puteau fi: sfințirea apei, dacă împrejurările permiteau aceasta; o cuvântare cu conținut moral asupra unor scăderi observate în viața ostașilor, însoțită de îndrumări de îndreptare; o cuvântare relativă la împrejurările momentului cu învățăturile trase din ele; Te-Deum de mulțumire la patronul corpului de trupă, la câștigarea de victorii și alte împrejurări de bucurie duhovnicească. O scurtă cuvântare se ținea de preot după ce termina cu rugăciunea de mulțumire. După cuvântare, Polihromul, la anul nou, la sărbătorile naționale, la onomastica M.S. Regelui și a familiei regale se oficia un Te-Deum obișnuit, unde se țineau scurte

cuvântări. Erau prevăzute ca să se facă rugăciuni și pentru boli molipsitoare: ciumă, holeră etc. Acestea se oficiau după rânduiala stabilită în Molitvelnic și Liturghier. Tot după rânduiala stabilită se făceau și alte servicii precum sfințirea în fântâni, curățenia bisericii pângărite etc.

Înmormântarea celor morți și pomenirea lor se desfășura când trupa era în cantonament și avea loc un deces. În acea situație, serviciul înmormântării era organizat după rânduiala și cinstea cuvenită unui ostaș mort pentru patrie³⁰. Când se întâmpla un caz de moarte grabnică până se constata decesul, se scria cuvenitul act, se săpa groapa și preotul săvârșea slujba înmormântării.

În situația în care nu se puteau îndeplini formalitățile prevăzute, preotul urma să fie invitat de comandant sau forțat de împrejurări, făcea înmormântarea, dar nota în carnetul său numele decedatului, locul și timpul decesului, ziua și ora când s-a făcut înmormântarea și cu prima ocazie comunica cazul ofițerului casier al corpului care era și ofițer al stării civile în timp de război.

În general, preotul trebuia să aibă cel puțin avizul de deces al medicului și numai dacă acesta lipsea, iar trupa se afla în marș forțat, preotul putea face înmormântarea fără act după ce se convingea prin diferite mijloace că decedatul nu era în stare de leșin.

După o luptă ori alte împrejurări când avea de înmormântat mai mulți soldați, preotul oficia slujba înmormântării deodată pentru toți cei răposați, iar la Ectenie și rugăciune îi pomenea astfel: „Încă ne rugăm pentru odihna sufletelor robilor lui Dumnezeu ostașilor noștri adormiți întru Domnul, care au luptat jertfindu-se pentru Tron, Neam și Biserică etc”. Dacă timpul permitea, la final, se susținea o scurtă cuvântare. Ostașii de alte confesiuni creștini în absența preotului lor, nu erau lipsiți de serviciul înmormântării bisericii ortodoxe române.

La cerere preotul putea spovedi și împărtăși pe un soldat de altă confesiune creștină, fără ca să îi ceară să treacă la ortodoxie³¹. Când nu exista situație de forță majoră și când un soldat cerea singur aceasta, trecerea se făcea după ritul stabilit prin ungerea cu Sfântul Mir sau prin botez la acei care nu erau botezați în numele Sfintei Treimi. Sâmbăta sau în altă zi liberă, când împrejurările ar fi permis, preotul făcea pomenirea cu parastas pentru cei adormiți sau căzuți în luptă în cursul săptămânii sau a unei luni.

Pe timpul operațiunilor, activitatea pastorală a preotului se deosebea după cum trupa se găsea în marș, în staționare sau în luptă. În timpul marșului preotul căuta să fie cât se putea de mult în văzul soldaților având sarcina de ai îmbărbăta și însufleți, servind tuturor ca exemplu viu în suportarea greutăților. Prin urmare locul său era la statul major al unității pe care o însoțea.

Când trupa se afla în repaus preotul venea în mijlocul ostașilor, schimba cu ei cuvinte prietenești, de întărire și suportare a greutăților marșului. Dacă vreun soldat cădea în marș, fie bolnav, fie accidental de prea multă oboseală, cel dintâi care trebuia să alerge în ajutorul lui trebuia să fie medicul și preotul. Medicul acorda primul ajutor iar preotul îngrijirea sufletească, prin mângâieri și cuvinte de întărire. Pentru militarii de altă confesiune desfășura aceleași activități³².

În timpul luptei, conform prevederilor din *Instrucțiuni*, preotul se găsea la postul de ajutor regimentar alături de

medici. Înainte de începerea luptei, dacă împrejurările ar fi permis, era indicat ca să se săvârșească un serviciu religios și să binecuvânteze trupa. Preotul rostea o cuvântare scurtă și inimoasă întemeiată pe credință și nădejde în ajutorul lui Dumnezeu. Când acest serviciu nu putea fi efectuat, preotul având epitrahilul și o cruce în mână trecea printre rândurile soldaților, binecuvântând și îmbărbătând trupa. În timpul luptei, preotului se afla prezent la postul de ajutor regimentar, unde îi mângâia pe cei răniți, iar pe cei muribunzi îi împărtășea. Dacă împrejurările impuneau, preotul mergea și la trupele de rezervă, pregătindu-le sufletește pentru intrarea în foc.

Potrivit *Instrucțiunilor*, preotul militar încălzit de focul patriotismului și al sarcinilor sale de îndemnător la luptă cu vitejie ostășească până la jertfa de sânge, găsea pentru fiecare împrejurare putere și mijloace cât mai potrivite spre a întări și înflăcăra sufletul ostașului luptător. Avea obligativitatea să nu uite niciodată să pună înaintea ostașilor pilda și tăria de voință de a învinge a Apostolilor și a Mucenicilor care, prin credință și puterea lor de voință au învins omenirea întreagă, precum și vitejia ostașilor lui Ștefan cel Mare, ai lui Mihai Viteazul, ai Regilor Carol I și Ferdinand I, care au biruit pe vrăjmașii neamului românesc³³.

După încheierea luptei, grija de căpetenie a preotului militar era căutarea și mângâierea răniților, de asemenea și restabilirea echilibrului sufleteș al aceluia care ieșiseră sănătoși din luptă. În *Instrucțiuni* se preciza că preotul era mai bine văzut în rolul lui când se afla la capul celor răniți și suferinzi pe care îi mângâia și întărea în răbdare. Mergea la fiecare găsind cuvinte scurte și dulci de alinare. Tuturor le arăta, că icoana durerilor și suferințelor era însuși Mântuitorul Nostru Iisus Hristos.

Martirologia creștină dădea preotului militar în acea privință un material bogat și prețios. Le vorbea, de asemenea, celor răniți, că suferința și durerea oțelea pe om arătându-le valoarea și că cel ce suferea pentru o cauză dreaptă și sfântă, cum era apărarea țării și a bisericii, avea asigurate gloria pământească și slava cerească, singurele bunuri netrecătoare la care putea râvni în viață un bun patriot și un bun creștin. Le arăta că suferința și durerea unui om e nimic față de durerea, jalea și robia unui neam întreg, dacă nu se jertfea pentru binele lui. Semnele și rănilor căpătate în război, rămăneau cele mai frumoase podoabe ale unui ostaș. Înaintea lor se vor apleca cu venerație, ceilalți fii ai țării, ca și urmașii lor, cărora prin jertfă li se pregătea o viață mai demnă și mai frumoasă.

După efectuarea pansării răniților, preotul militar avea posibilitatea să se folosească de momentul de liniște și făcea bolnavilor rugăciuni pentru însănătoșire. În acele împrejurări rugăciunile puteau fi făcute cât mai pe larg, cu duioșie, deoarece ele aduceau alinare durerilor prin înălțarea sufletului și a gândirii într-o lume ideală, îndepărtând mintea de la răni³⁴. În final un suflet iubitor, pururea găsea în adâncul lui apa cea vie a dragostei creștine, a compătimirii și a mângâierii pentru sufletele amărâte și îndurerate. La toate slujbele Dumnezești, preotul militar era ajutat de un cântăreț luat dintre studenții de la teologie, în absență și dintre dascălii care însoțeau armata pe câmpul de luptă și care era atașat preotului pe toată durata campaniei.

În paralel cu antrenamentul și instrucția soldaților, se făcea și pregătirea sufletească a acestora. Ambele, formau un

întreg bine încheșat, în stare de a face față oricărui serviciu la care soldatul putea fi chemat în orice moment. Se aprecia că la trupă se găseau oameni sufletește îngrijorați de cele lăsate acasă și de cele care le stăteau în față. Sufletul soldaților putea fi răscolit prin versiuni exagerate asupra războiului. Datoria preotului militar era refacerea acelor suflete dezorientate, oțelirea lor formând din fiecare timid de ieri, pe eroul de mâine. Astfel, pregătiți ei trebuiau să aducă camarazilor lor, deja aflați în luptă, un nou spor de energie, nu numai trupească, ci și sufletească.

Preoții repartizați spitalelor din zona armatei cât și cei din interior urmăreau aceleași reguli din timp de pace prevăzute prin *Instrucțiuni*³⁵. Vizitau zilnic și chiar de mai multe ori, dacă situația o cerea, pe bolnavii care solicitau o îngrijire religioasă. Mergeau de la pat la pat, de la bolnav la bolnav, ascultând pe fiecare rănit sau bolnav, căroră le spunea cuvinte de mângâiere. În saloanele în care se aflau cei mai gravi bolnavi și care nu se puteau ridica, urma să țină slujbe religioase, cu predici potrivite. Preotul se mai îngrijea de corespondența particulară a bolnavului, precum și de o bibliotecă, din care era indicat să nu lipsească cărțile de rugăciune, care ofereau atât mângâiere sufletească, cât și distracție plăcută și instructivă.

Asemenea samaritanului milostiv, preotul de la spital, explica bolnavilor în limbajul și după înțelegerea lor, prescripțiile medicale, făcându-se interpretul bolnavilor înaintea medicilor. Era atent la ultimele dorințe ale bolnavilor gravi, comunicând situația familiei. Întocmea o schiță exactă a locului celor înmormântați în cimitir sau în orice loc, pentru ca în caz de nevoie să poată da relații familiilor în vederea eventualelor exhumări. În spitalele de câmp preotul avea aceleași îndatoriri ca și preotul la spitalele din interiorul țării³⁶.

Pentru efectuarea serviciului religios la prizonierii de război se chemau după situație preoți de la Comandamentul Etapelor sau de la spitalele din apropiere. Preoții solicitați trebuiau să aibă religia prizonierilor și la serviciile ce urmau să le facă pentru ei țineau cuvântări, prin care căutau să-i consoleze în situația lor și să-i îndemne în interesul lor.

Dacă în zona de etape sau în teritoriul cucerit de la inamic se aflau trupe în număr mai mare de exemplu: echipe de lucrători, formațiuni de marș, de administrație politică a teritoriului, jandarmerie etc., se repartizau după trebuință preoții mobilizați la un comandament mai înalt din zona respectivă. Preoții respectivi înaintau șefului serviciului religios de la comandamentul armatei, lunar prin comandamentul de care depindeau, darea de seamă asupra activității lor personale.

Capitolul XIII din *Instrucțiuni* prevedea sfera de activitate a clerului militar în timp de război la diferite comandamente și unități. Episcopul Armatei (Inspectorul Clerului Militar) era în caz de mobilizare atașat Marelui Cartier General al Armatei³⁷. El avea în subordine pe toți preoții militari activi și de rezervă mobilizați. Avea următoarele îndatoriri: îngrijea ca toate unitățile să fie încadrate cu preoți după trebuință; dădea îndrumările necesare preoților în cele spirituale și morale; inspecta din timp și pe rând mobilizații, convingându-se la fața locului de modul cum fiecare își îndeplinea chemarea sa și lua cunoștință de toate trebuințele spirituale și religioase ale trupelor; raporta Marelui Cartier General despre cele constatate cu ocazia inspecțiilor, făcând propu-

nerile ce le considera de cuviință pentru bunul mers al serviciului religios la toate unitățile militare. La conducerea biroului era ajutat de un preot activ care conducea biroul și de un diacon luat dintre diaconii mobilizați, care urma să facă serviciul de secretar.

Preotul șef la comandamentul unei armate se numea unul dintre preoți militari activi, din comandamentele care intrau în compunerea armatei. Avea în subordine pe toți preoții mobilizați și repartizați unităților din compunerea armatei respective. El inspecta și supraveghea în exercitarea funcției lor pe toți preoții din subordine. Raporta Episcopului Armatei rezultatul inspecțiilor și făcea propuneri ce le considera necesare pentru bunul mers al serviciului³⁸. Ținea slujbe religioase și cuvântări trupelor oriunde cerea situația în tot cuprinsul comandamentului armatei. Centraliza dările de seamă lunare despre activitatea pastorală a preoților din subordine și le înainta Episcopului Armatei.

Pe timpul mobilizării se urmărea repartizarea și la comandamentele teritoriale a câte un preot șef cu aceleași atribuții față de unitățile de pe teritoriul comandamentului ca și ale preotului șef al unei armate. În grija sa deosebită cădeau și școlile pregătitoare pentru formarea de noi ofițeri.

La comandamentul unei divizii se afla un preot activ, în absența sa asigura activitatea unul dintre cei mai în vârstă dintre preoții de rezervă mobilizați. Îngrijea de bunul mers al serviciului religios din divizia respectivă. Înlocuia ori de câte ori situația o cerea, pe preotul unui regiment, spital sau de altă formațiune, făcând servicii divine, ținând predici și cuvântări trupelor de pe teritoriul diviziei. La fiecare regiment de infanterie, vânători și batalion de vânători de munte (la artilerie și cavalerie pe brigadă) se urmărea a fi repartizat câte un preot³⁹.

Pentru nevoile religioase ale tuturor celorlalte confesiuni recunoscute: greco-catolici, romano-catolici, evanghelici, reformați, mozaici, mahomedani se mobilizau și se repartizau preoți din confesiunile respective. Din punct de vedere administrativ toți acei preoți se aflau sub ordinele Inspectoratului Clerului Militar. Aveau datoria de a păstori la nevoie pe toți ostașii de confesiunea lor din raza diviziei la care erau repartizați. Preoții respectivi îndeplineau toate serviciile religioase cerute de credincioșii lor de pe teritoriul diviziei și cercetau pe credincioșii lor pe front precum și pe cei aflați în spitale.

La comandamentul unei armate se repartizau preoți (pastori, imani, rabini), mai în vârstă și cu grad ierarhic mai înalt. De acei preoți, depindeau, în cele religioase toți ceilalți preoți de confesiunea respectivă de pe întreg teritoriul comandamentului de armată⁴⁰.

În cuprinsul *Instrucțiunilor* se aflau și două anexe. Anexa nr. 1 – *Datoria preotului de a ajuta pe ofițerul stării civile de război cu datele necesare înregistrării celor morți* și Anexa nr. 2 – *Obiectele necesare cultului divin*.

În Anexa nr. 1 se prevedea că pentru ca datele relative la cei decedați în campanie să fie cât se puteau de complete, preotul trebuia să aibă asupra sa un carnet în care trecea toate înmormântările efectuate și în care nota numele și prenumele decedatului, gradul, locul nașterii (comuna, județul), corpul și contingentul, nr. matricol, anul, luna, ziua, ora și locul decesului, cauza morții, data și locul înmormântării. Tot în carnet se treceau în rezumat serviciile efectuate și evenimentele mai însemnate din sfera sa de activitate.

Carnetul respectiv forma baza dărilor de seamă lunare despre activitatea pastorală a fiecărui preot. În el, ofițerul stării civile de război trebuia să găsească, la nevoie, date care nu le primise anterior.

În Anexa nr. 2 se prevedea că obiectele erau de două feluri: unele absolut necesare serviciilor de orice moment și pe care preotul militar avea sarcina ca să le poarte cu el (micul echipament – geanta indispensabilă); altele necesare serviciilor divine mai importante ca: săvârșirea Sfintei Liturghii, Te-Deumuri și alte servicii la diferitele sărbători bisericești și naționale (capela de campanie)⁴¹.

Micul echipament pentru îngrijirea soldatului, preotul militar și-l procura singur. Acesta se compunea dintr-o geantă de piele tapisată pe dinăuntru și care era prevăzută cu despărțituri. În geantă preotul purta tot timpul Epitrahilul, Cutiuța de metal cu Sfânta Împărtășanie, Crucea, Aghiazmatul și Panichida sau Molitvelnicul, două procovețe mici, lingurița, o sticlă de vin, o farfurioară de metal, o sticlă de spirt și chibrituri – cele din urmă erau necesare pentru dezinfectarea linguriței – când situația o impunea. Tot în geantă se mai afla pachetul de pansament individual și carnetul personal special pentru notarea deceselor în orice împrejurări.

La prezentarea la unitate, preotul se îngrijea ca pe lângă micul echipament să aibă și capela de campanie. Dacă capele militare de campanie nu ajungeau la toți preoții mobilizați, preotul care nu dispunea de capelă urma să se adreseze corpului de trupă la care era mobilizat și care avea obligativitatea să i-o procure⁴².

Ținuta preoților militari, nu numai ca purtare, ci și ca îmbrăcăminte, trebuia să fie exemplară potrivit chemării lui.

De aceia odată cu prezentarea sa la unitatea la care fusese repartizat, preotul avea răspunderea să aducă cu sine îmbrăcăminte corespunzătoare și încălțăminte necesară, atât pentru timp calduros cât și pentru timp rece.

Obiectele de îmbrăcăminte precum și cele necesare serviciului pe care preotul nu le purta cu el, se împachetau într-o ladă identică cu lada de bagaje a ofițerilor și se transporta la trăsura de bagaje a unității respective⁴³.

***

Cadrul legislativ analizat, a constituit instrumentul de lucru de bază folosit de către toți preoții militari, atât în timp de pace cât și pe timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, unde aceștia au însoțit unitățile militare atât pe Frontul de Est cât și pe Frontul de Vest.

THE DUTIES OF CHAPLAINS IN PEACE TIME AND IN WAR TIME

In the period between the world wars the activities of chaplains from Romanian Army were developed in accordance with provisions of the following legislative document: *Provisional Instructions on the religious service in peace time and in war time*, drawn up in 1931, by the Inspectorate of Military Clergy. Through this *Instruction*, which has been in service for nearly two decades, was provided for the first time in the institution of military clergy, military duties in peacetime and in wartime.

Keywords: Inspectorate of Military Clergy; army bishop; chaplain; confessor; chapel; military church; military chapel campaign; religious services; garrison; pastoral; divine service; preach

NOTE

1 Serviciul Istoric al Armatei, doctorand al Universității „Ovidius” Constanța.

2 *** *Enciclopedia Armatei României*, București, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2009, p. 1249.

3 Preot dr. Petre Pinca, *Istoricul Episcopiei Armatei (cu sediul la Alba Iulia) între anii 1921–1948*, Alba Iulia, Editura REÎNTREGIREA, 2013, p. 201.

4 Ministerul Armatei, Inspectoratul Clerului Militar, *Instrucțiuni provizorii asupra serviciului religios în timp de pace și în timp de campanie*, București, Tipografia Marelui Stat Major, 1931, p. 8.

5 Ibidem, p. 9.

6 Ibidem, p. 10.

7 Ibidem, p. 11.

8 Ibidem, p. 12.

9 Ibidem, p. 13.

10 Ibidem, p. 14.

11 Ibidem, p. 15.

12 Ibidem, p. 16.

13 Ibidem, p. 17.

14 Ibidem, p. 18.

15 Ibidem, p. 19.

16 Ibidem, p. 20.

17 Ibidem, p. 21.

18 Ibidem, p. 22.

19 Ibidem, p. 23.

20 Ibidem, p. 24.

21 Ibidem, p. 25.

22 Ibidem, p. 26.

23 Ibidem, p. 27.

24 Ibidem, p. 28.

25 Ibidem, p. 29.

26 Ibidem, p. 30.

27 Ibidem, p. 31.

28 Ibidem, p. 32.

29 Ibidem, p. 33.

30 Ibidem, p. 34.

31 Ibidem, p. 35.

32 Ibidem, p. 36.

33 Ibidem, p. 37.

34 Ibidem, p. 38.

35 Ibidem, p. 39.

36 Ibidem, p. 40.

37 Ibidem, p. 41.

38 Ibidem, p. 42.

39 Ibidem, p. 43.

40 Ibidem, p. 44.

41 Ibidem, p. 45.

42 Ibidem, p. 46.

43 Ibidem, p. 47.

Comandor dr. Marian MOȘNEAGU¹

CEA MAI PUTERNICĂ ARMĂ DIN LUME

Titlul acestui articol aparține contraamiralului în rezervă Aurel Negulescu, rămas în memoria breslei marinarilor și numai sub pseudonimul „Moș Delamare”. Și nu l-aș fi invocat în paginile revistei noastre dacă nu i-aș fi descoperit recent broșura omonimă, divulgând o filosofie de viață mai mult decât surprinzătoare – sau, poate, cu atât mai mult firească – pentru un marinar.

Cine a fost, în fond, Moș Delamare? Fiul Mariei și al lui Costică Negulescu, acesta s-a născut pe meleaguri teleormănene, în prima zi de august a anului de grație 1879, în satul Bâscoveni din comuna Gălăteni. Având aplecare spre studiu, a absolvit cu succes Școala primară din Bâscoveni, Liceul „Matei Basarab” București (1897), Școala Militară de Artilerie, Geniu și Marină din București (1899) și Școala de Torpile din Pola (1906), specializându-se în Arme sub Apă².

Nu voi insista asupra carierei sale militare, fiindcă mult mai interesantă mi se pare contribuția sa remarcabilă la îmbogățirea culturii marinărești, ca om de presă și militant pentru propășirea idealurilor Ligii Navale Române, în care a crezut și pe care a susținut-o necondiționat. Vreau doar să subliniez că, după stagii de imbarcare pe nava-școală „Ștefan cel Mare”, la Dunăre și pe bricul „Mircea”, la mare, a urmat o carieră didactică de succes, ca director de studii al Școlii de Marină din Constanța (1903-1904) și instructor la Școala de Artilerie, Geniu și Marină (1904-1905), calitate în care a făcut o călătorie în interiorul continentului american, pe fluviul Mississippi, având posibilitatea să cunoască aspecte din modul de viață, obiceiurile și tradițiile popoarelor cu care a venit în contact în porturile Mediteranei, Mării Nordului, Oceanelor Atlantic și Pacific, precum și viața aspră a marinarilor. După alte experiențe benefice în calitate de comandant și subdirector al Școlii de Pilotaj și Hidrografie din cadrul Diviziei de Dunăre, o ambar-

care pe vaporășul „Prutul” 1905-1907 și la bordul vedetei nr. 3 „Cpt. Mihail Romano” (1907-1908), a revenit la mare, unde a funcționat timp de un an în cadrul Depozitelor Generale ale Marinei. La 1 aprilie 1910 a fost mutat la Școlile Marinei, fiind numit ofițer secund al bricului „Mircea” și însărcinat administrativ al navei, cu care a efectuat numeroase ieșiri în mare. La intrarea României în Primul Război Mondial a înde-

plinit funcția de comandant al Stațiunii Lans-torpile Giurgiu din Grupul Torpiloarelor și Stații de lansare, subordonat Comandamentului Apărărilor sub Apă. Întrucât prima misiune care a revenit Marinei în această campanie a fost încredințată Comandamentului Apărărilor sub Apă, a preluat comanda Grupului de șalupe și a șalupei „Rândunica”, destinate să îndeplinească această primă misiune de luptă. Potrivit Ordinului operativ nr. 1 pe care Comandamentul Apărărilor sub Apă l-a transmis Detașamentului de Marină de la Giurgiu, în seara zilei de 14 august 1916 șalupele „Rândunica”, „Bujorescu” și „Cătina” au pornit în linie de șir spre flota austro-ungară, bazată în portul Rusciuk. Apropiindu-se la 100-150 metri de monitoarele inamice, șalupele „Rândunica”, aflată sub comanda sa, a lansat o torpilă care a lovit un șlep acostat lângă nava-amiral a flotei austro-ungare, monitorul „Bodrog”,

scufundându-l. Acest atac, conceput și executat prin surprindere și cu multă îndrăzneală, a avut drept consecință, așa cum menționa într-un raport comandantul Apărărilor sub Apă, comandorul Constantin Niculescu-Rizea, „...abandonarea posturilor de gardă avansate, de către întreaga flotilă inamică și retragerea sa la Persina, încetând orice activitate”. În luna septembrie 1916, Comandamentul Apărărilor sub Apă a primit misiunea să asigure forțarea Dunării de către Armata a III-a în zona Flămânda, participând la construcția podului de peste Dunăre și la asigurarea apărării acestuia.

Pentru transportul materialului necesar executării podului, au fost aduse de la Giurgiu șalupele „Rândunica” și „Cătina”. În aceste împrejurări, oamenii aflați sub comanda sa au primit misiunea să susțină Detașamentul Fântânele, care urma să apere podul. În acest mod, comandantul Stațiunii Lans-torpilor Giurgiu a participat efectiv la montarea și protejarea podului de la Flămânda, pe care au trecut trupe române la Sud de Dunăre, până în ultima decadă a lunii septembrie. Între anii 1916 și 1917 a comandat Sectorul Fluvial Zimnicea, pentru ca la 1 septembrie 1917 să preia comanda monitorului „Mihail Kogălniceanu”. La 7 iunie 1918 a fost numit comandantul crucișătorului auxiliar „Regele Carol I”. Pe 23 decembrie 1918 a fost detașat la Serviciul Maritim Român, pentru ca pe 15 mai 1920 să revină în cadrul Diviziei de Mare, unde, din luna septembrie a devenit primul comandant al Institutului Maritim, recent înființat. În anul 1921 a fost numit șef de stat-major al Forței Navale Maritime și comandant al Grupului de Torpiloare, iar în 1922 ajutor al comandantului Bazei Navale Maritime. Dar ceea ce este interesant pentru punerea în temă a conferinței invocate ca pretext pentru această evocare este faptul că a predat cursuri de matematică la unele școli din Constanța și Bacău și a fost, cu siguranță, cel mai longeviv și eficient secretar general al Ligii Navale Române, constituită în luna februarie 1928. Pasionat deopotrivă de astronomie și literatură, a fost unul dintre membrii activi ai Societății Astronomice Române și un colaborator fervent al revistei „Orion”. A condus revistele „Ziarul științelor și călătoriilor” (12 ani) și „Marea noastră pentru tineret” (4 ani) și a colaborat la revistele editate de Liga Navală Română, precum „România maritimă și fluvială” și „Marea Noastră”, pe care a și condus-o o perioadă, dar și la „Timpul”, „Universul”, „Epoca”, „Cultura poporului”, „Dimineața”, „Credința”, „Dobrogea jună”, „Analele Dobrogei”, „Dobrogea economică”, „Voința Dobrogei”, „Plaiuri dobrogene”, unde a semnat „B.B. Delamare”, „Bebe Delamare”, „Moș Delamare”. De asemenea, este prezent cu povestiri în lucrarea colectivă „Viața și obiceiurile animalelor” (Câmpina, 1916). Printre cele mai valoroase lucrări publicate se numără „Ce e cazarma? Însemnările unui fruntaș socialist” (Institutul de Arte Grafice „Universală” Leon Alcalay, București, 1915, 41 p.), „Războiul sub apă pe înțelesul tuturor” (Tipografia Profesională Dimitrie C. Ionescu, București, 1915, 94 p.), „Piere Marina” (Institutul de Arte Grafice al ziarului „Dobrogea jună”, Constanța, 1925, 6 p.), „Povestea calendarului” (Editura ziarului „Universul”, București, 1929, 30 p. cu fig.), „Văzute și trăite în viața meșteșugarilor de aiurea” (Editura Cercului de studii și conferințe al Uniunii Generale a Muncitorilor Industriași, București, 1930, 6 p.), „La răscruce. Înfrâurirea strămtorilor asupra trecutului neamului nostru” (Institutul de Arte Grafice „Marvan”, București, 1941, 32 p.), „Divina armonie universală. Puterea rugăciunii în fața științei” (București, 1944, 32 p.), „Între cer și apă. Din viața marinarilor noștri”, 2 volume, Institutul de Arte Grafice „Marvan”, București, 1944-1945, 48 p.), „Cea mai puternică armă din lume” (Institutul de Arte Grafice „Marvan”, București, 1945, 15 p.), „O călătorie cerească. Cu o planșă a constelațiilor vizibile pe cerul nostru” (Institutul de Arte Grafice „Marvan”, București, 1945, 16 p.). Pentru întreaga sa activitate militară, științifică și culturală, a fost distins cu Ordinul turc „Medgidie” în grad de ofițer (1910), Medalia „Bărbăție și credință” clasa I (1912), Ordinul „Coroana României” în grad de comandor, Medalia „Avântul Țării” din 1913 și Ordinul „Coroana României” cu

spade în grad de ofițer (1916), „Semnul onorific pentru 25 de ani de serviciu” (1918), Ordinul francez „Legiunea de Onoare” în grad de cavaler și Ordinul „Coroana României” cu spade în grad de ofițer cu panglică de „Virtutea Militară”. S-a stins din viață în anul 1946, la București. Conferința ținută la 25 martie și 15 aprilie 1945, în cadrul Cercului Cultural de Educație Integrală, de distinsul – pe atunci comandor – Aurel Negulescu este mai mult decât edificatoare pentru spiritul, atitudinea și cultura sa interdisciplinară. „Știindu-mă militar, vă așteptați poate, după ce ați văzut titlul, să vă vorbesc despre apocalipticele arme care nimicesc atâtea vieți și dărâmă atâtea așezăminte de cultură.

Nu, n-am să vă vorbesc nici de fortărețele zburătoare, nici de submarine fără echipaj, nici despre arma V2, despre nici o armă din cele care lasă în urmă numai prăpăd și jelanie, scrâșnire și sete de răzbunare, ci de o altă armă și mai puternică, *cea mai puternică*.

Dacă ea ar fi fost folosită, războiul s-ar fi terminat de mult, poate nici nu ar fi izbucnit, nici acesta, nici cele care l-au precedat.

Arma despre care vă voi vorbi este cea mai puternică, fiindcă:

1. Nu distruge, ci clădește; nu slăbește, ci întărește.
2. Nimeni și nimic nu-i poate rezista.
3. Nu costă niciun ban și este la îndemâna oricui voiește să o folosească.

Arma aceasta nu este materială, dar poruncește materialului.

Ea este de ordin sufletească. Nouă, creștinilor, ne-a fost pusă în mână și în suflet din ziua botezului, când am fost îmbrăcați cu nevăzuta uniformă de ostași ai lui Christos: «Câți în Christos v-ați botezat/Cu Christos v-ați îmbrăcat».

Numele ei vă stă pe buze; așa cum ea trebuie să sălășluiască și în suflete: IUBIREA, iubirea creștină.

Acela care a pățimit și a fost răstignit pentru noi, ne-a lăsat tuturor drept învățătură, drept îndemn, drept consemn, drept poruncă: «IUBEȘTE PE APROAPELE TĂU CA PE TINE ÎNSUȚI», care poate fi urmată chiar și de cei nebotezați.

Am cunoscut foarte mulți, în călătoriile mele – arabi, indochinezi, senegalezi, mexicani – care se purtau mai creștinește decât mulți cu certificatul de botez în buzunar sau cu cruce la gât.

Nicio religie din lume nu propovăduiește ura, moartea – filosofia lui Nietzsche nu e dogmă religioasă – dar din toate dogmele asupra cărora am avut răgazul să meditez în liniștea mărilor, formularea de mai sus a dogmei creștine o socotesc superioară tuturor dogmelor religioase. În niciunul din rituri nu am găsit, ca în cel creștin, ridicându-se rugi pentru «dușmani», ca să-i lumineze, să-i îmbuneze Dumnezeu.

Căci Mântuitorul a zis: «Am auzit că s-a spus: Să iubești pe aproapele tău și să urăști pe dușmanul tău.

Iar eu vă zic vouă: Iubiți pe vrășmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc».

IUBIREA, cu corolarul ei *îngăduirea*, sunt armele creștinismului adevărat. Cu ele a fost cucerită lumea păgână și ar fi fost cucerită întreaga omenire, dacă de multe ori n-ar fi fost lăsate, chiar de creștini, să ruginească³.

Mântuitorul a mustrat pe Apostolul care uitase de această armă și scosese sabia! Mântuitorul a iertat pe tâlharul tovarăș

de răstignire, a iertat pe cei care-L osândise. Martirii crucii de aceeași armă, IUBIREA, s-au folosit pentru a îndura cu seninătate chinurile și, binecuvântând, se rugau de iertarea celor care-i ardeau de vii, îi tăiau cu fereștrăul său, îi decapitau. Toți chinuitorii care foloseau arme materiale au fost învinși, și din asupritori deveneau cei mai înflăcărați ostași ai Crucii, gata a servi și ei arma *lubirii* contra altor asupritori. De s-ar fi continuat astfel, toată omenirea ar fi devenit «o turmă cu un păstor», trăind creștinește în liniște și belșug, prin *lubire*.

Sfântul Apostol Pavel, în Epistola către Romani, spune: «Nimănui cu nimic să nu fiți datori, fără numai să vă iubiți unii pe alții, căci acela care iubește pe aproapele, a împlinit Legea.

Pentru că să nu ucizi; să nu furi; să nu mărturisești strâmb; să nu poftești ... și orice altă poruncă ar mai fi, se cuprinde întru acest cuvânt: să iubești pe aproapele tău ca însuși pe tine.

lubirea nu face rău aproapelui; drept aceea, *lubirea* este împlinirea Legii».

Iar în epistola către Corinteni spune: «Toate limbile omenesci și îngerești de le-aș vorbi, dacă nu am *lubirea*, m-am făcut aramă sunătoare, cîmbal gălăgios.

Și dar proorocesc dacă aș avea și tainele toate le-aș cunoaște și orice știință și de aș avea credință atât de multă să mut munții din loc, dacă nu am iubire, nimic nu sunt.

Și toată averea mea de-aș face-o milostenii și trupul mi l-aș da să fie ars, dacă nu am iubire, nimic nu folosește.

lubirea rabdă îndelung; *lubirea* este plină de bunătate: *lubirea* nu știe de pizmă, nu se laudă, nu se trufește.

lubirea ... nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr. Toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă.

lubirea nu pierie niciodată.

Credința, nădejdea, iubirea, rămân acestea trei. Dar mai mare între ele este *lubirea*».

Armele lumești pe care le pomeneam la început și care au făcut pe mulți să se ridice contra științei, ca una ce le-a născocit, sunt materializarea răutății, urii, vrajbei, lăcomiei.

Arma pe care ne-a încredințat-o Mântuitorul este materializarea bunătății, omeniei, credinței în Dumnezeu.

Universul întreg este stăpânit de *lubire*: Stelele cu planetele lor, ca și atomii cu electronii lor se supun legii divine a atracției, a iubirii, cu rezultat divină armonie universală. S-au găsit unii cu spirit distructiv, care să susțină că nu atracția domnește, ci respingerea, deci ura: fiecare astru caută să respingă pe celelalte. Matematiceste formulele rămân aceleași, schimbându-se doar peste tot semnul + cu -, dar experiențele de laborator și din văzduh au dovedit contrariul: toate corpurile se atrag proporțional cu masa fiecăruia și invers proporțional cu pătratul distanței⁴.

lubirea este deci manifestarea, materializarea Credinței. Iar aceasta, când este îmbibată cu căldura iubirii, este luminată, nu obscurantistă; cu orizont larg, nu unul îngust; îngăduitoare, nu sectară; evlavioasă fără a fi bigotă. Altminteri, cum a spus și Sf. Apostol Pavel, Credința este seacă, uscată, stearpă, fără de folos.

Voi da câteva exemple care să illustreze aceasta și să dovedească puterea *lubirii* și rezultatele negative când ea lipsește, chiar dacă zicem că suntem creștini.

I. Un fapt istoric, care a fost redat și într-un film cine-

matografic. Nefericita Maria Stuart, Regina Scoției, imbarcată pe un vas de pescari împreună cu suita sa, spre a fugi în Franța, este surprinsă de o furtună cu ploaie și grindină, care amenința siguranța micii ambarcațiuni. Căpitanul își îndreaptă nava spre un golful adăpostit, unde pasagerii debarcară, în căutarea unui refugiu omenesc.

Rătăcind în bezna nopții, zăresc o lumină. Luptând din greu cu frigul, cu noroiul, cu ploaia, cu vântul, ajung în fine și bat la poartă. Era o casă de creștini care, bucuroși, primară pe încercații refugiați, le schimbă îmbrăcămintea udă cu alta uscată, pun buturugi în vatră spre a întezi focul și pregătesc o masă cu mâncăruri calde.

Înainte de a se atinge de fumegânde bunătăți, Maria Stuart își împreună mâinile, spuse rugăciunea, pe care o ascultară smerite și gazdele și făcu semnul crucii, așa cum îl fac catolicii.

Ospitalierii creștini, care repet, se rugaseră și ei alături de ceilalți comeseni, săriră deodată în sus, strigând: «- Catolici! Catolici! Afară, afară, nu ne vor pângări casa noastră CREȘTI-NEASCĂ niște catolici!».

Și i-au dat pe toți afară în ploaie și frig, fiindcă refugiații erau catolici, iar gazdele hughenoti!

Erau creștini? Formal, da. Purtarea lor a fost creștinească? Evident că nu. De ce? Fiindcă, deși creștini pravoslavnici, le-a lipsit *lubirea*, erau sectari.

II. În timpul războiului trecut aveam ca ajutor un ofițer francez, marinar și breton, deci de două ori credincios. Trăind luni întregi sub aceleași acoperișuri și amenințări ale războiului, ne împrietenisem. Într-o seară îmi spune: «- Păcat de voi românii că sunteți oameni de treabă, dar nu veți avea parte de împărăția Cerurilor!

- De ce domnule Căpitan? îl întreb eu.

- Fiindcă nu sunteți catolici!».

I-am expus punctul meu de vedere, cum trebuie să vedem noi, cei cu cultură, problema religioasă și, ca o dovadă, am întrebat pe fata gazdei, o țărăncă mai înstărită: «- Dudaie Margareta, catolicii sunt creștini?». Dudaia Margareta a început să bată la cruce, să scuie și să spună: «- Auzi întrebare! Păgâni, domnule comandor, păgâni!».

Când am tradus căpitanului răspunsul, a rămas pe gânduri. Deși amândoi erau creștini, căpitanul dovedea că era sectar, iar fata că n-avea o credință luminată, la amândoi le lipsea *lubirea*.

III. Marele pedagog englez Baden Powel, întemeietorul cercetășiei⁵, instituție care are în lege și următorul articol: «Cercetașul crede în Dumnezeu și PRACTICĂ învățăturile religiei SALE», vede astfel aceste lucruri: «Un om fără religie, care nu ascultă de Dumnezeu și de legile sale, nu-i bun la nimic. De aceea fiecare cercetaș trebuie să aibă religia sa.

Sunt multe religii: ortodoxă, catolică, protestantă, mozaică, musulmană etc. Principalul este că toți se închină unui aceluiași Dumnezeu, cu toate că o fac în chipuri diferite. Ei sunt tocmai ca soldații unei armate care apără aceeași țară, cu toate că sunt din arme diferite: infanterie, cavalerie, artilerie, marină, aviație și au uniforme diferite. De aceea, când întâlnești un băiat care n-are aceeași religie ca voi, nu trebuie să aveți sentimente rele contra lui. Trebuie să recunoști că aparține aceleiași armate, cu toate că uniforma este diferită».

Tot el spune: «Nu ne naștem pentru noi, ci pentru a face bine altora».

Acest fel de a vedea este creștinism adevărat, luminat, cu *lubirea* la temelie, în inimă.

IV. Când eram comandant pe vaporul „Principesa Maria”, ședeam la Constantinopol de luni până vineri. Mi-am adus atunci și familia, instalând-o într-una din insulele Prinkipo.

Într-o zi plimbându-mă prin cartierul Galata, aud țipete. Un cal se ambalase și alerga nebun de-a lungul cheului, speriiind pe toți trecătorii. La un moment dat călărețul e trântit la pământ, unde rămase întins cu o adâncă rană la cap și piciorul fracturat.

Cum marinarii știu să dea primele îngrijiri unui rănit, mi-am pus cunoștințele în practică, până a sosit salvarea, ceva mai târziu.

Nu știu ce va fi spus soția mea prietenelor ei din insulă, dar știu că atunci când am apărut în orașel am fost primit ca un erou, care salvase viața unui om! Una din doamne, creștină, mă întrebă: «– De ce nație era cel pe care l-ați salvat?

– Nu știu doamnă, era un OM.

– Nu domnule comandant; dacă era turc sau ovrei, trebuia să-l lăsați să moară!».

Repet – și întreb – doamna era *creștină*? Ea trecea doar ca atare, dar nu era, ci sectară, lipsită de *lubire*, fără care nu poate fi creștinism.

V. Auziți ce scrie Mohamed în Coran: «Întinde mâna, fă afaceri, fii prieten și iubește pe mahomedanul care este bun mahomedan.

Întinde mâna, fă afaceri, fii prieten și iubește pe evreul care este bun evreu.

Întinde mâna, fă afaceri, fii prieten cu creștinul care este bun creștin.

Să te ferești însă de mahomedanul care nu e bun mahomedan, de creștinul care nu este bun creștin, de evreul care nu este bun evreu: acela este *Necredinciosul, Păgânul*».

Iată *lubirea* creștină, proferată de întemeietorul religiei musulmane. Din păcate, urmașii nu prea i-au ascultat totdeauna și cu sfințenie poruncile. Pot spune însă că în războiul din 1912-1913, cei care s-au purtat mai creștinește dintre beligeranți au fost turcii. Iar cine-i cunoaște, a avut prilejul să vadă ce oameni de treabă sunt, cât de creștinește se poartă musulmanii.

VI. Mă găseam la Rotterdam, pe unul din vapoarele care leagă diferitele părți ale marelui port. La o cotitură atenția îmi fu atrasă de strigăte disperate pe cheu: un băiețuș căzuse în apă și târât de curent, era pe punctul de a se duce la fund.

Scot haina, o dau soției mele în grijă și mă arunc în apă. Odată cu mine mai sări și un alt pasager. Prindem pe naufragiat, îl scoatem la mal, unde după ce fu readus la viață, fu luat la bătaie de tatăl său, fiindcă... «ticălosul nu învățase încă să înoate».

A doua zi sunt citat la căpitănia de port. În birou am găsit și pe tovarășul meu de creștinească faptă: era un englez, căpitan de vapor ca și mine. Căpitanul de port ne felicită și ne spuse: «– După regulamentele noastre, cel care salvează pe un semen al său de la înec primește recompensă 20 de florini. Cum ați fost doi, primiți fiecare câte 10 florini, adică 21 de lei».

N-am luat, bineînțeles, niciunul banii, ci i-am lăsat pentru Casa de ajutor a văduvelor și orfanilor de marinari.

Dacă am citat această întâmplare, a fost numai ca să vedeți că, pentru a scăpa viața unui pui de *olandez*, și-au riscat-o pe a lor un *englez* și un *român*, amândoi marinari

plini de *lubire* creștinească față de aproapele.

VII. Saint François în viața pământească era numai episcop și avea drept vecin de eparhie un alt episcop foarte legat de litera, de tipicul cărții, uitând spiritul, uitând *lubirea*. Acel episcop, ori de câte ori se afla în fața unei probleme mai grele, cerea sfatul lui Saint François, trimițându-i un mesaj printr-un băiețuș care străbătea muntoasa regiune călare pe un măgăruș.

Într-o zi, Saint François primi prin acel mesager următoarea scrisoare: «– Ajută-mă! Un regiment de cavalerie face manevre în eparhia mea. Suntem în plin postul mare și colonelul mă roagă a da voie ofițerilor și trupei să mănânce carne de pasăre. Ce să fac? Să calc canoanele?».

Saint François i-a răspuns: «– Dă-le dezlegare să mănânce și carne de vițel! Este de ajuns că ți-au cerut voie! Au dovedit astfel că sunt credincioși și respectă biserica».

Iată credință luminată, plină de *lubire*, care nu se uită la formă! Pentru aceasta unul a fost sfințit, iar numele celui alt nici nu se pomenește.

VIII. Având nevoie de un lemnar la bord, i-am supus pe candidați la un mic examen. Cel care m-a mulțumit mai mult, a fost un anume Iulian Demetrescu. La îmbarcare am fost prevenit de siguranță că e suspectat ca „bolșevic” și voi avea neplăceri la bord. Înarmat cu arma *lubirii*, care face subiectul acestei comunicări, nu m-am speriat, ci l-am înrolat în echipaj.

De la prima călătorie am văzut ce fel de om era: inteligent, autodidact, excelent lucrător, ordonat, devotat. Părinții lui erau unul evreu și altul creștin, iar el nu era nici evreu, nici creștin, „nici carne, nici pește”, cum spune bătrânul Manase. Fiind un băiat setos de lectură, l-am făcut și bibliotecarul vaporului.

În navigație obișnuiam ca duminica să-mi adun oamenii la o rugăciune în comun către Cel de Sus, după care treceam la inspecția vaporului. Intrând la lemnar în cabină, am găsit pereții acoperiți cu portretele marilor revoluționari ai lumii: Lenin, Karl Marx, Troțki, Engels, Tolstoi etc. L-am întrebat atunci: «– Foarte frumos! Toți au luptat pentru un mai bine în omenire. Dar cum se face că lipsește tocmai premergătorul, Cel care s-a sacrificat pentru binele omenirii?

– Care, domnule comandant?

– Isus Christos, care s-a răstignit pentru noi.

– Nu mi-a vorbit nimeni de el, dar din ceea ce văd că fac creștinii, îmi dau seama care trebuie să fie și învățăturile lui!».

Încheie lemnarul cu dispreț⁶. Nu am zis nimic, ci numai după inspecție i-am dat Sfânta Evanghelie. Că a citit-o și răscitit-o, nu mă îndoiesc. Dovada am avut-o la întoarcere când, la inspecția cabinelor, am găsit tabloul cu Răstignirea Mântuitorului la loc de cinste, printre celelalte.

Sămânța încolțise, dar nu rodise încă. Într-una din călătoriile spre America, el rămase acolo. Nu i-a mers greu fiindcă cunoștea limba. N-am mai știut nimic de el până în preajma sărbătorilor, când primii din America următoarea scrisoare, cu un motto care rezuma ce le spusese eu marinarilor, spre a-i preveni contra ispitei dolarilor, care i-ar fi îndemnat să dezerteze pe acolo:

«De le va fi bine, să le dea Dumnezeu bine;

De le va fi rău, nu eu i-am îndemnat la rău»

Delamare, Londra 1924

Decembrie 1925

Neuitatul meu Comandant,

Fostul lemnar, departe astăzi, liber, independent și senin în lumea lui, dar pururea recunoscător de la Oceanul Pacific, unde destinele lui se încheagă, vine să aducă respectuos expresia cea mai adâncă a gratitudinii sale neuitatului, nobilului și galantului său comandant de odinioară, care la temelia carierii lui de azi a pus o atât de solidă piatră.

Ideile dvs. s-au strecurat în mine și în această depărtată zi de Crăciun Californian, cum v-aș putea aduce o bucurie mai mare decât să vă asigur că acele idei le voi păstra întotdeauna și voi lupta pentru ele.

Niciodată inima nu va înceta să bată pentru acea cauză pe care dvs. o propovăduiți, pentru acea religie, pentru acea idee mare și depărtată a viitorului: „IUBIREA, realizarea visului sublimului CHRIST.

Eu personal am păstrat și realizat în viață ce ați voit ca să-mi rămână și a rămas: „Caută de fă pace între Ideal și realitate” – cât adevăr a fost în ele! Eu le-am urmat.

Rezultatele sfaturilor dvs.? Ele au întrecut visurile mele cele mai îndrăznețe. De curând mi-am luat licența la Universitatea din Berkeley în construcții și acum lucrez la una din cele mai mari case de filme de cinematograf din Hollywood, Los Angeles.

E drept că am suferit mult, dar am luptat bine și biruit bine. Sunt tare mândru ca după un așa scurt timp să pot da bune știri. E o datorie, trebuie să vă mulțumesc pentru tot ajutorul sufleteșc dat și păstrez speranța să mă pot plăti demn de aceasta.

Doresc și păstrez speranța că undeva, cândva, în câmpul larg al umanității, îmi voi întâlni din nou comandantul îndrumător, care nu m-a alungat.

Nu știu, voi fi poate atunci senator în mândra Casă Albă, dar știu că el va fi tare mândru de lemnarul său de odinioară.

Să trăiți la mulți ani cu toată familia, multă sănătate și mulțumire, iar bunului popor român, care încă-mi este drag, îi urez multă minte și înțelepciune ca să poată desăvârși marea operă cu atâtea sacrificii începută ieri.

Pot fi cu ceva de folos? Ordonăți la fel ca în trecut. Eu voi rămâne toată viața marinarul dvs. plin de respect și recunoștință”.

Iulian Demetrescu – azi Denay

Scrisoarea era însoțită de tăieturi dintr-un jurnal românesc din America, în care el publicase articole despre Biserica, despre necesitatea ierarhiei etc. Devenise și el propovăduitor!

Și câte alte exemple nu ar putea fi date de fiecare.

Sfânta noastră Scriptură, în Legea veche spune: «Ochi pentru ochi, dinte pentru dinte». Legea cea nouă, lăsată de Acela care a spus: «N-am venit să stric Legea, ci să o împlinesc», adică să o desăvârșească, spune: «De te lovește cineva pe obrazul drept, întoarce-i și obrazul stâng». Mulți au interpretat că religia creștină este a celor fricoși, a celor lași. Nu, e a celor buni, a celor însetați și totuși plini de iubire. În loc de a răspunde cu altă palmă, spre a ajunge la pumni, ciomag, cuțit, revolver, atacatorul se vede învins, prin atitudinea, prin stăpânirea de sine a celui plin de iubire.

IUBIREA dezarmează și pe cel mai înverșunat, potolindu-i mânia, învingându-i răutatea, a fiarelor chiar⁷.

IUBIREA învinge toate piedicile ce țin departe om de om și înlesnește buna înțelegere, apropierea între oameni. Când arma aceasta va fi folosită de toți, nu vor mai exista certuri, procese, omoruri; vor dispărea tribunalele, poliția, jandarmii; vor fi desființate închisorile, ocnele.

IUBIREA, această puternică armă, va izgoni tot ce poate dezbină: ura rasială; ura dintre popoare; ura dintre fiii aceluiași neam, pe tema ideologiilor politice; ura stărnită de ambiții, de lăcomie, de sete de înavușire, chiar între membrii aceleiași familii.

IUBIREA, această puternică armă, va întări legăturile de prietenie, va aduce acea visată solidaritate, pe care o practicăm noi marinarii: la semnalul S.O.S. – Save Our Souls, Salvați Oamenii Sinistrați – căpitanul nu întreabă ce pavilion poartă, de ce nație e nava sinistată, dacă și cum se închină lui Dumnezeu echipajul, ci «– Unde ești?». «– Curaj, îți vin în ajutor!». Și cu presiune mărită se îndreaptă spre locul sinistrului, unde, cu riscul vieții, marinarii voluntari se bat spre a se urca în bărcile de salvare și a înfrunta urgia valurilor, ca să-i salveze pe cei ce se vedeau în ghearele morții, fără altă nădejde decât în Dumnezeu și în această solidaritate a marinarilor.

IUBIREA este arma celor din serviciul sanitar – medici, infirmieri, surori de caritate – care stau de veghe și luptă să-i salveze de la moarte pe contaminați, pe răniți, pe muri-bunzi, chiar sub focul celui mai strașnic bombardament, sub ploaia de obuze, sub năvala microbilor. Câți și câte au căzut la datorie, dar și mai mulți sunt și cei sau cele care se înscriu să le ia locul.

IUBIREA, această armă puternică, este singura care nu-l obosește pe luptător, ci-l întărește; singura care, cu cât țâșnește mai cu aprindere, cu atât se întoarce mai năvalnică, întărindu-se și mai mult.

IUBIREA, arma aceasta puternică, este cea mai puternică, fiindcă nicio altă armă nu-i poate rezista, ci face pe cel mai înverșunat rival să cadă în brațele primitoare ale celui alt strigând: «FRATE!».

De ea este nevoie azi mai mult de când oricând. S-au irosit aproape 2000 de ani fără a fi fost folosită de toți și pretutindeni. Să luptăm cu ardoarea ce ea ne-o dă, ca să grăbim generalizarea ei: prin *Iubire la Frăție și Pace, la noi și în întreaga omenire. Aceasta este porunca lui Dumnezeu, trebuie să o îndeplinim dacă suntem oameni, nu fiare din junglă; dacă zicem că suntem creștini.*

Să nu spunem numai din buze CHRISTOS A ÎNVIAT, ci să dovedim că El a înviat cu adevărat și în sufletele noastre!⁸.

THE MOST POWERFUL WEAPON IN THE WORLD

The article presents information regarding rear admiral (r) Aurel Negulescu, his military career and his contribution at the enrichment of the sailor's culture. The article also presents a conference that is an example of his spirit, attitude and culture.

Keywords: Aurel Negulescu, Delamare, First World War, Romanian Navy League, conference

NOTE

1 Serviciul Istoric al Armatei.

2 Marian Moșneagu, *Dicționarul marinarilor români*, București, Editura Militară, 2008, pp. 346-348.

3 În *Cartea Creștinului* a Asociației „Miron Cristea”, găsim următoarele versuri: „Cruce, cruce părăsită/La o margine de drum/Coperișul tău se strică/Cu creștinii de acum”.

4 Faimoasa lege a lui Kepler, de fapt a lui Dumnezeu, marele astronom nefăcând altceva decât să o formuleze.

5 Cercetășia a fost în floare și la noi, întemeietorul sperând ca prin legăturile de prietenie între tineri, să se întărească solidaritatea în sânul Patriei, cum au reușit Pionerii Roșii în U.R.S.S., și să îndulcească raporturile internaționale, atunci când tinerii vor ajunge mari dregători în țările lor. Caracterul ei este înalt democratic, căci legea cercetașului spune între altele: „Cercetașul nu face deosebire de religie de avere sau de clasă socială. Cercetașul e muncitor; el respectă

munca și avutul altuia. Cercetașul face în fiecare zi o faptă bună, ori cât de neînsemnată ar fi. Cercetașul e dornic de învățătură și învață la rândul lui pe altul”.

6 Trist, dar adevărat? Necreștinii necunoscând Sfânta Evanghelie, judecă creștinismul după cum se poartă creștinii: nu totdeauna creștinește!

7 Chiar și fiarele sălbatice răspund la dragoste cu dragoste, împlânzitorii din circuri care dresează animalele cu teroare, deși intră înarmați în cușcă, mai toți pier sfâșiați de animalele ce-l urăsc și stau la pândă. Cei însă care le dresează cu blândețe, cu vorba dulce, cu iubire, intră dezarmați și uneori sunt apărați de atacurile altor fiare, chiar cu două picioare.

8 Comandor Aurel Negulescu (Moș Delamare), *Cea mai puternică armă din lume*, București, Institutul de Arte Grafice „Marvan” S.A.R.

Colonel (r) dr. Alexandru BUCUR¹

UN IMPORTANT BIOGRAF TRANSILVĂNEAN. CAPELANUL SAVA POPOVICI SĂVOIU (1818- 1906)

Personalitate valoroasă a Transilvaniei, Sava Popovici Săvoiu a fost unul dintre puținii biografi – poate chiar unicul – care a lăsat posterității o operă atât de vastă și de variată. După cunoștințele noastre, nici unul dintre biografii din Transilvania, și chiar din teritoriul locuit de români, nu a reușit performanța de a-și relata biografia (memoriile) pe un număr atât de mare de pagini, peste 24.500. Până la acest moment, despre Sava Popovici Săvoiu s-a scris destul de puțin. Cei care au creionat parțial viața și activitatea sa, au fost: Ioan D. Ștefănescu (1944); Bieltz, Irimie și Florescu, în 1955; Mihai Sofronie în 1968, 1969 și 1987; Nicolae Bocșan și Valeriu Leu în 2000; Valeriu Leu în 2000; Lucian Giura, în 2002; Nicolae Constantin, probabil, ultima dată în 2011 și subsemnatul, în 2011, 2013 și 2014.

Părinții. Tatăl său, Nicolae, s-a născut în anul 1777, la Sadu. A urmat studii teologice la Sibiu. Apoi a fost servitor în locuința lui Gheorghe Lazăr. S-a căsătorit în anul 1799, cu Opreana-Ioana născută Cimpoca, originară tot din Sadu. A fost hirotonit preot în 14 octombrie 1814, fiind repartizat la Râu Sadului, unde a ridicat – pentru locuitorii din cele patru cătune – un nou locaș de cult. Acolo a păstorit 22 de ani, până în 1836 când, prin moartea preotului din Sadu (Axente Popovici) a reușit să ocupe locul vacant, mutându-și și familia la locul de baștină².

Copilăria și studiile. Sava s-a născut în 11/23 octombrie 1818 (după propriile mărturii) în localitatea Râu Sadului unde și-a petrecut și copilăria³. A avut o copilărie fericită, colindând zonele din apropierea satului, făcând diverse năzbâtii și ocupându-se și cu pescuitul păstrăvilor din tumultosul râu Sadu. Pescuitul a rămas o îndeletnicire plăcută pentru el până la maturitate⁴.

Între anii 1835-1837 a urmat cursurile școlii grănicești din Veștem, pe care nu le-a definitivat din cauză că era mereu preocupat de agricultură și pescuit⁵. Tatăl său l-a înscris, în anul 1837, la *Școala normală catolică* (cu predare în limba maghiară) din Sibiu. Apoi s-a transferat la *Institutul Terezian* din același oraș, unde a fost înmatriculat sub numele de Papp Joszy⁶. Directorul școlii, Adam Knechtel, l-a luat ca servitor în casă. Descoperindu-i talentele artistice, în special în domeniul picturii, l-a recomandat pictorului Ioan Constand, de la care va lua primele lecții de pictură. După decesul gazdei, Sava a devenit servitor în casa pictorului⁷. La puțin timp a abandonat cursurile școlii și, după câțiva ani petrecuți la Sadu, a revenit la Sibiu în 1843, unde a urmat cursurile *Seminarului teologic ortodox*.

Cariera. În anul 1845, la recomandarea conducerii seminarului, a optat pentru ocuparea postului de profesor de

Capelanul Sava Popovici Săvoiu

muzică (cântări) de la *Școala confesională ortodoxă* din Deva. În orașul de la poalele impozantei cetăți și-a desfășurat activitatea pe o perioadă de cinci ani. Acolo a început să își scrie biografia. Totodată s-a dedicat pasiunii sale pentru pictură și – mai ales – sculptură, dar și studiului⁸. Tot la Deva a devenit învățător al copiilor comandantului cetății, Kemeny Lajos. Revoluția l-a surprins în acel oraș fiind nevoit, din cauza luptelor, să se refugieze în localitatea Poienița Tomii (jud. Hunedoara). Referitor la evenimentele din anii 1848-1849, a lăsat informații inedite și deosebit de prețioase despre desfășurarea acestora, în special în zona Devei, Hunedoarei și Sibiului. Descrierea evenimentelor tragice din perioada și zonele enumerate se întinde pe mai mult de 200 de pagini⁹.

În anul 1850 s-a căsătorit dar, după numai 11 săptămâni de mariaj, soția i s-a îmbolnăvit grav și a decedat, producându-i o rană sufletească cicatrizată cu greu¹⁰. Tot în acel an, episcopul Andrei Șaguna l-a recomandat și l-a ajutat să ocupe o funcție de preot militar în armata habsburgică, devenind capelan în *Regimentul de linie nr. 31*, care își avea

sediul la Sibiu, ulterior la Lvov (Lemberg, Liov, Lviv, în Galiția – azi Ucraina)¹¹.

Din cauza mișcărilor generate de unificarea Italiei, regimentul în care își desfășura activitatea Sava a fost mutat la Milano, odată cu trupele stabilindu-se acolo și el¹². A participat la luptele de la Magenta (14 iunie 1859)¹³ și Solferino (23 iunie 1859). La finele celei de-a doua bătălii a fost luat prizonier de către trupele franceze și dus în captivitate în Franța. Autoritățile, convingându-se că este român dar și preot, l-au eliberat la începutul lunii august. Cu acest prilej a vizitat, timp de cinci zile, cu acceptul francezilor, monumentele și vestitele muzee din Paris¹⁴. Și-a continuat activitatea în Italia. Despre bătălia de la Custozza (1866) va da detalii semnificative¹⁵. Apoi, din anul 1875, și-a desfășurat activitatea la Viena, până la pensionarea sa, în 1897. În celebrul oraș austriac a desfășurat o bogată activitate, pe toate planurile. Pe lângă obligațiile sale a ajutat și a participat și la desfășurarea evenimentelor religioase ale altor confesiuni. În momentul în care unul dintre ceilalți capelani lipsea – din varii motive – Sava îl înlocuia și rezolva problemele bisericești. După pensionarea forțată s-a retras la Sadu, unde avea cumpărată de ceva vreme o gospodărie. Acolo a și decedat, la data de 16/29 martie 1906, fiind înmormântat în curtea vechii biserici a localității¹⁶. Este necesar să scoatem în evidență faptul că, pentru ridicarea edificiului mitropolitan din orașul Sibiu a donat suma de 1.000 de coroane. A mai sprijinit material și activitatea tinerilor din cadrul societății „România jună”, la ale cărei adunări a participat de nenumărate ori¹⁷. A fost membru fondator al ASTREI din anul 1875 până la deces¹⁸.

Călătorii, în Transilvania.

Vom prezenta, cronologic, câteva dintre călătoriile efectuate în Transilvania și Banat, cele mai multe în timpul concediilor: Alba Iulia, Zlatna, Abrud (1844)¹⁹; Mediaș, Oșorhei, Bistrița, Iacobeni, Rădăuți (1850)²⁰; Orșova, Mehadia, Deva, Orlat (1870)²¹; Timișoara, Arad, Deva, Sibiu (1871)²²; Arad, Timișoara, Deva

(1872)²³; Arad, Oradea, Baziaș, Sibiu, Deva, Mehadia, Băile Herculane (1873)²⁴; Arad, Timișoara, Panciova, Baziaș, Deva, Petroșani, Arad (1874)²⁵; Arad, Deva, Sibiu, Sadu, Rășinari, Deva, Arad (1875)²⁶; Sibiu, Sadu, Deva, Brașov (1881)²⁷; Arad, Deva, Sibiu, Brașov, Tușnad (1885)²⁸.

Călătorii, în Imperiu. Din cauza funcției – era singurul capelan ortodox din imperiu – pentru a realiza serviciile religioase necesare soldaților români ortodocși din armata imperială, a fost nevoit să cutreiere în lungul și latul Europei. A călătorit prin Austria, Germania, Italia, Croația, Bosnia, Galiția, Silezia și Polonia. Succint, vom prezenta cele mai importante localități pe care le-a vizitat: Liov (azi în Ucraina), Kalvaria (azi oraș în Polonia), Tarnów (azi oraș în Regiunea Moravia-Silezia, Polonia), Demnița (1850)²⁹; Wilamontia, Titschein (azi Nový Jičín, Cehia), Wadowice (azi oraș în Polonia), Mischlenice, Gdun, Bochnia (azi oraș în Polonia), Tarnów, Przemyśl (azi municipiu în Polonia) (1851-1852)³⁰; Milano (azi oraș în Italia de nord), Locarno (azi oraș în Elveția) (1853)³¹, Mantova (azi oraș în Italia), Molia, Milano, Treviso (azi oraș în Regiunea Veneto, Italia) (1854)³²; Mantova, Verona (azi oraș în Regiunea Veneto, Italia), Villafranca (azi Villafranca di Verona, Italia), Legnano (azi oraș în Regiunea Lombardia, Italia), Rovigo (azi oraș în Regiunea Veneto, Italia), Montebello (azi Montebello Vicentino, municipiu în Regiunea Vicenza, Italia), Vicenza (azi oraș din Regiunea Veneto, Italia),

Udine (azi oraș în regiunea Friuli-Venezia Giulia), Corona, Ponte de Veglia (azi Veglia, oraș în Croația) (1856)³³; Mantova, Padova (azi oraș din Regiunea Veneto, Italia), Este (localitate situată la sud-vest de Padova), Vicenza, Montagnona (localitate situată la vest de Este), Vorigo, Valdagno (azi municipiu în Regiunea Veneto), Monte Spagato, Monte Campeto, Tirol (azi stat în vestul Austriei) (1857)³⁴; Padova, Vicenza, Demelbauer (1860)³⁵; Laibach (azi Ljubljana, capitala Sloveniei), Agram (azi Zagreb, capitala Croației), Padova, Vicenza, Fiume (azi Rijeka, oraș-port în Croația), Meran (azi Merano, oraș în nordul Italiei), Villach (azi oraș în sudul Austriei), Klagenfurt (azi capitala landului Carintia, Austria), Innsbruck (azi capitala Provinciei Tirol, Austria) (1867)³⁶; Fiume, Ljubljana, Feldes, Zengg (azi Senj, oraș în Croația), Zara (azi Zadar, oraș-port, Croația), Monte Magiore (grup muntos,

azi în vestul Croației) (1868)³⁷; Zengg, Fiume, Andorno (azi Andorno Micca, comună în Provincia Biella, Italia), Piemonte (regiune a Italiei), Verona, Milano, Biela, Torino, Padova, Florența, Roma, Triest (azi Trieste, oraș, Italia) (1870)³⁸; Fiume, Segnea, Agram, Karlstadt (azi oraș în landul Bavaria,

Capelanul Sava Popovici Săvoiu la anii senectuții

Doă tomuri ornamentate

Germania), Sebenico (azi oraș în Croația), Spalato (azi Split, oraș în Croația), Lissa (insulă fortificată, azi numită Vis, Croația), Calaro, Triest (1872)³⁹; Szolnok (azi oraș Ungaria), Debrețin (Debrecen, oraș Ungaria), Belgrad (azi capitala Serbiei) (1873)⁴⁰; Panciova (azi oraș din Voievodina, Serbia), Karlowitz (azi oraș în Serbia), Semlin (azi Zemun, oraș în Serbia), Petrovaradin (azi parte a orașului Novi Sad, Serbia), Budapesta, Viena (1875)⁴¹; Olmütz (azi Olomouc, oraș, Cehia), Brünn (azi Brno, oraș, Cehia) (1876)⁴²; Krems (azi Krems an der Donau, oraș, Austria), St. Pölten (azi capitala statului federal Austria Inferioară), Wiener Neustadt (azi oraș în Austria), Baden (azi oraș și stațiune în Austria), Möllersdorf, Kassau (1877)⁴³; Bosnia: Agram, Sissek (azi Sisak, oraș în Croația), Brood (azi împărțit: Slavonski Brod, aparținând Croației și Bosanski Brod, aparținând Bosniei-Herțegovina), Dervent, Kotorisko (azi oraș în Bosnia-Herțegovina), Doboj (azi oraș în Bosnia-Herțegovina), Maglaj (azi oraș în Bosnia-Herțegovina), Žepče (idem), Dumbrova, Zenicia, Sarajevo, Pedromania, Rogatitze, Vișegrad, Limm, Viena (1877-78)⁴⁴; Tyrnau, Olmütz, Gratz, Trieste, Gorizia, Udine, Venetia, Recoaro, Verona, Milano, Cammandona, Villafranca, Botzen, Innsbruck, Salsburg, Viena (1879)⁴⁵; Znaim, Olmütz, Teschen, Grafenburg, Ziegenhals (1885)⁴⁶; Teschen, Wiener-Neustadt, Eisenstadt, Budapesta (1888)⁴⁷; Neustadt, Eisenstadt, Möllersdorf (1889)⁴⁸.

Opera. Opera lui Sava Popovici Săvoiu se compune din scrierile sale, picturi și sculpturi. Dacă primele s-au păstrat și pot fi cercetate la arhivele din Sibiu, dintre picturi au rămas foarte puține care mai pot fi admirate la urmași. Despre sculpturi nu ne-au rămas decât măturii scrise. Vom aborda opera capelanului în ordinea în care am prezentat-o. Ne vom axa, în special, pe biografie și, succint, pe pictură și sculptură.

a. Biografia. Opera sa conține 40 de tomuri, (cu peste 24.500 pagini), unele având câte două sau trei părți (în total fiind 45 volume), inegale ca întindere, scrise în limba română, astfel: 13 volume cu alfabet chirilic (3/2, 3/3, 4/2-12), 32 cu alfabet latin (1-3/1, 4/1, 13-40). Explicația faptului că primele tomuri au alfabet latin este următoarea: notițele sale au fost distruse la Deva, de către unguri, fiind nevoit să le rescrie cu „litere străbune”⁴⁹. Cel mai redus tom, 8, are 262 pagini iar cel mai extins, 4/2, 898 pagini. A început redactarea acestora în anul 1848 iar ultimele însemnări păstrate sunt din anul 1901. La inserarea notițelor a utilizat cerneală neagră, în toate tomurile, caligrafia fiind îngrijită, chiar și în ultimele însemnări. Literele sunt de mici dimensiuni, în toate tomurile, limbajul utilizat este cel specific celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea. De regulă, fiecare tom conține însemnările pentru un an. Excepție fac tomurile: 1 și 2, unde sunt relatate evenimentele începând cu nașterea, copilăria, familia și terminând cu activitatea sa din Apuseni (1849); 4/1 (1851/2); 5/1 (1853/4); 13 (1862/3); 14 (1864/5); 15 (1866/7) și 40 (1890-1901). Este necesar a specifica excepțiile de la numerotare a volumelor. Astfel, următoarele tomuri au mai multe părți (volume): 3 (3); 4 (3) și 5 (2) iar două tomuri sunt alătu-

rate (11 și 12). Unele dintre ele sunt ornamentate de însuși autorul lor, fie prin adăugarea unei file care conține desene simple (în creion sau tuș negru) sau colorate. Alte tomuri au ornamentații realizate în tuș. Tomurile au fost legate în coperte din carton presat acoperit cu pânză, mai puțin tomul 3/2 (care are coperta din carton maro cu o frumoasă ornamentație) și tomul 40 care nu a ajuns să fie copertat. Toate tomurile sunt păstrate la *Arhivele Naționale, Serviciul Județean Sibiu, Fondul Manuscrise*, fiind donate respectivei instituții după anul 1970, de familia Bucșa din Sadu.

În memoriile sale a descris aspecte inedite și semnificative ale vieții sociale, politice, militare, religioase și culturale din a doua jumătate a secolului al XIX-lea din imperiu și, mai ales, din Transilvania. Viața religioasă ocupă un loc important în memorii, cuprinzând un mare număr de pagini. Sunt redată informații referitoare la organizarea bisericească, sărbătorile religioase românești și apusene, botezuri, cununii, înmormântări ș.a.

Un spațiu generos l-a rezervat învățământului confesional din Transilvania, mai ales celui românesc. A descris și învățământul grăniceresc, cu metodele dure, neomenoase, practicate pentru determinarea elevilor să învețe dar și a părinților pentru a-și trimite copiii la școală. Precizăm că descrierea modului de desfășurare a învățământului grăniceresc – cu metodele, manualele și perioadele de ținere a cursurilor – reprezintă o problemă unicat pentru zona Regimentului 1 grăniceresc de la Orlat. Pentru zona grănicerească sunt inedite și impresionante descrierile referitoare la localitatea Veștem, modul de pedepsire a locuitorilor care nu respectau legea, situația lor materială, starea localității ș.a., toate de importanță majoră pentru studierea desfășurării vieții în localitățile militarizate, unice prin singularitatea acestora dar și prin modul de tratare.

A lăsat posterității și numeroase descrieri ale datinilor și obiceiurilor din Transilvania, mai ales din zona actualului județ Sibiu⁵⁰. Pe lângă acestea a specificat și alimentele care erau utilizate în trecut, atât în Transilvania cât și în zonele unde și-a desfășurat activitatea⁵¹.

Pentru localitățile prin care a trecut a făcut descrieri amănunțite despre arhitectură, starea de curățenie, starea drumurilor etc. A lăsat posterității și o listă cu temperaturile cele mai scăzute care s-au înregistrat în Europa, pe o perioadă de câteva sute de ani. A mai descris dezastrele la care a fost martor: incendii, inundații, cutremure, ierni aspre, secetă. Interesante sunt și referirile la fenomenele cerești: eclipse de lună, de soare, comete, ploi de stele etc⁵².

A compus și numeroase poezii, importante nu atât prin valoarea artistică ci prin conținut. Acestea cuprind un spațiu destul de vast în opera sa, fiind prezente aproape în toate tomurile⁵³.

Întâlnirile cu personalitățile vremii sunt redată în detaliu, cu lux de amănunte. Prin deplasările sale, atât din Transilvania cât și din alte zone europene, a întâlnit numeroase personalități din toate domeniile (politic, economic, militar,

Pictură cu temă religioasă

religios, cultural). Descrie amănunțit și tragedia de la Mayerling (29 ianuarie 1889), înmormântarea și parastasul arhiducelui Rudolf⁵⁴.

b. Pictura și sculptura. Din fragedă pruncie a îndrăgit respectivele domenii artistice, fapt scos în evidență de tatăl său, la înscrierea lui Sava la școala din Veștem. Tot la Veștem va sculpta un penar pe care îl va vinde fiului șefului vămii din Turnu Roșu, fiind pasibil de a fi pedepsit. Dar, încântat de modul în care a fost realizat obiectul, învățătorul Ioan Coman l-a recompensat⁵⁵. Talentul la pictură i-a fost îmbunătățit la Sibiu, cu ocazia lecțiilor primite de la pictorul Ioan Costand⁵⁶. Apoi, la Rășinari, va fi inițiat în sculptură⁵⁷. În perioada cât a activat la Deva, a realizat cruci sculptate și pictate, din lemn și piatră, comandate de comunitățile din apropierea Devei. Autodidact, va reuși prin forțele proprii să se facă remarcat și, în 1879, va fi acceptat în societatea vieneză de pictură „Albrecht Dürer” unde a activat până în anul 1891, la pensionare⁵⁸. După anul menționat a creat foarte puțin din cauza problemelor de cataractă. A participat cu lucrări proprii la expoziția organizată de ASTRA în 1881⁵⁹. Din păcate, lucrările sale au fost dispersate după moartea sa, unele dintre acestea fiind descrise de I.D. Ștefănescu cât și de Bieltz și colaboratorii⁶⁰.

Așa cum am specificat mai sus, și-a decorat o parte dintre tomuri cu desene realizate în creion sau tuș, unele colorate. A creat și un desen în creion cu portretul amantei arhiducelui Rudolf, Maria Vetsera, decedată alături de moștenitor la Mayerling.

Avem mărturii că a lăsat urmașilor din Sadu o mulțime de tablouri în ulei, cu rame meșteșugit sculptate de el însuși, obiecte bisericești și multe alte opere artistice – laborios realizate – dar care s-au pierdut de-a lungul timpului⁶¹. **Concluzii.** Prin vasta sa operă, realizată în decurs de 53 de ani, Săvoiu a lăsat posterității un valoros material care poate fi fructificat de cercetătorii interesați de toate domeniile vieții transilvănene și parțial europene, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea: socială, politică, economică, religioasă, militară etc. A imortalizat date unice, referitoare la Regimentul grăniceresc de la Orlat, învățământ, revoluția de la 1848-1849, personalități transilvănene și străine, obiceiuri și folclor, arhitectură, alimentație, toponimie, dezastre. Cu toate că nu s-a remarcat ca un scriitor versat, opera sa poate aduce completări importante la clarificarea unor evenimente ale epocii. Totodată reprezintă o sursă importantă pentru studierea regionalismelor și limbajului specific celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea din Transilvania.

Bibliografie

Arhivele Naționale, Serviciul Județean Sibiu, Fond: *Stare civilă Râu Sadului și Manuscrise*.

Anale 1905 – „Analele Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român”, nr. IV, iulie-august 1905, Sibiu.

Bieltz și colab. 1955 – J. Bieltz, C. Irimie, V. Florescu, *Însem-*

nări despre un pictor ardelean necunoscut din secolul al XIX-lea, în „Studii și cercetări de istoria artei”, nr. 3-4/1955, București, pp. 38-45.

Bocșan, Leu 2000 – N. Bocșan, V. Leu, *Revoluția de la 1848 din Transilvania în memorialistică*, Cluj-Napoca, 2000.

Bucur 2011 – Al. Bucur, *Produse alimentare utilizate în zona sudică a Sibiului, în secolul al XIX-lea, consemnate în memoriile lui Sava Popovici Săvoiu (1818-1906)*, în „Istorie și tradiție în spațiul românesc, Hrana – între necesitate și artă, la români și minorități”, 8, Sibiu, 2011, pp. 99-110.

Bucur 2013a – Al. Bucur, *Deva la Revoluția din 1848-1849, oglindită în opera lui Sava Popovici Săvoiu*, în „Sargetia”, IV (XL), s.n., Deva, 2013, pp. 323-332.

Bucur 2013b – Al. Bucur, *Viața și opera. Sava Popovici Săvoiu (1818-1906): capelan, biograf, pictor și sculptor*, în Collegium Mediense, III, Comunicări științifice, XII, Mediaș, 2013, pp. 96-100.

Bucur 2014a – Al. Bucur, *O personalitate sibiană complexă: Sava Popovici Săvoiu (1818-1906)*, în „Rezervistul sibian”, I, 3/iulie-septembrie 2014, pp. 20-24.

Bucur 2014b – Al. Bucur, *Viața și opera capelanului Sava Popovici Săvoiu (1818-1906)*, în „Imaginea în istorie. Tipologii de ieri și de azi. (Lucrările Conferinței Naționale, Cluj-Napoca, 19-20 aprilie 2013)”, Cluj-Napoca, 2014, pp. 433-442.

Carmen 2005 – A. Carmen, *Călătoria lui Sava Popovici Săvoiu*

între aventură și turism, în „Actele simpozionului Banatul iugoslav trecut istoric și cultural”, „Medjunarodni simpozijum Jugoslovenski Banat-istorijska i kulturna proslost”, Novi Sad, 2005, pp. 92-98.

Coman 2014 – I. Coman, *Hronica Ardialului*, Ediție îngrijită de Al. Bucur, Brăila, 2013.

Constantin III – N. Constantin, *Dicționar de personalități istorice românești*, ediția a III-a. Revizuită și adăugită, f.a., f.l., p. 261.

Giura 2002 – L. Giura, *Sadu. File de istorie*, Sibiu, 2002.

Hămbășan 1981 – D. Hămbășan, *Monografia comunei Sadu, județul Sibiu*, Sadu, 1981, manuscris.

Munteanu 2015 – C. Munteanu, *Repere istorice și cultural-turistice*, Sibiu, 2015, pp. 21-22.

Protocol 1813 – *Protocolulu Botezatiloru din Riulu-Sadului începutu la Anulu 1813*.

Săvoiu 1-40 – S.P. Săvoiu, *Biografia capelanului milităresc Sava Popovici Săvoiu*, tom 1-40, 1848-1901.

Sofronie 1968 – M. Sofronie, *Revoluția de la 1848 în părțile Devei. File dintr-un manuscris transilvănean. Sava Săvoiu-Popovici*, în „Magazin istoric”, an II, nr. 6 (15), iunie 1968, pp. 34-38.

Sofronie 1969 – M. Sofronie, *Un manuscris transilvănean din secolul al XIX-lea. „Biografia capelanului milităresc Sava Popovici Săvoiu” (1818-1906)*, în „Muzeul Brukenthal. Studii și comunicări”, 14, 1969, pp. 395-409.

Sofronie 1987 – M. Sofronie, *Răzvrătirea sătenilor din Râu Sadului din 1829 oglindită în memoriile capelanului Sava Popovici Săvoiu*, în „Anuar. Complexul muzeal Sibiu”, I, Sibiu, 1987, pp. 53-58.

Ștefănescu 1944 – I.D. Ștefănescu, *Sava Popovici, un protopop transilvănean, cărturar ales și pictor necunoscut*, în „Revista istorică română”, 14, București, 1944, pp. 437-441.

Telegraf 1906 – *Înmormântarea protopresbiterului Sava Popovici*, în „Telegraful român”, anul LVI, nr. 33 din 23 Martie (5 Aprilie) 1906, Sibiu.

Transilvania 1875 - *Procesu verbale luatu in sedinti'a ordinaria a comitetului asoc. trans. tienuta in 28. Sept. c. n. 1875 sub presidiulu dlui presedinte lac. Bolog'a*, în „Transilvania”, anul VIII, nr. 22, Brasiovu, 1 Novembre 1875, p. 241.

EIN WICHTIGER SIEBENBÜRGISCHER BIOGRAPHER. DER KAPLAN SAVA POPOVICI SĂVOIU (GEB. 1818-GEST. 1906)

Sava Popovici Săvoiu wurde im Dorf Râu Sadului, Kreis Sibiu, geboren und hat seine Kindheit dort verbracht. Später

zog er mit der Familie zusammen von dort nach Sadu, der Ursprungsdorf seiner Eltern, um. Nach der Studiumzeit in Sadu, Veștem und Sibiu, wurde er Pfarrer geweiht. Er bekam eine Stelle als Regimentpfarrer in den verschiedenen europäischen Kampplätzen der österreich-hungarischen Streitkräfte, die damals zahlreiche rumänische Militäre enthielten. Inzwischen hat er ausführlich über die besuchten Länder, sowohl über die Sehenswürdigkeiten: Bräuche, Küche, Architektur, Persönlichkeiten, als auch über die Katastrophen geschrieben. Er interessierte sich auch für Malerei und Bildhauerei. Als Ruheständler wohnte er wieder, bis zu seinem Tod, in Sadu. Seine Bibliographie hat ihm überleben und besteht aus 44 Bände, die eine wertvolle Forschungs- und Inspirationsquelle für die zweite Hälfte des 19. Jh. ist.

Schlüsselwörter: Lehrer, Pfarrer, Kaplan, Erstpriester, Maler, Bildhauer, Biograph

NOTE

1 Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria”, filiala Sibiu.

2 Săvoiu 1, pp. 202-208; Săvoiu 10, pp. 132-143; Giura 2002, p. 108; Bucur 2013b, p. 91.

3 Protocol 1813, F. 7r; Sofronie 1969, p. 395; Giura 2002, p. 108; Coman 2013, p. 12; Bucur 2013b, p. 91; Bucur 2014a, p. 20; Bucur 2014b, p. 433; Munteanu 2015, p. 21.

4 Săvoiu 1, pp. 199-274, 628-654; Bucur 2013b, p. 91; Bucur 2014a, p. 20; Bucur 2014b, p. 433; Munteanu 2015, p. 21.

5 Săvoiu 1, pp. 453-539, 581-594; Coman 2013, pp. 12, 13, 14; Bucur 2013b, p. 91; Bucur 2014a, p. 20; Bucur 2014b, p. 433; Munteanu 2015, p. 21.

6 Săvoiu 1, pp. 655-710; Giura 2002, p. 108; Coman 2013, p. 12; Bucur 2013b, p. 91; Bucur 2014a, p. 21; Bucur 2014b, p. 434; Munteanu 2015, p. 21.

7 Săvoiu 1, pp. 655-710.

8 Constantin III, p. 261; Giura 2002, p. 109; Bucur 2013b, p. 91; Bucur 2014a, p. 21; Bucur 2014b, p. 434; Munteanu 2015, p. 21.

9 Săvoiu 1, pp. 1-8, 16-71, 83-144, 275-300, 550-568; Săvoiu 2, pp. 512-565; Sofronie 1968, pp. 34-38; Sofronie 1969, pp. 397-398; Bocșan, Leu 2000, pp. 173-268; Constantin III, p. 261; Giura 2002, p. 109; Bucur 2013a, pp. 323-332; Bucur 2013a, p. 91; Bucur 2014a, p. 22; Bucur 2014b, p. 435; Munteanu 2015, p. 21.

10 Săvoiu 3/1, pp. 9-24; Săvoiu 3/2, pp. 292-310, 328-412; Bucur 2013b, p. 91.

11 Săvoiu 3/3, pp. 480-614; Constantin III, p. 261; Giura 2002, p. 109; Bucur 2013b, p. 91; Bucur 2014a, p. 22; Bucur 2014b, p. 435; Coman 2013, p. 12; Munteanu 2015, p. 21 (eronat, 1849).

12 Săvoiu 9, pp. 223-227, 272-309; Coman 2013, p. 12.

13 Săvoiu, 11-12, pp. 131-137; Coman 2013, p. 13.

14 Săvoiu 10, pp. 523-549; Coman 2013, p. 13.

15 Săvoiu 15, pp. 95-104.

16 Telegraf 1906, p. 2; Constantin III, p. 261 (arată, eronat, că s-a pensionat în anul 1872).

17 Săvoiu 24, pp. 40-60, 116-121; Săvoiu 25, pp. 448-454; Săvoiu 26, pp. 150-159; Săvoiu 28, pp. 33-69; Săvoiu 30, pp. 35-48; Săvoiu 33, pp. 536-543; Săvoiu 36, pp. 542-546;

Săvoiu 39, pp. 32-41; Coman 2013, p. 12.

18 Transilvania 1875, p. 241; Anale 1905, p. 118; Sofronie 1969, p. 408.

19 Săvoiu, 2, pp. 141-149.

20 Săvoiu, 3/3, pp. 526-557.

21 Săvoiu 9, pp. 107-223.

22 Săvoiu 19, pp. 222-333.

23 Săvoiu 20, pp. 104-107, 257-265.

24 Săvoiu 21, pp. 231-265.

25 Săvoiu 22, pp. 56-128, 172-209.

26 Săvoiu 23, pp. 266-280, 305-321, 363-378.

27 Săvoiu 30, pp. 374-445, 484-497.

28 Săvoiu 34, pp. 185-216, 268-285; Bucur 2013b, p. 92.

29 Săvoiu 3/2, pp. 472-546.

30 Săvoiu 4/1, pp. 90-203.

31 Săvoiu 9, pp. 272-309.

32 Săvoiu 10, pp. 6-39.

33 Săvoiu 13, pp. 5-8, 35-89, 121-131.

34 Săvoiu 14, pp. 11-39, 116-144, 459-503, 521-531.

35 Săvoiu 15, pp. 7-23.

36 Săvoiu 4-7, pp. 112-126, 130-168.

37 Săvoiu 16, pp. 9-111, 161-185.

38 Săvoiu 18, pp. 33-54, 322-425.

39 Săvoiu 19, pp. 110-139, 179-220.

40 Săvoiu 21, pp. 76-129, 145-223.

41 Săvoiu 23, pp. 24-103, 254-260, 394-436.

42 Săvoiu 24, pp. 365-382.

43 Săvoiu 25, pp. 97-129, 240-247, 310-314.

44 Săvoiu 26, pp. 233-248, 371-384; Săvoiu 27, pp. 389-473, 492-786, 838-856.

45 Săvoiu, tom 28, pp. 106-228, 249-287, 359-512.

46 Săvoiu 33, pp. 134-154, 182-214.

47 Săvoiu 37, pp. 152-321.

48 Săvoiu 38, pp. 146-168; Carmen 2005, pp. 92-98; Bucur 2013b, pp. 92-93.

49 Săvoiu 1, p. VI; Constantin III, p. 261 (eronat, 44 tomuri).

50 Săvoiu 3/3, pp. 128-196; Bucur 2013b, pp. 93-94.

51 Bucur 2011, pp. 99-110.

52 Săvoiu 17, pp. 199-210; Idem 18, pp. 205-219,

424-428; Săvoiu 29, pp. 356-361; Săvoiu 30, pp. 62-70, 249-252, 265-268, 548-564; Săvoiu 33, pp. 474-482; Săvoiu 34, pp. 503-508, 535-538; Săvoiu 35, pp. 291-298; Săvoiu 39, pp. 240-244.

53 Săvoiu 1, pp. 144-145, 157-168, 178-183, 374-375, 380-382, 390-392, 434, 527-528, 533-534, 539-548, 742-744; Săvoiu 2, pp. 431, 568-569, 573; Săvoiu 3/1, pp. 1-70; Săvoiu 3/2, pp. 1-2, 13-15, 18-20, 22-24, 54-55, 77-78, 80-85, 95-97, 100-103, 107-111, 148-151, 166-169, 174-185, 188-191, 208-209, 219-223, 243-251, 275-277, 387-395, 403-404, 417-418, 423-424, 446-448, 465-466; Săvoiu 5/2, pp. 896-897, 1098-1099; Săvoiu 6, pp. 119 și 504-511; Săvoiu 7, pp. 6-7; Săvoiu 8, pp. 116-117, 138 și 255; Săvoiu 9, pp. 190-191, 194-197, 346-349, 584-586, 592-593, 622-623 și 689; Săvoiu 13, pp. 520-523; Săvoiu 15, pp. 276-278; Săvoiu 16, p. 384;

Săvoiu 19, pp. 417, 503-522, 525-531 și 534; Coman 2013, pp. 88-90.

54 Săvoiu 38, pp. 19-75.

55 Săvoiu 1, pp. 484-487, 491-495.

56 Idem, pp. 595-603, 707-711; Săvoiu 2, pp. 36-55.

57 Idem, pp. 68-71.

58 Săvoiu 3/3, pp. 470-476; Săvoiu 19, pp. 257-265; Săvoiu 22, pp. 341-356; Săvoiu 28, pp. 512-515; Săvoiu 29, pp. 98-103, 388-395; Săvoiu 30, pp. 48-53; Săvoiu 31, pp. 114-120; Săvoiu 32, pp. 35-45; Săvoiu 33, pp. 51-56, 214-222.

59 Săvoiu 30, pp. 307-312.

60 Ștefănescu 1944, pp. 437-441; Bielz și colab. 1955, pp. 38-55.

61 Ștefănescu 1944, pp. 439-440; Bucur 2013b, p. 94.

Comandor (rtg) Gheorghe VARTIC

ARHIEREUL NARCIS CREȚULESCU, UN ÎMPĂTIMIT IUBITOR AL ISTORIEI

Cine se încumetă, astăzi, să scrie o istorie completă și veridică a Mănăstirilor Neamț și Secu nu poate să eludeze truda a doi duhovnici cărturari ai vremii lor – ieromonahul apoi ieroschimonahul Andronic Popovici și arhiereul Narcis Crețulescu. Primul, trăitor între anii 1820-1893, autor al unei uriașe cronici în mai multe volume care înșiră viața și faptele stareților și sfinților ocrotitori ai acestor vechi lăcașuri de rugăciune, de la întemeierea lor până la 1867. Cel de al doilea, un împătimit iubitor al istoriei, copist și tălmăci a numeroase inscripții și manuscrise, înregistrator conștiințios al evenimentelor la care a fost martor, dar și autor al monografiilor unor mănăstiri din ținuturile Neamțului, Sucevei sau Doroheiului. Meritul lui Narcis este că a lărgit aria investigațiilor predecesorului său și a continuat cronică începută de acesta aducând-o până la începutul veacului al XX-lea. Prin osârdia lui Narcis Crețulescu, tomurile duhovnicului Andronic au fost copiate și completate cu informații rezultate din cercetarea altor surse sau cu fapte trăite de dânsul, astfel încât astăzi ele alcătuiesc zece volume de manuscrise păstrate la Biblioteca Academiei Române. Mihail Sadoveanu îl descrie ca având „un suflet de cronicar naiv și simplu. Era și puțin poet. La însemnările răzlețe, la hrisoavele scăpate de prădăciuni și focuri, el adăogise dragostea lui și, mai mult, din nemărginita lui dragoste decât din documente alcătuiuse el un trecut viu de cinst și slavă”².

Nicolae Crețulescu pe numele său de mirean, născut la 3 decembrie 1835, a fost unicul fiu al preotului Ioan și al presviterului Catina din satul Costești, Ținutul Botoșanilor. Familia și apoi școala bisericească din Mănăstirea Gorovei i-au fost primele călăuze în învățarea cititului, a scrierii și a muzicii psaltice. Decesul prematur al părinților săi, când copilul abia împlinise vârsta de 15 ani, a dus la preluarea lui în grija stăreției Mănăstirii Neamț, grație căreia urmează cursurile seminarului de aici. La 28 februarie 1859 a fost tuns în monahism, primind numele de Narcis. Avea 24 de ani.

Între anii 1861-1866 urmează Seminarul superior „Veniamin Costachi” de la Iași. Aici se dovedește un elev eminent cu o purtare exemplară, remarcat de profesori renumiți – i-am menționat doar pe marii arhiepiscopi Neofit și Filaret Scriban sau pe eruditul Constantin Erbiceanu – ceea ce a determinat conducerea instituției să-i încredințeze postul de bibliotecar,

poziție care-i conferea pe deplin accesul la nesecatul izvor de învățătură al cărților. La 27 octombrie 1863, elevul Narcis Crețulescu este hirotonit ierodiacon de arhiereul Isaia Vicol în biserica Mănăstirii Bărboi din capitala Moldovei.

Nevoit să urmeze un an cursurile Facultății de Litere și Filozofie, deoarece Facultatea de Teologie fusese desființată, Narcis Crețulescu împlinește și stagiul de ierodiaconie și este hirotonit ieromonah de același arhiereu Isaia Vicol, în bise-

rica Mănăstirii Golia, la 16 aprilie 1867. Recrutat ca preot militar, a predat și ore de religie în garnizoana Iași, fapt evocat într-un toast rostit mai târziu: „*DI Adrian³, ministru de resbel, m-a luat de pe băncile Universității de Iași, de la Facultatea de știință și m-a făcut preot și profesor militar unde am servit mulți ani, bucurându-mă de respectul întregii armate Românești și în timp de război și în timp de pace. Închin acest pahar întregii Armate Românești și în special Școlii Militare din Iași. Trăiască Armata Română! Trăiască Școala Militară din Iași!*”⁴.

A urmat hirotesirea ca duhovnic și apoi numirea sa, începând cu 6 septembrie 1872, ca profesor de religie și limba română, trecând, pe rând, la catedrele unor școli din Brăila, Ismail sau București și în cele din urmă la Iași.

La 29 iulie 1874, Mitropolitul Moldovei Calinic Miclescu l-a ridicat la rangul de protosinghel. Egumen al Mănăstirii „Sfântu Sava” din Iași în perioada 1877-1880, apoi director al semi-

narului din Huși din aprilie 1880 unde ca profesor predă morala și pastorală, Narcis Crețulescu este ridicat la treapta de arhimandrit, pentru ca la sfârșitul aceluiași an să fie ales, cu aprobarea Patriarhiei din Constantinopol, arhiereu pentru Mitropolia Moldovei și Sucevei, primind titlul „Botoșăneanul”. Ca vlădică, devenea, astfel, membru al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

După șase ani, sub presiunile politice⁵, vlădica Narcis demisionează din funcția de director al seminarului hușean și din aceea de membru al Sf. Sinod și se întoarce la Mănăstirea Neamț unde se dedică scrisului⁶.

Urmează o perioadă tot de șase ani de activitate intensă de studiere și copiere a documentelor păstrate în biblioteca mănăstirii cu scopul de a completa osteneala duhovnicului Andronic și de a pune în lumină lucruri noi, trecute cu vederea de primul cronicar sau nelămurite pe deplin⁷.

Arhiereul Narcis Crețulescu

„Eu arhiereul Narcis Crețulescu, proin (fost – n.a. G..V.) Botoșaneanul, vin cu 25 de ani în urma Părintelui Andronic și cercetez, cu acelaș drept, trecutul istoric al Sfințelor Mănăstiri Neamțu și Secu, și paralel cu Sf. Sa am cercetat și am capitalizat și alte idei din alte fântâni mai largi și mai adânci care nu sînt cuprinse în scriptul Păr. Andronic. Pe aceste idei voiesc a le scrie acum aice, cât s'a putea mai scurt și mai repede. Pentru că presupun că cetitorul va ști din istoria precedentă a păr. Andronic, care este scrisă cu probe documentale, faptele stareților următori lui Paisie, silindu-se a lăuda conduita lor, chiar și când nu era așa și erau nemorali, de aceea noi scriem aice sumar ceea ce tace Sf. Sa, sau ceea ce vedem în zare numai printre rândurile cărții Sf. Sale, sau aceea ce știm altfel – divergența ideilor”⁸.

Nu i-a fost deloc ușor. Călugării nemțeni nu știau să se folosească de biblioteca păstrătoare de manuscrise vechi⁹, fapt observat și de însoțitorul de presă al domnitorului Carol I, în timpul periplului său la Neamț, la 17 august 1866. Pe de altă parte, stareții mănăstirii se arătau foarte restrictivi față de folosirea unor acte și documente din arhivă sau bibliotecă¹⁰.

Stăruitor și sânguincios, arhiereul Narcis își consacră tot timpul cercetării, ba chiar plătește pe un călugăr bătrân ca să-i copieze tomurile duhovnicului Andronic: „Să se știe că Sf. Sa preotul George Epure aflător la bolnița bătrînilor din S. M-re Neamțul au scris această copie după rugămintea și plata ce i-am dat eu – cîte 30 de bani de coală – și au scris-o în anul 1888 luna octombrie, ca să fie pentru trebuința bibliotecii mele. Arhiereul Narcis Crețulescu”¹¹.

Toată grija lui era să rămână însemnate pentru urmași faptele înaintașilor. „Am scris asta, eu, Narcis, ca să se știe” – este laitmotivul care domină sutele de pagini ale scrierilor bătrînului arhimandrit, care acoperă cinci secole de istorie a Mănăstirilor Neamț și Secu, dar și a împrejurimilor acestora.

Scrierile sale, în cea mai mare parte nepublicate, constituie valoroase surse de informații privitoare la trecutul îndepărtat sau apropiat al multor sate și târguri situate pe fostele moșii ale Mănăstirilor Secu și Neamț sau aflate în împrejurimile acestora, întrucât vlădica obișnuia să facă vizite și să slujească în bisericile din Pipirig, Vânători-Neamț, Râșca, Tg. Neamț, Bistrița și din alte locuri, prilejuri cu care consemna pe larg cum a ajuns acolo, cu cine s-a întâlnit, ce a văzut, astfel că toate aceste relatări alcătuiesc un tablou al vieții social-economice a oamenilor ce trăiau în această regiune, al ocupațiilor lor, al felului în care își administrau gospodăriile, cum se îmbrăcau, cum întâmpinau sărbătorile, cum își respectau tradițiile și obiceiurile etc. Evoluția și involuția puterii economice generată de uriașa avere funciară a celor două mari lăcașuri de rugăciune reprezintă axa principală a demersului istoriografic al arhiereului nemțean. În viziunea sa, secularizarea averilor mănăstirești înfăptuită de domnitorul Al. I. Cuza constituie punctul nodal care avea să deter-

mine un declin economic al așezămintelor religioase de la Neamț și Secu, dar și mutații importante în starea economică a oamenilor din această regiune. Tomurile scrise de Narcis Crețulescu sunt pline de tabele statistice ale averilor mănăstirești de înainte și de după secularizare.

Aflăm că veniturile mănăstirilor proveneau, în cea mai mare parte, din gospodăriile administrate de schiturile subordonate, adevărate ferme agricole numite mitoace și conduse de nacialnici sau dichii, mai mult sau mai puțin capabili să gestioneze averea de care răspundeau:

„Mănăstirea Neamțu cu toate schiturile sale și Mănăstirea Secu cu toate schiturile sale are fiecare în parte mitoace unde șede[a] persoanalul de administrație și de serviciu. Acele mitoace era[u] prin târguri mari sau mici, pe la moșii, pe la vii, pe la târle sau pe la livezi și pe oriunde povățuie interesul gospodăriei. Mitoace erau multe. Avere sau zestrea lor se schimba după rolul mitocului. Alteori zestrea scade ori crește după calitatea de hârnicie și de economie a dichiiului ori a năcealnicului. Uneori erau dichii de aceia care ți-era mai mare dragul să-i privești gospodăria. Alteori erau și de aceia de-ți era scârbă să-i vezi. Unia lucra neobosit pentru dragostea Maicii Domnului și a Mănăstirii lui. Alții făceau slujba de mîntuială ca să se zică că face. Unia era leneși și nătărăi. Alții suge[au] voinicește, făce[au] stare din care își croie[au] altă viață, altă destoinicie”¹².

Zestrea mănăstirilor, a schiturilor și a mitoacelor lor este prezentată

pe baza catagrafiilor din 1843, 1855 și 1858 și a listelor de inventar aflate în catastifele stăreților. Ea este comparată cu situația de după secularizare. Tabloul uriașei averi mănăstirești din prima jumătate a secolului al XIX-lea este alcătuit cu minuțiozitate, defalcat pe mitoace, reprezentând venituri și cheltuieli contabilizate cu rigoare matematică. Autorul își justifică demersul: „A scrie zestrea fiecărui mitoc în parte cu toate prefacerile ei ulterioare sau anterioare este și prea mult și prea obositor. A nu scrie deloc este a trece sub tăcere atâtea fântâni cu avere pre câte și mitoace. Este dar drept a le scrie succesiv, unul după altul, repede, pe scurt, în rezumat, măcar pe cele mai principale dintre ele, așa fel ca cititorul înțelept să-și poată face o idee – pe cât s-o putea mai dreaptă – din zestrea mitocului scris și asupra mitocului nescris, încât la ultimul rezultat să se poată conchide cam ce fel de zestre și cam ce calitate avea Mănăstirea Neamț-Secu pe la mitoacele ei. Ce s-au făcut acea gospodărie și cât de bine a făcut cel ce a desființat-o”¹³.

Mitoacele supuse „auditului” lui Narcis sunt: firiseele (ferăstraiele mecanice) de la Rusu pe apa Nemțșorului, de la Boboiești pe apa Dolia și de la Braniște pe Neamțu Mare; văcăria din Braniște; mitoacele de pe moșiile Vânători (inclusiv cele două biserici ale satului), Pipirig, Mănești, Petricani, Judești, Gugea, Mogoșești, Vișanu-Iași, Țara de Jos (Țifești, Varnița, Nicorești, Furceni, Bulucu, Urguești) cărora li se adaugă cele din Iași, Târgu Neamț, Botoșani, Roman, Bârlad, Galați, din

Basarabia ș.a. Sunt inventariate suprafețele semănăturilor și produsele obținute, numărul animalelor (vite, cai, oi, porci), numărul prisăcilor.

„Avea tuturor mitocelor adunată la un loc – conchide autorul – *dă o avere așa de mare încât invidia pe toți cei ce au săpat groapa secularizării și care nu au fost în pururea gospodari*”¹⁴.

Consecințele secularizării sunt constatate „pe viu” de către bătrânul arhimandrit care scrie cu evidentă amărăciune: „*Atât vitele de la Văcăria Mănăstirii, precum și bivoli albi și negri de la Bivolăria Mănăstirii erau în trecut din soiurile cele alese, ca bune și frumoase, așa că ți-era mai mare dragul să le tot privești. Cu secularizarea, cu sărăcia și cu lăcomia hultuită de astăzi, s-au tot vândut pripasurile bune...astfel că astăzi au rămas niște vite de ți-i frică să le privești*”.

„La Braniște, Mănăstirea are multă gospodărie fiindcă acolo era o moară cu toate acaretele și zestrea ei bună. Era o prisacă cu livadă, cu case, cu zemnic, cu șură, cu zestre bună ca la cea mai întinsă prisacă, cu cal și căruță, cu vacă cu vițel și alte obiecte de gospodărie și alte obiecte de gospodărie de lux și de hrană. Era chiuă cu toate ale ei, era grădină de zarzavaturi și legume și, între toate, aici era Văcăria cea mai bogată cu case de tot felul, cu șuri, cu ocoale, cu grădini întinse, cu zestre întinsă și bogată, mai ales în vite (507 capete). Era catagrafia de zestre prea lungă și încurcată, mai ales în ciuveile de gospodărie a fructului – de la vacă și în uneltele carelor și a cotiugilor de boi. Catagrafia fiind prea lungă în trecut, de la secularizare ea s-a tot redus prin uz și sărăcie...”.

„Dacă se ține seama de starea Țării Moldovei în anii arătați mai sus, de starea recoltelor și a boerescurilor, precum și de starea Mănăstirii Neamț-Secu cu toate schiturile și greutatea întreținerii lor și de chipul cum se urzeau intrigi și se băteau pene în toate părțile și cum mănăstirii i se luau rușfeturi în bani și în produse și în vite și în tot soiul de obiecte în scop de a-i mulge pe călugări și a le țese secularizarea care a și urmat în anul următor 1859, apoi ușor se va constata că Mănăstirea în acele timpuri a avut avere mare după cum se arată prin tablourile de mai sus. Cu toate că în acele tablouri nu sunt cuprinse și cifrele de mii de rușfeturi, precum și a celor ce se treceau ca cifre de buzunar zilnic, în plus încă și cifrele îndosite de slujbași și a celor pierdute din forță majoră, iată pentru ce Mănăstirea Neamț era bogată, îndestulată, vizitată și titluită de Ierusalimul Moldovei. Secularizarea a pus capac la toate” (subl. – N.C.).

„Inventarul din 1874 arată lămurit starea de decadență a Schitului Vovidenia. Acest schit, înainte de secularizare, era floarea liniștii, a traiului și cuvioșeniei și model de gospodărie și de avere. Astăzi e un schit model de escrocherie și mizerie. Este rușine a vorbi despre dânsul mai mult”.

În fața acestei realități dezolante, Narcis nu ezită să recunoască faptul că factorii care au dus la decăderea economică a Mănăstirii Neamț-Secu, în a doua jumătate a secolului al

XIX-lea, au fost „lipsa de control, nedreptatea guvernului și lăcomia părinților”¹⁵.

Istoria vieții economice din ținutul Neamțului este însoțită de transformările sociale care au avut loc în această perioadă. Situații ale „bătrânilor nevolnici” și liste complete ale ȝiganilor dezrobiți de pe moșiile mănăstirii ocupă un loc însemnat în scrierile arhimandritului.

Încercările de a desluși trecutul îndepărtat al satelor și bisericilor din această regiune pe baza documentelor la care a avut acces sau a mărturiilor oamenilor vârstnici coroborate cu evenimentele trăite de el ne oferă o multitudine de

informații confirmate ulterior. Narcis transcrie 55 de documente vechi care atestă vechimea satului Vânători-Neamț pentru că „moșia Vânătorii din ținutul Neamțu a Mănăstirii Secul de pe șesul apei Neamțu de sub cetatea Neamțu este o moșie cu sat foarte vechiu, cu numire veche care vine de la numele plăieșilor vânători ce sluje[au] la treaba Cetății Neamț. Avem tradiții că Vânătorii este un sat mai vechi decât Cetatea de Neamțu făcută de cavalerii Nemți de la care au rămas și numele de Neamț acestor localități”¹⁶.

Astăzi cunoaștem că prima atestare documentară a satului Vânători-Neamț este actul datat la 20 octombrie 1595 prin care domnitorul Petru Șchiopu întărește învoiala dintre vânători și Mănăstirea Neamț¹⁷. Narcis Crețulescu nu greșește mult când afirmă: „Să se mai știe că Vânătorii în vechime (împreună cu alte sate

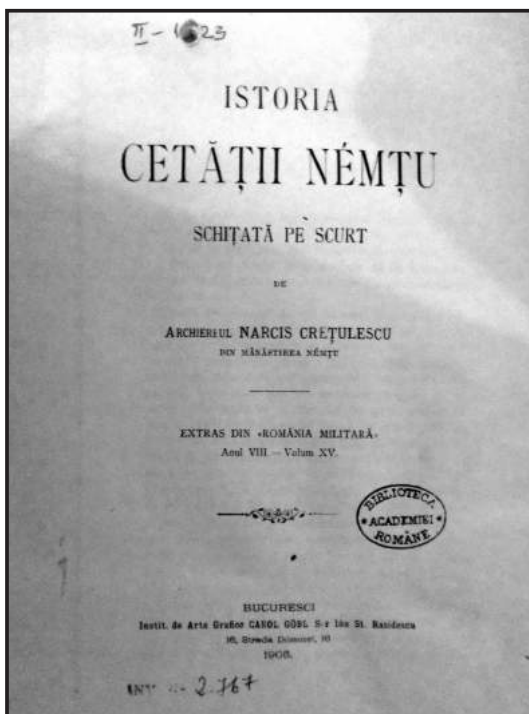
vechi ca și ei) își întinde hotarul moșiei lor până la fruntaria Transilvanică după cum se poate vede din documentele Secului și din tom II. Alexandru Lăpușneanu au dat cel întâiu ca început hotar secular din domeniul Cetății pe care era și Vânătorii, apoi domnii următori lui au tot dat din când în când câte o bucată până când, mai târziu, Simion Movilă la 1607 dă Vânătorii cu totul. Satul Vânători de multe ori s-au primit, iar acum este adaos și cu satul Fagii”¹⁸.

În 1899, starețul nemțean vizitează cele două lăcașuri de rugăciune ale vânătorienilor, descrie starea lor și inventariază toate obiectele bisericesti existente în ele. El dezvăluie vechile legături dintre Cetatea Neamțului și Biserica din Jos a satului Vânători-Neamț. Redăm câteva extrase:

„Vineri, la 21 Mai 1899, am fost la Școala Arhimandritului Chiriac Nicolau de am serbat patronul școlii Sfinții Împărați Constantin și Elena. Cu acea ocazie am inspectat dimineața la liturghie amândouă bisericile din Vânători și iată ce am găsit:

I. Biserica Sfântul Ioan din Jos (vezi tom 7. Zestrea, p. 348 cu detaliile), aicea amintim numai cele ce lipsesc acolo și anume:

Satul Vânători este sat vechiu de gardă Cetății de pe ȝiful Timuș, de la anul 1210 încoace. Când cetatea asta de la gura văii era în construcție și satul era în floare. Satul a avut biserica lui. Nu știm hramul bisericii de pe stâncă, dară din natura faptelor reiese că hramul bisericii străvechi trebuie să fi fost Sf. Arhistrateg Mihail. Minunea de la Colose (din Frigia – n.n. G.V.) care se serba la 6 Septembrie (hram care pe atunci era la

biserica Agapia Veche și la biserica de la Pomete). Aceasta o zic eu, scriitorul, pe motiv că acum în altar se păstrează o lcoană foarte veche, lcoană mare de lemn, Sf. Mihail, cu împrejur toate minunile lui cele mari, lcoană străveche cu inscripțiuni sârbești – icoana, desenul, pictura, coloritul, forma, grunzuliala etc – toate arată o vechime nesemuită înaintea cunoștințelor noastre. Am întrebat pe preotul bisericii care sluje[a] (loan), pe dascălii bătrâni, pe primar (Chiriac Platon care ține loc de primar), pe oameni; n-au răspuns niciunul la întrebare. Toți au zis că această Sf. lcoană este de la Cetate și aicea este de la biserica cea veche a satului lor. lcoana este în altar, sus, pe peretele din dreapta. Am studiat-o după vedere, eu însă fiind bătrân și aproape orb – cu ochelari – și cu lupa mică, i-am văzut vechimea și-am conchis că trebuie să fi fost cândva hramul bisericii vechi deoarece lcoana, în felul ei, este obiect de artă și de raritate. Inscripțiile sârbești arată numele Sfântului și numele minunilor de aicea nici nu le-am copiat – și în multe locuri pictura și inscripțiile sunt roase de vechime. Asemenea icoane nu se fac în zilele noastre, nu se găsesc pe la biserică afară de bisericile amintite mai sus și chiar pe unde se găsesc au altă formă. Dacă ipoteza mea va fi întemeiată cum gândesc, aceasta probează că locuitorii vechi ai satului Vânători au fost de adunătură după cum se poate culege știință din pomelnicele cele vechi care încă se mai găsesc pe la unele biserici de pe aici...

Vânătorii au fost straja Cetății. Moșia a fost domeniu al Cetății și al Coroanei, dată locuitorilor, la unii cu zeciuială (din 10 în 10 ani), la alții (la frunțași) în răzeșie.

La 1607, Iulie 17 (vezi tom 2, p. 25, tom 10, p. 271). Simion o dă danie Mănăstirii Secul și Mitropolitului Jedeon (Ghedeon) Cetatea Neamțului cu mănăstirea și bisericile din Cetate. Dania s-a repetat și la 1685, August 25 (tom 10, p. 418).

Pe acele timpuri Vânătorii aveau biserica lor în sat – tot biserica cea veche. Nu știm hramul.

La 1716-17, Cetatea s-a dăruit din porunca lui Mihai Racoviță ca să nu slujescă de cuib tâlharilor cum slujise lui Ferențiu.

Averea (moșiile), bisericile cu zestrea lor sânt, ca și mai înainte, tot ale Mănăstirii Secul cu ruinele Cetății și pământul ei (tom 10, p. 421 și următoarele).

În Cetate au fost două biserici:

1. Sfântul Nicolae care era biserica catedrală a călugărilor când era aicea Mănăstire, anul 1650.
2. Paraclisul dinspre Nord care era biserica curtenilor când Vodă și curtenii se aflau pe aice. Hram – Sfântul Arhimandrit Ștefan.

La 1716-17, Biserica Sf. Nicolae din Cetate o strămută la Mănăstirea Secul – parte dinspre Est. Inscripțiile și obiectele erau strămutate de mai înainte și unele de la 1665, altele de la 1716. (vezi la Secul pârgul dinspre Sud unde e Paraclisul Adormirea).

La 1771, Mai 1, Iftimie Comanău, egumenul Mănăstirii Secul între anii 1750 la 1751 și al doilea rând la 1765 la 1775, a înnoit Mitocul Mănăstirii Secul din satul Vânători, a înnoit și biserica cea veche din satul Vânători care nu-i știm hramul și care biserică era lângă casa de mitoc alături înspre Sud. Această biserică – o tradiționează bătrânii – i se cunoaște locul în cimitir și se zice la toți Biserica veche.

Când s-au strămutat lucrurile din biserica Cetății la Mănăstirea Secul, atunci catapeteasma din Paraclisul Sf. Ștefan din cetate s-a pus la biserica din satul Vânători ca cel ce era tot al

Mănăstirii Secul, pentru ca secanii să-și legitimizeze mai mult dreptul la proprietate asupra Cetății, a bisericilor și asupra moșiilor ei și pentru ca Biserica veche care nu-i știm hramul (il presupunem Sf. Arhistrateg Mihail) și catapeteasma ei erau deja învelite, vechiturile s-au transportat parte la Secu și parte pe aiurea, iar catapeteasma din paraclisul Cetății a pus-o în Biserica veche a satului. Această catapeteasmă este și acum ajunsă până la noi în chipul următor:

La 1812, stăreția peste mănăstirile unite Neamțu și Secu cu toate schiturile și moșiile și mitoacele lor – starețul Silvestru de la Neamț (?), el văzând Biserica veche din Vânători prea învechită și prea deteriorată a pus pe Nacealnicul de la mitoc și a înnoit biserica strămutând-o din locul vechi – puțin mai spre Vest – unde este și acum. Aceasta e biserica actuală.

Biserica mică, de lemn, cu trei turnulețe, lângă șosea, pe temelie de piatră, strămutată aicea și înnoită aicea la anul 1812 (an scris pe biserică și pe alte obiecte), înnoită de călugării de la mitoc, acoperită cu draniță în solzi după sistemul vechi, în urmă acoperită cu tiniche, însă care acum e ruginită prin multe locuri. Clopotnița, în gard lângă drum. Un turnuleț mic, proporționat ca și biserica, are trei clopote mici și noi din anul 1851 (clopotele cele vechi nu sânt niciunul, nici de la biserica veche anterioară anului 1812, nici de la Cetate).

Biserica Veche a fost în fund, înspre mitoc, alătura în ungherul dinspre Răsărit al cimitirului actual unde acum este o tufă de arbuști, pe locul Sf. Mese (o tufă de soc lângă gard).

Hramul vechi nu-l știm (l-am presupus Sf. Arh. Mihail). Hramul nou este Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul, dar acest hram (Tăierea Capului) nu este hramul bisericii originare a satului, ci hramul Mănăstirii Secu, Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul, adoptat acestei biserici satești ca hram al proprietății.

Acest obicei – nerațional – se vede că și secanii l-au moștenit luându-l de la greci pe timpul închinărilor de pe timpul când românii închinau mănăstiri la Grecii de Răsărit. Pentru că grecii schimbau hramul adevărat al bisericii din mănăstirea închinată și-i dădeau alt hram – necanonice – adus de la Răsărit; tot așa au făcut și Sfinții părinți de la Mănăstirea Secu, au luat hramul Mănăstirii Secu și l-au pus la biserica din satul Vânători (biserica din Vânători este mult mai veche decât biserica Mănăstirii atribuită ctitoriei lui Ureche). Această schimbare de hram s-a făcut când bisericile din cetate s-au strămutat la Mănăstirea Secu și la mitoacele ei pentru interes de proprietate.

De aceea acum este hram Tăierea Cinstului Cap, 29 August...

Stranele au vechime pe săpătură și forme. Oamenii mi-au arătat locul gol – unde zic ei că aicea a fost strana domnească a lui Ștefan vodă (zic că cel Mare) adusă din Cetate și că, cu câțiva ani în urmă, arheologii au luat-o la Muzeul de antichități. Dară că, spre mângâierea lor, le-au lăsat altă strană tot de-a lui Ștefan Vodă. La partea dreaptă, între strane, în rând este o strană identică cu celelalte la felul săpăturii, a lemnului, a mărimii; are pe ea o punte săpată cu slovă veche, așa: «† СИД

СКАЛ^Н ЦЕФА^Н БО^НКУ^А». Eu am citit și am tradus astfel: «Acest scaun (este al lui) Ștefan Voicu!». Oamenii au zis: scanu(l) lui Ștefan Vodă (cel Mare). Eu am zis a lui Ștefan Voicu. Tu, cititorule, alege".

Pipirigul bunicilor lui Ion Creangă și biserica de acolo au intrat, de asemenea, în atenția neobositului călător. Urmașii vornicului David Creangă rămaseră locului, alții se stabi-

liseră la Târgu Neamț. La 18 decembrie 1901, de ziua Sfântului Modest, când vlădica era adus la Pipirig cu trăsura, aici primar era un Vasile Creangă, probabil un nepot al preotului Gheorghe Creangă din Tg. Neamț. Ceremonialul primirii fostului înalt ierarh a fost impresionant. Găzduirea sa în casa primarului, ospitalitatea de care s-a bucurat, starea bisericii din Pipirig și slujba oficiată de însoțitorii săi sunt evocate cu lux de amănunte și merită să ne oprim asupra lor:

„Să se știe că Marți, la 18 decembrie, anul 1901, de ziua Sf. Modest, patriarhul Ierusalimului, am fost chemat la Pipirig. Am fost, am slujit și iată cu ce m-am întors acasă.

Încă de luni seara, 17 decembrie, autoritatea comunei Pipirig a trimis trei trăsuri mari de m-au luat pe mine acolo cu doi preoți ieromonahi, anume părintele Sevastian Sârbu, părintele Teoctist Nicolai, cu doi ierodiaconi, anume părintele Gherasim Stamate, părintele Paisie din Mănăstirea Secu, părintele ierodiaconul Irineu și părintele Valerian Ioanițiu Spițeru, cu toate veșmintele și cu alte obiecte bisericești și cu personal de serviciu. La ora 4 p.m. am plecat însoțiți de DD Alexandru Bistriceanu, Teodor Lipan și alții. Telefonul funcționa neîncetat între Mănăstire și Pipirig. Seara, la 6 a.m. intrat în sat. Tot satul, bărbați, era în picioare. Am tras la casa Dlui Primar Vasile Creangă unde am găsit masa pusă pentru 30 persoane. Sătenii ne așteptau în șir pe afară, frunțașii ne-au primit la răspântia drumului cu hiritisire de bună venire. Vasile (sic!) Creangă, frunțaș, frate cu primarul, m-a luat în brațe din trăsura ca pe un copil de 7 ani și, pe sus, m-a dus în casă cu strigare de Ura!. Casa era îmbrăcată de lux – salon mare, preoții satului erau în frunte. Eu i-am hiritisit pe toți, i-am blagoslovit, am strâns pe preoți și frunțași și am regulat slujba pe acea seară și pe a doua zi.

Am stat cu toții la masă, am poftit cu mine la masă pe frunțași, preoți și toți ai mei.

Eu fiind bolnav și slab, am stat acasă; tot personalul i-am trimis la biserică să facă privighere mare pentru Sf. Modest cu Sf. Nicolai. De la 6-7 am stat la masă, de la 7 la 10 privighere. Eu am cetit pravila în casă. Pe urmă m-a complectat diaconul și părintele Teoctist pe care i-am oprit să doarmă cu mine, iară toți ceilalți i-am trimis să doarmă pe la casele frunțașilor din împrejurime.

Când eram singur în casă, C.C. Maria, nevasta dlui Primar, mama ei, o fetiță de 5 ani și alte femei mi-au spus mersul gospodăriei lor. Am admirat câteva obiecte rarități: a) un cap de cerb întreg cu coarne foarte mari, ținut în perete unde steteau armele primarului, cap care, după spusele lor, s-a evaluat 300-600 lei noi; b) un ogheal lucrat de mână, prea frumos și prea artistic; c) lăicere colorate din zdrențe; d) cusură de pânzeturi; e) îngrășatul curcanilor, îngrășatul găștelor numai în 3 săptămâni; f) aranjamentul casei (casa era cu chirie, primarul era din Tg. Neamț) de aceea mirosea a lux de târgoveț și altele. Baba-soacră m-a învățat leacuri pentru boalele mele cronice. În salon nu era nicio icoană. Icoanele erau într-un stoc.

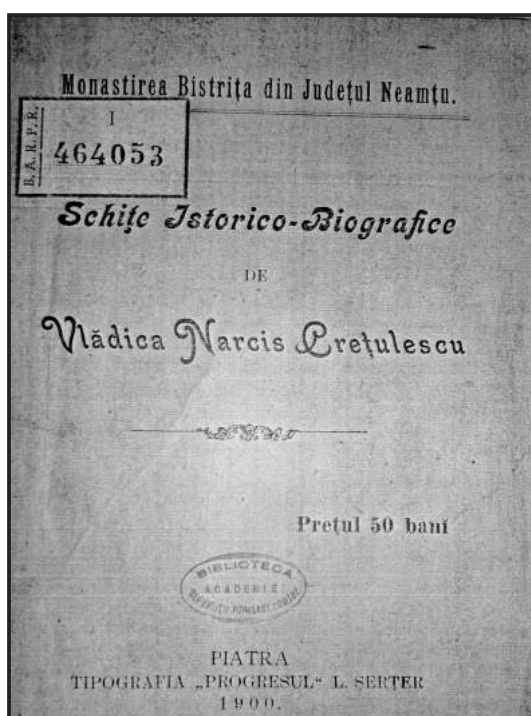
Fetița mi-a spus poezii, socoteli și altele. O chema Olga, era în clasa a II-a. Fetele mari mi-au spus cum țeș, cum prind pește, cum pasc vitele, cum prășesc la câmp. La 6 Decembrie 1901, s-a sfințit biserica Sf. Nicolai de la Munteni (însurăței din Pipirig) de la Belcești. Eu am fost chemat să o sfințesc și din cauza depărtării nu m-am dus. Această biserică este nouă, făcută din lemnul din hambarul luat de la proscomidia Mănăstirii Neamț de lângă casa mea... Sat nou cu biserică nouă lucrată de Ioan Cionea Dumitriu din Pipirig ca dulgher...

La 8 ½, trăsura mă duse la biserică, la clopotniță trăgea clopotele, pe medean era norodul. Frunțașii mă luară pe mână ca pe un pui de găină. Ei mă vedeau slab și palid și căutau, chipurile să mă mângâie... Norodul se alinase pe două rânduri, cam la număr vreo 200 cu puține femei. Norodul se vedea pe drum, pe dealuri, viind din toate părțile, fiecare cu jertfa lui, unii cu căruța, alții cu caru, alții pe jos. Unia de pe aproape aduse(ră) și vite de tot felul ca să le stropască părintele Sevastian Sârbu cu aghiazmă și cu molifte de ale Sf. Modest. El atunci făcea aghiazma. Eu am inspectat poziția locului, drumul mare, drumurile mici, școala, clopotnița, medeanul de dinaintea clopotniței care era în partea nordică de la biserică.

Cimitir mare, distanța dintre biserică și munte spre sud-vest – mărișoară și nepopulată. Albia văii apei Pipirigului era prea scărmanată să pară la vedere că au arat dracu malai pe acolo.

Biserica cu hramul Sf. Nicolae, biserică sus pe un dâmb, biserică de lemn pe temelie de piatră de loc, biserică mărișoară de lemn prea bine încheietă, cu absidă, cu trei turnuri de lemn în șir, cel din mijloc mai mare, biserică pe dinăuntru tencuită prea subțire, pe dinafară căptușită peste tot cu tabon care acum e spart pe unele locuri, temelia e cosită pe alocurea, ferești strâmte, cam scurte, ușa e largă, pridvor la intrat pe latura dinspre Sud-Vest. Ca să mergi la biserică treci pe sub clopotniță, urci dealul, înconjuri biserica pe la altar și vii la pridvor pe unde intri în biserică. Acest înconjur nerațional dovedește că în vechime drumul mare a fost pe de la deal de biserică și vremea a schimbat

drumul, școala, casele și unele pâraie mai mici. Această observație au aprobat-o DD Vasiliu, delegatul statului (administratorul moșiei Pipirig și Galu cu cotunele), Ghimicescu, silvicul-torul statului și alții. Biserica înapoi este înnoită cu vreo 3-4 ani în urmă pentru ca să steie femeile... Ele stau pe un postament nalt cam de o palmă, așa că ele văd bine în fața slujitorilor. Biserica este curat întreținută, strana cu Icoana Maicii Domnului în mijlocul bisericii, în spate are pe Sf. Gheorghe, probă că este copiat de la Mănăstirea Neamț. Maica Domnului are juvaere, pictură veche, strana veche, catapeteazma veche, crucifix vechi, în altar sunt icoane vechi de la altă catapeteazmă zugrăvită de monahul Orest Zugravu, pictură veche, pe grunt gros pe scândură. Icoanele au inscripții românești bine scrise, se pot citi ușor, eu nu le-am putut ceti că n-am vedere la ochi. Altarul e mic, proscomidia e pusă într-un dulap, bine acomodat. Alte vechituri sunt prea destule... Argintării bune, veșminte bune,

cruci argintate, sf. Vase de argint bune, de lux, și altele... Toate provin de pe când erau aici călugării.

Aice am citit pe o liturghie mare, coala în două, hârtie albicioasă vântată, tiparul cam spălăcit...din zilele Mitropolitului Iacov Stamate în tipografia Mitropoliei de Iași, tipărită de protoiereul Mihail Strebilschi la anul 7302 (1794). Are marca lui Mihai Vodă, mare, sfințită. Carte completă, legată și bine ținută. Mai sânt și alte cărți vechi, eu nu le-am văzut.

În biserică a fost norod foarte mult. Poliția și disciplina erau admirabile, pot zice că nici n-am văzut în viața me[a] asemenea poliție, nici chiar pe la catedralele cele mari.

Această poliție face onoare satului de întrece pe toate satele și târgurile din țară. La ora 9 am început slujba... Biserica era plină de oameni. Am slujit 4 preoți, 2 diaconi, 1 Anagnost și eu, slujbă frumoasă. Am pomenit ctitorii, am pomenit pomelnicele la proscomidie. Pomelnicele, de lemn, toate înnoite și bune. Pomelnice vechi ctitoricești nu sânt.

Panachida s-a făcut afară pe o masă mare, fixă, de piatră cioplită, așa masă bună n-am văzut nicăierea până aice. Norodul era așa de mult cât s-ar pute[a] cuprinde cu ochii, se adunase din toate satele comunei. Fruntașii au cerut de la mine ca să mă sui sus în picioare ca să mă poată vedea norodul. M-au suit sus pe un scaun de mare lux, ei mă țineau de spate ca să nu cad jos când vor mișca țolurile de sub picioare. Tot fruntașii cu tot norodul, îmbrăcați frumos de paradă, au strigat să le fac o predică. Eu am vorbit despre ctitori, ctitorie, despre pomenirile morților, despre datoriile creștinești, despre cererea lor (au cerut să-i dezleg de blestem, de păcate, că – zice ei – că au jurat pe nedrept... o sfadă dintre posesorul Cozadini cu Mănăstirea Neamț pe când moșia era a Mănăstirii). Cuvântul meu a fost lung și bine reușit. După cuvânt am citit rugăciunile de dezlegare, cu glas tare să se audă în toate părțile departe. Norodul stăte[a] jos la pomenit, cei ce nu încăpe[au] în cimitir erau așezați pe un loc slobod în apropiere, dincolo de cimitir spre câmp.

Pe urmă am citit panachida. S-au dat lumânări multe de fiecare om care își făce[a] panachida pentru morții lui, s-au dat basmale bune la tot clerul. Colacul cel mare era de 28 de oca, tot mare era coliva adusă pe o tîpsie adusă înadins de la Mănăstirea Neamț. Alți colaci și colivi erau o sumedenie. Fiecare preot a luat câte 8 lumânări, restul s-au dat bisericii și săracilor. La panachidă am citit dezlegarea pentru cei morți. Am stropit mormintele cu paos făcându-le și câte un trisaghion. Toată slujba s-a terminat la 1½ după amiază. Acasă la primar au fost 4 rânduri de mese, întâi pentru cler și fruntași, apoi pentru gloată câți au încăput.

La 4 ore trecute am plecat spre Mănăstire petrecuți de săteni. Era o bucurie pe toți fără samăn. La 7 ore am ajuns acasă petrecuți de fruntași până la Han la Domesnicu.

Uitasem să spun că fruntașii m-au rugat din răspuț să mai vin la ei să le fac slujbă și la biserica Sf. Vasile din Boboiești de Anul Nou sau de Sfinții Trei Ierarhi. Eu le-am răspuns că să ajung până atunci... Ei au pus mare stăruință cu vorbele următoare: «La I.P.S., Stăpâne! N-am apucat să slujească vreodată vreun vlădică pe la noi țărani. Nici nu nădăjduim să ne slujască vreun vlădică pe viitor. Vlădicii slujesc pe la orașe mari, pe la boieri, pe noi nu ne bagă nimeni în samă. De mulți ani căutăm câte un vlădică să vie să ne dezlege și să ne blagoslovească. V-am căutat de multe ori I.P.S. Voastră, dară părintele protoiereu ne băga bețe în roate. Abia v-am căpătat la Pluton și acum aice. I.P.S. Voastră sânteți din Mănăstirea Neamț, trăiți aice, aproape,

între noi, sânteți bătrân și slab, mâine-poimâine veți muri. Noi suntem hotărâți cu sfat comun din toate satele să profităm de traiul I.P.S. Voastre și să vă aducem și altă dată pe viitor pe cât veți trăi și aice la noi în Pipirig și la Boboiești că Boboieștii sunt tot ai noștri. Mare bucurie ne-ați făcut acum deși plata e cam mică. Am dat câte 10 lei noi de nume la tot clerul și dascălii (mie mi-a dat 50 lei noi). Vă rugăm să rămâneți la noi până mâine că, iată, ne prindem cu toții, de bucurie, să dăm de tot capul de om câte două vedre de vin, să cinstească toată suflarea cât va fi, străn, sărac, ori drumeț. Iată, vom face metanii tot satul și ne vom ruga lui Dumnezeu să vă deie sănătate și pentru acum și pentru ca să trăiți să mai veniți pe la noi».

Eu n-am rămas de frică că mă simțeam bolnav, deși dimineată la liturghie m-am simțit bine”.

În ce privește vechimea satului Pipirig, Narcis Crețulescu se pronunță:

„Eu, Narcis Crețulescu, zic că numele Pipirig dat apei, moșiei și satului este de o vechime fabuloasă. Nu să știe ce nume și cine l-au dat acestei localități, ce nație de oameni au fost primii locuitori pe aice dacă nu sași, țuțuieni ori români. Destul pentru noi acum că numele Pipirig, cu apă, moșie, vale și sat rezistă în ființă între anii 1200-1400. Acestea se arată într-un proces de judecată iscat între Mănăstirea Boiștea cu Mănăstirea Albă zis și Bogoslovul Vechi dintre două pâraie (în urmă Mănăstirea de la Neamț). Procesul s-a urmat pentru împărțeala zestrei de la Biserica Sf. Nicolae din târgul Coarne și Jacote de pe coasta Muntelui Alb (Muntele Rusu de astăzi).

Târgu Corne și Jacote s-au strămutat, parte la Baia, și parte la Țarna Mare pe Boiștea, în urmă strămutat și unit cu târgul Urania de sub Muntele Corciova au dat Târgu Neamț. Iară Biserica Sf. Nicolae de la Coarne și Jacote s-a strămutat la satul Pipirig și prin multe înnoiri și reparații ulterioare au ajuns până la noi, care este și acum cea arătată mai sus. Primul ctitor care îl cunoaștem de pe când era la Coarne și Jacote este unul Lazăr (desigur un negustor fruntaș, în urmă boier). În urmă vin ca ctitori – când Biserica Sf. Nicolai era în Pipirig – Vasile Harpa și monahul Grigorie Ciubuc, amândoi fruntași bogați din satul Pipirig. Harpa a făcut și catapeteazma Bisericii Sf. Gheorghe de la Mănăstirea Neamț, Ciubuc a dăruit Mănăstirii Neamț mulți bani și multe oi și s-au îngropat la Mănăstirea Neamț, lângă Biserica mare în partea dinspre nord unde i s-a găsit mormântul și cărămida cu inscripție.

Iară la anul 6945 Martie 12 sau anul 1437, Iliș Vodă cu doamna lui, Marina, au ales hotarul Mănăstirii Neamț, începând hotarul din pârâul lui Mustea, pe din sus de Cetatea Neamț și au luat pământ moșie din trupul pământului Cetății Neamț și l-au dat dar Mănăstirii Neamț (vezi acest hrisov copiat la Ist. Mrii Neamț, tom I, p. 21 și alte hrisoave, tot pentru hotare copiate la Ist. Mrii Neamț, t. X, p. 19 și altul la p. 21). Aceste hrisoave vechi astupă desăvârșit gura dascălilor noi care zic că Pipirigul e nou.

Din natura faptelor reiese că Pipirig a fost vechi, a fost moșie cu sat de garnizoană a Cetății Neamț și la 1437, Martie 12 s-au dat Mănăstirii Neamț cu toată moșia, munții între care intra: Pipirig, Boboiești, Pluton, Galu, Largu și altele câte se cuprinde pe această vastă întindere de loc până la frontiera țării cu Transilvania.

Acestea le-am zis întrucât ca să se știe”.

„Tot ca să se știe” scrie arhimandritul despre strămutarea sătenilor din împrejurimile mănăstirilor Neamț și Secu, la începutul veacului al XIX-lea, după înscăunarea starețului-

cărturar Paisie Velicicovschi; cei din satul Fagi de la Gura Secului au fost obligați să se așeze în partea de din sus a Vânătorilor unde și-au ridicat și biserică prin strădaniile ciobanului Dediu, iar cei de pe vatra Neamțului aveau să se stabilească la Grumăzești, mai jos de Târgu Neamț. Întâmplările acestea i-au fost povestite de călugări bătrâni de la bolnița mănăstirii Neamț sau de preoții Nicolai Cucu Răzmeriță și George Dumitriu din Grumăzești care, la rândul lor, le aflaseră de la bunici.

În acest mod, Narcis Crețulescu și-a edificat un adevărat depozit de istorie orală care, coroborat cu informațiile scoase din documentele și cărțile păstrate în biblioteca mănăstirii, l-au ajutat să porceadă la alcătuirea și chiar tipărirea monografiilor unor mănăstiri din ținuturile Moldovei și chiar a unei lucrări dedicate istoriei Cetății Neamțului.

Astfel, în 1898 apare „Istoria Sfintei Mănăstiri Gorovei”, sub forma unei broșuri de 66 pagini în care arhiepiscopul nemțean evocă trecutul acestui așezământ monahal care i-a îndrumat pașii copilăriei. În descrierea arhitecturii interioare și exterioare a Bisericii mari a mănăstirii cu hramul Nașterea Sf. Ioan Botezătorul, zidită între anii 1830-1834, pe locul vechiului schit al Dragomirnei, autorul ține să menționeze existența în dulapul din pridvor a Bibliei române tipărită la Petersburg în 1819, precum și a unor cărți dedicate vieților Sfinților Efreim Sirul și Ioan Scararu, Cronograful, Hexaimeronul, Didahia, predicile lui Ilie Meniat ș.a. Sunt relatări referitoare la chiliile mănăstirii; gospodăria; structura soborului dominat până la 1763 de neromâni; uniforma călugărilor; mâncarea la trapeză; *rocodelia* adică meșteșugurile călugărești; nacealniciu schitului și apoi stareții mănăstirii etc.

„Mănăstirea Bistrița”, ctitorie a lui Alexandru cel Bun, un scurt istoric cuprinzând 16 pagini vede lumina tiparului la Piatra Neamț în 1901.

„Istoria Sfintei Mănăstiri Râșca”, schițată pe scurt de Arhiepiscopul Narcis Crețulescu din Sf. Mănăstire Neamț, tipărită cu stăruința și osteneala Arhimandritului Veniamin Piticar din Sf. Mănăstire Râșca, a apărut la Fălticeni în 1901. Ideea centrală a autorului este că „*Mănăstirea Râșca din județul Suceava pe care o vedem și o știm astăzi, este vechea mănăstire Bogdănești din județul Neamțu vechi, pe care n-o știm nimene. Nu sunt două mănăstiri cu două nume. Este o mănăstire cu 2 nume; întâiul nume: mănăstirea Bogdănești, de pe moșia cu satul Bogdănești, făcută de un ctitor Bogdan Vodă și înzestrată cu pământuri de hotar și de trai, cu pământuri luate din trupul moșiilor foste cândva ale Cetății Neamț. Treabă veche: vrednică de știut. Treabă veche petrecută între anii 1343-1365 până la anul 1542. Asta a fost Mănăstirea Bogdănești. Al doilea nume: Mănăstirea Râșca de pe apa Râșca de la anul 1542 încoace*”¹⁹.

Măhnit de dezinteresul autorităților față de osteneala sa de a scrie istoria tuturor mănăstirilor făcute de români, bătrânul Narcis se adresa iubitelui său cititor: „*Am jalonat pe larg numele tuturor mănăstirilor de la A până la finea literei H. Aicea am ajuns bătrân, bolnav, orb și sărac... Când voiam a publica ceva, m-am oprit de groază ce-am văzut: neconduita oficială a secolului nostru. M-am îngrozit de lingușirea reciprocă măscuită a contemporanilor mei. M-am oprit de mizeria la care m-a adus felul judecăței mele cu natura lucrării mele. În fața acestora cugetam a tăcea, a lucra și a muri. Vedeam cu ochii minții cum pe varga vieții mele se primbla boamba orbirii mele, lingușindu-se, după moda lumei, cu drăgălașa mea moarte. Le vedem, mă strânge de gât. Le laudam și eu*

să mă îngădui de a mai trăi, până voi isprăvi pânza țesutului meu...”²².

În 1905, revista „România Militară” publică studiul Arhiepiscopului Narcis Crețulescu, intitulat „Istoria Cetății Neamț”, întins pe 42 pagini cu 5 anexe. Autorul avansează ipoteza, bazată pe propriile cercetări, a existenței a trei fortificații: o cetate zidită pe vatra actualei Mănăstiri Neamț; o a doua construcție defensivă care cuprindea case, grajduri pentru cai și beciuri, situată deasupra iazului de la Trăpezari (mai sus de Zimbrăria de astăzi de la Vânători-Neamț) și cetatea Neamț ale cărei urme se văd astăzi pe vârful Timuș al dealului Pleșu de la nord de Tg. Neamț. În sprijinul argumentațiilor sale, autorul face trimiteri la manuscrisele duhovnicului Andronic, dar și la *Letopiseșile Țării Moldovii* de Mihail Kogălniceanu apărută la Iași în 1846, analele cronicarului polonez Jan Długosz, cartea 19 a lui Martin Kromer, *Tesaur de monumente istorice pentru România*, vol. III de Alexandru Papiu-Ilarian, *Nouvelle historique de la Moldo-Roumanie* de Gheorghe Asachi ș.a.

Numeroase articole referitoare la trecutul Mănăstirilor Sf. Sava și Sf. Vinerei din Iași, al Mănăstirilor Agapia și Varatec au fost publicate sub semnătura lui Narcis Crețulescu în revista „Arhiva” din Iași.

Tot lui îi datorăm identificarea și traducerea din slavonă a multor inscripții și însemnări explicative din patrimoniul Mănăstirilor Neamț și Secu.

Ales de sobor, împotriva voinței sale, stareț al Mănăstirii Neamț, la 6 octombrie 1902, Narcis Crețulescu a rămas „*cu desăvârșire cufundat în hrisoavele și însemnările vechilor mănăstiri moldovenești, în privilegiile și visările trecutului... Nu era stăpân la Neamțu – scrie Mihail Sadoveanu. Părea mai degrabă un biet schivnic îngăduit acolo, într-o odaie a stăreției, cu hrisoavele și cronicile lui*”²³. Mai puțin implicat în treburile gospodărești ale mănăstirii.

Vizita profesorului N. Iorga la Neamț și întâlnirea cu noul stareț nu i-a produs o impresie prea bună viitorului mare istoric și om politic. Ba dimpotrivă. Vădit deranjat de afișarea unei superiorități a gazdei, izvorâtă probabil din statutul de vlădică și din diferența de vârstă, dar mai ales de adresarea neprotocolară – „măi, tu” – N. Iorga îl socotește „*un mare iubitor de teorii neguroase și un tip de romantic, fără școală, metodă și stil*”, în pofida „*sânguinților științifice ale ambițiosului prelat*”, altfel „*un om cu cunoștințe pentru un călugăr... care a strâns în curs de mulți ani de zile lămuriri foarte întinse cu privire la toate mănăstirile din țară*”²⁴. Au trebuit să mai treacă aproape 20 de ani până când savantul să ajungă la concluzia că este nevoie și de „*istoria țării prin cei mici*”, o istorie „*care nu e compusă, ci numai înseilată, notată incidental și sporadic, de cei modești și puțin cărturari uneori, cari nu se gândesc nici la un patron, nici la un public, ci pun pe hârtie ce știu, din simplul impuls instinctiv de a nu lăsa ca faptele să se piardă ori din nevoia de a face și pe alții, necunoscuți, marturi ai suferințelor, isprăvilor și întâmplătoarelor bucurii ale lor*”²⁵.

Lui Gala Galaction, starețul i se păruse un „*popă fanfaron și declamator*”, „*un poet care-și închipuia că este și istoric și care a lăsat – nu mai știu pe unde – un teanc de manuscrise*”²⁶. După 36 de ani, la 7 august 1939, teologul Grigore Pișculescu deplânge soarta bătrânului stareț demisionar încă din 1909, prigonit și nevoit să-și trăiască ultimii ani într-o bojdeucă de lângă Ozana, îi recunoaște meritele și se înclină în fața cucerniciei sale.

Sleit de puteri și aproape orb, Narcis Crețulescu a părăsit această lume la 2 martie 1913 lăsând în urma sa un uriaș tezaur de informații care-și așteaptă valorificarea publicistică. Rămân la convingerea că cel mai veridic portret i l-a făcut Mihail Sadoveanu: „În înfățișarea lui simplă de bătrân de demult, era ceva nespus de simpatic. Ca om singuratic, țărănit în mușenia chiliei lui, vorbea mult și cu înflăcărare. Trecutul înviase pentru el într-o formă anumită și-i umplea chilia albă. Icoane blânde, popor de domni, boieri, oșteni și călugări se îmbulzeau în jurul lui... Îl văd ș-acuma în închipuire, mititel în straiul lui cafeniu, singuratic și străin între toți călugării și întru toată lumea de petrecere a Mănăstirii Neamțului. Acuma-i mort și l-au îngropat între zidurile vechii cetăți a loaniților. Acuma-l văd și mai depărtat: pare o zăgăreală pe un colț de

zid, – o schiță simplă a unui naiv monah, cărturar necunoscut închinat unui vis”²⁷.

Dumnezeu să-l odihnească în pace!

BISHOP NARCIS CREȚULESCU, A HISTORY PASSIONATE

The article presents dates regarding Bishop Narcis Crețulescu and the papers that he wrote. We can find the information that he was recruited as military priest and that he was the abbot of Neamț Monastery. His entire career shows that he was a history passionate. **Keywords:** Bishop Narcis Crețulescu, Neamț Monastery, Secu Monastery, military priest, history

NOTE

- 1 Comisia Română de Istorie Militară.
- 2 Mihail Sadoveanu, *Foi de toamnă*, Editura Minerva, București, 1916, p. 229.
- 3 Colonelul Gheorghe Adrian, viitorul general și membru de onoare al Academiei Române, a fost ministrul Apărării Naționale al Principatelor Unite (28 iulie 1860-16 aprilie 1861) și a României (24 mai 1867-11 august 1868).
- 4 Biblioteca Academiei Române, Narcis Crețulescu, *Din Istoricul Mănăstirilor Neamțu și Secu*, mss nr. 5700, f. 86.
- 5 Lucian Bujor, *Arhimandritul Narcis Crețulescu, un vrednic păstor de suflete*, în ziarul „Lumina”, nr. 49 (3046) din 2 martie 2015.
- 6 Arhimandrit Mihail Daniliuc, *Arhiereul Narcis Crețulescu, un monah smerit și iubitor de istorie*, în ziarul „Lumina” din 1 decembrie 1911.
- 7 Monahul Filotheu Bălan, *Cronica inedită a lui Andronic Duhovnicul sau Despre pătimirile Mănăstirii Neamț de pe urma generației pașoptiste*, teză de licență susținută în 2001, (file:///C:/Users/ieny/Documents/ANDRONIC%20duhovnicul.htm, accesat azi, 04.01.2016).
- 8 Biblioteca Academiei Române, Narcis Crețulescu, *Din istoricul Mănăstirilor Neamțu și Secu*, mss nr. 5694, tom IV, f. 107r.
- 9 *Memoriile Regelui Carol I al României de un martor ocular*, vol. I, ediția a II-a și prefață de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, București, 1994, p. 97.
- 10 Lucian Bujor, *loc cit.*
- 11 Biblioteca Academiei Române, Narcis Crețulescu, *Din istoricul Mănăstirilor Neamțu și Secu*, mss nr. 5694, tom IV, f. 100v.
- 12 Biblioteca Academiei Române, Narcis Crețulescu, *Idem, – o schiță simplă a unui naiv monah, cărturar necunoscut închinat unui vis*”²⁷.
- 13 Ibidem, f. 169.
- 14 Ibidem, f. 206.
- 15 Ibidem, ff. 79, 84, 148, 173.
- 16 Biblioteca Academiei Române, F.1 *Istoria Sfintelor Mănăstiri Neamțu și Secu cu toate schiturile lor*, tom X, partea I-ia. Documentele acestor Mănăstiri scrise de Arhiereul Narcis Crețulescu din această Mănăstire la anul 1892, mss nr. 5699, f. 136.
- 17 Înv. Neculai Florian, *Comuna Vânători-Neamț. Monografie*, mss. din 2009, p. 82.
- 18 Biblioteca Academiei Române, mss nr. 5699, f. 136.
- 19 Biblioteca Academiei Române, Narcis Crețulescu, *Din istoricul Mănăstirilor Neamțu și Secu*, mss nr. 5700, ff. 27-28.
- 20 Ibidem, ff. 34-40.
- 21 Narcis Crețulescu, *Istoria Sfintei Mănăstiri Rîșca din județul Suceava*, Fălticeni, 1901, prefață.
- 22 Ibidem.
- 23 Mihail Sadoveanu, *op. cit.*, pp. 225; 227.
- 24 N. Iorga, *Pagini alese*, vol. I, Editura pentru literatură, București, 1965, pp. 136-139.
- 25 N. Iorga, *Istoria Țerii prin cei mici*, în „Revista istorică”, Anul VII, nr. 1-3, ianuarie-martie 1921, pp. 26-27.
- 26 Gala Galaction, *Jurnal*, ediție îngrijită, prefață și note de Teodor Vărgolici, vol. II, Editura Minerva, București, 1977, p. 287.
- 27 Mihail Sadoveanu, *op. cit.*, pp. 231-233.

Radu PETRESCU-MUSCEL¹

DATORIE ȘI CREDINȚĂ: PREOȚI MUSCELENI, FĂURITORI AI ROMÂNIEI MARI

Nu cu vorba, ci cu fapta se apără un Neam, o Țară, o Lege.

Anul 1918 reprezintă finalul miraculos al procesului de desăvârșire a statului național unitar român, cu momentele sale-cheie: unirea Basarabiei (27 martie), unirea Bucovinei (18 noiembrie), unirea Transilvaniei și Banatului (1 decembrie).

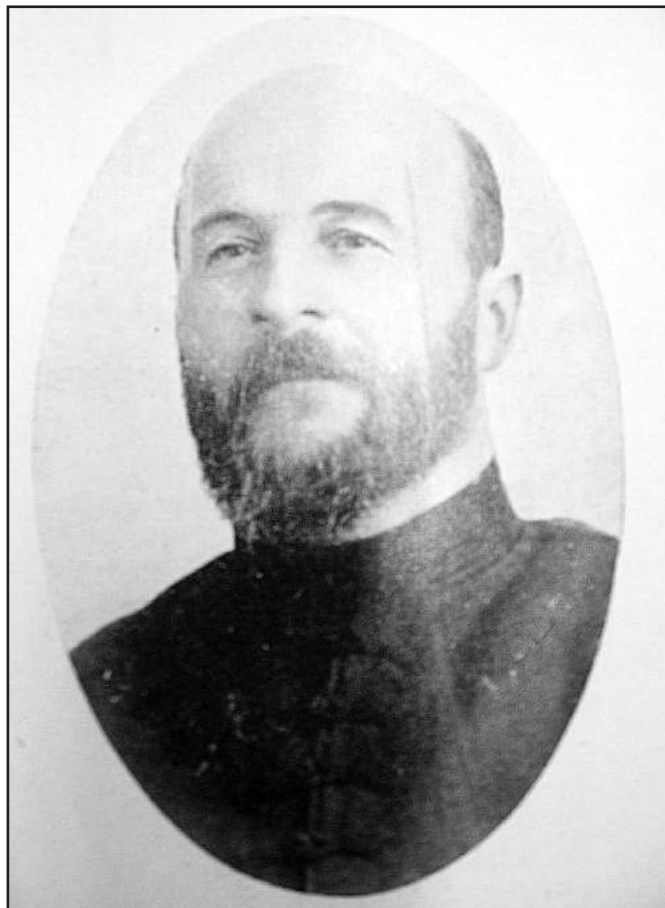
Pentru aceasta, însă, ne-a fost dat să parcurgem un drum greu, presărat cu jertfe, lacrimi și suferințe: peste 985 000 de victime umane, din care cca. 335 000 militari (peste 33% din efectivul mobilizat) și aproximativ 600 000 persoane din rândul civililor. Enorm (cca. 17% - record mondial - n.a.), raportat la o populație de numai 6 000 000 de locuitori în România Mică (Vechiul Regat)². Acestora li se adaugă numărul mare de victime din rândul populației din Transilvania și Bucovina, la aceea vreme părți componente ale Imperiului Austro-Ungar (pentru care războiul a început în august 1914), respectiv Basarabia țaristă.

Campania din 1916, începută cu entuziasmul succeselor efemere din Transilvania, continuată cu rezistențe înverșunate în Carpați și la porțile Capitalei, s-a soldat cu eșecuri militare de proporții care au îngenunchiat națiunea. Două treimi din teritoriul vechiului regat a fost ocupat de invadatori și o mare parte a populației a plecat în pribegie, prin viforită. În treimea din țară rămasă liberă au făcut ravagii epidemiile (tifosul, holera și febra recurentă), lovind deopotrivă refugiați și localnici, orășeni și țărani, medici, ofițeri și soldați, indiferent de statutul social și de vârstă.

A urmat miraculosul reviriment din primăvara anului 1917. Refăcută tehnic cu sprijinul Misiunii Militare Franceze conduse de generalul Berthelot și îmbărbătată de patosul articolelor lui Nicolae Iorga din „Neamul Românesc”, cel mai citit ziar din tranșee, armata română renaște din propria sa cenușă și înalță în vară stăvilă de netrecut. Mărăști, Mărășești și Oituz.

Evenimentele din Rusia aliată influențează decisiv și soarta noastră. Țarul este forțat să abdice, iar moderatul Kerenski pierde treptat controlul asupra unei armate în descompunere. Bolșevicii preiau puterea prin lovitura de stat de la 25 octombrie/7 noiembrie 1917 și inițiază la Brest-Litovsk tratative de pace separată cu Puterile Centrale. Vor ieși definitiv din luptă alături de Antantă, prin păci separate, mai întâi Ucraina (9/23 februarie 1918), apoi și Rusia (18 februarie/3 martie 1918).

Dispariția Frontului Oriental face ca România să fie înconjurată brusc doar de dușmani, având doar opțiuni limitate: ocuparea întregii țări sau o pace umilitoare. Ultimatumurile dictate de Puterile Centrale impun semnarea armistițiului de la Focșani (26 noiembrie/9 decembrie 1917), completat

Preot Gheorghe I. Cotenescu

cu convenția navală de la Brăila (1-14 ianuarie 1918). În februarie 1918, Ion I. C. Brătianu demisionează iar guvernul Averescu semnează la Bufta tratatul preliminar de pace (5/18 martie 1918). Presiunile continuă, iar guvernul Marghi-loman încheie la București un tratat de pace cu clauze înrobitoare (24 aprilie/7 mai 1918), trecut la Iași prin Parlamentul nou ales, dar nesemnat de Regele Ferdinand și, deci, lipsit de efecte juridice.

Vremelnicii învingători au impus și reducerea Armatei Române la două divizii de infanterie și două divizii de cavalerie cu efective complete, adică un total de 120 000 de militari sub arme, în timp ce pe teritoriul ocupat staționau în continuare, pe post de „polițist”, opt divizii inamice care n-au luat parte la luptele de pe Frontul Occidental.

Marele Stat Major român adoarme vigilența observatorilor militari sosiți pe teritoriul neocupat, mărinind efectivele reale la 172 000 de militari.

În toamna anului 1918, Marele Stat Major elaborează planul de remobilizare, bazându-se pe îmbunătățirea situa-

ției militare de pe Frontul de Vest. La 24 octombrie/6 noiembrie 1918, guvernul Marghiloman este înlocuit de guvernul Coandă, care decretează mobilizarea și transmite un ultimatum generalului Mackensen (27 octombrie/9 noiembrie), impunând retragerea trupelor de ocupație. La data remobilizării, Armata Română număra 162 000 de militari, încadrați în unități dislocate în Moldova, Basarabia și Bucovina.

În noaptea de 28-29 octombrie/10-11 noiembrie 1918, trupele Armatei de Dunăre comandate de același general Berthelot forțează fluviul în trei puncte: Zimnicea, Turnu Măgurele și Giurgiu. Trecând rapid Carpații, trupele române ating aliniamentul râului Mureș la sfârșitul anului 1918.

Contribuția preoților militari

În lupta pentru făurirea României Mari, preoții militari au jucat un rol activ.

La 15 mai 1915, Sfântul Sinod numea ca Superior al preoților de armată pe Părintele Iconom Stavrofor Constantin Nazarie, profesor de morală la Facultatea de Teologie și director al Internatului Teologic din București. Cu același prilej s-a adoptat decizia privind condițiile aplicabile preoților militari (licențiați în teologie, cu vârsta între 30-45 ani). La mobilizare, Protoiereul C. Nazarie urma să fie atașat la Marele Cartier General al Armatei, ca șef al Serviciului Religios.

Cu acordul autorităților militare, protoiereul C. Nazarie a elaborat tot în 1915 „Instrucțiunile pentru preoții de armată în timp de război prezentate Marelui Stat Major al Armatei”. Din păcate, chiar Ministerul de Război le-a ignorat până în plin război (octombrie 1916), când s-a pus problema salariizării preoților militari, ale căror familii mureau de foame³.

În iunie 1916, protoiereul C. Nazarie i-a convocat pe preoții mobilizabili la sediile eparhiale pentru o primă instruire. Pentru preoții ce aparțineau Sfintei Mitropolii a Ungro-Vlahiei întrunirea a avut loc pe 20 iunie în Palatul Metropolitan din București.

La mobilizarea armatei au fost chemați sub arme **253 de preoți**, dintre care 46 au fost demobilizați curând și înlocuiți. **La Eșalonul al III-lea al Marelui Cartier General s-a înființat Serviciul Religios, condus de Protoiereul Constantin Nazarie**, ajutat de Iconomul Veniamin Pocitan și de secretarul Nicolae Georgescu-Edineț.

În luna martie 1917, Marele Stat Major a emis primul act oficial care reglementa asimilarea preoților cu cadrele militare, inclusiv posibilitatea recompensării prin promovări în grad și acordarea de ordine și distincții militare. **Preoții de regimente erau asimilați gradului de locotenent și puteau fi înaintați la gradul de căpitan pentru merite deosebite**⁴.

Campania dezastruoasă din 1916 a obligat conducerea armatei să îndemne preoții să nu se limiteze doar la efectuarea serviciilor religioase, ci să fie și **susținători ai moralului trupelor formate în principal din țărani extrem de religioși**.

În toamna lui 1917, Protoiereul C. Nazarie recomanda preoților să organizeze servicii divine în sobor de 3, 5 sau 7 preoți, urmate de scurte cuvântări, și să pună bazele unor cercuri culturale – mai ales la **formațiunile sanitare (spitale de evacuare, trenuri sanitare, spitale de contagioși)**, antrenând soldații în lecturi, cuvântări, șezători și coruri care să abată gândurile de la ororile războiului.

Preoții înaintau Serviciului Religios rapoarte perio-

dice despre activitatea desfășurată și la rândul lor ofițerii prezentau rapoarte și fișe calitative, făcând demersuri pentru eventuale decorări și/sau înaintări în grad.

De un mare folos a fost ajutorul dat de preoți formațiunilor sanitare din zonele operative și de etape, dar și sub forma interesului dovedit față de imensul număr de copii orfani⁵.

După semnarea tratatului de pace cu Puterile Centrale s-a trecut la demobilizarea armatei în ordinea contingentelor, iar de la 1 iunie 1918 armata a trecut pe picior de pace. În acel moment, **numărul preoților din armata de operații era de 168** (din care 10 preoți în cele 10 regimente de vânători, nedemobilizate).

După unirea Basarabiei cu România, Ministerul de Război a înființat Comisia pentru rezolvarea problemelor militare din această provincie iar fostul preot militar basarabean Constantin Partenie a fost numit protoiereu al preoților militari din Basarabia, cu grad de colonel asimilat.

Cu acest prilej s-a constatat că între preoții militari din Basarabia erau doar trei români. Ca urmare, cei **32 de preoți militari aflați pe lângă diviziile, batalioanele și spitalele militare** au primit dispoziție să se îngrijească și de nevoile populației, oferindu-li-se posibilitatea de a rămâne în Basarabia ca preoți de garnizoană.

Acești preoți desfășurau o vie activitate pastoral-misionară pusă în slujba idealurilor naționale (școli pentru alfabetizarea adulților, coruri, conferințe, șezători, slujbe în limba română). Ei sprijineau astfel activitatea propagandistică desfășurată de unitatea specială formată din învățători și profesori detașați pe lângă unitățile militare din Basarabia începând cu 23 ianuarie 1918 (printre cele 94 de persoane din lista Ministerului de Război figurau și Ion Mihalache, D. V. Țoni și Tudor Pamfile).

Serviciul Religios al Armatei și-a încetat temporar activitatea în mai 1918 când toate serviciile din Marele Cartier General au trecut la direcțiile similare din Ministerul de Război. Și-o va relua după remobilizarea din 28 octombrie 1918, trimițând **în Ardeal circa 70 de preoți militari**.

Însoțind Regimentul 9 Vânători „de la Nistru până la Tisa”, preotul muscelan Gheorghe I. Cotenescu joacă un rol important în perioada premergătoare ofensivei din Munții Apuseni. Este inclus în selecta delegație regăteană, condusă de diaconul Nicolae M. Popescu, invitată la lucrările primului congres organizat la Sibiu în martie 1919 de preoții ortodocși din Transilvania și Banat. Acolo, le aduce fraților săi un important mesaj anticomunist, bazat pe propria sa experiență dintr-o Basarabie atacată neîncetat de bandele bolșevice. Astfel, îi previne că doctrina marxistă îmbracă în mod înșelător masca așa-numitului „**creștinism social**”⁶. Face parte din soborul de preoți care a oficiat serviciul religios în ziua depunerii jurământului de credință față de Țară și Rege de către voluntarii din Țara Moșilor. După declanșarea ofensivei generale (16 aprilie 1919), oficiază slujba de Înviere, alături de Protopopul Petre I. Papp, în Beiușul eliberat. Ulterior, împreună cu regimentul său victorios, ajunge în Salonta și Debrețin, iar apoi în nordul țării, unde cu greu a putut fi oprită ofensiva armatei lui Kun Bela împotriva cehilor aflați în derută. Ulterior, la Rakamaz, pe malul Tisei, ia parte la contraatacul decisiv, care a zdrobit ofensiva Armatei Roșii ungare lansate, de această dată, împotriva României, la sfârșitul lunii iulie 1919⁷.

Bilanțul contribuției preoților militari la făurirea României Mari arată astfel: 5 decedați, 6 răniți, 20 luați prizonieri, 147 avansați la gradul de căpitan asimilat, 61 recompensați cu decorații de război române și străine⁸.

Eroii musceleni în reverendă

În împrejurări excepționale se călesc adevăratele caractere. De aceea se și spune că o generație rămâne în „Cartea de Aur” a Neamului doar dacă este încercată în situații deosebite.

Până în prezent am identificat un număr de **13 preoți militari musceleni**, cu multe informații interesante despre majoritatea lor.

O sinteză statistică se prezintă astfel:

- în momentul mobilizării, vârsta celor 13 preoți se încadra în intervalul 28-36 ani.

- 10 preoți erau licențiați în Teologie (Mănescu N. Nicolae – licențiat și în Drept, iar Cotenescu I. Gheorghe absolvise și Conservatorul), iar despre alt preot știm că absolvise seminarul superior (Popescu D. R. Stan).

- dintre ei, **4 erau originari din județe vecine**: 1 din Argeș (Stroian I. Gheorghe) și 3 din Dâmbovița (Popescu D. R. Stan, Tomescu I. Gheorghe și Cotenescu I. Gheorghe).

- 1 singur preot a solicitat în mod expres demobilizarea în 1916, la două luni de la începerea războiului, (Proca M. Nicolae), iar altul în 1917, dar după victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz.

- 7 preoți au fost avansați **Căpitan** în timpul războiului (la nivel de țară, 147 din 253 mobilizați inițial), iar 6 după terminarea războiului.

- 4 au fost propuși spre avansare la gradul de **Maior** (Moiescu Gh. Gheorghe, Stroian N. Gheorghe, Popescu D. R. Stan și Cotenescu I. Gheorghe). Dintre aceștia, se pare că doar unul a fost avansat maior după terminarea războiului (Moiescu Gh. Gheorghe, în 1934).

- 5 au fost decorați cu **Ordinul militar „Coroana României” cu spade de Cavaler** (din totalul de 13 musceleni), dintre care 4 în timpul războiului (din 61, la nivelul țării), iar unul după război (Proca M. Nicolae, viitor Protopop).

- Cotenescu I. Gheorghe - viitor deputat de Muscel

- Moiescu Gh. Gheorghe

- Stroian N. Gheorghe - viitor Protopop

- Voinescu P. Ion

- au deținut funcții publice, fiind aleși sau numiți, următorii preoți: **trei Protopopi** (Bărbulescu I. Ioan, Proca M. Nicolae, Stroian N. Gheorghe), **doi deputați** (Mănescu N. Nicolae și Cotenescu I. Gheorghe), **un prefect** (același Mănescu N. Nicolae) și **un vicepreședinte de Cameră Agricolă Județeană** (același Cotenescu I. Gheorghe). Prietenii cimentate în timpul studiilor au eliminat pe parcursul carierei lor eventualele asperități datorate înregimentării în partide politice diferite, contribuind cu toții la bunul mers al lucrurilor, în interesul muscelenilor. E vorba de preoții Mănescu N. Nicolae (P.N.Ț.), Proca M. Nicolae (P.N.L.) și Cote-

nescu I. Gheorghe (P.N.D.- Nicolae Iorga).

- după instaurarea regimului de „democrație populară”, condus de cei „Fără de Neam și Dumnezeu”⁹, 3 foști preoți militari au devenit **deținuți politici**:

- **Cotenescu I. Gheorghe**, iorghist, pentru sprijinul logistic acordat membrilor grupului de rezistență armată anticomunistă de pe Muntele Roșu (Dragoslavele), inițiat de locotenent-colonelul Gheorghe Arsenescu. Arestat la 24 martie 1949 și condamnat la 11 mai 1950 (14 luni de arest preventiv).

- **Mănescu N. Nicolae**, național-țărănist, pentru legături de rudenie cu familia Arnăuțoiu și sprijin logistic acordat membrilor grupului de rezistență armată anticomunistă de la Nucșoara inițiat de același colonel Arsenescu împreună cu

Toma și Petre Arnăuțoiu, ulterior condus numai de către cei doi frați. Arestat în 1958, moare în penitenciarul Botoșani, în anul 1961.

- **Tomescu I. Gheorghe**, național-țărănist, pentru legături de rudenie cu Ion Mihalache și presupusă activitate subversivă în favoarea P.N.Ț. Arestat în 1958, moare în penitenciarul Botoșani, în anul 1964.

Câteva cuvinte despre fiecare preot muscelan în parte, cu extrase din foile lor calificative.

1. Bărbulescu I. Ioan

Confesorul garnizoanei Câmpulung Muscel încă din 1908. În momentul mobilizării, Protopop de Muscel și paroh al Bisericii Domnești. Mobilizat la Regimentul 30 Infanterie Muscel. Avansat căpitan încă din 1 septembrie 1917.

Demobilizat la 18 iunie 1918. Moare la Câmpulung, în 1919, fără să se mai poată bucura de vestea căsătoriei fiicei sale, ulterior, cu eruditul rucărean Gheorghe Pârnuță.

2. Stroian N. Gheorghe

Născut în anul 1884 la Stroești, județul Argeș. Preot ajutor și paroh la mai multe biserici din Câmpulung Muscel. Viitor protopop. Mobilizat la Regimentul 70 Infanterie Muscel. Decimat la apărarea Câmpulungului, se contopește cu rămășițele altui regiment, devenind 62/70. Avansat căpitan la 1 ianuarie 1918. Demobilizat în primăvara anului 1918.

3. Moiescu Gh. Gheorghe

Născut în anul 1880 (cel mai vârstnic) la Valea Mare-Pravăț, județul Muscel. Mobilizat la Regimentul 39 Infanterie. Avansat căpitan la 1 ianuarie 1918. Demobilizat la 30 aprilie 1918. Remobilizat la 10 aprilie 1918 și trimis în Basarabia. Demobilizat la 24 martie 1920.

4. Cotenescu I. Gheorghe

Născut în anul 1886 la Izvoarele, județul Dâmbovița. Parohul bisericii vechi din comuna Stoenesti. Mobilizat inițial la Spitalul de Evacuare nr. 2, în cadrul Corpului II Armată, implicat în apărarea culoarului Rucăr-Bran și a Câmpulungului. În 1917, transferat la Trenul Sanitar nr. 14. După desființarea Serviciului Sanitar (aprilie 1918), transferat la Regimentul 9 Vânători, staționat în sectorul Purcari, pe malul Nistrului (Basarabia). La remobilizare, participă cu unitatea sa (încadrată în Divizia 2 Vânători) la întreaga campanie de

Preot Nicolae Mănescu

eliberare a Transilvaniei.

5. Mănescu N. Nicolae

Născut în anul 1884 la Berevoești-Ungureni, județul Muscel. Parohul bisericii din Apa Sărată, mahala a Câmpulungului. Mobilizat la Ambulanța Div. 1 Infanterie. Avansat căpitan la 1 ianuarie 1918. Demobilizat la 20 aprilie 1918.

6. Popescu D. R. Stan

Născut în anul 1887 la Găești, județul Dâmbovița. Mobilizat la Regimentul 2 Infanterie Vâlcea. Avansat căpitan la 1 ianuarie 1918. Demobilizat în mai 1918.

7. Mușetescu Gh. Gheorghe

Născut în anul 1885 la Mățău, județul Muscel. Mobilizat la Regimentul 1 Infanterie Mehedinți nr. 17. Demobilizat la 30 octombrie 1917. Remobilizat la 10 aprilie 1919 pentru operațiunile militare din Transilvania (la Tisa). Nu știm data demobilizării. Avansat căpitan la 20 iulie 1921.

8. Ionescu Ioan

Născut în anul 1886. Mobilizat la Regimentul 20 Infanterie Teleorman. Demobilizat în 1918. Avansat căpitan la 20 iulie 1921.

9. Proca M. Nicolae

Născut în anul 1886 la Slănic, județul Muscel. Paroh al bisericii Nicuț din Câmpulung. Mobilizat la Regimentul 44 Infanterie Argeș. Decimat, regimentul se contopește cu alt regiment, devenind 44/69. Demobilizat în noiembrie 1916. Avansat căpitan la 20 iulie 1921.

10. Voinescu P. Ion

Mobilizat la Regimentul 84 Infanterie. Demobilizat în mai 1918. Avansat căpitan la 20 iulie 1921.

11. Tomescu I. Gheorghe

Născut în anul 1888 (cel mai tânăr), în localitatea Hulsești, județul Dâmbovița. Paroh al bisericii din Țigănești, județul Muscel. Demobilizat în 1918. Avansat căpitan la 20 iulie 1921.

12. Breazu Gh. Vasile

Născut în anul 1886. Paroh al bisericii Ciulnița, județul Muscel. Demobilizat în 1918. Remobilizat în noiembrie 1918. Avansat căpitan la 20 iulie 1921.

13. Tomescu Nicolae

Născut în anul 1884. Demobilizat în 1918. Remobilizat în noiembrie 1918. Avansat căpitan la 20 iulie 1921.

O parte din foile calitative anuale din dosarele personale au fost incluse într-o amplă lucrare publicată de un colectiv specializat din cadrul Arhivelor Militare din Pitești¹⁰. Ele cuprind frumoase aprecieri, indiferent de formațiunea în care și-au desfășurat activitatea preoții musceleni: **unități combatante, ambulanțe divizionare, spitale de evacuare, trenuri sanitare, spitale de contagioși**.

Citind rapoartele preoților și foile lor calitative pe întreaga durată a campaniei militare (1916-1919) înțelegem menirea reală a prezenței preotului pe front și comportamentul ireproșabil al majorității preoților mobilizați.

Din nefericire, preoții militari musceleni nu și-au publicat amintirile. Pentru a înțelege **drama Armatei Române în toamna anului 1916, surprinsă de contraofensiva armatelor vrămașe**, prezentăm cuvintele amare ale preotului Proca M. Nicolae, parohul Bisericii Nicuț din Câmpulung Muscel.

Raportul său fusese înaintat Protopopului Constantin Nazarie la 18 octombrie 1916, chiar în momentul în care Regimentul 44 Infanterie Argeș, ieșit cu mare greutate din

iadul provocat în Defileul Oltului de Corpul Alpin german, se retrăgea prin Sălătruc.

„De sub groaznicul bubuit al tunurilor și din răpăitul mitralierelor, țin să vă scriu, rugându-vă să vă opriți puțin ochii asupra rândurilor de mai jos.

Sunt **mai bine de două luni, astăzi**, de când stau sub muzica aceasta, regimentul meu fiind veșnic în luptă, probă că din 3 763 de oameni, astăzi nu mai avem decât 480, cu 11 ofițeri din 72 – restul morți, prizonieri și răniți. Au fost lupte groaznice; am asistat la scene ce mintea omenească refuză să le amintească măcar.

După nenorocita retragere de la Sibiu, pe defileu, au urmat lupte extrem de aprige PE MUNȚI, în care s-a prăpădit multă lume aproape degeaba, căci am fost siliți totuși să ne retragem pierzând poziții aproape inexpugnabile și găsindu-se astăzi pe ultima linie de rezistență: mănăstirea Cornet-Sălătruc, pe valea Topologului, la 35 km sud [de] Căineni și 24 km nord [de] Curtea de Argeș.

În răstimpul de două luni eu, împărțîșind viața comună, am fost extrem de încercat, pe lângă privațiunile inerente războiului.

Așa de pildă în Defileu, am trecut prin ploaia de gloanțe scăpând numai cu viața și ceea ce am avut pe mine, restul ca: bagaje, haine, Sf. Vase, vestimente etc., mi s-au capturat de inamic. Am dormit adesea apoi PE MUNȚI, în ploaie, zăpadă, noroi, în tranșee etc., mâncat sau nemâncat, cum a dat Dumnezeu.

Toate acestea le-am îndurat până acum cu resemnare, oarecum (sic!) dorind să contribuîi și eu – ca român – la mărirea patriei mele.

Starea fizică astăzi însă, nu-mi mai permite a mai suporta asemenea mizeriei, întrucât mașina – stomacul – fiind stricată încă de pe când eram student, este aproape gata să mă lase.

Nu mă hrănesc decât cu ceai și boabe de porumb fiert și rar cu brânză și mere, căci, deși carne avem din abundență (în Defileul Oltului fuseseră sacrificați mii de cai, uciși de gloanțe sau prăvăliți prin prăpăstii – n.n.), totuși nu o pot mânca, făcându-mi rău.

În această situație găsindu-mă, m-am gândit la P.C. Voastră, ca fost al meu profesor și acum șef și am făcut plângerea de față, rugându-vă deosebit de călduros să-mi acordați un concediu de cel puțin 1 ½ - 2 luni sau să mă înlocuiți – spre a mă restabili, altfel înseamnă să mor ca un câine pe aici, nemai-putând fi de nici un folos oștirii, căci abia mai mă țin pe picioare.

Afara de asta, suflătește sunt foarte deprimat: veșnic sunt vești rele, nu văd decât răniți mutilați, morți etc., nu aud decât bubuit de tunuri, răpăit de puști, mitraliere, grenade etc. și, ca culme (sic!), mergem din insucces în insucces (vorbesec de sectorul nostru).

Fier să fii și tot nu poți să rezisti, necum eu un biet preot absolut străin și neobișnuit cu rigorile și asprimea vieții militare. [...]

Devotat și mult recunoscător.

Preot Nicolae Proca,

Regimentul 44 Infanterie

Comuna Sălătruc, județul Argeș

18 oct[ombrie] 1916

N.B. Țin să vă rog să-mi treceți cu vederea faptul că scriu pe această hârtie, întrucât pe aici nu se găsește hârtie de scri-

sori”¹¹.

O mărturie prețioasă a unui muscelean, stabilit doar de câțiva ani în Câmpulung și șocat de duritatea ostilităților militare, de privațiunile cu care se confrunta „armata” clericală angajată în efortul suprem al Națiunii.

Îngrijorat de această atitudine defetistă, dar și jenat de faptul că fostul său elev îi solicita o dispensă¹², Protopopul Nazarie îi obține demobilizarea și rămânerea cu familia în teritoriul ocupat. Atitudinea sa nu a avut repercursiuni, devenind ulterior Protopop de Muscel, fiind decorat ca și ceilalți preoți militari și avansat căpitan.

În contrapondere, este elocventă sobrietatea memoriului de activitate al **preotului Gheorghe I. Cotenescu**.

„Mobilizat pe timpul campaniei, urmând armata în retragerea spre Moldova, după ce am îndurat mai întâiu alături de enoriași neplăcerile primei campanii, întrucât luptele lui 1916 au atins și regiunea Stoenesti-Dragoslavele.

[...] Chipul cu care m-am achitat în datoria mea de preot militar: între răniții și exantematicii spitalelor din Börlad (militare); cu Regimentul 9 Vânători urmându-l în campaniile sale, nedespărțit de această unitate și în Basarabia, unde pe malurile Nistrului în 1918 am desfășurat o activitate culturală care-mi formează un capitol de satisfacție sufletească al vieții mele, între satele județelor Tighina și Cetatea Albă. Acolo, prin servicii divine, prin predici populare, prin propaganda șezătoriilor sătești, intrasem în sufletul sătenilor care pentru prima dată dăduseră cu ochii de preot românesc, în locul celor localnici pe care interesul stăpânirii rusești îi transformase în agenți ai desnaționalizării, ținând poporul ca și lipsit de binefacerea harnică pe care trebuiau să le primească de la păstori [de] suflete dezinteresați.

Am urmat armata și în campania din Ungaria, nedeslipit de soldații acelui regiment, împărțind și aici privațiunile luptelor cu rezultate inegale duse cu bolșevicii lui Bela Kun în Ungaria nordică, cuprinzând sectorul Rakamaz-Szabolcs-Venczello-Hernad Nemety (campania de ajutorare dată Cehilor) [...]”¹³.

Prezentăm în continuare extrase din fișele calitative ale preoților militari musceleni selectați de către Protoiereul C. Nazarie¹⁴ dintre cei **165 de preoți cu astfel de fișe** la care se referă documentul „Referat asupra activității preoților de armată în campania din 1916-1918”, preluat ca atare și de colectivul de autori din cadrul Arhivelor Militare.

1. Preotul Bărbulescu I. Ioan, Câmpulung, de la [Regimentul] 30 Infanterie, a depus zel, activitate și curaj deosebit prin cuvânt și faptă, ținând totdeauna sus moralul trupei, până la sacrificiu și fără șovăire, în toate luptele prea frumoase ce le-a dat acest Regiment, îmbărbătând și întărind pe ostași chiar sub ploaia de gloanțe și obuze inimice (sic!). În ziua de 11 iulie, la Răcoasa, a stat, sub cutele drapelului, la reduta No. 1, sub ploaia de gloanțe și obuze inimice (repetare – n.n.), binecuvântând pe bravii noștri (sic!) soldați, cari plecau voioși la luptă și cari au cucerit trei redute dușmane, înverșunat apărute (Colonel Capeleanu).

A fost nelipsit de pe front și din lupte. A fost nelipsit din mijlocul trupei, chiar și pe pozițiile de pregătirea asaltului. Nu pot să am pentru acest venerabil preot de cât cele mai frumoase cuvinte de laudă, pentru modul cum și-a exercitat datoriile sale, pe tot timpul campaniei, față de trupă și ofițeri (General Alexiu)¹⁵.

2. Preotul Stroian N. Gh(eorghe), Câmpulung, de la

62/72 Infanterie¹⁶, de la început a însoțit regimentul, chiar și pe frontul de luptă, și a dat dovadă de *abnegație, devotament și conștiințiozitate* (sic!). Prin prezența și însușirile sale morale a contribuit mult la înălțarea sufletelor și la ridicarea moralului ofițerilor și soldaților, chiar în momentele cele mai grele ale luptelor. A luat parte la lupte în Dobrogea, în Mărăști în 1917, și în tot timpul a stat neclintit la datorie (Colonel Grecescu)¹⁷.

3. Preotul Moisescu Gh(eorghe), Valea-Mare, Muscel, de la [Regimentul] 39 Infanterie, are o cultură generală aleasă, are mult bun simț; în luptele la care a luat parte a dovedit un curaj care i-a adus întotdeauna admirație și laudă. La Prunaru era întotdeauna *pe linia trăgătorilor, îmbărbătând pe ostași, cu crucea în mână, cu mult sânge rece înfruntând pericolul* (sic!) (Căpitan, indescifrabil).

Ținuta preoțească îngrijită, fizic plăcut și robust, demn și cu o purtare exemplară. A dat dovezi suficiente de râvnă și devotament. În timp de repaus, totdeauna în mijlocul ostașilor. Lubește pe soldați și are mult suflet de român. Stă în prima linie de luptă. Și-a făcut datoria neobosit; prin fapte și vorbe a fost exemplu viu de patriotism. Continuu în mijlocul trupelor. A întreținut moralul trupei prin predici și prin exemplul de abnegație ce a dat (Lt. Colonel Jipa).

Este un *model de preot militar*, care poate servi de pildă. Suportă greutățile campaniei la cot cu soldații în tranșee. La 2 Septembrie 1917 fiind surprinși de vrăjmași, am întâlnit pe preot în linia de susținere, stând alături de soldați, încuragându-i (sic!) să-și facă datoria; în rezumat: *este un vrednic preot militar* (Colonel Mihăescu)¹⁸.

4. Preotul Cotenescu Gh(eorghe), Stoenesti-Muscel, de la [Spitalul de] Evacuare 2, e preot distins, instruit, cultură generală aleasă, e o *podoabă a clerului nostru*; suflet bun, blajin, acest preot își îndeplinește înalta sa chemare cu un *devotament nețărmurit*. Tot timpul și-l petrece în mijlocul soldaților răniți sau bolnavi. A colectat cărți de citit, pe care le-a împărțit bolnavilor și se străduiește *cu fapta ca și cu vorba* să facă șederea în spital cât mai plăcută vitejilor țarei. *E înzestrat cu calități rare* (Dr. Bărbulescu).

Pe tot timpul cât a servit în acest Spital, preotul Cotenescu Gheorghe a dat dovezi de mari calități sufletești. A căutat a întreține continuu, prin grai și prin cărțile de lectură, moralul soldaților bolnavi și a sădit în sufletele lor iubirea de țară și neam. În executarea serviciului religios propriu-zis nu a lăsat nimic de dorit. Teolog căutând a se instrui neîncetat, sănătos de corp și de spirit, *este un element prețios, care face onoare corpului preoțesc* (Col. dr. C. Ticu – în realitate este vorba de viitorul general dr. Constantinescu Firu, muscelean – n.a.)¹⁹.

La regiment și-a făcut serviciul cum rar se întâmplă: a sfătuit ofițerii în tot timpul, ducându-se și călare la posturile care erau pe Malul Nistrului; a îngrijit de sufletul soldatului. [...]

A început imediat propaganda națională prin sate. Felul cum a lucrat în această direcție a dat rezultate foarte bune ... A fost și este o mare pierdere... Toate satele admirând felul cum făcea serviciul divin și toți sătenii veneau de mi-l cereau să rămână preotul lor. (comandantul îl recomandase și insistase ca acesta să rămână ulterior preot de garnizoană sau de unitate militară în Basarabia – n.a.)

Este un prea distins preot. Pentru meritele ce are pe terenul religios, pe cel național și pentru munca fără preget ce a depus la regiment îl propun la avansare la gradul de

maior în mod excepțional (Col. Gh. Rasoviceanu)²⁰.

5. Preotul Mănescu N(icolae), Apa-Sărată, Muscel, de la Ambulanța Diviziei I-a, în tot timpul campaniei a fost în mijlocul trupe și al răniților, căutând să le ridice moralul și să-i îmbărbăteze în luptă. În perioada refacerii (sic!), pe lângă slujba de confesor a adus *mari și utile servicii bolnavilor*. În timpul epidemiei de febră recurentă și tifos exantematic a ajutat pe medici cu rizicul (sic!) de a contracta această boală. Nu a pierdut niciodată ocazia de a face trupe servicii religioase, de a ține predici și a da sfaturi, dovedind că e *la înălțimea unui bun și vrednic preot militar* (Dr. Ceaparu, Dr. Bădescu).²¹

6. Preotul Tomescu Gheorghe, Țigănești-Muscel, de la Brigada a 6-a Artilerie, se achită *foarte bine* de toate însărcinările, este inteligent, cult și cu multă tragere de inimă la serviciu (Colonel Cornățeanu). A luat parte la toate luptele de la Pralea-Mărăști, la Soveja-Oituz, unde a dovedit pe lângă cultura sa sufletească și *știința de a insufla trupa* sub focul violent al dușmanului. Este un preot de valoare. (Colonel Cardaș)²².

7. Preotul Popescu Stan, Topoloveni-Muscel, de la 2 Vâlcea, în tot timpul a căutat să se achite *în mod desăvârșit* de înalta sa chemare, făcându-se iubit de trupă și ofițeri. În toate ocaziunile a ținut frumoase predici trupe. De când regimentul este pe front, vizitează trupa atât la rezervă, cât și în tranșee, sfătuind și îmbărbătând pe soldați cu cuvântul său. Îl apreciez ca *un preot de valoare*, care știe să-și îmbărbăteze trupa și știe să se facă iubit și ascultat de ea (Lt. Colonel Pestișu)²³.

8. Preotul Mușetescu Gheorghe, de la Regimentul 1 Mehedinți nr. 17, și-a îndeplinit totdeauna datoria, în mod foarte conștiincios. În toate sărbătorile a ținut conferințe trupe. Nu a ezitat de a merge întotdeauna și pe front. Este animat de frumoase sentimente naționale. Are cultură generală întinsă, având și facultatea de teologie. Este *un prea bun preot sub toate raporturile* (Colonel Ionescu Justin). Părintele Mușetescu s-a achitat *foarte bine* de misiunea sa. Și-a îndeplinit datoria cu multă conștiinciozitate și a contribuit mult la ridicarea moralului ostașului (General Obogeanu)²⁴.

9. Preotul Ionescu Ioan, Nămăești-Muscel, de la Regimentul Teleorman no. 20, e dotat cu o frumoasă cultură generală, cu foarte frumoase sentimente patriotice. Cu mult *drag și multă însuflețire* a urmat regimentul în toate împrejurările. Venit în regiment în septembrie 1917, a trecut pe frontul Nămolosa. Sub mângâierea lui preoțească *a încălzit cu totul pe soldați, cu diferite convorbiri pe front*, dându-le cele mai folositoare sfaturi. Și-a îndeplinit serviciul cu multă conștiință și mult zel, dragoste și devotament. În Basarabia a luptat prin toate mijloacele frumoase și din tot sufletul pentru naționalizarea populației, pentru răspândirea graiului românesc și a cultului creștin. A ținut săptămânal slujbă religioasă în

satele din zona regimentului, unde a ținut și foarte frumoase și însuflețite predici, apropiindu-și populația. A fost veșnic neobosit pentru îndeplinirea frumosului scop ce urmăream și pentru care *a primit viile mulțămiri ale subsemnatului*. Este un preot distins și *face cinste clerului român, pentru care merită toată lauda* (Lt. colonel Bărbulescu)²⁵.

* * *

Momentele de glorie din istoria unui popor se datorează și **PERSONALITĂȚILOR** care, prin vizionarism și prin credința lor în Dumnezeu, reușesc să îndrume poporul, constituind ele însele **MODELE VII DE VIAȚĂ**. Alături de figurile luminoase din cadrul Armatei și al vieții civile, preoțimea română și ierarhii locurilor au constituit de-a lungul istoriei zbuciumate a acestui neam asemenea modele înaintemergătoare și milostive.

Jertfa preoților militari musceleni aduși la lumină în prezentul studiu merită prețuirea noastră sinceră la aniversarea intrării României în război de partea Antantei.

Împlinirea unui ideal visat secole la rândul, „**Un popor, o limbă și o singură inimă**”, ne-a apropiat atunci într-o Românie întregită pentru prea puțin timp, din nefericire, fiind prinși treptat între ciocanul și nicovala totalitarismelor roșii, brune, verzi și negre. Cu prețul milionului de jertfe de atunci, la care se adaugă, desigur, alte milioane, începând cu jertfa lui Decebalus per Scorilo și până la sutele de mii de morți din temnițele comuniste.

Urmașii lor, dar și preoții militari din zilele noastre, au tot dreptul să fie mândri și să înalțe acestor eroi, făuritori ai României Mari, imnuri de mulțumire pentru sângele vărsat și truda lor spornică pe câmpul de bătaie.

DUTY AND FAITH: MUSCEL COUNTY MILITARY PRIESTS, MAKERS OF GREATER ROMANIA

The essay reveals the phases of Romania's military campaigns (1916-1919), pointing out that many Romanian Orthodox priests, monks, nuns and theological students provided religious assistance on the front and helped the Army's sanitary formations.

Moreover, the Romanian Orthodox Church collected and delivered material aid, including medical supplies, for the Army, the wounded men, the orphans, and the war widows.

Many priests were killed or wounded on the battlefields, being justly called national heroes, and a large number of them were granted promotion, military honours and awards for valour, as a reward for their remarkable contribution in the making of Greater Romania.

Among them, 13 military priests from Muscel County.

Keywords: First World War, military priests, Muscel County, Greater Romania

NOTE

1 Membru al Societății de Științe Istorice din România, Asociației Române de Istorie a Presei, Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”, Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România, Asociației Foștilor Deținuți Politici din România (filialele din București).

2 René Pinon, *România în politica danubiană și balcanică*, în „România”, Arad, anul I, nr. 148, 8/21 iulie 1911, pp.

2-3.

3 Const. Nazarie, *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1918*, Imprimeria Ministerului Cultelor și Artelor, București, 1921, pp. 5-8.

4 Șeful Serviciului Religios era colonel, iar ajutorul său maior (n.a.).

5 Din proprie inițiativă și/sau în colaborare cu Crucea

Roșie Română și cu Societatea pentru Ocrotirea Orfanilor de Război, condusă de prințesa Olga Sturdza (n.a.).

6 Una din teze era și aceea potrivit căreia primul „comunist” din istorie ar fi fost însuși Mântuitorul (n.a.).

7 După 2013, recunoașterea activității sale meritorii pe multiple planuri s-a concretizat prin apariția unei străzi eponime în comuna Stoenești, acordarea titlului simbolic de Cetățean de Onoare Post-Mortem al Municipiului Câmpulung-Muscel și omagierea expresă la Simpozionul de comunicări științifice organizat pe 7 octombrie 2015 la Seminarul teologic „Iustin Patriarhul” din Câmpulung-Muscel de către Arhiepiscopia Argeșului și Muscelului în „Anul comemorativ al Sfântului Ioan Gură de Aur și al marilor păstori de suflete” (n.a.).

8 Preotul Gheorghe I. Cotenescu a fost avansat căpitan la 1 ianuarie 1918 și i s-a acordat Ordinul „Coroana României” cu spade de cavaler (Const. Partenie, *Activitatea preoților ...*, p. 101, 104).

9 Expresia generalului Nicolae Rădescu, ultimul prim-ministru democrat, din discursul său politic radio-difuzat de la cinematograful Aro din București, în seara zilei de 24 februarie 1945, după manifestația antiguvernamentală organizată în aceeași zi de comuniști. Se referea la acronimul „F.N.D.” (Frontul Național Democrat), coaliție controlată de comuniști. Discursul l-a deranjat pe Stalin, care l-a trimis imediat la București pe comisarul de Externe Vișinski. Bătând cu pumnul în masă și trântind ușa în nas Regelui Mihai, Vișinski obține demisia generalului Rădescu și venirea la putere a guvernului condus de „marioneta” dr. Petru Groza, la 6 martie 1945, prin eliminarea reprezentan-

ților partidelor „istorice” (n.a.).

10 Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Preoți în lupta pentru Marea Unire 1916-1919*, Editura Europa Nova, București, 2000.

11 Gheorghe Nicolescu și alții, *Preoții ...*, doc. 48, pp. 57-58.

12 Intervenția salvatoare avea loc la numai patru luni după ce, la 20 iunie 1916, cu prilejul convocării în București a preoților mobilizabili din Eparhie, preotul Proca M. Nicolae semnase și el o „moțiune” în care erau aspru criticați preoții care solicitau dispense [vezi Gheorghe Nicolescu și alții, *Preoții ...*, doc. 27, pp. 37-38].

13 Document aflat în arhiva personală a autorului.

14 Sublinierile în text aparțin Protopopului Constantin Nazarie.

15 Gheorghe Nicolescu și alții, *Preoții ...*, doc. 257, poz. 47, p. 438.

16 Corect 62/70 Inf. (n.a.).

17 Gheorghe Nicolescu și alții, *Preoții ...*, doc. 257, poz. 48, p. 438.

18 Idem, doc. 257, poz. 65, pp. 440-441.

19 Idem, doc. 257, poz. 76, p. 443.

20 *Argeșul Ortodox*, Curtea de Argeș, nr. 244, 8 decembrie 2005.

21 Gheorghe Nicolescu și alții, *Preoții ...*, doc. 257, poz. 102, p. 448.

22 Idem, doc. 257, poz. 129, p. 453.

23 Idem, doc. 257, poz. 137, p. 455.

24 Idem, doc. 257, poz. 145, p. 456.

25 Idem, doc. 257, poz. 151, p. 457.

Prof. Cornelia GHINEA¹

OMAGIU PĂRINTELUI COLONEL GHEORGHE BARBU

„Am pornit de la Icoane și de la Altare. Sa ne întoarcem la ele. Propovăduiți și răspândiți de acolo lumina care trebuie să întrețină nestinsă flacăra focului nostru. Fără această încălzire continuă a sufletelor credincioșilor voștri nici eu, nici nimeni altul nu va putea îndrepta acest blând și înțeleghător popor pe calea binelui”.

General Ion Antonescu, „Apel către slujitorii altarelor”

Legătura indisolubilă dintre Armată și Biserică a cunoscut numeroase valențe după realizarea Marii Uniri din anul 1918, reprezentanții acestor instituții reușind să permanentizeze instituția preoților militari în armata română. Astfel, a luat ființă, în anul 1921, Episcopia Armatei, prin intermediul căreia Armata și-a întărit forța spirituală, educativă iar Biserica și-a sporit prestigiul în efortul de a realiza, după unitatea statală, o firească extindere spirituală.

Integrarea în viața materială și spirituală a societății i-a apărut interesele vitale și alături de școală au constituit factori de coeziune națională.

De-a lungul anilor, preoțimea a contribuit la pregătirea morală a oștirii române, însuflând acesteia spiritul de jertfă fără de care nu se poate realiza nimic în viața unui popor. Preotul a devenit cel mai important factor de legătură dintre armată și populație. Ostașul român, cu credința străbună în suflet și sub auspiciile educației duhovnicești primită de la preoți, fiind un bun creștin, în timpul războiului și-a purtat crucea, sfidând moartea, mulți jertfindu-și viața pe altarul patriei. Primul patriarh al României întregite, Miron Cristea, într-una din cuvântările sale dădea un sfat plin de patriotism: „Îndemn pentru tot românul la jertfa proprie pentru binele obștesc, altfel nu am fi demni de cei dintâi”².

Unul dintre cei mai cunoscuți preoți militari din secolul trecut a fost Gheorghe I. Barbu. S-a născut la 30 mai 1903, în casa învățătorului Ion Barbu, căpitan în rezervă din Regimentul 1 Vânători „Principele Ferdinand” și al Mariei Barbu, descendentă dintr-o familie de moșneni, în comuna Coșovenii de Sus, plasa Ocolu, județul Dolj.

Ciclul primar l-a urmat în satul natal sub directă supraveghere a tatălui său. La îndemnul mamei și ținând seama de înclinațiile sale, tânărul și-a continuat studiile la Seminarul Teologic Sfântul Nicolae, timp de 8 ani, după care a urmat Facultatea de Teologie de la Universitatea București.

Diploma sa de licență este înregistrată la numărul 15876, pe anul 1930.

La 24 august 1931 s-a căsătorit cu Florica, născută Locusteanu, fiica preotului Locusteanu de la Mănăstirea Jitianu de lângă Craiova, descendentă din familia cunoscutului om politic Nica B. Locusteanu. Nuni le-au fost Virgil Potârca,

fost ministru, deputat și senator al Partidului Național Țărănesc și soția acestuia.

De-a lungul timpului a urmat cursuri de studii biblice în Grecia, Siria, Palestina și Egipt. A fost un bun cunoscător al limbilor germană, greacă, ebraică, engleză.

Episcopul Râmnicului Noului Severin, Vartolomeu Stănescu, i-a încredințat funcția de Diacon III al Episcopiei de Râmnic și de profesor la Școala de Cântăreți de la Mănăstirea Cozia (în perioada 1 septembrie 1931 până la 31 decembrie 1932), fiind și absolvent al Conservatorului de Muzică din București³. În același an este înscris în Registrul confesorilor de rezervă la Cercul de recrutare Dolj sub numărul 143/1931 și devenit căpitan confesor onorific al garnizoanei, la 4 decembrie 1931, prin Ordinul nr. 29344/1931 al Ministerului Apărării Naționale.

onale.

Până la data activării sale, la 14 octombrie 1933, a fost hirotonisit preot al Bisericii Catedrale Sfântul Dumitru din Craiova, cu Ordinul nr. 9364/1933. Totodată a îndeplinit voluntar și funcția de confesor la Subinspectoratul pregătirii premilitare din Craiova și la Regimentul 1 Călărași. În această calitate a contribuit la ridicarea tinerei instituții premilitare, însuflând tărie sufletească premilitarilor.

Cu ocazia sfințirii primelor steaguri premilitare, în cadrul unei înălțătoare solemnități, preotul Gheorghe Barbu a vorbit premilitarilor cu multă însuflețire, înălțându-le în mod impresionant sentimentul de dragoste pentru patrie și tron.

Ca o apreciere meritată, comandantul subcentrului l-a propus pentru avansarea la gradul de maior. La Regimentul 1 Călărași a oficiat slujbe religioase importante urmate de cuvântări remarcabile.

Onorific, demn, întotdeauna plin de avânt a luat parte la sfințirea troiței eroilor regimentului de la Robănești, decorarea drapelului, depunerea jurământului militar. Comandantul regimentului îl caracteriza ca „suflet ales, român adevărat, predicator distins”. Concomitent cu activitatea de confesor al garnizoanei a îndeplinit și rolul de confesor al

Preotul Gheorghe Barbu

Diviziei 30 Infanterie, cu aceeași dragoste, conștiință, depunând un efort deosebit pentru vizitarea și îndrumarea spre bine a tuturor unităților. A oficiat slujbe religioase impunătoare la Craiova, Jibău, Zalău, Șimleul Silvaniei și pretutindeni pe unde a fost divizia a contribuit într-o mare măsură la ridicarea moralului populației și al soldaților. A constituit și întreținut la fiecare regiment coruri militare și religioase înălțând patriotismul soldaților.

A reușit primul, din 243 de candidați, la examenul de preoți militari activi ținut la Ministerul Apărării Naționale în luna noiembrie 1940. Comandantul Diviziei 30 Infanterie concluziona: „Foarte bun preot militar și de mare nădejde, merita a înainta la alegere la gradul de preot militar maior, făcând cea mai frumoasă figură printre preoții militari ortodocși ai armatei române”. Episcopul general doctor Partenie Ciopron împărtășea aceeași concluzie considerându-l „un foarte bun preot militar”.

A fost primit în cadrele active ale Clerului Militar la 15 noiembrie 1940 și repartizat în garnizoana Craiova. La 6 aprilie 1941 a fost mobilizat la Ambulanța Diviziei 3 Infanterie. Comandantul Diviziei 2 Infanterie, generalul de divizie Popovici, nota la despărțirea de Gheorghe Barbu: „Regretăm plecarea acestui preot de elită, care pentru cât a fost al garnizoanei Craiova a înfăptuit multe. Prea bun preot militar”⁴.

Mobilizat cu Ordinul nr. 102756/1941 la Ambulanța Diviziei 3 Infanterie în campania din Ucraina alături de preoții Regimentului 1 Vânători, Regimentul 30 Dorobanți și 4 Dorobanți, a depus în toate misiunile ordonate o activitate conștiințioasă și o acțiune misionară pastorală în mijlocul răniților și populației civile, mergând chiar în primele linii.

La 20 august 1941, printr-un raport adresat Marelui Cartier General respectiv Inspectoratului Clerului Militar se prezentau activitățile derulate alături de comandantul diviziei, generalul Ilie Șteflea, secondat de generalul Arhip și locotenent-colonelul Marin Ionescu, șeful de Stat Major.

În noaptea de 1 august au fost botezate toate trupele în orașul Chișinău pregătindu-le pentru trecerea Nistrului.

În noaptea de 2-3 august 1941, la punctul Vadul lui Vodă au fost botezate trupele, încurajând ostașii care intrau într-o grea misiune de spargere a cazematelor bolșevice, situate în prima linie, Stalino.

Conducătorul statului, însoțit de generalii Ciupercă, Sohn, Șteflea și I. Arhip și misiunea germană au asistat la trecerea trupelor în Ucraina. Aceștia au sărutat Sfânta Cruce și Sfânta Evanghelie, prezentate de preotul Gheorghe Barbu. La trecerea Nistrului s-a făcut o impresionantă procesiune religioasă cu steaguri, prapuri și sfinte icoane. Prin comunele prin care au trecut trupele au fost botezați și împărtășiți 4.000 de prunci și tineri care au fost ținuți în brațe de ostași și ofițeri, ajungând până la comandantul diviziei, generalul Șteflea, care prin preotul Gheorghe Barbu a donat o sumă mare de bani părinților, ca dar din partea sa.

În Raportul nr. 7-95157 din 6 august 1941, preotul căpitan Lebooton Errchors, confesor evanghelic, locotenent-colonel al Comandamentului Corpului 3 Armată împreună cu căpitan dr. Friederich Filtesch de la Ambulanța 3 Infanterie aprecia colaborarea cu preotul Gheorghe Barbu. În acest sens consemna: „În aceste comune germane, atât subsemnatul cât și părintele căpitan Gheorghe Barbu

am rostit predici înălțătoare în fața ostașilor și a populației germane cu lacrimi în ochi”.

În conformitate cu Ordinul nr. 8949 din 20 august 1941 s-a asanat câmpul de luptă de la cota 102, unde au căzut la datorie 400 de ostași și ofițeri, printre care au fost și ostași germani ce-și dorm somnul de veci în același mormânt. Aceștia au luptat timp de zece zile, spărgând frontul și făcând cale liberă spre Odessa. Pentru aceștia s-a ridicat o troiță de stejar cu denumirea „Cota 102”. Cei căzuți la datorie au fost identificați și așezați în morminte, purtând fiecare crucea respectivă cu inscripționarea numelui. În timpul înmormântării ostașilor s-a petrecut un impresionant fenomen. Bombardamentul inamic a încetat vizând ceremonia îngropării celor decedați. În tot timpul cât a durat asanarea câmpului de luptă, timp de două zile, a fost furtună, întuneric și bombardament. Seara, în momentul îngropării morților, pe când se rostea predica, de pe vârful movei s-a ridicat întunericul apărând soarele, într-o lumina vie, purpurie, destul de strălucitoare și un curcubeu înconjura colina morților, părând ca prin jertfa lor, Bunul Dumnezeu mângâia omenirea iar pe eroii noștri îi înveșmânta într-o glorie sclipitoare. La ceremonia inaugurării fiecărui cimitir de onoare au fost oficiate sfinte slujbe religioase, în care s-a reliefat sublimul jertfelor lor.

Pe lângă cei morți în această misiune moral-patriotică au fost și un mare număr de răniți, ce au fost mângâiați și încurajați cu alese cuvinte de alinare.

O deosebită grijă a fost și legătura ostașului cu cei de acasă, le-au fost procurate cărți poștale și au fost îndrumați pentru întocmirea corespondenței.

S-a urmărit calitatea meselor ce au fost binecuvântate.

La serviciile de înmormântare a eroilor, în cimitirele unde au avut loc lupte, la Hut-Timus, Plosca, Slobozia Rusească, Poniatowka, Bakalowa, Kasef, Neudorf, Rhigstal, Hut-Cernica, Hefmanti, Curtowa, Carpowa, Vigoda a asistat și populația civilă, care i-a plâns pe eroi și le-a împodobit mormintele.

Orice atac a fost precedat de rugăciuni, fiind invocat ajutorul Domnului pentru victorie⁵.

La înapoierea de pe front, prin Ordinul nr. 402 din 7 noiembrie 1941, preotul Gheorghe Barbu a fost confesor al Batalionului de Gardă al Conducătorului Statului și al Președinției Consiliului de Miniștri, unde a continuat să desfășoare activitatea sa pastorală în mijlocul ostașilor, cu aceeași râvnă, pentru educația național-patriotică și moral-religioasă a ostașilor, obținând frumoase rezultate. Nu a fost sărbătoare religioasă sau manifestare ostășească la care să nu fi fost prezent în mijlocul trupei și cuvântul său plin de însuflețire să nu fi fost auzit, pătrunzându-le pentru totdeauna sufletul și inima lor tânără. Colonelul Victor Popescu, comandantul Batalionului de Gardă îi încheie foaia matricolă astfel: „Este un predicator de elită și un pastor sufletesc în adevăratul sens al cuvântului”.

În perioada 22 februarie 1942 până la 22 mai 1942 a cerut și a mers a doua oară pe front, cu ostașii ardeleni din Regimentul 82 Infanterie, în cea mai mare parte refugiați, față de care și-a făcut datoria de pastor în mod deosebit, ridicându-le moralul și însuflețindu-i în toate ocaziile. A reușit să se apropie de oameni întărindu-le credința și rezistența morală. A realizat o operă cu adevărat națională, ținând slujbe religioase și botezând copiii în toate comunele din

jurul comandamentului.

S-a interesat și îngrijit de mormintele eroilor căzuți pe câmpul de luptă, în jurul Odessei și a bazinului Donețului. N-a cruțat timp și s-a deplasat în orice vreme în comunele rămase populate pentru a redeștepta creștinismul. A făcut marșuri grele, mergând pe jos, în rând cu ostașii și înfruntând toate riscurile.

În etapele de popas rostea cuvântări însuflețite, a organizat, a ținut predici, a reparat biserici distruse de bolșevici, a înființat capele și altare.

Comandantul Regimentului 82 Infanterie relatează un aspect din activitatea preotului: „L-am găsit în timpul luptelor de la Harcov în mijlocul ostașilor pe care-i însuflețea în luptă, până chiar în primele linii. În afara activităților religioase a contribuit la aducerea trenurilor cu muniții și hrana trupei. Muncitor, demn și modest, așa cum trebuie să fie orice slujitor al altarului”. Pentru toate acestea a fost decorat cu Ordinul Steaua României cu spade și panglică de Virtute Militară și propus la avansare la excepțional⁶.

În Darea de seama din 9 aprilie 1942, în care își prezintă activitatea pastorală moral-patriotică din zona de operații, preotul Gheorghe Barbu face o serie de propuneri ce au fost apreciate de episcopul armatei, general doctor Partenie Ciopron:

a) Toate bisericile dărmate să fie reparate cu ajutorul populației civile.

b) În locul statuii lui Lenin să se ridice Sfânta Cruce. În satele unde nu au fost biserici, se va ridica cel puțin o cruce la răspântia de drum.

c) Să se trimită din țară tot mai mulți preoți, populația ucraineană trebuie îndrumată și îndrumătorul nu poate fi decât preotul.

d) Să se intervină la Ministerul Apărării Naționale, Inspectoratul Clerului Militar pentru tipărirea Noului Testament și cărți de rugăciuni pentru catehizarea tineretului și a copiilor botezați care nu au nici un fel de carte religioasă⁷.

La înapoierea de pe front, la 1 decembrie 1942 a fost mutat la Batalionul de Gardă al Conducătorului Statului conform Ordinului Ministerului Apărării Naționale, Direcția Personal nr. 110553/1942. Atât timp cât a fost la acest batalion a desfășurat o activitate din cele mai laudabile pentru educația național-patriotică și moral-religioasă a ostașilor obținând foarte frumoase rezultate. Nu a fost sărbătoare religioasă sau manifestare ostășească la care să nu fi fost în mijlocul ostașilor și cuvântul său plin de însuflețire să nu fi fost auzit de ei, pătrunzându-le întotdeauna sufletul și inima lor tânără.

Datorită strădaniilor sale batalionul a fost dotat cu o bibliotecă ostășească, odăjdii și tot felul de obiecte religioase necesare pentru oficierea serviciului religios. În plus i-a fost încredințată conducerea Școlii copiilor de trupă, în număr de 30, de a căror educație și pregătire s-a ocupat în mod temeinic cu foarte bune rezultate.

La 24 august 1944 acest batalion și-a schimbat denumirea în Regimentul 115 Infanterie. În tot timpul bombardamentelor aeriene, din 4 aprilie și până la 15 noiembrie 1944 a fost singurul preot militar din garnizoană care a asanat câmpul de luptă de la Băneasa, ridicând răniții Regimentului de Gardă Călare sub bombardamentul trupelor germane.

Comandantul regimentului, maior Marcel Olteanu, consemna: „Asistența permanentă și din proprie inițiativă a acestui preot militar îl cinstește pe el și întreg Corpul Clerului Militar al ostirii”. Faptele excepționale menționate de comandantul Regimentului de Gardă Călare și de comandantul Detașamentului Operativ al capitalei, la data de 23 august 1944 îl recomandă pentru avansare la gradul de colonel.

În perioada 15 aprilie 1945 până la 15 august 1945 a fost detașat la Serviciul Cultural al Ministerului Apărării Naționale în vederea înființării Biroului Propagandă Religioasă. Prin sugestiile sale a dovedit că a înțeles misiunea acestui serviciu în noile circumstanțe.

În acest sens șeful Marelui Stat Major consemna: „Este inimos și harnic de a fi util instituției în domeniul credinței strămoșești”. S-a remarcat ca excepțional predicator în duhul sfânt al iubirii de oameni și de țară.

La 20 august 1945 a fost trecut în rândul disponibililor, iar la 31 decembrie 1945 a fost rechemat în activitate, în cadrul Comandamentului 7 Teritorial.

Și în perioada cât a fost cadru disponibil a contribuit și a participat în unitățile și formațiunile din garnizoana Craiova. Cu prilejul fiecărei sărbători religioase a organizat servicii religioase în unități, serbări, ceremonii, slujbe de sfințire care au fost întotdeauna impunătoare și ascultate de credincioși cu atenție și smerenie. Deși cadru disponibil, a fost numit confesorul Inspectoratului de Jandarmi. Pe foaia matricola se specifică: „Foarte bun preot militar, cu mult suflet românesc și demn democrat al noilor vremuri”.

La 1 ianuarie 1947 a fost rechemat din cadru disponibil la Comandamentul 7 Teritorial Craiova. Din primele zile a pornit cu zel de muncă pentru a fi util instituției care i-a încredințat îndrumarea spirituală a ostașilor. Desfășoară o activitate rodnică de lămurire și îndrumare a ostașilor pe calea iubirii de patrie, iubirea aproapelui, înțelegerea rostului și necesității unei adevărate democrații. Atât comandantul Corpului 7 Teritorial, general de divizie Rascu, cât și episcopul armatei, general profesor doctor Partenie Ciopron, au considerat ca merită avansarea la gradul de colonel, ceea ce se și întâmplă la 23 august 1947, prin Înaltul Decret nr. 1746/1947.

În baza Legii nr. 293/1947, la 1 septembrie 1947, a fost trecut din oficiu în rezervă prin Înaltul Decret nr. 1827/1947.

De-a lungul activității sale a fost decorat cu ordine și medalii pentru merite deosebite, așa cum de fapt au fost relevate și în acest material documentar: Econom Stavrofor – Decret Episcopal nr. 9807/1934; Protoereu Onorific – Decizia Chiriarhală nr. 5748/1934; Misionar Eparhial – Decizia Ministerului Cultelor nr. 339/1938; Meritul Cultural clasa a II-a – Înaltul Decret nr. 3315/08.12.1938; Coroana României în grad de cavaler – Înaltul Decret nr. 1993/10.05.1939; Ordinul Crucea Regina Maria clasa a II-a – Ordinul de Zi nr. 130/18.09.1941; Ordinul Steaua României cu spade în grad de cavaler cu panglică de Virtute Militară – Înaltul Decret nr. 3247/06.11.1942; Medalia Victoria – dată de Înaltul Prezidiu Sovietic, Brevet U.R.S.S. nr. 105 698⁸.

După anii petrecuți ca slujitor al Domnului în biserici și pe front, alături de ostași în clipele cele mai dramatice ale războiului, odată cu instalarea regimului comunist toate faptele sale au fost renegate și noii conducători au ajuns la concluzia că preotul Gheorghe Barbu se face vinovat de crime de război împotriva populației civile din U.R.S.S. În

anul 1950 a fost arestat. Timp de trei ani a cunoscut cele mai groaznice cruzimi și orori la Canalul Dunăre-Marea Neagră și în coloniile de muncă de la Bragadiru, Bicăz, Onești. La întoarcerea din închisoare n-a avut nici un mijloc de subsistență. S-a mulțumit cu postura de corist cu o jumătate de normă la Ansamblul Artistic de Stat „Nicolae Bălcescu” din Craiova și de intendant la Liceul „Frații Buzești”. Dacă nu a mai putut îmbrăca haina de preot, pe care a slujit-o cu credință și dăruire, fiind și absolvent de conservator, a obținut postul de profesor de muzică la Școala Generală nr. 9 din Craiova și la Colegiul „Frații Buzești”, de unde s-a pensionat la 1 septembrie 1965. A continuat să-și manifeste pasiunea pentru muzică activând în diferite coruri craiovene⁹. Până la sfârșitul vieții a purtat durerea în suflet că nu a mai putut sluji în altarul unei biserici. Rareori, cuscrul său, preot în localitatea Morunglav, îi mângâia nostalgia invitându-l să slujească în parohia sa.

Preotul Gheorghe Barbu, prin tot ceea ce a făcut de-a lungul vieții sale, merită să-i păstrăm o amintire plină de recunoștință și respect iar pentru confesorii tineri este un exemplu demn de urmat.

Dumnezeu să-l odihnească și să-l primească în împărăția sa!

HOMAGE TO COLONEL PRIEST GHEORGHE BARBU

The priests always offered spiritual support to the Romanian soldiers. The article is a portrait of Colonel priest Gheorghe Barbu. We can find details about his military career, his participation on front and the decorations that he received for his activity. He also offered help to the civil population.

Keywords: Colonel priest Gheorghe Barbu, bombardment, army, church, decorations

NOTE

1 Asociația Județeană a Cadrelor Militare în Rezervă și în Retrageră „Basarab I” Pitești.

2 *Armata și biserica*, 1996, Colecția „Revista de Istorie Militară”, f. 107.

3 Revista „Argesis. Studii și Comunicări, Secția Istorie”, tom XI, 2002, f. 634.

4 Centrul de Cercetare și Păstrare a Arhivelor Militare, Fond D.C.I./1974, Memorii tineri, litera B, colonei, dosar nr. crt. 5.

5 Idem, Fond Inspectoratul Clerului Militar, dosar nr. crt. 283, ff. 531-533, 607-608, 838-839.

6 Idem, Fond D.C.I./1974, Memorii tineri, litera B, colonei, dosar nr. crt. 5.

7 Idem, Fond Inspectoratul Clerului Militar, dosar nr. crt. 293, fila 7879.

8 Idem, Fond D.C.I./1974, Memorii tineri, litera B, colonei, dosar nr. crt. 5.

9 Revista „Argesis. Studii și Comunicări, Secția Istorie”, tom XI, 2002, f. 635.

Colonel Adrian GRIGORE¹

COLONELUL PREOT GRECO-CATOLIC GAVRILĂ FILIMON – CONFESORUL GARNIZOANEI CLUJ

Preotul Gavrilă Filimon s-a născut la data de 15 mai 1893 în Poiana Aiud, plasa Aiud, județul Alba, ca fiu al lui Ioan și al Magdalenei. A fost căsătorit cu Viorica, născută Frâncu, având ca descendenți pe Maria-Rodica (născută la 29 iulie 1925) și Ligia-Ramona-Gabriela (născută la 11 aprilie 1928)².

A absolvit 6 clase primare în anul 1906, 8 clase secundare și bacalaureat în 1914 precum și Seminarul Teologic din Blaj în anul 1920. Pentru a deveni preot militar a dat un examen în anul 1924³.

A fost primit în cadrele active ale armatei cu gradul de preot căpitan în baza Înaltului Decret Regal nr. 3749 din 10 noiembrie 1924 și repartizat la Regimentul 82 Infanterie.

În prima „Foaie calificativă” din 31 octombrie 1925, comandantul Regimentului 82 Infanterie⁴, colonel D. Georgescu nota: „Preotul căpitan Filimon [...] contribuie prin sfaturile ce dă la educația trupei și la formarea sufletelor. Muncește fără preget, este totdeauna lângă soldați. Rezultatele obținute sunt foarte bune, numărul dezertorilor și a celor care comit greșeli scade în mod foarte simțitor. Dar rolul său și mai mare a fost și va fi de a împiedica infiltrarea ideilor eretice, ceea ce face continuu prin conferințe și dă rezultate. Cu toate că este preot greco-catolic, însă în modul cum se comportă în toate ocaziile, nu se face chestiuni de dogmă putând fi astfel foarte folositor regimentului. Este un preot tânăr plin de ambiție și cult, care va merita să aspire la treptele superioare, când va îndeplini condițiile de înaintare cerute de lege”⁵. Comandantul Diviziei 20, general C. Șerbescu, consemna: „De la venirea sa în această garnizoană sfinția sa părintele și preot căpitan Filimon s-a remarcat prin conferințele sale orale [...]. Rezultatele sale au fost apreciabile. Se ocupă foarte de aproape ca oamenii tuturor regimentelor să practice cu evlavie religiunile lor. Foarte activ și cu multă trageră de inimă, este de mare folos Garnizoanei”⁶.

Personalitatea preotului colonel Gavrilă Filimon este creionată de notările de serviciu superlative ale comandanților Regimentului 82 Infanterie, Regimentului 31 Artilerie⁷, Armatei 1⁸, Corpului 7 Armată⁹, Corpului 6 Armată¹⁰ precum și Corpului Teritorial Cluj, unitate unde a slujit până la trecerea sa în rezervă.

Noul comandant al Regimentului 82 Infanterie¹¹, colonelul Dan, consemna în „Foaia calificativă” din 31 octombrie 1926: „Preot căpitan Filimon a continuat și în acest an

a desfășura o activitate cât se poate de frumoasă pentru educația trupei și formarea sufletelor. Prin cuvântări ocazionale, convorbiri și sfaturi a contribuit mult la reducerea numărului de dezertori în Regiment. Aclimatizarea recruților ctg. (contingentului – n.n.) 1926 s-a făcut în împrejurări foarte favorabile mulțumită intervenției preot cpt. Filimon care în continuu să găsea în mijlocul tinerilor soldați spre

a-i încuraja, ușurându-le astfel începutul vieții lor militare. Pe zona de concentrare Rgtl. (a regimentului – n.n.) fiind într-o regiune locuită de bapțiști, preot cpt. Fil. (căpitan Filimon – n.n.) prin deseale sale convorbiri a prevenit infiltrarea ideilor baptiste în rândurile Rgtlui (regimentului – n.n.) [...]”. Aprecierea a fost supervizată de colonelul D. Georgescu, în noua sa calitate de comandant al Brigăzii 20 Infanterie și generalul D. Popescu, nou numit în funcția de comandant al Diviziei 20¹².

În „Foaia calificativă” din 31 octombrie 1927 regăsim aceleași aprecieri pozitive ale comandantului Regimentului 82 Infanterie¹³, colonelul Dan: „[...] Cultură generală apreciabilă, profesională aleasă. Serios, calm și reventios. A desfășurat și în acest an o activitate cât se poate de rodnică, pentru educația trupei și formarea sufletelor. În deosebi în timpul

primei perioade de instrucție – prin convorbirile sale ocazionale, prin conferințe și prin contactul neîntrerupt pe care la menținut cu tineri soldați din cel mai mare contingent, a contribuit foarte larg la aclimatizarea recruților care s-a făcut în împrejurări favorabile. [...] În rezumat: preot căpitan Filimon este un prea bun preot militar cu o putere de muncă remarcabilă. [...]”¹⁴.

Anul 1928 îl găsește pe preotul căpitan Filimon Gavrilă tot la Regimentul 82 Infanterie. În „Foaia calificativă” din acest an comandantul regimentului nota: „[...] Este dotat cu frumoase sentimente față de țară și instituție, fiind de un real folos regimentului prin contribuția sa la educația morală și religioasă. M-a ajutat în toate împrejurările prin sfaturile și pildele frumoase ce a dat ostașilor, lucrând într-un perfect comun acord cu celălalt preot căpitan de religie greco-orientală. Având timp disponibil face serviciul de ofițer cu bibliotecă și la casa ostășească. Se achită foarte bine de aceste preocupări. Leal, demn, foarte moral, întrunește toate calitățile unui prea bun preot militar, de real folos instituției. [...]”. În rubrica „Notele șefilor ierarhici superiori”, generalul Stănescu, comandantul Brigăzii 20 Infanterie, nota urmă-

Preotul Gavrilă Filimon

toarea apreciere: „Preotul căpitan Filimon Gavrilă merită notele bune ce i s-au acordat de către comandantul regimentului. [...]”¹⁵.

În „Foaia calificativă” întocmită la data de 31 octombrie 1929 de comandantul Regimentului 82 Infanterie, colonelul D. Georgescu, ultima de la această unitate, continua seria aprecierilor superlative: „Și în anul acesta merită prea bunele aprecieri ce i-am făcut în anul trecut. De acord cu preotul greco-catolic, lucrează cu multă dragoste și interes pentru educația morală și religioasă a trupei regimentului. Preot cult, are darul de a vorbi frumos. Este foarte respectat de ofițeri și trupă, fiind de real folos instituției. Mutat pe 1.X.929 în garnizoana Cluj, regimentul regretă plecarea sa. [...]”. Comandantul Brigăzii 20 Infanterie, generalul Stănescu, consemna: „De acord cu comandatul regimentului. Preotul căpitan Filimon Gavrilă poate să fie dat ca pildă pentru interesul pe care l-a pus în îndeplinirea meseriei sale ca preot militar, pentru darul de a vorbi și pentru modul cum s-a impus unanim al tuturor”¹⁶.

Începând cu data de 1 octombrie 1929 preotul căpitan Filimon Gavrilă a fost mutat la Regimentul 31 Artilerie¹⁷, în baza Înaltului Decret Regal nr. 3236 din 1 octombrie 1929¹⁸.

Aprecierile pozitive continuă și la Regimentul 31 Artilerie. La 31 octombrie 1930, comandantul regimentului nota în „Foaia calificativă”: „Până la data de 12.IV.1930 fostul comandant al regimentului îl caracterizează: căpitan preot Filimon este un adevărat apostol și îndrumător de oameni pe cale binelui și adevărului. De când a fost mutat în Regimentul 31 Artilerie, s-a pus în evidență ca un model de conștiință, devotament și îngrijire pentru sufletul oamenilor [...]”. Comandantul Brigăzii 16 Artilerie, generalul Pallade, consemna: „Nu-l cunosc îndeajuns. Mă refer doar la notele date de șefii lui imediați”¹⁹.

Pentru perioada 1 noiembrie 1930-31 octombrie 1931, comandantul Regimentul 31 Artilerie îl caracterizează: „Destul de rezistent pentru a face o campanie. Inteligent și cu o frumoasă cultură generală. A continuat și în acest an a desfășura o activitate vrednică relativ la educație morală, religioasă și formarea caracterului ostașilor din regiment [...]”. În concluzie preotul Filimon G. este de un real folos regimentului. Fiind înaintat la 1.XI.924, are vechimea cerută de lege încă din anul 1930, însă conform ord [...] nu poate intra în discuție. Merită a fi înaintat la gradul de preot maior la vechime”²⁰. Comandantul Diviziei 16 confirmă cele spuse de comandantul de regiment. În această „Foaie calificativă”, la rubrica „Notele șefilor ierarhici superiori” sunt consemnate și aprecierile inspectorului Clerului Militar, episcopul general de brigadă dr. Ioan Stroia²¹ care, la data de 11 aprilie 1932, consemna: „Împărtășim aprecierile șefilor ierarhici împreună cu propunerea **merită a înainta la vechime**”²².

În anul următor comandantul Regimentului 31 Artilerie nota: „Mă refer la bunele aprecieri din anul trecut, menționând că preotul Filimon Gavrilă lucrează cu multă dragoste și devotament la educația morală și religioasă a oamenilor din regiment, în conferințele ce săptămânal le ține. Din convorbirile avute în dese rânduri am constatat că posedă o cultură superioară demnă de toată lauda. De altfel foarte modest și oricând la datorie, fiind astfel de mare folos regimentului. Fiind numit profesor de educație la școala de caporali și sergenți militari ai C.VI A. (Corpului 6 Armată – n.n.) de pe lângă Compania 6 Sanitară [...]. Foarte bun pedagog.

[...] Merită a înainta la vechime la gradul de preot maior”. Comandantul Brigăzii 16 Artilerie nota la rubrica „Notele șefilor ierarhici superiori”: „[...] Este suferind de stomac, însă în urma, îngrijirilor și tratamentului la care s-a supus acest om cred că s-a îndreptat mult. Din discuțiile avute împreună am căpătat convingerea că vede prea pătimăș prin prisma dogmatismului deformând chiar și adevărurile trecutului nostru”²³. La finalul notării, comandantul Brigăzii 16 Artilerie și Diviziei 16 considerau justificată propunerea comandatului de regiment privind înaintarea, la vechime, la gradul de preot maior.

În „Foaia calificativă” din perioada 1 noiembrie 1932-31 octombrie 1933 se mențin aprecierile pozitive ale celor trei comandanți. La data de 18 decembrie 1933, inspectorul Clerului Militar, episcopul general de brigadă dr. Ioan Stroia, consemna: „Bazat pe rapoartele de activitate pastorală ce trimestrial Ni se trimit precum și pe intuiția directă câștigată în inspecția ce inopinat i-am făcut în 14 septembrie a.c. constat că preotul căpitan Filimon Gavrilă și-a îndeplinit rostul său în sânul armatei și în anul expirat cu pricepere și deplin devotament. De acord și cu aprecierile ce i le fac [sic!] comandanții imediați, propun: Merită a înainta la vechime”²⁴.

Propunerea de „a înainta la alegere”, adică înainte de termenul prevăzut de legislația în vigoare la acea dată, este consemnată de comandantul Regimentului 31 Artilerie, comandantul Corpului 6 Armată și inspectorul Clerului Militar, episcopul general de brigadă dr. Ioan Stroia, în „Foaia calificativă” pe anul 1934. Comandantul Regimentului 31 Artilerie consemna: „Este preotul greco-catolic al Regimentului, în care calitate depune mult suflet pentru menținerea sentimentului religios și înălțarea morală a trupei. Conferințele săptămânale ținute trupei sunt expuse sub o formă interesantă și ușor de înțeles, astfel că este cu drag ascultat. Caută să reîmprospăteze de fiecare dată îndatoririle creștinești, urmând a dezvolta sentimente frumoase față de aproapele, de camarazi și șefi [...]. Conștiinciozitatea, priceperea și, mai presus de toate, moralitatea sa desăvârșită îi asigură o autoritate de cuvânt de necontestat în rolul său de educator sufletesc. Având vechimea în grad și stagiul [...] îl propunem la înaintare la gradul de preot maior în mod excepțional”. Inspectorul Clerului Militar, episcopul general de brigadă dr. Ioan Stroia consemna la data de 22 decembrie 1934: „Preotul căpitan Filimon Gavrilă și-a împlinit și anul acesta îndatoririle sale de duhovnic al garnizoanei cu deplină pricepere și devotament, de aceea de acord cu [sic!] comandantul său imediat propunem „Merită a înainta la alegere”²⁵.

În „Foaia calificativă” din perioada 1 noiembrie 1935-31 octombrie 1936 se mențin aprecierile pozitive ale comandanților. Comandantul Regimentului 31 Artilerie, colonelul Ionescu nota: „Preotul maior Filimon Gavrilă a continuat și în acest an activitatea sa pastorală prin conferințe religioase și sfaturi preoțești date soldaților pentru ridicare mediului lor sufletesc moral. Este foarte conștiincios în îndeplinirea chemării sale. Un foarte bun preot militar. [...]”. Comandantul Corpului 6 Armată, generalul de divizie Gheorghe Florescu, nota la rândul său: „De acord. Un foarte bun preot militar”. La data de 20 ianuarie 1937, inspectorul Clerului Militar, episcopul general de brigadă dr. Ioan Stroia, consemna: „Preotul maior Filimon Gavrilă și-a îndeplinit și în anul 1936 îndatoririle sale de confesor al ostașilor greco-catolici cu deplină pricepere și devotament. Nou în grad nu

face obiect de propunere”²⁶.

Anul următor, generalul de divizie Gheorghe Florescu, comandantul Corpului 6 Armată, consemna, de această dată în rubrica „Nota comandantului corpului de trupă sau șefului de serviciu”: „Preotul maior Filimon a îndeplinit serviciul de confesor al Garnizoanei Cluj, pentru ostașii greco-catolici, depunând aceeași muncă devotată și destoinicie ca în trecut. Preot militar cu o frumoasă cultură profesională și cu alese însușiri morale”. Inspectorul Clerului Militar, episcopul general de brigadă dr. Partenie Ciopron, consemna la rubrica „Notele șefilor ierarhici superiori”: „Mențin nota dată de domnul comandant al Corpului 6 Armată”²⁷.

La data de 10 mai 1936 a fost „avansat la gradul de preot maior” în baza Înaltului Decret Regal nr. 1043/1936, înscris în Ordinul de Zi al regimentului nr. 316/1936²⁸. Începând cu data de 1 octombrie 1936 preotul maior Filimon Gavrilă este mutat, în interes de serviciu, la Corpul 6 Armată în baza Ordinului General nr. 34/1936 și 26645/1936 comunicat cu adresa Direcției Personal nr. 696/1936.

În perioada 1937-1939 se mențin aprecierile pozitive ale comandantului Corpului 6 și inspectorului Clerului Militar. În „Foaia calificativă” din perioada 1 noiembrie 1937-31 octombrie 1938, generalul de divizie Cristea Vasilescu, noul comandant al Corpului 6 Armată consemna: „Preotul Filimon a continuat să îndeplinească serviciul de confesor al Garnizoanei Cluj și secretar al Comitetului pentru eroii Neamului, îndeplinindu-și datoria cu zel și conștiință desăvârșită. [...]”. Printre consemnările Inspectorul Clerului Militar, episcopul general de brigadă dr. Partenie Ciopron, regăsim: „[...] Fire liniștită și împăciuitoare; este în bune relații cu preotul militar ortodox.

O activitate deosebită desfășoară și la Comitetul „Eroii Neamului” fiind bine apreciat. [...]”²⁹. La data de 19 februarie 1938 a fost înaintat la rangul de protopop, prin Decretul nr. 1074, comunicat de Mitropolia Blaj³⁰.

La data de 28 iunie 1940 a fost mobilizat, conform Înaltului Decret nr. 2135. Cinci luni mai târziu a fost demobilizat, în baza Înaltului Decret nr. 3798/1940.

Ca urmare a schimbării comenzii Corpului 6 Armată, în „Foaia calificativă” pe anul 1940 (de la 1 noiembrie 1939 la 31 octombrie 1940) sunt consemnate aprecierile celor doi comandanți, generalul de divizie Vasilescu, pentru perioada 1 noiembrie 1939-3 iunie 1940 și generalul de divizie Dragalina pentru perioada 4 iunie-31 octombrie 1940. Acesta din urmă menționa: „Protopopul maior Filimon Gavrilă/ greco-catolic/ a continuat foarte frumoasa și rodnică sa activitate. Dotat cu cele mai frumoase însușiri, cu o pregătire aleasă [...]. Din partea P.S.S. Episcopului de Cluj, cu adresa nr. 4498/25 iunie 1940 s-a primit o notă calificativă în care se notează elogios de calitățile și activitatea Protopopului maior Filimon Gavrilă. În concluzie: foarte bun preot militar. Merită a înainta la alegere”³¹. De această dată, inspectorul Clerului Militar, episcopul general de brigadă dr. Partenie Ciopron, nu era de aceeași părere cu cei doi generali, comandanții unității unde-și desfășura activitatea protopopul militar. Acesta consemna: „Preotul maior Filimon Gavrilă și-a îndeplinit binișor serviciul pentru credincioșii săi. [...] Sunt de părere să rămână deocamdată în gradul în care se află”³².

În anul 1941 a fost repartizat pentru mobilizarea anului 1940/1941 la Cartierul Armatei I-a, conform ordinului Marelui Stat Major nr. 23335 din 14 mai 1940 și a Ordinului

de Zi nr. 113/1941³³.

În „Foaia calificativă” pe anul 1941, întocmită pentru perioada 1 aprilie-30 septembrie 1941 de către comandantul Corpului 6 Armată, generalul de divizie Dragalina și completată de comandantul trenului sanitar, căpitanul medic Popescu, pentru perioada 1-29 octombrie 1941 cât a fost mobilizat la trenul sanitar, se mențin aprecierile pozitive la adresa protopopului Filimon Gavrilă. Generalul de divizie Dragalina nota: „Dotat cu aptitudini de cleric militar din cele mai alese, protopopul Maior Filimon Gavrilă, ca [sic!] confesor greco-catolic a desfășurat o mare activitate cu foarte frumoase rezultate. Neobosit, pe lângă liturgia de fiecare duminică, a vizitat regulat și foarte des închisoarea militară a Garnizoanei, cât și numeroasele unități din această Garnizoană. De asemenea s-a ocupat de aproape de răniții și bolnavii din spitalele acestei Garnizoane aducându-le alinare și ridicându-le moralul. Aceiași vie activitate a desfășurat în Arad, Brad, Beiuș, Turnkren, Orșova, Băile Herculane, etc. Slujbele religioase, cuvântările sale și lecțiile de educație morală au fost din cele mai frumoase iar influența lor asupra ostașilor de mare valoare. Am felicitat pe acest preot militar de mare valoare și m-am despărțit cu regret la plecare pe zona de operații, sperând că-l voi revedea. Ținea cu orice preț să rămână la corp, însoțindu-l la război. Un foarte bun preot militar ce merită a înainta la alegere”³⁴. În continuare, căpitanul medic Popescu consemnează: „Protopopul maior Filimon Gavrilă a fost mobilizat la trenul sanitar nr. 1 de la 1 octombrie la 29 octombrie 1941. În timpul transporturilor de răniți neobosit zi și noapte a fost printre ei, ținând predici, rugăciuni și dându-le la fiecare cuvinte de îmbărbătare. În scurtul timp cât a fost printre noi preotul maior Filimon Gavrilă s-a impus tuturor ca un adevărat apostol de biserică”. Inspectorul Clerului Militar, episcopul general de brigadă dr. Partenie Ciopron, era de aceeași părere cu cei doi comandanți, cu excepția propunerii de înaintare în grad a acestuia. Acesta consemna: „În anul acesta preotul maior greco-catolic Filimon Gavrilă și-a îndeplinit conștiințios îndatoririle sale de preot militar. Potrivit dispozițiilor noului proiect de lege și regulament al legii clerului militar care a fost aprobat de M.A.N. (Ministerul Apărării Naționale – n.n.) și Marele Stat Major General al Armatei, preoții militari ortodocși pot înainta până la gradul de lt. colonel inclusiv, iar preoții greco-catolici numai până la gradul de maior inclusiv. Aceasta întrucât au un număr de ostași foarte redus cari aparțin acestei confesiuni. Față de aceste dispozițiuni legale, preotul maior gr. catolic Filimon nu poate fi propus pentru înaintare”³⁵.

Pe anul 1942/1943 preotul maior Filimon a fost caracterizat de Consiliul Superior al Armatei, care a făcut propunerea înaintării „la vechime”. La data de 12 mai 1942, inspectorul Clerului Militar, episcopul general de brigadă dr. Partenie Ciopron, consemna: „Întrucât Ministerul Apărării Naționale/ Direcția personal/ cu nr. 2514/42 ne face cunoscut că deocamdată nu se aplică noua lege a clerului, în sensul că preoții greco-catolici pot fi înaintați numai până la gradul de maior inclusiv. Având în vedere că preotul maior greco-catolic Filimon are stagiul prevăzut de lege în gradul de maior și în același timp și-a îndeplinit cu toată râvna obligațiunile sale de confesor, îl propun pentru înaintarea la gradul de preot lt. colonel la vechime”³⁶. Astfel, la data de 25 octombrie 1942, în baza Înaltului Decret nr. 3190/1942, consemnat

în Ordinul de Zi nr. 204/1942, preotul maior Filimon a fost „avansat la gradul de preot de C. de A. (corp de armată – n.n.) asimilat gradului de locotenent-colonel [...]”³⁷.

„Foaia calificativă” pe anul 1942, întocmită pe front pentru perioada 1 noiembrie 1942-31 octombrie 1943, conține, la rubrica „Nota comandantului corpului de trupă sau șefului de serviciu”, aprecierile a patru ofițeri pentru perioadele în care preotul locotenent-colonel Filimon a fost în subordinea lor. Pentru perioada 1 ianuarie 1942-1 aprilie 1943, șeful de stat major al Corpului 6 Armată, colonelul Rusu, consemna: „[...] A desfășurat o activitate destul de rodnică atât la spitalele de campanie ale Corpului de Armată cât și la unități. [...] La sărbători și ori de câte ori situația permitea, a oficiat slujbe religioase pentru ostași și populație. În concluzie, un preot conștiincios care și-a făcut pe deplin datoria”³⁸. Colonelul Constantin Visarion, noul șef de stat major al Corpului 6 Armată, pentru perioada 1 aprilie-1 iunie 1943, consemna: „Reîntors la Corpul 6 Armată ca pe front a continuat să-și îndeplinească serviciul în foarte bune condițiuni, cu rezultate foarte frumoase. Este un preot militar foarte bun”³⁹. În acest an preotul a fost decorat cu Ordinul „Steaua României” cls. a V-a cu spade, consemnat în Ordinul de Zi nr. 113/1942⁴⁰.

La data de 8 mai 1946 a fost înaintat „preot de corp de armată asimilat gradului de colonel”, la vechime, conform Înaltului Decret nr. 1556/1946, consemnat în Ordinul de Zi nr. 52/1946 al Corpului Teritorial Cluj⁴¹.

A trecut în rezervă la 9 august 1947, în baza Înaltului Decret nr. 1652/07.08.1947 publicat în Monitorul Oficial nr. 191/20.08.1947, cu un an înaintea desființării Episcopiei Armatei Române. La aceeași dată a fost demobilizat conform Decretului Regal nr. 34/1948, publicat în Monitorul Oficial 118/22.05.1948⁴².

COLONEL PRIEST GREEK CATHOLIC GAVRILĂ FILIMON - THE CONFESSOR OF CLUJ GARRISON

Gavrila Filimon joined the Romanian Army in 1924 when he became the Greek Catholic priest of Regiment 82 Infantry. He activated besides Regiment 31 Artillery, Army 1, Army Corps 6, Army Corps 7 and Cluj Territorial Corps. His entire career was appreciated in the most laudatory terms, for his grace in service and for his respectable behavior.

Keywords: Colonel priest Greek Catholic Gavrila Filimon, Regiment 31 Artillery, Army Corps 6, Army Corps 7, Cluj Territorial Corps

NOTE

- 1 Serviciul Istoric al Armatei.
- 2 Arhivele Militare Române (în continuare A.M.R.), Fond Memoriei Bătrâni, litera F, colonei, dosar nr. crt. 51, f. 2.
- 3 Ibidem.
- 4 Regimentul 82 Infanterie era dislocat în garnizoana Tîrgu Mureș.
- 5 A.M.R., Fond Memoriei Bătrâni, litera F, colonei, dosar nr. crt. 51, f. 21.
- 6 Ibidem.
- 7 Regimentul 31 Artilerie era dislocat în garnizoana Cluj.
- 8 Armata 1 era dislocată în garnizoana Sibiu în perioada în care și-a desfășurat activitatea preotul Filimon.
- 9 Corpul 7 Armată a fost dislocat în garnizoana Timișoara în perioada în care și-a desfășurat activitatea preotul Filimon.
- 10 Corpul 6 Armată a fost dislocat în garnizoanele Cluj, Timișoara și Sibiu în perioada în care și-a desfășurat activitatea preotul Filimon.
- 11 A.M.R., Fond Memoriei Bătrâni, litera F, colonei, dosar nr. crt. 51, f. 22.
- 12 Ibidem.
- 13 Ibidem, f. 23.
- 14 Ibidem.
- 15 Ibidem, f. 24.
- 16 Ibidem, f. 25.
- 17 Regimentul 31 Artilerie era dislocat în garnizoana Cluj.
- 18 A.M.R., Fond Memoriei Bătrâni, litera F, colonei, dosar nr. crt. 51, f. 3.

- 19 Ibidem, f. 26.
- 20 Ibidem, f. 27.
- 21 Pe larg vezi Marius-Cătălin Mitrea, *Episcopia Armatei Române – apostolat în slujba patriei*, în revista „Misiunea”, anul I, nr. 1/2014, pp. 54-60 și Comandor (r) prof. dr. Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, *Un ierarh uitat – episcopul militar dr. Ioan Stroia*, în revista „Misiunea”, anul I, nr. 1/2014, pp. 71-76.
- 22 A.M.R., Fond Memoriei Bătrâni, litera F, colonei, dosar nr. crt. 51, f. 21.
- 23 Ibidem, f. 28.
- 24 Ibidem, f. 29.
- 25 Ibidem, f. 30.
- 26 Ibidem, f. 31.
- 27 Ibidem, f. 32.
- 28 Ibidem, f. 3.
- 29 Ibidem, f. 35.
- 30 Ibidem, f. 3.
- 31 Ibidem, f. 37.
- 32 Ibidem.
- 33 Ibidem, f. 3.
- 34 Ibidem, f. 38.
- 35 Ibidem, f. 39.
- 36 Ibidem.
- 37 Ibidem, f. 3.
- 38 Ibidem, f. 41.
- 39 Ibidem.
- 40 Ibidem, f. 3.
- 41 Ibidem, f. 4.
- 42 Ibidem, f. 4.

Daniela-Liliana PĂTRAȘCU¹Dr. Dumitru-Valentin PĂTRAȘCU²

ARHIDIACONUL ȘI PROFESORUL DR. CONSTANTIN V. DĂNĂU (1889-1980)

Constantin V. Dănău s-a născut la 15 mai 1889 în satul Turcinești, comuna Curtișoara³, județul Gorj. După absolvirea școlii primare în satul natal, a urmat cursurile Gimnaziului Real din Târgu-Jiu, ulterior fiind admis la Seminarul Teologic Central din București, instituție de învățământ condusă de către părintele director Constantin Nazarie, ale cărei cursuri avea să le absolve în anul 1910⁴. Ulterior, a urmat cursurile facultății de Teologie a Universității București, absolvind în anul 1913, studiind, în paralel, și la facultatea de Litere din cadrul aceleiași universități, pe care a absolvit-o în anul 1915⁵.

Activitatea didactică a început-o în cursul anului 1915, fiind numit profesor suplinitor la Gimnaziul Real din Târgu-Jiu, unde a predat: Limba Română, Istoria, Geografia și Limba Latină⁶, ulterior, „în timpul mobilizării, profesorul de latină Sterescu, mi-a încredințat mie suplینirea catedrei și am avut-o până după începerea războiului din 1916, când, în toamnă, mi s-a dat jumătate de catedră de Română-Istorie”⁷.

Avea să participe la Primul Război Mondial în calitate de diacon militar, astfel că, în timpul refugiului în Moldova, a lucrat la Casa Bisericii din Iași, ulterior, devenind ajutor al preotului Armatei a II-a⁸.

La 15 august 1916, odată cu intrarea Armatei Române în Primul Război Mondial, profesorul Constantin V. Dănău a fost mobilizat „la Spitalul I de Evacuare, ce funcționa în localul liceului”⁹, acolo unde fusese repartizat și dr. Kugler.

Referitor la prima parte a campaniei din anul 1916, Constantin V. Dănău preciza că, după ruperea frontului de pe Valea Jiului, la începutul lunii octombrie 1916, „m-am refugiat cu părintele meu, preotul Dănău, de la Turcinești la Bălești”¹⁰, localitatea Turcinești, situată în nordul orașului Târgu-Jiu aflându-se în calea trupelor inamice care înaintau spre sud.

Respingerea primei încercări de ocupare a orașului Târgu-Jiu în cursul bătăliei de la podul Jiului din data de 14 octombrie 1916, când avangarda Diviziei a XI-a bavareze a fost

împiedicată să pună stăpânire pe podul de beton peste râul Jiu, situat în partea de vest a orașului, a permis declanșarea unei contraofensive a Armatei Române comandate de către generalul Ioan Dragalina, contraofensivă care i-a „surprins pe bavarezi în Frâncești, Târgu-Jiu, Turcinești și Bumbești, dându-i înapoi până sub Straja”¹¹. În ciuda acestui succes, sărbătorit de către locuitorii orașului Târgu-Jiu „în ziua de Cuvioasa Paraschiva, în fața Catedralei, unde și eu am spus un cuvânt românesc”¹², „nemții, întăriți, năvălesc din nou cu mai multă furie”¹³.

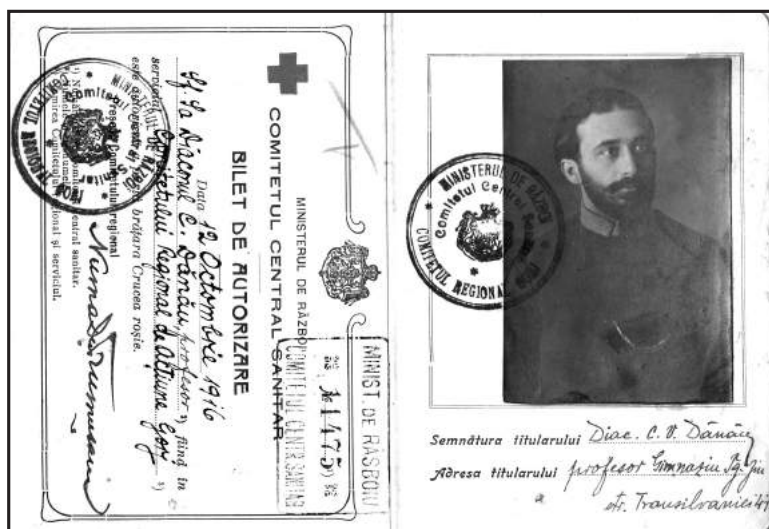
În aceste condiții, preotul Constantin V. Dănău, împreună cu socrul său și fiicele acestuia, „am încărcat sumar ce brumă aveam într-un car”¹⁴, îndreptându-se spre Fărcășești, unde au fost găzduiți de către Ion Velican, care „abia ne-a îngăduit să dormim toți într-o cameră”¹⁵.

A doua zi, preotul Constantin V. Dănău și socrul său, „cu numai 500 de lei în buzunar, ne-am suit într-o cabrioletă și am pornit-o în pribegie spre Craiova, prin Strehaia”¹⁶. Odată ajunși la Craiova, „am imbarcat pe soția doctorului Voiculescu și copiii Vlad și Radu în cabrioletă și am pornit-o spre Slatina, în miez de noapte și

pe o ploaie de toamnă, cu noroi și burniță îngrozitoare”¹⁷.

De la Slatina au pornit spre Roșiori, însă „la Miroși ni s-au barat toate drumurile: nu puteam merge nici spre Pitești, prin Costești, căci nemții coborau pe Argeș, nici spre Roșiori, căci veneau pe Neajlov... Am trecut prin Găești cu mare greutate, și, fără să intrăm în București, amenințați cu preluarea, ne-am suit, eu și socrul meu, într-un tren de marfă, ca să ne pomenim, după vreo două zile, la Galați”¹⁸, unde au fost găzduiți „la familia Măgură, mare avocat și om de inimă”¹⁹. Au rămas la Galați până la finele lunii decembrie 1916, sărbătorind aici Crăciunul, în condițiile în care „se auzeau tunurile peste Dunăre, dușmanii încercând trecerea în mai multe puncte”²⁰.

După mai multe încercări de a părăsi orașul Galați, în cele din urmă, „spre sfârșitul lui ianuarie 1917, am reușit să ajungem la Iași”²¹, unde „socrul meu i-a întâlnit pe Vasile Hortopan”²² și Ion Alemănuț²³, care administrau o moșie mare, Reușeni, și

Autorizație eliberată de Comitetul Regional de Acțiune Gorj al Crucii Roșii diaconului Constantin V. Dănău, profesor la Gimnaziul real din Târgu-Jiu

I-au luat și pe socru-meu cu ei²⁴.

După instalarea la Iași, preotul Constantin V. Dănău s-a prezentat la Ministerul Învățământului, „care funcționa la Universitate, în Copou”²⁵, unde „mi-am legitimat drepturile de secretar și profesor suplinitor”²⁶, aprobându-i-se plata salariului cu condiția de a lucra la Casa Bisericii, „care funcționa la Mitropolia din Iași”²⁷. În cadrul acestei instituții, „lucrăm la birou cu părintele Partenie și alți funcționari ai Casei conduse de P. Gârboviceanu și Constantin Dobrescu”²⁸.

După cum mărturisește în memoriile sale, salariul câștigat astfel îi permitea preotului Constantin V. Dănău să-și asigure strictul necesar și îi „ajutam și pe ai mei”²⁹, soția și copii săi rămânând în teritoriul ocupat de către trupele Puterilor Centrale.

Ca urmare a propunerii părintelui Constantin Nazarie, fostul său profesor de la Seminarul Teologic Central din București, preotul Constantin V. Dănău a acceptat să se prezinte la Marele Cartier General al Armatei Române, generalul Constantin Prezan, „cu rugămintea de a-mi aproba cererea de a activa ca predicator în armată”³⁰. Cererea fiind aprobată, Constantin V. Dănău a fost numit diacon al preoților Armatei a II-a³¹.

În aceste condiții, în zilele și noaptea premergătoare luptelor de la Mărăști (17 iulie 1917, orele 4⁰⁰ dimineața) s-a aflat alături de generalul Alexandru Averescu pentru a-i îmbărbăta pe soldați³².

Referindu-se la participarea sa la bătălia de la Mărăști, Constantin V. Dănău avea să noteze în memoriile sale că „m-am întâlnit, în șanțurile de scurgere de la Mărăști, cu soldați din satul meu: Grigore Ștefănoiu, V. Lupulescu, Tăiță Dijmărescu, Petre Dijmărescu, Roman Calotă, iar la Mușuroaie, cu Ion V. Voiculescu, dându-i vești despre frații D. Toma și Ilie”³³.

Ulterior, „în toamna anului 1917, poziția mea la Armata a II-a se subrezise [...] față de pretențiile preotului”³⁴, în aceste condiții, părintele protoiereu Constantin Nazarie numindu-l pe Constantin V. Dănău în funcția de „secretar al Serviciului Religios din Marele Cartier General, unde am rămas până la demobilizarea mea, în iunie 1918”³⁵.

După demobilizare, Constantin V. Dănău a revenit la Târgu-Jiu, unde „n-am prestat serviciu, sub nemți, până în septembrie, când am fost numit suplinitor la Gimnaziul din Târgu-Jiu”³⁶, instituție de învățământ care, la scurt timp de la încheierea Primului Război Mondial, „s-a transformat [...] în liceu”³⁷, perioadă în care „s-au pus bazele Școlii Normale, care funcționa în casele fostului teatru Milesco”³⁸, în condițiile în care, după încheierea Primului Război Mondial, „țara mărindu-se cu Ardealul, Bucovina și Basarabia, învățământul public a luat avânt”³⁹.

În cursul anului 1919 Constantin V. Dănău a absolvit Facultatea de Filosofie din cadrul Universității din Iași. De

Legitimția de membru al Asociației Studenților Români din Franța

altfel, în anii II și III de studii din cadrul respectivei facultăți, a elaborat o serie de studii de exegeză a Noului Testament și de morală creștină, fiind premiat de decanatul facultății⁴⁰.

După susținerea unui examen la Religie, în perioada aprilie-mai 1919⁴¹, Constantin V. Dănău a primit un post de profesor suplinitor, ulterior, în septembrie 1919, fiind numit profesor titular⁴² la Școala Normală din Târgu-Jiu⁴³, instituție care și-a reluat

activitatea didactică la 3 septembrie 1919⁴⁴.

În noiembrie 1919 a obținut, prin concurs, postul de diacon al Bisericii Române din Paris, în decembrie 1919 înscriindu-se la Facultatea de Litere a Universității Sorbona din Paris, pentru ca, în anul 1923 să absolve cursurile Institutului de Pedagogie și Psihologie din cadrul respectivei facultăți. Ulterior, deținând diplome de licență în: Teologie, Filosofie, Filologie și Psihologie, se va înscrie la doctorat⁴⁵.

În anul 1924 a obținut titlul de doctor în Pedagogie la Sorbona cu lucrarea intitulată „La joie chez l'enfant jusqu'à l'âge de la puberté” și, în anul următor, titlul de doctor în Psihologie cu lucrarea intitulată „Le mécanisme de l'émotion”, ambele sub coordonarea renumitului psiholog francez Th. Simon⁴⁶.

În anul universitar 1920-1921, studentul gorjean Constantin V. Dănău a frecventat și cursurile Facultății de Științe din cadrul Universității Sorbona. În acest sens stă mărturie carnetul de student la respectiva facultate, document aflat în posesia domnului colonel (r.) Dumitru Dănău din Târgu-Jiu⁴⁷. Din aceeași perioadă datează și permisul de acces în sălile de curs eliberat de Institutul de Psihologie din cadrul Facultății de Științe a Universității Sorbona pe numele studentului Constantin V. Dănău, precum și permisul de acces în sălile de curs eliberat de Facultatea de Litere a Universității Sorbona⁴⁸.

În anul universitar 1920-1921 Constantin V. Dănău era și membru al Asociației Studenților Români din Paris, în acest sens stând mărturie un permis de membru eliberat pe numele Constantin V. Dănău, student al Facultății de Litere, document ce are aplicată și o fotografie alb-negru a posesorului⁴⁹.

În aceste condiții, mărturisește preotul Constantin V. Dănău, „în ianuarie 1920, mi-a venit și soția din țară, iar în vara lui 1920, spre toamnă, mi-am adus și fetițele, Maria și Lili, pe care le-am internat la Fontaines aux Roses, într-un institut catolic”⁵⁰.

În vara anului 1921 biserica română din Paris a fost vizitată de către Regele Ferdinand I, Regina Maria și Principesa Ileana, prilej cu care cuplul regal a avut numai cuvinte de laudă referitoare la activitatea diaconului Constantin V. Dănău⁵¹.

Din perioada petrecută la Paris datează apropierea

diaconului Constantin V. Dănău de compozitorul George Enescu, de profesorul și istoricul Nicolae Iorga – renumit conferențiar la College de France – și de profesorul Gheorghe Țițeica⁵². În acest sens, Constantin V. Dănău nota că „am ajutat manifestările culturale românești din Franța, concertele lui George Enescu⁵³ și conferințele ținute la Colege de France de prof. Nicolae Iorga sau la Sorbona de Gheorghe Țițeica și alți savanți români, care făceau cinste țării”⁵⁴.

La 1 ianuarie 1924 Constantin V. Dănău și-a prezentat demisia din postul pe care îl ocupa la Biserica Română din Paris. După revenirea în țară, a fost numit profesor de pedagogie la Școala Normală „Spiru Haret” din Târgu-Jiu⁵⁵, contribuind la formarea a aproape douăzeci de generații de învățători, și devenind, în cele din urmă, director al acestei instituții de învățământ.

În perioada în care a profesat la Școala Normală din Târgu-Jiu a redactat și editat, în colaborare cu învățătorii C.N. Dărvăreanu și V. Pătrășcoiu, manuale școlare de: Citire, Gramatică și Aritmetică pentru clasele a II-a, a III-a și a IV-a. Totodată, a elaborat lucrările: „Metodă nouă de orientare în studiul individualității”, „Cum cercetăm individualitatea elevului de curs primar” și a realizat „Fișa individuală a elevului”⁵⁶, toate fiind editate la tipografia înființată de către Nicolae D. Miloșescu la Târgu-Jiu⁵⁷. Alături de acestea, au rămas în manuscris lucrările intitulate „Studiul individualității școlarului pe bază de material experimental și teste” și „Carnetul școlar”⁵⁸.

În anul 1924 a început construcția unui nou sediu al Școlii Normale din Târgu-Jiu amplasat „pe terenul obținut din proprietatea bisericii Olari printr-o susținută acțiune întreprinsă, în acest sens, de profesorul C.V. Dănău”⁵⁹, astfel că, în anul școlar 1925-1926 cursurile se desfășurau în noua clădire⁶⁰. Începând cu anul școlar 1926-1927 în clădirea Școlii Normale din Târgu-Jiu se desfășurau și cursurile Școlii de Aplicație⁶¹.

Totodată, Școala Normală din Târgu-Jiu dispunea de un hectar de teren în imediata apropiere și de alte 27 de hectare de teren agricol în comuna Vădeni⁶², astfel că, „în organizarea învățământului normal în Târgu-Jiu, merite deosebite revin doctorului Nicolae Hasnaș, care a donat și o bibliotecă școlii, profesorilor C. Mihăilescu și Constantin V. Dănău,

Profesorul Constantin V. Dănău în mijlocul elevilor clasei a VI-a de la Școala Normală „Spiru Haret” din Târgu-Jiu

care au condus mulți ani, ca directori, această școală”⁶³.

În noiembrie 1926, Congresul Clericilor din România l-a ales pe Constantin V. Dănău membru în Comisia Financiară a Adunării Eparhiale. În această calitate, avea să se preocupe, în mod special, de chestiunea salarizării preoților și diaconilor, precum și de situația economică și financiară a bisericilor din Bucovina și Basarabia⁶⁴.

Ca recunoaștere a meritelor sale, la 3 aprilie 1923 diaconul Constantin V. Dănău, profesor la Școala Normală din Târgu-Jiu, a fost decorat cu medalia „Răsplata muncii pentru învățământ”, clasa I-a⁶⁵.

La 15 iunie 1923 diaconul Constantin V. Dănău de la biserica română din Paris primește din partea Legației României în Franța un document în cuprinsul căruia se arată că „Noi, Ministrul României la Paris, certificăm că diaconul C.V. Dănău, de la Biserica Română din Paris, prin ținuta sa demnă, prin cuvântările și prin toată activitatea ce a desfășurat, și-a îndeplinit cu prisosință misiunea sa și a fost mult apreciat de întreaga colonie română din Paris”⁶⁶.

Ulterior, la 2 februarie 1924, Regele Ferdinand I i-a conferit lui Constantin V. Dănău, „fost diacon la Capela Română din Paris”⁶⁷, medalia „Răsplata muncii pentru Biserică”, clasa I-a, „pentru activitatea desfășurată la acea Capelă”⁶⁸.

La 6 iulie 1933 diaconul Constantin V. Dănău, profesor la Școala Normală din Târgu-Jiu, avea să fie decorat de către Regele Carol al II-lea cu ordinul „Coroana României”, în grad de Cavaler⁶⁹.

La 8 iulie 1940 i s-a conferit medalia centenarului Regelui Carol I, „pentru contribuția adusă la înzestrarea oștirii”⁷⁰, ulterior, la 13 octombrie 1941 primind semnul onorific „Răsplata muncii pentru 25 de ani în serviciul Statului”⁷¹.

În 1941, după promovarea unui examen, diaconul Constantin V. Dănău a fost numit Inspector Șef al Învățământului Secundar din Oltenia, fiind desemnat, totodată, membru în Consiliul Pedagogic al Ministerului Instrucției și Educației, funcții pe care le-a ocupat până în 1944, anul pensionării sale.

În septembrie 1943, în calitate sa de Inspector Șef al Învățământului Secundar, Constantin V. Dănău a fost decorat cu medalia „Meritul Cultural”, clasa I-a⁷².

August 1971. Întâlnirea absolvenților Școlii Normale din Târgu-Jiu promoția 1930. În mijloc, cu baston, profesorul Constantin V. Dănău

Constantin V. Dănău a lăsat, în manuscris, memoriile sale intitulate „Însemnări din viața mea”, precum și lucrările teologice „Principiile de morală fundamentală în doctrina Sf. Apostol Pavel” și „Predici la Paris”⁷³.

La 29 ianuarie 1947 diaconul Constantin V. Dănău a donat liceului „Tudor Vladimirescu” din Târgu-Jiu, în memoria fiului său, Constantin C. Dănău, un fond de carte format din 110 lucrări în limba franceză și 117 lucrări în limba română⁷⁴. Donației de carte i s-a adăugat un fond de 10 milioane de lei destinat achiziționării de noi cărți utile elevilor liceului. Din păcate, în anul 2015, „nu se cunoaște situația [...] acestui fond de carte”⁷⁵.

Preotul Constantin V. Dănău a avut doi copii, un băiat, Constantin, decedat la finele clasei a IX-a, pe care o urma la Liceul „Tudor Vladimirescu” din Târgu-Jiu, și o fată, Aurelia, autoarea tezei de doctorat intitulată „Viața și opera doctorilor Dem Culcer, tatăl și fiul”, susținută la 25 iunie 1943 la Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj-Sibiu⁷⁶.

Constantin V. Dănău, profesor „titular la catedra de Pedagogie de la Școala Normală Târgu-Jiu”⁷⁷, avea să se pensioneze la data de 5 octombrie 1944⁷⁸.

Referindu-se la numirea sa în „Consiliul Inspectorilor Generali din Minister”⁷⁹, Constantin V. Dănău preciza că „am insistat pe lângă ministrul de atunci [...] a se renunța la mine, întrucât din obligație pentru Biserică, care m-a întreținut la studii în străinătate, eu înțelegem să-mi păstrez haina și dreptul de slujire în Biserică, și ministrul, cu atât mai mult a insistat să rămân în control, invitându-mă să-mi fac datoria așa cum sunt”⁸⁰.

După instaurarea regimului comunist, familia preotului Constantin V. Dănău a avut de suferit, astfel că „am fost lăsat muritor de foame, luându-mi-se dreptul muncii mele; [...] după ce eu, de bunăvoie, cu copii cu tot, am cedat terenul ce l-am avut statului, încă din 1949”⁸¹. Cu toate că renunțase în favoarea statului român la terenurile pe care le deținea, în 1952 fusese depozat și de pensie, astfel că, până în octombrie 1956, „când ni s-a dat dreptul de înscrisoare la pensie”⁸², „a trebuit să-ndur mizerii crunte”⁸³.

Profesor doctor Constantin V. Dănău a încetat din viață la 30 septembrie 1980, la vârsta de 91 de ani, după o activitate didactică impresionantă încununată de redactarea a numeroase studii de pedagogie și psihologie școlară, manuale școlare, și alte materiale didactice.

ANEXA NR. 1

Decretul de conferire a medaliei „Răsplata Muncii pentru Învățământ”, clasa I-a, profesorului Constantin V. Dănău din Târgu-Jiu.

Ferdinand I

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională
Rege al României

La toți de față și viitori, Sănătate!

Dorind a da o probă de a Noastră bunăvoință Dluui Diacon Dănău C. Constantin, Profesor Școala Normală Băieți T. Jiu, pentru serviciile aduse învățământului,

Noi îi conferim medalia „Răsplata Muncii pentru Învățământ”, clasa I.

Drept care-i dăm acest brevet subscris de Noi și investit cu regeșul Nostru sigiliu.

Dat în București la 3 aprilie 1923.

Ferdinand

N. 4 282

Ministrul Secretar de Stat
la Departamentul Instrucțiunii

Apud. Dumitru Dănău, *Arhidiaconul Iconom Stavrofor Doctor Constantin V. Dănău – reper emblematic în tabla de valori naționale...*, Târgu-Jiu, 2015, p. 13.

ANEXA NR. 2

Adresa Legației României în Franța eliberată ca recunoaștere a activității desfășurate de către diaconul Constantin V. Dănău la biserica română din Paris.

Legation de Roumanie
en France

Paris
15 Iunie 1923

Noi, Ministru al României la Paris, certificăm că Diaconul Constantin V. Dănău de la Biserica Română din Paris, prin ținuta de seamă, prin cuvântările, și prin toată activitatea ce a desfășurat, și-a îndeplinit cu prisosință misiunea sa și a fost mult apreciat de întreaga colonie română din Paris.

Ministrul României

Apud. Dumitru Dănău, *Arhidiaconul Iconom Stavrofor Doctor Constantin V. Dănău – reper emblematic în tabla de valori naționale...*, Târgu-Jiu, 2015, p. 12.

ANEXA NR. 3

Decretul de conferire a medaliei „Răsplata Muncii pentru Biserică”, clasa I-a, profesorului Constantin V. Dănău din Târgu-Jiu.

Ferdinand I

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională
Rege al României
La toți de față și viitori, Sănătate!

Dorind a da o probă de a Noastră bunăvoință cucernicului diacon Constantin Dănău, fost diacon la Capela Română din Paris, pentru activitatea desfășurată la acea Capelă,

Noi îi conferim medalia „Răsplata Muncii pentru Biserică”, clasa I-a.

Drept care îi dăm acest brevet.

Dat în București la 2 februarie 1924.

Ferdinand

Ministrul Cultelor și Artelor

No. decretului 382.

No. brevetului 1 216.

Apud. Dumitru Dănău, *Arhidiaconul Iconom Stavrofor Doctor Constantin V. Dănău – reper emblematic în tabla de valori naționale...*, Târgu-Jiu, 2015, p. 14.

ANEXA NR. 4

Decretul regal de conferire a Ordinului „Coroana României”, în grad de Cavaler, domnului Constantin V. Dănău, profesor la Școala Normală din Târgu-Jiu.

Carol al II-lea
Prin grația lui Dumnezeu și voința națională
Rege al României
La toți de față și viitori, sănătate!

Asupra raportului Ministrului Nostru al Afacerilor Străine,
Cancelar al Ordinilor, sub No. 36 164.

Am decretat și decretăm:

Art. 1 Numim membru al Ordinului „Coroana României”, în gradul de Cavaler, pe domnul Dănău C., diacon, Profesor Școala Normală Tg-Jiu.

Art. II Ministrul Nostru al Afacerilor Străine, Cancelar al Ordinilor, este însărcinat cu executarea acestui decret.

Dat în București la 6 Iulie 1933.

Carol

Ministrul Afacerilor Străine a. i.,
Cancelar al Ordinilor,
Gh. Gh. Mironescu

Pentru conformitate cu decretul

original

Directorul Cancelariei Ordinilor,
Ministru Plenipotețiar

Apud. Dumitru Dănău, *Arhidiaconul Iconom Stavrofor Doctor Constantin V. Dănău – reper emblematic în tabla de valori naționale...*, Târgu-Jiu, 2015, p. 15.

ANEXA NR. 5

Brevetul pentru conferirea medaliei centenarului regelui Carol I preotului Constantin V. Dănău.

Ministerul Înzestrării Armatei
Brevet
pentru medalia Centenarului Regelui Carol I

Conform I. D. Nr. 1915 și 2 036 din 1939 și Nr. 372 din 1940

s-a conferit

Sf. Sale Preotului Constantin Dănău
Medalia Centenarului Regelui Carol I,
Pentru contribuția adusă înzestrării oștirii.

Ministrul Înzestrării Armatei

Nr. 43 253   Directorul Personalului
8 iulie 1940

Apud. Dumitru Dănău, *Arhidiaconul Iconom Stavrofor Doctor Constantin V. Dănău – reper emblematic în tabla de valori naționale...*, Târgu-Jiu, 2015, p. 17.

ANEXA NR. 6

Brevetul pentru conferirea semnului onorific „Răsplata Muncii pentru 25 de ani în Serviciul Statului” profesorului Constantin V. Dănău.

Regatul României
Președinția Consiliului de Miniștri
Secretariatul General

Brevet

Noi, Secretarul General al Președinției Consiliului de Miniștri, adeverim că prin Înaltul Decret Regal No. 2 854 din 13 octombrie 1941, Majestatea Sa Regele a binevoit a conferi semnul onorific „Răsplata Muncii pentru 25 de ani în Serviciul Statului”, domnului diacon Dănău V.C., Profesor la Liceul „Tudor Vladimirescu” din Târgu-Jiu, județul Gorj.

Dat în Sinaia la 13 octombrie 1941.

Secretar General al
Președinției Consiliului de Miniștri,

Director,

No. 16 842.

Apud. Dumitru Dănău, *Arhidiaconul Iconom Stavrofor Doctor Constantin V. Dănău – reper emblematic în tabla de valori naționale...*, Târgu-Jiu, 2015, p. 16.

ARCHDEACON AND PROFESSOR CONSTANTIN V. DĂNĂU, PH.D. (1889-1980)

The study dedicated to Constantin V. Dănău, a teacher and a deacon, is based on new and published documents regarding his studies and career. He participated in the First World War, as a counselor to the priest of the Second Army which was ruled by the General Alexandru Averescu. Thus, he was an eye witness of the Mărăști battle and, in the fall of 1917, he was named by the priest Constantin Nazarie, the Protopope of the Romanian Army, secretary of the Religious Service of the Romanian Army from the Great General Quarter of the Army.

In 1919 he became teacher at the Normal School from Tg-Jiu, where he taught over 20 years, contributed to the building of a new headquarters of the school and to numerous text books and educational materials. In November 1919 he became deacon of the Romanian Church from Paris and the same year he enrolled at Sorbonne, the Faculty of Letters. As a result of his efforts, he received his PhD in Pedagogy (1924) and Psychology (1925) at Sorbonne.

He retired in 1944 and started to be tyrannized by the communist authorities, being dispossessed of his land (1949) and of the right to receive a pension (1952), as the result of fact that he was the Head Inspector of the Secondary Education from Oltenia, between 1941 and 1944.

Keywords: World War I, teacher, Jiu bridge battle, Mărăști battle, Al. Averescu

NOTE

1 Muzeograf la Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” din Târgu-Jiu.

2 Muzeograf la Muzeul Județean Gorj „Alexandru

Ștefulescu” din Târgu-Jiu.

3 Titu Pănișoară, Marin Colțan, *Curtișoara*, Editura Rhabon, Târgu-Jiu, 2002, pp. 70, 73; ***, *Dicționarul istoric al*

localităților din județul Gorj, vol. II, Editura Aius, Craiova, 2011, p. 300.

4 Dumitru Dănău, *Arhidiaconul iconom stavrofor doctor Constantin V. Dănău – reper emblematic în tabla de valori naționale...*, Târgu-Jiu, 2015, p. 5.

5 Ion Teoteoi, *Unul dintre ai noștri*, în „Tribuna Educației”, 1999.

6 Constantin V. Dănău, *Însemnări din viața mea*, p. 42. O copie xerox a manuscrisului memoriilor preotului Constantin V. Dănău ne-a fost pusă la dispoziție de către domnul colonel (r.) Dumitru Dănău, căruia îi mulțumim și pe această cale.

7 Ibidem; Pentru mai multe detalii referitoare la profesorul Stelian Sterescu, vezi Dumitru-Valentin Pătrașcu, Daniela-Liliana Pătrașcu, *Două vieți dedicate învățământului românesc*, edițiile I și II, Editura SITECH, Craiova, 2013.

8 Ion Teoteoi, *Unul dintre ai noștri*, în „Tribuna Educației”, 1999.

9 Constantin V. Dănău, *op. cit.*, p. 11.

10 Ibidem.

11 Ibidem.

12 Ibidem, p. 12.

13 Ibidem.

14 Ibidem.

15 Ibidem.

16 Ibidem.

17 Ibidem, pp. 12-13.

18 Ibidem.

19 Ibidem.

20 Ibidem.

21 Ibidem.

22 ***, 1925. *Calendarul Gorjului*, Tipografia „Lumina” – Frații Niculescu, Târgu-Jiu, 1924, pp. 83-84.

23 Ibidem, pp. 219-220.

24 Constantin V. Dănău, *op. cit.*, pp. 13-14.

25 Ibidem.

26 Ibidem.

27 Ibidem.

28 Ibidem.

29 Ibidem, p. 16.

30 Ibidem, p. 18.

31 Ibidem, p. 45.

32 Ibidem, p. 20; Ion Teoteoi, *Unul dintre ai noștri*, în „Tribuna Educației”, 1999.

33 Constantin V. Dănău, *op. cit.*, p. 23.

34 Ibidem.

35 Ibidem, pp. 23-24.

36 Ibidem, p. 45.

37 Ibidem.

38 Ibidem.

39 Ibidem, pp. 23-24.

40 Ion Teoteoi, *Unul dintre ai noștri*, în „Tribuna Educației”, 1999.

41 Constantin V. Dănău, *op. cit.*, p. 24.

42 Ibidem.

43 Grigore Pupăză, Constantin Cheznou, *Istoria învățământului din Gorj*, Editura Neweast, Târgu-Jiu, 2005, p. 66.

44 Ibidem, p. 105.

45 Ion Teoteoi, *Unul dintre ai noștri*, în „Tribuna Educației”, 1999.

46 Ibidem.

47 Îi mulțumim și pe această cale domnului colonel (r.) Dumitru Dănău pentru amabilitatea cu care a binevoit a ne pune la dispoziție documente și fotografii inedite referitoare la viața și activitatea preoților gorjeni Constantin V. Dănău și Grigore Prejbeanu.

48 Ambele documente, în original, ne-au fost puse la dispoziție de către domnul colonel (r.) Dumitru Dănău din Târgu-Jiu.

49 Documentul ne-a fost pus la dispoziție de către domnul colonel (r.) Dumitru Dănău din Târgu-Jiu.

50 Constantin V. Dănău, *op. cit.*, p. 29.

51 Apud. Dumitru Dănău, *Arhidiaconul iconom stavrofor doctor Constantin V. Dănău – reper emblematic în tabla de valori naționale...*, Târgu-Jiu, 2015, pp. 3-4.

52 Ibidem.

53 Dumitru-Valentin Pătrașcu, *George Enescu la Târgu-Jiu*, în „Gorjeanul”, an XIX, nr. 6 797/28 august 2015, p. 15; Alexandru Chirilă Stanciu, *George Enescu la Caracal*, în „Memoria Oltului”, an II, nr. 5 (15)/mai 2013, pp. 13-16.

54 Constantin V. Dănău, *op. cit.*, p. 35.

55 Ibidem, p. 36.

56 Un exemplar al acesteia se află în colecțiile Secției de Istorie a Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” din Târgu-Jiu.

57 Daniela-Liliana Pătrașcu, *Nicolae Miloșescu (1858-1924)*, Editura PIM, Iași, 2013.

58 Dumitru Dănău, *op. cit.*, p. 4.

59 Grigore Pupăză, Constantin Cheznou, *op. cit.*, p. 106.

60 Ibidem.

61 Ibidem.

62 Ibidem.

63 Ibidem.

64 Ion Teoteoi, *art. cit.*, în *loc. cit.*, *passim*.

65 Vezi decretul de decorare la Anexa nr. 1.

66 Vezi textul documentului la Anexa nr. 2.

67 Vezi textul documentului la Anexa nr. 3.

68 Ibidem.

69 Vezi textul decretului de decorare la Anexa nr. 4.

70 Vezi textul decretului emis cu această ocazie la Anexa nr. 5.

71 Vezi textul decretului emis cu acest prilej la Anexa nr. 6.

72 Dumitru Dănău, *op. cit.*, p. 5.

73 Ibidem, p. 6.

74 Ibidem, p. 5.

75 Ibidem.

76 Ibidem, pp. 5-6.

77 Constantin V. Dănău, *op. cit.*, *passim*. O copie a manuscrisului a fost pusă la dispoziția autorilor acestui studiu de către domnul colonel (r.) Dumitru Dănău; Apud. Dumitru Dănău, *Arhidiaconul iconom stavrofor doctor Constantin V. Dănău – reper emblematic în tabla de valori naționale...*, p. 34.

78 Ibidem, p. 34.

79 Ibidem.

80 Ibidem.

81 Ibidem.

82 Ibidem.

83 Ibidem.

Comandor (rtg) prof. dr. Aurel PENTELESCU

Ionuț-Constantin PETCU

PREOTUL ORTODOX ROMÂN IOAN DĂNCILĂ (1889-1983) ÎN ARMATA AUSTRO-UNGARĂ ÎN ANII 1915-1918

Se știe, între 1867-1918 Imperiul Austriac (1804-1918) se împarte în două monarhii componente: Imperiul Austriei și Regatul Ungariei, fiecare cu capitala sa, Viena și, respectiv, Budapesta. Drept urmare, de la 1867 armata Monarhiei bicefale includea trei structuri relativ distincte: *armata comună* (k.u.k. Armee), destinată să apere imperiul în cazul unor atacuri din exterior; *armata teritorială* (k.u. Honved), destinată să apere ordinea statală în partea aflată sub dominația maghiară; *armata teritorială* (k.k. Land-wehr-ul) destinată să apere ordinea statală în partea aflată sub dominația austriacă. Franz Joseph a deținut funcția de împărat al Austriei și pe cea de rege al Ungariei de la 1867 până la moartea sa, în 1916; era și comandant suprem al armatei¹.

Potrivit unor studii aprofundate recente, în Dubla Monarhie, toți absolvenții de studii teologice hirotoniți preoți și numiți în această funcție erau incluși în rezerva armatei în caz de război, deci mobilizabili. Mai mult, existau preoți români (ortodocși sau greco-catolici) în structurile militare ale Dublei Monarhii. În februarie 1914 circa 11 preoți români serveau în cadrul Serviciului Religios al Armatei Austro-Ungare, în armata comună, iar, la aceeași dată, erau 9 preoți militari români greco-catolici și 12 preoți militari ortodocși în armata teritorială, la Honvezi, precum și 3 preoți ortodocși în armata teritorială, la Landwehr².

Aceste sumare informații ne permit să precizăm că preotul ortodox român Ioan Dăncilă a servit în armata austro-ungară timp de 3 ani, 4 luni și 29 zile, adică de la 2 iunie 1915 până la 10 octombrie 1918, când a fost demobilizat, în războiul din 1914-1918, atât pe frontul rusesc (Galiția), cât și pe frontul italian³. În cele ce urmează, câteva repere biografice, cât și informațiile aferente despre acesta ca preot căpitan rezervă la Regimentul 31 Infanterie (român) din armata austro-

ungară în acei ani.

Preotul Ioan Dăncilă s-a născut la 2/14 iunie 1889 în localitatea Mănerău, plasa Hunedoara, județul Hunedoara, azi sat în comuna Pestișu Mic, fiul lui Constantin Dăncilă, preot paroh în Mănerău și al Mariei Dăncilă, născută Pop, nașterea fiind consemnată în *Matricola botezărilor comunei bisericești greco-orientale Mănerău*, tom 2, pagina 3, numărul 29⁴. A urmat Liceul de stat din Deva (1899-1907), absolvit cu diplomă de bacalaureat, și Institutul teologic din Sibiu (1907-1910), licențiat în teologie la 21 ani⁵. La 18 septembrie 1910 s-a căsătorit cu Maria Cioara din Geoagiu de Sus,

casnică, căsătoria fiind înregistrată în *Registrul stării civile pentru căsătorii pe anul 1910*, sub nr. curent 16 (40), comuna Geoagiu de Sus, jud. Alba. Din căsătorie au rezultat copiii: Ioan-Marius (n. 1911), Ștefan (n. 1914) și Mioara (n. 1916)⁶. A fost hirotonit preot la 10 septembrie 1910 și numit preot paroh la Mănăstirea Râpa Râmețului, jud. Alba, unde a funcționat până la mobilizarea sa, în 2 iunie 1915, în armata austro-ungară. După demobilizare, în 10 octombrie 1918, a revenit la parohia de unde a plecat. A fost mobilizat din nou, la 8 aprilie 1919, de data aceasta în armata română. „Pe timpul cât a funcționat ca paroh în arhiepiscopia noastră (Arhiepiscopia Ortodoxă Română de Alba-Iulia și Sibiu – n.n.), – se arată într-un document al acestei instituții eclesiastice din anul 1947, anul pensionării preotului militar Ioan Dăncilă, în gradul militar asimilat de colonel – adică de la data de 9 septembrie 1910 până la data de 2 iunie 1915, apoi

Preot căpitan rezervă Ioan Dăncilă (1889-1983), la 27 ani (1916), mobilizat în Armata Austro-Ungară

de la data de 10 octombrie 1918 până la data de 8 aprilie 1919 Sfinția Sa a beneficiat de un salariu anual de 1600 (una mie șase sute) coroane [...] Pe timpul de la data de 2 iunie 1915-10 octombrie 1918 preotul I.[oan] Dăncilă a beneficiat numai de solda gradului de preot căpitan, făcându-se detragerile (reținerile – n.n.) cuvenite pentru fondul de

pensiuni respectiv de către autoritatea militară în drept”⁷.

Aceste detalii le considerăm utile pentru cercetarea noastră, întrucât ne oferă datele și perioadele de activitate ale preotului Ioan Dăncilă. Ele preced datele din *Foaia matricolă* întocmită de organele militare românești, aflată în Arhivele Militare Române. Le extragem și le consemnăm și noi în cele ce urmează.

La data de 8 aprilie 1919 preotul Ioan Dăncilă a fost mobilizat și repartizat la Regimentul 90 Infanterie, Partea Operativă (P.O.) din Sibiu, cu care – precizăm noi – a făcut campania de la Tisa până spre Budapesta, împotriva elementelor bolșevice conduse de Bela Kun (1886-1938; Republica Sovietică Ungară), iar la data de 1 ianuarie 1920 a fost primit în cadrele active ale armatei române cu gradul preot maior activ (Î.D. nr. 395 din 4 februarie 1924, cu vechimea din 1 ianuarie 1920). Pentru ca la 1 aprilie 1921 să fie demobilizat, odată cu demobilizarea generală a armatei⁸.

După demobilizare, ca preot militar activ, în gradul de maior, a fost repartizat în garnizoana Sibiu, confesorul garnizoanei și al școlilor militare de ofițeri. Alături de alți câțiva preoți militari români din fosta armată austro-ungară a format corpul prim al preoților Episcopiei Militare, înființată prin legea din anul 1921, sub Episcopul Justinian Teculescu (1865-1932; episcop militar: 1923-1924), care la 8 noiembrie 1923 l-a hirotesit în funcția de protopop al preoților militari, în Catedrala Încoronării de la Alba Iulia⁹.

La 31 martie 1929, la 40 de ani, preotul militar Ioan Dăncilă a fost înaintat la gradul militar asimilat de Locotenent-colonel (Î.D. nr. 890/1929; „Monitorul Oficial”, nr. 71/1929). Pentru ca la 1 octombrie 1937 să fie numit șef al Clerului Militar Corpul VII Armată, cu reședința în Sibiu, funcționând sub Episcopul Dr. Partenie Ciopron (1896-1980; episcop militar: 1937-1948), până la pensionarea sa în anul 1947. A fost înaintat la gradul militar asimilat de Colonel la data de 8 iunie 1940 (Î.D. nr. 1842/1940), iar la 28 iunie 1940 avea să fie mobilizat (Î.D. nr. 2135/1940), în urma evenimentelor tragice din vara aceluiași an, 1940. Ulterior avea să fie numit vicar al Episcopiei Armatei Române și îl va însoți pe Episcopul Partenie Ciopron în toate vizitele canonice și drumurile pastorale printre ostași din anii 1941-1944. Va fi, de asemenea, un vrednic colaborator al revistei lunare „Arma Cuvântului” organul oficial al Episcopiei Militare în anii 1940-1944. De fapt, în anii 1922-1940 a publicat mai multe volume cu meditațiile și cuvântările rostite la diferite prilejuri în fața elevilor, viitori ofițeri ai armatei române, cât și a ostașilor. Avea 58 ani când a fost pensionat. Va mai trăi încă 36 ani. După pensionare, în 1947, s-a stabilit la Aiud, str. Axente Sever, nr. 53, unde locuia fika sa Mioara. A trecut la Domnul în 20 iunie 1983, la 94 ani¹⁰.

Enumerăm în continuare distincțiile primite din partea Statului român și a Bisericii în anii 1920-1941, astfel: Ordinul Coroana României cu spade în grad de Cavaler (1920); Răspłata Muncii pentru Biserică, clasa I (1923); Crucea Comemorativă a Războiului 1916-1918 (1923); Ordinul Steaua României, clasa a V-a (1927); Ordinul Coroana României în grad de Ofițer (1931); Medalia Meritul Cultural, clasa a II-a (1932); Brăul Roșu (insigna de protoiereu) (1932); Steaua României în grad de Ofițer (1940); Medalia Ferdinand I cu spade pe panglică (1940); Ordinul Coroana României, clasa a III-a (1941)¹¹. Mai adăugăm că preotul Ioan Dăncilă cunoștea (scris, citit, vorbit) limbile germană, maghiară, franceză¹².

***

Conform documentelor din arhivele militare române preotul Ioan Dăncilă a participat cu Regimentul 31 Infanterie austro-ungar (român) în perioada 22 februarie 1916-10 octombrie 1918 „pe frontul rusesc la Branovice și pe frontul italian în ofensivele a VI-a, a VII-a și a VIII-a pe Carst”¹³.

La declanșarea Primului Război Mondial, în vara anului 1914, Galiția constituia cea mai mare provincie a Austriei. Aria ei geografică se întindea pe aproape întreg teritoriul Republicii Slovacă de astăzi, precum și părți din Polonia și Rusia (azi Republica Ucraina) aflate în nordul și estul Munților Carpați. La sfârșitul anului 1915, rușii au început ofensiva împotriva orașului Cernăuți (Czernowitz), pentru a contracara o posibilă acțiune militară asupra României de către forțele austro-ungare, cât și de a zădărnici planul Puterilor Centrale de a ajunge spre Caucaz și Marea Caspică. Generalul rus Aleksei Brusilov (1853-1926) a dezvoltat o puternică ofensivă în vara anului 1916, în urma căreia armata austro-ungară a fost izgonită din Galiția, iar trupele rusești se aflau deja la Nistru¹⁴.

Desigur, o cercetare în arhivele militare austriece ar permite să se identifice locațiile Regimentului 31 Infanterie austro-ungar (românesc), precum și acțiunile militare la care a participat. Ca documente de epocă, noi deținem câteva fotografii din arhiva familiei în majoritate de pe frontul din Rusia. Una dintre ele, impresionantă: în mijlocul unei păduri de conifere (Munții Carpați, sigur) este amenajat un altar din trunchiuri de lemn, iar în odăjdii de preot ortodox, preotul militar căpitan Ioan Dăncilă, săvârșește Sfânta Liturghie. Descoperiți, în genunchi, cu armamentul individual la ei, soldații ascultă rostirea preotului. Pe verso, fotografia e datată în creion: 1916-IV, 11 (11 aprilie 1916). Deci, de Sfințele Paști!

În context, mai precizăm că Frontul de Est, zis Rusesc, era, în 1914, frontul de luptă între Rusia și Germania/Austro-Ungaria. Acesta includea frontierele între Prusia Orientală și Rusia, Germania și Polonia, Galiția și Polonia, Galiția și Rusia, pe o arie largă, de la Marea Baltică până la gurile Dunării, adică de la Kaliningrad în Rusia, via Biatystok, înspre sud-est până la Toruń în Polonia, în sud până la Katowice, spre est până la Lvov, iar la sud până la gurile Dunării¹⁵.

La 23 mai 1915, Italia a declarat război Austro-Ungariei. Scopul intrării în război: obținerea unor teritorii în nordul Mării Adriatice (zona Triest), care până în 1919 au aparținut Austro-Ungariei, apoi Iugoslaviei (Slovenia, Croația de azi). În anii 1916-1917 în zona Triest (platoul calcaros Carso) s-au dat patru mari bătălii, între forțele italiene, comandate de generalul Cadorna, care încercau să cucerească Trieste, și forțele austriece care apărau cu înverșunare zona. Prima bătălie a fost în septembrie 1916, italienii câștigând teren în înaintarea lor, dar au fost oprți de artileria grea a austrieilor. A doua bătălie a fost în octombrie 1916, cu o modificare a liniei frontului în favoarea italienilor și stabilizarea frontului pe timpul iernii. A treia bătălie a fost în mai 1917, când austrieii au fost izgoniți din zona Kostanjevica (Slovenia de azi) spre țărmul Mării Adriatice; contraofensiva lor a fost la începutul lunii iunie 1917, fără prea mare succes. A patra bătălie a avut loc în septembrie 1917, austrieii s-au dovedit mai puternici, respingând forțele italiene până dincolo de pozițiile lor inițiale¹⁶.

Fără documentația necesară în arhivele austriece, bănuim că Regimentul 31 Infanterie austro-ungar (român) a acționat în aceste bătălii, numite prin documentul citat „ofensivele VI, VII și VIII pe Carst”, unde platoul calcaros din nordul Mării Adriatice Carso a fost ortografiat „Carst”, conjuncția *pe* indică terenul acțiunilor militare, nicidecum o localitate. În anii 1915-1917 au avut loc alte cinci bătălii între forțele italiene și cele austriece de pe râul Isonzo (care izvorăște din Alpii Iulieni și se varsă în golful Trieste, sud-vest de portul Monfalcone). Prima bătălie, în iunie 1915, italienii ocupând poziția care domina platoul Carso. A doua bătălie a fost în iulie 1915, iar a treia a fost declanșată la 18 octombrie 1915, scopul fiind străpungerea fortificațiilor din jurul orașului Gorizia și dezvoltarea ofensivei în platoul Carso. Sosirea iernii a oprit acțiunile militare. Orașul Gorizia a fost cucerit de forțele italiene la 9 august 1916, care au câștigat și teren în platoul Carso, spre Trieste. Din nou iarna a oprit acțiunile militare. A cincea bătălie a început în mai 1917 cu un puternic asalt al forțelor italiene la nord de Gorizia. Contratacul forțelor austriece a fost foarte puternic, după care frontul s-a stabilizat, teatrul operațiunilor militare din zona Carso-Trieste încheindu-se de facto, luptele continuând pe Frontul de Vest¹⁷.

Pe frontul din Galiția (11 aprilie 1916). Preotul căpitan rezervă Ioan Dăncilă săvârșind Sfânta Liturghie de Sf. Paști

Acest scurt periplu pe frontul italian din anii 1915-1917 l-am considerat necesar (din nou: în absența cercetărilor noastre în arhivele austriece) spre a aproxima traseul Regimentului 31 Infanterie austro-ungar (românesc), unde preotul căpitan rezervă Ioan Dăncilă l-a însoțit în cei peste trei ani de front în Marele Război din anii 1914-1918. O fotografie portret, profil dreapta, în tunica militară, datată pe verso cu cerneală neagră: „Reifenberg, 916, XI, 10” și dedicația: „Mărioarei și Puișorilor noștri! Tata!” este un document de epocă important pentru preotul Ioan Dăncilă, care împlinise 27 ani, cât și pentru cercetarea noastră. Potrivit informațiilor (hartă) Reifenberg este comună din landul Renania-Palatinat, Germania, în partea de sud-vest, zona Saar Brücken, aproape de granița cu Franța. Potrivit fotografiei suntem în data de 10 noiembrie 1916. Datele de pe alte fotografii sunt din aprilie 1916, pe frontul din Galiția. Este posibil ca după bătăliile de pe frontul italian (zona Trieste și platoul Carso) Regimentul 31 Infanterie austro-ungar să fi fost trecut în refacere în Renania, la Reifenberg. Numai arhivele vieneze pot clarifica situația.

Nu avem știință ca părintele Ioan Dăncilă să fi ținut un *Jurnal de front* cât timp a slujit în armata austro-ungară. Credem că nici nu se putea, din motive de prudență politică: *cauza pentru care lupta nu era a românilor înrolați în armata împărăției bicefale*. Cu toate acestea, de pe front a scris unele articole care s-au publicat în presa românească din Transilvania sau, mai târziu, în volumele tipărite: *Om și caracter* (1922); *Clipe mărețe* (1923); *În slujba Neamului prin Evanghelie* (1925) ș.a. O amplă *Prefață*, datată: „În ziua Buneivestiri (27 martie – n.n.) 1925, Sibiu”, la volumul *În slujba Neamului prin Evanghelie* este semnată de Preot Dr. Gr.[igore] Cristescu, profesor la Academia „Andreiană” din Sibiu, evidențiază multiple aspecte în acest sens. Ne permitem să reproducem pasaje mai ample, astfel:

„Părintele Dăncilă, prietenul meu, ca preot pe front, a trăit într-un mediu de *realitate crudă* (subl. – Gr.C.) 4 ani întregi și experiențele sufletești pe care a avut prilejul să le facă în acest răstimp tragic, i-au slujit ca temelie la înălțarea preafrumoasei zidiri de idei, sentimente și atitudini – cu care ne sporește azi literatura noastră națională educativă”. Pentru a continua imediat:

„În acel *laborator moral* (subl. – Gr. C.), care a fost tranșeea, Sf.[inția] Sa și-a putut verifica credințele și idealurile sale sacerdotale și românești în lumina vie a faptelor. Acolo nu mai era loc, nici timp pentru uluirile iluzionismului. Pândită la fiecare pas de moarte, viața omenească lua înfățișări austere, iar gândurile care se îmbulzeau în mințile ostașilor căpătau sensul solemn al unui testament. Acțiunea era obiectivul zilnic al mulțimilor – și eroismul era idealul permanent al acțiunii. Viața se simplifica până la strictul ei necesar, ca să deschidă zări cât mai largi pasiunii pentru biruința unor interese excepționale”. Prefațatorul comenta mai departe:

„În această atmosferă de supraîncordare fizică și morală – în această luptă neostoită piept la piept cu realitatea, nu mai puteai rămâne un simplu spectator, momit de vraja contemplației impersonale, ci trebuia să intri în vâlmășag cu toate energiile ființei tale și cu cel mai lucid simț al jertfirii lor integrale (supraviețuirea în iureșul luptelor înlătura espectativa – n.n.)”. Adaugă imediat:

„Duhovnic al românilor înrolați într-o armată chemată să lupte pentru înfrângerea și zădărnicierea idealului nostru milenar, Părintele Dăncilă a trebuit să-și învâluie conștiința sa în zăbranicul unei tragice resemnări, fără să abdice totuși de la intimele sale certitudini naționale (și îndeplinirea obligațiilor ca militar, ca preot militar, căpitan rezervă, în armata austro-ungară – n.n.)”. Pentru a conchide aproape apoteotic cu referire la cartea prefațată:

„Ca un izvor plin, sbucnește din steiul masiv și strivitor al disciplinei și obligatoriilor rezerve mentale – puterea credinței în necesara și providențiala izbândă a visurilor românești”¹⁸.

De fapt, întreaga *Prefață* a Părintelui Preot prof. dr. Grigore Cristescu este citabilă. Excerpte prezentate încheagă un portret moral-spiritual al preotului căpitan rezervă Ioan Dăncilă, mobilizat în armata austro-ungară în anii 1915-1918 cum nu se putea mai exact și cuprinzător. Cine se va ocupa în viitor de monografia istorică a acestui ilustru slujitor al Altarului și al Armatei, în mod necesar va argumenta cu idei și excerpte din vasta literatură educativă și națională tipărită

de Părintele Ioan Dăncilă. Pentru că, așa cum se spune în mai sus amintata *Prefață*: „Fixând în pagini sculpturale orientările superioare de care trebuie să țină seamă pastorală militară, Sf.[in]ția! Sa da un relief admirabil misionarismului național și social în care trebuie să se încadreze întreaga lucrare a preotului român mobilizat”¹⁹.

Doamne ajută!

***

Oferim în continuare cuprinsul volumelor tipărite de protopopul Ioan Dăncilă (după ediția princeps a acestora).

1. **Om și caracter. Schițe.** Ediția I: Sibiu, f.a., Tipografia lui W. Krafft, 84 p. Dedicatie: *Închin această carte ELEVILOR ȘCOALEI MILITARE DE INFANTERIE «PRINCIPELE CAROL», în semn de dragoste și prietenie ce le păstrează: Duhovnicul lor. Sibiu, martie 1922.* Cota B.A.R.: II 7991. Ediția a doua revăzută și întregită, [Sibiu], 1924, Tiparul Institutului de Arte Grafice Dacia Traiana, 69 [-71] p., (fără dedicație). Cota B.A.R.: I 78.451. Cuprinsul ed. a doua: *Om și caracter • Când trec elevii mei • Dureri înăbușite • Radu Predea • Ne-au sosit recruții • Legământul nostru (*) • Popa Jan • Tablouri de la Ciucea • Un învățător român (*) • Avalanșa • Lângă mormântul lui • Crezul nostru (*) • Vouă (*) • O poezie.* Cele patru texte însemnate cu (*) întregesc ed. a doua. Volumul nu a mai fost reeditat.

2. **Clipe mărețe. Discursuri.** Ediția I: [Sibiu], 1923, Tiparul Institutului de Arte Grafice Dacia Traiană, 88 p. Cota B.A.R.: I 73.156. Mențiunea tipărită pe coperta I: *Cu binecuvântarea P. Sf. Episcop al Armatei.* Înainte de *Prefață* s-a tipărit (în copie) Scrisoarea de binecuvântare semnată de Episcopul Justinian Teculescu, Episcop de Alba Iulia, Inspector al Clerului militar. Cuprinsul ediției I: *Prefață (semnată: Autorul, Sibiu, noiembrie 1923) • De la 1859 la 1918 • Scutul nostru • Chemarea noastră • Regele nostru • Inima Țării • În umbra Crucii • În fața lui Christos • Ora et labora • Arma biruinței • Vorbesc mormintele • Bucurii discrete • „Puțin credinciosule de ce te-ai îndoit?” • Între Altare • Orfanii Țării • Pe urmele strămoșilor • Prin moarte la viață! • Ajutorul meu este Domnul • Cuvânt funebru.* În subtitlul celor 18 discursuri, autorul precizează: locul, data și ocazia Ținerii discursului. Volumul nu a fost reeditat.

3. **În slujba Neamului prin Evangheliie. Îndrumări morale și naționale.** Cu o *prefață* de prof. dr. Gr. Cristescu. Ediția I: Sibiu, 1925, Tipografia Școalei Militare de Infanterie „Principele Carol”, VIII + 201 p. Cota B.A.R.: II 80.943. Dedicatie: *Domnului Colonel Chr. Vasilescu, Comandantul Școalei Militare Infanterie „Principele Carol”. Omagiu pentru entuziasma și rodnica sa activitate de orientare morală și socială întru educarea viitorilor ofițeri, apărători ai Neamului românesc.* Autorul. Cuprinsul ediției I: *Prefață. Studii: Creșterea și formarea caracterelor creștine • Rolul și chemarea preotului român în armată • Episcopia Geoagiului de Sus și Mănăstirea de la Râpa-Rîmeșului • Cu sufletul în slujba Neamului • În luptă cu bolșevismul. Articole: „Vrednic este!” • Sfânta Scriptură în războiul mondial • Câteva învățăminte din război • Puterea amvonului • Cântarea bisericească la sate • Cum se răspândește necredința • Muncă și omenie • N-a murit credința nici la orașe! • Care este cauza? • Leul și coroana • Răsplata noastră • Pe cărări greșite • Un nou Mesia când va sosi? • Cu sufletul mobilizat în permanență.* Autorul a împărțit *Tabla de materii* (Cuprinsul) în *Studii* (5 titluri) și *Articole* (14 titluri). Volumul nu a mai fost reeditat.

4. **Veghează! Cuvinte creștinești către tineret.** Volumul a cunoscut trei ediții: în 1926; în 1929; în 1936. Ediția I: [Sibiu], f.a., 157 [-159] p. Cota B.A.R.: I 86.951. Dedicatie: *Spre senină aducere aminte de ziua unui dor scump, împlinit de Alba Iulia în 2 iulie 1926. Închin gândurile mele creștinești ofițerilor eroi, vii și morți, din promoția 1896 Infanterie, Cavalerie și Marină. Ion DĂNCILĂ, Protoiereu Militar.* Ediția cuprinde: *Cuvânt înainte (datat: Sibiu, anul 1926. Autorul); 24 titluri: „Nimeni tinerețele tale să nu le defaime” • În fața conștiinței • Tinere, iubește pe Dumnezeu • Tinere, iubește pe aproapele tău • Tinere, ție zic: scoală-te! • Răsplata credinței • Un caracter: Iosif din Arimatea • Un caracter desăvârșit: Pavel • Lipsa de caracter: Irod • Doi prieteni: Ioan Botezătorul și Iisus Christos • Iubiți-vă țara și să vă supuneți lui Dumnezeu • Soarta nesupusului: Adonias • Curiozitatea care omoară: Femeia lui Lot • Să ne curățim simțurile • Cu Iisus lângă fântâna lui Iacov • Cu Iisus pe lacul Genisaret • Cu Iisus spre Ierusalim • Cu Iisus către Golgota • Veghează! • Vino, Doamne Iisuse Christoase • Iisus și familia • Iisus, lumina lumii • Mie a viețui este Christos • Îndrăzniți, Eu am biruit lumea!*

Ediția a II-a: Sibiu, 1929, Tiparul Tipografiei Cavaleriei, 157 [-159] p. Cota B.A.R.: II 97.043. Cuprinsul include: *Cuvânt înainte la ediția I; Cuvânt înainte la ediția a doua (datat: Sibiu, anul 1929. Autorul); 24 titluri (aceleași ca la ediția I, cu pagina identică).*

Hirotesirea preotului maior Ioan Dăncilă ca protopop al preoților militari activi de către Episcopul Ioan Teculescu al Armatei (Catedrala Încoronării de la Alba Iulia, 8 noiembrie 1923)

Ediția a III-a: Sibiu, 1936, Tipografia Școalei de Ofițeri de Infanterie „Principele Carol”, 205 [-207] p. Cota B.A.R.: II 140.658. Cuprinsul include: *Cuvânt înainte la ediția I; Cuvânt înainte la ediția a treia (datat: Sibiu, anul 1936. Autorul); 28 titluri: s-a renunțat la unele texte sau s-a reformulat titlul celor tipărite la edițiile anterioare. Primele 13 titluri au rămas identice. În continuare, după Curiozitatea care omoară: O nobilă curiozitate • Să ne curățim simțurile (*) • Sănătate • Voi și duhul vremii • Voi și cei flămânzi • Voi și problemele vremii • Mama • Noi și sufletul nostru • Tinerilor, gătiți calea Domnului • Cu Iisus către Golgota (*) • Veghează (*) • Iisus și familia (*) • Iisus vă va lumina cărările vieții • Tinere! Ție a viețui este Christos • Tinerilor! Îndrăzniți alături de Christos voi veți birui lumea.* Titlurile însemnate cu (*) se regăsesc și în edițiile anterioare. Este lesne de observat că ultimele trei titluri sunt reformulate față de edițiile anterioare, cu unele modificări și în textul lor.

5. **În luptă cu ispita. Îndemnuri sufletești pentru ostașul român.** Volumul a cunoscut trei ediții: în 1929; în ?; în 1940. Ediția I: Sibiu, 1929, Tipografia Școalei Militare Infanterie nr.

2, 127 p. Cota B.A.R.: I 96.142. Dedicatie: *De primele ispite ale vieții, Tu m-ai păzit, scumpă Mamă. Memoriei Tale sfinte, cu smerenie închin această lucrare.* Ediția cuprinde: *Cuvânt înainte, nedatat, semnat: Preotul Lt. Colonel ION DĂNCILĂ, Protopop militar; 18 titluri: „Și nu ne duce pre noi în ispită” • Nu-ți curma singur zilele • Nu fugi de datorie • „Paza bună ferește pe om de primejdia rea” • Ocolește pe ademitorii la păcat • Cinstește avut altuia • Ferește-te de neadevăr • Leneșul este dușmanul norocului și al sănătății lui • Așa grăit-a Pavel Apostolul • Lăcomia strică omenia • Aliații ispitei • „Iar ei nu vor vedea fața lui Dumnezeu” • Spune-mi cu cine te însoțești, ca să îți spun cine ești • Făurește-ți norocul numai prin munca ta • Mânia este un rău sfetnic • „De grăsimia bogăției altora, slăbește invidiosul” • „Omul mincinos este urâciunea lui Dumnezeu • În lupta cu ispita.*

Ediția a III-a: Sibiu, 1940, Tipografia Școalei de Ofițeri de Infanterie „Principele Carol”, 112 p. Cota B.A.R.: II 164.239. Cuprinsul este identic cu cel de la ediția întâi, inclusiv textul *Cuvânt înainte*. Volumul nu mai include dedicația ediției din anul 1929.

6. Cruce și spadă. Îndrumări morale și naționale pentru ostașul român. Ediția I: [Sibiu], 1930, f. tipo., 157 [-160] p. Cota B.A.R.: I 102.033. Dedicatie: *Soției mele.* Ediția cuprinde: *Cruce și spadă – Cuvânt înainte (datat: Sibiu, 1930. Protopopul Lt. Colonel I. DĂNCILĂ); 31 titluri: Sufletul românesc • Trăiască Armata României • Prin credință la biruință • Mai presus de toate: Țara • Credincios până la moarte • Neam de eroi • Mort pentru Patrie • Inimă de aur • Porunca a cincea • Adevărul și dreptatea înalță Neamul • Muncă și ordine • Camarazii • Ostașul creștin • În Casa Domnului • Pe urmele strămoșilor • Cuviniță și omenie • Îngrijii mormintele eroilor • Legământul nostru • Crezul nostru • Răsfoiți și cetiți cu drag istoria Neamului și a Țării Românești • Cetiți Scripturile! • Vitejie ostășească • Ne-au sosit recruții • Jurământ ostășesc • Trăiască Regele • Drapelul Țării • Onoarea ostașului • În luptă cu bolșevismul • Rugați-vă! • Recunoștința voastră • Dumnezeu cu voi.*

7. Dumnezeu, Patrie și Rege. Îndrumări morale și naționale pentru elevii școlilor militare. Volumul a cunoscut două ediții: în 1933; în 1935. Ediția I: [Sibiu, 1933], fără tipo., 173 [-175] p. Cota B.A.R.: II 120.400. Dedicatie: *Domnului General de Divizie VIRGIL ECONOMU, Comandantul Corpului 7 Armată, întru amintirea timpului petrecut în Sibiu. Călduros și respectuos Omagiu, de profundă stimă și de sinceră admirație.* Autorul. Ediția cuprinde: *Cuvânt înainte (datat: Sibiu, 10 mai 1933. Protopopul Lt. Colonel ION DĂNCILĂ); 27 titluri: Jertfa lui Marcus Curtius • Pro Patria • Sublimul apostolatului vostru • Mândria națională • Unirea cea mare • Praznicul sufletului românesc • Lauda Mucenicilor • Trăiască Regele • Țara privește cu încredere în voi • Pentru Țară și Rege • De ziua Patrotilor școlilor noastre militare • În pragul apostolatului vostru • Credință și Biruință • Solidaritatea națională • Sănătate • Tinere! Îndrăznește și vei birui • În Vifleem, alături de familia Sfântă •*

De unde și încotro • Voi și cei flămânzi • Prin moarte la viață • Ai învins Nazarinene! • Mama • Fiat Lux • Voi și duhul vremii • Curiozitatea care omoară • O nobilă curiozitate • Chivernisiți-vă comorile spirituale.

Ediția a II-a: [Sibiu, 1935], fără tipo., 173 [-175] p. Cota B.A.R.: II 131.312. Dedicatie: *Elevilor mei.* Cuprinsul ediției este identic cu cel al ediției precedente inclusiv paginația.

De precizat că la ambele ediții materia cuprinsului este structurată în două părți: **I. Tinerilor, ...dați Cezarului cele ce sunt ale Cezarului; II. ...și lui Dumnezeu, cele ce sunt ale lui Dumnezeu...** Partea a doua începe cu titlul *În Vifleem, alături de Familia Sfântă (În peștera din Vifleem, în mijlocul Familiei Sfinte – titlul textului din interiorul volumului, diferit de cel consemnat la Cuprins).* Pe coperta exterioară a volumului existent la B.A.R. se păstrează timbrul tipărit: „INTERZIS”, precum și mențiunea „F.S.” (Fond Special).

8. Un nou apostolat. Pregătirea premilitară a tineretului României-întregite. Câteva îndrumări morale și naționale pentru instructori, [Tip.(ografia) „Cavaleriei” – Sibiu, 1935], 14 p. Cota B.A.R.: II 129.376. Lucrarea nu a mai fost reeditată.

9. Biserica strămoșească și Marea noastră Unire. Contribuția Mitropolitului Nicolae [Bălan] la actul Unirii de Icon.[om] Stavr.[ofor] Lt. Colonel I.[OAN] DĂNCILĂ, Confesorul Garnizoanei Sibiu, în volumul *Omagiu Înalt Prea Sfinției Sale Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului, la douăzeci de ani de arhiepiscopire*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1940, pp. 42-55. Cota B.A.R.: III 173.775. Lucrarea nu a mai fost reeditată.

Note:

1. Dedicatiile menționate sunt tipărite de către autor.
2. După anul 1947 nici unul dintre volumele menționate nu s-au mai reeditat, nici după 1989.
3. Este lesne de observat că în volumele *Cruce și Spadă, Dumnezeu, Patrie și Rege* s-au inclus și texte din volumele anterioare, singurele la care s-a procedat astfel.
4. Reeditarea integrală a lucrărilor Protopopului Ioan Dăncilă ar întruni doar condiția de document istoric. O selecție riguroasă din opera sa scrisă s-ar impune cu necesitate pe viitor, ca cinstire a unui important duhovnic al Armatei Române în anii interbelici, cu inclusiv biografia sa.

ROMANIAN ORTHODOX PRIEST IOAN DĂNCILĂ (1889-1983) IN THE AUSTRIAN-HUNGARIAN ARMY BETWEEN 1915 AND 1918

The article presents information regarding the military career of Romanian orthodox priest Ioan Dăncilă. At the end the authors offer dates about the volumes that the military priest wrote.

Keywords: Romanian orthodox priest, Ioan Dăncilă, Austrian-Hungarian Army, front, parish

NOTE

1 Cf. *Enciclopedia universală britanică*, vol. 2, Editura Litera, București, 2010, p. 26; vezi și alte surse enciclopedice.

2 Ionela Zaharia, *Clerul militar român din Austro-Ungaria (1914-1918)*, în „Misiunea”, anul II, nr. 1 (2), 2015, pp. 119-120.

3 Arhivele Militare Române (AMR), fond Direcția

Personalului. Birou Cler, dosar nr. 18791, f. 471 (Fișa de pensie). Calculul s-a făcut până la data de 1 noiembrie 1918.

4 Ibidem, f. 491 (Extras nr. 32/22 iunie 1897).

5 Cf. Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, ediția a doua, Editura Enciclopedică, București, 2002, p.152.

6 AMR, fond Direcția Personalului. Biroul Cler, dosar

nr. 18791, f. 489 (Extras din Registrul stării civile) și f. 503 (Certificat de naționalitate).

7 Ibidem, f. 480 (*Certificat de serviciu* emis de Arhiepiscopia Ortodoxă Română de Alba Iulia și Sibiu, la 3 oct. 1947).

8 Ibidem, f. 482 (*Foaia matricolă*).

9 Ibidem.

10 Ibidem. Informațiile din *Foaia matricolă* au fost completate cu altele din diverse surse editate (Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români ș.a.*).

11 Cf. Ibidem, f. 482.

12 Ibidem, f. 481 verso.

13 Ibidem.

14 Cf. Ian V. Hogg, *Dicționarul Primului Război Mondial*, Editura Niculescu, București, 2007, p. 78.

15 Ibidem, p. 77.

16 Ibidem, pp. 43-44.

17 Ibidem, pp. 95-96.

18 Preot Prof. Dr. Grigore Cristescu, *Prefață*, în vol. Ioan Dăncilă, *În slujba Neamului prin Evanghelie. Îndrumări morale și naționale*, Tipografia Școalei Militare Inf. „Principele Carol”, Sibiu, 1925, pp. V-VI.

19 Ibidem, p. VI.

Dr. Silviu B. MOLDOVAN¹

PĂRINTELE DIMITRIE BEJAN, DE PE FRONTUL DIN EST PE FRONTUL NEVĂZUT AL LUPTEI SPIRITUALE

O temă relativ frecvent tatonată în primii ani (chiar în primul deceniu, am spune noi și cu rezultate inițial remarcabile, am adăuga) ai noii democrații românești a fost raportarea unor personalități cultice, sau a unor personalități cu un mare impact în plan spiritual, la problematica confruntării politice extrem de dure din anii '40-'50, în special la cea a metodelor de utilizat în lupta cu inamicul ideologic (stalinismul/comunismul), deseori prezentat drept „Satana”.

Această raportare nu a fost, în opinia noastră, mereu de aceeași factură spirituală precum cea pe care au reușit-o, de pildă, în mediul românesc, un Nicolae Steinhardt sau un Mircea Vulcănescu. Acest fapt nici nu este, în definitiv, lucru de mirare, deoarece și în acest segment al societății, lucrurile... omenești sunt în mod inerent prezente. De pildă, conform unei note informative din 23 decembrie 1953, în biroul episcopului Argay Gyorgy, prezbiterul Bisericii Evanghelice Luterane Maghiare din România, avea loc o convorbire fundamental identică celor care proliferau în mediile laice: „De curând, spune Oferman Ernest, Franța va primi o dictatură militară, căci numai astfel va putea canaliza tulburările interne, grevele și manifestațiile comunistilor. Acest popor putred, spune Argay Gheorghe, se va putea salva numai printr-o severă dictatură din ghearele comunismului”². După circa două luni, în mediul lui Argay se discuta în același spirit, dar cu date militare extrem de precise (infirmate însă categoric de istorie): „războiul va dura doar săptămâni, căci de la bazele navale și aeriene prin care U.R.S.S. este încercuită vor porni atacurile aeriene, vor distruge centralele industriale în câteva zile prin care fapt războiul s-a și terminat” (Argay declara însă că „nu este chiar atât de optimist”)³.

Dincolo de anumite detalii mai mult sau mai puțin semnificative, astfel de discuții exprimau dorința opinenților de a se ajunge la un conflict militar. Nu este mai puțin adevărat că și Securitatea căuta cu tot dinadinsul să identifice (sau, în alte cazuri, să atribuie) astfel de opinii celor pe care îi considera „elemente dușmănoase”, în scopul de a motiva pe baza legilor atunci în vigoare reprimarea acestora. Uneori, informatori anume instruiți formulau interpretări care să concilieze lipsa, în manifestările „obiectivelor” (persoane urmărite de Securitate) a propensiunilor către război, cu scopul pentru care fuseseră dirijați pe lângă aceste persoane, și care

era tocmai acela de a „demasca” (documenta) manifestările lor (cât mai) belicoase. Astfel proceda, de pildă, agentul „Mărinceanu”, în cazul preotului greco-catolic, nerevenit, Grigore Dordai: „În ziua de luni, 14 august 1961 am fost acasă la Dordai Grigore cu care am discutat fel și fel de chestiuni. Am discutat chestiuni familiare fără importanță, chestiuni politice și chestiuni religioase. Din chestiunile politice discutate, cea mai importantă a fost despre problema Berlinului – Dordai mi-a spus: am citat recent un nou discurs foarte «belicos» al lui Hrușciov, în care amenință cu încheierea unei păci separate cu germanii răsăriteni și cu ocuparea de aceștia

Preotul Dimitrie Bejan

a Berlinului întreg, l-am întrebat dacă apreciază că aceasta va duce la un nou război mondial. Nu va duce la nici un război, ci iacă încă ieri au blocat trecerea din Berlin, dar pentru asta Apusul nu va face război, pentru că drepturile lor rămân garantate. Așa va fi și cu pacea separată. Aștia o vor face, la apuseni le vor da garanții liniștitoare și pe rând, puțin câte puțin ei vor tot pierde teren pe neobservate. Și chiar dacă se observă, ei vor căuta soluții mai înțelepte decât războiul. Observam cum caută subterfugii că să-mi pară că se situează pe poziția păcii, deși în problemele politice nimic nu citește mai cu nesaț decât «provocările» și nimica nu-l bucură mai mult ca «primejdii» de război. De aceea am trecut la probleme religioase”⁴.

Pentru un lector atent însă, „mesajele” spirituale în plin conflict ideologic (care nu includeau abdicarea de la convingerile proprii, însă conciliau metodele de rezistență în beneficiul acestora cu mentalitatea creștină în sensul ei cel mai pur) nu numai că au apărut, dar au fost și atestate în documentele care aveau cele mai puține motive s-o facă: cele create de fosta Securitate.

Într-un asemenea context se situează, dacă dorim să urmărim un metatext sau fie și un „fir roșu” al documentelor declasificate în ultimii ani, și biografia spirituală a preotului ortodox Dimitrie Bejan (preferăm să păstrăm prenumele exact, așa cum este utilizat de către descendenți, chiar dacă Securitatea utiliza de regulă forma „Dumitru”), asupra căruia ne oprim, mult mai succint decât ar merita-o această personalitate remarcabilă, în acest scurt articol. Prin participarea sa, din postura de preot militar, pe frontul de Est, îl considerăm totodată mai mult decât binevenit în dezbaterile care au loc în cadrul Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii

Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu”.

La data de 24 august 1964, agentul „Rugescu” semnala că, „discutând cu sora numitului Bejan, aceasta a afirmat: «Fratelui meu îi este frică să vorbească, că nu știe ce încredere prezintă fiecare. El se consideră mai mare patriot că a suferit 20 ani închisoare pentru ideea patriotică, că a fost contrar faptului că rușii să ia Basarabia și Bucovina de la România»⁵. Fragmentul de mai sus este reprodus din „Hotărârea de deschidere” a dosarului de urmărire informativă a fostului deținut politic Dimitrie Bejan care, fapt semnificativ, conținea repetate reproduceri ale aprecierilor terților despre cel urmărit, și toate pozitive. De exemplu, cele ale lui Apostu („Mă mir cum de a scăpat Bejan, că la închisoare nu voia să primească reeducarea”⁶), ale preotului Pintilie („În închisoare au fost preoți demni, care apărau credința, despre Bejan a spus că este nereeducabil, de aceea la Aiud a fost ținut în temnița cea mai grea”⁷), ale preotului Gheorghiasa („Nici nu poți să-ți închipui ce om e Bejan. Odată român, nu-l înspăimântă nimic. Nici teroarea, nici miliția, dârzenia lui îl face de admirat”⁸). Categoria de evidență operativă în care Securitatea începuse să-l lucreze, din nou, pe Bejan era „uneltirea contra ordinii sociale”, obiectivul fiind trecut în evidență ca „suspect de activitate legionară”, iar scopul deschiderii dosarului de urmărire informativă era „Stabilirea în mod concret a activității pe care aceasta o desfășoară împotriva statului nostru, a formelor și metodelor folosite în desfășurarea acestei activități”⁹.

Un lector sceptic sau chiar unul dispus să condamne, moralmente, *ab initio* o anumită categorie de foști deținuți politici, va avea, credem noi, dificultăți de interpretare de la bun început, deoarece Securitatea consemna faptul că „dovezile neîndoielnice” ale activității legionare a lui Bejan erau următoarele: „Din materialele existente în dosarul de anchetă nr. 402/958, existent la Secția «C» din cadrul Regiunii M.A.I. – Dobrogea, rezultă că după ieșirea din detenție intenționa să continue desfășurarea activității legionare, printr-o politică religioasă legionară, fiind împotriva politicii de forță, împotriva organizării în cuiburi, ședințe, cotizații. După el, activitatea legionară pe linia concepției religioase constă în aceea că fiecare legionar urma să aibă o atitudine demnă, o comportare bună față de oricine, să fie exemplu personal în orice împrejurări, să facă rugăciuni, meditații, să țină post în diferite situații, iar preoții să țină predici pentru mântuirea legionarilor, împărtășirea și ridicarea moralului acestora”¹⁰.

Dimitrie Bejan s-a născut la 26 octombrie 1909, la Hârlău. Licențiat în Litere și în Teologie, s-a încadrat în Mișcarea Legionară în 1935, când era student la Teologie, în anul terminal. Fiind mobilizat ca preot militar (cu gradul de căpitan confesor al Regimentului 6 Vânători din cadrul Diviziei a 14-a), participă la războiul împotriva Uniunii Sovietice, devenind apoi prizonier de război în U.R.S.S., până în anul 1948 (în special în lagărele Oranki și Mănăstârka). Revenit în țară în august 1948, este eliberat din lagărul de triere de la Focșani, însă la 12 aprilie 1949 este arestat și condamnat la 8 ani închisoare corecțională (perioadă redusă ulterior cu un an, ca urmare a recursului), pe care îi execută la Jilava, Aiud, Gherla, Văcărești și Canalul Dunăre - Marea Neagră. Ulterior, la expirarea pedepsei (în aprilie 1956), nu a fost pus în libertate, ci trimis în domiciliu obligatoriu la Răchitoasa, pentru o perioadă de 24 de luni. În data de 20 septembrie 1958, când încă se afla în

domiciliu obligatoriu, este din nou arestat, ceea ce va duce la condamnarea la 25 de ani de muncă silnică (prin Sentința nr. 349 din 16 iunie 1959 a Tribunalului Militar Constanța), fiind acuzat de continuarea activităților legionare, „sub acoperirea bisericii”, fapt asimilat infracțiunii de „uneltire contra ordinii sociale”. Astfel, Dimitrie Bejan s-a alăturat din nou deținuților din Aiud, unde, conform tuturor surselor disponibile, a refuzat să participe la așa-numita reeducare, fiind și pedepsit cu 20 de zile de izolare și menținut „în Zarcă, împreună cu grupul recalcitranților”¹¹. De astă-dată, deși pedeapsa ar fi expirat abia la 12 mai 1984 (!), este grațiat prin Decretul nr. 411/1964 și eliberat cu două decenii mai devreme (vezi „Biletul de eliberare nr. 5948/1964”, emis în 31 iulie 1964 de Penitenciarul Aiud, în care se precizează că fostul deținut se stabilește în Hârlău”¹².

Chiar și în documentele create de Grupul Operativ Aiud se poate reconstitui, cel puțin parțial, profilul moral real al deținuților. Astfel, conform unui raport informativ extrem de elaborat al deținutului Cristofor Dancu (documentul începea cu formularea „Raportăm respectuos. Referiri privind pe deț. Bejan Dumitru”), datat 26 mai 1964: „Al doilea întâlnit în discuție a fost mai puțin afectat de problema legionară, care spunea el, că nu-l mai încălzește nici nu-l mai reține, deoarece a rezolvat-o prin incompatibilitatea ei cu poziția creștinului și a teologului, aceasta în urma unui proces analitic de conștiință. Deci spune dânsul, problematica legionară nu-l mai frământă și nici nu-l mai rezzonează. Dar îl frământă altceva: problema creștină și anume că i se va cere lui ca preot să-și abjure credința și să fie despuiat de conștiința creștină clericală pe cale de impunere. La documentarea că nu este vorba de așa ceva, m-a privit bănuitor și cu neîncredere. [...] Discuția cu deț. Bejan D-tru a fost mai scurtă. Teama amintită fiind după cele spuse de el singurul lucru ce-l îngrijorează și-l afectează. Tip destul de rațional pentru un cleric. Dornic și interesat de discuții pentru lămurire”¹³.

În același dosar se regăsește și „Declarația” lui Dimitrie Bejan 12 decembrie 1962, prin care acesta declara că „Refuz să particip la munca culturală din penitenciar, pe motivul: eu sunt de profesie preot, habotnic în respectarea învățăturii mele creștine și înțeleg să rămân credincios lui Dumnezeu”¹⁴ căruia i-am slujit o viață întreagă”¹⁵, apreciind, totodată (în mod neașteptat pentru cineva care se recomanda drept „habotnic”) că: „Înțeleg că lumea nouă vine cu o altă doctrină, poate mai bună sau mai științifică decât cea creștină. Este norocul oamenilor mai tineri ca să o primească și să se folosească de ea”¹⁶.

În același dosar se regăsește și explicația (pe care o considerăm absolut autentică) a faptelor în care a constatat așa-numita „activitate legionară” de după prima condamnare la detenție: „În fapt, sus numitul a fost arestat pentru că împreună cu alți coînculpați s-au organizat în tradus în practică metoda activității legionarilor eliberați din penitenciare ținând legătura dintre ei cu ocazia slujbelor religioase și a organizat diferite petreceri unde să se întâlnească și să discute despre activitatea lor și de a se ajuta între ei”¹⁷.

Chestiunea impactului spiritual subteran al personalităților exemplare din rândul anticomuniștilor este condamnată la o permanentă redescoperire, susceptibilă a materializa „eterna întoarcere” a tipului de erou întruchipat de spiritual. În fond, este vorba de „eterna întoarcere” a aspirațiilor noastre de redescoperire a unui arhetip care să fie

mai puțin influențat de modele vremii (în sensul superficial al acestora) decât vrem s-o recunoaștem. Faptul că ne-am referit, în titlul acestui scurt articol, la „frontul nevăzut” pe care considerăm că părintele Bejan a rămas după detenție, nu semnifică atribuirea unor scopuri războinice, ci (în cazul în care nu ne înșelăm în majoritatea interpretărilor noastre) mai curând un anume fel de militantism pentru conservarea unor valori spirituale și chiar o luptă, însă una dusă tocmai împotriva pornirilor sangvinare ale firii umane.

Modul în care acest militantism și această luptă s-a purtat nu este integral reconstituibil pe baza documentelor de arhivă, în ciuda numărului foarte mare al acestora (trei dosare penale cu patru volume și două dosare informative, cu șapte volume). Lucrările editate și inedite ale lui Dimitrie Bejan ne relevă numeroase aspecte ale personalității acestuia, după cum mărturiile descendenților este posibil să lumineze, la rândul lor, noi și, poate, nebănuite fațete (menționăm doar în treacăt, deocamdată, „știrea” neverificabilă că ofițerul de Securitate care l-a urmărit informativ ani de zile pe Dimitrie Bejan și-a încheiat activitatea spovedindu-se în fața acestuia). Menționăm, de asemenea, referirile pasagere (dar, unele din ele, extrem de convingătoare) din memoriile editate ale unor foști deținuți politici (precum Gabriel Țepelea) sau articolele publicate de Adrian Nicolae Petcu în ziarul „Lumina”, prin care sunt fixate reperele biografice esențiale ale lui D. Bejan. Un rol special acordăm, și prin prisma profilului activității pe care o desfășurăm aici, în cadrul Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu”, volumului de memorii din prizonieratul sovietic, prefăcut tot de Gabriel Țepelea¹⁸. Și, pentru a nu cădea pradă ispitei de a scrie prea multe gânduri personale pe marginea celor de mai sus, reproducem un măiestru fragment din așa-numita „Notă care lămurește ceea ce pare nelămurit”, redactat de D. Bejan la 1 mai 1975, text care deschide volumul de amintiri din captivitate, lucrare din care nu lipsesc nici pasajele dure inspirate din realitatea nemijlocită a lagărelor sovietice: „Aceste amintiri au fost notate aici, în 1975, pentru a nu se uita întâmplări și greutăți. După 25 de ani faptele pot fi privite și sub alt aspect, ca ceva ce aparține de barbaria acelor timpuri grele – și nu puteau să fie altfel – conform epocii, locurilor și mentalităților vremii. Pe cât se pare, societatea a evoluat către trăirea moralei creștine, dar fără Hristos. Omul a devenit, și se chinuie să devină din ce în ce mai bun. [...] Și «legea dragostei», care este proprie creștinismului numai, a devenit bun comun – universal – chiar și pentru cei ce cultivau ura (de clasă, de masă sau de rasă). Astfel, Hristos, renegat, câștigă orizontul și în adâncime.

Doar El a spus că «nici porțile iadului nu vor birui iubirea...». Numai iubirea este mijlocul suveran pentru nivelarea asperităților, iar omul viitorului se va umaniza în respectul și dragostea față de aproapele mai necăjit”¹⁹.

Desigur că Securitatea înregistra, cu mare interes, și anumite informații referitoare la preocupările memorialistice ale lui Bejan, consemnându-le chiar în „Raportul cu propunere de deschidere a dosarului de urmărire informativă asupra numitului Bejan Dumitru din orașul Hârlău”, redactat la 4 noiembrie 1971 de către Serviciul I – Biroul 1 din cadrul Inspectoratului Județean Iași: „În prezent din informațiile ce le deținem, pare să arate că a învățat din cele întâmplare, dar pe de altă parte este semnalat că încă vine în contact cu unele persoane suspecte, în special la noul lui loc de muncă unde îl vizitează persoane străine de localitate. De asemenea rezultă că face unele însemnări într-un caiet de peste 100 file, nu-i exclus să-și scrie memoriile”²⁰. Semnificativ pentru lectura critică a acestui document este faptul că numai finalul pasajului citat mai sus este subliniat în original (cu stilou albastru), pe când cea referitoare la „învățul din cele întâmplare” (o menționare evazivă și minimalizatoare a perioadelor de detenție și a măsurilor active luate mai târziu) nu părea să prezinte vreun interes (în acel moment, Bejan era preot la parohia din Buhăcenii-Trușești).

Principial vorbind, meditația (evităm utilizarea termenului „analiză”) asupra frământărilor unui preot exemplar, cu o biografie atât de complexă precum este cea a lui Dimitrie Bejan, constituie fără dubiu o temă dificilă. Opinăm totuși că, într-o societate într-adevăr democratică, nu există teme dificile, decât dacă, eventual, vedem asta ca pe o scuză pentru „a nu face” și „a nu cerceta”. Pe de altă parte, permițându-ne o discretă invocare a Divinității, am putea spune și: Doamne ferește să existe în „frontul istoriografic” numai teme ușoare căci, atunci, cum ne-am mai încerca vrednicia?

PRIEST DIMITRIE BEJAN FROM THE EASTERN BATTLEFIELD TO THE INVISIBLE REALM OF THE SPIRITUAL FIGHT

The article presents dates regarding military priest Dimitrie Bejan's career and it is focused on the period after the war when he was arrested and imprisoned. Also the article describes the period after he was released from prison and he was constantly watched by Security, but beyond this real facts there are presented his struggle and perseverance for keeping alive Christian spiritual values.

Keywords: Dimitrie Bejan, front, Security, information, Iron Guard

NOTE

1 Șef Serviciu Cercetare, Editare – Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, cercetător științific gr. I la Centrul de Istorie și Civilizație Europeană – Academia Română, Filiala Iași.

2 Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (în continuare A.C.N.S.A.S.), Fond Informativ, dosar nr. crt. 149827, vol. 2, f. 160.

3 Vezi „Notă informativă” din 18 februarie 1954, în ibidem, f. 163.

4 „Nota informativă” din 18 august 1961, în

A.C.N.S.A.S., Fond Informativ, dosar nr. crt. 151671, vol. 1, f. 30.

5 A.C.N.S.A.S., Fond Informativ, dosar nr. crt. 210834, vol. 1, f. 3.

6 Ibidem, f. 3v.

7 Ibidem.

8 Ibidem, f. 3v.

9 Ibidem, f. 4.

10 Pasaj subliniat în original - vezi *ibidem*, f. 3.

11 A.C.N.S.A.S., Fond Informativ, dosar nr. crt. 210832,

vol. 1, f. 14v.

12 Ibidem, f. 2. În ianuarie 1970, când îi este deschis un nou dosar individual de anchetă (pe motivul „infracțiune de propaganda împotriva orânduirii socialiste”), Dimitrie Bejan este preot în comuna Bălțătești (sat Ghindăoani) din județul Neamț. Dosarul a fost închis în noiembrie 1970, prin scoaterea de sub urmărire penală a preotului (vezi A.C.N.S.A.S., Fond Penal, dosar nr. crt. 100353, ff. 38-39).

13 A.C.N.S.A.S., Fond Informativ, dosar nr. crt. 210832, vol. 1, f. 5.

14 Cu minusculă, în original (fapt care sugerează presiunile intense sub care a fost redactată declarația).

15 Ibidem, f. 6.

16 Ibidem, f. 6v.

17 Ibidem, f. 14.

18 Dimitrie Bejan, *Oranki. Amintiri din captivitate*, București, Editura Tehnică, 1995, 308 p.

19 Ibidem, p. 13.

20 A.C.N.S.A.S., Fond Informativ, dosar nr. crt. 210832, vol. 2, f. 1.

Dumitru MANOLACHE¹

„Căldură priimească pre nevoitorii gerului arătat,
Inna, Pinna, Rimma, ceice au înghețat”
(„Mineiul lunei lui Ianuarie” - Ediția a III-a, 1926)

IN, PIN ȘI RIM – UCENICII SFÂNTULUI ANDREI CARE ÎȘI CER ÎNTOARCEREA ÎN ISTORIE

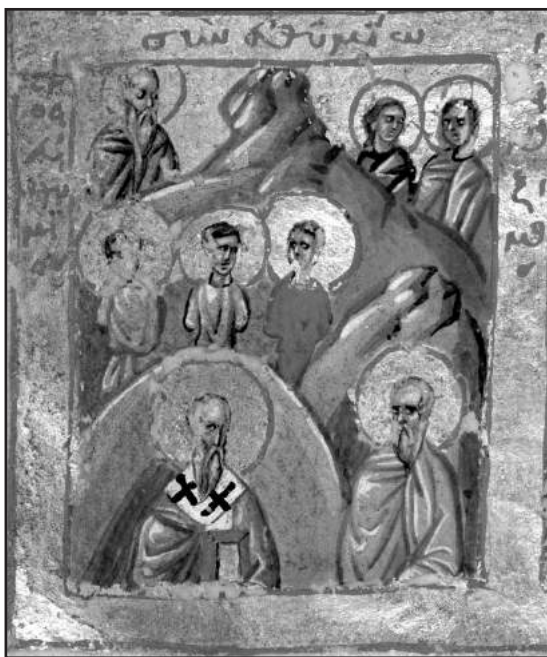
Fiecare popor conservă în memoria lui cunoștințe, experiențe, practici sociale, evenimente etc., într-o configurație proprie. În acest „depozit” ancestral se acumulează deopotrivă creația națională, memoria oficială și memoria vie, privată, istoria orală și istoria scrisă, transmiterea și reconstrucția tradiției și a valorilor, edificarea monumentelor memoriei și mitul național, spun specialiștii. Ceea ce nu poate fi însă niciodată distrus, șters – sistematic sau întâmplător – din memoria unui popor este istoria orală.

De două milenii, Sfântul Apostol Andrei este o prezență pe cât de tainică, pe atât de vie în viața popoului român. El nu poate fi nicicum înlăturat, fiind înveșnicit, înainte de toate, în istoria orală a memoriei noastre, predica lui constituind piatra pe care s-a așezat temelia Creștinismului românesc. Date noi, convingătoare, atestă faptul că dacilor din Scythia Minor le-a fost predicată Evanghelia Mântuitorului și de un al doilea apostol al Domnului: Sfântul Filip. Alături de Andrei însă și-au câștigat dreptul la istorie și trei ucenici ai săi, pe care memoria noastră colectivă a părut la un moment dat că i-ar fi pierdut din „evidențe”: In, Pin și Rim. Redescoperindu-le existența, lucrarea și martiriul, pe un temei credibil, încercăm a-i salva din ceea ce s-ar putea crede a fi fost „o scăpare” a acestei memorii și a-i așeza în locul de drept cuvenit în începutul nostru creștin, de unde, nu se știe din ce pricini, pentru o perioadă de timp, au fost izgoniți inexplicabil. În 2013, prăznuirea lor a fost însă reintrodusă în calendarul creștin ortodox de la noi, pe data de 20 ianuarie.

Păcatul șablonard al preluării informațiilor

Fără a se cerceta întotdeauna cu bună-credință și cu aplecarea necesară, s-a crezut că prezența Apostolului Andrei în ținutul lupilor de la Istru ține mai degrabă de o tradiție încetățenită în memoria neamului decât de o realitate istorică. Abordarea subiectului în mod simplist, șablonard, prin preluarea de la un cercetător la altul a unor informații istorice

marcate de verdictul irevocabil al vreunei notabilități academice, fără valorificarea într-o viziune integratoare a uriașului material probatoriu oferit generos de varii domenii conexe de cercetare a începutului nostru creștin, a văduvit istoria de o ipoteză solid argumentată a prezenței vii și a misiunii Apostolului Andrei în mijlocul strămoșilor noștri daci. În același mod a fost tratată și „legenda” celor trei martiri creștini In, Pin și Rim, intrată foarte puțin în atenția specialiștilor, existența lor fiind mai degrabă catalogată drept o altă tradiție locală, banală, ca multe altele, lipsită de fundament istoric.

Icoană In Pin Rim, icoană veche cu martiriul celor trei sfinți

O investigație jurnalistică recentă ne-a oferit emoția descoperirii unor informații vechi, care pot pune în acord tradiția cu faptul concret, real, verificabil, conferind dimensiune verticală și contur istoric vieții martirice a celor trei ucenici ai Sfântului Andrei și, în plus, legătura lor cu Dobrogea noastră străbună, motiv pentru care ar trebui să le acordăm, fie și numai pentru atât, respectul și atenția care li se cuvin.

Cercetările lui Ion Dinu și ale Aurei Pețan

„Ci s-a oprit măritul Andreiu în plaiul dregătorilor Cutusone și Dura, unde este acum satul Ion Corvin și pădurea cu peștera sfințitoare, care a fost schit de odihnă sfântului călător și loc de închinare pentru el și pentru sfinții cari au fost cu el, în călătorie de propovăduire. Mulțimea de trudnici și de daci și geți și alani și greci și romani de pe tot plaiul au alergat la Sfântul Apostol, iar Andreiu îi învăța și îi boteza în apele celor nouă izvoare sfințitoare și tămăduitoare, pe lângă schitul său sfânt, care izvoare se mai văd și până acum, oglindind sfințitul schit și dând tămăduire și alinare celor bolnavi și sănătoșilor. Și precum se vede și acum sunt acele izvoare mai mari: Unu'n deal, spre răsărit,/Că acolo-i loc sfințit,/Unu,n jos, către apus,/Că acolo-i loc ascuns”.

Așa descrie doctorul în teologie și avocatul Ion Dinu, o personalitate a vremurilor interbelice din Adamclisi, prezența Apostolului Andrei la „peștera sfințitoare”, în broșura „Viața și activitatea Sfântului Apostol Andrei”, apărută în 1945.

În 1920, Ion Dinu, împreună cu preotul Constantin

Lembrău din Adamclisi, porniră „cu piciorul pe drumuri neumbate, în imensa pădure «Migilet», în căutarea celor tre izvoare în apropierea cărora se știa că există o peșteră în care ar fi trăi unul din apostolii lui Iisus. După studii amănunțite, descoperă Grota Sfântului Andrei”, relatează Tatiana Lembrău, fiica preotului pomenit, într-un articol publicat în numărul 337/ noiembrie 1998, al revistei „Formula As”.

Cine ar fi putut fi cei doi „dregători” pomeniți de Ion Dinu? Încercăm un răspuns la această întrebare recurgând la ipoteza doctorului în filologie Aurora Pețan care, abordând tema prezenței Apostolului Andrei în Dobrogea și legătura lui cu regii Daciei, scria în numărul 799/17 decembrie 2007, al aceleiași reviste: „Trecuse un veac de la vremurile de glorie ale marelui rege Burebista și începea să se simtă amenințarea teribilă a Imperiului Roman. Cum Apostolul Andrei a murit în anul 60, vremea în care acesta a ajuns pe pământul dacic trebuie să fi fost cu câțiva ani mai înainte. Nu cu mulți, spun cercetătorii. Dar nici un autor antic, nici un izvor

cunoscut nu ne spune cine era pe tronul Sarmisegetuzei în acel moment. Știm numai de la un istoric grec că, mai târziu, în preajma anului 87, bătrânul rege Duras îi ceda tronul tânărului Decebal...Este vorba oare despre același Dura pomenit în legenda dobrogeană? Fără nici o îndoială. Dar atunci trebuie să admitem că Duras era, într-adevăr, foarte bătrân de vreme ce tot el era rege și în vremea apostolatului Sfântului Andrei, adică cu 27 de ani mai înainte. Desigur, mulți vor zice că nu trebuie să dăm crezare unei simple legende, că dacă izvoarele istorice spun că regele Duras era foarte bătrân, nu înseamnă că a și domnit mult, ci putea să urce pe tron la bătrânețe. Vor mai spune unii că nu este posibil ca numele unui rege dac să fi fost păstrat, timp de două mii de ani, în memoria colectivă și transmis prin tradiție. Ba este posibil!”, pentru că „evenimentul venirii Apostolului Andrei trebuie să fi avut ecouri de o puternică amploare în conștiința dacilor din toate ținuturile, de la mare până la munte. Deci, n-ar trebui să ne mire că numele regelui Duras a rămas în tradiția populară ca fiind «dregătorul» în vremea căruia Apostolul Andrei a ajuns în Dacia”.

Cercetătoarea își susține ipoteza cu o informație inedită, descoperită pe una dintre plăcile de plumb de la Sinaia (un ansamblu de artefacte din plumb, care se află astăzi la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București, copii ale unor piese se pare din aur, despre care se spune că ar fi fost descoperite cu prilejul construirii Castelului Peleş din Sinaia, de către Regele Carol I, și care conțin informații religioase, militare, diplomatice etc. din perioada cuprinsă între domnia lui Burebista și cea a lui Decebal, ignorate de istoricii oficiali sub pretextul că ar fi falsuri, deși nimeni nu le-a cercetat cu seriozitate și nu a demonstrat cu argumente clare, științifice,

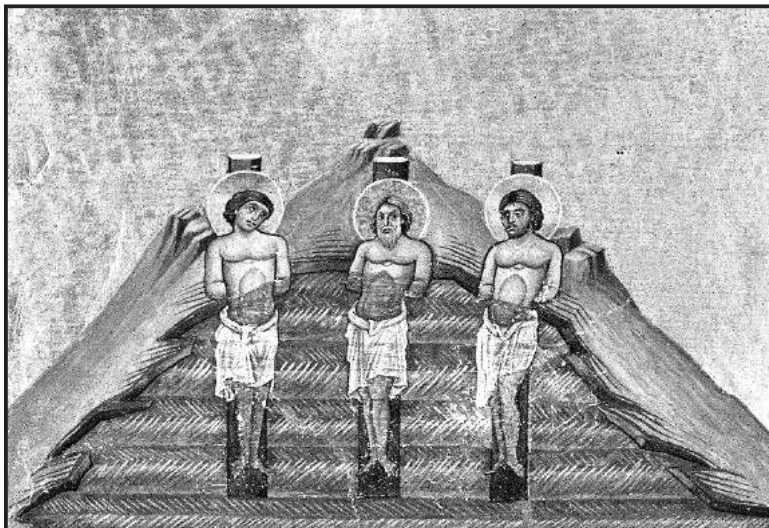
că într-adevăr sunt așa – n.n), „în care numele regelui Duras apare alături de cel al lui Fonteius Agrippa. Acesta era un guvernator roman al Provinciei Moesia, despre care există informații sigure că a murit în anul 69, în timpul unui atac al dacilor în sudul Dunării. Așadar, Dura...era «dregător» în anul 69, la câțiva ani după moartea Apostolului Andrei. Asta înseamnă că putea să fi fost rege, la fel de bine, și în vremea lui Andrei”, spune Aurora Pețan.

„Referitor la cel de-al doilea dregător”, Cutusone, despre care vorbește Ion Dinu, istoria ne oferă, de asemenea, informații interesante. Deși la prima vedere pare un nume ciudat, după cum susține Aurora Pețan, „în Dacia Mică au existat multe generații de căpetenii din stirpea Cotizo. Un Cotizo a domnit în Banat, spun scrierile latinești, alți prinți cu numele Cotizo întâlnim în Tracia, ceea ce nu face imposibilă existența unui dregător cu acest nume în Dobrogea. Dimpotrivă. Dacii din acele locuri (Dobrogea – n.n) știau că în munți mai există un rege mai mare, mai puternic, pe nume Dura. De aceea i-au

pomenit pe amândoi: Dura și Cutusone. E admirabil faptul că tradiția populară a reținut numele Cutusone, așa cum probabil îl pronunțau dacii, iar nu Cotizo, cum îl pronunțau grecii și romanii”, mai spune cercetătoarea.

Teologul Ion Dinu îi pomeneste pe „dacii” In, Pin și Rim, care i-au căzut în genunchi apostolului, după o predică, și care „s-au mirat foarte, și dând toate săracilor, au rămas cu apostolul. Care i-a hirotonit preoți și au trăit mulți ani în peșterile lor de lângă sfințitul lăcaș apostolic, din pădurea cu izvoare”. Și mai departe spune cercetătorul: „Aflând dregătorii Dura și Cutusone de cele întâmplate, mult s-au mirat, dar n-au ucis pe acești preoți daci, ci i-au lăsat să învețe și să boteze”.

Dacii „Innul, nalt de statură și svelt și bun gospodar și binecredincios, Rimmul, mijlociu de statură și bogat și rău și avar, și Pinnul, mic de statură și sărac și calic” ar fi, conform informațiilor transmise de Ion Dinu, primii autohtoni cunoscuți cu numele, creștinați în apele izvoarelor de la Peștera Sfântului Andrei, despre care avem informații care provin din tradiție. Și spune mai departe cercetătorul teolog că predica apostolului a fost însoțită – ca pretutindeni, de altfel, pe unde a trecut – de minuni, tămăduiri de boli sufletești și trupesti: „Draci a scos, la orbi a dat lumină, mușilor le-a dat graiu și vorbire, ologi, șchiopi și molateci a întărit, celor cu orbirea minții le-a dat lumină, năucilor le-a dat înșănătoșire, izvoarele le-a sfințit, pădurea a binecuvântat, slujitor al lui Christos a fost și iconom al tainelor lui Dumnezeu. Și Innul, Rimmul și Pinnul i-au fost apostolului urmăritori, precum și apostolul urmăritor a fost Domnului Iisus Christos. Căroră Andreiu li-a zis, după îmbrățișarea lor la plecare: «De va strica cineva peștera mea, și Dumnezeu îl va strica pe acela, căci peștera mea este biserică lui Dumnezeu și este sfântă»”.

Litografie care îi înfățișează pe cei trei ucenici andreeni

Se subînțelege din aceste cuvinte că In, Rim și Pin, creștinați de Andrei, au devenit ucenicii apostolului. Iar prin vorbele rostite la despărțirea de cei trei, care sună ca un testament spiritual, că ei ar fi primit, prin apostol, și harul preoției, datorită de a respecta Biserica lui Dumnezeu, adică Legea Nouă despre care el le vorbise.

Cu prilejul săpăturilor pentru amenajarea peșterii, care s-au efectuat în vara anului 1944, lucrătorii au găsit, între alte urme cultice, cărămidă greco-romană arsă, un opaiț creștin asemănător celor din catacombele romane, urmele vagi, dar distincte, ale unei icoane săpate în peretele interior drept al peșterii, despre care se crede că îl reprezenta pe Sfântul Andrei, unele semne de cruci, fie în formă de „X”, ca și crucea pe care a fost răstignit Sfântul Andrei, fie în forma crucilor greacă sau romană, straturi de fum alburii, sub straturile de fum negru, ceea ce indică folosirea smirnei, a tămâiei, înaintea combustibilului lemnos ars aici. În acea perioadă, în fața și în imediata apropiere a peșterii Sfântului Andrei, se vedeau urmele, în parte închise, ale altor trei grote, de dimensiuni mai mici, pe care tradiția le atribuie ucenicilor andreieni In, Rim și Pin.

Identificarea unor cruci în formă de „X” pe unele capiteli de la catedrala tropaeană de la Adamclisi, asemănătoare cu urmele vagi ale unor semne identificate în peșteră, îl determină pe Ion Dinu să afirme, neîndoios, că la Tropaeum catedrala ar fi purtat hramul „Sfântul Andrei” și că alte trei biserici, cu excepția celor cimiteriale, ar fi avut hramurile sfinților mucenici andreieni In, Pin și Rim.

Un teolog de la Ministerul Cultelor se interesează de martiri

În 1906, apărea în București, la Stabilimentul de Arte Grafice „Universala”, volumul I din „Istoria Bisericii Românilor din Dacia Traiană, 44-678 p.Christ.- Originii” al licențiatului în teologie Gheorghe M. Ionescu, șef de birou în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, membru al Societății Geografice Române.

În capitolul III al acestei lucrări, intitulat „Predica Apostolului Andrei și a discipolilor lui în Dacia”, apar informații inedite despre cei trei ucenici ai Sfântului Andrei.

În acest context, Gheorghe M. Ionescu îl menționează pe episcopul Porfirie Uspenski, savant orientalist rus (1804-1885; în treacăt fie spus, în 1846, cu prilejul unei vizite în Orientul ortodox de sub stăpânirea turcească, acesta a trecut și prin București și Iași), care vorbește despre existența lor într-un material intitulat „Propovedniki va Bolgarii, Moldovlahii i Ugorskoj Rysi” – „Predicatori în Bulgaria, Moldovlahia și Rusia Ungară”, publicat în revista „Trydăi Kievskoi Dyhonoj Akademii”, editată de „Ocupațiunile Academiei spirituale din

Kiev”, în septembrie 1880.

În respectivul material, episcopul expunea o serie de argumente noi cu privire la creștinarea românilor din Dacia Traiană. Iată ce spunea episcopul rus: „Locuitorii autoctoni ai Moldovlachiei au ascultat foarte de timpuriu predica Evangheliei. Aici Ap. Andrei, cel întâiu chemat, a avut trei discipoli de origină Scythi și anume: In, Pin și Rin, cari au fost cei întâi creștini și totodată și cei întâi Martiri ai locului, și au suferit martiriul înghețați în râu”.

„Dovezile aduse de Porfirie Uspenski se reazemă pe actele martirilor de Eusebie al Cesareei Palestinei, în care se vorbește despre cei trei discipoli ai Ap. Andrei, de la care le-a împrumutat și autorul „Martirilor Crucii din Dacia” (pp. 43-45). Acestea vor fi fost, probabil, consultate de către Niceta Pafagonianul, Nicefor Calist și Niceta Choniatul”, spune în continuare Gheorghe

M. Ionescu, adăugând: „Un singur fapt numai, avem de remarcat la cele spuse de Episc. Ghenadie Enăceanu, cu privire la manuscriptul în cestiune; că el a mai fost cunoscut și de alți savanți înaintea lui, iar tradițiunile despre cei trei discipoli ai Apost. Andrei au fost cunoscute scriitorilor bisericești români, însă cu mult înainte de Păr. Enăceanu (vezi fragmentul din Eusebiu în „Viețile Sfinților” din 20 Iunie și 20 Ianuarie ed. București 1833-35; D. Petrescu,

„Martirii Crucii”, pp. 43-45). I-am dat

însă preferință, știind obiceiul Românului în elementele sale superioare de a primi de monedă bună numai ceea ce le vine de la străini. Totuși, ei n-au voit să le dea crezământ, până când streinii au venit și i-au încredințat despre adevărul istoric al acestei cestiuni...”.

Conform autorului „Istoriei Bisericii Românilor din Dacia Traiană...”, „tradițiunile bizantine ca și cea raportată de distinsul orientalist Porfirie Uspenski ne relatează că Ap. Andrei a avut trei discipoli numiți: Inn, Pinn, Rimm și că ei erau din stânga Dunării și părțile nordice ale Pontului Euxin”.

In, Pin și Rim, pe vremea când trăiau în minee

Edițiile românești mai vechi ale „Vieții Sfinților”, la data de 20 Ianuarie, conțin informații referitoare la viețile acestor ucenici ai Sfântului Andrei, la fel și „Proloagele”, dar ele au dispărut în edițiile mai noi, în mod inexplicabil.

Iată câteva variante ale „acestei tradițiuni”, cum sunt ele redată de șeful de birou al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice din 1906:

„Mucenici Inn, Pinn și Rimm, cari într-o parte despre Miazănoapte au pătimit dela Varvarii (Daci) cei ce cinstea idolii pe cari ighemonul (regele) țarei aceia, în vreme de iarnă ger fiind mare, i-au legat în râu de niște stâlpi. Unde înghețând de ger, ș-au dat suflețele lor în mâinile lui Christos D-zeu, pentru carele au și pătimit”.

Preasfințitul Visarion, Episcopul Tulcii, în vizită la ruinele cetății Noviodunum

După o altă versiune, mai completă, „culeasă de Prologarii”, aflăm că „Inn, Pinn și Rimm au trăit în timpul regilor daci Cotizon și Dura: cu ocaziunea predicii evangheliei de către Ap. Andrei în dreapta Dunării, în Missii, acești trei Daci au trecut Dunărea unde însoțiră pe Ap. Andrei la predicarea Evangheliei și de la care au învățat credința creștină, primind botezul de la acest Apostol. Când Ap. Andrei văzu pe discipolii săi demni de misiunea apostolică, le dete binecuvântarea sa, dându-le voie să se întoarcă în patria lor. După ce Inn, Pin și Rimm au propagat evanghelia în Dacia lui Decebal, și anume în părțile Moldovii și Basarabiei, și făcură și ei discipoli dintre frații lor, fură apoi uciși de către însuși compatrioții lor”.

„Însă obscuritatea timpurilor, în care au trăi ei, a contribuit ca să nu se mai știe ce procesiuni nici anul morții lor, nici locul martirisării lor (D. Petrescu, „Martirii Crucii”, București 1856, pp. 43-45).

„Vorbind de moartea martirică a celor trei apostoli dacieni, unele tradițiuni o pun în apele Dunării, iar altele în râul Buzău, iar altele mai departe”, spune Gheorghe M. Ionescu.

Iată acum prezentarea martiriului celor trei ucenici ai Sfântului Andrei în ediția a III-a a „Mineiului lunii lui Ianuarie”, „în douăzeci de zile”, consultat și de noi, apărut în zilele Patriarhului Miron Cristea, cu binecuvântarea Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Autocefale Ortodoxe Române, tipărit la Cernica în 1926:

„Întru această zi, sfinții mucenici Inna, Pinna și Rima.

Stih: Căldură priimească pre nevoitorii gerului arătat

Inna, Pinna, Rimma ceice au înghețat

Acești trei mucenici erau dela un loc despre miazănoapte. Deci fiind prinși de barbarii închinători la idoli, au fost duși la stăpânitorul lor. Carele auzind pre mucenici că mărturisesc pre Hristos, i-au osândit pre ei ca să-și săvârșească viața prin ger. Și dar au fost legați mai întâiu sfinții de stâlpi drepti, cari erau înfiți în mijlocul râului pe vremea iernii. Când și această apă firește mișcătoare și curgătoare nu se osebea de trupurile cele nemișcătoare și grele, fiindcă era cu totul înghețată. Deci prin așa muncă, și-au dat fericite sufletele în mâinile lui Dumnezeu, și au luat cununa muceniei”.

Concluzii valabile acum, ca și cu un secol în urmă

În timp ce la noi ucenicii martirizați ai Apostolului Andrei au dispărut din istorie pentru o lungă perioadă, pomenirea lor o fac alții, chiar dacă și confuz uneori, fiind considerați femei, în calendarele și proloagele ce provin din limbile slave.

Site-ul Arhiepiscopiei Creștin Ortodoxe Antiohiene din America de Nord îi menționează de pildă pe sfinții mucenici Inna, Pinna și Rimma, care au fost slavi din nordul Scythiei ca femei. Ele ar fi ajuns cu Sfântul Apostol Andrei pe dealurile Kievului unde, mărturisindu-L pe Hristos, au refuzat să aducă jertfă idolilor, motiv pentru care au fost legate de bușteni și aruncate în apele unui râu unde au murit înghețate, „oferind sufletele lor binecuvântate de Dumnezeu”. Și se adaugă faptul că pe locul în care stăteau cu Sfântul Andrei s-a ridicat Catedrala „Sfântul Andrei” din Kiev.

Polonezul Jaroslaw Charkiewicz vorbește în opera sa doar de doi martiri, Pinna și Rimma, de origine slavă (!!), din Scythia Minor, ucenici ai Sfântului Andrei, martirizați la Novi-

odunum (Isaccea).

Varianta poloneză a „Enciclopediei Wikipedia” îi prezintă ca mucenici ai Bisericii Ortodoxe, cu date de pomenire la 20 ianuarie și 20 iunie, care au trăit la sfârșitul primului secol creștin și începutul celui de-al doilea, martirizați la...Isaccea!

Referitor la iconografia sfinților, se precizează că ei sunt redați cu crucea în mână și că Pinna și Rimma sunt oameni tineri, fără barbă, iar Inna, mai în vârstă, cu barbă, fiind pictat în centrul icoanei.

„Enciclopedia Ortodoxă”, apărută la Moscova în 2009, îi prezintă pe Inna, Pinna și Rimma ca martiri din Gothia, teritoriu care, în terminologia împăratului Vasile al II-lea (sfârșitul secolului al X-lea-începutul secolului al XI-lea), este cunoscut cu numele vechi Scythia, arătând că ei apar în unele manuscrise ca „barbari din partea de nord a țării”, ucenici ai Sfântului Andrei, și că după ce și-au dat sufletele în apa înghețată, creștinii le-au îngropat trupurile.

Se mai arată în această „Enciclopedie” că prof. E.E. Golobinsky a sugerat că martiriul lor s-a produs în Crimeea și că moaștele au fost transferate la Alushta, acum al doilea oraș ca mărime de pe coasta de sud a Crimeei, după Yalta, cu o populație de peste 20.000 de locuitori, unde se află și astăzi.

Arhiepiscopul Filaret Gumilevsky i-ar fi identificat în „Martirologiu Hironimian”, iar martiriul lor s-ar fi produs la Nivedune, adică la Noviodunum.

Referitor la datele la care sunt prăznuiți, „Enciclopedia” menționată spune că 20 iunie ar fi ziua care pomenește data descoperirii moaștelor lor, iar 20 ianuarie data martirizării, ultima devenind principala zi de pomenire.

„Enciclopedia Ortodoxă” vorbește și despre o minune săvârșită de moaștele sfinților, la șapte ani de la martiriul lor, în portul Alisa.

Portalul rusesc „pravoslavie.ru”, specializat în publicarea vieților și icoanelor sfinților, scrie că acești trei martiri au fost traci, goți și chiar, culmea, „slavi din Sciția Mică”!

Importante informații despre acești trei sfinți, chiar dacă unele neagă existența lor alături de Apostolul Andrei, aduce și articolul semnat de ieromonahul Petru Pruteanu pe site-ul www.teologie.net/2015/02/02.

Noi ne oprim aici cu informațiile aflate și, în loc de concluziile noastre, le reproducem pe cele ale lui Gheorghe M. Ionescu, expuse la finele capitolului destinat Apostolului Andrei din volumul său din 1906, la fel de concise și convingătoare acum, ca și la vremea la care au fost formulate:

a) *legende despre Ap. Andrei, cu caracterul lor local și național românesc, și-au luat naștere pe pământul Daciei; ele ne conduc la credința că Ap. Andrei a predicat sămânța Evangheliei și în Dacia de cebaliană, printre coloniile grecești din Nordul Mării Negre și printre Geto-Dacii de lângă gurile și din partea stângă a Dunării;*

b) *dacii din părțile Moldovei și Basarabiei de azi au avut ca Apostoli – în al doilea rând – pe Inn, Pinn, și Rimm, pe cari unele tradițiuni îi dă ca fiind de origine scythică, iar altele de origine dacă; pe noi nu ne interesează în cazul de față originea lor, ci acțiunile lor;*

c) *țările varvare, despre care vorbesc istorisirile bizantine despre predica Ap. Andrei în stânga Dunărei și variantele lor, sunt țările locuite de Români;*

d) *tradițiunile bizantine, transmise de aghiografi sunt extrem de interesante pentru începuturile creștinismului la Români, deoarece sunt foarte vechi, iar în al doilea rând că ele*

sunt confirmate de cel mai distins orientalist Rus, care recunoaște și confirmă Apostolicitatea bisericii românești;

e) vorbind de moartea martirică a celor trei apostoli dacieni, unele tradițiuni o pun în apele Dunărei, iar altele în râul Băzău, iar altele mai departe.

Încheiem cu speranța că Sfinții martiri In, Pin și Rim se vor bucura de mai multă atenție și că istoricii ne vor oferi ceea ce așteptăm de foarte multă vreme: un studiu amplu, autorizat, complet, pertinent și convingător despre propovăduirea Sfântului Apostol Andrei, a ucenicilor lui, în actualul spațiu românesc, misiune cu care ne certificăm, totuși, cu mândrie, identitatea ortodoxă a neamului.

Repere bibliografice:

Dinu Ion, *Viața și activitatea Sfântului Apostol Andrei*, 1945;

Enciclopedia Ortodoxă Rusă-Moscova, 2009;

„Formula AS”, nr. 337/nov. 1998;

„Formula AS”, nr.799/dec. 2007;

Ionescu M. Gheorghe, *Istoria Bisericii Românilor din Dacia Traiană*, vol. I, Stabilimentul de Arte Grafice Universală, 1906;

„Mineiul lunii lui Ianuarie”, Cernica, 1926;

pravoslavie.ru;

site-ul Arhiepiscopiei Creștin Ortodoxe Antiohiene;

www.teologie.net/2015/02/02;

Wikipedia-varianta poloneză.

IN, PIN AND RIM – THE DISCIPLES OF SAINT ANDREW WHO DESIRE A PLACE IN HISTORY

The article presents information regarding the life of Saint Andrew's disciples In, Pin and Rim. In 2013 their celebration was reintroduced in our Christian-Orthodox calendar at 20th January.

Keywords: Saint Andrew, In, Pin, Rim, disciples

NOTĂ

1 Jurnalul Ziarul „Lumina”.

Dr. Vasile MĂRCULEȚ¹

MARTIRII MILITARI DE LA DUNĂREA DE JOS DIN SECOLUL AL IV-LEA ȘI CONTEXTUL PĂTIMIRII LOR

Persecuția împotriva creștinilor din secolul al IV-lea cunoaște două perioade de maximă intensitate, separate de Edictul de la Mediolanum, din ianuarie-februarie 313. O primă etapă o reprezintă persecuția declanșată de împăratul Diocletianus (284-305) între 303 și 305, prelungită apoi de succesorul său, Galerius (294-311), până în anul 311. Ceea ce caracterizează persecuția din această perioadă este faptul că măsurile împotriva creștinilor au fost aplicate pe întregul teritoriu al Imperiului Roman. Persecuția împotriva creștinilor din timpul celei de-a doua etape, desfășurată la scurt timp după așa-numita „Pace a Bisericii”, instaurată de Edictul de la Mediolanum, a fost declanșată de Licinius (308-324), *augustus* în *pars Orientis*. Desfășurată între c. 319/320 și c. 323/324, persecuția a vizat exclusiv provinciile jumătății răsăritene ale Imperiului Roman, aflate sub jurisdicția lui Licinius. Persecuțiile împotriva creștinilor aveau să fie reluate între 361 și 363 în timpul scurtei domnii a lui Julianus Apostata (361-363). Provinciile de la Dunărea de Jos au suportat rigurile măsurilor anticreștine în timpul tuturor persecuțiilor din secolul al IV-lea.

Politica împăraților persecutori din secolul al IV-lea

În perioada primului sfert al secolului al IV-lea, cea supusă analizei noastre, în provinciile romane de la Dunărea de Jos – Dacia Ripensis, Moesia Secunda și Scythia Minor – au staționat un număr apreciabil de trupe, dispuse, mai ales pe *limes-ul danubian*, dar și în interior. O asemenea concentrare de forțe militare romane în zonă a fost impusă de importanța geopolitică și strategică a provinciilor dunărene, situate la hotarul imperiului cu *Barbaricum*, care începuse să se miște amenințător pentru *orbis Romanus* odată cu primele migrații ale neamurilor germanice, respectiv ale goșilor, din secolul al III-lea.

Potrivit datelor de care dispunem, în cursul secolului al IV-lea, în provinciile de la Dunărea de Jos au staționat cinci legiuni: *Legio V Macedonica* și *Legio XIII Gemina*, în Dacia Ripensis, *Legio XI Claudia* și *Legio I Italica*, adusă probabil în timpul lui Constantin I, în Moesia Secunda, *Legio I Iovia* și *Legio II Herculia*, în Scythia Minor. Soldaților din legiuni li se adăugau cei din trupele auxiliare, precum și marinarii din diferitele unități ale flotei imperiale, care asigurau paza Dunării². Care a fost exact numărul de militari romani care staționau în provinciile de la Dunărea de Jos la începutul secolului al IV-lea nu putem preciza cu exactitate. Conform calculelor realizate de istoricul Warren Treadgold, în jurul

anului 395, în provinciile de la Dunărea de Jos staționa un număr de 31.500 de militari, din care: 9.500 în Scythia Minor, 10.500 în Moesia Secunda și 11.500 în Dacia Ripensis³. Credem că, cel puțin din punct de vedere numeric, situația constatată la sfârșitul secolului, a forțelor militare romane staționate în provinciile dunărene, nu diferea semnificativ față de cea existentă la începutul acestuia.

Fără îndoială, în rândul militarilor care asigurau apărarea respectivelor provincii a intrat și un număr însemnat de creștini. În contextul persecuțiilor împotriva creștinilor, care nu au ocolit forțele militare, trupele staționate în provinciile de la Dunărea de Jos au suportat și ele acea „*veritabilă epurare a armatei*” de elementele creștine din componența ei, pusă în practică de împărații persecutori⁴.

Epurarea creștinilor din armata romană a devansat Marea Persecuție. Referitor la acest aspect, Lactantius relatează că pe când se afla la Antiochia, Diocletianus, „*prin scrisori trimise ofițerilor comandanți a poruncit ca toți soldații să ia parte la nelegiuitele sacrificii, iar cei care ar fi refuzat urmau să fie scoși din serviciul militar*”⁵. O informație asemănătoare ne oferă Eusebius din Caesarea, care consemnează: „*Atunci când comandantul armatei, oricare ar fi fost el, a început persecuția împotriva soldaților prin verificarea și epurarea lor, le-a oferit posibilitatea să aleagă, fie să rămână ascultători, atunci putându-și păstra onorurile și gradele câștigate în armată, fie pierderea acestora, în cazul în care că se împotrivesc poruncii. Atunci un număr mare de soldați ai împărăției lui Christos au preferat, fără ezitare și imediat, să mărturisească slava lui în schimbul mării aparente și a bunăstării de care se bucurau*”⁶.

Momentul în care au fost inițiate aceste măsuri nu este precizat nici de Lactantius, nici de Eusebius. Acest lucru a creat serioase dificultăți specialiștilor cu privire la datarea lui. Ca urmare, aceștia plasează diferit momentul declanșării epurării militarilor creștini din armata romană, între 298 și 302⁷. Se admite, în general, că măsurile la care fac referire istoricii bisericești au debutat prin anii 299-300⁸.

Parcursul textelor celor doi autori creștini ne relevă, fără dubii, concluzia potrivit căreia în această fază, epurarea militarilor creștini din armată nu a îmbrăcat forme violente, sângeroase. Autoritățile s-au mulțumit doar să-i înlăture din armată pe cei care au refuzat să abjure și au continuat să persiste în credința creștină.

În rândul militarilor de la Dunărea de Jos, cunoaștem un singur asemenea caz. Este cel al lui Valerius Thimampus, prefect al Legiunii II Herculia, în perioada în care aceasta își avea comandamentul la Troesmis. Stela sa funerară, descoperită la Troesmis în anul 1861 și păstrată la Muzeul din Saint

German en Laye, datată între sfârșitul secolului al III-lea și începutul secolului al IV-lea, are următoare inscripție: „D[eis] M[anibus] Val[erio] Thiumpo qui militavit in leg[ione] XI Cl[audia] lectus in sacro comit[atu] lanciarius deinde protexit annis V missus pref[ectus] [legionis] II Hercul[iae] [e]git ann[is] II semise et decessit. Vixit ann[is] XXXXV m[ensibus] III d[iebus] XI. Aurel[ius]... (Zeilor Mani. Lui Valerius Thiumpus, care a fost ostaș în legiunea XI Claudia, ales apoi lăncier în trupele de gardă ale împăratului, după aceea a fost protector timp de cinci ani, lăsat la vatră și apoi făcut prefect al legiunii II Herculia, în care funcție a rămas doi ani și jumătate, încetând din viață în vârstă de 45 de ani, trei luni și 11 zile. Aurelius ...)”⁹.

Din inscripție rezultă că la un moment dat, *cursus honorum* al lui Valerius Thiumpus a fost întrerupt de o lăsară la vatră, după care a fost rechemat pentru a fi numit prefect al Legiunii II Herculia.

Admitem ca în temei a tă opinia formulată de Alexandru Madgearu potrivit căruia, lăsarea la vatră a lui Valerius Thiumpus s-a datorat faptului ca acesta a suferit *ignominiosa missio*, iar revenirea sa în armată, în importanta funcție de comandă primită, s-a produs după ce motivul pentru care a fost exclus și-a pierdut valabilitatea¹⁰. Conform raționamentului aceluiași istoric,

Valerius Thiumpus a fost destituit din armată pentru că era creștin, foarte probabil după 299, ca o consecință a epurărilor dintre 298 și 301, și a fost rechemat pentru a fi investit prefect după 313, când creștinismul a devenit *religio licita*, la o dată anterioară anilor 316-317¹¹.

Marea Persecuție împotriva creștinilor a fost legiferată prin edictele imperiale emise de Diocletianus. În decurs de numai un an, între 23 februarie 303 și ianuarie/februarie 304, împăratul a emis nu mai puțin decât patru edicte împotriva creștinilor¹².

Potrivit istoricului creștin, Lactantius, se pare că declanșarea Marii Persecuții și-a avut originile tocmai la Dunărea de Jos, respectiv în relațiile tensionate conturate în Dacia Ripensis între, Romula, mama *caesar*-ului Galerius, „o femeie extrem de superstițioasă și o adoratoare a zeilor munților”, și creștinii din provincie¹³. Lactantius relatează că în timp ce aceasta își ospăta apropiații și slujitorii cu carnea animalelor pe care le jertfea aproape zilnic zeilor, „creștinii din familia ei nu luau parte la aceste banchete și continuau să trăiască în post și rugăciune. Din această cauză, ea a strâns ură împotriva creștinilor și, prin reclamații, femeia l-a instigat și pe fiul ei, nu mai puțin superstițios decât ea, pentru a-i nimici”¹⁴.

Pe baza informațiilor transmise de Lactantius, recent,

istoricul Mihai Ovidiu Cătoi admitea și el originea danubiană a Marii Persecuții. Ca urmare, conchidea el, în unul din studiile sale, „în tot cazul, ceea ce apare destul de clar este aceea că debutul Marii Persecuții, pe care o creionează Lactantius, se întemeiază pe conflictul dintre creștini și autoritățile imperiale dintr-o provincie danubiană (Dacia Ripensis) unde, potrivit cercetărilor moderne, creștinismul venea să facă cu trudă primii săi pași, la sfârșitul secolului al III-lea”¹⁵. Cu toate acestea, sursele înregistrează pe toată durata persecuțiilor doar patru martiri în Dacia Ripensis¹⁶.

Măsurile împotriva creștinilor din primul sfert al secolului al IV-lea nu i-au exceptat pe militarii creștini din armata imperială. Ca urmare, și în rândul lor, persecuția a fost una destul de violentă. Referitor la acest aspect, istoricul francez Paul Allard conchidea la cumpăna secolelor XIX-XX că perse-

cuția „făcu ravagii în particular în provinciile în care erau cantonate legiuni”¹⁷. Rezultatul a fost acela că militarii creștini din armata romană au dat un număr însemnat de martiri.

Armata, care „fusesse una din principalele căi de pătrundere a creștinismului de-a lungul Dunării în secolul al III-lea”, s-a numărat printre primele instituții afectate de persecuții¹⁸. Măsura de epurare a crești-

Tropaeum Traiani

nilor din armata romană, susține Mihai Ovidiu Cătoi, „debutează în forță” în rândul militarilor, adepții noii religii „fiind încarcerați și totul este urmat de execuții; vechii soldați sunt arestați și condamnați”¹⁹. La Dunăre, conchide în continuare același istoric, „după promulgarea edictului din 23 februarie 303, persecuția nu mai ține cont nici de prudență, nici de numărul victimelor, și nici de statutul lor social”²⁰.

În ceea ce ne privește, nu împărtășim întru totul asemenea concluzii, mai ales cu privire la persecuțiile în rândul militarilor. În primul rând, suntem de părere că martirizările în rândul militarilor n-au survenit decât după emiterea de către Diocletianus al celui de-al patrulea edict, în ianuarie/februarie 304, care impunea tuturor locuitorilor din imperiu să sacrifice zeilor, cei care refuzau acest lucru urmând a fi condamnați la moarte. În al doilea rând, informațiile de care dispunem, relativ sumare, obscure și uneori chiar contradictorii, ne permit constatări interesante cu privire la intensitatea persecuțiilor împotriva creștinilor din rândul militarilor de la Dunărea de Jos. Spre exemplu, în timp ce în Dacia Ripensis sursele nu înregistrează niciun martir militar, în Moesia Secunda și în Scythia Minor, în schimb, sunt înregistrați mai mulți martiri proveniți din rândul soldaților creștini. Această constatare ne permite concluzia potrivit căreia

persecuțiile în rândul militarilor, cel puțin, a cunoscut intensități diferite de la o provincie la alta.

Edictul de la Mediolanum din 313 a asigurat o pace scurtă Bisericii creștine din întregul Imperiu Roman. În pars Orientis, Licinius a abandonat repede politica de toleranță religioasă. În anul 319 erau deschise ostilitățile între Constantin I și Licinius. Pe acest fond, împăratul din Răsărit a declanșat un nou val de persecuții împotriva creștinilor din provinciile aflate sub jurisdicția sa, suspectați că ar fi fost susținători ai adversarului său din Apus. Declanșate prin 319/320 persecuțiile inițiate de Licinius s-au prelungit până spre sfârșitul domniei, respectiv până prin 323/324. Și de această dată, persecuțiile au lovit inclusiv în militarii creștini din armata imperială. Cu privire la persecuțiile din armată, Eusebius de Caesarea consemnează în *Vita Constantini* că Licinius „a poruncit ca militarii din fiecare oraș să fie destituiți din funcțiile de comandă, în cazul în care nu ar sacrifica zeilor”²¹. Ideea este reluată și în *Istoria Bisericească*, unde istoricul bisericesc relatează că împăratul din Răsărit „a dat ordin ca militarii din orașe să fie eliminați din armată și fiecare să fie lipsit de gradul și rangurile de onoare, cu excepția cazului în care au ales să sacrifice zeilor”²². Informații despre epurările unor comandanți creștini din armata romană de către Licinius ne oferă și scriitorul bisericesc Philostorgius²³.

Pe fondul intensificării persecuțiilor împotriva creștinilor au apărut și martirii din rândul militarilor. De această dată, potrivit actelor martirice de care dispunem, armata din Scythia Minor a dat cei mai mulți martiri creștini, în raport cu restul forțelor militare romane staționate în provinciile de la Dunărea de Jos.

Scurtul intermezzo păgân reprezentat de domnia lui Julianus Apostata (361-363), a marcat în plan religios o tentativă de revigorare a cultelor păgâne. În acest context, Biserica creștină s-a văzut confruntată cu un nou val de persecuții. Încă de la începutul domniei, Julianus a emis o serie de edicte împotriva creștinilor. Potrivit relatării lui Philostorgius, când Julianus „a preluat puterea, prin edicte publice a acordat libertatea deplină păgânului pentru a-și duce la îndeplinire planurile și astfel i-a condamnat pe creștini la suferințe de negrăit și de nedescris deoarece în pretutindeni susținătorii păgânismului i-au suspus la tot felul de chinuri, la schingiuri nemaicunoscute, precum și la cele mai atroce feluri de moarte”²⁴.

Persecuțiile împotriva creștinilor declanșate de Julianus au lovit în egală măsură și pe militarii creștini din armată. Informații despre modul în care a încercat Julianus să introducă păgânismul în armată relatează Sozomenos²⁵. Informații asemănătoare se regăsesc și în cronica lui Theophanes Confessor, care ne informează de asemenea, atât despre opoziția făcută politicii anticreștine a împăratului de unii ofițeri superiori precum Valentinianus și Iovianus, viitorii împărați, cât și despre unii martiri militari din această epocă²⁶. Numărul martirilor proveniți din rândul militarilor, făcuți în această nouă epocă de persecuții nu-l cunoaștem. Theophanes ne spune că alături de cei prezentați, „mulți alții, în diferite locuri și feluri s-au remarcat prin mărturisirea lor întru Christos”²⁷. De altfel, din această epocă cunoaștem un sigur martir militar la Dunărea de Jos, provenit din rândul soldaților din Moesia Secunda, de la Durostorum. Cu titlu de ipoteză, considerăm că nu este exclus însă ca numărul lor să fi fost mai mare, dar numele lor nu a fost consemnat de martirologi sau de alte surse.

Martiri militari de la Dunărea de Jos din secolul al IV-lea

În timpul primei tetrarhii, provincia Moesia Secunda a fost „reședința uneia dintre cele mai mari aglomerări militare din Imperiul Roman”, consemna Paul Allard²⁸. În perioada Marii Persecuții, conchidea același istoric, provincia dunăreană „văzu pierind mai mulți soldați, din ordinul guvernatorului Maximus”²⁹. Precizăm faptul că singurii martiri militari cunoscuți din Moesia Secunda, sunt cei înregistrați la Durostorum (Silistra).

La 24 aprilie 304, *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae*, înregistrează martirizarea la Durostorum, din ordinul generalului Aulozanus, a fraților Passicrates și Valentionis, militari creștini din Legio XI Claudia. Potrivit *Synaxarului*, care relatează martirizarea, Passicrates avea 22 de ani, iar Valentionis 30 de ani. Actul martiric relatează că cerându-i-se să aducă jertfe zeilor, Passicrates a scuipat statuia lui Apollo, exclamând: „Asemenea cinstire i se cuvine acestui zeu”³⁰. Totodată, el l-a determinat pe fratele său, care era gata să se sacrifice zeilor, pentru a-și salva viața să revină asupra acestei decizii și să mărturisească apartenența la creștinism. Frații au fost condamnați la moarte prin decapitare. Până la locul execuției au fost însoțiți de mama lor care i-a încurajat să rămână neclintii în credință, iar după moarte le-a luat trupurile și le-a înmormântat după cuviință³¹. După *Martyrologium Romanum*, cei doi militari au fost martirizați la 25 mai³².

Un cunoscut martir militar de la Durostorum a fost Julius veteranul, martirizat din ordinul guvernatorului Maximus. *Passio Julii veterani* s-a păstrat. Mărturisind că este creștin, el a refuzat să primească un *donativum* oferit de autorități cu prilejul unei sărbători militare. Care a fost aceasta nu știm. Având însă în vedere faptul că în anul 294 *caesar*-ul Galerius își serba *decennalia*, respectiv zece ani de domnie, credem că foarte probabil cu acest prilej el să fi acordat militarilor *decennaliorum pecuniam*, cum apare într-o versiune a *Passio*³³. Totodată el a refuzat să dea curs edictului imperial și să aducă jertfe zeilor. Pentru gestul său a fost adus în fața unui tribunal prezidat de guvernatorul Maximus, spre a fi judecat. Toate încercările guvernatorului de a-l determina să-și reconsidere poziția și să respecte edictul imperial au eșuat.

Pe baza informațiilor transmise de actul martiric avem toate motivele să credem că veteranul Julius a urmărit cu obstinție să obțină martiriul. Dialogul dintre el și guvernatorul Maximus din timpul procesului este semnificativ din acest punct de vedere. Respinge toate ofertele făcute de guvernator pentru a-l determina să-și schimbe poziția: „Nici acest argint al lui Satan, nici cuvintele tale atrăgătoare nu mă vor face să pierd lumina veșnică. Eu nu-l pot renega pe Dumnezeu. Condamnă-mă ca creștin”³⁴. Pe durata întregului proces, dialogul dintre veteran și guvernator continuă în aceeași notă. Amenințat cu decapitarea de către Maximus, Julius îi răspunde: „Tu ai face bine. Eu te conjur bunule președinte, pentru a-i onora pe principii tăi, condamnă-mă. Dorințele mele vor fi satisfăcute din plin”³⁵. Îndemnat de guvernator să sacrifice pentru a rămâne în viață, Julius îi replică, manifestând inclusiv intoleranță față de adepții celorlalte religii: „Să viețuiesc alături de voi înseamnă pentru mine moartea. Dacă voi muri în Dumnezeu, eu trăiesc pentru totdeauna” și ai

departe, „eu prefer o moarte vremelnică, pentru a trăi veșnic împreună cu sfinții”³⁶. Pus în fața unei asemenea atitudini, Maximus nu a mai putut evita condamnarea la moarte a veteranului Julius. Conform *Passio*, dar și a altor surse, acesta a fost executat la 27 mai 304³⁷.

O dorință similară de a obține martiriul pare să fi avut un alt soldat creștin, Hesychius. Din *Passio Julii veterani*, care îl menționează, știm că în timpul desfășurării procesului lui Julius, acesta era deja arestat așteptându-și sentința. Potrivit actului martiric, după ce Julius a primit sentința capitală, Hesychius i-ar fi spus: „Te conjur, Julius, continuă să fii voios, căci tu ai pornit să primești coroana pe care Domnul a promis-o celor care îl mărturisesc. Amintește-ți de mine, căci eu te voi urma. Salută-i de asemenea pe frații noștri Passicrates și Valentionis, robii lui Dumnezeu, care, pentru o bună mărturisire, ne-au precedat înaintea Domnului”³⁸. Data martirizării lui Hesychius nu este stabilită identic în surse. Astfel, în timp ce în *Martyrologium Hieronymianum* Hesychius apare înregistrat, atât la 15 iunie, cât și la 17 iunie, *Acta Sanctorum* și *Martyrologium Romanum* rețin ca dată a pămîririi doar pe cea de 15 iunie³⁹. Anul este, fără îndoială, 304.

Tot la Durostorum și-au mărturisit credința creștină și au fost martirizați soldații Nicandrus și Marcianus. *Passio SS. Nicandri et Marciani MM* relatează că amândoi erau căsătoriți și aveau și câte un copil de vârstă fragedă. Acest lucru a fost posibil în urma reformelor militare adoptate de Septimius Severus, care, prin anul 196 acordase soldaților libertatea de a-și întemeia familii. Potrivit lui Herodianus, la scurt timp după victoria asupra lui Pecennius Niger, Septimius Severus a adoptat o serie de măsuri favorabile militarilor inclusiv aceea prin care le permitea „să trăiască împreună cu nevestele lor”⁴⁰.

În urma mărturisirii apartenenței la religia creștină și a refuzului de a da curs edictului imperial de a sacrifica zeilor, Nicandrus și Marcianus au fost arestați și duși în fața unui tribunal prezidat de guvernatorul Maximus. Ca și în cazul celorlalți soldați creștini judecați, acesta a încercat să-i determine să urmeze ordinele imperiale și să renunțe la atitudinea lor inflexibilă și intolerantă. S-a lovit însă de refuzul categoric al lui Nicandrus, care și-a exprimat intenția de a părăsi armata. Se pare că cei doi militari au refuzat să primească și conferită de gradul militar deținut, acea stipendia meruerunt, pe motiv că „banul murdărește și ucide sufletele oamenilor care doresc să-l slujească pe Dumnezeu”⁴¹. Nicandrus a rămas inflexibil la toate propunerile venite din partea lui Maximus. Soldatul a fost puternic susținut de soția sa Daria, care i-a cerut să nu renunțe la credință și să meargă pe calea martirajului. Creștină înfocată, Daria, dând dovadă de un curaj nebunesc, a cerut ea însăși să fie martirizată, dar nu a obținut decât să fie arestată și închisă⁴². Maximus merge mai departe și îi propune lui Nicandrus un răgaz pentru a reflecta dacă dorește să moară sau să trăiască. Răspunsul militarului la această problemă, un refuz categoric, reprezintă o confirmare certă a dorinței sale de a obține cu orice preț martiriul: „Răgazul pe care tu mi-l oferi presupun că a trecut deja: reflecția este făcută și eu sunt hotărât să doresc înainte de tot să fiu salvat”, pentru a continua apoi pentru a nu lăsa niciun dubiu asupra intenției sale: „Eu vreau să trăiesc, dar viața veșnică, nu viața trecătoare din această lume: te fac stăpân pe trupul meu. Fă ceea ce vrei: eu sunt creștin”⁴³.

Nici cu Marcianus Maximus nu a avut mai mult succes.

El a adoptat aceeași poziție ca și tovarășul său de arme. Totuși, dornic încă să le salveze viețile, guvernatorul a amânat sentința și i-a trimis în detenție. Măsura ascundea în ea speranța acestuia că în urma detenției cei doi militari își vor reconsidera atitudinea. Încarcerarea a fost prelungită 20 de zile. La sfârșitul perioadei de detenție, militarii au fost duși din nou în fața guvernatorului care le-a cerut să îndeplinească poruncile imperiale și să sacrifice zeilor. Răspunsul primit din partea lui Marcianus a fost, atât un refuz categoric, cât și solicitarea de a fi executați: „Mulțimea cuvintelor tale nu ne va putea face să ne abandonăm credința și să-l renegăm pe Dumnezeu. El este prezent în ochii noștri și știm unde ne cheamă. Astăzi s-a desăvârșit credința noastră în Christos: trimite-ne degrabă pentru ca noi să-l vedem pe cel răstignit, cel pe care nu vă este teamă să-l huliți, dar pe care noi îl venerăm și adorăm”⁴⁴. În asemenea circumstanțe, condamnarea la moarte nu a mai putut fi evitată. Răspunsul primit de Maximus în momentul în care le comunică acest lucru nu mai lasă nicio îndoială asupra intențiilor și a scopului urmărit de cei doi militari creștini: să primească condamnarea la moarte pentru a deveni martiri: „Pentru onoarea împăraților fă repede acest lucru. Noi te urmărim nu de teama supliciilor, ci pentru ca să ne bucurăm cât mai curând de împlinirea dorinței noastre”⁴⁵. În fața încăpățănării lor, Maximus se resemnează. Gestul lui, asemănător celui făcut de Pontius Pilatus la judecarea lui Isus, îi trădează, atât intențiile binevoitoare, cât și neputința: „Aceasta nu mai depinde de mine, căci voi vă opuneți, iar aceasta nu este voia mea, ci a voastră pentru care stăruii: eu sunt deci nevinovat de soarta voastră și de sângele vostru. Dacă credeți că drumul ales de voi este bun, vă felicit: dorința voastră se împlinește”⁴⁶. Comunicarea sentinței îi mulțumește pe deplin pe cei doi creștini, care o primesc cu încântare și exultă.

Pe timpul deplasării până la locul execuției, condamnații sunt însoțiți de familii și de alți coreligionari, care-i admiră. Acum intră în scenă soția lui Marcianus. Conștientă de gravitatea situației, și lipsită de fanatismul religios al celorlalți, ea încearcă să-și determine soțul să renunțe la ideea de a fi martirizat. În acest scop face apel la sentimentele paterne ale acestuia, la rațiune cerându-i să nu se lase influențat și târât la moarte „ca o oaie la sacrificiu”⁴⁷. Decizia lui Marcianus era însă luată. Pentru el moartea ca martir reprezintă scopul suprem și nimic nu îl mai poate face să dea înapoi. Ca urmare își apostrofează cu severitate, pentru ca înainte execuției s-o îndepărteze cu brutalitate: „De când Satan ți-a îti stăpânește spiritul și inima? Îndepărtează-te de noi: lasă-mă să-mi desăvârșesc martiriul pentru Domnul. [...]. Retrăge-te imediat în numele Domnului. Căci tu nu vei putea nu vei putea să mă privești sărbătorindu-mi martiriul, atâta timp cât sufletul tău se află încă puterea răului”⁴⁸. La polul opus, Daria, soția lui Nicandrus, care eliberată din închisoare își conduce soțul la locul execuției, exultă la faptul că va deveni soție de martir. Ca urmare, i se adresează soțului pentru a-l determina să nu-și abandoneze credința și să nu renunțe la a obține martiriul: „Bunul meu stăpân să fii foarte curajos. Du-te viteaz în luptă. Am petrecut zece ani în țara mea, despărțită de tine, neîncetat așteptând de la Dumnezeu fericirea de a te revedea. Acum eu te văd și te fericesc că renunți la această viață. Iată că eu mă duc să fiu înălțată și glorificată devenind soția unui martir. Să fii curajos stăpâne, poartă mărturia ta la Domnul pentru ca să mă elibereze de asemenea de moartea veșnică”⁴⁹. La 17 iunie

304, cei doi militari creștini au fost executați.

În anul 1988 în partea sud-estică a orașului Silistra în limitele necropolei antice din apropierea frontierei bulgaro-române a fost descoperit un mormânt conținând oasele incinerate a patru indivizi de sex bărbătesc⁵⁰. Istoricul bulgar Gheorgi Atanasov presupune că acestea ar fi putut aparține celor patru martiri militari: Passicrates, Valentionis, Nicandrus și Marcianus⁵¹.

Tot la Durostorum este posibil să fi fost martirizat și un anume Callinicus, menționat în *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae* la data de 28 iulie⁵². Anul martirizării a fost, cel mai probabil, tot 304. Apartenența socială a acestui martir nu este precizată de surse. Admitem însă ca absolut plauzibilă opinia istoricului bulgar Georgi Atanasov care, plecând de la constatarea potrivit căreia cultul lui Callinicus este permanent asociat cu cel al celorlalți martiri militari de la Durostorum – Passicrates, Valentionis, Julius, Nicandrus, Marcianus și Hesychius – îl include în rândul acestora⁵³.

În epoca Marii Persecuții, la Dunărea de Jos a suferit moarte de martir și soldatul Dasius sau Tasius. Conform *Passio*, acesta a fost martirizat la Durostorum, în Moesia Secunda, fapt care-l recomandă ca făcând parte din Legio XI Claudia.

Potrivit actului martiric, Dasius a fost ales prin tragere la sorți să conducă *Saturnaliile*, o sărbătoare păgână închinată zeului Cronos, numit Saturn la romani. Timp de 30 de zile, conducătorului *Saturnaliilor* îi era permisă orice nelegiuire, fără teamă de consecințe, dar la încheierea sărbătorii era el însuși sacrificat de către camarazii săi. Actul martiric consemnează faptul că Dasius a refuzat să îndeplinească rolul de conducător al *Saturnaliilor*, mărturisind că este creștin. Dintr-un anumit punct de vedere, atitudinea lui Dasius are o explicație logică: avea de ales între două alternative care aveau ca finalitate moartea. Nu este însă mai puțin adevărat că el a văzut în situația creată posibilitatea de a obține martiriul, și s-a folosit de ea în consecință. *Passio* relatează că după o serioasă chibzuință, a ajuns la următoarea decizie: „*Dacă în aceste treizeci de zile cât durează acest rușinos obicei, mă voi preocupa de cinstirea demonilor pe care credința creștină o disprețuiește și o oprește, mă voi da veșnicei osânde. La ce-mi folosește mie dacă după cele treizeci de zile, când jocurile necurate ale lui Cronos se vor sfârși, mă voi da pe mine însumi sabiei? Prin vocea crainicului mă voi da sabiei pentru cinstirea demonilor necurați, iar în schimbul acestei vieți mă voi trimite focului veșnic. Este mai bine să îndur câteva torturi și câteva cazne pentru numele Domnului Nostru și să moștenesc după moarte viața veșnică cu toți sfinții*”⁵⁴.

Odată decis să urmeze calea martiriului, Dasius a urmărit cu consecvență atingerea acestui scop. Soldații, care îi cereau să respecte tradiția și să conducă *Saturnaliile*, au fost respinși categoric cu precizarea, „*Deoarece mă siliți să săvârșesc acest rit necurat, este mai bine pentru mine, și este alegerea mea liberă, să devin o jertfă oferită Domnului Christos, decât să mă sacrific lui Cronos, idolului vostru*”⁵⁵. Arestat pentru atitudinea sa, Dasius a fost prezentat legatului Bassus pentru a fi judecat. Soldatul își afirmă în continuare credința creștină. Respinge îndemnul repetat al legatului de a se închina efigiilor împăraților pentru a-și salva viața: „*Deja și-am spus și își spun încă odată că sunt creștin. Nu slujesc unui împărat pământesc, ci unui împărat ceresc. Este cel care îmi dă darul lui; trăiesc prin grația lui și mă îmbogățesc din nespusa sa*

bunătate”⁵⁶. Continuă în același fel la insistențele legatului: „*Mărturisesc că sunt creștin, cum am mărturisit de multe ori și nu mă supun nimănui altuia decât unui singur, curat și veșnic Dumnezeu, Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, Dumnezeu în trei persoane și trei nume într-o singură ființă. În sfârșit, pentru a treia oară îmi mărturisesc credința în Sfânta Treime. Întărit prin ea voi birui și voi răsturna sminteala diavolului*”⁵⁷. Deși pare de necrezut, Bassus încearcă totuși să salveze viața soldatului creștin, astfel că insistă ca acesta să respecte legile și tradițiile existente. Răspunsul lui Dasius este un refuz categoric: „*Fă ceea ce ți-au poruncit necredincioșii și necurații tăi împărați. Căci eu voi păzi această credință cum i-am promis lui Dumnezeu o păzesc și am încrederea să perseverez cu tărie și fără slăbiciune în această mărturisire. Amenințările tale nu pot să o asemenea hotărâre*”⁵⁸. În pofida acestei atitudini, legatul îi mai oferă două ore de gândire pentru a se decide asupra atitudinii finale. Dasius respinge oferta cu dispreț: „*La ce este bun acest răgaz de două ore? Eu ți-am arătat deja voința mea și alegerea mea spunându-ți: «Fă ceea ce voiești, eu sunt creștin. Iată că îi disprețuiesc pe împărații tăi și gloria lor. Îi detest, ca și puterea lor, pentru că după această viață voi trăi în cea de dincolo»*”⁵⁹. Mai mult relatează *Passio*, în timp ce era dus spre locul execuției, „*pentru că voiau să-l silească să aducă un sacrificiu necuraților demoni, fericitul Dasius luând în propriile mâini vasele cu miresme le-a vărsat, a smuls și răsturnat la pământ idolii necurați nepermițând sacrilegiul*”⁶⁰. La 20 noiembrie 304, soldatul creștin Dasius a fost executat prin decapitare.

Edictul de la Serdica din 311, emis de Galerius cu câteva zile înainte de moarte, a pus capăt Marii Persecuții și a acordat libertatea de credință creștinilor. În ianuarie/februarie 313 în urma întâlnirii de la Mediolanum, Constantin I și Licinius reconfirmau libertatea de credință acordată creștinilor. Prin Edictul de la Mediolanum, creștinismul devenea *religio licita* pe întreg teritoriul Imperiului Roman. Deschiderea luptei pentru putere între Constantin I și Licinius a pus capăt temporar acestei stări de lucruri. În provinciile orientale aflate sub jurisdicția sa, inclusiv în cele de la Dunărea de Jos, Licinius a declanșat un nou val de persecuții împotriva creștinilor, care vor dura aproximativ de prin 319/320 până prin 323/324. În provinciile Dacia Ripensis și Moesia Secunda nu se cunosc însă martiri creștini proveniți din rândul militarilor. Acest lucru nu exclude însă posibilitatea ca ei să fi existat.

Din timpul persecuției lui Julianus Apostata, actele martirice au păstrat numele unui singur martir militar creștin de la Dunărea de Jos, cel al lui Aemilianus de la Durostorum. Calitatea de militar a lui Aemilianus, pe care *Passio* nu o precizează, este confirmată de alte surse, precum *Chronicon pascale* sau *Chronografia* lui Theophanes Confessor⁶¹. Și în cazul acestui martir, *Passio* confirmă faptul că martirajul său a fost unul dorit și urmărit de militarul creștin.

Martirizarea lui Aemilianus s-a consumat în contextul prezenței la Durostorum a vicarului Thraciei, Capitolinus, sosit aici pentru a verifica modul de punere în aplicare a edictelor împotriva creștinilor emise de împăratul Julianus. Momentul ales de Aemilianus pentru a pune în practică acțiunea care să-i atragă martirizarea l-a reprezentat banchetul dat de Capitolinus în cinstea notabilităților orașului, care l-au asigurat că nu există creștini în cetate. Potrivit actului martiric, „*fericitul Aemilianus, privind împrejur și văzând timpul potrivit ca să câștige cununa vieții celei de sus, fiindcă*

se socotea pe sine creștin nu numai în fața lui Dumnezeu și a îngerilor, ci cunoscut și [în fața] oamenilor, ca lucrul să fie arătat tuturor, îmbrăcat fiind totdeauna ca un viteaz ostaș al lui Christos, cu platoșa credinței, cinstita cruce, încins cu aceste arme, a intrat în templul idolilor și, luând un ciocan de fier, a răsturnat cu mâinile sale toți idolii care se găseau într-însul, a doborât altarele, a spart sfeșnicele și a vărsat vasele de [liba-țiuni] și paharele lor. Apoi a plecat nefiind cunoscut de nimeni⁶². Autodenunțându-se pentru a salva un nevinovat arestat în locul său, Aemilianus este dus în fața lui Capitolinus pentru a fi judecat. Vicarul îi cere explicații pentru gestul făcut și să-i dezvăluie pe cei care l-au îndemnat la aceasta. Soldatul creștin răspunde cu mândrie, sfidător chiar: „Dumnezeu și sufletul meu mi-au poruncit să calc în picioare pe acești neîn-suflețiți, ca să se arate tuturor că sunt pietre fără suflet, muți și surzi, în care nu se află niciun fel de grație. Să știi, deci, c-am adus nicio ocară. Dumnezeu a creat toate, iar zeii tăi, care n-au creat nimic, să piară⁶³. Supus schingiuirilor, consemnează Passio, Aemilianus i-a dat vicarul același răspuns: „Am spus mai înainte și iarăși spun că Dumnezeu și sufletul meu m-au îndemnat să nimicesc jertfele cele necurate”, pentru ca la insistențele acestuia, la capătul unor bătăi crunte să-i răspundă „Ți-am spus ție că nimeni, fără numai Dumnezeu și sufletul meu m-au făcut să răstorn zeii cei spurcați și călcându-i în picioare să arunc jertfele voastre cele nelegiuite⁶⁴. Condamnat la moarte prin ardere pe rug, Aemilianus a fost executat la 18 iulie 362.

În acest punct al demersului nostru ne vedem obligați să semnalăm faptul, relevat chiar de unele acte martirice ale martirilor militari, că în multe cazuri, guvernatorii provinciilor sau comandanții militari care i-au judecat pe aceștia au făcut încercări serioase de a-i feri pe aceștia de pedeapsa capitală, dar încercările lor au fost anulate de voința militarilor creștini, care, fie au adoptat atitudini care au făcut imposibilă evitarea unei asemenea pedepse, fie au urmărit în mod voluntar să fie martirizați⁶⁵. De altfel, parcurgerea actelor martirice ale martirilor militari din Moesia Secunda, ne permite constatarea că aceștia au dorit, au urmărit în mod deliberat și au acționat în așa fel încât să obțină martiriul prin primirea condamnării la moarte. Actele lor se înscriu în cadrul unui fenomen destul de răspândit în Biserica creștină de la începuturile acestuia, desemnat de istoricul Geoffrey Ernest Maurice de Ste. Croix cu o formulă mai mult decât sugestivă, anume „martirajul voluntar în Biserica primitivă”, fenomen căruia i-a consacrat un amplu studiu⁶⁶. Această constatare ne permite includerea lor în acea categorie de martiri, numită de același istoric „clasa martirilor voluntari⁶⁷.

***

În Scythia Minor, persecuțiile împotriva creștinilor din secolul al IV-lea au făcut un număr de 11 martiri creștini proveniți din rândul militarilor, înregistrați de diverse martyrologii sau de alte surse. Din păcate însă, nu ni s-au păstrat și actele lor martirice, astfel că modul în care aceștia au pătimit ne rămâne, cu câteva excepții, necunoscut.

La Axiopolis a fost martirizat soldatul Dasius. O inscripție în limba greacă, descoperită la Axiopolis în anul 1947, datată la sfârșitul secolului al III-lea sau la începutul secolului al IV-lea, în timpul lui Diocletianus sau Licinius, îl menționează pe Dasius, în forma Tasius, alături de alți doi martiri, Kyrillos și Kyndeas⁶⁸. Multă vreme s-a considerat că aceasta a fost

una și aceeași persoană cu omonimul său de la Durostorum. Istoricul Ion Barnea a demonstrat însă că Dasius de la Axiopolis și Dasius de la Durostorum sunt două persoane diferite, și că martirul din Scythia Minor a fost și el soldat⁶⁹. Foarte probabil, el este acel martir Dasius, prăznuit, alături de alți doi martiri, la 18 iulie, conform unei însemnări din *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae*⁷⁰, respectiv la 5 august potrivit *Martyrologium Hieronymianum*⁷¹. Anul martirizării a fost, fie 304, fie unul din timpul persecuției lui Licinius dintre 319/320-323/324.

Martyrologium Hieronymianum și *Martyrologium Romanum* înregistrează la 27 august martirizarea la Tomis a lui Marcellinus tribunos, a soției și a celor trei fii ai săi⁷². Potrivit consemnării din *Martyrologium Hieronymianum*, dintre cei trei fii ai tribunului Marcellinus, Petrus era soldat (militar)⁷³. Anul martirizării ne rămâne necunoscut. Foarte probabil acesta este 304. Nu putem exclude însă nici posibilitatea ca martirizarea celor doi să fi avut loc în timpul persecuției lui Licinius din 319/320-323/324.

Mai multe surse înregistrează la Tomis trei martiri militari din timpul persecuției lui Licinius. La 2 ianuarie, consemnează *Asta Sanctorum*, „în Pont, în cetatea Tomis, se sărbătorește ziua a trei frați tineri: Argaeus, Narcissus și Marcellinus. Acesta fu prins între recruți sub împăratul Licinius. Deoarece refuza să facă serviciul militar, fu bătut până la moarte, chinuit multă vreme în închisoare și aruncat în mare, ispășind martiriul⁷⁴. Aceeași informație se regăsește și în *fragmentum Laureshamense*, inclus în *Martyrologium Hieronymianum*⁷⁵.

Potrivit informațiilor transmise de aceeași *Acta Sanctorum*, la 3 ianuarie, „în cetatea Tomis este sărbătorită ziua de naștere a lui Titus Episcopus [...]; prins între recruți sub împăratul Licinius, refuza să facă serviciul militar; bătut până la moarte, aruncat în închisoare, pus pe stâlp până la răspuns, aruncat în mare⁷⁶. Tot la 3 ianuarie a fost martirizat la Tomis un alt soldat creștin, Philus Episcopus. Informația transmisă de *Acta Sanctorum* referitoare la moartea acestuia este identică cu cea privitoare la execuția lui Titus: „Tot Tomis se sărbătorește ziua de naștere a lui Titus Episcopus; prins între recruți sub împăratul Licinius, nevrând să facă serviciul militar, bătut până la moarte, chinuit în închisoare, pus pe stâlp și scufundat în mare și-a ispășit martirajul⁷⁷.

În rândul majorității specialiștilor s-a impus ideea potrivit căreia Titus și Philus ar fi fost una și aceeași persoană. Alții au pus sub semnul îndoielii chiar și existența celor doi martiri. Ce rațiuni au stat la baza acestor teorii nu știm. În ceea ce ne privește, fără a insista asupra acestui aspect și fără a deschide o întreagă discuție pe tema acestui subiect, precizăm faptul că ne menținem opinia, exprimată și argumentată cu alt prilej, anume că Titus și Philus au fost două persoane diferite⁷⁸.

În Scythia Minor, numărul martirilor militari relevat de actele martirice sau de diverse martyrologii este completat de informațiile rezultate din descoperirile arheologice. Spre exemplu, în timpul campaniei de săpături din 1971-1973 de la bazilica „simplă” (A) sau „forensis” de la Tropaeum Traiania fost descoperită o criptă care conținea osemintele a cinci martiri. Studiile antropologice efectuate pe ele au condus la concluzia că respectivele oseminte aparțin unor indivizi de sex masculin, maturi, cu vârstele cuprinse între 25 și 30 de ani. Prezența la cei cinci indivizi a „fațetelor orientale” a permis formularea ipotezei potrivit căreia aceștia

aveau o origine etnică comună, cel mai probabil alanică⁷⁹. Autorii studiului antropologic făcut pe osemintele martirilor conchid că „ținând seama de vârstele apropiate, taliile înalte și sensibil egale ale celor cinci martiri din cripta de la Tropaeum, precum și starea eutrofică a osemintelor [...], este de presupus că la Tropaeum avem de-a face cu martiri proveniți din rândul armatei staționată în garnizoanelor cetăților pontice sau danubiene. În acest caz, martirizarea a avut loc, foarte probabil, în cursul primelor două decenii ale secolului al IV-lea, perioadă în care textele martirologiilor menționează un mare număr de creștini martirizați prin persecuțiile ordonate de Dioclețian (303-304) și Licinius (319)”⁸⁰.

Întrucât martirologiile nu înregistrează niciun martir creștin la Tropaeum Traiani, o propunere de identificare a lor devine imposibilă. Ca urmare, unii specialiști au emis ipoteza conform căreia martirii anonimi din cripta bazilicii „simple” (A) au fost aduși aici din altă parte. Spre exemplu, Ioana Bogdan-Cătănciu propune ca ipoteză posibilitatea aducerii moaștelor de la Axiopolis⁸¹, iar Mihai Ovidiu Cățoi propune ca perioadă a aducerii lor domnia lui Anastasius I (491-518)⁸². Argumentul invocat pentru susținerea acestor opinii, anume absența din textele martirologiilor a numelor unor martiri care să fi pătimit la Tropaeum Traiani, nu este în opinia noastră unul suficient de solid. Faptul că martirologiile nu au înregistrat martiri creștini la Tropaeum Traiani nu înseamnă însă că în această cetate a Scythiei Minor nu au putut avea loc martirizări în timpul persecuțiilor din secolul al IV-lea.

Pentru martirii militari din Scythia Minor nu dispunem de acte martirice sau de știri provenite din alte surse cu privire la modul în care s-au desfășurat procesele și la atitudinea celor judecați și condamnați în timpul acestora. Succințele informații pe care le deținem nu ne permit încadrarea lor certă în categoria martirilor voluntari. Nu este exclus ca cei care au pătimit în timpul persecuției lui Licinius pentru faptul că după încorporare au refuzat să îndeplinească serviciul militar – Marcellinus, Titus și Philus – să facă parte din această categorie. Precizăm, totuși, că în absența unor informații certe în acest sens, opinia noastră rămâne o simplă supoziție, cel mult o ipoteză, fără posibilitatea verificării ei.

Considerații finale

Politica anticreștină a împăraților persecutori din secolul al IV-lea s-a repercutat și asupra armatei, militarii creștini fiind expuși și suferind rigorile acesteia. Marea Persecuție inițiată de Dioclețianus între 303-304 a fost precedată de militarii creștini din armata romană. Acestea au debutat după anul 298, când, Dioclețianus, aflat la Antiochia în Syria, a emis un edict în acest sens. În baza prevederilor lui, militarii creștini erau eliberați din serviciul militar suferind *ignominiosa missio*. La Dunărea de Jos, este cunoscut un singur caz de acest fel, cel al lui Valerius Thiumpus, care a suferit *ignominiosa missio*, probabil după 299, pentru ca ulterior, după încetarea efectelor acesteia odată cu Edictul de la Mediolanum (313), el să fie rechemat în armată și numit *praefectus* al Legio II Herculia de la Troesmis (ante 317).

Marea Persecuție inițiată de Dioclețianus între 303-304, prelungită de Galerius până în 311, cea a lui Licinius din pars Orientis dintre 319/320 și 323/324 și a lui Julianus Apostata din 361-363, au produs numeroși martiri în rândul milita-

rilor, inclusiv al celor de la Dunărea de Jos. În timpul persecuțiilor amintite, în provinciile dunărene sunt înregistrați 20 de martiri proveniți din rândul militarilor: nouă în Moesia Secunda, 11 în Scythia Minor și niciunul în Dacia Ripensis.

Un fapt care considerăm că trebuie semnalat este acela că mulți dintre martirii militari proveniți din rândul militarilor au dorit cu ardoare și au urmărit în mod deliberat să obțină martiriul. Acest lucru ne permite să-i încadrăm în rândul așa-numiților *martiri voluntari*. Pot fi incluși în această categorie îndeosebi martirii militari din Moesia Secunda: Passicrates, Valentionis, Julius, Hesychius, Nicandrus, Marcianus, Dasius și Aemilianus. Pentru martirii militari din Scythia Minor nu dispunem de informații care să ne permită încadrarea lor certă în categoria martirilor voluntari. Nu este exclus ca cei care au pătimit în timpul persecuției lui Licinius – Marcellinus, Titus și Philus – să facă parte din această categorie. Acest lucru nu-l putem însă afirma categoric.

ANEXĂ

MARTIRI MILITARI DE LA DUNĂREA DE JOS ÎN SECOLUL AL IV-LEA

Moesia Secunda

Martir	Locul martirizării	Data martirizării	Categoria
Passicrates și Valentionis	Durostorum	24 aprilie 304	Martiri voluntari
Julius veteranul	Durostorum	27 mai 304	Martir voluntar
Hesychius	Durostorum	15 iunie 304	Martir voluntar
Nicandrus și Marcianus	Durostorum	8, 17 sau 27 iunie 304	Martiri voluntari
Callinicus	Durostorum?	28 iulie 304	?
Dasius (Tasius)	Durostorum	20 noiembrie 304	Martir voluntar
Aemilianus	Durostorum	18 iulie 362	Martir voluntar

Scythia Minor

Martir	Locul martirizării	Data martirizării	Categoria
Marcellinus tribunus și Petru milites	Tomis	27 august 304	?
Dasius (Tasius)	Axiopolis	prob. 18 iulie 304	?
Marcellinus	Tomis	2 ianuarie 319/320-323/324	Martir voluntar?
Titus	Tomis	3 ianuarie 319/320-323/324	Martir voluntar?
Philus	Tomis	3 ianuarie 319/320-323/324	Martir voluntar?
Cinci martiri neidentificați	Tropaeum Traiani?	304 sau 319/320-323/324	?

Bibliografie

Acta Sanctorum. Maii, VI – *Acta Sanctorum. Maii*, t. VI: *Quo continentur dies XXV, XXVI, XXVII et XXVIII*, operam et studium conferentibus Fr. Baertio et Con. Ianningo, Parisiis et Romae, 1866.

Acta Sanctorum. Ianuarii, I – *Acta Sanctorum*, collegit, digessit, notis illustravit J. Bollandus, operam et studium contulit G. Henschenius, *Ianuarii*, t. I: *XI priores dies complec-*

tens, Parisiis et Romae, 1863.

Acta Sanctorum. Junii, III – *Acta Sanctorum. Junii*, t. III: *Quo dies XII, XIII, XIV, XV continentur*, colecta, digesta illustrate a G. Henschenio et D. Papebrochio, Fr. Baertio et Con. Ianningo, Parisiis et Romae, 1867.

Acta Sanctorum. Junii, IV – *Acta Sanctorum. Junii*, t. IV: *Sanctos a die XVI ad XX colendos complexus*, colecta, digesta illustrate a G. Henschenio et D. Papebrochio, Fr. Baertio et Con. Ianningo, Parisiis et Romae, 1867.

Acta Sanctorum. Julii, IV – *Acta Sanctorum. Junii*, t. IV: *Quo dies decimus quintus, decimus sextus, decimus septimus, decimus octavus et decimus nonus continentur*, colecta, digesta illustrate a J.B. Sollerio, J. Pino, G. Cupero, P. Boschio, Parisiis et Romae, 1868.

Allard 1900 – P. Allard, *La persécution de Dioclétien et la triomphe de l'église*, t. I, Paris, 1900.

Atanasov 2007 – G. Atanasov, *Anneau d'or avec camée du tombe des martyrs de Durostorum du début du IV s.*, în „Acta Terrae Septemcastrens”, VI, 2007, 1, pp. 19-22.

Atanasov 2009 – G. Atanasov, *Sept martyrs de Dorostol qui ont brûlé en l'année 304*, în vol. „The Christian Mission on the Romanian Territory during the First Centuries of the Church. 1600 Years since the Falling Alseep the Lord of Saint Theotim I of Tomis”, Constanța, 2009, pp. 37-52.

Barnea 1978 – I. Barnea, *Bazilica „simplă” (A) de la Tropaeum Traiani*, în „Pontica”, XI, 1978, pp. 181-187.

Barnea 1989 – I. Barnea, *Sfinții martiri «Dasius» de la Durostorum și Axiopolis*, în „Biserica Ortodoxă Română”, CVII, 1989, 5-6, pp. 144-149.

Barnes 1981 – T.D. Barnes, *Constantine and Eusebius*, Cambridge-London, 1981.

Bogdan-Cătănicu – Ioana Bogdan-Cătănicu, *Cetatea romano-bizantină. Ultima schimbare urbană – bazilica A*, p. 20 <http://www.cimec.ro/arheologie/tropaeum/cetrb/basilicaa/index.html>

Bratož 2004a – R. Bratož, *Die diokletianische Christenverfolgung in den Donau- und Balkanprovinzen*, în vol. *Diokletian und die Tetrarchie. Aspekte einer Zeitenwende*, Herausgegeben von Al. Demandt, A. Goltz und H. Schlange-Schöningen, Berlin-New York, 2004, pp. 115-140.

Bratož 2004b – R. Bratož, *Verzeichnis der Opfer der Christenverfolgungen in den Donau- und Balkanprovinzen*, în vol. *Diokletian und die Tetrarchie. Aspekte einer Zeitenwende*, Herausgegeben von Al. Demandt, A. Goltz und H. Schlange-Schöningen, Berlin-New York, 2004, pp. 209-252.

Burgess 1996 – R.W. Burgess, *The date of the Persecution of Christians in the Army*, în „The Journal of Theological Studies”, 47, 1996, 1, pp. 157-158.

Cavalieri 1904 – P. Fr. de Cavalieri, *Osservazioni sopra alcuni atti di martiri da Settimio Severo a Massimino Daza*, în „Buovo Bulletino di Archeologia Cristiana”, 10, 1904, pp. 5-39.

Cățoi 2009 – M.O. Cățoi, *La christianisme au Bas-Danube à la veille de la Grande Persécution*, în vol. *The Christian Mission on the Romanian Territory during the First Centuries of the Church*, Constanța, 2009, pp. 186-215.

Chronicon pascale, I – *Chronicon pascale*, ad exemplar Vaticanum, recensuit Ludovicus Dindorfius, vol. I, Bonnae, 1832.

Cumont 1897 – Fr. Cumont, *Les actes de S. Dasius*, în „Analecta Bollandiana”, XIV, 1897, pp. 5-16.

Delehay 1912 – H. Delehay, *Saints de Thrace et de Mésie*,

în „Analecta Bollandiana”, XXXI, 1912, 2-3, pp. 161-300.

Eusebius 1999 – Eusebius, *Life of Constantine*. Introduction, translation, and commentary by Av. Cameron and St. G. Hall, Oxford, 1999.

Eusebius 2005 – Eusebius Pamphili, *Ecclesiastical History (Books 6-10)*, Translated by R.J. Deferarri, Washington, D.C., 2005.

Fontes, II – *Fontes Historiae Daco-Romanae*, vol. II. *Scriptores: 2. Ab anno CCC usque ad annum M*, ediderunt H. Mihăescu et alii, București, 1970.

Herodianus 1961 – Herodianus od Antioch's, *History of the Roman Empire from the Death of Marcus Aurelius to the Accession of Gordian III*. Translated by E.C. Echols, Berkeley-Los Angeles, 1961.

IGLR – *Inscripțiile grecești și latine din secolele IV-XIII descoperite în România*. Culese, traduse în românește, însoțite de indici și comentate de Em. Popescu, București, 1976.

Lactantius 1890 – Lactantius, *Of the Manner in Which the Persecutors Died*, translated by W. Fletcher, în vol. *The ante-Nicene Fathers*, translation of *The Writings of the Fathers down to A.D. 325*, editors Al. Roberts and J. Donaldson, vol. VII: *Fathers of the Third and Fourth Centuries: Lactantius, Venantius, Asterius, Victorinus, Dionysius, Apostolic Teaching and Constitutions, Homily, and Liturgies*, New York, 1890, pp. 301-322.

Leclercq 1909 – D.H. Leclercq, *Les martyrs*, t. II: *Le troisième siècle. Dioclétien*, Paris-Poitiers (Vienne), 1909.

Madgearu 2001 – Al. Madgearu, *A note on the Christians' Presence in the Sacer Comitatus before 313 A.D.*, în „Aevum. Rassegna di Scienze Storiche, Linguistiche e Filologiche”, LXXV, 2001, 1, pp. 111-117.

Madgearu 2012 – Al. Madgearu, *Împăratul Galerius*, Târgoviște, 2012.

Martyrologium Hieronymianum 1897 – *Martyrologium Hieronymianum*, edentibus Iohanne Baptista de Rossi et Ludovico Duchesne, în „Acta Sanctorum Novembris”, t. II, p. I, Bruxellis, 1897.

Martyrologium Romanum 2013 – *Martyrologium Romanum*, Gregorii XIII jussu editum, Urbani VIII et Clementis X auctoritate recognitum ac deinde Anno MDCCCLXIX, Benedicti XIV labore et studio auctum et castigatum, Eystadii, MMXIII.

Mărculeț 2015 – V. Mărculeț, *Structuri ecleziastice la Dunărea de Jos și Biserica orientală (secolele IV-X)*, Brăila, 2015.

Notitia Dignitatum 1876 – *Notitia Dignitatum accedunt Notitia Urbis Constantinopolitanae et Laterculi Prouinciarum*, edidit O. Seeck, Berolini, 1876.

Philostorgius 2007 – Philostorgius, *Church History*. Translated with an Introduction and Notes by Ph. R. Amidon, Atlanta, 2007.

Potter 2004 – D.S. Potter, *The Roman Empire at Bay, AD 180-395*, London-New York, 2004.

Rămureanu 1982 – I. Rămureanu, *Actele martice*, București, 1982.

Rămureanu 1987 – I. Rămureanu, *Sfântul Mucenic Dasie*, în vol. *Sfinți români și apărători ai legii strămoșești*, îngrijit de Nestor, arhiepiscop al Craiovei și mitropolit al Olteniei, București, 1987, pp. 147-150.

Sozomenos 1855 – *The Ecclesiastical History of Sozomenos comprising a History of the Church from A.D. 324 to A.D. 440 also The Ecclesiastical History of Philostorgius, as epitomized by*

Photius, *Patriarch of Constantinople*. Translated by E. Walford, London, 1855.

Ste. Croix 2006a – G.E.M. de Ste. Croix, *Aspects of the 'Grfeat' Persecution*, în G.E.M. de Ste. Croix, *Christian Persecution, Martyrdom, and Orthodoxy*, edited by M. Whitby, J. Streeter, Oxford, 2006, pp. 35-78.

Ste. Croix 2006b – G.E.M. de Ste. Croix, *Voluntary Martyrdom in the Early Church*, în G.E.M. de Ste. Croix, *Christian Persecution, Martyrdom, and Orthodoxy*, edited by M. Whitby, J. Streeter, Oxford, 2006, pp. 153-200.

Synaxarium – Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae e Codice Sirmondiano nunc Berolinensi adiectis Synaxariis selecta, opera et studio H. Delehaye, Bruxelles, 1902.

Teofan Mărturisorul 2012 – Sfântul Teofan Mărturisorul, *Cronografia*, traducere de Mihai Țipău, București, 2012.

Theophanes 1997 – *The Chronicle of Theophanes Confessor. Byzantine and Near Eastern History AD 284-813*. Translated with Introduction and Commentary by Cy. Mango and R. Scott with the assistance of G. Greatrex, Oxford, 1997.

Treadgold 2012 – W. Treadgold, *Bizanțul și armata sa, 284-1081*, Iași, 2012.

Woods 1992 – D. Woods, *Two Notes on the Great Persecution*, în „The Journal of Theological Studies”, 43, 1992, 1, pp. 128-134.

Woods 2001 – D. Woods, *'Veturius' and the Beginning of the diocletianic Persecution*, în „Mnemoysme”, LIV, 2001, 5, pp. 587-591.

Zeiller 1918 – J. Zeiller, *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'Empire roman*, Paris, 1918 [sau edizione anastatica, Roma, 1967].

THE MILITARY MARTYRS FROM THE LOWER DANUBE FROM THE 4TH CENTURY AND THE CONTEXT OF THEIR SUFFERENCE

The 4th century registers three great periods of persecutions against Christians: the Great Persecution from 303-304 initiated by Diocletianus and extended by Galerius until 311; Licinius' persecution between 319/320 and 323/324 from *pars Orientis*; the persecution of Julianus Apostata between 361 and 363. As a result of these persecutions in the provinces from the Lower Danube were registered 20 martyrs: 9 in Moesia Secunda – Passicrates, Valentionis, Julius the veteran, Hesychius, Nicandrus, Marcianus, Callinicus, Dasius and Aemilianus; 11 in Scythia Minor – Marcellinus (tribunus), Petrus (milites), Dasius Marcellinus, Titus, Philus and five unidentified were preserved allow us to integrate some of them among the so-called voluntary martyrs.

Keywords: The Great Persecution, Moesia Secunda, Scythia Minor, Passicrates, Valentionis, Julius the veteran, Hesychius, Nicandrus, Marcianus, Callinicus, Dasius, Aemilianus, Marcellinus (tribunus), Petrus (milites), Dasius Marcellinus, Titus, Philus, Diocletianus, Licinius, Julianus, voluntary martyrs.

NOTE

- 1 Colegiul Tehnic „Mediensis” Mediaș; doctor în istorie.
- 2 *Notitia Dignitatum* 1876, XXXIX, XL, XLII.
- 3 Treadgold 2012, p. 83.
- 4 Allard 1900, p. 116.
- 5 Lactantius 1890, XI.
- 6 Eusebius 2005, VIII, IV, 3.
- 7 Cf. Barnes 1981, pp. 18-19; Cf. Woods 1992, pp. 128-134; Cf. Woods 2001, pp. 587-591; Burgess 1996, pp. 157-158; Cf. Potter 2004, p. 661, n. 17; Cf. Madgearu 2001, p. 116; Cf. Madgearu 2012, p. 205.
- 8 Cf. Woods 2001, pp. 587-591; Cf. Madgearu 2001, p. 116; Cf. Madgearu 2012, p. 205.
- 9 IGLR, nr. 236.
- 10 Madgearu 2001, p. 116; Madgearu 2012, pp. 204-205.
- 11 Madgearu 2001, p. 116; Madgearu 2012, pp. 204-205.
- 12 Ste. Croix 2006a, pp. 35-38.
- 13 Lactantius 1890, XI.
- 14 Lactantius 1890, XI.
- 15 Cățoi 2009, pp. 197-198.
- 16 Zeiller 1918, pp. 74-108; Bratož 2004a, p. 119; Bratož 2004b, pp. 231-232.
- 17 Allard 1900, p. 116.
- 18 Cățoi 2009, p. 205.
- 19 Cățoi 2009, p. 205.
- 20 Cățoi 2009, p. 206.
- 21 Eusebius 1999, I, 54, 1.
- 22 Eusebius 2005, X, VIII, 10.
- 23 Philostorgius 2007, V, 2a.

- 24 Philostorgius 2007, VII, 1.
- 25 Sozomenos 1855, V, XVII.
- 26 Theophanes 1997, p. 81; Teofan Mărturisorul 2012, p. 72.
- 27 Theophanes 1997, p. 81; Teofan Mărturisorul 2012, p. 72.
- 28 Allard 1900, p. 116.
- 29 Allard 1900, p. 116.
- 30 *Synaxarium*, col. 628; *Acta Sanctorum. Maii*, VI, p. 23.
- 31 *Synaxarium*, col. 628; *Acta Sanctorum. Maii*, VI, p. 23.
- 32 *Martyrologium Romanum* 2013, p. 213.
- 33 *Acta Sanctorum. Maii*, VI, p. 654.
- 34 *Acta Sanctorum. Maii*, VI, p. 654; Leclercq 1909, p. 417; Allard 1900, p. 119.
- 35 *Acta Sanctorum. Maii*, VI, p. 654; Leclercq 1909, p. 417; Allard 1900, p. 119.
- 36 *Acta Sanctorum. Maii*, VI, p. 654; Leclercq 1909, p. 418; Allard 1900, p. 120.
- 37 *Martyrologium Romanum* 2013, p. 216; Cf. Delehaye 1912, p. 269.
- 38 *Acta Sanctorum. Maii*, VI, p. 655; Leclercq 1909, p. 418; Allard 1900, p. 121.
- 39 *Martyrologium Hieronymianum* 1894, pp. 78-79; *Acta Sanctorum. Junii*, III, p. 526; *Martyrologium Romanum* 2013, p. 242; Cf. Delehaye 1912, p. 269.
- 40 Herodianus 1961, III, VIII, 5.
- 41 *Acta Sanctorum. Junii*, IV, p. 217; Leclercq 1909, p. 419; Allard 1900, p. 123.
- 42 *Acta Sanctorum. Junii*, IV, p. 217; Leclercq 1909, p. 420; Allard 1900, pp. 123-124.

- 43 *Acta Sanctorum. Junii*, IV, pp. 217-218; Leclercq 1909, pp. 420-421; Allard 1900, p. 125.
- 44 *Acta Sanctorum. Junii*, IV, p. 218; Leclercq 1909, p. 421; Allard 1900, p. 126.
- 45 *Acta Sanctorum. Junii*, IV, p. 218; Leclercq 1909, p. 421; Allard 1900, p. 126.
- 46 *Acta Sanctorum. Junii*, IV, p. 218; Leclercq 1909, p. 421; Allard 1900, pp. 126-127.
- 47 *Acta Sanctorum. Junii*, IV, p. 218; Leclercq 1909, pp. 421-422; Allard 1900, pp. 127-128.
- 48 *Acta Sanctorum. Junii*, IV, p. 218; Leclercq 1909, p. 422; Allard 1900, p. 128.
- 49 *Acta Sanctorum. Junii*, IV, p. 218; Leclercq 1909, p. 422; Allard 1900, p. 128.
- 50 Atanasov 2007, pp. 19-21.
- 51 Atanasov 2007, p. 21; Atanasov 2009, p. 50.
- 52 *Synaxarium*, col. 854; Cf. Delehay 1912, p. 272.
- 53 Atanasov 2009, pp. 44-50.
- 54 Cumont 1897, p. 13; Leclercq 1909, p. 425; Cf. Rămureanu 1982, p. 249; Cf. Rămureanu 1987, p. 148.
- 55 Cumont 1897, p. 13; Leclercq 1909, p. 425; Cf. Rămureanu 1982, p. 249; Cf. Rămureanu 1987, p. 148.
- 56 Cumont 1897, p. 13; Leclercq 1909, p. 426; Cf. Rămureanu 1982, p. 250; Cf. Rămureanu 1987, p. 148.
- 57 Cumont 1897, pp. 13-14; Leclercq 1909, p. 426; Cf. Rămureanu 1982, p. 250; Cf. Rămureanu 1987, p. 149.
- 58 Cumont 1897, p. 14; Leclercq 1909, p. 426; Cf. Rămureanu 1982, p. 250; Cf. Rămureanu 1987, p. 149.
- 59 Cumont 1897, p. 14; Leclercq 1909, p. 427; Cf. Rămureanu 1982, p. 251; Cf. Rămureanu 1987, p. 149.
- 60 Cumont 1897, p. 14; Leclercq 1909, p. 427; Cf. Rămureanu 1982, p. 251; Cf. Rămureanu 1987, p. 149.
- 61 *Chronicon pascale*, I, 1832, p. 549; Theophanes 1997, p. 81; Teofan Mărturisitorul 2012, p. 72.
- 62 *Acta Sanctorum. Julii*, IV, pp. 373-374; Rămureanu 1982, p. 305, Cf. Rămureanu 1987, p. 179.
- 63 *Acta Sanctorum. Julii*, IV, pp. 374-375; Rămureanu 1982, p. 306, Cf. Rămureanu 1987, p. 180.
- 64 *Acta Sanctorum. Julii*, IV, p. 375; Rămureanu 1982, p. 306, Cf. Rămureanu 1987, p. 180.
- 65 *Synaxarium*, col. 627.3-628; Cumont 1897, pp. 11-16; Leclercq 1909, pp. 416-427; Rămureanu 1982, pp. 248-251; Cf. Cavalieri 1904, pp. 20-22.
- 66 Ste. Croix 2006b, pp. 153-200.
- 67 Ste. Croix 2006b, p. 153.
- 68 IGLR, nr. 194.
- 69 Barnea 1989, pp. 144-149.
- 70 *Synaxarium*, col. 830. 4.
- 71 *Martyrologium Hieronymianum* 1897, p. 101.
- 72 *Martyrologium Hieronymianum* 1897, p. 111; *Martyrologium Romanus* 2013, p. 350.
- 73 *Martyrologium Hieronymianum* 1897, p. 111.
- 74 *Acta Sanctorum. Januarii*, I, p. 82; *Fontes*, II, pp. 704/705.
- 75 *Martyrologium Hieronymianum* 1897, p. 5.
- 76 *Acta Sanctorum. Januarii*, I, p. 133; *Fontes*, II, pp. 704/705.
- 77 *Acta Sanctorum. Januarii*, I, p. 134; *Fontes*, II, pp. 706/707.
- 78 Mărculeț 2015, pp. 42-43.
- 79 Mirițoiu, Nicolăescu-Plopșor 1978, p. 206.
- 80 Mirițoiu, Nicolăescu-Plopșor 1978, p. 206.
- 81 Bogdan-Cătănciu, p. 20: <http://www.cimec.ro/arheologie/tropaeum/cetrb/basilicaa/index.html> (accesat 02. 12. 2015); Cf. Barnea 1978, p. 182.
- 82 Cățoi 2009, p. 204; Cf. Barnea 1978, p. 182.

Radu Ștefan Vergatti¹

MARIA PUIA - „PĂDUREANCA” O EROINĂ UITATĂ ÎN FĂURIREA ROMÂNIEI MARI*

Marile înfăptuiri istorice, ale tuturor popoarelor, totdeauna au fost marcate de grele sacrificii. Cele mai profunde și numeroase, cu consecințele cele mai însemnate, au fost ale eroilor rămași anonimi. Unii dintre ei, prin întâmplări fericite, au fost descoperiți de cercetători iubitori ai dezvăluirii faptelor trecutului prin îndepărtarea colbului de pe dosare.

Între aceste fapte eroice stă și cea pe care o relatez acum. În dosarul nr. 1464/1915 păstrat la Tribunalul din Alba Iulia, Secția penală, unde a fost instrumentat, se găsește cazul unei tinere românce, Maria Puia. Întreg dosarul este scris în limba maghiară, deoarece aceasta era oficială în Transilvania, aflată sub administrația Regatului Maghiar. Un singur act este în limba română: poemul care a servit ca bază a anchetării și acuzării Mariei Puia, pe care, de altfel, îl reproduc integral, în final. Personalitatea ei s-a estompat, din păcate, în memoria celor de azi, fiind relativ rar semnalată într-un articol de popularizare și într-o addenda a culegerii de reportaje semnate de Radu Cosmin². Dar în marea colecție de documente – 10 volume – referitoare la anul 1918³ ea nu este amintită.

Prin ce s-a evidențiat Maria Puia și de ce merită un loc special în galeria portretelor fauritorilor unității naționale?

La sfârșitul veacului al XIX-lea și la începutul celui următor în întreaga Europă a fost o amplă mișcare de eliberare a popoarelor închise în imperiile multinaționale – Imperiul Austro-Ungar, Imperiul Țarist și Sublima Poartă. Evident, se urmărea eliberarea și crearea statelor etnice.

Între popoarele care luptau pentru a se emancipa din Imperiul Habsburgic erau și românii⁴. Cei mai afirmați dintre ei se aflau în ținuturile

Procesul cărturarilor români arestați de unguri
— O scrisoare de peste muni —
În așteptarea condamnării la moarte

După o trăgănare de peste o jumătate de an, curtea marțială din Viena a terminat procesul pornit pentru „trădare de patrie și spionaj” împotriva deputaților chei Kramarz și Rășin, a secretarului de redacție de la „Narodny Listy” publicistului Gervinski și a funcționarului Zamassil. Sentința pronunțată la ziua de 3 iunie a fost, cum nici nu putea fi altcum într-o țară care, există numai pe temelii crimelor săvârșite de dinastie și uneltite ei, — condamnarea la moarte a tuturor acuzaților.

Apelul amănunțit împotriva sentinței e numai o simplă formalitate fără orice efect și moartea bravilor patrioți va fi este numai chestiune de timp. Constituția habsburgică mai poate să suporte efectul crimei nouă...

În aceiași vreme cu terminarea procesului de la Viena, se fac și în Ungaria oare din miază pregătiri pentru procesul pornit tot pentru „trădare de patrie și spionaj” împotriva celor 26 preoți și alți cărturari români, care din toamnă au fost trecuți în închisorile din Cluj — fără să se fi putut dovedi cea mai mică vinovăție.

Pe baza unor denunțuri rău-yotore, în Octombrie trecut au fost arestați și duși, ferecați în lanțuri, încluși și soncați de străini, la Cămpescule 40 de români, dintre care au fost apoi găsiți gresaliți, până azi 26 de înși. În cursul anchetelor s-a mai spus număru lor: La Blaj s-a multiplicat poezia „Vrem Ardealul” publicată de poezul Radu Cosmin în unul dintre numerele „Adevărului” cari au putut trece frontiera — și patru bieți tineri, doi băieți și două fete, au fost arestați pentru răsturnarea poeziei. Una dintre arestați, Mărioara Puia, supusă în închisoare la cele mai brutale chinuri ca să mărturisească numele „autorului morat” și-a pus capăt zilelor spânzuriindu-se. Un preot bătrân de peste 80 de ani, din parohia Brăsoveni, a murit în închisoare, doi înși — un farmacist și un funcționar de bancă — au înecându...

Amănunțit de repetate ori, procesul s-a amânat de la termen la termen, deși s-au depus mari eforturi pe lângă ministrul-presedinte contele Tisza să înceapă dosarele pentru a se putea dovedi nevinovăția acuzaților. Tisza a promis, dar procesul totuși nu s-a ținut pentru că nu s-au putut aduna dovezi suficiente pentru justificarea arestațiilor. Acuzații unguri făceau, însă, dese denunțuri la București ca să stabilească legătura între arestații noștri și refugiații de dincolo; la casele rudeniilor rămăși în țară s-au făcut perchezitii minoase; s-au pus la cale tot felul de intrigi pentru a înlesni denunțurile — fără însă ca dovezile să se fi putut afla...

Ofensiva victorioasă împotriva Italiei (o ofensivă care ne costă enorme jertfe de sânge, mai ales de sânge românesc) pare că înlocuiește acum lipsa acestor dovezi, cum a înlocuit-o și la procesul pornit împotriva cheilor. Pe sfârșitul acestui lupt este fixată ziua întâi a procesului, în care sînt implicați 2 acuzați, 1 farmacist, 6 funcționari, 2 învățători și 18 preoți români. Nu s-a fixat, însă, numai ziua procesului, ci și ziua fixată și lașilor celor cari trebuie condamnări la moarte. În cercurile ungurești din Cluj, cari au legături cu Budapesta, nici nu se face taină că dintre cei 26 arestați, 12 înși vor fi condamnări la moarte, dovedit că ar fi avut legături cu refugiații de la București, cari au luat parte la mișcările interpoziționiste ostile monarhiei habsburgice. Dovezile adunate sînt însă de o natură atît de îndoielnică, încît chiar unii dintre judecătorii cari au luat parte la anchetă și-au exprimat părerea că acuzații vor trebui achitați din lipsă de dovezi. „Nu dovezi ne trebuie, ci îndrăzneală” — a observat atunci președintele comisiei de anchetare. Și ofensiva împotriva Italiei pare că le-a dat cîrmătorilor noștri îndrăzneala necesară.

Nol de aci nu ne îndoiim nici o clipă că procesul se va termina cu condamnarea tuturor acuzaților. Avem elinice priet să auzim atîtea amenințări și la adresa noastră a celor de aci, și la adresa țării românești, încît nimic nu ne mai poate surprinde. Nimic, nici chiar dacă anume cerkui din București, ar veșea și în această condamnare un seim că Austro-Ungaria vrea să răstăpătească jertfele de sânge aduse de românii din Ungaria în cursul acestor doi ani de războiu...

Ofensiva rusă

Seful statului maior al armatei românești din Europa, generalul Alexieff, e socotit că cea mai mare încredere e armatei Rusiei.

GENERALUL ALEXIEFF

Generalul Alexieff ocupă înaltul său post dela începutul războiului și cu toate grelele încercări prin cari au avut să treacă trupele sale, seful statului maior a continuat să se bucure de încrederea tuturor. Acum, generalul Alexieff are încredințarea de a vedea încoronată de succes, marea ofensivă rusă.

administrare de Regatul Maghiar. Acolo, prin legile Andrassy⁵ se declara că exista o singură „națiune”, cea maghiară, o singură limbă oficială, cea maghiară, în care trebuia să se vorbească autorităților civile și militare. Orice încălcare a prevederilor acestor legi era aspru pedepsită de poliția politică și de justiția maghiară. În vederea apărării dreptului la existență, românii au organizat mari mișcări de protest – pronunțamentul (1868), memorandumul (1893) etc. Ele au fost sprijinite de o elită omniprezentă în mass-media. O parte a ei sau a urmașilor ei, susținută de Biserica Greco-Catolică și de cea Ortodoxă s-a menținut și s-a afirmat și în anii de început ai primului război mondial.

Este bine știut că România a rămas în stare de neutralitate între anii 1914-1916 tocmai pentru că urmarea satisfacerea dezideratului său major: formarea României Mari. În vederea atingerii acestui țel, în anii neutralității au lucrat mii de intelectuali transilvăneni, în frunte cu George Pop de Băsești, Aurel C. Popovici, Iuliu Maniu etc. I-am amintit exclusiv pe cei care au fost în legătură directă cu episodul relatat. În România se găsea alt grup de intelectuali, oameni politici, care sprijineau unirea României cu Transilvania: Barbu Ștefănescu-Delavrancea, Nicolae Iorga, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, Octavian Goga etc. Deasemeni, îi pomenesc pe cei aflați în legătură cu faptele relatate. Ei făceau parte din „Liga culturală” care acționa prin mass-media pentru a susține cauza unirii.

Între ziariștii pătimași pledanți pentru unire și-a înscris numele și un craiovean⁶, care semna cu pseudonim, Radu Cosmin. El a fost unul dintre cei mai aprigi sprijinitori ai mișcării „VREM ARDEALUL”. Aceasta a găsit numeroși adepți pe ambii

Pagina 1 a ziarului „Adevărul”, anul XXIX, nr. 10498
apărut la 2 iunie 1916 în București, în dreapta jos, articolul: „Procesul cărturarilor români arestați de unguri”
în care se relatează despre Maria (Mărioara) Puia.

versanți ai Munților Carpați, în România și în Transilvania. Un rol deosebit în atragerea oamenilor în această mișcare l-a avut articolul „Vrem Ardealul” și, apoi, poezia cu același titlu, scrisă de Radu Cosmin.

Articolul „Vrem Ardealul” a fost publicat la Galați în ziarul „Vrem Ardealul” nr. 4 din 11 decembrie 1915, p. 1. Scrierea are caracter de manifest politic, mobilizator. Ea începe cu cuvintele „Vrem Ardealul pentru că Ardealul suferă, îl vrem pentru că este o nevoie a noastră, o parte a trupului nostru, din inima noastră. Îl vrem pentru că suferind el, suferim și noi...”.

Textul acestui manifest politic a circulat cu repeziciune, fiind purtat dincolo de granițele Imperiului Austro-Ungar, în Transilvania, în Banat, în Sătmăr etc. Purtătorii lui au fost călători obișnuiți, lucrători la căile ferate, simpli oieri, negustori ambulanti etc. Răspândirea articolului-manifest a avut o amploare, o influență profundă asupra opiniei publice și implicații politice nebănuite și nerelevante până în prezent, deși ele rezultă din dosarul care a fost instrumentat la Tribunalul din Alba Iulia.

Paralel cu acest articol în Transilvania a circulat intens, în proporții bănuite, dar abia acum scoase la lumină, poezia „Vrem Ardealul”, scrisă de Radu Cosmin.

Poezia a avut două variante. Cea dintâi a fost scrisă când pe tronul României se mai afla regele Carol I (1866-1914), iar cea de-a doua imediat după preluarea coroanei de către nepotul acestuia, regele Ferdinand I (1914-1927). Ambii monarhi au fost acuzați de poet de sentimente germanofile. S-a cerut deschis, imperativ, să se treacă peste ele. Era nevoie să se acționeze pentru eliberarea Transilvaniei.

S-a trimis poemul „Vrem Ardealul”, și el un manifest politic versificat, la Blaj. Acolo era un centru românesc de rezistență anti-maghiară. El era coagulat în jurul Biroului Juridic al Mitropoliei Greco-Catolice din oraș. Acolo lucra în calitate de avocat și Iuliu Maniu. Știindu-se că este un bun patriot român, care în anul

1914, la Viena, refuzase propunerile lui Erzberger, trimisul kaiserului Wilhelm II, de a se uni românii cu Puterile Centrale, i s-a transmis poemul pentru a-l răspândi. Prin intermediul unui oarecare Gruia a transmis

textul unei tinere secretare-dactilografe de la Biroul Juridic al Mitropoliei, Maria Puia. Din acel moment, practic, rolul avocatului Iuliu Maniu a încetat.

Maria Puia, născută la 4 octombrie 1894, absolventă a „Preparandiei” (Școlii Normale) din Lugoj⁸, deci de formație învățătoare, care știa bine limba maghiară, și-a luat singură misiunea de a multiplica și răspândi poemul „Vrem Ardealul”. În fiecare noapte, după program, la lumina lumânărilor, la mașina de scris a multiplicat textul. Se pare că a reușit să dactilograficeze 1 000 exemplare, după cum rezultă din dosarul întocmit de poliția politică maghiară.

Pentru răspândirea copiilor dactilografiate Maria Puia a făcut apel la prietenii ei, la foștii colegi de școală, la elevi și studenți. A reușit să formeze o rețea de circa 100 oameni. Între ei s-a aflat și elevul Oliviu Răhăian, elev în cl. V a Liceului Sf. Vasile din Blaj, fiul unui coleg de birou al Mariei Puia. Ulterior a devenit avocat, profesie care i-a permis să copieze o bună parte din cele 700 file ale dosarului de instanță. A transmis copiile unui prieten, avocatul Ion Avram, care, la rândul lui, le-a răspândit. Vederea actelor originale a permis să se afirme că impactul poemului a fost profund și rapid asupra tuturor spiritelor românești din imperiu. Poezia era citită, învățată și recitată de la gură la ureche.

Ce n-a știut Maria Puia a fost faptul că din primul moment acțiunile ei s-au aflat sub vizorul poliției. Au fost mai mulți denunțatori. Dintre ei a aflat numele unui, Pop Ioan, probabil Pap Janos, pe care l-a înscris în epistola de adio către mama sa.

În martie 1916 Maria Puia a fost arestată. Imediat, a început să fie torturată pentru a i se smulge, prin denunț, numele membrilor rețelei formată de ea. Nu s-a reușit. Frumoasa tânără de

UNIAREA POPORULUI

Poetul COSMIN în mijlocul nostru.

Deodată cu artiștii Teatrului Național din București ni-a venit încă o oaspe drag, pe care-l cunoaștem de mult din scrierile sale pline de farmec și de însuflețire, poetul Radu Cosmin. În anul 1914 a scris acest poem neîntrecut sa poezie „Vrem Ardealul”, pe care au citit-o aproape toți ardelenii, deși răspândirea acesteia era oprită. Au citit-o soldații noștri în tranșee, studenții la școală, țărani la gura sobei, meseriașii la lucrătoarele lor și domni pe la cancelarii până ce au dat de veste jandarmii unguri și au început să urmărească atât pe cetitorii cât mai cu seamă pe răspânditorii acesteia.

S-au năpăstuit apoi, ca fiarele sălbatice, asupra noastră și dintre Blăjeni au deținut pe dâni: Răhăian, Mihai și Gruia, iar judecătorii unguri le-au croit pedepse grele de câte 2—3 ani temniță. Tot asemenea au ascultat pe o mulțime de studenți și pedagogi, iar pe cei ce erau la front i-au băgat la închisoare, ba pe unii i-au și condamnat la moarte. Soartea cea mai nefericită a avut-o o fată tânără din Blaj, Maria Puia, care a învățat cu multă greutate la pedagogia din Lugoj. Dăusa a băut la mașina poeziei aceasta, din care cauză au dus-o în temniță din Alba-Iulia și au chinuit-o și amenințat-o în chipul cel mai barbar, până ce în desădejdea sa și-a curmat ea însăși zilele și au aflat-o moartă. Ingrăpăciunea i-s-a făcut în Blaj, dar jandarmii n-au lăsat afară de părinți pe nimeni la înmormântare, ba nici predică n-a fost ertat să-i spună preotul. Iară pe cei ce au îndrăznit să-i pună flori pe sicriu i-au urmărit săptămâni de-a rândul.

Acest poet, pentru a căru poezie atâtă am suferit aproape toți Blăjenii în frunte cu însuși Mitropolitul și Consistorul, și-a citit Sămbătă după prânz această poezie dimpreună cu alte poezii însuflețitoare îngrădina gimnaziului, înaintea tuturor studenților dela școlile noastre și a unui foarte număr și ales public.

Lăcrămi de bucurie și de însuflețire și nesfârșite aplauze și strigăte de „trăiască” a sceră prin cetirile și prin vorbirea sa din inimă izvorită, care la inima ascultătorilor a pătruns. A fost o însuflețire de nedescris și poetul s-a depărtat din mijlocul ascultătorilor săi cu inima plină de cele mai curate mulțămiri.

Intovărsit de câțiva profesori a mers apoi la mama martirei Maria Puia, pe care a mângăiat-o și căreia i-a eînstit cele 400 coroane, cari s'au adunat, ca taxe de intrare la cetirea poeziilor. Iară Duminică după s. liturgie a cercetat mormântul martirei naționale împodobindu-l cu flori și rostind fierbinți rugăciuni la mormântul ei.

În forma aceasta a ținut dl. Radu Cosmin să răspundească durerile și suferințele acestei însuflețite fete, care a trebuit să plătească atât de scump nevinovata sa faptă.

ȘTIRI.

— Sărbătorearea de 3/15

Maiu în Blaj. Marea adunare din 1848 se va sărbători în anul acesta cu multă căldură la Blaj. Se va sluji o sfântă liturgie în catedrală și apoi întreg poporul și preoțimea va eși în trunte cu prapori pe Câmpia Libertății, unde se va face un parastas pentru odihna sufletelor mucenicilor neamului nostru, căzuți în răzmirița din 1848, și în sfârșit se va îndrepta către cimitirul bisericuții, unde sunt înmormântați marii bărbați de pe acele vremuri: prefectul legiunilor Axente Sever, metropolitul Suluț, învățatul canonic Timoteu Cipariu și marele binefăcător al neamului, prepozitul Ioan M. Moldovan. Dintre marii bărbați dela 1848 mai sunt înmormântați în Blaj: prepozitul Vasile Rațiu de Nagylak, canonicii Ioan Antonelli, Ștefan Manfi, Ioan Pamfilie și Ioan V. Rusu.

— Noua călătorie a M. S. Regina Maria. Cetim în ziarul „România”: M. Sa Regina va pleca din nou la sfârșitul săptămânii viitoare în străinătate.

De astădată M. Sa Regina se va duce întâi la Roma, pentru a face o vizită curței regale italiene.

Aceasta, în legătură cu un plan de căsătorie al principelui Carol cu principesa Yolanda a Italiei.

Suverana va merge apoi la Paris și Londra și se va înapoia în țară cu principesa Elisabeta și cu prințul Nicolae.

Noua călătorie a Suveranei se mai pune în legătură și cu hotărârile definitive pe cari congresul dela Paris va avea să-le ia în ce privește chestia Banatului și altea, imediat după semnarea tratatului preliminar.

— Marea adunare a preoților unite la Cluj. Astăzi și mâine se întrunesc la Cluj preoții celor patru episcopii ale Mitropoliei unite. Va fi, credem,

Pagina 6 a ziarului „Unirea Poporului”, anul XXIX, nr. 99, Blaj, joi, 15 Maiu 1919, Poporal nr. 16, în centru sus articolul Poetul Cosmin în mijlocul nostru, în care se relatează despre omagiul autorului poeziei „Vrem Ardealul”, Radu Cosmin la mormântul martirei Maria Puia.

22 ani a rezistat eroic. Când și-a dat seama că puterile o părăsesc, la începutul verii anului 1916, Maria Puia a decis să se sinucidă. Și-a împletit o funie din cosițele ei lungi și din fusta sfâșiată și s-a spânzurat de gratiile de la fereastra celulei⁹.

Înainte de sacrificiul suprem, a scris o frumoasă epistolă-testament adresată mamei, fraților și surorilor ei, din care transpare cu pregnanță asumarea conștientă a dezideratului unirii cu țara, indiferent de prețul plătit. După ce transmite mamei și tuturor rudelor ei câte ceva – un dar, un salut, un gând bun – își arată îngrijorarea ca datorită faptei ei – sinuciderea – condamnată de biserică, la mormânt nu-i va sluji un preot – însă nici așa nu dă înapoi și nu-și pierde capacitatea de a se sacrifica pentru a nu-i pune pe alții în pericol. A rugat doar ca „domnul Coltor sau domnul Ghiaja să rostească o rugăciune”. Finalul este cutremurător: „pe mine să mă îngroapați în costumul meu de Pădureancă, că sunt româncă, cu opinci, cu cârpa și straița mea roșie”. Cuvintele și gestul ei dramatic au fost justificate tot prin scrisoare: „decât să moară 100, mai bine eu”.

Unul dintre cei 100 bănuți de autoritățile maghiare a fost Iuliu Maniu. Nu i s-a putut dovedi vina. Maria Puia nu l-a denunțat. Cu toate acestea, autoritățile maghiare l-au trimis pe frontul rusec, în linia întâi, degradându-l de la sublocotenent la soldat. A fost o personalitate salvată de sacrificiul tinerei de 22 ani.

La data de 10 mai 1919, când se sărbătorea ziua Regalității Române, Radu Cosmin, împreună cu un grup de artiști ai Teatrului Național Român, aflat în drum către Sibiu, s-a oprit în mod special în orașul Blaj. Acolo, într-o manifestare entuziasă, s-a dus la mormântul eroinei naționale Maria Puia. A depus o coroană de flori și a rostit un emoționant și înflăcărat discurs¹⁰. Actul lui Radu Cosmin a reprezentat una dintre puținele manifestări în memoria fetei care a murit eroic pentru cauza românească. Sora Mariei Puia a relatat cazul, arătând că autoritățile maghiare, imediat după sinuciderea fetei, cât și ulterior, mai ales în timpul ocupației horthyste dintre anii 1940-1944, au căutat să ascundă chinuirea tinerei și obligarea ei să se sinucidă¹¹.

Astăzi, memoria Mariei Puia este cinstită pe plan local de Fundația Alba Iulia 1918, de ASTRA „Timotei Cipariu” de la Blaj. Datorită lor a fost identificat mormântul Mariei Puia din Blaj, unde, în fiecare an se face o rugăciune de preotul N. Oprean, ajutat de ASTRA Blaj, prezidată de prof. Silvia Popovici.¹²

În Alba Iulia pe peretele clădirii fostului penitenciar, în ziua eroilor (5 iunie 2008) s-a așezat o placă comemorativă pentru Maria Puia¹³. Ea a fost sfințită de protopopul Niculiță Pascu și preotul Ștefan Urdă, dorindu-se ridicarea unui bust în amintirea eroinei căzută pentru formarea României Mari.

Anexe:

„Vrem Ardealul¹⁴, pentru că Ardealul suferă! Îl vrem pentru că este o nevoie a noastră - o parte din trupul nostru, din inima noastră, din ființa noastră. Îl vrem pentru că suferind el, suferim noi, perind el (...) perim noi.

Vrem Ardealul, pentru că ne este necesar vieții noastre viitoare ca neam, pentru că este parte integrantă a organismului de viață a neamului nostru.

Și dacă o parte a organismului suferă în mod firesc, inevitabil, va suferi organismul întreg.

Vrem Ardealul, pentru trecutul său, pentru faptele sale - pentru ființa sa integrantă (...).

Acolo sunt minele, avuția noastră, acolo s-a făurit neamul, acolo e zămislirea și leagănul său, de acolo au venit descălecătorii: Dragoș în Moldova, Negru Vodă în Muntenia. Într-acolo au tins visurile noastre. Acolo a murit nerăz bunat Mihai eroul, sub mâna unui ucigaș, și tot de acolo a doua descălecăre de cărturari, care au renăscut, au rechemat la viață amorțitele noastre puteri... Lazăr, Șincai, Maior...

Vrem Ardealul, fiindcă acolo Horea, încă înainte de revoluția mare a zguduit Europa, a lăsat principiile de egalitate, frățietate și libertate.

Vrem Ardealul, fiindcă nu putem să nu-l vrem. Fiindcă suferă, fiindcă durerea o simțim și noi, fiindcă este o necesitate, o năzuință, un vis...

Vrem Ardealul, cu tot sufletul, cu poată puterea, și fiindcă îl vrem numaidecât, îl vom avea!”

„Iubită mamă, frați și surori!”¹⁵

Un ultim adio vă zic, căci oricum mai târziu tot trebuia să mor. Nu fiți triști de loc, fiți cu nădejdea la Dumnezeu. Grijii de ce aveți. Mama să plătească dacă poate, încă în anul acesta mașina, ca Ștefan să o aibe. Lui Pălu te rog să-i scrii să-ți trimită bani, că el are. Tot ce am e a Aureliei.

Lațul cel mic de aur e aici la Tribunal și Brazleta, un inel și cerceii.

Te rog scrie la Lugoj, la Preparandie un adio tuturor. Pe Anaida încă so anunți.

La Aurelia Fodor și Cornelia Gabriș le doresc fericire. Lui vili, Vodă, Becriu, să le trimită Aurelia câte un ultim salut. Pe toate prietenile și cunoștințele mele le sărut.

Ți-ai dragă pe tine te rog să grijești de mama și Aurelia. De vei fi luat și tu cătană, aranjază tot ce poți ca mașina să fie plătită de tot, pecând tu merji că mama nu știe. Mă doare inima, dar ce să fac, am căpătat dela Gruța poezia

A murit mama unei eroine

Zilele trecute a murit la Blaj în etate de 81 ani, dna Maria Puia, mama martirei naționale Maria Puia și a mehanicului din Blaj dl Ștefan Puia.

Cine a fost Maria Puia?

Maria Puia a absolvit liceul de fete din Blaj în 1914. Apoi în același an, după ce izbucnise războiul, se găsește în ranița unui elev normalist din Blaj, afiliator pe frontul din Polonia, poezia lui Radu Cosmin „Vrem Ardealul”. Ancheta făcută descoperă că poezia o avea dela Blaj și că această poezie ar fi răspândit-o printre elevi, între alții, și absolventa de liceu Maria Puia.

Ea este deținută, dusă în închisoarea dela Alba-Iulia și rău chinată. De acolo-i scrie mamei sale o scrisoare, prin care îi aduce la cunoștință că cei dela închisoare nu l-au dat voie nici să o viziteze doctorul, nici să o spovedească preotul. Știe că moare, maică-sa să o aducă

după moarte acasă, să o îmbrace în costum național, cu opinci în picioare și cu tricolor în păr, pentru că vrea să fie înmormântată ca româncă.

A fost adusă la Blaj, dar nu a fost înmormântată în costum național și tricolor, pentru că scrisoarea a fost prinsă și reținută de gardienii închisorii.

Bătrâna mamă a fost înmormântată, zilele trecute, lângă fică-sa.

Pagina 3 a ziarului „Unirea Poporului”, anul XXV, Blaj, 2 mai 1943, nr. 18; în coloana din stânga articolul A murit mama unei eroine, o comemorează pe Maria Puia cu ocazia morții mamei sale.

Vrem Ardealul și acum trebuie să mor pentru aceasta, fiindcă am dat-o lui Pop Ioan și ne-a trădat. Eu sunt foarte liniștită și împăcată cu toate, numai după voi, cei ce rămâneți triști după mine, mă doare, dar decât să moară o sută mai bine eu.

La Anicuța dă-i mamă toate hainele mele. La Pipi dă-i hainele mele cele albe. La Anicuța, verigheta cea de aur. La Aurelia lanțul cel de aur dela Cadia și bratelele. Un inel lui Titi și lanțul cel dela mine. Iar la mama (törölt es olveshatlan rész).

La revedere în lumea cealaltă, dacă aici nu ne-am putut bucura de o altă fericire. Pe mine să mă îmbrăcați în costumul meu de Pădureancă, că sunt româncă, cu opinci, cu cârpa și straița mea roșie. Dacă mamei îi e dorința să mă îmbrace în haina albă, da, dar să nu facă cheltuieli. Îi sărut mâinile mamei pentru creșterea bună pe care mi-a dat-o. Am greșit și eu o dată fără să fiu ertată. Un ultim sărut vă depun tuturor pe aceste mătăanii, pe care eu m-am rugat mult aci în închisoare...

Aș dori mamă să mor în patul meu, dar așa mi-a fost soarta. Cred că de aici voi fi așezată, barămi, în căruța dumată mică, cu care am lucrat mult și eu. Nu cred dacă va fi ertat să fiu înmormântată cu preot dar deși nu, roagă-l pe domnul Coltor sau Ghiaja sau alții să le rostească un adio tuturor celor ce mi-au făcut calea presărată cu flori, iar mie merit pentru neam.

Scumpă mamă sărut mâinile, nu te supăra, o Ștafane și Pile cum mi-e dor de voi, că sunteți departe și nu mă vedeți, cu gândul la voi trebuie să mor.

A voastră fică, soră care vă dorește

Aș fi dorit să mă mărturisesc, dar aici nu se poate, nici la Biserica nu am fost."

„Vrem Ardealul!...

(de Radu Cosmin)¹⁶

Sire, am văzut în noapte, regimentele pe stradă,
Baionete, săbii, goarne și-am gândit că-i vreo paradă
Am crezut că merg oștenii mândrei noastre artilerii,
Să salute-n glas de tunuri ceasul sfânt al învierii....
Am crezut la miezul nopții, că oștenii înarmați
I-ai chemat la ceasul ăsta să-i repezi peste Carpați!
Dar la sunetul de goarnă, în loc munții să se sfarme
Ostile Măriei Tale au scos săbiile să sfarme
Și să-năbușe în pieptul tinerimei, idealul
Celor ce strigau în noapte: „Vrem Ardealul! Vrem Ardealul!”
Nu știi cine-a dat porunca și barbară și nedreaptă,
Dar socot că nu-i măsura cea mai bună și-n-țaleaptă
Să se-năbușe cu spade tot ce-avem mai sfânt în noi,
Sufletul întregii nații, care strigă „Vrem război!”
Patru luni, de când se schimbă rostul lumii la hotare,
Patru luni, de când ai noștri, robii hoardelor barbare,
Frații umiliți de veacuri, pier sub pajure străine,
Așteptând și-n ceasul morții, clipa care nu mai vine...
Mor sub steagul lui Attila, milioanele de frați
Și-n zadar privesc în friguri coasta mândrilor Carpați...

Vulturii Măriei Tale nu le zboară-ntr-ajutor,

Deși stau gătați de moarte și cu arme la picior!

Plâng pe văile Carpate, de pe lângă Tisa, de pe lângă Mureș.

Văduvele atâtor vetre, că s-au dus flăcăii gureși,

Să-și dea viața pentru alții, în năpraznicul război,

Când puteau să și-o păstreze, pentru ei și pentru noi,
Gârbove în pragul vetrei, plâng femeile și torc,
Așteptând în van pe cei ce, poate, nu se mai întorc,
Gem la sân pruncii palizi, pe când tatăl moare-n șanțuri,
Iar prin temnițe zebrelite, câți de-ai noștri gem în lanțuri?
Geme Doamne tot Ardealul, se vaietă Bucovina,
Aruncând asupra noastră toată lacrima și vina
Că în clipa ce-o-amenință, s-o răpească alt stăpân...
Noi, plecați Măriei Tale, stăm cu mâinile în sân!
Ori am vrea ca alte neamuri dezrobind-o să ni-o deie
Și să scrim din mila altor marea noastră epopee?
Dar la lespede din Putna, umbra lui Ștefan cel Mare
Tremură să se mai vadă insultată: de sub umedul pământ
Voievozii toți se scoală, de sub lespezi de mormânt.
Și eroii-atâtor veacuri și Costinii, cărturarii,
Ce treziră-n noi mândria sângelui străbun, latin,
Așteptând să sune goarna, ceasului măreț, divin,
Freământ de nerăbdare, ca alătura de noi,
Regimente întregi de umbre să pornească la război!
Țărna lui Mihai din Turda, cere astăzi răzbunare,
Alba Iulia tresaltă, tremurând de nerăbdare
Să-și deschidă largă poarta-mpărătescului alaiu
Să primească pe urmașul Voievodului Mihaiu!
A venit, Mărite Doamne, ceasul mântuirii noastre!
Freământă pământul țării și sub zările albastre,
Steaua noastră ne surâde dintre creste Carpatine
Și ne cheamă spre triumful mândrei noastre ginți latine!
Sângele roman își cheamă strănepoții toți la arme...
Căci de-i scris în clipa asta rostul lumii să ne sfarme,
Noi avem menirea sfântă, din frânturi să ne-ntregim,
Neamul risipit de veacuri, de mai vrem ca să trăim!
Vodă Doamne! Nu e vremea de pierdut: ne cheamă frații
Și nici când mai primitoare porți nu ne-au deschis Carpații
Un fior imens și tragic îi străbate pân'la cer
Și de-a lung de Vatra Dornii, pân'la Porțile de Fier,
Culmile parcă se-nalță aspre și dojenitoare
Că de n-om porni acuma: ei, Carpații, ar fi în starea
Să se prăbușească singuri în al vremurilor iad,
Peste noi și peste rasa blestemată-a lui Arpad!
Sire, știm că sub coroana de oțel, ce porți pe frunte,
Alte-s gândurile, ce-au pornit, ca să ne-frunte:
Glasul sângelui ce strigă, în suflarea românească,
Nu-i același de sub haina și sub purpura regească.
Și mai știm, că pentru ceasul și avânturile vremii
Pentru fruntea ta albită e prea grea podoaba stemii,
Dar de-ți este Sire, spada ruginită și bătrână,
Dă-o s-o călească-n focul tinereții, altă mână!
De-ai uitat-o Vodă Doamne, pilda marelui Ștefan,
Ce bătrân prindea în mână viforosu-i buzdugan,
Și pune pe plete albe lauri verzi de bărbăție,
Lasă, altora mai tineri, buzduganul tău să-l ție!
Iar de nu Te lasă glasul sângelui ce porți în vine,
Să-ți pui laurii de aur ai victoriei latine,
Spune altora că-i cheme pe viteji din munți și plai
Și cu cinstă să-mplinească visul sfânt al lui Mihai."

Abstract:

In the midst of the World War I, in 1915, in Blaj – a Romanian city which at the time were inside the Austrian-Hungary Empire – a 22-year-old girl named Maria Puia has been multiplying by typewriting and distributed a poem called

“Vrem Ardealul” (“We want Transylvania”) – a powerful political manifesto smuggled into the country. By its lyrics the Romanians were urged to fight the oppressive Hungarian authorities. From the very beginning, thanks to an informant, the Hungarian police discovered and put the girl under surveillance. Eventually arrested, she decided to commit suicide inside her prison cell, hanging herself with her long

girlish hair tails. From her remained a very touching goodbye letter to her mother and dear ones, expressing her will not to betray the others and asking to be interred dressed into her Romanian national costume of “Padureanca” (“The Forest Girl”).

Key words: Transylvania, 1915, poem, political manifesto, Greater Romania.

NOTE

1 Membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România

2 Cf. Ion Străjan, *Evocarea martirei Puia Maria de la Blaj, la Alba Iulia*, în *Dacoromania* nr. 37/2008; Radu Cosmin, *Românii la Budapesta*, culegere de reportaje publ. de Mircea Dogaru, Ed. Fundației Moise Nicoară, Arad, 2007, p. 444-448; Mircea Dogaru, *Moartea Pădurencei. Un mărtișor pentru Maria Ardealului*, în *Lumea*, an X, nr. 6 (110)/2002; ultimul articol cu caracter de popularizare, a fost scris exclusiv pe baza povestirilor localnicilor, deci are aspect de reproducere a unei tradiții orale.

3 Cf. *1918 la români. Documentele Unirii*, ed.coord.și îngrij.de Ștefan Pascu și Ion Popescu-Puțuri, 10 vol., București, 1989; indicii colecției se găsesc în vol. VI și X; numele Maria Puia nu apare în volumele acestei colecții; acad. Cornelia Bodea mi-a comunicat că a intervenit pentru înscrierea numelui Mariei Puia și a eforturilor făcute de aceasta pentru „Marea Unire”, dar cuvintele ei nu au avut ecou pentru redactorii responsabili ai marii colecții de documente.

4 Literatura în acest sens este foarte bogată; de reținut este ultimul volum din lucrarea de sinteză *Istoria românilor*, vol. VII, tom II. *De la independență la Marea Unire (1878-1918)*, coord. Gheorghe Platon, București, 2003, p. 463-533; a se vedea și bibliografia problemei; în acest volum, la 450 este amintit și numele Mariei Puia, ca una dintre eroinele luptei pentru unire, dar din păcate acțiunea ei este neclar prezentată, deoarece autorul subcapitolului, se pare, nu a cunoscut bine faptele.

5 Legea nr. XLIV/7 decembrie 1868 se referea la naționalități: în Regatul maghiar exista o singură națiune, cea maghiară; legea nr.XXXVIII/7 decembrie 1868 se referea la învățământul oficial de stat care se preda numai în limba maghiară (pentru comentarea legilor din punctul de vedere al românilor transilvăneni, v. Șt. Pascu, *Transilvania în lumina datelor geopolitice, istorice și statistice*, Tip. “Lumina” - Miron Roșu, Blaj 1944, p. 353-384).

6 Numele său real era Nicolae Tănăsescu. S-a născut la 6 decembrie 1879 în Craiova, fiul avocatului Ion Tănăsescu și al Elizei Boboiceanu; după ce a absolvit cursurile Facultății de litere și filosofie din București (1899-1904) a predat ca profesor la Gimnaziul Dimitrie Cantemir, la Liceul Sf. Sava din București, la Liceul N. Bălcescu din Brăila, la Liceul Sf. Petru și Pavel din Ploiești, apoi pentru scurte perioade la Constanța, Iași, Vaslui, ocupând ca titular catedre la Slatina, Oradea, Târgoviște, Ploiești; și-a încheiat cariera didactică în calitate de inspector general al învățământului secundar în ministerul Învățământului; în paralel a publicat o serie de poezii și articole, schițe și nuvele în diverse ziare și reviste românești, volume de poezii și proză.

7 Cf. Ziarul „Vrem Ardealul”, nr. 4/11 decembrie 1915,

Galați, p. 1. Textul în întregime este reprodus în finalul acestui articol.

8 Ea provenea dintr-o familie modestă, având patru frați. Unul dintre frați, Ștefan, era mecanic de locomotivă. Acesta din urmă a primit poemul „Vrem Ardealul” în localitatea Predeal, la granița cu România, de la un coleg de-al său. De aici a dus poemul la Blaj, ascuns în carâmbul cizmei și l-a încredințat avocatului român Iuliu Maniu, angajat la Mitropolie.

9 În ziarul „Adevărul”, anul XXIX, nr. 10498 apărut la 2 iunie 1916 în București, în pagina 1 s-a publicat articolul „Procesul cărturarilor români arestați de unguri”, asupra terorii impuse de autoritățile maghiare în acea parte a Transilvaniei aflată sub administrația lor; în articol s-a scris și despre modul în care a fost silită Maria Puia să se sinucidă. La acea dată procesul nu se terminase, nefiind probe împotriva acuzaților, dar se vehicula că vor fi oricum condamnați la moarte.

10 Cf. *Poetul Cosmin în mijlocul nostru*, în „Unirea Poporului”, anul XXIX, nr. 99, Blaj, joi, 15 Maiu 1919, Poporal nr. 16, p. 6.

11 Povestea surorii Mariei Puia a fost relatată către dna. acad. Cornelia Bodea și către mine, într-o vizită întâmplătoare, făcută în orașul Blaj. În acel moment dna.acad., pe care o însoțeam, urmărea să viziteze casa lui Timotei Cipariu și palatul fostului episcop român Ion Inochentie Micu-Klein. Mama lor a murit la vârsta de 81 de ani, în anul 1943, după cum rezultă dintr-un ferpar publicat în ziarul „Unirea Poporului”, în care s-a adus un nou omagiu Mariei Puia (cf. *A murit mama unei eroine*, în „Unirea Poporului”, anul XXV, Blaj, 2 mai 1943, nr. 18, p. 3).

12 Mormântul a fost găsit în anul 2001 datorită eforturilor depuse de Fundația „Alba Iulia 1918 pentru Unitatea și Integritatea României”; datorită ei, s-a deplasat la Blaj col. (r.) Corodeaun Ioan; în Blaj el a descoperit locul în care a fost înhumată Maria Puia, cu ajutorul dnei. Viorica Mihu și a preotului Nicolae Oprean, care a efectuat imediat o slujbă specială care se citește pentru cei ce se sinucid.

13 Col. Gomboș mi-a comunicat că la data de 5 iunie 2008 a fost lansată și o carte scrisă de poetul Ion Mărginean, „*Eroina de la Blaj*”, Editura Altip, Alba Iulia, 2007; cartea a fost patronată de Fundația „Alba Iulia 1918 pentru Unitatea și Integritatea României”; practic, cartea este un act dramatic în 27 de tablouri.

14 Cf. Ziarul „Vrem Ardealul”, loc. cit.

15 Textul original al scrisorii, în limba română, se păstrează în dosarul nr. 1464/1915 din arhiva Secției penale a Tribunalului Alba-Iulia.

16 Publ. în volumul *Satire*, ed. I, Alcalay, București, 1916, ed. II, București, 1919.

Dr. Laurențiu BATIN¹

VALEA VASERULUI ȘI CIMITIRUL MILITAR GERMAN „MIRAJ” DIN MARAMUREȘ

Până în zilele noastre Vișeu și Valea Vaserului păstrează trăsături ce îmbină substanțial o istorie rurală, exprimată magistral într-o arhitectură a lemnului, în culorile vegetale ale țesăturilor și într-un anumit tip de statornicie, cu una citadină și modernă, modelată parțial de eforturile industriale ale țipțerilor, de prezența comercială și financiară a evreilor, de exploatarea lemnului la scară industrială prin localnicii români și ucraineni.

Sosirea trupelor germane în Leordina

Scurt istoric al localității Vișeu și al Văii Vaserului

Orașul Vișeu de Sus, după cei mai mulți istorici, este atestat documentar din data de 2 februarie 1365. Această primă menționare a Vișeului ca localitate a apărut în diploma regelui maghiar Ludovic de Anjou. După alți autori, localitatea este atestată din anul 1549, cu denumirea de „Vișeu Nou” sau „Între Râuri”, fiind situată la confluența celor două râuri, nume întâlnit până la începutul secolului XX.

Evoluția actualului oraș începe după anul 1770, când se înființează la Vișeu un centru forestier cu muncitori – coloniști țipțeri – din Zips, aduși la Vișeu din ordinul Împăratului Iosif al II-lea al Austriei².

Dintr-o scurtă analiză a datelor oferite de manuscrisul lui Francisc Réti, intitulat „Historia Rei Cameralis”³, putem descrie câteva aspecte legate de istoria localităților Vișeu de Sus, de Mijloc și de Jos, și de Valea Vaserului, în special din secolul al XVIII-lea.

Ne propunem să analizăm în acest material, doar aspectele și informațiile cu privire la biserică, desprinse din acest document și care merită confruntate cu altele desprinse din lucrările deja consacrate din istoriografia română. Astfel, la 1600, în Vișeu de Sus au locuit 17 nobili care plăteau o taxă de 50 de dinari. La 1639 este amintit preotul acestei localități

în persoana numitului popa Vlașin⁴ iar la 1680 sunt amintiți Petrică Ionaș și popa Ionaș⁵.

Apoi, numelui râului Vaser apare diferit în cadrul comunității din Vișeu de Sus, pornind inițial de la malul Vaserului, în jurul **bisericii bătrâne**⁶. Dacă ținem seama de faptul că acest râu Vaser, a fost amintit pentru prima oară cu acest nume în Diploma 216 din 1 iunie 1453⁷ (...Kneziatul ambelor Vișae, cu toate folosințele și cu râurile Wasser și Vișeu...), putem constata vechimea ortodocșilor în această zonă a Maramureșului. Trebuie să spunem că deși în germană, cuvântul „vaser” înseamnă „apă”, numele râului nu este legat de etnicii germani, deoarece „țipțerii” au fost colonizați în Vișeu de Sus, abia la sfârșitul secolului al XVIII-lea⁸.

În 1903 este consemnat primul ortodox din această localitate.

Recensământul populației din Vișeu de Sus, efectuat în 1910, consemnează un număr de 3.277 de locuitori care scriau și citeau, iar 3.908 persoane vorbeau ungurește. Majoritatea au fost greco-catolici, evrei izraeliți, reformați⁹ și doar 12 ortodocși¹⁰.

***

În anul 1916 linia frontului s-a aflat pe crestele munților Maramureșului din hotarele comunelor Borșa, Vișeu de Sus, Poienile de sub Munte și Frasin (Yasinia). Frontul a fost menținut pe acest aliniament timp de doi ani și jumătate. În această perioadă frontul a fost vizitat de toate personalitățile de seamă, în frunte cu Regii Carol al IV-lea și Wilhelm al II-lea. Aici a fost planificat un contra-atac în Bucovina pentru a opri ofensiva Brusilov.

Misiunea apărării acestui aliniament al frontului a revenit Regimentului III Vânători german¹¹, ale căror prime trupe au ajuns în Maramureș, în gara Leordina, la data de 25 iulie la ora 12.20, înainte de masă¹². După debarcarea în gara Leordina, trupa a mășăluit pe jos către Russpolyana (Poienile de sub Munte), unde întregul efectiv a fost cazat.

În localitatea Leordina au fost construite mai multe barăci militare pentru adăpostirea trupei. Au mai fost cazate trupe bavareze și în locul numit „Pe Hotară”, între Petrova și Leordina, într-un abator pentru sacrificarea animalelor în locul numit „Răstoci”, iar într-un imobil situat vis-a-vis de actuala școală din Leordina a fost cazată fanfara militară a Regimentului III Vânători german¹³. Un detașament numeros a urcat Valea Vaserului din Vișeu și a intrat în dispozitivul de luptă, pe crestele munților.

Pe teritoriul județului Maramureș au fost înhumați în Primul Război Mondial mai mulți militari germani și austro-

Sicriu coborât din munți cu funicularul

ungari, inclusiv polonezi, care au luptat împotriva trupelor rusești, atât în perioada primei invazii a Maramureșului, petrecută la sfârșitul lunii septembrie-începutul lui octombrie 1914, cât și cei căzuți în Campania din perioada iulie 1916-iulie 1917, pe frontul din Munții Maramureșului, în confruntarea dintre trupele germano-austriece conduse de generalul Richard von Conta și cele rusești conduse de mareșalul Aleksei Brusilov.

În Maramureș au existat și există mai multe astfel de cimitire pe care vom încerca în continuare să le descriem. Ne vom opri atenția asupra celui mai mare cimitir maramureșean din perioada respectivă.

Cimitirul „Miraj” de pe Valea Vaserului

Pentru a nu pierde niciun amănunt din ceea ce a însemnat acest cimitir pentru Valea Vaserului, vom încerca să-l descriem exact așa cum a arătat el în perioada construirii și în anii de după, până la distrugerea lui de către apele revărsate ale Vaserului.

Ca localizare, cimitirul s-a aflat pe Valea Vaserului în amonte, după Făina, la o cotitură a Văii. Acolo unde un versant de munte îngust, împădurit cu brazi, a coborât în **trei terase** în unghiul format de Valea Vaserului și a Mireșului, s-a construit cu mintea și cu mâini de artist un cimitir în adevăratul sens al cuvântului.

Ideea construirii acestui magnific cimitir a aparținut colonelului Richard von Rango¹⁴. Inițial, mormintele lor au fost risipite prin toți Munții Maramureșului, și au fost expuse distrugerii rapide datorită vremii, sălbăticiunilor și a animalelor care pășteau.

Suferința și neliniștea abandonării acestor cruci și morminte izolate aflate în pericol de distrugere, l-au condus spre acest proiect.

Această răspândire a mormintelor prin crestele, văile și vârfurile munților a fost foarte plastic descrisă de autorul Cărții Album, astfel încât merită redat un pasaj din aceasta: „Camarade, ai fost răpit de lângă mine! Câte am petrecut noi împreună! Tu, frate credincios, câte lucruri te-au preocupat în acest timp! Câte griji ți-ai făcut pentru cei dragi de acasă! Te-a înțeles cineva? Cât de viteaz ai fost! Vrem să te înmormântăm cu cinste. Și tu ți-ai lăsat viața în această luptă sângeroasă, aici, în munți sub cerul înalt. Tu ai murit pentru ca noi să trăim mai departe.

Trupul tău va fi înmormântat la umbra brazilor. Camarazii care vor rezista în continuare, privesc spre tine; spre tine privește și dragostea întregului popor german, pentru că cei dragi nu te mai pot vedea. Câte fapte eroice au văzut și pot povesti aceste morminte și pietre împrejmuite cu gard de sârmă ruginită. Acum, acest erou se odihnește în țărână.

Ce spui tu, bătrâne copac, la umbra căruia ne-am așezat camaradul? Așa cum ești tu, înalt, viguros și rezistent este puterea germană. Voios, precum apele repezi, ce curg la vale, atât de neobosit și proaspăt este spiritul german. Valurile saltă jucăuș peste lespezi în mișcări de dans cu reflexe argintii în lumina soarelui”¹⁵.

Colonelul Richard von Rango, însoțit de locotenentul Kruger, adjutant al Regimentului și de către doctorul Regimentului Fiedler, au plecat cu toții să identifice un loc pentru acest cimitir. L-a găsit la ieșirea din Valea Miraj, sub vârful Toroiaga, o zonă cu dealuri line și păduri seculare.

Pe data de 4 februarie 1917, a fost necesar doar un impuls din partea comandantului Regimentului, pentru a găsi în Regiment forțele necesare pentru executarea acestui plan. La 10 februarie 1917, s-a început construirea cimitirului. Pământul a fost înghețat și acoperit cu zăpadă de o jumătate

Vânător german sculptat

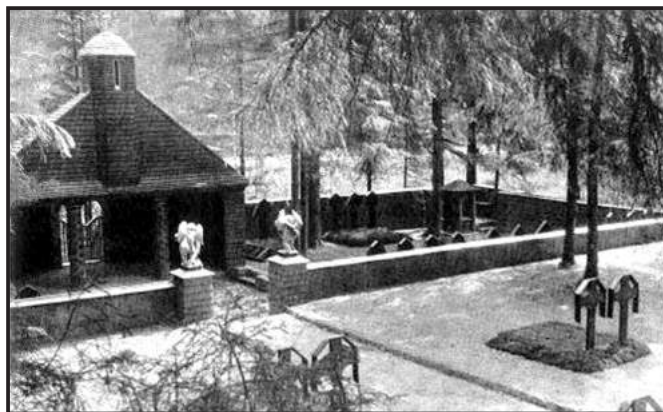
de metru. În aceste condiții s-a netezit solul. Oamenii și-au încălzit mâinile la foc ca să nu înghețe. Nimeni nu s-a plâns și toți au muncit cu sârguință¹⁶.

Locotenentul-arhitect **Bruno Biehler**¹⁷ a făcut planurile. L-au ajutat sculptorul Wilhelm Math din Oberstdorf, pictorul caporal Hermann Maler Grosselfinger din Hinde-lang, precum și alte ajutoare din Regiment, meșteri capabili, care au reușit să pună în aplicare planurile sale¹⁸. Math a confecționat unelte primitive, deoarece i-au lipsit toate uneltele artistice. Prin mijloace simple a cioplit, a modelat din lemnul carpatic personaje puternice, adevărate. Grosselfinger a pictat în mod armonios cruci și coloane. Stâlpii au fost ciopliți manual, iar grinzile tăiate la gater. În Regiment au fost tăiate scânduri pentru cimitir.

Lt. Walter Schwarz și sergentul major Otto Bauriedl au pictat minunile și culorile statuetelor la locuri de onoare și au dăruit imagini vii pentru dosar. Locotenentul Bruno Biehler și sergentul major Karl Rubartsch au prezentat proiectul lucrării cu schițe artistice¹⁹.

Pentru început au trebuit rezolvate două probleme: trecerea peste Vaser, astfel încât apele învolburate de ploii să nu blocheze intrarea în cimitir, și tăierea pădurii pentru amplasarea rândurilor de gropi.

Peste apa râului Vaser a fost construit, sub îndrumarea unui sergent major austriac de stat major, un pod din lemn²⁰, arcuit maiestuos, pe care s-a înălțat vânătorul Math cu o statură puternică. Doi cerbi, așezați pe două postamente înalte, au flancat intrarea pe pod, pe a cărei creastă a stat de

Capela din cimitir

santinela un vânător german în poziție impunătoare și cu cască de oțel, cu privirea îndreptată în depărtare unde, peste vârful brazilor, s-a zărit vârful Coman. Coarnele cerbului au fost simbolul **Karpatenkörps** și inclusiv a Regimentului III Vânători.

Podul a reprezentat intrarea în cimitirul din Carpați al Regimentului III Vânători și a condus vizitatorul spre capela de mântuire care a fost construită în forme simple și frumoase și la ai cărei stâlpi au putut fi îmbrățișate câteva clipe de bucurie²¹.

În frigul tăios al iernii, ferțiți de vânt, doar cu ajutorul unor foi de cort, ajutându-se de unelte primitive pe care și le-a meșterit chiar el, Math a creat figuri minunate: Cristos pe cruce, Vânătorul și Cerbii pentru punte și o multitudine de îngeri. La gater s-au realizat bărnele, scândurile și cornii, iar în altă parte s-au tăiat miile de șindrile de lemn.

Cuvântul și imaginea n-au putut reda adevărata vrajă a acestei creații. Cine a dorit să simtă vraja acestui loc, a trebuit să meargă în Valea Vaserului, să îngenuncheze la picioarele coloanei cu **Fecioara Maria**, la un ceas de reculegere și visare. Atunci ar fi putut afla sensul vieții și al morții și ar fi putut înțelege vechea vorbă soldățească: „Moartea pe câmpul de luptă este cea mai frumoasă moarte”²².

O stea norocoasă a vegheat asupra acestei lucrări, a răspândit iubire camaraderească și a permis terminarea acesteia, înainte ca Regimentul să părăsească pentru totdeauna poziția sa.

Au fost îngropați²³ în acest cimitir, de către mâini credincioase de camarazi, pentru ultima lor odihnă un număr de **105 soldați viteji**²⁴ dintre care: doi ofițeri, trei oberjaeger, 75 de vânători ai Regimentului III Vânători, patru subofițeri, șase infanteriști ai Regimentului VI Infanterie Rezervă bavareză, un ulan de la 2/Ulani I, un subofițer, un trăgător de la Detașamentul 239 Mitraliere, trei canonieri de la Detașamentul 4 Tunuri Montane, un ofițer de la Compania a 10-a Aruncătoare de Mine, un milițian/Landsturmmann de la Batalionul VIII Infanterie Landsturm, patru camarazi din armata austro-ungară și patru ruși²⁵.

În perioada în care s-a desfășurat războiul din zona Macârlău, din 22 octombrie 1916 până în 25 iulie 1917, pierderile sângeroase ale Regimentului au însumat doi ofițeri și 53 de oameni. Ofițerii au fost locotenentul Schnellrieder, comandantul Companiei a 13-a din 1 martie 1917, ca și ofițer de schimb la Regimentul 50 Infanterie k.u.k. care a **căzut la datorie pe 11 martie 1917**, precum și locotenentul rezervist Boehm, de la Compania a 2-a, **căzut pe 19 martie 1917**

Iisus răstignit pe cruce

Monumentul Batalionului I

din cauza unei răni grave la cap, primite în timpul aruncării unei grenade de mână²⁶.

Ca și răniți, Regimentul a numărat în acea perioadă 500 de oameni. Pierderile totale de bolnavi în perioada războiului din Munții Maramureșului au fost de nouă ofițeri și 736 soldați dintre care s-au întors patru ofițeri și 496 soldați, majoritatea vindecați după scurt timp și întorși pe front.

Pe **25 iulie 1917** s-a inaugurat oficial cimitirul în prezența generalului-locotenent Richard von Conta.

A fost o zi strălucitoare de vară, cerul s-a arcuit fără nori peste văi și munți, natura a zâmbit în toate culorile pământului iar roșul și albastrul îmbrăcămintei **Fecioarei Maria** s-a zărit minunat peste vârfurile brazilor.

Reprezentanții Batalioanelor și Formațiunilor k.u.k. au fost prezenți. În sunetele vechii rugăciuni soldățești: „Tată (Dumnezeule), eu te chem! În urlete mă înconjoară aburul luptei”, cei prezenți au călcat peste punte, ajungând la capela de sfințire și la cimitir.

Aceștia au urcat pe trei terase. Scăldate în lumina de vară și împodobite cu cruci acoperite au stat rândurile de morminte. Peste tot a fost viață și culoare. Ochii s-au odihnit pe formele nobile ale memorialelor celor patru Batalioane, care au vestit numele tuturor celor care și-au sacrificat în Carpați viața pentru țara și poporul lor.

Deasupra acestor terase s-a aflat mormântul unui general german, străjuit de Madona cu pruncul în brațe, sculptată într-un brad imens, cu Iisus Cristos răstignit. Rămășițele pământești ale generalului au fost transportate în anul 1920 în Germania²⁷.

De jur împrejur, barierele din lemn acoperite cu șindrilă au fost întrerupte de postamente cu îngerași. Deasupra tuturor, înălțător și sublim, a stat **Mântuitorul pe Cruce**.

Monumentul Batalionului II

Unul după altul, preoții Grupei von Rango, **Meder și Vogelmann**, au sfințit mormintele și cimitirul, după care a urmat o scurtă mulțumire adresată de către Comandantul Regimentului tuturor celor cărora le-a fost datorată această bijuterie.

La sfârșit, a urmat o binecuvântare în sunetul clopotelor micii capele, s-a cântat cântecul „Am avut un camarad!” și s-au tras trei salve de onoare, care și-au trimis ecoul peste munți²⁸.

Iată cum a fost descrisă de către autorul Cărții Album „**Cimitirul din pădure al Regimentului III Vânători din Carpați, aproape de Macârlău la Sighetu Marmăției**” evenimentul inaugurării cimitirului Miraj:

„Emoționați intrăm. Înăuntru se află cruci ale celor căzuți. Ei par masivi și puternici. Numele celor morți sunt însoțite de coroane roșii și albastre.

Acoperișurile netede ale crucilor parcă spun despre destinul celor căzuți care au murit de mult: îngeri înaripați veghează pe pereții despărțitori. Peste cimitir se ridică crucea ca o consolare (mângâiere), dragostea miloasă. Ca bunătate curată plutește imaginea Maicii Domnului, pe stâlpul dintre ramuri. Aceste două lucrări sunt creațiile deosebite ale lui Math. Pițigoiul cântă despre piscuri în toată splendoarea și cântă în toată suferința urcată odată cu decesul celor valeroși.

Monument funerar cu numele celor căzuți pe frontul din Maramureș

Batalionul le-a consacrat celor căzuți morminte. Acestea la primele două Batalioane sunt simple și sobre. Floarea de colț și leul sunt simboluri puternice. Batalioanele III și IV au forme libere. Unu este acoperit în formă de cochilie, se înalță subțire; de culoare roșie, visător stă călăit la marginea cimitirului²⁹.

Pictorii care au aparținut Regimentului III Vânători, vice-caporalul Otto Bauriedl și locotenentul rezervist Walther Schwarz, precum și fotografii Karl Rubartsch au imortalizat apoi cimitirul în toate amănuntele sale minunate. A luat ființă o mapă a cimitirului, ca amintire nepieritoare a timpului petrecut în Carpați de vânătorii Regimentului III³⁰.

Azi cimitirul nu mai există, rămășițele de suprafață sunt foarte puține, dat fiind faptul că au fost construite din lemn de rășinoase. Câteva morminte au fost măturate de apele învolburate ale Vaserului în 1929, iar altele au fost mutate în cimitirul romano-catolic de pe Poduri din localitatea Vișeu de Sus. Cu toate acestea, acolo la Miraj mai există morminte.

Se zice că statuia de lemn a vânătorului Math a fost adăpostită în capela de la Făina de unde i s-a pierdut urma.

În anul 1930, generalul maior von Rango a vizitat Valea

Vaserului. Cu această ocazie, el a mulțumit „comandantului și ofițerilor Batalionului III Grăniceri din Sighetu Marmăției, care are și o filială în Vișeu de Sus”, pentru că „ei i-au ordonat soldaților să protejeze mormintele de pe creasta muntelui și au făcut posibilă pentru rudele celor decedați, vizitarea acestor morminte, într-un mod binevoitor, căci fără un permis special, în scris, nimeni nu ar fi avut voie să pătrundă în acest ținut muntos de graniță”³¹.

Conform unor documente, în afara celor 105 morminte din cimitirul Miraj, pe Munții Maramureșului, prin Văile Vaserului, ar mai exista încă aproximativ 400 de morminte doar ale vânătorilor germani³².

Avem și o scurtă descriere a cimitirului din anul 1930, realizată de părintele profesor Ion Bârlea din Berbești, județul Maramureș, în ziarul *Gazeta Maramureșeană*, cu ocazia efectuării unei excursii pe Valea Vaserului cu o clasă de copii. Descrierea cimitirului menționează următoarele: „La jumătatea drumului dintre Făina și Macârlău este cimetierul german, de cea parte a râului, care avea legătura printr-un pod care a fost distrus de potopul apelor. Trecerea se face pe niște bârne puse în loc de punte. Cimetierul german este îngrădit frumos. În față un fel de capelă cu un clopot. În lăuntrul unei statuie de lemn reprezentând un soldat german îmbrăcat de război. Doi îngeri la intrare și cruci la capul fiecărui mormânt. Pe niște table zugrăvite anume celor decedați. La o parte mai ridicată, niște morminte mai bine îngrijite și cu cruce o parte de metal emailată cu inscripția **Hierruht Theebald Boehmstd. Med. U. 3 jägr. Reg. 2 comp.geb. am 1 Mai 1895 u. Braunstein gest u. 18 Martie 1917.** La altă parte: **2 Batalionjägr Regiment 3.**

Înmormântare

Ar fi de dorit ca să îngrijească mai bine aceste morminte,

Cimitirul în care au fost reîngropați soldații germani

căci cel decedat nu mai contează ca dușman”³³.

Într-un articol din presa anului 1933, a apărut menționat faptul că fetele din Maramureș au împodobit cu flori mormintele nemților căzuți în război. Iată, pe scurt, conținutul aceluia articol:

„Părăsind Lutoasa coborâm pe lângă un cimitir militar. Aici dorm somnul lor de vecie niște bavarezi și în fiecare an la Sfânta Maria fetele de pe Lutoasa fac un pelerinaj la aceste morminte părăsite și uitate, împodobindu-le cu flori. Și acum mormintele sunt presărate cu flori proaspete, căci ieri a fost Sfânta Maria, și, româncele din Maramureș, mulgătoarele de la lăptărie, au bocit cu glas duios pe soldații germani pe cari nu i-au văzut și cari au murit pentru o cauză ce nu o înțeleg. Florile, ele le-au adunat și le-au depus pe aceste morminte ale unor oameni străini de neamul și limba lor.

Calea ce ne duce în vale și ea construită de nemți ne ajută ca în 3 ore să ajungem la drumul din Valea Vaserului care ducea din Vișeu la Făina și Macârlău”³⁴.

În data de 25 iulie 2011, pe locul cimitirului Miraj a fost ridicată și sfințită de către preoții ortodocși din zonă conduși de părintele protopop Grigore Andreica, o troiță maramureșeană, cu scop de cinstire a eroilor de odinioară, indiferent de etnie și de scopul lor pe Valea Vaserului.

VASER VALLEY AND THE GERMAN MILITARY CEMETERY “MIRAJ” FROM MARAMUREȘ

The article presents a short history of Vișeu locality and dates about Vaser Valley and the cemetery “Miraj”. On July 25, 2011 where the cemetery “Miraj” was placed there was located a triptych in the memory of the heroes that lost their life in combat.

Keywords: Vișeu, Vaser Valley, Maramureș, First World War, cemetery

NOTE

1 Poliția de Frontieră Maramureș.

2 Livia Ardelean, dr., *Câteva contribuții la studiul populației celor 3 Vișee în secolele XIV-XX*, în „Âmbele Vișae”, vol. al V-lea, Editura Eurotip, Baia Mare, 2013, p. 29.

3 Documentul se află spre păstrare la S.J.A.N. Cluj, în colecția de documente și manuscrise, nr. 11-16.

4 S.J.A.N. Maramureș, *Protocoalele Congregației nobiliare*, nr. 2/1639.

5 Tit Bud, *Date istorice despre protopopiatele, parohiile și mănăstirile române din Maramureș*, Editura Tipografiei

Diecezane, Gherla, 1911, p. 81.

6 Este vorba de prima biserică din Vișeu de Sus, construită de către primii locuitori vișeuani români (Biserica Ortodoxă „Buna Vestire”).

7 Mihalyi de Apșa Ioan, *Diplome maramureșene din secolele XIV-XV*, Tipografia lui Mayer și Berger, Sighet, 1900, p. 367.

8 Iacob Andreica, inginer, Ștefan Andreica, *Din istoria Văii Vaserului*, Editura Ceconi, Repedea, 2012, p. 9.

9 Studia Censualia Transsilvanica, Editura Staff, p. 400.

10 Marian Nicolae Tomi, *Maramureșul de ieri până azi*, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2008, p. 209.

11 Ibidem.

12 Regimentul a fost îmbarcat pe 20 iulie 1916 și până în 25 iulie, când a ajuns la destinație, a fost transportat pe calea ferată, pe itinerariul: Kreuznach, Frankfurt a. M., Bebra, Leipzig, Dresden, Görlitz, Breslau, Oppeln, Oderberg, Jabunklau, Szolnok, Debreczen, Hust, Maramaros-Sziget, Leordina.

13 Alexandru Leordean, *Leordina - un sat în fața lumii*, Editura Echim, 2006, p. 26.

14 Albumul „Cimitirul din pădure al Regimentului III Vânători din Carpați, aproape de Macârlău la Sighetu Marmăției”, München, 1918, p. 5.

15 Ibidem, p. 4.

16 Ibidem, p. 7.

17 A fost comandantul Coloanei IV Mitraliere, arhitect de meserie. A fost născut în Freiburg, în Pădurea Neagră, unde a avut ocazia să admire minunile naturii, să-și însușească arta de înaltă clasă. Münchenul l-a dezvoltat, l-a format și astfel a putut să devină creatorul acestui monument unic.

18 Ralf von Rango, general maior a. D., *Das Jäger Regiment Nr. 3*, Verlag Oldenburg i. O, Berlin, 1929 (*Regimentul III Vânători*, După jurnalele oficiale și rapoartele combatanților, prelucrate de către Ralf von Rango, general maior în retragere, în război comandant al Regimentului, cu 3 hărți, 23 schițe de bătălii, 223 poze, înființat în 1833, tipărit și editat la Tipografia și Editura Anton Dreselly, urmaș a lui Max Probst, societate cu răspundere limitată, München 2 S.O., str. Hans Sachs 12, Carl Bruckner - Compania 3), p. 252.

19 Albumul „Cimitirul din pădure al Regimentului III Vânători din Carpați, aproape de Macârlău la Sighetu Marmăției”, München, 1918, p. 5. A se vedea și Ralf von Rango, general maior a. D., *op. cit.*, p. 254.

20 Sub conducerea și cu ajutorul sapeureilor (săpătorilor) k.u.k. s-au bătut un mare număr de trunchiuri groase și lungi de copaci în albia apei, ceea ce a reprezentat o muncă grea care a durat până la sfârșitul lunii martie, deoarece

albia era stâncoasă, iar instrumentele de ridicare și de batere trebuiau să și le construiască singuri. Tot așa de anevoioasă a fost și amenajarea celor trei terase ale cimitirului.

21 Albumul „Cimitirul din pădure al Regimentului III Vânători din Carpați, aproape de Macârlău la Sighetu Marmăției”, München, 1918, p. 7.

22 Ralf von Rango, general maior a. D., *op. cit.*, p. 254.

23 Prima înmormântare a avut loc în seara zilei de 20 februarie 1917.

24 http://www.weltkriegsopfer.de/grabsuche/soldatenliste.php?cid=FriedList&s_land=20

25 Ralf von Rango, general maior a. D., *op. cit.*, p. 254.

26 Ibidem, p. 255.

27 Vasile Coman, *Scurt istoric și perspective, în concepția operatorului turistic S.C. C.F.F. Vișeu de Sus*, în „Âmbele Vișae”, vol. al IV-lea, p. 113.

28 Ralf von Rango, general maior a. D., *op. cit.*, p. 255.

29 Albumul „Cimitirul din pădure al Regimentului III Vânători din Carpați, aproape de Macârlău la Sighetu Marmăției”, München, 1918, p. 9.

30 Ralf von Rango, general maior a. D., *op. cit.*, p. 255.

31 C.f. Arhivele Militare Române, Fond Jurnalul de operații (Registrul istoric) al Regimentului 4 Grăniceri, ds. 1168-1, f. 118-118v – în anul 1930, Batalionul I Grăniceri Sighet, trecut recent în subordinea Regimentului 4 Grăniceri, l-a avut ca și comandant pe maiorul Alexandrescu Ioan. Acest Batalion a avut subordonată Compania I Grăniceri Valea Vișeuului comandată de căpitanul Constantinescu Gheorghe, cu trei plutoane de Grăniceri. Plutonul 1 Făina comandat de plutonierul major Popescu Nicolae, a asigurat paza frontierei pe Valea Vaserului.

32 Iacob Andreica, inginer, Ștefan Andreica, *Din istoria Văii Vaserului*, Editura Ceconi, Repedea, 2012, p. 34.

33 Ion Bârlea, *Note de călătorie. Sighet - Macârlău: 14-16 iunie 1930*, în „Gazeta Maramureșeană”, Anul XI-lea, Nr. 25, Sighet, 19 iunie 1930, p. 2.

34 Ziarul „Astra”, Anul III, Sighet, 20 ianuarie 1933, nr. 4, p. 3.

Colonel (r) Remus MACOVEI¹

SĂRBĂTORIREA ZILEI EROILOR ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

La 20 aprilie 1920, Guvernul României, prin Decretul-lege nr. 1693, a stabilit, la propunerile Bisericii Ortodoxe Române și ale Ministerului de Război, ca în fiecare an Ziua Eroilor să se sărbătorească în ziua când se sărbătorește Înălțarea Domnului Iisus Hristos la ceruri.

„Societatea Mormintele Eroilor Căzuți în Război”, înființată prin Decretul nr. 4106 din 12 septembrie 1919² era condusă de un Comitet Central format din: miniștrii de război, interne, domenii, culte, lucrări publice, ministrul muncii și ocrotirii sociale, șeful Marelui Stat Major al Armatei, comandantul Corpului Jandarmiei Rurale, comandantul Corpului Grănicerilor, Secretarul General al Ministerului de Război și un profesor universitar ales de colegii săi. Comitetul Central era împuternicit să întocmească proiectul programului pentru sărbătorirea Zilei Eroilor care era trimis spre aprobarea Consiliului de Miniștri. După obținerea aprobării, Comitetul Central al „Societății Mormintele Eroilor Căzuți în Război”, transmitea acest program Prefecturilor, care la rândul lor îl transmiteau tuturor comunelor din subordine spre executare întocmai. Prezint în continuare documentul „Programul și Directivele pentru sărbătorirea Zilei Eroilor, Înălțarea Domnului – la 2 iunie 1927”. Menționez că acest program este valabil pentru provincie.

„Ziua Eroilor căzuți pentru Patrie, care se serbează la Ziua Înălțării, fiind declarată zi națională, trebuie să pătrundă în conștiința întregului Românism, ca fiind expresia cea mai desăvârșită a sufletului nostru național.

Ziua Eroilor va fi serbată în tot cuprinsul Țării cu o deosebită solemnitate. Programul va cuprinde trei părți:

- a) Procesiunea religioasă, care se va oficia dimineața;
- b) Sărbătoarea culturală, care se va organiza după amiaza și seara;
- c) Distribuirea cocardei-insigne a Societății Mormintele Eroilor Căzuți în Război, în tot cursul zilei.

În Ziua Eroilor instituțiile publice și particulare nu lucrează, prăvăliile sunt închise, comuna va fi pavoazăată. Directivele generale, care sunt de dorit a fi urmate în întregime, sunt cele

de mai jos.

A. Procesiunea religioasă

La procesiunea, care va începe între orele 9 -10 dimineața din punctul sau punctele ce se vor alege la timp de către comitetul organizator, vor lua parte:

1. Reprezentanții autorităților civile și militare
2. Armata hotărâtă de Comandantul Garnizoanei

respective

3. Corpul funcționarilor publici

4. Autoritățile bisericești cu întregul cler în odăjdii

5. Corpul profesoral universitar

6. Magistratura, Baroul

7. Societățile corale și culturale

8. Liceele și toate școlile secundare de Stat sau particulare, fără diferență de confesiune sau naționalitate, cu toți profesorii respectivi

9. Societățile de veterani, invalizi și văduve de război, foști luptători, etc., cu drapelele și toți membrii

10. Toate societățile și comunitățile de orice fel, cu toți membri, având steagul societății și insignele lor

11. O delegație a instituțiilor particulare de cultură și economice

12. Toate corporațiile și societățile de meseriași aflate în localitate

Ordinea adunării pe piețele indicate și a încolonării procesiunii va fi

fixată în prealabil de către comitetul organizator.

Festivitatea va începe prin intonarea „Imnului Regal” de către corurile școlare și muzicile militare.

Te-Deumul se va oficia pe piața de adunare de către întregul cler. Pomenirea eroilor căzuți se va face în mod cu totul festiv, citindu-se la rugăciunea ocazională un text special pentru eroi. Răspunsurile la Sf. Liturghie se vor da de către cele mai bune coruri din localitate sau unul anume format pentru asemenea ocazii. După Te-Deum, va urma procesiunea, formându-se convoiul după un plan stabilit de autoritățile locale.

Pe tot parcursul drumului, fanfarele și corurile vor intona imnuri patriotice și religioase. Se impune prezența cât mai multor drapele, fiind recomandat ca fiecare clasă a fiecărei școli

Patriarhul Miron Cristea

să aibă drapelul ei. Marșurile ce se vor cânta, trebuie să aibă un caracter de entuziasm, „Ziua Eroilor” simbolizând ziua reîntregirii Neamului și eroismul ostășesc.

Sosind procesiunea la cimitire, în fața mormintelor după o scurtă slujbă religioasă, vor lua cuvântul un reprezentant al instituțiilor de cultură și un ofițer, desemnați de Comitetul Organizator. Va răspunde cel mai înalt în grad reprezentant al bisericii.

Se vor da onorurile militare.

Sărbătorind amintirea eroilor, osebît de pietatea ce datorăm rămășițelor lor pămîntești, le sărbătorim spiritul nemuritor ca și frumusețea morală și idealismul lor. Sunt sărbătoriți în această zi, toți eroii neamului românesc, din vremuri străbune și până în timpul nostru, precum și toți eroii căzuți pe teritoriul statului nostru, fără deosebire de naționalitate și de confesiune.

Pentru a se înțelege caracterul adevărat al acestei serbări simbolice, vor fi invitate să participe la această sărbătoare toate autoritățile române și străine, toate instituțiile și societățile de cultură și profesionale, cât și toată populațiunea, fără deosebire de naționalitate sau confesiune.

Serbarea se va urma după programul oficial, care se va adapta în fiecare localitate împrejurările de acolo. Acest program va fi stabilit, de comun acord de către toate autoritățile locale și reprezentanții instituțiilor culturale.

Toate cimitirele de eroi, fără deosebire de confesiune sau naționalitate, vor fi cât mai frumos împodobite, cu concursul tuturor autorităților, făcându-se apel și la comunitățile respective, etc.

Procesiunile se vor împărți astfel, ca să meargă la aceste cimitire cu același număr de școli și detașamente de trupă, coruri, muzici, etc, și se vor depune flori la toate mormintele, fără nicio deosebire. Acolo se va oficia de reprezentanții religioși respectivi un parastas de pomenire după cum va fi cazul. Faptul că în acea localitate nu există morminte de eroi naționali, nu constituie o piedică pentru ca sărbătorirea Zilei Eroilor să fie cât mai strălucită și să se facă.

Populațiunea de confesiune sau naționalitate deosebită nu trebuie să vadă în această sărbătoare marea o manifestare de șovinism românesc, ci mai mult un prilej de apropiere între toți cetățenii români pentru consolidarea Statului, precum și o dovadă a năzuințelor spirituale și umanitare ale poporului român.

În cuvântările, ce se vor rosti, se va căuta să nu se atingă suferințele populațiunile locale.

În acest scop sufletul românesc va fi glorificat pentru virtuțile mari, pe care le-a avut întotdeauna fără a se micșora nimic din calitățile pe care le-au avut neamurile, cu care noi am fost în luptă, fapt care le dă dreptul la considerația noastră. De asemenea se va arăta că împlinirea idealului românesc este opera Providenței și că armata noastră a fost numai brațul, care a îndeplinit ceea ce Dumnezeu a orânduit din ceruri, iar unirea Românilor are prin natura ei caracterul statornic al eternității, ca orice operă care poartă în ea voința lui Dumnezeu.

Trebuie menținut acest caracter larg și creștinesc al Zilei Eroilor, caracter care corespunde și spiritului tratatelor de pace, referitor la îngrijirea tuturor mormintelor, situate pe teritoriile Statelor foste beligerante, fără deosebire de naționalitate sau confesiune.

B. Sărbătoarea culturală

După amiaza și seara, la toate teatrele vor avea loc, pe cât posibil, festivaluri cu caracter patriotic, organizate de instituțiile oficiale și particulare de cultură, care se oferă, sau sunt solicitate în acest scop.

Comitetul de organizare va anunța la timp publicului, prin afișaj general, programul acestor festivaluri deosebit de afișajul special, pe care-l pot face instituțiile respective.

Dacă unele instituții de Stat, sau particulare, vor pune taxe de intrare la aceste festivaluri, aceste încasări se vor utiliza, pe cât posibil, pentru cultul eroilor în localitatea respectivă.

Muzicile militare vor fi împărțite în diferite piețe pentru a cânta.

Seara se va organiza prin îngrijirea Comendurii Pieții retragerea cu torțe.

C. Distribuirea cocardei insigne a Societății Mormintele Eroilor – Comitetul Central

Comitetul Central a luat dispozițiunea ca, începând cu anul 1926, în fiecare an de Ziua

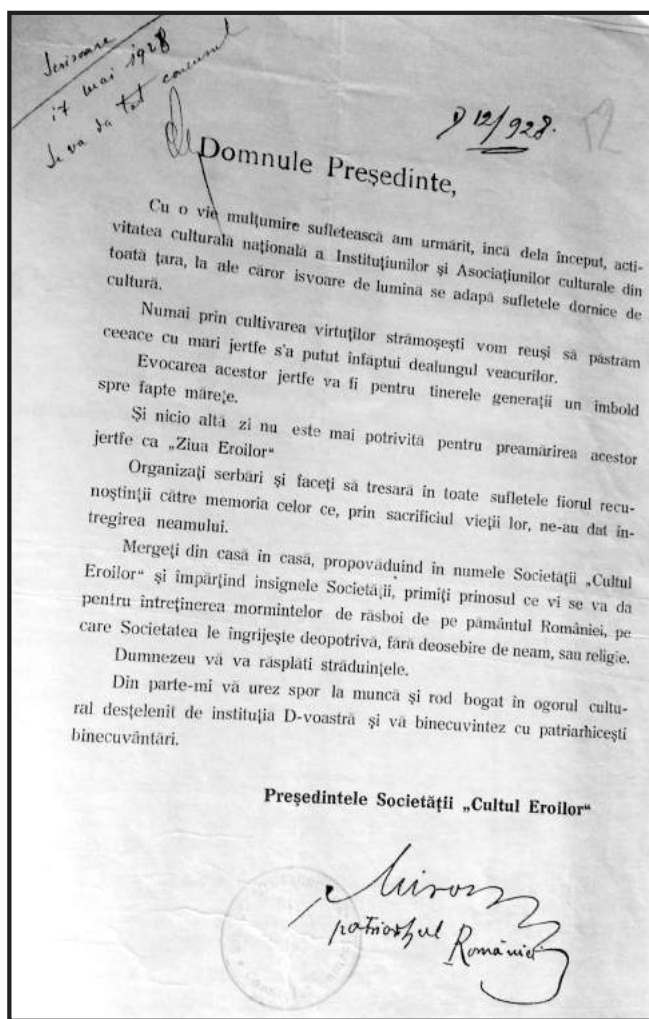
Eroilor să se distribuie o cocardă-insignă a Societății, în toate comunele urbane și rurale ale țării, pentru mărirea fondului necesar organizării cimitirelor de onoare și centralizării mormintelor de eroi răspândite încă pe meleagurile țării.

Distribuția insignei se va face în tot cursul Zilei Eroilor (Înălțarea Domnului).

Organele de distribuție vor fi în comunele rurale: preotul, învățătorii, primarul și jandarmul, iar în comunele urbane: garnizoana (acolo unde există), iar acolo unde nu sunt garnizoane, primăriile respective.

Prețul de distribuție va fi:

- La comune rurale – 2 (doi) lei bucată
- La comune urbane se va întrebuița modalitatea chetelor obișnuite, în casete sigilate, donând fiecare cât va

crede.

Confecționarea și expedierea cocardelor

Cocardele-insigne se confecționează de către Societatea Mormintele Eroilor și se expediază din vreme, pentru comunele rurale, posturile de jandarmi, prin companiile de jandarmi, iar pentru cele urbane, garnizoanelor. Acolo unde nu sunt garnizoane insignele se vor trimite direct primăriilor respective.

Rezultatul distribuției se va consemna într-un proces verbal, încheiat în triplu exemplar, în care se vor specifica sumele rezultate, numărul cocardelor distribuite și al celor rămase.

Acest proces verbal se va închei și semna, în comunele rurale de către primar, preot, învățător și jandarmi, iar la orașe, de către reprezentanții prefecturii, Garnizoanei, Primăriei și Poliției. Un exemplar va rămâne la Prefectură (comune urbane) sau la Primărie (comune rurale și urbane nereședințe), iar două exemplare se vor înainta Societății Mormintele Eroilor – Comitetul Central (Palatul Patriarhiei, București).

Toate sumele în bani obținute în comunele rurale vor fi expediate Societății Mormintele Eroilor, prin Companiile de Jandarmi, iar cele colectate în orașe vor fi depuse la garnizoane, care le vor expedia de asemenea Societății.

Din sumele astfel colectate se va forma un fond la Comitetul Central, din care se vor ajuta comitetele din țară în raport cu urgența nevoilor locale³.

Președintele executiv al Societății Cultul Eroilor, Miron Cristea, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, la 17 mai 1928, adresează următoarea scrisoare Comitetului Executiv, îndemnând la asigurarea unui cadru cât mai adecvat, la nivelul întregii țări, pentru sărbătorirea Zilei Eroilor:

„Cu o vie mulțumire sufletească am urmărit, încă de la început, activitatea culturală națională a Instituțiilor și Asociațiilor culturale din toată țara, la ale căror izvoare de lumină se adapă sufletele dornice de cultură.

Numai prin cultivarea virtuților strămoșești vom reuși să păstrăm ceea ce cu mari jertfe s-a putut înfăptui de-a lungul veacurilor.

Evocarea acestor jertfe va fi pentru tinerele generații un imbold spre fapte mărețe.

Și nicio altă zi nu este mai potrivită pentru preamărirea acestor jertfe ca Ziua Eroilor.

Organizați serbări și faceți să tresară în toate sufletele fiorul recunoștinței către memoria celor ce, prin sacrificiul vieții lor, ne-au dat întregirea neamului.

Mergeți din casă în casă, propovăduind în numele Societății Cultul Eroilor și împărțind insigna Societății, primiți prinosul ce vi se va da pentru întreținerea mormintelor de război de pe pământul României, pe care Societatea le îngrijește deopotrivă, fără deosebire de neam sau religie.

Dumnezeu vă va răsplăti străduințele.

Din parte-mi vă urez spor la muncă și rod bogat în ogorul cultural deștelenit de instituția dumneavoastră și vă binecuvântează cu patriarhicești binecuvântări⁴.

Aceste două documente scot în evidență modul în care Biserica Ortodoxă Română și conducătorii Armatei Române au reușit, în perioada interbelică, să asigure o pomenire creștinească a celor căzuți pentru idealul sfânt al reîntregirii neamului, prin implicarea tuturor instituțiilor, asociațiilor și tinerei generații.

Nu ar fi lipsit de importanță dacă actualii guvernanți ar urma exemplul acestor înaintași în domeniul atât de sensibil al respectului datorat eroilor care și-au jertfit viața pentru neam, țară și credință.

THE HEROES' DAY CELEBRATION IN INTERWAR PERIOD

The article presents two documents regarding the program for celebration de Heroes' Day on June 2, 1927 and the letter of patriarch Miron Cristea from May 17, 1928 for assuring a proper frame to honour the memory of the ones who fought for our country.

Keywords: Heroes' Day, patriarch Miron Cristea, Romanian Orthodox Church, ideal, respect

NOTE

1 Președintele Filialei Constanța a Asociației Naționale „Cultul Eroilor”.

2 Societatea și-a desfășurat activitatea sub această denumire până la 31 mai 1927, când și-a schimbat denumirea în Societatea „Cultul Eroilor”.

3 Arhivele Naționale Constanța, Fond Primăria Hârșova, dosar nr. crt. 174, f. 135.

4 Ibidem, dosar nr. crt. 186, f. 52.

†Dr. EMILIAN LOVIȘTEANUL

Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Râmnicului

MONAHISMUL CREȘTIN DIN MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Trecerea în revistă a trupelor (<http://fototecaortodoxiei.ro/497>)

Neutralitatea României timp de doi ani, intrarea țării noastre în război la 14-15 august 1916, pierderea de importante teritorii în primele luni de război și retragerea autorităților statului în Moldova, transportarea Tezaurului la Moscova, iar în cele din urmă realizarea Marii Uniri sunt momentele principale ale anilor 1914-1919. Se împlinesc așadar, anul acesta, 2016, o sută de ani de la intrarea României în Primul Război Mondial.

Acțiunile întreprinse de conducerea și Armata Română în Primul Război Mondial au fost susținute de Biserica Ortodoxă Română Autocefală, fiind o necesitate istorică a evoluției sociale. De aceea, în câteva rânduri voi prezenta implicarea mănăstirilor și monahilor în sprijinul Armatei Române pe parcursul desfășurării primei conflagrații mondiale.

Ierarhii, clericii și monahii Bisericii noastre au acționat conform intereselor poporului român implicându-se în realizarea obiectivelor dorite.

Arhiepiscopia Iașilor, păstorită la acea vreme de mitropolitul Pimen Georgescu al Moldovei și Sucevei, a fost implicată în mod direct prin slujitorii săi în tot timpul desfășurării Războiului de Reîntregire a Neamului (1916-1919).

În preajma Primului Război Mondial, Mitropolia Moldovei, păstorită de mitropolitul Pimen (1909-1934), avea în componență: Arhiepiscopia Iașilor, Episcopia Romanului, Episcopia Hușilor și Episcopia Dunării de Jos. Arhiepiscopia Iașilor avea șapte-opt protopopiate și 286 de parohii.

Om al vremurilor, mitropolitul Pimen Georgescu, anticipând ce avea să urmeze, și-a pregătit „ostașii”, preoții, monahii și monahiile din Eparhie pentru a da o mână de ajutor poporului în caz de nevoie.

Și a fost nevoie atât în Războiul Balcanic, cât și în Primul Război Mondial.

Declanșându-se Primul Război Mondial în vara anului 1914, mitropolitul Pimen s-a îngrijit din nou așa cum o făcuse înaintea Războiului Balcanic (1913), de pregătirea medicală necesară monahilor din Mitropolia Moldovei, în vederea eventualei intrări în război a țării noastre.

Pregătirea călugărilor și călugărițelor a constat în cursuri speciale de infirmerie pentru ajutorarea soldaților răniți în caz de război sau a asistării medicale a populației în vremuri de pace.

În acest sens, Mitropolitul a trimis o circulară la toate mănăstirile din Eparhie, explicându-le monahilor importanța și necesitatea pregătirii și a serviciilor pe care monahismul trebuie să le aducă poporului și Armatei Române.

Pe de altă parte, printr-o telegramă-circulară (nr. 2739 din 19 august 1916) adresată Mănăstirii Neamț și altor opt mănăstiri, mitropolitul îndemna „ca în toate nopțile să se facă priveghere cu rugăciuni pentru izbânda armatei noastre în război”¹.

Astfel, un număr de aproximativ 90 de călugări și frați au fost cazați la Mănăstirea Cetățuia lângă Iași și au urmat cursurile pregătitoare de infirmieri în două serii, timp de șase luni la cele două spitale militare (dintre care unul era instalat la Frumoasa), finalizându-se cu un examen în fața comisiei de specialiști.

După intrarea României în război (la 15 august 1916), mitropolitul Pimen a dat o nouă circulară prin care înștiința toate mănăstirile din Moldova de începerea războiului și necesitatea mobilizării.

Arhimandritul Teoctist Stupcanu, slujitor la Catedrala mitropolitană din Iași și profesor de muzică la Seminarul teologic „Veniamin Costachi”, a fost numit responsabil al grupului de călugări mobilizați în război, cu funcția de șef al misiunii călugărilor infirmieri și brancardieri.

La 18 august 1916, au plecat de la Iași spre București aproape 100 de călugări, „pregătiți sufletește și trupește”, care au fost încartiruiți la Internatul Teologic sub direcția preotului Constantin Nazarie, Protopop al preoților de armată. Aici au îngrijit aproape o lună răniții aduși de pe frontul de luptă din regiunea Turtucaia.

Echipa de călugărițe infirmiere ce fuseseră instruite la *Institutul Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta”* (și care a fost solicitată să meargă la București), era condusă de maica Ana Genovici de la Mănăstirea Agapia.

După ce Societatea „Crucea Roșie” a organizat cinci spitale mobile, călugării infirmieri au fost repartizați, câte o grupă, la fiecare spital, după cum urmează:

1. La spitalul mobil nr. 1 condus de Dl. dr. Tatușescu (care a funcționat la București, Tândărei, Vaslui), au fost repartizați

11 călugări infirmieri plus un preot confesor și au fost îngrijiți peste 10.000 de răniți și bolnavi;

2. La spitalul mobil nr. 2 (București, Fetești, Tecuci, Dorohoi): 11 călugări; un preot confesor; 11.000 de răniți și bolnavi;

3. La spitalul mobil nr. 3 (București, Galați): 10 călugări infirmieri; un preot confesor; 12.000 de răniți și bolnavi;

4. La spitalul mobil nr. 4 (București, Tg. Jiu, Tg. Bujor): 10 călugări infirmieri, un preot confesor; peste 10.000 de răniți și bolnavi;

5. La spitalul mobil nr. 5 (București, Adjud, Huși, Ruginoasa): 11 călugări infirmieri; un preot confesor; peste 20.000 de răniți și bolnavi2.

Monahii și monahiile cu pregătire medicală rămași în mănăstiri au fost detașați la spitalele regionale sau au lucrat la spitalele înființate în mănăstiri.

Într-o primă fază, mănăstirile Moldovei au fost locuri de adăpost pentru refugiații români din Muntenia, Transilvania și Bucovina.

În timpul războiului, la mănăstirile Văratec, Agapia, Neamț, Secu, Râșca, Bistrița, Cetățuia, Agafton și Vorona s-au înființat spitale unde au fost îngrijiți și tratați ostașii români răniți, invalizi și bolnavi3.

Responsabil cu privire la buna desfășurare a activității călugărilor și călugărițelor infirmiere din spitalele regionale a fost desemnat arhimandritul Teofan Ionescu, Exarhul Mănăstirilor.

Spre finalul războiului și după încheierea lui, la unele mănăstiri s-au creat orfeline pentru copiii orfani de război. Aceste mănăstiri au fost vizitate de mitropolitul Pimen, de Regele Ferdinand și Regina Maria (care s-a implicat foarte mult în asistența medicală), de generalul Berthelot și de alți ofițeri superiori din armatele aliate4.

Spitalul mănăstiresc pentru ostași români răniți cu cel mai mare număr de locuri (600 locuri) s-a înființat la Mănăstirea Văratec. Pentru a se crea mai multe locuri infirmilor, au fost mutate maicile de la Văratec la Mănăstirea Agapia.

La Agapia, a fost creat un atelier în care erau țesute stoffe și se confecționau pansamente, bandaje necesare infirmierilor. Tot de la Agapia s-au dat spitalului de la Văratec: plăpumi (10), perne (118), cearceafuri (100), prosoape (124), ciorapi de lână (204 perechi).

La 1 septembrie 1917, în cadrul acestei mănăstiri a fost înființat un orfelinat cu o capacitate de peste 400 de locuri.

Spitalul de la Mănăstirea Neamț, cu 200 de paturi, a ajutat

Slujbă de pomenire pentru cei căzuți în timpul Războiului de Reîntregire a Țării (<http://fototecaortodoxiei.ro/497>)

din plin la tratarea răniților (în martie 1917 erau internați 145 de infirmi), și la găzduirea Armatei Române (batalionul Vânători de Munte). Stareț al acestei mănăstiri era arhimandritul Meletie Nicuță, care a sprijinit organizarea asistenței medicale și spirituale în mănăstire.

Un alt spital, cu o capacitate mai mică (80-100 de locuri), a luat ființă la Mănăstirea Secu, condus de starețul Ilarion Bălăiță.

Mănăstirea de maici de la Agafton a dat multe călugărițe în serviciul medical al „Crucii Roșii”, iar în cadrul ei a fost organizat un atelier pentru pansamente și haine folositoare ostașilor combatanți. Societatea „Mama Răniților” a livrat pânză acestui atelier, din care s-au confecționat 300 de cămăși și 300 de pantaloni.

Din Mănăstirea Vorona au fost înrolați mai mulți călugări la „Crucea Roșie”, iar în incinta ei și-au găsit adăpost peste 60 de români refugiați. Soldații ruși au provocat multe stricăciuni acestei mănăstiri.

Tot în nordul Moldovei, o altă mănăstire, Gorovei, a trecut prin fiorii războiului, aici fiind deportați 200 de prizonieri unguri, care au produs multă dezordine. Alături de unguri, și Armata Rusă, în retragerea ei, a făcut multe pagube mănăstirii5.

Spitale de război mai mici au fost organizare și la Mănăstirile Râșca (33 răniți) și Slatina.

Mănăstirea Bistrița de lângă Piatra Neamț a deschis un spital la începutul războiului, după care Societatea „Crucea Roșie” l-a cedat Spitalului rus de boli infecțioase. Revenind administrației românești, spitalul a adăpostit ostași răniți pe fronturile de luptă.

În Iași, la Mănăstirea Galata, și-a desfășurat activitatea Spitalul nr. 7 de boli contagioase.

Cea mai substanțială contribuție a adus-o Mănăstirea Cetățuia, unde s-au organizat mai multe acțiuni de binefacere pentru armata și poporul român. Aici a funcționat Spitalul de convalescenți „Regina Maria”, înființat la 20 aprilie 1917 și în care au fost tratate aproximativ 700 de persoane.

Mănăstirea Frumoasa a adăpostit români refugiați din Muntenia și Dobrogea, tot aici funcționând și o infirmerie de ochi, iar pe terenul ei s-au construit barăci pentru trupele militare și a fost găzduit Regimentul 2 Grăniceri.

În clădirile Mănăstirii Golia exista un centru pentru invalizi și un spital6.

Timp de doi ani, cât a ținut campania de război, o parte

La căpătâiul unui erou (<http://fototecaortodoxiei.ro/497>)

din călugări (din cei plecați la București pentru spitalele de campanie) s-au îmbolnăvit și au fost înlocuiți cu alții, mulți dintre ei murind la datorie; s-au perindat astfel prin spitalele „Crucii Roșii” peste 120 de călugări.

Dorința mitropolitului Pimen a fost ca monahismul ortodox român să-și facă datoria față de țară și neam în vreme de război, dorință pe deplin împlinită.

După demobilizare, mitropolitul Pimen le-a mulțumit călugărilor pentru jertfa depusă și ca răsplată, pe unii i-a hirotonit, iar altora le-a conferit ranguri și distincții bisericești.

Șeful misiunii călugărilor, Arhimandritul Teoctist Stupcanu a primit pentru buna coordonare a monahilor ordinul „Crucea Regina Maria”, prin Înaltul Decret Regal nr. 521 din anul 1918.

Distincții de la Societatea „Crucea Roșie” au mai primit monahii: David Bidașcu, Dionisie Sângiorzan, Rafail Diaconu, Mina Prodan, Gherontie Visarion, Varlam Popescu (nr. 2594/919), ieromonahul Gorgonie Mocanu, ierodiaconul Antipa David, monahii Vasile Teodorescu, Cristofor Popa (nr. 164/1920), Filaret Buliga (nr. 630, 1918).

De asemenea, mai multe maici (Leontina Zoimir, Evlampia Borș, Evlampia Porcuțeanu, Eufrosina Russu, Ana Mătăsariu, Olimpiada Lenciuc, Elpidia Samson, Magdalena

Goleșin, Evghenia Dumbravă) din mănăstirile eparhiei Iașilor au primit prin „Crucea Roșie” brevete prin care Regele Ferdinand le-a decorat cu ordinul „Crucea Regina Maria” cl. II7.

Chiar dacă era stare de război, Dumnezeu nu și-a întors fața de la poporul său. A îngăduit să sufere, ca apoi să se poată bucura de libertate, unitate și credință.

Bunătatea și solidaritatea românească au fost din nou la înălțime în acele vremuri grele. De altfel, pe lângă sprijinul oferit Armatei Române de mănăstiri și monahi, și locuitorii din satele românești au găzduit și întreținut numeroși soldați români, aflați în trecere sau staționare pe frontul de luptă.

Biserica și Armata Română au conlucrat și pentru a atenua suferințele produse de război.

CHRISTIAN MONACHISM IN MOLDAVIA METROPOLITAN CHURCH AND THE FIRST WORLD WAR

During the First World War the Romanian Army's actions were sustained by the Romanian Orthodox Church. The article presents the implication of the monasteries and priests, respectively the support offered by Moldavia Metropolitan Church.

Keywords: First World War, Moldavia Metropolitan Church, Romanian Orthodox Church, monastery, monk

NOTE

1 Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei (în continuare A.M.M.B.), dosar nr. crt. 81/1916 „Războiul pentru întregirea Neamului”, vol. I.

2 Arhimandrit Teoctist Stupcanu, *Activitatea călugărilor din Eparhia Moldovei în timpul Războiului*, în „Viața Monahală”, Anul I, nr. 11-12, februarie 1934, pp. 317-321; vezi și Preotul Grigore N. Popescu, *Preoțimea Română și întregirea Neamului*, 1940, pp. 71-89.

3 Pimen, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Amintiri din Marele Război*, 1923, p. 69.

4 Ibidem, p. 70.

5 A.M.M.B., dosar nr. crt. 81, vol. III și IV, 1917.

6 Ibidem, vol. VIII, 1918.

7 Ibidem, vezi și Pr. Scarlat Porcescu, *Contribuții aduse de slujitori bisericești din Arhiepiscopia Iașilor, în anii 1916-1918, pentru făurirea Statului Național Unitar Român*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, Anul LIV, nr. 9-12, sept.-dec., 1978, p. 708; de adăugat faptul că articolul fiind scris în perioada comunistă, autorul nu a specificat că monahii au primit distincțiile din partea Casei Regale Române prin „Crucea Roșie”, așa cum se specifică în documentele aflate în A.M.M.B.

Prof. univ. dr. Ion GIURCĂ¹

PREGĂTIREA PREOȚILOR ÎN VEDEREA INTRĂRII ÎN RĂZBOIUL DE ÎNTREGIRE

Anul 2016 este marcat de împlinirea a 100 de ani de la intrarea României în prima conflagrație mondială a secolului al XX-lea, într-un moment în care balanța de putere și evoluția situației militare pe fronturile din Europa nu indicau învingătorul.

Situația pe frontul de vest, în special în zona Verdun, unde din februarie 1916 se desfășurau lupte de o intensitate neobișnuită, cu pierderi umane uriașe pentru francezi și germani, a impus Franței, sprijinită de către Marea Britanie, să exercite presiuni directe, sau prin intermediul Rusiei, asupra guvernului de la București pentru intrarea imediată a României în război. După negocieri intense și îndelungate, care exasperau guvernele de la Paris, Londra și Petrograd, la 4/17 august 1916 au fost semnate Convenția politică și Convenția militară de către reprezentanții celor trei state pe de o parte și I.I.C. Brătianu pentru România. Documentele erau de o importanță covârșitoare pentru România în general, pentru primul ministru al țării în special. Era pentru prima dată în istoria modernă a țării când trei mari puteri ale lumii semnau două documente cu valoare juridică internațională, ale căror prevederi, cel puțin din perspectivă politică, conțineau prevederi care răspundeau năzuințelor clasei politice românești, intelectualității și populației care înțelegea noul curs al istoriei și oportunitatea momentului pentru realizarea unui vechi ideal național – unirea tuturor românilor într-un stat unitar, independent și suveran.

A fost și o victorie personală a primului ministru, un bun cunoscător al istoriei, conștient că nu putea comite greșeala tatălui său din 1877, când a angajat țara și armata în război la sud de Dunăre, alături de Rusia, fără a încheia un document juridic care să consfințească alianța dintre cele două state, cu prevederi clare privind drepturile și obligațiile partenerilor.

Conform prevederilor Convenției militare, la 14/27 august 1916 după un scurt Consiliu de Coroană desfășurat la Palatul Cotroceni, România a declarat război Austro-Ungariei, a fost decretată mobilizarea generală și, în cursul nopții armata română a început atacul asupra pozițiilor inamice din Carpații Orientali și Meridionali. Planul de mobilizare pentru anul 1915/1916 prevedea că în caz de război urmau a fi chemate sub arme efective care trebuiau să totalizeze 833.601 ofițeri, subofițeri și trupă, în cadrul structurilor militare prevăzute în ordinea de bătaie la război.

Între structurile mobilizate s-a aflat și Serviciul Religios,

care făcea parte din Eșalonul III al Marelui Cartier General, alături de cele ale tezaurului, justiției militare, cartierului și telegrafo-poștal, fiind subordonat generalului Dumitru Strătescu, cel de-al doilea subșef al Statului Major General².

Șef al Serviciului Religios era Constantin Nazarie³, un reputat profesor la Facultatea de Teologie din București, care fusese ales la 18 mai 1915 de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române „ca Protopop sau supervisor al preoților din armată în caz de mobilizare”⁴, confirmat de către șeful Marelui Stat Major, generalul Vasile Zottu, prin *Ordinul nr. 30 din 28 mai 1915*, iar conform planului de mobilizare la 14/27 august au fost chemați sub arme un număr de 252 de preoți (numărul acestora este diferit în izvoarele istorice), repartizați în cea mai mare parte la unitățile luptătoare.

La baza activității Serviciului Religios și a preoților mobilizați au stat „Instrucțiuni pentru preoții din armată în vreme de război”⁵, elaborat de către Protoiereul Constantin Nazarie, document supus dezbaterei, modificării, completării și aprobării Sfântului Sinod și Marelui Stat Major, care a intrat în vigoare prin *Ordinul nr.*

3451 din 28 octombrie 1915, cât și o inedită lucrare „Cuvântări pentru ostași și rugăciuni pentru Oaste, Rege și Popor în vreme de război”, care a fost tipărită ca broșură și distribuită unităților care în planul de mobilizare aveau prevăzută funcția de preot militar.

Elaborarea instrucțiunilor referitoare la preoții din armată a fost un proces îndelungat, având în vedere că până la acea dată nu fuseseră adoptate documente care să reglementeze această problemă. Imediat după numirea sa în funcție, la 3 iunie Protoiereul Constantin Nazarie a trimis generalului Vasile Zottu un raport în care exprima unele puncte de vedere privind locul și rolul său, dar și al preoților în armată, în timp de pace și de război, insistând pe necesitatea reglementării, unificării și armonizării activității preoților în armată. Răspunsul dat de către locotenentul-colonel Nicolae Alevra, în numele șefului Marelui Stat Major, nu a fost, cu siguranță, pe măsura așteptărilor celui căruia i s-a spus clar că „Însărcinarea Sfinției Voastre ca superior al preoților mobilizabili nu poate să înceapă de pe acum și să aibă caracter permanent, întrucât autoritatea Ministerului de Război asupra preoților militari începe odată cu decretarea mobilizării”⁶.

În pofida dezamăgirii inițiale, Protoiereul Constantin Nazarie a elaborat în timp scurt „Instrucțiunile necesare preo-

Regele Ferdinand I, împreună cu un grup de ofițeri, asistând la o ceremonie religioasă

ților de armată în vreme de război", pe care la 31 iulie 1915 le-a trimis șefului Marelui Stat Major spre cunoștință, precizând că o formă definitivă a acestora va fi stabilită după discuții cu preoții de la corpurile de armată, cărora urma să le trimită documentul elaborat. Ulterior a fost trimisă Marelui Stat Major spre tipărire în broșură și lucrarea „*Cuvântări pentru ostași*", care a fost completată, până în toamna anului, cu rugăciuni pentru rege, oaste și popor, apoi distribuită la unități spre a fi utilizată.

Activitatea pastorală a preotului în timpul operațiunilor este partea din instrucțiuni care interesa și cea aplicată de către cei mobilizați încă din prima zi a războiului. Erau prevederi clare în privința locului, rolului și activităților preotului pe timpul marșurilor, pe timpul luptei și după luptă, semn că existase o implicare a militarilor în conținutul formei inițiale. Preotul trebuia să fie în toate situațiile lângă medicul unității, deoarece „*Medicul îi dă îngrijirea trupească, iar preotul îngrijește sufletească, prin mângâieri și cuvinte de întărire*".

Educația patriotică era una din sarcinile care-i reveneau preotului de unitate, care trebuia să fie o activitate continuă, chiar atunci când militarii erau răniți, când trebuia să le vorbească și să le arate că „*Suferința și durerea unui om e nimic față de durerea, jalea și robia unui neam întreg, dacă nu ne-am jertfi pentru binele lui. Semnele și rănilile căpătate în război rămân cele mai frumoase podoabe ale unui ostaș. Înaintea lor se vor pleca cu respect și venerație ceilalți fii ai țării, ca și urmașii lor, cărora prin jertfă li s-a pregătit o viață mai demnă și mai frumoasă*". Sigur, la o primă vedere aceste orientări par ridicole, iar azi nu știm cum s-au materializat. Cu siguranță, efectele pozitive ale unui asemenea demers au ținut de harul fiecăruia dintre preoți, unii dintre ei fiind, din păcate, chiar beneficiarii unor asemenea îmbărbătări.

Procedura selecției, repartiziției și încadrării în statul de organizare a preoților care urmau a fi mobilizați a fost una complicată, dificilă, dată fiind numărul mare de instituții laice și bisericești implicate, dar și modificărilor continue „*cauzate de dese cereri pentru scutire, ce se adresează Marelui Stat Major, fie pentru motive de sănătate, fie pentru interese de familie sau ale poporenilor*"⁷.

Această situație genera unele dificultăți Marelui Stat Major în privința asigurării unor drepturi bănești solicitate de către Superiorul preoților din armată, așa cum mai era numit Protoiereul Constantin Nazarie, pentru confecționarea uniforme stabilite și a inventarului necesar la mobilizare.

O preocupare importantă a Protoiereului Constantin Nazarie a fost pregătirea preoților mobilizabili pentru misiunea duhovnicească pe care o aveau de îndeplinit, reușind să convingă Sfântul Sinod și Marele Stat Major de necesitatea concentrării acestora pe eparhii, pentru a li se comunica dispozițiile și îndatoririle ce-i privesc pentru serviciul armatei. Convocarea pentru cei 49 de preoți mobilizabili din Eparhia Mitropoliei Ungro-Vlahiei, a avut loc în zilele de 20 și 21 iunie 1916 la Palatul Mitropolitan din București, în prezența Mitropolitului Primat, după un program prestabilit, în cadrul căruia au fost prezentate și discutate aspecte privind locul și rolul preotului înainte de război, ca ofițier, ca susținător al moralului și mângâietor al trupei. Fără a exista o unitate de idei în privința unor activități specifice, au fost lămurite anumite aspecte privind serviciul religios în diferite situații, procedurile de urmat în caz de deces a militarilor necreștini, solemnitatea tuturor serviciilor biseri-

cești, care trebuie să fie scurte dar profunde în conținut și cu efect mobilizator. Nu au fost ocolite nici aspectele negative de atitudine ale unor preoți mobilizabili față de chemarea la îndatorirea față de patrie, astfel că în prima zi a convocării participanții au înaintat o „*Moțiune*" Protoiereului Constantin Nazarie, semnată de către 35 dintre participanți, în care, între altele, se arăta că „*știind că acești frați au umblat pe căi lăturalnice și s-au sustras de la îndatorirea obștească, aducând prin asemenea acte asupra noastră, a tuturor, desconsiderare și blam – ba unii au încasat și primă de echipare, provocând în această chestie hotărâri ca cele știute și îndepărtându-ne și pe noi de la beneficiile leale ale oricărui mobilizabil – noi subscrișii detestăm din tot sufletul conduita acestor frați, echivalentă cu o dezertare condamnată de la cea mai sfântă datorie, impusă până și celui din urmă cetățean și vă rugăm să binevoiți a cerceta și a face, pentru cinstea corpului preoțesc, și pentru a nu mai plana asupra noastră acest blam, să fie readuși la locurile lor, după ce mai întâi le veți da dojana duhovnicească cerută de asemenea rare împrejurări, spre a sluji de pildă și altora*"⁸.

Concluziile rezultate din desfășurarea activităților din zilele de 20 și 21 iunie 1916 au fost sintetizate într-un raport pe care Protoiereul Constantin Nazarie l-a înaintat șefului Marelui Stat Major la 23 iunie, în care au fost prezentate, în sinteză, deficiențele organizatorice și de execuție pe linia activității preoților pe timp de război, în special în privința încadrării numerice și repartiziției pe funcții, a asigurării bazei materiale necesare desfășurării activităților specifice de către clerul mobilizat.

În zilele care au urmat, asemenea convocări s-au desfășurat în toate eparhiile din țară, prilej pentru Protoiereul Constantin Nazarie de a cunoaște pe cei care urmau a fi mobilizați în caz de război, dar și de a fi înștiințat de problemele cu care aceștia se confruntau în relația cu unii comandanți ai structurilor militare în cadrul cărora urmau să-și desfășoare activitatea.

Se constata, așa cum rezultă dintr-un raport înaintat Marelui Stat Major, că: marea majoritate a preoților convocați au răspuns chemării, faptul că aceștia erau corespunzători din punctul de vedere al vârstei și nivelului de pregătire culturală; au fost clarificate problemele referitoare la serviciul religios și activitatea preoților în caz de război; mulți dintre comandanți nu cunoșteau sau nu binevoiau a respecta prevederile „*Instrucțiunilor pentru preoții din armată în vreme de război*"; ceea ce crea impresia că preotul încă nu era bine încetățenit în rândurile armatei; nu exista preocupare pentru asigurarea materială a serviciului religios la unități, nefiind confecționate lăzile pentru păstrarea și transportul obiectelor de cult și a cărților necesare; în armată se utilizau injurăturile cu referire la cele sfinte, ceea ce era dăunător pentru moralitatea celor aflați sub arme, solicitându-se ca ofițerii și subofițerii să conlucreze cu preotul pentru dezrădăcinarea obiceiului rău al injurărilor, care nu cinstea armata; erau multe neclarități în privința asigurării drepturilor bănești, de pensie și de urmaș preoților mobilizați, cerându-se respectarea prevederilor Instrucțiunilor.

În scurtul timp avut la dispoziție, Protoiereul Constantin Nazarie, ajutat direct de către preotul Vasile Pocitan (1870-1955) și secretarul N. Georgescu, licențiat în teologie și student la Facultatea de Drept din București, sprijinit de către Sfântul Sinod, având o bună colaborare cu locotenentul-colonel Nicolae Alevra din cadrul Marelui Stat Major, a reușit

să organizeze activitatea serviciului pe care îl conducea, dar, cel mai important să realizeze încadrarea pe funcțiile stabilite a unor preoți care să răspundă cerințelor atribuțiilor în caz de război, să facă față eforturilor fizice și stresului generat de factori obiectivi și subiectivi. Fără a fi pe deplin organizată și reglementată, activitatea preoților în armată a început chiar înaintea intrării țării în război, prin contactul direct cu comandanții unităților, existente la pace, la care urmau să se prezinte la chemare, lucru facilitat și de faptul că organizarea unităților și marilor unități se realiza pe principiul teritorial.

La data mobilizării armatei în august 1916 s-au prezentat la unități preoții prevăzuți, care în scurt timp au început activitățile conform Instrucțiunilor și precizărilor primite din partea Serviciului Religios. În legătură cu numărul preoților prezentați la unități în august 1916 datele sunt ambigue, autori care au prezentat situația făcând referiri la perioada războiului până în anul 1918, citându-l pe Constantin Nazarie⁹, ale cărui referiri sunt pentru anii 1916-1919.

Cifrele privind prezența preoților militari la structurile militare (regimente, brigăzi, divizii, corpuri de armată, serviciile Marelui Cartier General și Marelui Stat Major – partea sedentară, spitale de campanie sau zonă interioară) sunt greu de stabilit, mai ales în condițiile în care pe timpul campaniei din anul 1916 s-au produs desființări sau comasări de unități și mari unități, în anul 1917 a avut loc o reorganizare a armatei, iar în anul 1918, în martie și mai-iunie, o demobilizare în conformitate cu prevederile păcii preliminare de la Buftea (20 februarie/5 martie) și a celei de la București (24 aprilie/7 mai).

În contextul remobilizării armatei în toamna anului 1918, situația a determinat noi încadrări a unităților cu preoți, acțiune care s-a desfășurat succesiv, având ca element de noutate intrarea în această categorie și a unor fețe bisericești din Transilvania și Banat, în unitățile înființate în anul 1919. Dovadă a celor exprimate mai sus este că în mai 1918 la Armata de operațiuni erau 168 de preoți, repartizați astfel¹⁰: Marele Cartier General – 3; regimentele de infanterie – 60; regimentele de vânători – 10; regimentele de grăniceri – 2; brigăzile de roșiori și călărași – 4; brigăzile de artilerie – 15; ambulanțele divizionare – 17; spitalele mobile – 15; spitalele de evacuare – 20; spitalele de contagioși – 5; trenuri sanitare – 12; spitale marină – 3; sector fortificații – 1; regimentul de vânători de munte – 1; cartierul armatei – 1; centrul de

instrucție – 1; regimentul de voluntari – 1.

Preoții au intrat în vâltoarea războiului cu o serie de neîmpliniri pe linia asigurării unor drepturi, în privința poziției lor în cadrul structurilor la care au fost încadrați, dovadă fiind rapoartele înaintate șefului Serviciului Religios sau comandanților unităților din care făceau parte. Unele au fost satisfăcute, altele nu. Situația a fost reglementată mulțumitor abia în martie 1917 când, prin *Ordinul circular nr. 19001*, a fost stabilită asimilarea preoților ca ofițeri, cu gradul de locotenent sau căpitan, excepție făcând șeful Serviciului Religios asimilat cu gradul de colonel și ajutorul acestuia cu gradul de maior, prevederi care au fost întărite prin *Înaltul Decret Regal nr. 778/25 iulie 1917*.

Izvoarele istorice oferă informații ample privind activitatea preoților în armată în anul 1916, fiind subliniate jertfele supreme (preot N. Armășescu din Regimentul 2 Vânători, mort în urma unor răni grave și înmormântat cu onoruri militare la Cimitirul militar Ghencea), cazurile de implicare în conducerea operațiilor militare (preotul Justin Șerbănescu, din Regimentul IV Ilfov nr. 21, care a preluat conducerea forțelor care apărau Muntele Susai la sud de Predeal, în condițiile în care toți ofițerii căzuseră în lupte), a celor căzuți în captivitate, a celor nemulțumiți de modul de întreținere în cadrul unităților, dar și la cei delăsători care și-au uitat menirea și chiar omenia.

Aprecierile generale au fost, însă, pozitive. Prezența preoților în cadrul structurilor militare, în zona operațiilor, etapelor sau interioară, a fost o necesitate, o binefacere pentru cei care aveau nevoie de o încurajare, o mângâiere sufletească. Ea s-a dovedit cu adevărat utilă mai ales acolo unde preoții au fost adevărate exemple de comportare, dăruire, smerenie și grijă față de semeni, eroism și spirit de sacrificiu pentru îndeplinirea menirii în mijlocul celor pe care trebuiau să-i îndrume și slujească spiritual și religios.

PRIESTS' PREPARATION FOR THE FIRST WORLD WAR

Religious Service was one of the units that were mobilized in the First World War. In order to have a proper organization on front there were elaborated documents. The priests' presence on front near the soldiers was a necessity. They became examples for heroism, sacrifice and care for people.

Keywords: Constantin Nazarie, instructions, Religious Service, preparation, First World War

NOTE

- 1 Universitatea „Hyperion” din București.
- 2 Ion Giurcă, Maria Georgescu, *Statul Major General român (1859-1950)*, Editura Militară, București, p. 121.
- 3 Constantin Nazarie (16 martie 1865-21 martie 1926), născut la Vultureni, județul Galați, a studiat teologia la Roman, Iași, Academia Duhovnicească din Kiev, pe care a absolvit-o în anul 1896. S-a dedicat învățământului teologic, ajungând profesor la catedra de Morală a Facultății de Teologie din București, unde concomitent cu îndeplinirea altor funcții, a profesat până la sfârșitul vieții.
- 4 Pe larg în, George Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Preoți în lupta pentru făurirea României*

Mari, 1916-1919, Editura Europa Nova, București, 2000.

5 Arhivele Militare Române, Fond Inspectoratul Clerului Militar, dosar nr. crt. 110, ff. 156-173.

6 Ibidem, dosar nr. crt. 1, f. 4.

7 Ibidem, f. 19.

8 Ibidem, f. 71.

9 Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în campania din anii 1916-1919*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1921.

10 Apud, Pr. Grigore N. Popescu, *Preoțimea și întregirea neamului. Chipuri, fapte, suferințe și pilde pentru viitor*, Tipografia Vremea, București, 1940, p.184.

Drd. Ionela ZAHARIA¹

PREOȚII MILITARI ROMÂNI DIN AUSTRO-UNGARIA ȘI INTRAREA ÎN MARELE RĂZBOI A ROMÂNIEI

Introducere

„Stau și mă gândesc la aceia care se expatriază. Oare inima lor nu simte nimic când se gândesc la această hotărâre? Oare «Patria» doar atunci trebuie să o iubești, când aceasta îți oferă numai mulțumire, plăcere și glorie? Atunci, nu, când dragostea de patrie e durere? La cel care se îndepărtează de ea, oare nu-i sușotește inima «rămâi, rămâi»? Dacă-ți faci controlul ție însuși și ai ajuns la rezultatul că nu mai poți fi de folos dacă ai stins în sufletul tău și ultima scântee de speranță, dacă nu mai ești iubit de nimeni și chiar nimic din ceea ce rămâne aici, atunci...expatriază-te!

Dar «Patria» pe care o părăsești? Pământul pe care crește iarba pe sângele vărsat de strămoșii tăi. Aicea, pas cu pas, sunt amintirile frumoase și dureroase. Istorie are și patria la care te duci. Chiar mai strălucită, poate. Desigur, e mai bogată și poate te așteaptă o viață materială satisfăcătoare. Dar e «Patria» ta? Care e dragostea de țară din sufletul tău? Te-ai gândit că atunci când vei trece granița și, departe fiind, vor defila amintirile, fețele cunoscute, cântecele care s-au plămădit odată în sufletul tău? Când vei pune capul pe pernă ca să adormi, că nu te mai odihnești pe pământul unde te-ai născut? Dacă ești sigur cu tine, că toate acestea nu te vor tulbura, că afară de bagajul tău nu duci cu tine altă greutate, atunci...pleacă!².

La o primă vedere este imposibil să nu remarcăm legătura, aproape organică, dintre autorul citatului, unul dintre bănățenii participanți la Marele Război, și pământul natal, cei dragi, obiceiurile și tradițiile locale. Toate aceste elemente identitare au făcut ca intrarea României în Marele Război, de partea Antantei, să declanșeze un tumult interior în rândurile românilor din Austro-Ungaria trimiși pe diferite fronturi. Formele exterioare de

manifestare ale acestuia s-au concretizat în perioada posteroară evenimentului în două tipuri de acțiuni cu consecințe istorice: creșterea ratei dezertorilor din Armata Austro-Ungară și continuarea supunerii față de autoritățile austro-ungare. Ambele reacții au avut un scop comun: un viitor mai bun, nu doar pentru propria persoană sau familie ci și pentru întreaga comunitate și pământul natal³. În încercarea de a găsi o soluție la dilemele interioare, soldații și ofițerii nu au fost singuri. Preoții militari, detașați pe toate fronturile, în spitalele militare și în hinterland unde se aflau trupele, erau cei care trebuiau să îi consilieze spiritual.

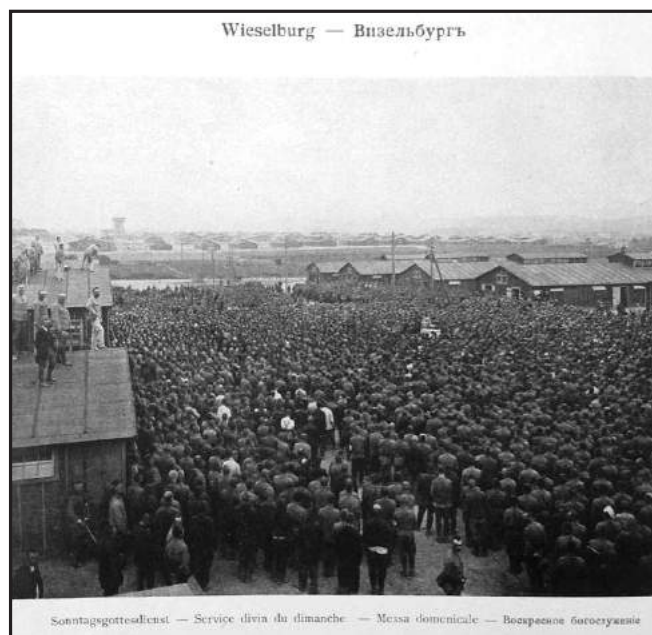
Articolul de față încearcă să identifice și să analizeze reacția

și acțiunile preoților militari români din Austro-Ungaria în primul an după august 1916. Importanța demersului este dată de rolul pe care îl aveau preoții în societatea rurală, din care proveneau marea majoritate a soldaților și ofițerilor români, dar și de faptul că ei trebuiau să slujească simultan, prin jurămintele depuse și prin onoare, pe Dumnezeu, împăratul, soldații pe care îi aveau sub jurisdicție și națiunea din care proveneau.

Având în vedere faptul că preoții erau subordonați pe linie bisericească ierarhilor din partea cărora își primiseră jurisdicția bisericească, vor fi analizate, succint și reacțiile și acțiunile ierarhilor din Transilvania, Banat și Bucovina, oficiale și neoficiale.

În subsidiar articolul dorește să demonstreze și faptul că opțiunea clerului

militar român din Dubla Monarhie, de a continua să slujească în cadrul armatei k.u.k., nu poate fi privită în termeni reducționiști: cu sau împotriva României, ci trebuie plasată într-un context nuanțat, care ia în calcul imprevizibilitatea deznoământului conflictelor militare de lungă durată, factorul emoțional, responsabilitatea și atașamentul față de familie, comunitate și locurile natale, complexitatea îndatoririlor

Sfânta Liturghie în zi de duminică în lagărul de prizonieri Wieselburg, Austria. Fotografie din broșura: Bilder aus österreichisch-ungarischen Kriegsgefangenen-Lagern, Fürsorge Komitee des Österreichischen und des Ungarischen Roten Kreuzes für Kriegsgefangene (Comitetul de ajutoare al Crucii Roșii austriece și ungare pentru prizonieri de război)

ecleziastice și mentalitatea timpului.

Experiența primilor doi ani de război

În Transilvania, Banat și Bucovina, primele reacții de după atentatul de la Sarajevo au fost stupoarea, tristețea și solidarizarea cu bătrânul monarh. Organele de presă ale bisericilor, precum *Foaia Diecezană* sau *Unirea*, nu au întârziat să prezinte publicului cititor desfășurarea evenimentelor și decizia mitropoliților de a decreta starea de doliu. Prin circularele mediatizate în presă s-a transmis preoților și faptul că aveau datoria de a face rugăciuni pentru sufletul celui care „Pentru unii a fost un sfînx, pentru noi însă a fost un om pe care l-am înțeles și în care ne așezasem toate speranțele în alte vremi mai bune; astăzi resignați, cu sufletele îndoliate și, poate, cu nădejtile sfărâmate”, pentru soția sa și familia imperială⁴.

Durerea pricinuită de pierderea celui care părea ultima speranță a românilor din Dubla Monarhie și compasiunea față de bătrânul împărat au determinat în perioada posteroară tragicului eveniment o campanie de susținere a oricărui demers făcut de Viena în privința pedepsirii vinovaților. Până la emiterea declarației de război, presa a ținut populația la curent cu evoluția situației, criza din iulie și mai apoi începerea conflagrației pentru care se făcuse lobby dinainte ca primele focuri de armă să fie trase. Pe lângă acestea, presa lăuda în nenumărate articole virtuțile militare ale soldatului român, mereu gata de a se sacrifica⁵, cu scopul de a mediatiza loialitatea românilor în scopul dobândirii unui statut mai privilegiat în cadrul monarhiei. În aceste circumstanțe declarația de război împotriva Serbiei a venit pentru cetățenii Dublei Monarhii ca un lucru firesc, menit să îndrepte „răul”.

Nu doar biserica ci și clasa politică românească și-a manifestat încă de la început suportul pentru decizia monarhului. După emiterea declarației de război Clubul parlamentar român a publicat un manifest *Către fii neamului român* în ziarul *Românul*, prin care îi încurajau pe români să ia parte la efortul de război. Această reacție și intrarea României în expectativă după august 1914 a însemnat pentru mulți români o ușurare dar și unul dintre motivele pentru care au îmbrățișat mobilizarea cu o anumită doză de entuziasm⁶. În primele luni s-au înregistrat cazuri în care unii dintre transilvănenii plecați în Vechiul Regat s-au întors pentru a se înrola⁷, puternic influențați fiind de simțul datoriei⁸. O altă cauză care a determinat mobilizarea românilor a fost și compasiunea față de bătrânul împărat Franz Joseph, fapt ce reiese și dintr-o remarcă a preotului militar Virgil Ciobanu: „Poporul era și Kaiserul, respectat pentru bătrânețea lui și pentru multele nenorociri care i-au zdruncinat familia, era compătimit și deci și iubit”⁹. Au existat însă și mulți români din Monarhia Dualistă, susținători aprigi ai naționa-

lismului românesc și ai ideii de eliberare de sub conducerea austro-ungară, precum poetul și publicistul Octavian Goga, care au ales refugiul în România. Trebuie amintite și numeroasele cazuri în care cei care nu doreau să plece pe front au luat drumul codrilor și pe cel al munților pentru a trece în România¹⁰. Aceste atitudini marchează nu neapărat o lipsă de unitate în gândire. Trebuie să încercăm să avem în vedere dificultatea situației și diferitele implicații ale deciziei printre care meționăm: despărțirea de locurile și obiceiurile natale, arestarea și internarea în lagăre de prizonieri a tuturor celor suspecți de trădare, a celor care nu se supuneau ordinelor sau de a avea legături cu trădătorii Austro-Ungariei.

Începutul Marelui Război nu a însemnat doar mobilizarea populației masculine capabile să poată trage cu arma ci și mobilizarea unui număr impresionant de preoți laici, care astfel au trecut în funcția de preoți militari pe durata războiului. Conform șematismelor militare, listelor de mobilizare și presei vremii, aproximativ 340 preoți români, ortodocși și greco-catolici, au păstorit peste 956.000 de români transilvăneni, bănățeni și bucovineni care au fost chemați la datorie¹¹.

Îndatoririle lor au fost în primul rând acelea de a oferi asistență religioasă, pastorală și filantropică celor aflați pe front, în lagărele de prizonieri sau spitale.

Pentru a înțelege mai bine îndatoririle preoților români din Dubla Monarhie și atitudinile lor de după 1916 trebuie amintit faptul că, asemenea soldaților și preoții erau nevoiți, în momentul în care erau mobilizați, să depună un jurământ de credință. Ei jurau pe onoarea și loialitatea lor în fața lui Dumnezeu și se

angajau să dea ascultare și obediență împăratului, urmașilor săi la tron, că nu se vor asocia în nicio activitate sau grupare care ar putea dăuna ordinii publice sau monarhiei, în sau în afara ei, că își vor îndeplini îndatoririle cu care au fost însărcinați, că vor fi fideli secretului profesional. În textul jurământului se menționa explicit și faptul că preotul nu avea voie să colaboreze cu inamicii și că trebuia să avertizeze autoritățile dacă afla că monarhia se află în primejdie¹².

Conform învățăturii creștine, acest act are o importanță complexă și semnificativă, deoarece prin intermediul său se recunoaște autoritatea supremă a lui „Dumnezeu care este luat ca martor pentru cele susținute iar El, ca reprezentant al Adevărului, nu poate fi garant al minciunii”¹³. Un exemplu care susține afirmația ar fi în Evanghelia după Matei (Matei, 5, 34-37), conform căreia Iisus Hristos le transmitea celor aflați în preajma sa că este mai bine să nu te juri deloc decât să juri. Acest aspect a fost preluat și comentat de generații de teologi și filosofi. Sfântul Augustin, în scrisoarea cu numărul 47, sublinia că gravitatea păcatului sperjurului este dată de sfințenia pe care se jură¹⁴. O atitudine mai tranșantă, împotriva oricărei forme de jurământ, arată și Sfântul Ioan Gură de Aur, care îi îndemna pe oameni să se ferească de a jura, dată fiind gravitatea păcatului reprezentat de încălcarea cuvântului dat¹⁵.

Corul era condus de preotul militar Virgil Ciobanu. Fotografii din periodical „Cultura poporului” nr. 144/18 ianuarie 1926, Cluj-Napoca, p. 1

Faptul că nu doar preoții ci și soldații sau ofițerii români se temeau de încălcarea jurământului depus o demonstrează ceremoniile organizate la finele lui noiembrie 1918 pentru a-i dezlega pe foștii membrii ai armatei cezaro-crăiești de datoria față de casa de Habsburg și depunerea de jurămintă pentru ascultarea comitetelor naționale românești¹⁶. Nu trebuie uitat nici faptul că în societatea de la începutul secolului XX, jurământul reprezenta o primă dovadă de loialitate. Refuzul de a jura era echivalent cu lipsa de supunere față de conducătorul statului și transforma persoana care refuza într-una suspectă de trădare, complot etc. Aceasta a fost doar una dintre cauzele pentru care preoții români mobilizați¹⁷, au continuat să își facă datoria față de împăratul și regele de la Viena până în noiembrie 1918.

Intrarea României în Marele Război. Reacțiile ierarhilor și politicienilor

Loialitățile multiple pe care trebuiau să le dovedească preoții militari români au intrat în conflict încă dinaintea intrării oficiale a României în Marele Război. Părintele Ioan Ludu din Prejmer (astăzi în jud. Brașov), intrat în rândurile clerului militar în 1915, îi scria din Klagenfurt la 1 iulie 1916 unui alt preot militar detașat pe front, probabil în condițiile în care lucra și la biroul de cenzură a corespondenței, următoarele rânduri: „Eu tot cu rușii mei, aud însă că vom avea în curând de lucru cu Românii”¹⁸.

Episcopii și preoții ortodocși și greco-catolici români din Austro-Ungaria au fost primii luați în vizor de către autoritățile de la Budapesta, în ceea ce privește atitudinea în momentul intrării României în război. Biserica s-a văzut astfel nevoită să răspundă prompt cu o poziție clară. Episcopul Miron Elie Cristea de la Caransebeș i-a sfătuit pe toți credincioșii și preoții, în pastorală trimisă în data de 16 (29) august 1916, să nu își părăsească virtuțile militare, să își îndeplinească mai departe îndatoririle. Ca și argument aducea suportul de care s-au bucurat românii, de-a lungul timpului, din partea puterii de la Viena. Ierarhul spera ca prin acest comportament nimeni să nu poată avea vreo umbră de bănuială asupra românilor care ar fi dat mâna cu dușmanul¹⁹. Redactorul și editorul ziarului *Unirea*, preotul Ioan Suci vedea intrarea României în război ca o greșeală care va fi plătită scump, având în vedere „tendința de expansiune a Rusiei” și „Răpirea Basarabiei – drept răsplătă pentru ajutorul ce l-a dat România rușilor strămtorați”²⁰. Mitropolitul Victor Mihalyi de Apșa menționa în notificarea sa cu privire la mutarea mitropoliei de la Blaj la Oradea, din pricina războiului: „Dar iată că nu am fost vrednici, ca Dumnezeu să ne asculte ruga”, făcând referire la rugăciunile pentru pace și pentru a feri Transilvania de conflictul militar²¹.

Atitudinea lor poate fi motivată de multe rațiuni. În primul rând ei nu prevedeau încă destrămarea Dublei Monarhii sau pierdere războiului. Apoi, trebuie avută în vedere situația mitropolitului Vladimir de Repta și a bucovinenilor imediat

după prima recucerire a Cernăuți-ului de la ruși în octombrie 1914. Înaltul ierarh nu a dorit în perioada ocupației rusești să părăsească Cernăuți-ul deoarece, conform afirmațiilor sale, un ierarh, din momentul în care a fost pus în funcție nu își poate părăsi turma. În timpul ocupației rusești mitropolitului i s-a impus să facă rugăciuni pentru țarul Rusiei, familia și armatele sale. Un refuz din partea sa ar fi însemnat arestarea și persecuții și mai dure la adresa locuitorilor rămași în orașul ocupat²². Colaborarea pentru binele populației i-a atras însă, după recucerirea Bucovinei de Armata Austro-Ungară, exilul la Vatra Dornei, Cluj și mai apoi la Praga și o strictă supraveghere. O mențiune din amintirile preotului militar Victor Ciobanu descrie concret situația ierarhului în exil: „**În Praga, când locuiam la hotel «Blauer Stern», unde mitropolitul dr. Vladimir Repta era încartiruit forțat de către austrieci**”. Pe lângă ierarh au avut de suferit și preoții și orice locuitor asupra căruia plana orice fel de suspiciune, chiar dacă cel mai adesea suspiciunile erau denunțuri false. Mulți dintre ei au ajuns să fie închiși în lagărele pentru prizonierii civili din Vestul monarhiei precum cel de la Thalerhof, Stiria (astăzi în Austria)²³.

Situația din Bucovina s-a repetat, în linii generale, și în Transilvania și Banat. Una dintre primele măsuri oficiale care indică faptul că românii, indiferent de clasa socială sau religie, au început să fie tratați ca posibili spioni sau trădători a fost obligativitatea ca toți cei aflați în Budapesta sau Viena să meargă și să își declare prezența la poliție, în timp de

Corul era condus de preotul militar Virgil Ciobanu. Fotografii din periodical „Cultura poporului” nr. 144/18 ianuarie 1926, Cluj-Napoca, p. 1

48 de ore²⁴.

În pofida pastoralărilor emise de ierarhii bisericilor și a declarațiilor politicienilor pe fronturi s-a declanșat un val de dezertări. Primele succese ale României pe teritoriul Austro-Ungariei au determinat dezertări în special în rândurile românilor care luptau în Galiția, aproximativ 39.000. Una din cauze a fost o serie de apeluri făcute de Armata Română. Numărul celor care au dezertat a fost însă mai mic decât așteptările²⁵. O alta a fost răspândirea vestilor privind succesele Armatei Române pe care o demonstrează și câteva fragmente din corespondența prim preotului militar ortodox Pavel Boldea, publicate după 1920, în legătură cu așteptata intrare a României în război: „Toată lumea se mișcă. Oare pentru noi n-a venit oara?”. Conform aceleiași surse părintele ar fi adăugat după aceea „S-a mișcat sufletul nostru, să sperăm în dreptatea lui Dumnezeu. Fiți precauți...!”²⁶. În memoriile sale, preotul militar Ioan Geția, detașat pe frontul italian, relatează și el faptul că prim preotul militar Boldea și-a exprimat bucuria față de intrarea „României mici”. Totodată el surprinde și atmosfera tensionată, suspiciunile și modul preoților de a-și comunica opiniile în ceea ce privește evoluția războiului cu România: „[Pavel Boldea]... Știa ceva și ne-a scos din atmosfera orașului [Ljubljana] prea militar. Ne-a adus în liniștea naturii să își descarcă înaintea noastră furtuna care frământa sufletul său...”²⁷.

Creșterea numărului dezertorilor români a determinat autoritățile de la Budapesta să solicite o atitudine mai tran-

șantă din partea episcopilor în cuprinsul pastoralilor. Astfel la 16 septembrie 1916 a fost publicată o a doua pastorală. Episcopii Miron Cristea și Ioan I. Papp împreună cu mitropolitul Vasile Mangra i-au sfătuit din nou pe preoți și pe soldați să continue să își facă datoria față de Austro-Ungaria, motivând că România a atacat Austro-Ungaria, înșelată fiind de Rusia, și că la finele războiului cei ce se vor dovedi loiali împăratului vor fi răsplătiți²⁸.

În ceea ce privește atitudinea preoților militari conform raportul pastoral al prim-preotului militar Pavel Boldea, trimis din Ljubljana, unde era detașat în octombrie 1916, la Comandamentul Armatei a 5-a, ilustrează atitudinea oficială pe care au fost nevoiți să o adopte preoții militari români. În raport Boldea menționa că majoritatea românilor luptau deja pe frontul italian și că atât ei cât și preoții militari au continuat să își facă datoria față de Austro-Ungaria²⁹, fapt observat și de alții³⁰. Un alt aspect important subliniat în raportul lui Boldea este ordinul autorităților către preoți de a predica mai mult despre importanța obedienței către jurământ, steag, tron și patrie.

Precauțiile erau necesare având în vedere situația din Transilvania. Episodul represiunilor din Bucovina, după îndepărtarea rușilor la finele lui octombrie 1914, s-a repetat și în Transilvania, după respingerea Armatei Române dincolo de munți. Cei care au rămas în teritoriu la venirea și după retragerea românilor au fost cercetați și mulți au ajuns în lagărul de prizonieri de la Sopron. Părintele Nicolae Brînzeu, preot de pe Valea Jiului, relatează momentul arestării sale și a altor preoți din zona învecinată și refugiu:

„Duminică 27 august, înainte de serbarea Adormirii P.C. Fecioare Maria [...]. Seara ne-am culcat liniștiți, ca pe la orele 10 să auzim sirena sunând lung și puternic [...] Nu peste mult intră învățătoarea și ne spune în antreu e d-l învățător cu doi jandarmi. Ies la ei și aud spunându-mi-se: «Părinte sunteți arestat. – Bine», zic eu, «dar lăsați-mă să-mi fac ceva bagaj». Am luat într-un cofertaș ceva merinde și strictul necesar, am îmbrăcat reverenda... și am mers la postul de jandarmi³¹.

Între 3.000 și 6.000 de români transilvăneni au fost cercetați și internați, din rațiuni ce țineau de suspiciune, în localități în apropiere de Sopron (Ungaria), printre care numeroși preoți, profesori și învățători. Astfel de arestări s-au petrecut aproape peste tot în Austro-Ungaria și în alte țări implicate în război³².

În pofida loialității demonstrate de clerul militar, arestă-

rile nu au ocolit nici familiile acestora. Un exemplu care arată faptul că preoții de pe front știau cele ce se întâmplă acasă este corespondența dintre preoții militari Ioan Ludu și Virgil Nistor și corespondența lor cu cei dragi. Ludu îi scria lui Nistor în 17 octombrie 1916 de la Klagenfurt, că fratele său Aurel Nistor, preot, a fost reținut. Aurel Nistor a fost unul dintre cei internați la Sopron. Virgil a încercat să obțină eliberarea fratelui său timp de doi ani și a apelat chiar la Ministerul de Interne de la Budapesta, însă în pofida unor promisiuni, situația a rămas neschimbată. Nu doar fratele părintelui Virgil

Nistor a fost anchetat și arestat, ci și mama, sora și mai târziu și tatăl său³³. El le scria celor două în 1917: „...Ți va bate D-zeu pe toți. Dară și dacă s-ar întâmpla să vă interneze – atunci să cereți să vă lase la Bük ori Lánzsér, ca să puteți fi laolaltă cu Aurel³⁴.

Părintele Petru Debu, paroh al Bisericii Adormirea Maicii Domnului din Brașovul Vechi, de pe strada Bisericii Române nr. 47, detașat ca preot militar, își arăta îngrijorarea în octombrie 1916 față de starea celor de acasă: „...Sunt în aceeași tristă și zdrobitoare stare sufletească ca și tine. N-am nici o știre de la ai mei. Berichtul [=comunicatul] de ieri... Făgărașul e al nostru [al armatelor Puterilor Centrale]. Aproape de el e satul părinților mei,

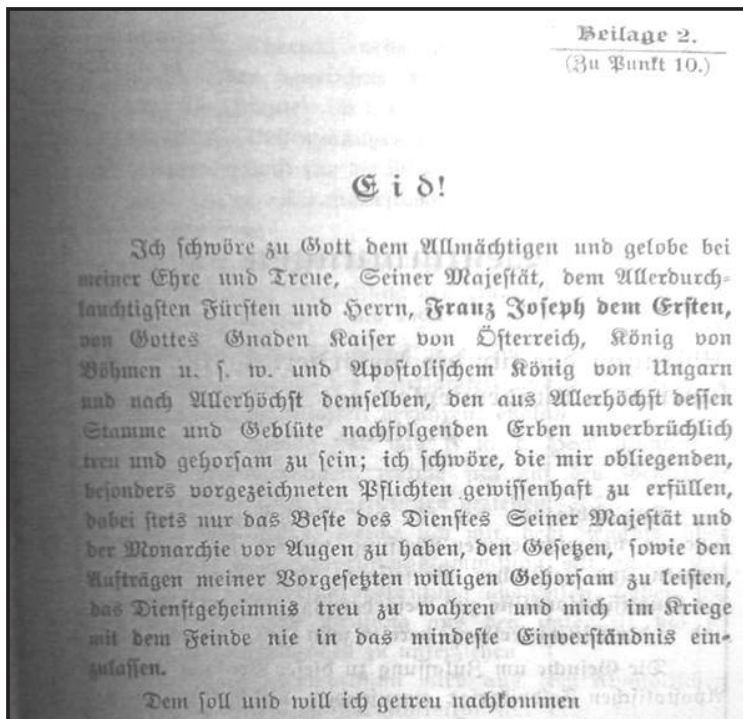
unde am și familia. Chiar pe acolo se dau luptele... Am mari speranțe. Nu ne va lăsa soarta...(pr. P. Debu, 6 octombrie 1916, de la spitalul de rezervă Sanok, din Nagykovács)³⁵.

Rândurile de mai sus indică și modul prin care preoții reușeau să facă față situației, din punct de vedere spiritual, punându-și nădejdea în Dumnezeu, judecata divină și soartă. Vești despre suferințele celor de acasă puteau ajunge la preoții militari fie pentru că aceștia lucrau la cenzura corespondenței, fie pentru că biroul de cenzură avea o problemă în cenzurarea scrisorilor în limba română. Neliniștea provocată de neputința de a ajuta și înrăutățirea situației au contribuit fără doar și poate la erodarea loialității față de autoritățile imperiale și mai apoi față de împărat.

Continuare săvârșirii datoriei pentru Dumnezeu și împărat pe frontul rusesc

„...regimentul [33] e luat la ochi, pentru că au trecut dincolo [la ruși] vreo 8 inși cu un caporal, dar jumătate au fost unguri, deci ne luptăm cu gura cât putem împotriva inșuărilor!...(pr. Ludu, septembrie 1917)³⁶.

Acest fragment dintr-o carte poștală a preotului militar ortodox Ioan Ludu indică faptul că soldați și preoți români au

Versiunea în limba germană a jurământului depus de preoții militari români din Armata Austro-Ungară. Acesta era atașat ca anexă la exemplarul de instrucțiuni pe care îl primea fiecare preot trecut în rândurile clerului militar

rămas pe frontul rusesc și după august 1916, unde tentația dezertării era mult mai mare decât pe frontul italian.

Un alt preot care a rămas pe frontul rusesc a fost părintele greco-catolic George Rus, din Molosig (astăzi în jud. Cluj), care avea de păstorit în septembrie 1916 soldații români de la Regimentele de Infanterie nr. 51, 62, 9, 10, 45, 77 și răniții din spitalele aflate în orașele Pruzhany, Slonim și Wilna (Belarus și Lituania – între Pruzhany și Slonim sunt 84 km, iar între Slonim și Wilna, o suburbie a Vilnius-ului, sunt 197 km). Pe lângă faptul că îndeplinirea datoriei însemna călătorii istovitoare, trebuie subliniate problemele pe care preotul trebuia să le combată: pe front trebuiau întărite răbdarea, loialitatea și subordonarea, în timp ce în spitale soldații erau îndemnați să ceară intercesiunea divină pentru a-i ajuta să facă față situației. Teme ale predicilor precum: *Ascultare, Dragostea de patrie, Virtuțile soldaților, Dorul de casă trebuie să îl potolim prin răbdare*; în timp ce răniților le ținea cuvântări despre: *Hristos Salvatorul nostru în orice necaz, Despre credință, Maria Maica noastră, Crucea un semn al birușinii*³⁷, trecute în raportul său pastoral indică presiunea exercitată asupra preoților de a predica despre continuarea îndeplinirii îndatoririlor față de împăratul de la Viena.

Un alt părinte greco-catolic staționat în apropierea frontului rusesc a fost Ștefan Suci, detașat în octombrie 1916 de la Spitalul nr. 1 din Huszt (Chust, astăzi în Ucraina) unde erau internați 743 români, între cei 5.034 soldați catolici, 708 greco-catolici, 791 ortodocși, 209 evrei și șapte musulmani. Conform notițelor sale părintele ținea slujbele în biserica greco-catolică din localitate, în limbile română și maghiară și predici care abordau subiecte precum: *Dragostea de patrie, Datoriile soldatului, Împăratul nostru un conducător din mila lui Dumnezeu, Credința, Maica Cerului, Dumnezeu ajută în tot timpul, Efectul Sfintei Împărtășanii*³⁸.

Tot aici îl găsim la finele lui 1916 pe preotul greco-catolic Emil Habor, din Făgăraș, care păstorea soldații de la Regimentul de Infanterie nr. 51. Contingente de soldați ale regimentului se aflau pe o rază de 200 km, împrejurul Lublin-ului, de la Nowy Świat și Nowosiółki (astăzi în Polonia). Printre temele abordate de părinte în timpul predicilor în lunile octombrie, noiembrie și decembrie 1916 se numărau: *Ascultare și încredere în Dumnezeu, Iubirea de Patrie, Loialitatea față de rege (Karl I), Prin luptă către victorie, Despre moral, Sfintele Taine, Ascultarea, Comportamentul în fața dușmanului, Comportamentul brav al soldaților, Despre apostazie*. Pe lângă acestea părintele menționa că la sfintele slujbe participau între 400-500 soldați, iar aproximativ 50 se spovedeau și se împărtășeau, că îi ajuta pe răniții de la punctul de prim ajutor, i-a vizitat pe toți soldații din jurisdicția sa în tranșee, s-a rugat cu ei, le-a împărțit iconițe și s-a îngrijit de amenajarea corespunzătoare a cimitirului și mormintelor celor decedați³⁹.

Se poate observa că indiferent unde se aflau preoții, pe linia frontului sau în spitale, îndatoririle au rămas aceleași: menținerea moralului ridicat și a credinței în intercesiunea divină ca răsplată a împlinirii îndatoririlor de bun creștin. Ofensivele din Rusia, cele din Italia și celelalte fronturi, numărul mare de răniți și prizonieri ruși, demoralizarea și problemele de disciplină au determinat autoritățile să sporească numărului de preoți militari și să dezvolte o ofensivă propagandistică.

Concluzii

„Încercări de învioșare comandate de anumită tactică nu au putut să rupă negura care ne învăluia. S-a trăit mai mult în lumea gândurilor. Dacă nu eram aici, sigur trebuia să fim în altă parte... Noi, românii am rămas mai departe ascultând cu răbdare criticele ce se aruncau, îngrijorați și împlinind poruncile care veneau acum cu nemiluita... Ca preot eram totdeauna în situații unde nu se cruța nici o vorbă. Noi între noi nu aveam nici un cuvânt, doar numai privirile și tăcerea”⁴⁰.

Intrarea României în Marele Război a reprezentat pentru clerul militar român, ca și pentru toți românii cetățeni ai Dublei Monarhii, un moment de cumpănă și încercări. Datorită rolului lor de lideri ai populației românești la nivelul comunităților⁴¹, atât preoții rămași în Transilvania sau Banat cât și cei mobilizați și trecuți în rândurile clerului militar, au fost supravegheați, urmăriți, acuzați, arestați și întemnițați. De un tratament asemănător au avut parte atât ei cât și ierarhii și orice suspect, indiferent dacă suspiciunea se baza pe un fapt real sau o minciună. Această atitudine din partea autorităților cezaro-crăiești i-a determinat pe preoții militari să continue să își facă datoria, să îi consoleze pe soldați, să le ridice moralul și să predice despre obediență și împlinirea datoriei față de împărat și patrie. Un rol deosebit, care i-a determinat să continue să respecte ordinele autorităților imperiale, l-a avut jurământul de credință față de împărat, urmașii săi la tron și superiori. Respectarea ordinelor de la autoritățile austro-ungare sau ierarhi nu a însemnat faptul că preoții militari nu și-au îndeplinit îndatoririle față de națiunea română, chiar dacă erau afectați moral de situația României, care în urma înfrângerilor a fost ocupată și mai apoi nevoită să încheie la 5/18 martie 1918 pacea de la Bufta. Ei au găsit mijloace prin care să comunice între ei pentru a-și împărtăși suferințele, opiniile și speranțele. Eficacitatea canalelor de comunicare alese a fost dovedită, la finele lui noiembrie 1918, când preoții militari s-au aflat printre cei care au coordonat organizarea comitetelor naționale românești, a acțiunilor acestora, a retragerii și repatrierii soldaților și ofițerilor români⁴².

ROMANIAN MILITARY PRIESTS FROM AUSTRIAN-HUNGARY AND ROMANIA'S ENTRANCE IN THE GREAT WAR

The present article tries to identify and analyze how Romanian military chaplains from Austrian-Hungary reacted and acted after august 1916, when Romania declared war to Austrian-Hungary. The importance of the topic and approach it is given by the importance of priests in Romanian rural communities across Transilvania, Banat and Bucovina, and the fact that they had to serve simultaneously, through taken oaths, God, the emperor, the soldiers and their nation. Giving the fact that military priests were subordinated, on religious matters, to metropolitans and bishops from above mentioned regions, we will also investigate, succinct, the official and unofficial reactions and actions of Orthodox and Greek-catholic hierarchs. Secondly the article will try to show that it is necessary to view the attitude of Romanian military chaplains in a larger context that takes into account: unpredictable end of long military conflicts,

emotional factor, responsibility and commitment to family, community and homeland, complexity of ecclesiastical duties and time's mentality.

Keywords: Military Chaplains, Austrian-Hungary, World War One, Romania's entry into Great War, orthodox

NOTE

- 1 Doctorand și asistent cercetător la Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca.
- 2 Valeriu Leu, Nicolae Bocșan, *Marele Război în memoria bănățeană 1914-1919...*, pp. 740-741.
- 3 Una dintre afirmațiile bucovineanului lăncu Flondor, care a refuzat să părăsească Austro-Ungaria în perioada Marelui Război, în pofida vicisitudinilor provocate de atitudinea suspicioasă a autorităților cezaro-crăiești, are puterea de a întări această afirmație: „Ceea ce fac are repercusiuni nu numai față de mine și de familia mea...Ceea ce fac are repercusiuni în multe direcții. De aceea nu pot face ce mi-ar plăcea sau ar fi în interesul meu imediat și personal...” în Nicolae Tcaciuc-Albu, „O amintire despre lăncu Flondor”, lăncu Flondor. Eroul Bucovinei, p. 21.
- 4 *Unirea*, Nr. 65/ 30 iunie 1914, pp. 1-4; *Românul*, Nr. 134, 20 iunie (3 iulie), 1914, pp.3-4.
- 5 A se vedea spre exemplu: *Românul*, Nr. 142/ 1/14 iulie 1914, p.1; Nr. 154/ 15/28 iulie 1914, p.1.
- 6 Ioan I. Șerban, „Români în Armata Austro-Ungară în anii Primului Război Mondial”, în *Annales Universitatis Apulensis*, Series Historica, 2-3 (1998-1999), p. 204.
- 7 Ioan Bolovan, *Primul Război Mondial și realitățile demografice din Transilvania*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015, pp. 28-29.
- 8 Sextil Pușcariu, *Memorii*, Editura Minerva, București, 1978, p. 7.
- 9 Radu Ciobanu, *Wiener Gemütlichkeit*, http://www.memoria.ro/marturii/perioade_istorice/inainte_de_1914/wiener_gemutlichkeit/1599/pagina-16/ (Accesat în data de: 01.10.2015).
- 10 Practica nu era una nouă. Chiar și înaintea războiului cei care nu doreau să facă stagiul militar obligatoriu alegeau calea munților, cu deosebirea că, de această dată ei alegeau România datorită faptului că se afla în neutralitate. Ioan Bolovan, *Primul Război Mondial și realitățile demografice din Transilvania*, p. 27.
- 11 Nicolae Ciachir, *Din istoria Bucovinei (1775-1944)*, Editura Didactică și pedagogică, București, 1993, p. 73; Liviu Maior, *Habsburgi și români. De la loialitatea dinastică la identitatea națională*, București, 2006, p. 131.
- 12 *Dienstvorschrift*..., pp. 80-81.
- 13 http://www.catehism.ro/CBC_071.htm (Accesat în data de 01.09.2015).
- 14 Wilfrid Parson, *The Fathers of the Church: Saint Augustin Letters*, volumul 1, (1-82) The Catholic University of America Press, 2008, pp. 225-227.
- 15 *Revista Teologică*, Nr. 7-8/iulie-august 1910, pp. 286-290; <http://www.ioanguradeaur.ro/carti/predicile-despre-statui-volumul-i/>
- 16 *Timpul Nou*, Nr. 2/13 (26) noiembrie 1918, p. 2.
- 17 Până în prezent nu am identificat nici un preot militar român din Austro-Ungaria care să fi dezertat.
- 18 Dan Simon Grecu, *Aspecte ale vieții preoților militari români din armata austro-ungară (1914-1918)*, în *Buletinul de Studii Poștale din Ardeal, Banat și Bucovina*, An. XII, nr. 3.
- 19 AT-OeStA, KA ZSt KM HR 982 Akten 9. Abteilung 1916.
- 20 *Unirea*, Nr. 88/4 septembrie 1916, p. 1.
- 21 *Unirea*, Nr. 89/7 septembrie 1916, p. 1.
- 22 Constantin Cenușă, „Mitropolitul Vladimir Repta (1841-1926)”, în *Teologie și Viață*, Nr. 5-8/2014, p. 182.
- 23 Printre preoții români arestați în 1914, identificați de Sebastian Stanca în *Contribuția preoției române din Ardeal la Răsboiul pentru Întregirea Neamului*, apărută la Cluj, Editura Cartea Românească, în 1925, pp. 127-296, se numără: Valentin Popescu din localitatea Noua Suliță, Ioan Soroceanu din Rachitna, Ioan Macovei din Bance/Bainet, Vladimir Tomiuc din Rădăuți, Mihai Cupciancu din Văscăuți, Eugen Măcieșianu din Bănilă, Vasile Redeiciuc din Dracineț, Ioan Iliuț din Pătrăuți de Sus, Ioan Cracalia din Văscăuți, Dimitrie Țopa din Vijenca-Vijnicioara-Storjineț, Dionisie Țurcan din Pătrăuți-Storjineț, Constantin Morariu din Pătrăuți-Suceava, Nicolai Totoescu din Mitocul Dragomirnei, călugărul Ciril Cozarchievi de la Mănăstirea Dragomirna, călugărul George Diaconovici de la Mănăstirea Dragomirna, Mihai Sârbu din Suceava; AT-OeStA, AVA Justiz JM Allgemein Sig 6A-3465 Strafsachen VI-6 Strafsachen gegen Geistliche.
- 24 *Pester Lloyd*, Nr. 240/29 august, 1916, p. 5.
- 25 Liviu Maior, *In the Empire...*, p. 155.
- 26 *Foaia Diecezană*, Nr. 126/ 23 decembrie 1915, p. 4.
- 27 Ioan Geția, „Amintiri din război”, în *Marele Război în memoria bănățeană 1914-1919*, vol. III, coord. Valeriu Leu, Nicolae Bocșan, Mihaela Bedecan, ed. Presa Universitară Clujeană/ Institutul de Studii Transilvane, Cluj Napoca, 2015, p. 146.
- 28 AT-OeStA KA ZSt KM HR 982 Akten 9. Abteilung 1916.
- 29 AT-OeStA, KA MBeh AFV 223 Pastoralberichte 1916.
- 30 John Macdonald, Zelijko Cimpric, *Caporetto & the Isonzo Campaign. The Italian Front 1915-1918*, Pen&Sword Military, South Yorkshire, UK, 2011.
- 31 Valeriu Leu, Nicolae Bocșan, *Marele Război în memoria bănățeană 1914-1919*, p. 493.
- 32 Ioan Bolovan, *Primul Război Mondial și realitățile demografice din Transilvania...*, pp. 41-46; Peter G. Tropper, *Kirche an der Front. Die Diözese Gurk im Ersten Weltkrieg*, pp. 99-100.
- 33 Dan Simon Grecu, *Aspecte ale vieții preoților militari...*
- 34 Ibidem.
- 35 Ibidem.
- 36 Ibidem.
- 37 AT-OeStA, KA MBeh 222 Pastoralberichte 1916.
- 38 AT-OeStA, KA MBeh AFV 223 Pastoralberichte 1916.
- 39 AT-OeStA, KA MBeh AFV 223 Pastoralberichte 1916.
- 40 Ioan Geția, „Amintiri din război”, în *Marele Război în memoria bănățeană 1914-1919*, vol. III, coord. Valeriu Leu, Nicolae Bocșan, Mihaela Bedecan, p. 144-145.
- 41 Valeriu Leu, Nicolae Bocșan, Mihaela Bedecan, *Marele Război în memoria bănățeană 1914-1919*, vol. III, p. 77.
- 42 *Timpul Nou*, noiembrie 1918-iunie 1919.

Prof. dr. Cornel MĂRCULESCU¹

DATORIE ȘI CREDINȚĂ: PREOȚI MILITARI DÂMBOVIȚENI ÎN VÂLTOAREA PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL (1916-1918)

În contextul declanșării Primului Război Mondial, relațiile dintre Biserică și Armată tindeau să intre pe un făgaș normal, în pofida inexistenței unei legi care să rânduiască statutul social al preoților români atât pe timp de pace, cât și în cazul în care aceștia deveneau mobilizabili în caz de război². Astfel, în ședința Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române din 16 mai 1915, a fost ales ca protoiereu al preoților de armată în caz de mobilizare și atașat pe lângă Marele Cartier General ca delegat al Sfântului Sinod, preotul iconom Constantin Nazarie (1865-1926), profesor universitar de Teologie Morală la Facultatea de Teologie a Universității din București. Acesta era împuternicit cu dreptul de a orândui Serviciul Religios al Armatei Române cât de curând posibil, fiind cunoscută și implicarea sa în pregătirea clerului pentru participarea la susținerea Armatei Române în timpul războaielor balcanice³.

În același timp, Sfântul Sinod al Bisericii, prin reprezentanții săi: Pimen Georgescu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Calist Ialomițeanu, Episcopul Argeșului, Nicodem Munteanu, Episcopul Hușilor, Meletie Constanțeanu, Teofil M. Ploieșteanu, Anthim P. Botoșeneanu, Alexie Craioveanu, Vartolomei S. Băcăoanu, Theodosie Atanasiu, Episcopul Romanului, Sofronie Vulpescu, Episcopul Râmnicului-Noul Severin, adopta conform adresei nr. 60 din 18 mai 1915, o hotărâre prin care cerea tuturor Episcopilor și Mitropoliilor să dea „preoți trebuincioși pe timp de pace și de război, titrați în teologie, cu aptitudini pentru păstoria militară”, care să aibă vârsta cuprinsă între 30 și 45 de ani⁴. Preoții militari urmau să fie numiți de către Ministerul de Război, la recomandarea Bisericii și intrau sub regimul legilor militare, asimilându-se corpului ofițeresc.

Prin Ordinul nr. 130 din 28 mai 1915 Constantin Nazarie a fost atașat, în caz de mobilizare, la Marele Cartier General al Armatei, ca șef al Serviciului Religios al Armatei, cu grad de colonel asimilat, iar prin Adresa nr. 1716 din 6 iunie 1915, era numit ajutorul său Vasile Pocitan (1870-1955; fost superior al Capelei române din Paris, profesor și paroh al Bisericii Sf. Voievozi din București, din 1929 arhiereul Veniamin Pocitan), în gradul de maior asimilat⁵.

Presat de războiul care bătea la ușă, părintele iconom Nazarie întocmește „Instrucțiunile asupra atribuțiunilor preoților de armată”, care, după ce și-au căpătat forma definitivă,

trecând prin filtrul Sf. Sinod și al Marelui Stat Major au devenit Ordinul 3451 din 28 Octombrie 1915, al Marelui Stat Major și au fost publicate în Revista *Biserica Ortodoxă Română* din Noiembrie 1915 (Anul XXIV, nr. 11-12, 1915, pp. 882-895)⁶. Este de reținut că *Instrucțiunile* elaborate de către părintele Nazarie „au stat la baza activității preoților din armată până la înființarea Episcopiei Armatei”⁷. Ele subliniau importanța educației religioase a trupeii, considerându-se că „...preoților le revine această grea și sfântă sarcină ca, cu cuvântul și fapta să ție aprinsă făclia credinței în popor, precum și în inimile ostașilor noștri, care în zile grele vor fi chemați să se jertfească pentru binele și mărirea patriei și a neamului”⁸.

Deși aceste *Instrucțiuni* au fost puțin cunoscute în armată de către comandanții de unități și mari unități, totuși, acuratețea cu care au fost alcătuite respectivele *Instrucțiuni* l-au îndreptățit pe protopopul Constantin Nazarie să afirme: „în timpul războiului, cu toată varietatea de situații, n-am ieșit o singură dată din litera și spiritul lor, și n-am avut vreun caz care să nu fie prevăzut în ele”⁹. În același timp, fiecare unitate militară la care fusese repartizat un preot militar, trebuia să contribuie la integrarea acestuia în mediul militar și să înțeleagă rolul pe care slujitorul bisericii îl îndeplinea în Armata Română, în timp ce obligația acestuia era de a participa la toate manevrele militare ale unității respective¹⁰.

În ziua de 20 iunie 1916, la București, la Internatul Teologic se deschidea, adunarea preoților mobilizabili din Eparhia Sf. Mitropolii a Ungro-Vlahiei, sub președinția părintelui protoiereu Constantin Nazarie, având ca secretari pe preoții Ghiță V. Călin și Ioan D. Mușatianu, din București. Cu această ocazie, Constantin Nazarie a propus celor prezenți și discutarea următoarelor probleme: Rolul preotului înainte de război; Preotul ca oficiant; Preotul ca susținător al moralului trupeii; Preotul ca mângâietor al trupeii¹¹. La 21 iunie 1916, un număr de 36 preoți mobilizabili, printre care și dâmbovițenii: Iconomul Vasile Ghe. Alexe¹², încadrat la Regimentul 62 Infanterie, Preotul I. Popescu Bărbuleț de la Regimentul 22 Infanterie și Iconomul Nicolae Popescu Țața (slujitor la parohia din Țața, astăzi satul Buciumeni, județul Dâmbovița), de la Brigada 11 Roșiori, adresau o moțiune șefului Serviciului Religios al Armatei Constantin Nazarie, nemulțumiți de faptul că mai mulți preoți mobilizabili s-au

Alexandru Popescu Hăbeni
(1885-1957)

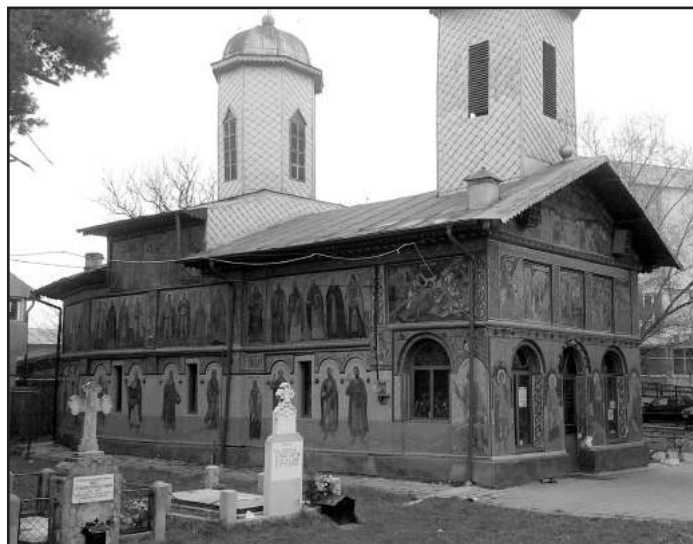
sustras de la îndatorirea ostășească umblând pe căi lătur-nice¹³. Astfel, din cei 49 preoți mobilizabili concentrați cu ordine de chemare în zilele de 20-21 iunie 1916, numai unul n-a răspuns la chemare fără nicio justificare, și anume părințele Lazăr M. Popescu de la Biserica Sf. Ilie din Găești, județul Dâmbovița (ulterior, a fost mobilizat și desemnat ca preot la Regimentul 68 Infanterie), în timp ce preotul Ioan Rătescu, de la parohia Serdanu, județul Dâmbovița, care inițial fusese repartizat la Brigada 2 Roșiori în locul preotului Panait Gheorghiu¹⁴. Ulterior s-a constatat că preotul Ioan Rătescu, fiind trecut cu vârsta, a fost înlocuit de preotul Marin B. Nicolau, de la biserica Sf. Dumitru – Colentina, București¹⁵.

Așa cum reiese din circulara Serviciului Religios al Marelui Cartier General al Armatei Române, pentru mobilizarea anului 1916-1917 au fost repartizați preoți din Eparhia Sfintei Mitropolii a Ungro-Vlahiei, cu vârste cuprinse între 30 și 45 ani, următorii licențiați în teologie din județul Dâmbovița: Nicolae Popescu-Țâța de la Biserica Lemnului din Târgoviște, la Ambulanța Diviziei 2 Cavalerie; Teodor Mateescu din Titu, la Regimentul 22 Infanterie; Haralambie Oprescu din Sturzeni, repartizat inițial la Regimentul 82 Infanterie și mutat ulterior la Brigada V Artilerie; M.M. Popescu din Ghergani, la Brigada 2 Călărași; Ion N. Popescu Bărbuleț de la Biserica Stelea din Târgoviște, la Regimentul 22 Infanterie; Vasile Ghe. Alexe de la Biserica Sf. Dumitru din Târgoviște, la Regimentul 62 Infanterie; Lazăr V. Popescu de la Biserica Sf. Ilie din Găești, la Regimentul 68 Infanterie; Ion M. Popescu din Mătășaru, la Spitalul Mobil al Corpului III Armată; Alexandru Popescu-Hăbeni, la Spitalul Contagioși al Companiei a 2-a Armate¹⁶. În completarea acestora, era întocmit un tablou al preoților de rezervă ce pot fi mobilizabili¹⁷, suplimentul fiind trimis către Ministerul de Război, și în care erau nominalizați din județul Dâmbovița, următorii slujitori întru credință: Alexandru Dolinescu de la Mănăstirea Dealu, repartizat la Fortificații; Nicolae Popescu din Glodeni, la Regimentul 51/52 Infanterie; acestora li se adăugau în caz de nevoie, Alexe Popescu de la Curtea Domnească din Târgoviște, Constantin M. Popescu din Voinești, Ștefan M. Cercel din Viforâta și Dumitru Popescu din Doicești¹⁸.

Dintre aceștia, atrage atenția preotul profesor Alexandru Dolinescu de la Mănăstirea Dealu (profesor de religie între anii 1912-1924), care, la îndemnul lui Nicolae Iorga și împreună cu Theodor Naum (profesor de limba română între anii 1914-1919), i-a revenit misiunea istorică de a salva craniul lui Mihai Viteazul, în condiții foarte grele pricinuite de evacuarea liceului militar în Moldova la Dorohoi și ulterior la Iași¹⁹. Relicva sfântă a neamului românesc, fusese depusă de *Turturea paharnic, care a furat capul lui și l-a adus aici în țară, de l-a îngropat cu multă cinste, ca pe un domn*²⁰, adică a fost adus în Țara Românească și depus în pronaosul bisericii Sf.

Nicolae a Mănăstirii Dealu²¹, „*un deal atrăgător – lângă Târgoviște – în vârful căruia este o mănăstire de călugări greci foarte frumoasă cu o biserică tot atât de frumoasă...*”²².

Transportul prețioasei relicve la Iași prin București, s-a realizat de către preotul Alexandru Dolinescu²³, care a înfășurat-o într-o veche stofă bisericească și apoi într-o alta obișnuită, ascunsă într-o cutie din lemn de cireș căptușită cu o catifea roșie²⁴. Acest episod este amplu descris de către soția profesorului Alexandru Dolinescu: „*Iorga a obținut la București autorizația de la Mitropolie și de la Ministerul de Război și a rezervat biletul pentru un compartiment dintr-un tren special. Toate acestea le-a trimis direcției liceului. Pe la sfârșitul lui octombrie 1916, Alexandru Dolinescu mi-a adus o cutie frumoasă din lemn de cireș, am învelit țeasta într-o stofă bisericească și am așezat-o în cutia aceea pe care am vârat-o într-un geamantan, iar împrejurul ei am pus lucrurile copiilor (aveam trei copii, cel mare de 5 ani). Directorul de studii Ion Pavelescu ne-a dat mașina școlii și un soldat, ajutor la bagaje și am plecat, cu ce am putut lua în grabă, la București. Ajunsesem în capitală înainte de prânz, iar trenul a plecat seara pe la zece. Era o aglomerație de nedescris, mii de oameni se refugiau. Am ajuns la Iași a doua zi pe la 11, din gară, Alexandru a mers la Mitropolie să predea capul*”²⁵.

Biserica Izvorul Tămăduirii din Târgoviște (1832), locul de odihnă al lui Alexandru Popescu Hăbeni

În dimineața zilei de duminică 17/30 octombrie 1916, preotul Dolinescu a fost întâmpinat în gara din Iași de către profesorul Naum (acesta făcuse deplasarea în capitala Moldovei mai devreme cu scopul de a prezenta adresele oficiale privind prevenirea autorităților locale), cei doi profesori predând tigva sacră Mitropoliei Moldovei și Sucevei²⁶. Cu această ocazie, a fost semnat jurnalul nr. 3512 de către mitropolitul Pimen (1909-1934), preotul Alexandru Dolinescu, profesorul Theodor Naum și proto-singhelul Policarp Luca: „*Se constată de noi prin acest jurnal că astăzi, duminică 17 octombrie 1916, ora 3 după amiază, a sosit la Iași, părintele Alexandru Dolinescu preot și profesor la Școala militară de la mănăstirea Dealului și ne-a predat capul Voievodului Mihai Viteazul, din două piese, tigva și maxilarul de jos, așezat într-o cutie de lemn încuiată*”²⁷. După ce relicva a fost depusă într-o tainiță pe peretele de răsărit al sfântului altar, în grija eclisiarhului Mitropoliei, Policarp Luca²⁸, a fost semnat actul de predare de către cei implicați, fiind redactat în trei exemplare: unul a rămas în custodia Mitropoliei, iar celelalte două au fost predate către profesorul Theodor Naum, ministrului Cultelor I.G. Duca și ministrului de Război Vintilă Brătianu²⁹.

În toamna și iarna anului 1916, Armata Română, depășită de ofensiva Puterilor Centrale, a fost nevoită să se retragă, lăsând sub ocupația Puterilor Centrale mare parte din teritoriul României, inclusiv capitala, ceea ce a determinat retragerea oficialităților civile și militare, ca și a unei mari părți a populației în Moldova³⁰. În acest context, Serviciul Religios

al Armatei a fost nevoit să facă față unor situații deosebite, depunând eforturi considerabile să mențină ridicat moralul trupei încât aceasta să aibă „credință neclintită în victorie și în realizarea sfintelor aspirațiuni ale neamului”³¹, iar Marele Cartier General îndemna preoții să nu se limiteze doar la efectuarea serviciilor religioase și la mângâierea celor întristați, ci să fie „susținători și formatori ai moralului ostașilor”³².

Apelul lansat preoților militari la 8 decembrie 1916 de Constantin Nazarie, în calitate sa de șef al clerului militar, în momentul retragerii trupelor române are o anumită importanță privind păstrarea moralului trupelor angajate în lupte: „Rolul preotului în armată nu se poate mărgini numai la efectuarea serviciilor religioase și la mângâierea celor bolnavi și întristați, ci preotul trebuie să fie în primul rând susținător și chiar formator al moralului ostașului. În această direcție se deschide pentru preot un vast câmp de activitate, mai ales acum, când trupele noastre sunt pe cale de a întreprinde în curând o nouă acțiune războinică”³³. Și tot prin același apel nr. 272 din 8 decembrie 1916 preoților militari li s-a cerut să

lucreze, cum zice Apostolul, „cu timp și fără timp”, pururi între soldați, mângâindu-i, îmbărbătându-i, sfătuindu-i, dându-le puterea de a răbda până la sfârșit. Soldații trebuiau îndemnați la post, spovedanie și împărtășanie, Taine care duceau la revigorarea morală, „la nădejde, mângâiere sufletească, luminare, înțelepciune, sfințire a minții, sufletului și inimei, tămăduire, curățire, îndreptare de viață, adăogire de fapte bune, plinire de porunci, bucurie și sănătate, izvor de bunătăți”³⁴.

În teritoriile ocupate de către armatele Puterilor Centrale, mulți preoți au avut de suferit, fiind ținta atacurilor celor mai rafinate³⁵, urmăriți și persecutați, prigonii și maltratați, cum a fost cazul preotului Gheorghe Diaconescu din Vlădeni – Dâmbovița, iar alții au fost chiar împușcați mișelește, cum a fost soarta preotului Iosif Popescu din Gheboieni – Dâmbovița, care „a fost omorât pe câmp, în apropierea satului”³⁶.

Alți preoți, slujitori ai Bisericii din teritoriul ocupat au fost arestați și ulterior închiși, printre aceștia numărându-se și părintele Lazăr M. Popescu de la Biserica Sf. Ilie din Găești³⁷, care și-a descris situația nouă în care se afla printr-un adevărat memoriu de prizonier de război, pe care îl reproducem pentru a înțelege situația grea prin care a trecut acesta: „Conform ordinului Ministerului de Război, transmis nouă prin Cercul de recrutare din Găești, subsemnatul preot Lazăr Popescu, atașat în timpul campaniei la Regimentul 68 Infanterie ca preot, iar în timpul retragerii făcut prizonier de armatele austro-germane, semnez aici împrejurările acestei întâmplări: În noaptea de 15-16 noiembrie, când s-a dat ordinul de retragere, mă aflam împreună cu Regimentul 68 Infanterie pe poziție, în Muntele Mateiaș, sub cota 889 și deasupra Văii Mateiaș. Împreună cu doctorul regimentului, locotenent dr. Băcăoanul, peste văi și munți, iar mai apoi cu d-l dr. locotenent Rosenzweig, de la Coloana a II-a Volantă (Coloana Sani-

tară), ne-am retras în cea mai deplină ordine. De la hotarul județului Dâmbovița, cum regimentul meu era ariergarda, trupele se formau pe companii, pe batalioane și alte formații și erau trimise ici și colo, contra inamicului, care era în imediata apropiere; spre a nu pierde contactul cu unitatea mea, m-am alipit definitiv de Coloana a II-a Volantă (Sanitară) care era detașată Regimentului 68 și cu care lucrasem toată vremea. Astfel, am făcut pe jos drumul până la Priseaca, 4 km nord Târgoviște, sâmbătă 19 noiembrie. Ajunși aici o parte din trupe, foarte puține de altfel, am trecut prin oraș; noi însă, pentru că inamicul trăgea focuri de artilerie asupra orașului și în special asupra podului de pe lalomița, am trecut râul acesta mai sus de oraș, pe podul de fier al C.F.R. și ni s-a dat direcția Pucioasa. Ordinul de a merge la Pucioasa s-a dat, după câte mi-aduc aminte, de d-l maior dr. Suciu. De aici, mai departe, unitățile au mers amestecate; se vedeau soldați din toate regimentele în retragere și mai ales căruțe ale refugiaților, care se încrucișau cu trenul de luptă. Cum mâncare nu mai aveam nici eu, nici alții, grăbeam spre a ajunge la un sat, pentru aprovizionare; Coloana

a II-a Volantă era în urma însă cu 4-5 kilometri. Rămânerea în urmă le-a fost fatală, căci, prin dreptul satelor Șotânga, Doicești, au fost prinși, împreună cu d-l locotenent dr. Rosenzweig. Cum soldații au văzut că inamicul a prins pe toți cei din urmă, s-au împrăștiat toți și lăsând șoseaua Târgoviște-Pucioasa, am luat-o spre dreapta, peste dealuri, mai ales că pe acolo vedeam scurgându-se trupele noastre. Am trecut prin Glodeni, Valea Lungă mai mult pe poteci și drumuri foarte rele, iar marți, 22 noiembrie, ne aflam în apropierea comunei Ederle, județul Prahova, pe unde trecuse cu puțin înainte Batalionul III din Regimentul 68, sub comanda căpitanului Pantelimon. Dinspre sat se auzeau împușcături dese – satul era înaintea noastră – iar în spate știam cu siguranță că se afla inamicul. Pe la orele 4 p.m., spre surprinderea noastră, vedem coloane inamice, care băgau în sat soldați din acest batalion. Cum însă n-aveam decât vreo 10 soldați și aceia sanitari, iar la vreo 20 m patrulele inamice, am căutat să ne împrăștiem. Câteva bombe de mână fac

ca aproape toți să fim răniți; eu căpătasem o rană în piciorul stâng. Acesta însemna sfârșitul. În adevăr, pe soldații nerăniți i-au băgat în biserică în comuna Edera, iar cei atinși de proiectile au rămas sub paza lui Dumnezeu, până miercuri pe seară. Vineri mă aflam în Târgoviște, închis în Școala de Cavalerie de pe Bulevardul Carol I, împreună cu alți ofițeri, ale căror nume nu le mai știu. Îmi aduc aminte de domnii locotenent-colonel Basarabescu și colonel Niculcea, cu care împărțeam mâncarea ce-mi aducea o cunoștință din oraș. Între timp aflu că sunt cinci preoți militari prinși; unul, un călugăr, căruia i-au dat drumul imediat – era îmbrăcat ca și mine în haine preoțești, nu militare; altul, de la o biserică de la Obor din București, căruia i-au dat drumul în prețuia de Sf. Neculae (5 decembrie). De ceilalți nu știu nimic. Rana mea de la picior, deși nu gravă la început, dar nefiind îngrijită s-a infectat. Urmând să mă bage în spital, după

Biserica Sfântul Nicolae – Simuleasa

cererea mea, am fost lăsat să mă caut singur și în libertate, sub supravegherea lor. Aceasta s-a întâmplat în ziua de 23 decembrie 1916, când am fost pus în libertate. Acestea sunt împrejurările nenorocite în care și eu și alții am fost capturați. Licențiat în teologie, parohul Bisericii Sf. Ilie din Găești, Dâmbovița”³⁸.

Ca urmare a intervențiilor lui Nazarie, preoții militari au primit dreptul la avansare, fiind asimilați locotenenților de rezervă, în baza Ordinului circular nr. 19001 din 9 martie 1917 eliberat de Marele Stat Major, primul act oficial care reglementa asimilarea preoților în armată în timp de război, precum și recompensarea celor care au dat dovadă de acte de bravură, curaj și dispreț față de moarte³⁹. Șeful Serviciului Religios a fost asimilat cu gradul de colonel, iar ajutorul acestuia a fost asimilat cu gradul de maior. S-a stabilit ca drepturile preoților la soldă și accesorii să fie cele ale gradelor cărora le sunt asimilați. Propunerile pentru decorarea preoților

urmau să treacă prin filtrul Serviciului Religios⁴⁰. De asemenea, ținuta preoților era îmbunătățită, adăugându-se sub banda de la mâneca stângă două steluțe argintate pentru gradul de locotenent, trei steluțe pentru gradul de căpitan, o steluță aurită pentru Protoiereul armatei. În plus, Înaltul Decret Regal nr. 778 din 25 iulie 1917 relua și întărea prevederile Ordinului circular nr. 19001 din 9 martie 1917, aceste informări reprezentând practic singurele instrucțiuni pentru preoții de armată adoptate în timpul războiului⁴¹.

Pe fondul reorganizării Armatei Române din primăvara anului 1917, când, datorită pierderilor umane însemnate, foarte multe regimente au fost obligate să se unească, Constantin Nazarie a dispus și demobilizarea anumitor preoți, în special a celor din Moldova care puteau reveni la parohiile lor. În acest context, preotul profesor Alexandru Dolinescu de la Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu, solicita să-și poată continua misiunea pe care o îndeplinea de profesor-confesor pe lângă Școala Militară de la Dorohoi, în cazarma Regimentului 29 Infanterie Dragoș Vodă, acolo unde fusese mutată datorită ocupației, instituția militară de lângă Târgoviște⁴².

O altă misiune a preoților, pe lângă cea de încurajare și susținere morală a ostașilor români pe câmpurile de luptă, a fost aceea de a sluji în serviciile sanitare ale Armatei Române, în diferite spitale din țară cu răniții de război. În acest sens, preotul Ioan Ștefan Popescu-Simuleasa din Târgoviște, a fost chiar administrator al Spitalului organizat la mănăstirea Rașca, județul Suceava, iar preotul V. T. Popescu a susținut alături de alți slujitori ai Bisericii, diferite conferințe răniților din spitalele de la mănăstirile din ținutul Neamțului⁴³.

La 24 decembrie 1917 era întocmită repartitia preoților militari la diferite corpuri și servicii privind mobilizarea din 1918, aceasta fiind semnată de către Constantin Nazarie șeful Serviciului Religios, Ioan V. Pocitan, C. Danău și Nicolae Geor-

gescu, secretari. Conform acestei adrese, din județul Dâmbovița au fost repartizați următorii preoți: Ion Lordăchescu din Cornățelu, la Regimentul 4 Vânători; Radu Popescu din Târgoviște, la Regimentul 20 Infanterie; Vasile Ghe. Alexe de la Biserica Sf. Dumitru din Târgoviște, la Regimentul 62 Infanterie, transferat ulterior la Brigada 12 Artilerie; M.M. Popescu din Ghergani, la Brigada 2 Călărași; Ioan Ștefan Popescu de la Biserica Sf. Nicolae Simuleasa din Târgoviște, la Regimentul 51/52 Infanterie; Haralambie Oprescu din Sturzeni, la Brigada V Artilerie; N. Popescu Țăța de la Mitropolia din Târgoviște, la Ambulanța II Cavalerie; Alexandru Popescu din Hăbeni, la Spitalul Contagioși nr. 2 și I. Popescu Bărbuleț de la Biserica Stelea din Târgoviște, la Trenul Sanitar nr. 12⁴⁴.

După defilarea Armatei Române cu mult fast în capitala Basarabiei la 14/27 ianuarie 1918, în frunte cu generalul Ernest Broșteanu și Statul Major al aces-

tuia⁴⁵, Marele Cartier General prin Ordinul 7255 din 17 ianuarie 1918 trasa indicații precise cu privire la modul de comportare al trupelor române pe teritoriul cuprins între Prut și Nistru, care vor avea față de populația basarabeană o atitudine frățească și demnă⁴⁶, „ca prieteni ai Republicii Moldovenești, pentru a da ajutor în luptele cu jefuitorii și siluitorii ce tind a distruge și a sugruma a noastră Republică tânără și libertatea ei”⁴⁷. Odată cu elaborarea în luna martie 1918 a unor decrete privind demobilizarea parțială a Armatei Române, numărul preoților din armata de operațiuni a scăzut la 168, în Basarabia, găsindu-se pe lângă diviziile și batalioanele românești un număr de 40 de preoți⁴⁸. În acest context, la 17 aprilie 1918 Constantin Nazarie a întocmit Referatul nr. 121 către Marele

Cartier General: „Pentru unitățile desemnate a rămâne în Basarabia, cred că e absolut necesar a se menține preoții de armată, fie cei actuali, fie cei care ar dori să rămână încă mobilizați”⁴⁹. Așa cum reiese din Circulara nr. 153 din 2 decembrie 1918, expediată din Chișinău de către Constantin Partenie, protopopul preoților militari din Basarabia și confesorul Garnizoanei Chișinău, către iconomul Constantin Nazarie, preotul Vasile Ghe. Alexe (de la Biserica Sf. Dumitru din Târgoviște), confesorul Diviziei 2 Cavalerie, a activat la spitalul garnizoanei Hâncești⁵⁰.

Pentru meritele deosebite și modul în care și-au făcut datoria sfântă în slujba țării, au fost decorați și trecuți pe Ordinul de zi cu gradul de căpitan asimilat 147 preoți⁵¹, dintre care îi menționăm pe cei din județul Dâmbovița⁵²: **Preotul I. Popescu-Bărbuleț**, Târgoviște, Regimentul 22 Infanterie – 15 iunie 1917; **Preotul Nicolae Popescu-Țăța**, Târgoviște, Brigada I Roșiori – 15 iunie 1917; **Preotul Alexandru Popescu-Hăbeni**, Dâmbovița, Spitalul nr. 2 Contagioși – 15 iunie 1917, decorat cu medalia „Crucea Regina Maria”, clasa a II-a; **Preotul Ion M. Popescu**, Mătăsaru, Dâmbovița, Spitalul

Mormântul lui Alexandru Popescu Hăbeni

Mobil nr. 3 – 1 ianuarie 1918; **Preotul Haralambie Oprescu**, Sturzeni, Dâmbovița, Brigada a V-a Artilerie – 1 ianuarie 1918; **Preotul Vasile Ghe. Alexe**, Târgoviște, Brigada 12 Artilerie – 1 ianuarie 1918, decorat cu medalia „Coroana României” cu spade Cavaler; **Preotul Ștefan Ioan Popescu-Simuleasa**, Târgoviște, Regimentul 51/52 Infanterie – 1 ianuarie 1918, decorat cu medalia „Coroana României” cu spade Cavaler.

Constantin Nazarie a relatat dezbaterile îndeplinirii acestei grele răspunderi ale preoților militari angajați în Primul Război Mondial, într-un simplu „Referat asupra activității preoților de armată în campania din 1916–1918”, datat în București, 25 decembrie 1918. Prin acest referat li se făcea o scurtă caracterizare tuturor preoților angajați în războiul sfânt al neamului românesc, sub forma unor foi calitative, ca urmare a intervenției Serviciului Religios pe lângă Marele Stat Major, prin care se cerea ofițerilor să prezinte și ei câte un raport asupra activității prestate de către slujitorul Domnului pe lângă corpul de armată pe care îl conduc⁵³.

Descriem în continuare, fapte și împrejurări semnificative din activitatea de pe front a preoților dâmbovițeni mobilizați, extrase din Referatul protopopului Constantin Nazarie și citate ulterior și de către preotul-profesor Grigore N. Popescu:

Preotul Popescu I. Bărbuleț – de la Regimentul 22 Infanterie, e rezistent, preot serios și moral, care inspiră foarte multă încredere și dragoste trupei. Posedă darul vorbirii și are puterea de a înflăcăra pe auditor. Oficiază foarte frumos. A însoțit regimentul în tot cursul campaniei. Este un caracter ales, om destul de cult, cumpătat, chiar sobru, poate fi luat ca model în corpul preoțesc (Dr. Cioroianu)⁵⁴.

Preotul Popescu N. Țața – de la Brigada 1 Roșiori, a dat un continuu concurs medicului în îngrijirea bolnavilor cu mult devotament, curaj și energie. Ca un bun părinte caută a însufleți și îmbărbăta pe soldați, ridicându-le moralul. De când acest regiment e bătut de boli grave și molipsitoare este continuu printre soldați (colonel Bălășescu). Acest preot este la înălțimea misiunii sale. Își face datoria în mod conștiincios și merită a fi răsplătit (colonel Arion)⁵⁵.

Preotul Popescu Alexandru Hăbeni – de la Spitalul Contagios nr. 2 s-a distins, în mod excepțional, îndeplinindu-și și funcțiile sale de preot și în același timp fiind un ajutor prețios și devotat al corpului medical. În Ploiești, Sinaia și Câmpulung, a ajutat în mod foarte activ la facerea pansamentelor, când numărul de răniți era foarte mare. La Ploiești a fost ajutor de medic în Spitalul de Contagioși Movila. În Dorohoi a funcționat ca ajutor de medic patru luni, în Spitalele de holerici și tifos exantematic, fiind un exemplu de muncă, și dând zilnic probe de abnegație, devotament și dispreț de moarte (dr. Iacobson). A fost un exemplu viu de înalt devotament și sacrificiu, atât cu ocazia îngrijirii răniților,

cât și a bolnavilor de febră recurentă, exantematic și holeră. Nu este bolnav care să nu fi văzut în el pe mântuitorul său. A înlocuit pe internul spitalului, dând bolnavilor ajutoare medicale, mergând până la sacrificiul persoanei sale. Veșnic neobosit, controla cu toată atenția dacă bolnavii primeau medicamente și alimentele prescrise (dr. Ciucă)⁵⁶. În Ajunul Anului Nou, a înființat în orașul Adjud o cantină pentru 1.500 copii orfani, strângând cu liste de Subscripție 10 mii de lei și învățând pe copii rugăciuni, cântece patriotice și reguli de bună purtare⁵⁷.

De remarcat este faptul că aprecierile laudative la adresa preotului Alexandru Popescu Hăbeni, când acesta a activat ca ajutor de medic la Dorohoi, au fost întocmite de către doctorul dâmbovițean Iacobson⁵⁸, născut în 1873 la București și licențiat în medicină la Paris⁵⁹. Încă de tânăr, Grigore

Iacobson a îmbrățișat cariera medicală, fiind numit de către Ministerul de Interne prin Ordinul nr. 52453 din 28 decembrie 1897, medic la Școala de Jandarmi din București, unde va preda și cursul de igienă⁶⁰. Un an mai târziu, Universitatea de Medicină din Paris, îi acordă la 30 iunie 1898 lui Grigore Iacobson titlul de doctor în medicină⁶¹, pentru ca la scurt timp, prin Înaltul Decret nr. 2367 din 9 iulie 1898 să fie înaintat în corpul ofițerilor de rezervă la gradul de medic de batalion stagiar la Spitalul Militar Central din București⁶². Cariera de doctor militar⁶³, avea să fie răsplătită prin acordarea Medaliei Jubiliare Carol I medicului căpitan Grigore Iacobson, în urma Decretului Regal nr. 5384/28 decembrie 1905, publicat în Monitorul Oficial nr. 218 din 1 ianuarie 1906⁶⁴. Participarea României la cel de-Al Doilea Război Balcanic în 1913, a însemnat plecarea în misiune alături de Corpul 2 Armată și a medicului căpitan în rezervă Grigore Iacobson, acesta fiind decorat ulterior cu Medalia Avântul Țării de către Ministerul de Război prin Ordinul nr. 5414 din 2 ianuarie 1914⁶⁵.

Prima conflagrație mondială l-a găsit în

misiune, însă, după refacerea armatei române în primăvara anului 1917 cu ajutorul misiunii militare franceze conduse de generalul Henri Mathias Berthelot, medicul colonel în rezervă Grigore Iacobson aflat în campanie la Dorohoi avea să-și găsească sfârșitul la 3 mai 1917⁶⁶.

Preotul Popescu M. Ion – de la Spitalul Mobil nr. 3. Atât în timpul epidemiei de tifos exantematic, cât și în timpul din urmă, s-a arătat ca un apostol neobosit, în exercitarea misiunii sale. În mijlocul exantematicilor și răniților a păstrat neatinșă credința în sufletele ostașilor, dând dovezi de vădite acte de abnegație și devotament (Medic indescifrabil)⁶⁷.

Preotul Oprescu Haralambie – de la Brigada a V-a Artilerie, a desfășurat o activitate elogioasă, afirmându-se totdeauna ca un excelent pastor sufletesc. A înălțat și întărit sufletele ostașilor, prin cuvântări. În luptele de la Mărășești, când oboseala și nesiguranța cuprindeau pe soldați, a stat în mijlocul lor, sfătuindu-i și îmbărbătându-i. S-a interesat de

Mormântul lui Ioan Ștefan Popescu-Simuleasa din cimitirul Simuleasa din Târgoviște

soldații bolnavi. Prin dragostea și zelul desfășurat a contribuit în mare măsură la partea de glorie ce regimentele brigăzii au câștigat în această perioadă a campaniei (Colonel Borșescu). S-a distins în mod vădit prin acte de abnegație și devotament, și prin cuvântări patriotice. Efectul s-a resimțit, căci brigada n-a avut nici un netrebnic sau dezertor, iar în luptele crâncene de la Cosmești și Mărășești toți au rezistat pe poziție, până în ultimul moment. În cursul luptelor de la 24 iulie, cu inima rece și sânge rece, a mers sub focul inamicului, de la unitate la unitate, îmbărbătând-o la luptă. În luptele de la 1 și 2 august, sub bombardamentul artileriei inamice, a stat neclintit, oficiind la înmormântarea celor căzuți pe câmpul de onoare (Colonel Costin). Pentru orfani a strâns lei 1.000. La Bolgrad a lucrat cu hotărârea misionarului convins, formând și un cor la catedrala orașului. E preot cucernic, cu multă conștiinciozitate, seriozitate, tenacitate în lucrări, brav în lupte (Colonel Gavrilu)⁶⁸.

Preotul Alexe Ghe. Vasile – de la Brigada 12 Artilerie, e sănătos și rezistent, preot distins prin sentimentele și cultura sa. A luat parte la toate operațiunile, dând dovezi de abnegație și dragoste creștinească și conducător moral al ostașului. Pe câmpul de luptă a dat dovezi de bravură și spirit de sacrificiu, servind ofițerilor și trupei ca pildă de curaj și dispreț de moarte. Întrupează cu prisosință toate calitățile morale și sufletești (Lt. colonel indescifrabil). A urmat regimentul pe front, în toate acțiunile. Instruit și foarte devotat, ca prin cuvântări să insuflă dragoste și curaj ostașilor (Lt. colonel Gh. Petrescu). Citez prin ordin de zi pe regiment pe preotul Iconom Alexe. În toate ocaziile, cu toate luptele, n-a lipsit un moment de lângă trupă; îmbărbătând-o continuu. A mers până acolo cu devotamentul, încât însuși s-a dus pe câmpul de bătaie, între tranșeele noastre și cele dușmane, adunând pe cei ce-și făcuseră datoria pentru patrie, sub focul năprasnic al inamicului, spre a le da ultima binecuvântare (Lt. colonel Budeanu)⁶⁹.

Preotul Popescu Ștefan Ioan-Simuleasa – confesorul Regimentului 51/52 Infanterie, și-a făcut datoria în tot timpul luptelor, la care a luat parte acest corp, căci în toate împrejurările a mers totdeauna pe linia de luptă, pentru a mângâia pe cei răniți și a da îngrijire creștinească celor adormiți (Colonel Cristoforeanu). În vederea devotamentului și

felului ce a arătat în îndeplinirea datoriei, susțin avansarea ca prea binemeritată (Colonel Constantinescu). Preotul Popescu Ștefan Ioan, din Târgoviște, a dovedit cu prisosință calități sufletești, a stat veșnic în mijlocul trupei, încurajând-o prin vorbe și prezența sa în tranșee, chiar în timpul luptelor celor mai aprige, la Nămolosa, Mărășești, Muncelu, umblând cu crucea și cu apa sfințită în tranșeele din prima linie. A ajutat pe medici la postul de prim ajutor în marea luptă de la 6 august 1917 de la Mărășești, iar seara a îngropat morții, sub bombardamentul de artilerie. Cuvântările ținute trupei și ofițerilor erau înălțătoare. Ofițerii și trupa au avut cu adevărat un preot între ei. În perioada cât a fost în Basarabia prin slujba bisericească ce făcea, a atras simpatia locuitorilor basarabeni, precizează colonelul Cristofor, comandantul său⁷⁰.

Concluzionând, putem afirma pe baza documentelor, că preoții militari au contribuit alături de celelalte unități, mari unități și comandamente ale Armatei Române, la menținerea și amplificarea credinței, cu cuvântul, cu fapta, și nu numai, făcând ca soldatul român să meargă la luptă, pentru patrie, încins cu arma neînvinsă a credinței. În acest șablon se înscriu și slujitorii bisericești dâmbovițeni, care și-au exercitat cu prisosință datoria față de neamul românesc, fapt confirmat și de aprecierile elogioase întocmite de superiorii lor militari.

DUTY AND FAITH: MILITARY PRIESTS FROM DÂMBOVIȚA IN THE FIRST WORLD WAR (1916-1918)

Based on documents, we can say that the military priests together with the other units, the great units and commandments of the Romanian army helped maintain and amplify the faith, by word and deed, thus motivating the Romanian soldier to go and fight for his country, having as weapon his undefeatable faith. The same is true for the priests of Dâmbovița County, who have fulfilled their duty for the Romanian people, fact confirmed also by the eulogistic appreciations from their military superiors.

Keywords: Alexandru Popescu-Hăbeni, Ioan Ștefan Popescu-Simuleasa, war prisoner, duty, faith

NOTE

1 Școala Gimnazială „Dora Dalles” Bucșani, jud. Dâmbovița.

2 Gabriel Pârnu, *Pregătiri sufletești pentru zile mari*, Atelierele Socec&Co., București, 1916, p. 50.

3 Ibidem, pp. 50-51.

4 Arhivele Militare Române (în continuare se va cita A.M.R.), Fond Marele Cartier General, Inspectoratul Clerului Militar, dosar nr. crt. 1/1915/1916. *Correspondență între Sfântul Sinod, Marele Stat Major și părintele Constantin Nazarie cu începerea pregătirilor pentru mobilizarea din 1916*, ff. 1-3.

5 Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1918*, Imprimeria Ministerului Cultelor și Artelor, București, 1920, p. 103; Mircea Păcurariu, *Contribuția Bisericii la realizarea actului unirii de la 1 decembrie 1918*, în „Biserica Ortodoxă Română” (în continuare se va cita „B.O.R.”), Anul CXVI (1978), nr. 11-12, p. 1251.

6 Gabriel Pârnu, *op. cit.*, pp. 53-74; Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată...*, pp. 7-8; Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Preoți în luptă pentru făurirea României Mari (1916-1919)*, Editura Europa Nova, București, 2000, Doc. nr. 13, pp. 8-19.

7 Cornel Mărculescu, *Preoți militari dâmbovițeni în primul război al civilizațiilor (1916-1918)*, în „Hristica. Revistă de spiritualitate și educație creștin-ortodoxă”, Editată de militarii din Garnizoana Târgoviște, Nr. 14, Târgoviște, 2012, p. 21.

8 Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *op. cit.*, Doc. nr. 13, pp. 8-9.

9 Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată...*, p. 8.

10 Ionela Mircea, *Despre activitatea preoților militari în primul război mondial*, în „Apulum. Arheologie. Istorie. Etnografie”, Anul XLIII, Nr. 2, Muzeul Național al Unirii din Alba

Iulia, 2006, p. 375.

11 Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *op. cit.*, Doc. nr. 26, pp. 25-26.

12 **Vasile Alexe** s-a născut la 16 decembrie 1878 în satul Ghimpați - Vizurești, jud. Dâmbovița, fiind preot, ziarist, om politic, avocat și lider de partid. Absolvent al Seminarului *Nifon Mitropolitul* și licențiat în teologie (1909) și litere (1911), Vasile Alexe a îndeplinit funcția de protoiereu al județului Dâmbovița între anii 1911-1914, activând în același timp și ca preot la biserica *Sfântul Gheorghe* din Târgoviște. După demisia din funcția de protoiereu în 1914, Vasile Alexe conduce până în 1916 gazeta *Înălțarea*, în paginile căreia pledează pentru intrarea României în război de partea Antantei, iar noua parohie la care slujește este Biserica *Sfântul Dumitru* din Târgoviște. Vasile Alexe a participat ca voluntar la Primul Război Mondial (1916-1918) în Regimentul 62 Infanterie și ulterior în Regimentul 12 Artilerie, iar după demobilizare merge în Basarabia și devine confesor al Diviziei II Cavalerie, cu care trece în Transilvania și apoi participă și la campania din Ungaria (1919), fiind demobilizat la 1 martie 1920. Intrând în viața politică, a devenit membru al Partidului Țărănesc, pe listele căruia devine senator în 1920-1921. Fire controversată, Vasile Alexe a fost exclus în 1920 din acest partid și a întemeiat Partidul Țărănesc-Alexe care în anul 1922 și-a schimbat numele în Partidul Țărănesc Național. În anii 1923-1924, partidul lui Vasile Alexe a fuzionat cu Partidul Național, el fiind ales lider al noului partid format, cu numele de Partidul Național Român. În anii 1926-1928, Vasile Alexe a aderat la Liga Apărării Naționale Creștine. Nestatornic, în 1928, și-a refăcut vechea formațiune politică cu titulatura de Partidul Țărănesc-Alexe, fiind un susținător înfocat al dr. Nicolae Lupu. În Parlamentul României a fost senator în perioada 1920-1921, dar și deputat în anii 1931-1932. În timpul guvernării antonesciene, preotul Vasile Alexe a îndeplinit funcția de consilier în Ministerul Educației, pentru ca în 1946 să devină vicepreședinte al Partidului Național Popular din județul Dâmbovița. A colaborat cu mai multe publicații, semnând articole în gazetele „Țăranul”, „Țăranul Dâmboviței”, „Deșteptarea” și a editat la Târgoviște ziarul „Țăranul Dâmboviței” (1920-1922, 1923-1924). Vezi: Marian Curculescu, Marian Curculescu, *Politică și istorie în Dâmbovița interbelică. Restituiri*, Editura Times, București, 1996, p. 197; *Enciclopedia orașului Târgoviște*, coord. Honorius Moțoc, Mihai Stan, George Coandă, Victor Petrescu, Mihai Oproiu, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2011, pp. 54-55.

13 Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *op. cit.*, Doc. nr. 27, pp. 28-29; Gheorghe Șerban, *Preoți militari dâmbovițeni la datorie în primul război mondial*, în „Eroica. Revistă de cultură istorică și cinstire a eroilor neamului”, Anul XIV, Nr. 1-2 (33-34), Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2011, p. 40.

14 A.M.R., Fond Marele Cartier General, Inspectoratul Clerului Militar, dosar nr. crt. 1/1915/1916, f. 21v.

15 Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *op. cit.*, Doc. nr. 33, p. 33.

16 A.M.R., Fond Marele Cartier General. Serviciul Religios, dosar nr. crt. 13, ff. 15-16.

17 Vezi repartitia integrală a preoților la corpuri și servicii cu înlocuiri și demobilizări pentru campania din 1916-1918, în: Grigore N. Popescu, *Preoțimea română și întregirea neamului. Chipuri, fapte, suferinți și pilde pentru viitor*,

vol. I, Tipografia Vremea, București, 1940, pp. 117-142.

18 A.M.R., Fond Marele Cartier General. Serviciul Religios, dosar nr. crt. 13, ff. 16-17.

19 Idem, Fond Registrul istoric al Liceului Militar „Nicolae Filipescu” de la Mănăstirea Dealu. De la înființarea sa și până în 1940, dosar nr. crt. 2572, ff. 23-24.

20 Constantin Rezachevici, *Cine a adus la Târgoviște capul lui Mihai Viteazul?*, în „Magazin Istoric”, Anul III, 1969, nr. 6, p. 59.

21 Cristian Moisesescu, *Târgoviște. Monumente istorice și de artă*, Editura Meridiane, București, 1979, p. 226.

22 *Călători străini despre Țările Române*, vol. III, volum îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, Editura Științifică, București, 1971, p. 631. Prima mențiune documentară a Mănăstirii Dealu datează din 17 noiembrie 1431, când domnitorul Alexandru Aldea dăruia „mănăstirii de la Dealu”, lăcașul sfântului arhierarh și făcător de minuni, Nicolae... „satele numite Alexeni pe lalomița și Răzvad, lângă mănăstirea sub deal, ca să fie de ocină și odihnă mănăstirii...” Vezi: Constantin Nițescu, *Mănăstirea Dealu și Liceul Militar Nicolae Filipescu*, Tipografia „Viitorul” Petre G. Popescu, Târgoviște, 1932, pp. 11-12; *Documente privind Istoria României*, seria B, Țara Românească, sec. XIII-XV (1247-1500), Editura Academiei, București, 1966, vol. I, pp. 91-92; Dan Pleșia, *Mănăstirea Dealu - Necropolă domnească și ceva despre frământările interne din Țara Românească în veacul al XVI-lea*, în „Acta Valachica. Studii și materiale de istorie și istorie a culturii”, Muzeul Județean Dâmbovița, Târgoviște, 1972, p. 142; Agnes Erich, Mihai Oproiu, *Cultura medievală Târgovișteană*, Editura Transversal, Târgoviște, 2008, p. 317.

23 Alexandru Dolinescu, *Ridicarea capului Marelui Voievod Mihai Viteazul de la mănăstirea Dealu în octombrie 1916*, în „Neamul Românesc”, Anul XV (1920), nr. 185, joi 26 august, p. 1; Nicolae I. Șerbănescu, *Soarta și cinstirea rămășițelor pământești ale marelui domnitor Mihai Viteazul*, în „Dimensiunea religioasă a personalității domnitorului Mihai Viteazul (1593-1601). Premise și argumente pentru canonizare”, Arhiepiscopia Târgoviștei, Târgoviște, 2011, pp. 258-260.

24 A.M.R., Fond Registrul istoric al Liceului Militar „Nicolae Filipescu” de la Mănăstirea Dealu. De la înființarea sa și până în 1940, dosar nr. crt. 2572, f. 23v.

25 Ilie Dumitrescu, Constantin Cîrjan, *Odiseea capului Viteazului*, în „Magazin Istoric”, anul X (1976), nr. 8 (113), august, p. 23; Nicolae Roboiu, Sorin Enescu, *Odiseea capului Viteazului*, în *Șoimii de la Mănăstirea Dealu. Amintiri despre Liceul Militar Nicolae Filipescu 1912-1948*, (f.e.), București, 1993, p. 21.

26 Constantin I. Stan, *Odiseea craniului lui Mihai Viteazul (1916-1920)*, în „Alma Mater Porolissensis”, Zalău, II, nr. 4, iulie 2001, p. 80; Cornel Mărculescu, *Odiseea relicvei lui Mihai Viteazul, de la Turda la Târgoviște* în vol. „Arheologie și istorie în spațiul carpato-balcanic” (coordonator Denis Căprăroiu), Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2011, p. 331; Idem, *Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu și readucerea capului marelui Voievod Mihai Viteazul în 1920*, în „Hristica. Revistă de spiritualitate și educație creștin-ortodoxă”, Editată de militarii din Garnizoana Târgoviște, Nr. 9, Târgoviște, 2011, p. 19; Idem, *Mutarea capului lui Mihai Viteazul de la Târgoviște la Iași. Refugiul la Kerson (Ucraina) și revenirea la Iași (1916-*

1920), în „Curier. Revistă de cultură și bibliologie”, An XIX, nr. 2 (38), Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2013, p. 17.

27 Niculae I. Șerbănescu, *Soarta și cinstirea rămășițelor pământești...*, pp. 262-263; Scarlat Porcescu, *Capul domnitorului Mihai Viteazul la Iași în 1916-1920*, în „B.O.R.”, Anul CXVI (1978), nr. 11-12, p. 1308; Ilie Dumitrescu, Constantin Cârjan, *op. cit.*, pp. 23-24.

28 Constantin Nițescu, *op. cit.*, p. 64; Ilie Dumitrescu, Constantin Cârjan, *op. cit.*, pp. 23-24; Scarlat Porcescu, *Craniul voievodului Mihai Viteazul*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A.D. Xenopol Iași”, tom XIV, 1977, p. 298; Niculae I. Șerbănescu, *Creștinul Mihail, mare voievod ce au fost domn Țării Românești și Ardealului și Moldovei - 375 de ani de la moartea lui Mihai Viteazul*, în „Mitropolia Olteniei”, Anul XXVIII (1976), nr. 9-10, p. 694; Constantin Rezachevici, *Capul lui Mihai Viteazul și Mănăstirea Dealu*, în vol. *Lucrărilor Sesiunii de comunicări științifice „Mihai Viteazul, domn creștin, strateg militar și întregitor de neam”*, Târgoviște, 7-8 septembrie 2001, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2003, p. 61; Niculae I. Șerbănescu, *Soarta și cinstirea rămășițelor pământești...*, p. 262; Cornel Mărculescu, *Mutarea capului lui Mihai Viteazul de la Târgoviște la Iași. Refugiul la Kerson...*, p. 17.

29 Alexandru Dolinescu, *op. cit.*, p. 1; Scarlat Porcescu, *Capul domnitorului Mihai Viteazul...*, p. 1308; Niculae I. Șerbănescu, *Soarta și cinstirea rămășițelor pământești...*, p. 263; Cornel Mărculescu, *Odiseea relicvei lui Mihai Viteazul...*, p. 331.

30 Vezi despre ocupația germană: N. Georgescu, *În puterea pumnului de fier. Ordonanțele Comandamentului german. Viața la București și în țara invadată*, Editura Tipografiei P. Iliescu, Iași, 1917; C.I. Băicoianu, *Banca Națională în timpul ocupațiunii noiembrie 1916-noiembrie 1918. Contribuție la politica financiară a germanilor în România ocupată*, Tipografia Universală I. Ionescu, București, 1919; Virgiliu Drăghiceanu, *707 zile sub cultura pumnului german*, Cartea Românească, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1920; Constantin C. Bacalbașa, *Capitala sub ocupația dușmanului 1916-1918*, Editura A. Micu Alcalay&L. Calafeteanu, Brăila, 1921; George D. Nedelcu, *Justiția română sub ocupațiune*, Atelierele Grafice Socec&Co., București, 1923; Stoenescu Anibal, *Din vremea ocupației*, Atelierele Grafice Socec&Co., București, 1927; Pia Alimănișteanu, *Însemnări din timpul ocupației germane 1916-1918*, Imprimeriile Independența, București, 1929.

31 Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată...*, p. 18.

32 A.M.R., Fond Marele Cartier General, Inspectoratul Clerului Militar, dosar nr. crt. 7, nota nr. 272/ 8 decembrie 1916, f. 193; Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *op. cit.*, Doc. nr. 62, p. 55.

33 Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *op. cit.*, Doc. nr. 62, pp. 55-56.

34 Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată...*, pp. 19-20.

35 Virgiliu Drăghiceanu, *707 zile sub cultura pumnului german...*, p. 28.

36 Mircea Păcurariu, *Contribuția Bisericii...*, p. 1254; Adrian Ignat, *Aportul Bisericii la Marea Unire de la 1 decembrie 1918*, Editura Universitară, București, 2011, p. 215.

37 A.M.R., Fond Marele Cartier General, Inspectoratul

Clerului Militar, dosar nr. crt. 11, f. 56; Gheorghe Șerban, *Preoți militari dâmbovițeni la datorie...*, p. 40.

38 Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *op. cit.*, Doc. nr. 195, pp. 227-229.

39 A.M.R., fond Marele Cartier General, Inspectoratul Clerului Militar, dosar nr. crt. 4, f. 122; Ordinul Circular nr. 19 001/9 martie 1917, în „Monitorul Oastei”, nr. 28/1917, pp. 118-119.

40 Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată...*, p. 13.

41 Radu Mureșan, *Datorie și slujire sfântă. Misiunea preoților militari în Primul Război Mondial (1916-1918)*, în „Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă Justinian Patriarhul” a Universității din București, Editura Universității din București, nr. 1 (2001-2002), p. 276.

42 A.M.R., Fond Marele Cartier General, Inspectoratul Clerului Militar, dosar nr. crt. 4, ff. 108-109; Constantin Opreț, Dumitru Atanasiu, Victor Atanasiu, Constantin Petrovici, Ion Dăscălescu, Paul Oprescu, *Contribuții la istoria învățământului militar din România, Perioada 1901-1947*, Editura Militară, București, 1978, p. 88; Radu Mureșan, *Datorie și slujire sfântă...*, p. 277.

43 Adrian Ignat, *Biserica în slujba ideii unității naționale în anii primului război mondial (1916-1918)*, în „Analele Universității din Craiova”, Seria Istorie, Anul XVII, Nr. 2(22), Editura Universitară, Craiova, 2012, p. 200.

44 A.M.R., Fond Marele Cartier General, Inspectoratul Clerului Militar, dosar nr. crt. 11, ff. 1-9.

45 Dimitrie Bogos, *La răspântie. Moldova de la Nistru în anii 1917-1918*, Ediția a II-a, Întreprinderea Editorial-Poligrafică „Știința”, Chișinău, 1998, p. 148.

46 Ștefan Ciobanu, *Unirea Basarabiei. Studiu și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917-1918*, Editura Cartea Românească, București, 1929, pp. 195-199.

47 Gheorghe V. Andronachi, *Albumul Basarabiei. În jurul marelui eveniment al unirii*, (f. ed.), Chișinău, 1933, p. 201.

48 Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată...*, p. 35.

49 Ibidem, p. 30.

50 Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *op. cit.*, Doc. nr. 199, p. 235; Doc. nr. 203, p. 249.

51 Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată...*, pp. 100-101; Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *op. cit.*, pp. 350-351.

52 Cornel Mărculescu, *Preoți militari dâmbovițeni...*, p. 32.

53 Ordinul Circular nr. 570/10 iunie 1917, în: Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată...*, pp. 22-23; Radu Mureșan, *Datorie și slujire sfântă...*, p. 278.

54 Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată...*, p. 37; Grigore N. Popescu, *Preoțimea română și întregirea neamului...*, p. 108; Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *op. cit.*, p. 324.

55 Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată...*, p. 38; Grigore N. Popescu, *Preoțimea română și întregirea neamului...*, p. 110; Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *op. cit.*, p. 325.

56 Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată...*, p. 42; Grigore N. Popescu, *Preoțimea română și întregirea neamului...*, p. 107; Gheorghe Nicolescu, Gheorghe

Dobrescu, Andrei Nicolescu, *op. cit.*, p. 327.

57 A.M.R., Fond Marele Cartier General, Inspectoratul Clerului Militar, dosar nr. crt. 5, Raport din 4 octombrie 1917, f. 14.

58 Era nepotul colonelului Arnold von Iacobson, un german din Curlanda, de religie evanghelică, care se remarcă în războaiele napoleoniene, apoi ajungând în Principatele române în timpul războiului ruso-otoman din 1828-1829, și ulterior devenind adjutantul generalului rus Pavel Kisseleff. Vezi: Arhivele Naționale Istorice Centrale, Direcția Județeană Dâmbovița (în continuare se va cita A.N.I.C.D.J.D.), Fond Familia Iacobson, dosar nr. crt. 6/1940, f. 1 (certificat nr. 470/1940 eliberat de Parohia Evanghelică București); Silviu Miloiu, *România și Țările Baltice în perioada interbelică*, ediția a II-a (e-book), Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012, p. 36. Voldemar (Vladimir) Iacobson (1834-1894), un alt fiu al lui Arnold Iacobson, a activat ca inginer hotarnic, cumpărând în 1882 de la Zinca Zărafesca moșia Bărbuleț - Râu-Alb din județul Dâmbovița, pe care a administrat-o împreună cu frații săi Maria și Grigore Iacobson conform Ordonanței Tribunalului Dâmbovița nr. 583 din 17 noiembrie 1882. Vezi: A.N.I.C.D.J.D., *loc. cit.*, dosar nr. crt. 1/1870-1888, f. 29. Planurile generale și de detaliu ale moșiei în suprafață de 30.4208 ha (60 pogoane și 17 prăjini), au fost întocmite de inginerul topograf Franz Pfanhauser între anii 1881-1888. Vezi: *Ibidem*, ff. 40-42.

59 A.M.R., Fond Registru ofițeri de rezervă. Medici, vol. II, f. 121.

60 A.N.I.C.D.J.D., Fond Familia Iacobson, dosar nr. crt. 47/1893-1914, f. 6.

61 Idem, dosar nr. crt. 50/1925-1943, f. 3.

62 Idem, dosar nr. crt. 47/1893-1914, f. 5.

63 Grigore Iacobson (1873-1917). Dintre lucrările sale în domeniul medicinei, amintim: *Cum trebuie să hrănim copiii*, Vălenii-de-Munte, Tipografia Neamul Românesc, 1909, 32 p; *Cum trebuie să hrănim copiii*, București, Minerva, Institutul de Arte Grafice și Editura, 1913, 32 p; *Cum trebuie să hrănim copiii*, Ploiești, Progresul, Institutul de Arte Grafice, 1915, 34 p; *Curs de igienă*, 1900, București, Imprimeria Statului, 1900, 78 p. (Școala de gendarmi. București); *Expunerea titlurilor și lucrărilor științifice ale Doctorului Grigore Jacobson, Fost intern al spitalelor din Paris*, București, Tipografia și Fonderia de Litere Thoma Basilescu, 1899, 19 p; *Nouvelle contribution à*

l'étude des tubercules et cavernes biliaires chez l'enfant. Thèse, Paris, Steinheil, 1898, 192 p; *Sanatoriile maritime*, București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, S-sor I. St. Rasidescu, 1908, 23 p; *Cercetări asupra semnului banului (signe du son Pitres-Sieur) la adult în stare normală și patologică*, Grigore Jacobson și D. Danielopolu, București, Tipografia modernă Cultura, 1911; 20 p. cu ilustrații. (Extras din „Revista Științelor Medicale”, No. 5, Maiu 1911); *Contribuție la studiul semnului lui Toplik în rușeolă*, Grigore Jacobson, G. Băltăceanu, Externi ai Policlinicii Așezămintelor Brâncovenesti, București, Tipografia Modernă, fost Gr. Luis, 1909, 27 p. (Extras din „Revista Științelor Medicale”, No. 7, Iulie 1909); *Despre tehnica întrebuințării laptelui de femeie muls la noii născuți debili*, Grigore Iacobson, H. Slobozianu, București, Tipografia Modernă Cultura, 1916, pp. 382-385 cu ilustrații. (Medicina Practică. Clinica obstetricală a Facultății de medicină: Prof. N. Gheorghiu). (Extras din „Revista Științelor medicale”, anul XII, vol. I, nr. 5, Maiu 1916). Vezi: Cornel Mărculescu, *Fatumul dâmbovițean al familiei Iacobson*, în „Curier. Revistă de cultură și bibliologie”, An XX, nr. 1 (39), Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2014, p. 34.

64 A.N.I.C.D.J.D. Dâmbovița, Fond Familia Iacobson, dosar nr. crt. 47/1893-1914, f. 7.

65 Ibidem, f. 8.

66 Idem, dosar nr. crt. 3/1900-1947, f. 34.

67 Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată...*, p. 53; Grigore N. Popescu, *Preoțimea română și întregirea neamului...*, p. 109; Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *op. cit.*, p. 331.

68 Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată...*, pp. 67-68; Grigore N. Popescu, *Preoțimea română și întregirea neamului...*, p. 105; Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *op. cit.*, pp. 337-338.

69 Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată...*, p. 76; Grigore N. Popescu, *Preoțimea română și întregirea neamului...*, p. 110; Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *op. cit.*, p. 325.

70 Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată...*, p. 77; Grigore N. Popescu, *Preoțimea română și întregirea neamului...*, p. 91; Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *op. cit.*, p. 109; Adrian Ignat, *Aportul Bisericii la Marea Unire...*, pp. 225-226.

Felicia ȚUCĂ¹Dr. Cornel ȚUCĂ²

LOCOTENENT-COLONELUL GRIGORE VASILESCU ȘI DEZERTAREA COLONELULUI ALEXANDRU STURDZA (23 IANUARIE/5 FEBRUARIE 1917)

Trădarea colonelului Alexandru D. Sturdza a constituit unul dintre evenimentele rușinoase înregistrate de istoria Armatei Române. Această trădare reprezintă o pagină neagră a istoriei militare, o pagină în antiteză cu a celor ce reliefează evoluția organizării, sub multiplele ei aspecte, Armatei Române, a dotării și pregătirii de luptă, participării la operațiunile militare de pe diferitele câmpuri de luptă, precum și a faptelor de eroism și jertfă ale militarilor din rândurile ei. Actul de trădare al colonelului Sturdza a constituit și va constitui tema unor volume dedicate analizei lui sau a unor capitole și/sau articole cu acest subiect. Din cadrul primei categorii, ne permitem să semnalăm celor interesați doar un ultim volum, cel al cunoscuților istorici Maria Georgescu și Petre Otu: *Radiografia unei trădări. Cazul colonelului Sturdza*, apărut, la Editura Militară din București, în anul 2011. Având în vedere atât bibliografia existentă, cât și popularitatea în rândul armatei și a populației civile a rușinoasei și condamnabilei trădări, credem ca fiind lipsită de oportunitate o prezentare, chiar succintă, a acesteia.

Considerăm utilă, din aceste motive, pentru cei interesați de acest subiect, cunoașterea generală a particularităților legate de împrejurările trecerii colonelului Alexandru D. Sturdza și a aghiotantului său, locotenentul Constantin Wachmann, la adversar. În acest sens, opinăm că *interogatoriul* luat de locotenent-colonelul Constantin Gh. Petrovici, comisarul regal al Armatei 1 române, în ziua de 21 aprilie 1917, comandantului Regimentului 2 Grăniceri, locotenent-colonelul Grigore Vasilescu, prin al cărui sector de front au trecut la adversar cei doi ofițeri trădători, poate constitui un izvor documentar suplimentar în cunoașterea împrejurărilor efectuării respectivei trădări. *Interogatoriul*, pe care l-am selecționat și pe care ne-am decis să-l cităm integral, i-a fost luat locotenent-colonelului Grigore Vasilescu în calitatea avută de acesta, la aceea dată, de *învinuit* în legătură atât cu cunoașterea intențiilor, cât și cu mijlocirea trecerii celor doi trădători la adversar, el fiind suspendat de la comanda unității de la 3 februarie 1917 și, la aceea dată, arestat.

Ipostazele acestea le menționăm pentru a semnală cititorului probabilitatea existenței unui anumit grad de subiectivism în conținutul răspunsurilor date de cel interogată la întrebările anchetatorului. Fără a pune sub semnul întrebării sinceritatea conținutului răspunsurilor locotenent-colonelului Grigore Vasilescu, pentru a fi obiectivi în prezen-

țarea acestui document, sugerăm cititorului să nu elimine probabilitatea subiectivismului unora dintre acestea, luând în calcul particularitatea dictată de dorința firească a *suspectului* de a se delimita atât de cunoașterea intențiilor celor doi trădători, cât și, mai ales, de sprijinirea concretă a finalizării lor.

De asemenea, cititorul trebuie să țină cont și de faptul că acesta, colonelul Alexandru D. Sturdza, era cunoscut în respectiva perioadă ca partizanul unei alianțe totale a României cu Germania. De altfel, fiind fiul lui Dimitrie Sturdza (influent om politic, fost lider al Partidului Liberal, dar și un apropiat al Regelui Carol I) și ginerele lui P.P. Carp (om politic de prim rang, partizan al alianței cu Germania, liderul Partidului Conservator), el și-a manifestat constant susținerea atât pe linie politică, cât și militară alianței cu Puterile Centrale, în mod deosebit a celei cu Germania. Prin dezertarea din seara zilei de 23 ianuarie/5 februarie 1917 în tabăra adversă „*Alexandru Sturdza credea că trecerea la germani va crea un puternic curent favorabil Puterilor Centrale. Acest curent trebuia asociat cu o acțiune militară condusă de el, în fruntea unei armate alcătuită din prizonierii români, care i s-ar fi alăturat; el ar fi început, în aceste condiții, lupta împotriva rușilor, evident, alături de Puterile Centrale*”³.

Din fericire pentru România, din păcate pentru colonelul Sturdza și cei care îi stimulasera și sprijiniseră efectuarea acțiunii sale trădătoare, planul lor nu s-a concretizat. Cu foarte mici excepții, spre cinstea lor de militari și adevărați patrioți, prizonierii români internați în lagărele înființate de Puterile Centrale nu au aderat la această acțiune trădătoare și au preferat să îndure în continuare calvarul vieții din prizoneriat. De altfel, în fața acestei atitudini aproape unanime de nezdruccinată încredere în Rege și Țară, nu după mult timp, preconizata acțiune a fost abandonată de inițiatorii ei, iar colonelul trădător a sfârșit prin a fi privit ca atare chiar și de către aceștia.

Dacă biografia și cariera militară a colonelului Alexandru D. Sturdza sunt cunoscute și pe larg prezente în bibliografia de specialitate, cele ale locotenent-colonelului Grigore Vasilescu, ulterior înaintat la gradul de colonel, sunt aproape necunoscute cititorului. Din acest motiv, prezentăm, succint, biografia și cariera militară a celui ce a condus sectorul de front prin care au trecut cei doi trădători în liniile germane.

Grigore Vasilescu s-a născut la 27 septembrie 1876, ca

fiu al lui Ion și Ioana, în localitatea Nucșoara din fostul județ Muscel (azi Argeș). După absolvirea liceului, între 5 octombrie 1896-1 iulie 1898 a urmat cursurile Școlii pregătitoare de ofițeri activi. Întăririle acestuia în grad au cunoscut următoarea evoluție cronologică: sublocotenent – 1 iulie 1896; locotenent – 10 mai 1902; căpitan – 28 decembrie 1907; maior – 1 noiembrie 1914; locotenent-colonel – 1 noiembrie 1916 și colonel – 27 mai 1920 (dar cu vechime de la 1 noiembrie 1918)⁴.

Cariera de ofițer activ i-a fost jalonată de îndeplinirea serviciului în următoarele unități și structuri militare: Regimentul „Mircea” nr. 22, 1 iulie 1898-10 mai 1902; Regimentul „Râmnicu Sărat” nr. 9, 10 mai 1902-1 aprilie 1905, 1 octombrie 1912-1 octombrie 1913 și 1 noiembrie 1914-1 ianuarie 1916 (din 1915 fiind șeful de stat major al Grupului de acoperire „Tabla Buții”); Regimentul „Mihai Viteazul” nr. 6, 1 aprilie 1905-1 mai 1905 și 15 aprilie 1908-1 octombrie 1912; atașat la Institutul Geografic al Armatei cu data de 1 mai 1905 și detașat de acesta, pentru executarea unor lucrări de profil, la Regimentul „Putna” nr. 10, 10 mai 1905-15 aprilie 1908; ofițer elev al Școlii Superioare de Război, 1 octombrie 1913-1 aprilie 1914; Comandamentul Diviziei nr. 5 infanterie, 1 aprilie-1 noiembrie 1914; Regimentul 2 Grăniceri, ajungând chiar comandant, 1 ianuarie 1916-24 martie 1917 (suspendat de la comandă, în fapt, la 3 februarie 1917); la dispoziția Armatei 1, 24 martie 1917-15 august 1919 și a Ministerului de Război, 15 august-1 septembrie 1919 („poziție” datorată mai întâi învinuirii și apoi suspectării acestuia de o prealabilă înțelegere cu colonelul Sturdza, comandantul său direct, cu care se afla și într-o cunoscută relație de prietenie, de a-i mijlocii trecerea în liniile germane prin sectorul regimentului comandat de el; figurând în continuare în aceste perioade în evidența militară a Regimentului 2 Grăniceri); Serviciul Exploatare și Transport, 1 septembrie 1919-6 noiembrie 1920; Regimentul 45/60 Infanterie, comandant, 6 noiembrie 1920-1 aprilie 1921; Cercul de Recrutare Buzău, 1 aprilie 1921-1 aprilie 1927 și Comandamentul Teritorial al Corpului 7 Armată, 1 aprilie 1927-10 octombrie 1932 (data trecerii în rezervă).

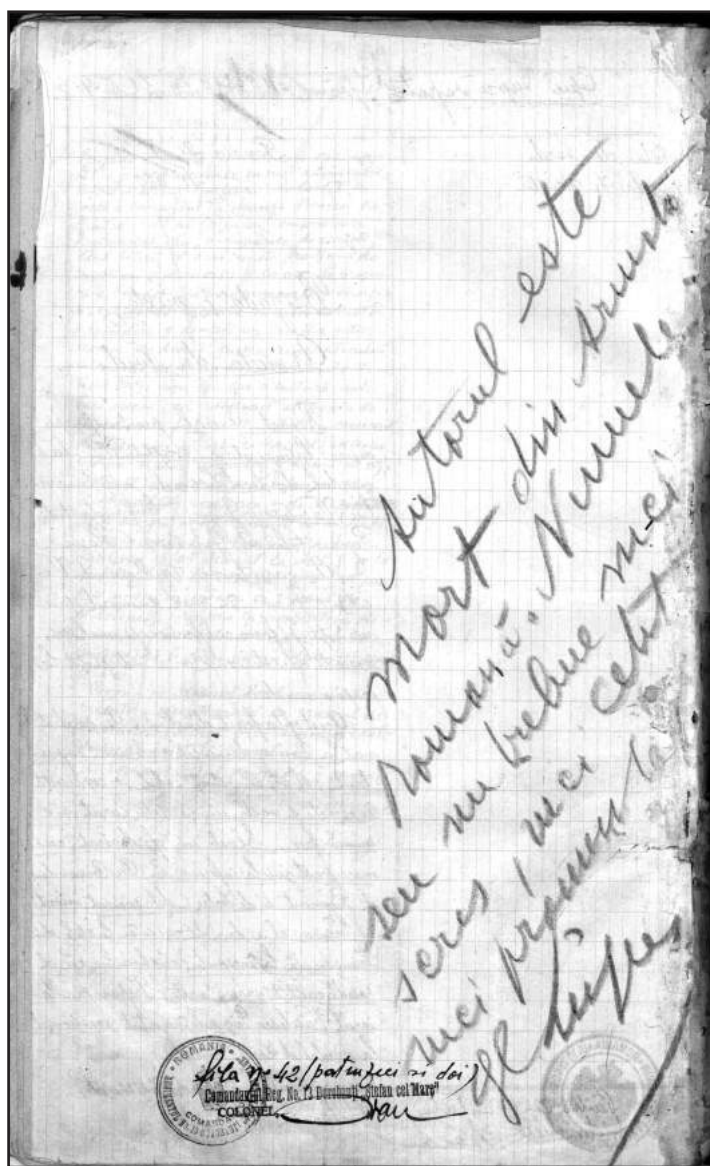
În îndelungata carieră militară, pentru activitatea

desfășurată și, mai ales, faptele de arme săvârșite, colonelul Grigore Vasilescu a fost decorat cu: medaliile: Jubiliară „Carol I”, 1906; Medalia „Avântul Țării”, 1913; ordinele Coroana României, cu Spade, în grad de Ofițer, cu Panglica de „Virtutea Militară” și Steaua României, cu Spade, în grad de Ofițer în anul 1916; Crucea Comemorativă a „Războiului

1916-1918”, 1918; Semnul onorific de „25 de ani” în armată, 1920; Medalia „Victoria”, 1921 și Ordinul Coroana României, în grad de Comandor, 1922⁵.

Colonelul Grigore Vasilescu a fost caracterizat de superiori ca fiind un: „Ofițer cu înfățișare ostășească plăcută. Sănătos și rezistent. Călărește bine. Inteligent, muncitor și priceput. Instrucțiunea și cunoștințele militare dezvoltate și caută a și-le înmulți prin studii folositoare carierei. [...] Are ochiul câmpului. Are inițiativă, prevedere și voință”, în Foaia calificativă din anul 1914⁶. Apoi, în aceea dedicată perioadei 1 noiembrie 1914-31 octombrie 1915, a fost notat: „Înțelege foarte bine, judecă cu multă seriozitate, posedă mult bun simț, are spirit de ordine și de metodă, memorie excelentă. [...] Posedă o întinsă cultură generală, precum și instrucția militară a celor trei arme⁷. [...] Ofițer disciplinat, posedă în cel mai înalt grad simțul datoriei; este bun camarad, posedă simțul onoarei și are curaj militar și curajul răspunderii. Este devotat serviciului, demn,

moral și integru, conduită bună. Are o foarte mare putere de muncă. [...] Este un ofițer pe care se poate conta în orice împrejurare [...]”⁸. Aceleași notări elogioase i-au fost întocmite și pentru perioada 15 august 1916-4 ianuarie 1917, cu referire la participarea acestuia la luptele duse de regimentul său, de comandatul Brigăzii 7 Mixte, nimeni altul decât colonelul Alexandru Sturdza. În respectivele notări ale ofițerului identificăm, printre alte caracterizări, următoarele consemnări: „[...] respiră energia și tenacitatea, temperamentul său este calm și sângele rece al acestuia. Comandant distins este admirabil. Înaltele sale calități de om, ca militar, ca comandant superior și ca organizator le-a dovedit la începutul războiului [...]. Acest ofițer superior are o cultură militară aleasă, [...] este un excelent educator și adevărat șef; el știe să îmboldească pe inferiorii săi; el se bucură de încrederea și de dragostea lor și energia sa este temută de cei slabi”⁹.

Consemnarea generalului Lupescu

În afara acestor elocvente notări, la 21 octombrie 1916, colonelul Alexandru Sturdza a întocmit și înaintat comandantului Armatei de Nord un *Raport special*: „pentru propunerea la înaintare excepțională la gradul de locotenent-colonel a maiorului Vasilescu Grigore”¹⁰, în care a consemnat: „Acest ofițer foarte distins este predestinat la Comandamentele cele mai importante, el are cunoștințe solide, o experiență încercată și vastă, un caracter curat și o inimă tare. El este un șef adevărat, cu mare prestigiu la inferiorii săi. Ca, Comandant de regiment și de sector, Detașament mixt în Vrancea, el a dovedit, ca și în luptele din Transilvania la începutul războiului, că el posedă calități rare și înalte”¹¹. Urmare a raportului în cauză, reamintim, cel propozabil a fost înaintat la gradul de locotenent-colonel la 1 noiembrie 1916. Dar, după actul de trădare și, apoi, condamnarea pentru acesta a colonelului Alexandru Sturdza, atât notarea pentru perioada 15 august 1916-4 ianuarie 1917, cât și *Raportul special* întocmit de acesta au fost anulate de generalul Lupescu, prin tăierea lor cu un „X”, în creion roșu, și scrierea de mână a următoareii fraze: „Autorul [colonelul Sturdza] este mort din Armata română. Numele seu nu trebuie nici scris, nici cetit, nici pronunțat”¹².

Caracterizările colonelului Grigore Vasilescu îl prezintă pe acesta ca pe unul dintre ofițerii de elită ai Armatei Române. Probabil că ascensiunea acestuia în ierarhia militară ar fi cunoscut o cu totul altă traiectorie, desigur ascendentă, dacă destinul nu i-ar fi fost legat, în aceea blestemată zi de ianuarie 1917, de trădarea celui ce i-a fost comandant și prieten, colonelul Alexandru Sturdza. Suspendarea de la comanda regimentului de la 3 februarie 1917, arestarea provizorie, judecarea de Curtea Marțială și menținerea la „dispoziție”, de la 24 martie 1917 până la 1 septembrie 1919, l-au scos pe locotenent-colonelul Grigore Vasilescu din rândul comandanților participanți, în fruntea unităților lor, la luptele eroice duse de Armata Română în respectiva perioadă, marcându-i ireversibil probabila ascensiune militară în grad și funcții. Mai mult, acesta a trebuit să suporte acuzațiile sau insinuările, direct formulate de unii sau voalat de alții, de mijlocitor al acțiunii trădătoare a colonelului Sturdza. Fără a putea fi probate în instanță, atât eventuala înțelegere prealabilă sau implicare directă în trecerea celor doi trădători la adversar, cât și inacțiunea operativă ulterioară a acestuia, din seara și ziua următoare trădării colonelului Sturdza, acuzațiile acestea au creat multe suspiciuni și au planat mult timp asupra locotenent-colonelului Grigore Vasilescu.

Cert este faptul că o asemenea *prealabilă înțelegere* sau *sprajinire directă* a acțiunii trădătoare nu au putut fi probate în instanță de anchetatori. Aceste acuzații au fost lipsite de un probatoriu solid în sprijinul lor. Ca urmare, neputând fi probate de anchetatori cu declarații ale martorilor sau cu

documente elocvente în sprijinul lor, acuzațiile formulate de aceștia la adresa locotenent-colonelului Grigore Vasilescu nu au fost reținute de completul de judecată, acesta fiind declarat *nevinovat*. De altfel, după trecerea anilor, o asemenea înțelegere între cei doi nu a fost confirmată sau cel puțin sugerată nici de colonelul Sturdza, nici de serviciile secrete care-l racolaseră pe acesta și nici de cele române.

Interogatoriul pe care îl vom cita în continuare a fost identificat într-un dosar creat de Curtea Marțială a Corpului 4 Armată cu prilejul începerii, în anul 2006, inventarierii fondului de arhivă creat de această structură militară. Din păcate, datorită legislației reparatorii apărută ulterior și, drept urmare, trecerii întregului personal al Centrului la activități de acest gen, fondul de arhivă în cauză este și la această dată în același stadiu: neprelucrat arhivistic. Ca urmare a acestei stări de fapt, conform prevederilor Legii nr. 16/1996, fondul de arhivă în cauză nu poate fi pus, încă, în circuitul public.

Locotenent-colonelul Grigore Vasilescu

Interogatoriul i-a fost luat locotenent-colonelului Grigore Vasilescu în ziua de 21 aprilie 1917, când acesta era suspendat de la comanda Regimentului 2 Grăniceri, arestat și pus la dispoziția Armatei 1 în vederea anchetării și judecării lui ulterioare pentru complicitate și mijlocirea trecerii celor doi ofițeri români trădători la adversar. Acuzat de către anchetatorii săi militari de o prealabilă înțelegere și, apoi, mijlocire a trecerii colonelului Sturdza și aghiontatului său la adversar prin sectorul de front comandat de el, locotenent-colonelului Grigore Vasilescu a negat cu tărie atât cunoașterea intenției acestora, cât și, mai ales, sprijinirea directă a actului lor trădător. El declarând, în sprijinul nevinovăției sale, că nu a știut nimic despre intenția trădătoare a colonelului Sturdza și, ca urmare, nici nu a mijlocit trecerea acestuia la adversar. Consecvența

răspunsurilor locotenent-colonelului Grigore Vasilescu i-a obligat pe anchetatorii săi militari să-l interogheze pe acesta în mai multe rânduri. Întrebările acestora, formulate sub diverse forme, au fost invariabil legate de activitatea sa militară sub comanda colonelului Sturdza, de natura relațiilor particulare cu acesta, precum și asupra prezentării cât mai în detaliu posibil a ultimei seri petrecute – de el și subordonații lui – împreună cu cei doi ofițeri trădători veniți în sectorul de front comandat de el. Dar, de fiecare dată, în linii generale, fără mici detalii de la un set de întrebări la altul, răspunsurile celui anchetat au fost identice. Cu toată această consecvență a răspunsurilor sale, suspiciunea de prealabilă înțelegere și mijlocire a trădării colonelului Sturdza a planat asupra locotenent-colonelului Grigore Vasilescu chiar și după ce instanța militară l-a declarat nevinovat. Existența unei asemenea suspiciuni la nivelul conducerii Armatei Române opinăm că a constituit cauza menținerii acestuia în poziția „la dispoziție”, fără a primi nicio comandă, între 24

martie 1917-1 septembrie 1919. Mai mult, amintim și faptul că, din această cauză, înaintarea sa la gradul de colonel a fost aprobată și decretată tocmai la 27 mai 1920, chiar dacă cu vechime de la 1 noiembrie 1918¹³.

*Interogatoriul*¹⁴ este redactat sub formă de întrebări și răspunsuri și a fost scris de mână, cu cerneală neagră, de grefier, sublocotenentul Ioan I. Rang. Documentul este scris pe 17 file, dintre care 16 file (32 pagini) cuprind, consemnat avers și revers, conținutul interogatoriului; iar ultima filă (o pagină, avers) este o schiță, de mână, a poziției de pe Dealul Voloșcani ocupate de Regimentul 2 Grăniceri în ziua de 23 ianuarie 1917¹⁵. Fiecare dintre cele 33 de pagini ale documentului sunt certificate individual, spre autentificare, prin consemnarea în clar a numelui și, abreviat, prenumelui celor trei participanți la luarea respectivului interogatoriu (nominalizați în alineatul doi al documentului) și semnăturile originale ale acestora. Pentru o lectură coerentă a documentului prezentăm abrevierile folosite de grefier în transcrierea interogatoriului: bat. – batalion, cap./câp. – căpitan, cdt. – comandant, C./Const./C-tin. – Constantin, Corp – corp de armată, D. – Dumitru, dec. – decembrie, det. – detașament, dl. – domnul, d-lui. – domnului, d-ta. – dumneata, d-tale – dumatiale, d-tră – dumneavoastră, febr. – februarie, Gh. – Gheorghe, Gr. – Grigore, lt. – locotenent, lt. col. – locotenent colonel, nov. – noiembrie, oct. – octombrie, sept. – septembrie, slt. – sublocotenent, reg. – regiment, Reg. D. – regiment de dorobanți.

În continuare, redăm în întregime conținutul celor 36 de întrebări puse de comisarul regal și răspunsurile celui anchetat la 35 dintre acestea, mai puțin răspunsul la întrebarea 36, care nu are legătură directă cu acuzațiile formulate la adresa locotenent-colonelului Grigore Vasilescu.

„Ministerul de Război

Curtea Marțială a Armatei 1

Proces-Verbal

de interogatoriul unui bănuț

Anul 1917, luna aprilie, ziua 21.

Noi, lt. colonel C. Gh. Petrovici, comisar regal al Armatei 1, asistat de grefierul nostru Ioan I. Rang¹⁶, în virtutea citației noastre s-a prezentat lt. colonelul Vasilescu Grigore, fost comandantul Regimentului 2 Grăniceri, în scopul de a fi interogată.

În consecință ne declarăm că:

Mă numesc Vasilescu Grigore, în etate de 41 ani, născut în comuna Vlădești¹⁷, jud. Muscel, din părinții Ioan (+) și Ioana (+) Vasilescu; domiciliat la arest.

Asupra celor ce mă întrebați declar:

1) Întrebare: Ce trupe intrau în compunerea Brigadei a

7-a Mixtă, de la venirea D-tră pe front în această Brigadă și până la plecarea lui Sturdza¹⁸ dincolo la inamic?

Cu ce trupe s-a legat Brigada, în tot acest timp, la dreapta și la stânga și cine le comanda?

Răspuns: De la 1 sept. 1916 și până la 27 septembrie a făcut parte din Brigada 7 Mixtă: Reg. 2 Grăniceri (Horia) de sub comanda mea și Reg. Cloșca, comandat de maiorul Bucică Petre – care trăiește și, mi se pare, se află la Statul major al Corp. IV Armată, Reg. Crișan, comandat de maiorul Berindei Ioan – trăiește și este comandant de regiment; de la 27 sept. – Reg. Cloșca, a fost luat și trimis la Onești, iar celelalte 2 regimente au rămas în Brigadă. La 28 sept., Reg. 2 Grăniceri a fost trimis în gara Putna, pentru a ocupa Sectorul de pază cuprins între muntele Arivoaia și Vârful Clăbuc, ambele inclusiv; iar pe Valea Zăbalei, fusese trimis,

chiar din ziua de 27 sept., un pluton din Reg. 2 Grăniceri, sub comanda d-lui slt. Ionescu Lungu – care, cred că trăiește, pentru că se semnalase niște recunoașteri inamice, care pătrunseră pe acea vale.

În acest timp, nu știu precis când, au mai fost trimise la Câmpurile, un detașament de o companie de bicicliști, întărită cu un pluton de ștafete pe jos, care făcea legătură cu trupele din Valea Cașinului și supraveghea Sectorul cuprins între Valea Șușița și Pârâul Cașin.

Aceste trupe au intrat chiar de la început în compunerea Brigăzii.

Peste vreo 10 zile, însă, acest detașament a fost luat și trimis pe Valea Zăbalei, la Podul Ne[...] ¹⁹, pentru a supraveghea comunicațiile de pe această vale și a schimba plutonul de grăniceri, care fusese trimis în acea parte.

După 10 oct., a sosit în gara Putna și Reg. Crișan, care rămăsese în Mărășești, și a fost pus să supravegheze văile Tișitelor: Mare și Mică, împreună cu Sectorul de frontieră cuprins între Piscul

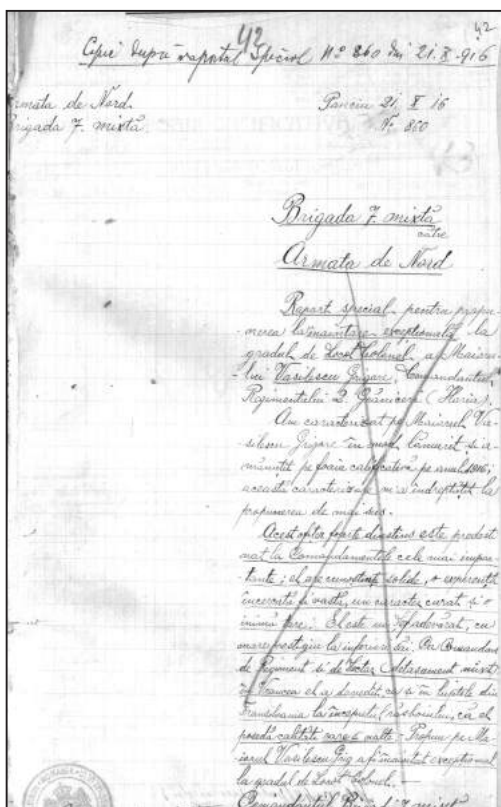
Țiganului, inclusiv, și muntele Arișoia.

Peste vreo săptămână s-a primit ordin ca acest Reg. să se coboare la Mărășești, pentru altă destinație, iar Reg. 2 Grăniceri să reia și Sectorul Tișitelor.

Tot atunci s-a mai pus la dispoziția Reg. 2 Grăniceri și o baterie de artilerie de câmp din Reg. 12, comandată de căpitanul Popescu – este lt. în Reg. 12, nu căpitan – și 2 baterii de 53 mm, a căror comandanți nu mi-i amintesc.

Brigada 7-a Mixtă se lega, la dreapta, cu Reg. 8 Vânători, sub comanda colonelului Gorschi, și, la stânga, cu Divizia 6-a, comandată de dl. general Arghirescu; iar legătura între această Divizie și Brigada Mixtă o făcea căpitanul Balșanu²⁰, de la Brigada Mixtă.

Ofițerii Reg. 2 Grăniceri erau: maiorul Buricescu Dragu, trăiește; căpitanul Georgescu Ștefan, acum maior, trăiește; căpitan Caracaș Petre, trăiește; aceștia toți erau comandanți de batalioane. Comandanții de companie erau: slt. Chiriac

Raportul special al colonelului Sturdza

Dumitru, trăiește, din Compania I; căpitanul Mardare Bucur, trăiește, din Compania II-a; slt. Cocargean Gh., Compania III-a; căpitan Tomescu Gh., Compania 4-a; căpitan Toniță Nicolae, Compania 5-a; căpitan Popescu C-tin, Compania 6-a; căpitan Costăchescu Ioan, Compania 7-a; căpitan Ionescu Anton, Compania 8-a; căpitan Petrovici D., Compania 9-a; căpitan Necșulescu Gh., Compania 10-a; lt. Băjenaru Gh., Compania 11-a și căpitanul Anagnastopol D., Compania 12-a; iar compania de mitraliere o comanda căp. Popescu Gr. Const., având ca ofițeri subalterni pe lt. Poenaru Alex și Buteș Nicolae, toți trăiesc.

Ofițerul meu adjutant era căpitanul Mironescu – Ionescu Vasile – nu Mironescu; iar ofițer cu aprovizionarea cap. Enescu Manole, iar șeful trenului de luptă, era slt. Codreanu Gh..

2) Întrebare: Ce a determinat în ziua de 10 oct. (fila 5 din memoriu²¹), să vă retrageți de pe punctul înaintat al Muntelui Clăbuc, în sectoarele de pază, dacă ați ocupat acel punct respingând pe inamic?

Răspuns: Punctul înaintat al muntelui Clăbuc s-a menținut – și era numai la o distanță de vreo 200 de metri de poziția întărită a noastră, iar retragerea s-a făcut conform ordinului de luptă inițial, dat de colonelul Sturdza.

3) Întrebare: Pentru ce a ordonat Sturdza în seara de 13 dec. (fila 6-a) retragerea?

Răspuns: Pentru că, se produsese infiltrațiuni de trupe inamice pe Dealul Porcului – Est de Valea Tișitei, precum și pe Valea Lepșei și tindeau să împresoare trupele de pe Valea Putnei și muntele Macradeu; iar ajutorul ce se ceruse din Valea Cașinului, de 2 batalioane, încă nu sosise. Eu am expus astfel situația lui Sturdza, care a ordonat retragerea, și pozițiile de mai sus au și fost ocupate de inamic.

4) Întrebare: Dacă toate atacurile erau așa de strălucite și obțineau succese, cum se explică neconținutele retrageri și cum vi le explicați?

Răspuns: Noi luptam, în virtutea ordinelor ce ni se dă de către Brigadă, atacam sau contraatacăm, după cum am făcut la Dealul Fața Schitului, la Rîpa Roșie, la Răchitașu și Momâia, iar ordinele de retragere le primeam tot de la dânsul. La Dealul Fața Schitului, ne-am retras forțați, din cauza că, pe pârâul Steiului, s-au produs infiltrațiuni inamice, care tindea să întoarcă aripa noastră stângă, atacând chiar pe artileria noastră cu mitraliere.

La Rîpa Roșie, nu cunosc motivul retragerii și nici n-am fost forțați de presiunea inamică – ne-am retras la Valea Babei lângă Câmpurile.

La Răchitașu a fost justificată retragerea de un km. și ½ – până la Cota 648 – din cauza că cavaleria noastră n-a concurat cu noi la atac – mi se pare sub comanda colonelului Marini; iar aripa stângă a Reg. Combinat 25/80, părăsind poziția pe o distanță cam de 200 metri în pădure, inamicul a pătruns între noi și flancul, acestui reg., stâng, și ne-a forțat să ne retragem la Cota 648, unde am ocupat poziția, până la șaua dinainte, din dreptul lui L. din Valea Slatinei, – noaptea am stat pe poziție, la strânsul contact al inamicului, fără însă a se produce vreun atac din partea sa, totuși am primit ordin scris, de la Sturdza, de a ne retrage la Răcoasa, pe poziția de la Dealul Alba și Mariana, ordin care în urmă a fost contra-mandat – mi se pare chiar în noaptea sosirii noastre, spre a ocupa poziție între satul Ciurucu și Cota 482, pe Dealul

Guirgea, făcând legătură cu un batalion din Reg. 2/5, care se găsea pe Dealul Guirgii – Est de Vizantea Mănăstirească; și la revenirea aceasta și pe Dealul Guirgii n-am avut luptă cu inamicul.

La Momâia, retragerea căpitanului Mărculescu, a fost justificată, întrucât a fost atacat de inamic și s-a produs panică.

5) Întrebare: De la cine s-a primit în ziua de 17 dec. (fila 7) ordin de retragere de la Cota 1088 și ce a determinat această retragere?

Răspuns: Ordinul s-a primit în scris de la Sturdza și a determinat retragerea infiltrațiunile inamicului pe Valea Steiului, care a atacat chiar artileria.

6) Întrebare: De la cine s-a primit ordin în ziua de 20 dec. să vă retrageți de la Rîpa Roșie, după ce, prin mari lupte, ați reușit să faceți legătura cu Reg. 29 Inf.?

Răspuns: Ordinul a fost scris, venit de la Sturdza, care se găsea în gara Soveja, și poziția ocupată, în urma legăturii făcute cu Reg. 29 Inf., s-ar fi putut menține și nu-mi pot explica motivul retragerii, întrucât Sturdza era în legătură cu Comandamentul Superior.

7) Întrebare: Arătați că nu ați cunoscut motivul retragerii, nu ați căutat însă să-l aflați, nu l-ați dedus din împrejurări și care a fost rezultatul acestor deducțiuni?

Răspuns: Nu m-am interesat de motivul retragerii, fiindcă nu discutam ordinele primite, ci le executam astfel cum le primeam; n-am putut să deduc din aceste împrejurări nimic, întrucât nu cunoșteam operațiunile de pe restul frontului.

8) Întrebare: La fila 8, jos, a memoriului, arătați că ordinul de operații găsit la prizonierul german era fals, cum și de unde ați dedus aceasta?

Răspuns: Colonelul Sturdza umbla cu acest ordin în mână și se interesa printre ofițerii Reg. cine are o hartă nemțească, spre a putea stabili după ea cotele specificate în acel ordin. Cum n-a putut găsi și nu le-a putut stabili, s-a orientat după harta românească și găsind cote, în ordin, care se potriveau după malul drept al Șușiței, a dedus că ordinul este fals, întrucât atacul – după ordinul german – ar fi trebuit să se producă invers, ș-atunci, eu, care fusesem trimis cu 2 batalioane pe malul stâng al Șușiței, pe Dealul Arinișului, am fost retras de acolo și trimis la Răchitașu.

9) Întrebare: La fila 9, memoriu, arătați că așteptând la Cota 648 – 1.500 metri, Est Răchitașu, ajutoare, în urma Raportului făcut de d-tră lui Sturdza, n-au venit acele ajutoare; cât anume și cât și ați menținut poziția sau v-ați retras?

Răspuns: N-am primit nici un ajutor, deși, în Raportul scris făcut, arătam cum este situația și că n-aș putea lua Răchitașul numai cu trupele mele, așa că am menținut poziția de la Cota 648 – în strâns contact cu inamicul până a 2-a zi, când am primit ordin de retragere, la Răcoasa și, apoi, la Pădurea Sovejanu.

10) Întrebare: A fost observat Sturdza de C-dt. Armatei de aceste retrageri nemotivate?

Răspuns: Nu mi-a arătat nici un ordin de observație, nici nu mi-a spus nimica, însă, după retragerea de la Răchitașu, m-a întrebat, la Răcoasa, dacă s-ar fi putut rezista încă pe Răchitașu; i-am răspuns că nu, pentru că Răchitașu Mare era deja ocupat de inamic înainte de venirea Reg. Grăniceri, după ce fusese respinsă cavaleria noastră.

11) Întrebare: Cunoașteți împrejurările în care au fost

împuşcaţi căpitanul Mărculescu şi lt. Ciulei de Sturdza?

R[ăspuns]: Atâta ştiu că, cap. Mărculescu avea comanda Bat. 1/2 şi se afla pe Vârful Momâia pus de Brigadă, şi, în seara de 26 dec. 1916, s-a produs un atac din partea inamicului, când parte din trupa lui Mărculescu s-a predat, iar parte s-a răspândit prin pădure; iar cap. Mărculescu îmi raportează tot noaptea mie cazul, fiindcă eram cel mai mare în grad în acel Sector.

Eu, care-mi închipuiam că Vârful Momâia n-ar fi putut fi atacat de inamic cu trupe numeroase, întrucât n-ar fi avut timp să sosească dinspre Vizantea, de unde chiar se retrăsese Bat. 2/5 de sub comanda maiorului Popescu Marin şi, cum, cap. Mărculescu, avea peste o mie de oameni, i-am spus să-şi reconstituie trupa, să dea un contraatac şi să reocupe Vârful Momâia; el însă, probabil, că nu a putut aduna oamenii, fiindcă parte din ei fugiseră şi spre Varniţa, aşa că s-a dus după ei, până când a sosit în gara Varniţa, unde Sturdza găsimdu-l, am auzit că l-a judecat sumar şi l-a împuşcat; iar Ciulei, care se afla şi el sub comanda lui Mărculescu, a dispărut.

12) Întrebare: De unde ştiaţi ce spunea Sturdza la despărţire ofiţerilor pe front, dacă nu l-aţi urmărit în vizita sa (fila 13, memoriu)?

R[ăspuns]: Eu mă aflam la flancul drept al poziţiei de la Mariana, aceasta era înainte de 12 şi am fost anunţat de adjutantul Brigăzii, lt. Luchian, că Sturdza va sosi pe front să-şi ia rămas bun; el însă a venit pe alt drum, cu căpitanul Jinga – la 5 ianuarie 1917, nu-mi aduc aminte dacă era însoţit şi de Vachmann²², şi după ce vizitase 3 părţi din front, unde nu ştiu ce a vorbit cu trupa şi ofiţerii, pe la jumătatea frontului cap. Caracăş, i-am ieşit înainte şi am continuat vizitarea cu el, a restului frontului şi a Rezervei, care era la dispoziţia Brigăzii – cap. Balşanu. De atunci am auzit conversaţia descrisă în memoriu.

13) Întrebare: La fila 13, jos, a memoriului: Ce aţi înţeles prin cuvintele: «câteva rânduri pe care le-am trimis în ziua de 6 şi 7 ianuarie» şi ce v-a determinat la aceasta, de ce prin acest mod şi nu prin Raport şi arătaţi-ne precis câte scrisori i-aţi scris lui Sturdza şi în ce împrejurări, asemenea dacă vă amintiţi că i-aţi scris şi despre alte chestiuni?

R[ăspuns]: L-tul Luchian, adjutantul Brigăzii, trebuia să se ducă la Divizia 8-a, unde fusese mutat Sturdza, nu ştiu pentru ce, şi, înainte de a se duce, mi-a spus că dacă vreau să scriu lui Sturdza să intervieu pentru retragerea Reg. meu în rezervă, după cum ne anunţase Brigada, că, pe ziua de 5 sau 7 ianuarie, vom fi retraşi; aşa că eu i-am scris câteva rânduri numai relativ la această chestiune, prin care îl rugam să intervină la Armată sau la Marele Cartier pentru schimbarea noastră.

N-am mai făcut Raport, fiindcă nu mai era în Brigadă la noi şi nu aveam atunci comandant titular la Brigadă.

Afară de această scrisoare, i-am mai scris una prin luna nov., ca răspuns la o scrisoare a lui, relativ la formarea Brigăzii de Grăniceri; iar într-un ultim aliniat ne puneam să jurăm că inamicul nu va păşi frontiera, decât trecând peste corpurile noastre neînsuflite, iar eu i-am răspuns că jurăm, adică eu cu Regimentul întreg.

Afară de această chestiune, nu i-am scris alte scrisori şi nici nu mi-a scris scrisori cu caracter personal, ci numai relativ la serviciu. De asemenea, trimisei note de serviciu, pentru diferite chestiuni, şi care se găsesc la dosarul Regimentului.

14) Întrebare: La fila 15, memoriu. Cum v-aţi pomenit cu Sturdza fără de veste, când arătaţi că v-au prevenit şi ofiţerii? Cine sunt acei ofiţeri şi cu cine a intrat Sturdza în bordei?

R[ăspuns]: Eu mă aflam în ziua de 23 ianuarie, pe la ora 6, la Batalionul II de Rezervă, în faţa unui bordei, care se lucra, şi eram cu maiorul Buricescu, cdt-ul Batalionului, căpitanul Popescu Gr. C-tin, căpitanul Popescu C-tin, căpitanul Toniţă, căpitanul Ionescu Anton, lt. Botez de la mitraliere şi alţi câţiva ofiţeri, din acest Batalion, şi mă aflam cu spatele spre direcţiune când a venit el, aşa că nu l-am văzut deodată, ci numai când ofiţerii, care erau cu faţa spre el, m-au prevenit cu cuvintele: «Dl. colonel Sturdza», când n-am întors şi m-am dus la el, venind după mine şi maiorul Buricescu.

15) Întrebare: (fila 15) Ce s-a înţeles prin cuvintele lui Sturdza: «Care e frontul nostru? Care parte a frontului e mai aproape de aici? Ce front anume?».

R[ăspuns]: Mă întreba ce tranşee ocupăm noi şi care e partea cea mai apropiată, de la locul unde ne aflam noi, până la tranşeele noastre, de pe front, şi aceasta întreba în scopul, de a se duce să viziteze şi el poziţia; spunând că dacă vizitează întâi poziţia în Sectorul lui Caracăş, cu acea ocazie l-ar vedea şi pe acesta.

16) Întrebare: Ce v-aţi închipuit că vrea Sturdza, când v-a întrebat de partea cea mai apropiată a frontului la inamic, şi când l-aţi văzut cu geamantanele şi cu sacul de voiaj, care în loc să le fi lăsat la automobilul care era numai în pană şi cu care trebuia să continue drumul la serviciul său, păzite de caporal, a venit cu ele pe front la D-tră?

R[ăspuns]: Sturdza nu m-a întrebat de partea cea mai apropiată de frontul inamic, ci de partea frontului nostru, cea mai apropiată de Rezerva în care mă aflam eu atunci, şi mi-am închipuit că într-adevăr vrea să vadă frontul, fiindcă-l ştiam foarte curios şi vrea să ştie totul; iar în ce priveşte că a venit cu geamantanele şi cu sacul de voiaj, nu mi-am închipuit nimica, fiindcă aşa venea întotdeauna, când venea în inspecţie.

17) Întrebare: Nu v-a surprins atâtea întrebări curioase puse de Sturdza D-tră, când nu mai avea nicio calitate a veni pe acolo, când, mai mult sau mai puţin ştiaţi de ce sentimente este animat (filo german) şi nu aţi bănuit intenţiunile lui Sturdza? Mai ales că arătaţi că el venise numai să-şi mai vadă Grănicerii în trecere? Şi aceasta şi pe timpul de înserare?

R[ăspuns]: Nu m-au surprins întrebările lui Sturdza, pentru că, într-adevăr, credeam că vrea să meargă cât mai repede la poziţie, s-o vadă şi să se reîntoarcă înapoi spre Varniţa, iar după ce a văzut oamenii, care erau la masă, şi a intrat în bordei, unde a stat vreun ceas, şi, apoi, am ieşit împreună ca să se întoarcă la Varniţa, l-am condus eu, luându-şi bună seara de la ceilalţi ofiţeri, fără a le mai spune altceva.

Nu m-a surprins faptul că a venit cu geamantanul şi cu sacul de voiaj fiindcă aşa avea obiceiul, deci l-am însoţit ca să-l conduc în drumul Ireştilor, spre a merge la Varniţa. Am făcut împreună, vreo 200 metri, mergând eu cu Sturdza înainte şi, la 5-10 paşi în urmă, Wachmann cu ordonanţa, când, văzând Sturdza poziţia de pe Dealul Satului şi Dealul Voloşcani, mă întreabă: «Asta-i poziţia voastră?» l-am răspuns că «Da», atunci îmi spune: «Pentru că este lumină şi frumos – era lună plină şi omăt – tot aş vrea să văd poziţia aicea – mi-a arătat cu mâna poziţia spre satul Voloşcani – poate cine ştie vreodată am şi eu nevoie la operaţii, cum se prezintă ea faţă

de inamic?» Aceasta pe la ora 7 și 10 minute. Îi răspund: «Nu cunosc poziția în detaliu, pentru că și eu am sosit la Rezervă, puțin înaintea D-tră, și tocmai mâine de dimineață aveam de gând să mă duc s-o vizitez și să mai văd și ce lucrări trebuie făcute; dar dacă D-tră țineți atât de mult ca s-o vedeți, vă însoțesc și eu, fiindcă nu e prea departe, și vom găsi acolo pe comandantul de sectoare, care ne vor da explicațiuni asupra ei». Am mers așa, fără să mai vorbească nimic, până când eram aproape să urcăm la poziția de pe Dealul Satului, când, văzând un soldat rus, chiar pe poziție în zare, îmi spune: «Dar voi nu vă întindeți până la sat? Aicea sunt ruși».

«Nu, îi răspund eu, ci ne întindem până la câteva sute de metri spre Nord-Vest de sat».

«Tocmai bine – spune Sturdza – că am ocazia să văd și eu unde faceți legătura cu Armata Rusă și, de acolo, pot observa și cum se prezintă poziția față de Măgura Odobestilor».

Apoi am mers puțin înainte și am ajuns chiar în locul unde se făcea legătura cu frontul rusesc, unde am sosit la ora 8 seara. Aci a stat de vorbă cu un sergent, șef de mitralieră, de la Reg. D., întrebându-l unde este inamicul, el îi răspunde: «Inamicul este departe, dar în fața noastră – și a arătat spre postul inamic – este un post înaintat al inamicului, care ne tot neliniștește cu focuri». După aceea, Sturdza, a plecat chiar pe tranșeele de pe Dealul Satului, tot însoțit de mine; iar, pe la trei părți din aceste tranșee, a întâlnit pe căpitanul Balșanu, comandantul celui Sector, care i-a ieșit înainte și i-a raportat asupra situației.

În urmă, Sturdza a pornit înainte chiar prin tranșee, întrebând din când în când pe câte un soldat câte ceva, ca: unde este inamicul, iar căp. Balșanu îl întreabă: «D-le colonel, voiți să vedeți poziția? Să merg eu s-o văd arăt?» La care el răspunde: «Nu e nevoie, c-o văd eu singur, veziți de treaba D-tale»; apoi a continuat drumul mai departe, iar eu îl urmă, de aproape, și cap. Balșanu venea în urma noastră mai încet. Când a ajuns la capătul tranșeei, a zărit niște oameni, peste vâlceaua care se găsea în fața tranșeelelor, care se mișcau probabil pentru a se schimba. El întreabă atunci pe un soldat, nu știu cum îl chema, dar era din Detașamentul Balșanu: «Dar oamenii aceia care se mișcă, sunt nemți sau români?» La care soldatul răspunde că: «Sunt de ai noștri, se duc la postul înaintat care se vede».

Sturdza, atunci, spune: «A! Vasăzică aceia este tot poziția noastră; ei, vezi, acolo am să mă duc, căci de acolo pot vedea mai bine, cum se prezintă poziția față de satul Voloșcani». Și a început a coborî puțin spre vâlcea, atunci cap. Balșanu, care venise din urmă, zice: «Nu vă băgați pe acolo D-le colonel, că vin gloanțe de la inamic». La care el îi răspunde: «Nu, nu, că nu mă duc eu la inamic» și a continuat a coborî. Atunci, eu, mai fac câțiva pași după dânsul și-i spun: «D-le colonel, căpitanul Balșanu cunoaște bine sectorul periculos, să nu intrăm pe acolo, fiindcă riscăm, să fim uciși degeaba, dacă voiți să vedeți poziția spre postul înaintat, mai bine să stăm pe după mamelonul care se vede, ieșim la vârf și de acolo puteți observa foarte bine și mai fără primejdie».

Atunci el se întoarce supărat înapoi la mine, îmi dă mâna, și-mi zice: «La revedere, retrageți și D-ta, să fim o țintă mai mică, că știți că mie nu mie frică de glonț, mă duc pe aicea ca să nu mai ocolesc atâta, văd ce vreau să văd și mă întorc înapoi». Eu îi spun: «Atunci vă aștept pe deal». «Nu, nu, nu-i nevoie să mă aștepți – zise el – e deja târziu și nu vreau să te mai rețin, căci acum știu drumul la Irești».

La această ultimă conversație se afla cap. Balșanu, sus la capătul tranșeelelor, aproximativ 20 pași, iar Wachmann, cu ordonanța, se coborau după Sturdza, au trecut pe lângă mine, fără să mă salute și fără să zică nimic; iar eu m-am întors sus în șea, unde am întâlnit pe cap. Balșanu, cu care m-am coborât vreo 100 de pași pe versantul opus al șeiei, spre a fi feriți de gloanțe, și tocmai îi spuneam, cum Sturdza se expune și nu ascultă de nimeni și că are să-și găsească moartea într-o bună zi, impresiune ce mi-o făcea, de altfel, de câte ori se ducea să viziteze frontul. Dar, nu trecu 10 minute, și se aud deodată focuri, de pe frontul cap. Balșanu – de pe Dealul Satului, începând în același timp să tragă și rușii, precum și postul inamic. Am trimis îndată pe cap. Balșanu pe front să vadă ce este și, cum a sosit pe front, în dreptul slt. Catană, focurile au încetat. Eu am mai stat vreo 5-10 minute acolo, și, văzând că, căpitanul, nu se înapoiează, mi-am închipuit că se duce mai departe spre a vizita frontul și că focurile trase sunt obișnuitele schimburi de focuri, ce se întâmplă adesea pe front. Apoi, am pornit spre Rezerva cap. Polihroniade, unde am găsit o companie din Reg. D., care se schimbă și trebuia să plece, și am mers cu ea până în apropiere de Rezervă, fără să-mi închipuiesc că focurile trase, fuseseră trase în colonelul Sturdza, Wachmann și ordonanță.

În aceea noapte nu mi s-a mai raportat nimic. A 2-a zi, 24 ianuarie, dimineața, pe la 8-9, mi s-a raportat telefonic de cap. Balșanu că, pe versantul opus de peste vale, pe Dealul Voloșcani, la o distanță de aproximativ 400 de metri de locul unde ne-am despărțit de Sturdza, se zăresc două cadavre și că bănuiește că sunt ale col. Sturdza și lt. Wachmann, care probabil că au fost împușcați, când s-au auzit decusea detunăturile. I-am dat ordin, imediat, să trimită o recunoaștere spre a vedea ce este, însă nu s-a putut trimite decât spre seară, din cauza gloanțelor inamice, care, imediat ce se vedea mișcare, veneau tocmai în aceea direcție și anume; un plutonier din Det. Balșanu, nu știu cum îl cheamă, s-a târât până la cele două cadavre și a constatat că era numai cadavrul ordonanței, iar alături un mac[*indescifrabil*]²³ și l-a adus tocmai noaptea, când s-a dus din nou, cu alți soldați, aducând și geanta cu valiza.

Am raportat chiar în aceea zi cazul telefonic Brigăzii, întrebând dacă nu cumva col. Sturdza s-a întors la Varnița, și mi s-a răspuns că nu.

În dimineața zilei de 25 ianuarie, m-am dus la fața locului, împreună cu medicul și cap. Balșanu, am constatat că ordonanța era împușcată de jos în sus și că moartea a survenit după o scurtă agonie.

Am făcut apoi un raport în scris, în care am arătat împrejurările și că voi continua cu cercetările spre a stabili adevărul.

În noaptea de 25 spre 26 ianuarie, am ordonat să se facă din nou recunoașteri, spre a se vedea dacă nu se mai găsesc cadavre, la care mi s-a răspuns că nu, dar se văd urme dezordonate, care duc în viroaga ce trece pe lângă postul inamic.

Apoi, am luat declarațiunile soldaților și ofițerilor de pe front și am încheiat un proces-verbal, pe care l-am înaintat Brigăzii.

18) Întrebare: Care este numele ofițerilor care au intrat în Bordei cu Sturdza (fila 16)? Cine a provocat pe Sturdza să vorbească în chestia rușilor și politică acolo în Bordei și față de ofițerii care se aflau pe front și asupra cărora avea o influență destul de mare, de ce nu l-ați oprit de a vorbi astfel de

chestiuni?

R[ăspuns]: Maiorul Buricescu, căpitan Popescu Gr. Constantin, căpitan Popescu C-tin, căpitan Costăchescu, căpitan Ionescu Anton, căpitan Toniță și lt. Botez N., au intrat în Bordeiul unde stăteam toți.

Eu am întrebat pe Sturdza ce mai face, ce mai este nou, și, pe noi, când ne schimbă de pe front; la care el mi-a răspuns, că este cam supărat, fiindcă a fost mutat de la Divizia a 8-a la Divizia 10-a, care se găsește pe lângă Prut, și nici nu știe unde, și că se miră că noi n-am fost schimbați până acum, dar crede că o să fim schimbați cât de curând. Apoi, a mai spus: «De altfel, Rușii ar fi voit să schimbe toate trupele de pe front, cele Române, care să fie trimise la refacere în Basarabia, și că, chiar se hotărâse ca, Guvernul Român să se retragă la Cherson, dar s-au opus aliații». Apoi, n-a mai spus nimic asupra acestei chestiuni și a continuat convorbirea cu maiorul Buricescu, ajutorul meu, care-i motiva pentru ce noi trebuie să fim schimbați numai decât.

N-am putut să-l opresc pe Sturdza a discuta chestiunea politică de mai sus, pe motivul că atâta a spus și s-a oprit, schimbând conversația.

19) Întrebare: Arătați-ne toată discuția urmată între Sturdza și ofițeri și D-tră în Bordei, până la plecarea sa la ora 7 p.m..

R[ăspuns]: Cum a intrat Sturdza în bordei cu ofițerii, a cerut întâi să-i aducă probe de mâncarea trupei, fiindcă i-a plăcut; pe urmă a întrebat pe unii din ei, pe care îi cunoștea mai bine, ce mai fac, cum o mai duc pe front, dacă pe la noi s-au ivit boli, ca prin alte regimente; apoi l-a[m] întrebat eu ce mai face și mi-a răspuns cele de la întrebarea și răspunsul nr. 18, după care a continuat convorbirea cu maiorul Buricescu, relativ la schimbarea de pe front.

Ofițerilor le spusese Sturdza afară că a venit să-i vadă; iar, când era lângă mine maiorul Buricescu, i-a spus că vrea să vadă și frontul și pe cap. Caracaș.

Wachmann a stat în bordei, însă n-a luat parte la discuție, vorbea numai în parte cu câte un ofițer.

20) Întrebare: De ce, la ieșirea din Bordei, l-ați urmat, conducându-l pe Sturdza singur, și n-ați mai luat vreun ofițer, cum era și natural, mai ales că era noaptea, ora 7 și în ianuarie?

R[ăspuns]: Pentru că el mi-a spus: «Vasilescule fii bun și îndrumează-mă spre drumul Ireștilor», și, fiindcă acest drum [e] la vreo 50 de metri de Bordei, n-am mai luat pe nimenea, fiindcă nu mai era nevoie, crezând că am să mă întorc înapoi; iar când am ajuns la vreo 200 de metri, și mi-a spus că vrea să vadă poziția, am continuat și eu drumul cu el, până la cap. Balșanu, de unde puteam să iau un om, cu care să mă întorc înapoi, și unde n-am mai luat, întrucât la reîntoarcere am găsit compania din Reg. D. cu care am venit.

21) Întrebare: Dacă nici D-tră, nici Sturdza, când ați ajuns în dreptul Sectorului căp. Balșanu, nu cunoșteți poziția, era foarte natural ca la opunerea lui Sturdza, de a fi condus de acest ofițer, să insistați să fie condus, pentru ce n-ați făcut-o?

R[ăspuns]: Eu nu puteam să-i impun lui Sturdza să ia pe Balșanu, fiindcă am crezut că nu vrea să-l deranjeze, mai ales că el era ocupat cu aranjarea oamenilor pe front, căci sosise de curând. Apoi, în direcția unde spunea Sturdza că vrea să se ducă, găsea pe căpitanul Polihroniade, care era comandantul aceluia Sector, și, care, putea să-i dea relațiunile necesare.

22) Întrebare: (fila 18, memoriu) Când ați avut cu Sturdza ultima discuție, înainte de despărțire, unde se afla căpitanul Balșanu, precizați locul?

R[ăspuns]: Căpitanul a rămas în spatele tranșeelor lui (vezi schița), noi am mers pe drumul însemnat cu roșu, cam încă 70-80 de metri, când ne-am despărțit la punctul de pe schiță.

Nu se putea auzi de la acest loc, de Balșanu, conversația ultimă avută; când m-am întors eu, pe același drum, am întâlnit întâi la vreo 10 metri pe Wachmann cu ordonața, cu care n-am mai vorbit nimic, și în șea, la capătul tranșeelor, [pe] Balșanu, cu care am mai mers vreo 100 de metri (vezi schița), când am auzit primele împușcături.

23) Întrebare: Când ați auzit focuri, de o parte și de alta, în direcția aceea, nu v-ați gândit să vă interesați de soarta lui Sturdza, căci era explicabil să vă așteptați că s-a putut trage chiar asupra lui și, deci, ca o datorie, vi se impunea să vă interesați de aceasta, iar nu să plecați?

R[ăspuns]: Nu m-am gândit că putea să tragă în Sturdza, pentru că detunăturile se auzeau la o depărtare de vreo 400 metri de postul înaintat al nostru, în direcțiunea căruia plecase Sturdza, și nu-mi închipuiam că el putea să ajungă acolo, adică spre coada acelei vâlcele dinspre postul inamic.

Pe Balșanu l-am trimis fiindcă era Sectorul lui și se auzeau focuri și mai înainte de sosirea mea cu Sturdza la Dealul Satului.

24) Întrebare: Faceți o schiță și arătați-ne precis locul unde s-a găsit cadavrul ordonaței, arătând și locul unde v-ați despărțit de Sturdza, locul unde stătea Balșanu, locurile posturilor avansate ale noastre, ale rușilor și ale inamicului, precum și poziția noastră și a inamicului?

R[ăspuns]: Vă prezint schița, fără a arăta postul avansat al rușilor, căci ei aveau în față o vâlcea.

25) Întrebare: Cine este medicul care a făcut autopsia cadavrului, unde s-a făcut și unde se află actul medico-legal?

R[ăspuns]: Nu-mi aduc aminte numele medicului, dar există actul medico-legal, pe care l-am înaintat odată cu procesul-verbal de dispariția lui Sturdza.

26) Întrebare: Ați arătat că nu v-ați gândit că s-ar putea să se tragă în Sturdza, când ați auzit detunătura, și ați trimis pe Balșanu să vadă ce este, fiind în Sectorul lui. Pentru ce nu ați avut curiozitatea să vedeți și D-tră ce este, întrucât în primul loc [rând] știți că Sturdza se hazardase avansând către inamic, iar în al 2-lea loc [rând], aceasta se petrecea și în Sectorul Reg. D-tră și la o oră cam neobișnuită?

R[ăspuns]: Îmi închipuiam că Sturdza a ieșit din Sectorul periculos, adică din fundul văii, și că, ducându-se la postul înaintat al nostru, putea foarte bine, să fie apărât de gloanțe, întrucât putea intra în șanțuri; apoi, focurile se trăgeau, după cum am mai spus, la vreo 400 de metri de postul nostru, așa că nu-mi puteam închipui că Sturdza ar fi putut ajunge acolo, când el luase cu totul altă direcție.

De altfel, comandantul de regiment nu se neliniștește de orice detunătură auzită pe front, fiindcă acestea se aud la orice moment și dacă ele se îndesesc din vreo cauză oare care, comandantii de sectoare, avizează imediat, fiind legați prin telefon.

27) Întrebare: Cine este plutonierul și care sunt oamenii care au adus cadavrul ordonaței? Ce v-a determinat să trimiteți recunoașteri pentru găsirea lui Sturdza? Ce ați bănuț și din ce ați tras bănuțelile?

R[ăspuns]: Nu știu numele plutonierului, nici a oamenilor și m-a determinat să trimit recunoașteri, pentru găsirea lui Sturdza, raportul căp. Balșanu, prin care îmi făcea cunoscut găsirea cadavrului ordonanței, și, atunci am bănuir că, atât Sturdza, cât și Wachmann, ar fi putut foarte bine să fie uciși, dezorientându-se și deplasându-se de la direcțiunea unde se găsea postul nostru înaintat.

28) Întrebare: După cât timp, de la despărțirea D-tră de Sturdza, s-a auzit împușcături? În ce punct vă găseați în acest moment și dacă erați singur sau încă cu cap. Balșanu și în ce loc?

R[ăspuns]: Când m-am despărțit de Sturdza, din punctul cel mai avansat, să fi fost orele 8,35 seara. Când am auzit primele împușcături, era cam după vreo 15 minute și mă găseam cu Balșanu, în locul indicat pe schiță, și de unde l-am trimis să vadă ce este; iar eu, după vreo 5-6 minute, am continuat drumul spre Rezerva Generală a Reg., care era la centrul Sectorului.

29) Întrebare: Care sunt lucrurile auzite din gura lui Sturdza, în seara plecării la inamic, care se potriveau cu cele din manifest?

R[ăspuns]: Înlocuirea trupelor Române, de pe frontul Românesc, și retragerea Guvernului la Cherson. Manifestul l-am citit la Corpul II Armată, după vreo 10 zile, unde am fost chemați toți comandanții.

30) Întrebare: Cine este amicul Berindei și în ce împrejurări ați devenit amici?

R[ăspuns]: E vorba de lt. col. Berindei Ioan, care e prieten și puțin rudă cu mine, prin alianță, și era comandantul Reg. Crișan, cu care am fost la frontieră, până la jumătatea lunii octombrie. Fac aluzie despre el, într-o scrisoare adresată lui Sturdza, cam prin luna noiembrie, ca răspuns la o scrisoare a lui Sturdza, în care își exprima părerea de bine că Berindei a scăpat cu viață, în urma luptelor date în jurul Piteștilor.

31) Întrebare: Ce ați înțeles și la ce faceți aluzie, prin cuvintele din scrisoarea adresată lui Sturdza: «Am rămas fără stăpân, suntem batjocora tuturor și n-avem la cine face nici un apel, căci nimeni nu ne ascultă»?

R[ăspuns]: După plecarea lui Sturdza, Brigada rămânând fără comandant titular, nu mai aveam cui să arătăm doleanțele noastre, și, în loc să fim schimbați de pe poziție, după cum mi se comunicase, după terminarea lucrărilor ce mi se ordonase să facem, am fost puși să facem și bordeiele pentru trupele care trebuiau să vie să ne schimbe, noi care, de la 9 dec. și până atunci, dusesem luptele cele mai grele de zi și noapte și – atunci – am scris o scrisoare lui Sturdza, prin lt. Luchian, în care scriam aceste cuvinte, rugându-l în același timp, pentru că avea trecere mai multă și știa păsurile noastre, să intervie să ne schimbe.

32) Întrebare: Pentru ce, nici în procesul-verbal [a] dresat la 26 ianuarie și nici prin raportul cu care l-ați înaintat, nu pomeniți nimic de venirea lui Sturdza la D-tră cu geamantanele, că s-a interesat de poziție, că a vorbit politică față de ofițeri, ca aceea a plecării trupelor noastre în Rusia pentru refacere, a Guvernului la Cherson, etc., cum și că l-ați condus până în ultimul moment, că vă referiți numai la ofițeri și la cap. Balșanu?

R[ăspuns]: N-am spus despre geamantane, fiindcă acesta era obiceiul lui Sturdza, de a veni cu ele, nu era un lucru neobișnuit care să mă facă să bănuiesc ceva; cât despre politica discutată, nici nu mi-am reamintit, am mărturisit

însă aceasta, după ce am citit manifestul la Corpul II Armată, în fața D-lui lt. col. Macarovici și ofițerilor de stat major de acolo, și că l-am condus pe Sturdza, am spus-o în Raport.

33) Întrebare: Ce v-a determinat să trageți concluzia din procesul-verbal asupra dispariției lui Sturdza, și nu ați tras acelea de a fi dezertat cu voință, ținând în seamă atâtea împrejurări suspecte, care au precedat momentul despărțirii D-tră de el și Wachmann, anume: sosirea lui Sturdza absolut nejustificată în Sectorul D-tră, faptul că avea cu el bagaje și celelalte?

R[ăspuns]: Am tras acele concluzii din faptul că nu-mi puteam închipui niciodată că colonelul Sturdza, om întreg și serios, după cum l-am cunoscut eu, și în care aveam atâtea încredere, mărită încă prin faptul că i se dăduse Comandament de Divizie, n-ar fi putut niciodată să devie, din așa om, un dezertor ordinar, iar toate celelalte împrejurări nu le-am suspectat, fiindcă acestea intrau în mersul lor obișnuit.

34) Întrebare: Dacă într-adevăr Sturdza venise pentru a vizita pe Grăniceri și, deci, în acest scop vizita frontul și se interesa de partea cea mai [a]propiată de Rezervă, când, în urmă, l-ați văzut că în loc să o ia în această parte, cum ar fi fost natural, dacă acesta i-ar fi fost scopul, o ia tot spre inamic, ba, mai mult, trece printre parii pe unde trebuia să [se] așeze sârmă ghimpată, nu v-ați închipuit că alta e intențiunea lui?

R[ăspuns]: Pentru moment am crezut că a renunțat la vizitarea frontului, fiindcă n-a mai spus nimica de aceasta, până când am mers cu el 200 metri pe drumul Ireștilor și credeam că se duce neapărat la Varnița. Vizitarea frontului el spunea că vrea s-o facă, profitând de ocaziunea că a venit să vadă pe Grăniceri, și nu spunea nimic că a venit special pentru aceasta. Nu știam nici eu de loc poziția pe unde a trecut Sturdza, și am aflat că e periculoasă de la cap. Balșanu, lucru ce m-a făcut să-l chem înapoi.

35) Întrebare: Dacă s-a primit și la Reg. 2 Grăniceri Manifestele lui Sturdza, când și prin cine anume?

R[ăspuns]: Până la data de 3 febr., când eu am părăsit Reg., nu s-a primit niciun manifest, și, fiindcă, chiar în aceea zi, se schimba Reg. nostru cu alte trupe, am dat ordin scris comandanților de sectoare ca să prevadă chiar în procesul-verbal de predarea poziției, spre a se urmări cu atențiune, ca nu cumva să se aducă pe front aceste manifeste, iar cei ce vor veni cu ele să fie prinși sau uciși.

36) Întrebare: Mai aveți ceva de arătat?

R[ăspuns]: De la 1-27 septembrie, a intrat în compunerea Brigăzii: Reg. 2 Grăniceri [...].

Comisar regal, Lt. col. [semnătură]

Lt. col. [semnătură] Grigore Vasilescu

C. Gh. Petrovici

refier,

Slt. [semnătură]

Ioan I. Rang

LIEUTENANT-COLONEL GRIGORE VASILESCU AND THE DESERTION OF COLONEL ALEXANDRU STURDZA (JANUARY 23/FEBRUARY 5, 1917)

In the night of January 23/February 5, 1917, Colonel Alexandru Sturdza with Lieutenant Wachmann, his aide de camp deserted to Germans passing through the sector front of Regiment 2 Frontier Guard which was commanded

by Lieutenant-colonel Grigore Vasilescu. After the two officers' desertion, Lieutenant-colonel Grigore Vasilescu was suspected for a previous understanding with Colonel Alexandru Sturdza and for the mediation of his Romanian front transit through the sector which was commanded by him. The interrogation of Lieutenant-colonel Grigore Vasilescu

was taken by Royal inspector of Army 1, Lieutenant-colonel C.Gh. Petrovici on April 21, 1917.

Keywords: Colonel Alexandru Sturdza, Lieutenant-colonel Grigore Vasilescu, Lieutenant-colonel C.Gh. Petrovici, Lieutenant Wachmann Constantin, Captain Balșanu, Regiment 2 Frontier Guard

NOTE

1 Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice Pitești.

2 Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice Pitești.

3 Nicolae Popescu, *Primul război mondial și cazul Alexandru Sturdza*, în „Foaia Națională” din 11 aprilie 2012, vezi și www.foaianationala.ro/primulrazboi-mondial-si-cazul-alexandru-sturdza.html

4 Datorită faptului că, până la 1 septembrie 1919, a fost la „dispoziția” Armatei 1 și Ministerului de Război.

5 Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice Pitești (în continuare C.S.P.A.M.I.), Fond Direcția Personal, Memorii Bătrâni, litera „V”, colonei, dosar nr. 88, f. 1-2.

6 Ibidem, f. 37.

7 Cele trei arme: infanteria, artileria și cavaleria.

8 C.S.P.A.M.I., Fond Direcția Personal, Memorii Bătrâni, litera „V”, colonei, dosar nr. 88, f. 38.

9 Ibidem, f. 41.

10 Urmare a raportului a fost înaintat locotenent-colonel la 1 noiembrie 1916.

11 C.S.P.A.M.I., Fond Direcția Personal, Memorii Bătrâni, litera „V”, colonei, dosar nr. 88, f. 42.

12 Ibidem, f. 41.

13 Ibidem, f. 2.

14 Loc cit., Fond Curtea Marțială a Corpului 4 Armată, dosar nr. 2710, anul 1919, f. 54-70 [menționăm: numărul dosarului este cel dat de creator; dar, după finalizarea opera-

țiunilor arhivistice de inventariere, selecționare și reordonare, numărul curent sub care acesta se va regăsi în inventarul permanent al fondului, în vederea cercetării, va fi cu siguranță altul].

15 Schița fiind aproape ilizibilă, nu o publicăm.

16 Gradul acestuia, sublocotenent, nu a fost consemnat; fiind trecut, însă, la certificarea fiecărei pagini a interogatoriului.

17 În memoriul (dosarul) personal al ofițerului a fost consemnată localitatea Nucșoara din același județ.

18 În textul interogatoriului acest nume a fost scris de greșier ca: „Sturza”; dar, ținând cont de numele corect al acestuia, deja consemnat în bibliografia de specialitate, am tehnoredactat varianta consacrată: „Sturdza”.

19 Nedescifrabil în text.

20 Mai apare, în unele locuri, scris și: Balsanu, Balșeanu, Balșan, Bălșanu, tacit, în text, am păstrat varianta corectă: „Bălșanu”.

21 Locotenent-colonelul C. Gh. Petrovici, comisarul regal al Armatei 1, face trimitere la „Declarația” (nu „memo-riul”) dată de locotenent-colonelul Vasilescu Grigore în perioada imediată dezertării celor doi ofițeri trădători la germani.

22 În textul interogatoriului acest nume a fost scris de greșier ca: „Vachman”; dar, ținând cont de numele corect al acestuia, deja consemnat în bibliografia de specialitate, am tehnoredactat varianta consacrată: „Wachmann”.

23 Din context: „manta”.

Preot Adrian Lucian SCĂRLĂTESCU¹

JURNALUL SOLDATULUI DE LA BUIEȘTI – IALOMIȚA

Soldatul Constantin Petrescu

Parohia Buiești – Ialomița, este în posesia unei copii tip xerox a *Jurnalului soldatului de la Buiești – Ialomița*, Constantin Petrescu (1916-1958), participant la cel de-Al Doilea Război Mondial². Soția sa a ținut prea mult la caietul dânsului și nu a putut să ni-l lase definitiv pentru a fi expus vizitatorilor *Așezământului cultural-religios „Sfântul Calinic” înființat în 1998, la Buiești – Ialomița*³, dar l-a donat Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”, la București⁴.

Soldatul Constantin Petrescu a mers la școala din satul natal. Dascălii pe care i-a avut i-au sădit în suflet dragostea de carte, făcându-l să-i placă mult a citi. Această înclinație culturală precum și dorul de casă și dorința de confesiune sădită de Dumnezeu în sufletul fiecăruia l-au făcut pe tânărul Constantin să poarte cu sine un caiet, în care să noteze anumite gânduri, stări, sentimente și întâmplări de-ale lui și de-ale altora, din timpul războiului.

Acest caiet, cu dimensiunile de 13 cm/17 cm, a fost scris cu creionul și cu cerneală, în culorile negru și albastru. Jurnalul a fost numerotat de autor după foi și nu după

pagini. Astfel avem astăzi un document de 30 de foi (deci 60 de pagini), din care nu s-au mai păstrat foile 15 și 16. Acestea din urmă au fost chiar la mijloc și s-au putut rupe/scoate ușor din caietul legat la mijloc cu două clame metalice. Probabil aceste foi s-au desprins accidental sau au fost rupte de autor fie pentru că n-a vrut să păstreze ce a scris pe ele, fie pentru a avea hârtie să scrie vreo scrisoare.

Parcursul rândurilor acestui jurnal este asemănătoare cu citirea unui roman modern, deoarece autorul nu respectă o anumită cronologie. Nu de puține ori, soldatul a revenit și a completat rânduri vechi cu impresii noi. Se observă că în unele locuri ceea ce a fost scris cu creionul a fost șters pentru a se scrie din nou cu cerneală. De multe ori este nevoie de lupă pentru a se descifra scrisul. De aceea s-a găsit soluția transcrierii acestui document, transcriere care, împreună cu copia xerox a documentului se află acum la Așezământul „Sf. Calinic” din Buiești, sub fotografia soldatului autor.

Autorul a scris, date fiind condițiile de stres din război, în toate direcțiile. În transcriere s-a încercat o respectare a așezării în pagină făcută de soldat, atât pe cât a fost posibil.

Într-o relatare din 26 septembrie 1941⁵, Constantin Petrescu scria: „Mă aflu într-o groapă, ca-n mormânt, săpată de mine, plângând ca un copil micuț și nevinovat, [la] care a întârziat mama lui să vină la timp. Plângeam, căci mă gândeam că această groapă poate să-mi fie mormântul meu după cum aveam prin jurul meu. Între pereții acestei gropi, priveam cum moartea vâjâia pe sus și cum ploaia de gloanțe se abătea peste noi. Afară, prin jurul gropii, se spărgeau obuze grele aruncând schije îngrozitoare, împrăștiind moarte. Aveam mitraliera afară și aveam ordin, dacă vin tancuri, să o băgăm înăuntru. Deodată aud un zgomot puternic și un turuit. Veneau 2 tancuri rusești peste noi. Am uitat de mitr[alieră] și m-am ghemuit lângă servantul care era cu mine. Eram cu amplasamentul făcut pe marginea unui drum, așa că tancurile se putea să dea peste noi. Ne-am făcut semnul crucii și am stat ghemuiți. Au trecut pe lângă noi”.

O altă impresie din război a fost descrisă astfel: „Era o seară în luna lui octombrie, 15.X.1941. De pe la ora patru începuse inamicul să ne supere aruncând brandurile peste noi, care parte din ele nu explodau. Și nu ne-a[u] lăsat în pace până la ora 10-11. Nu mai spun că începuse și din depărtare cu tunuri grele. Începusem să ne îngrijorăm, căci de la ora 2, ne spusese domnul comandant, că ne deplasăm pe altă linie, mai principală dar mai periculoasă. Venise ordin să între trei batalioane de mitr[alieri] pe linia I ca bază de foc, având misiunea să atacăm un regiment r[us] și să-l scoatem din poziție. Așa că mai toți camarazii mei erau triști așteptând moartea îngrozitor. Dar n-am mai spus că inamicul parcă simțise și nu ne slăbea deloc. Nu puteai nici să ridici capul de la pământ.

Trăgeau mereu. Mă gândeam continuu ce o să se întâmple și care am mai rămâne din noi. În timpul gândirii mele vine un camarad și-mi spune că s-a amânat schimbarea poziției pentru mâine seară din cauza bombardării. Această veste m-a bucurat foarte mult și am adormit fără să știu. Dimineață, când mă deștept din somn și privesc, un soare frumos se ridicase și mă gândeam rugându-mă lui Dumnezeu să fie și situația așa ca soarele de pe cer. Și așa a fost, căci inamicul s-a aruncat în mare cu tot materialul de război, neputând să mai suferă debandarea care exista între ei”.

Soldatul Constantin a luptat la Odessa, la Cotul Donului, cu rușii, apoi cu nemții la București (Otopeni și Băneasa) și împotriva ungarilor și a nemților în Ardeal și în Ungaria, unde a fost rănit.

Clipele grele prin care a trecut l-au făcut să-și dorească o viață lipsită de zgomotele și amenințările războiului: „Nu pot să uit; văd mereu bordeiul bunicilor mei, gârboviți de atâția ani, care acum nu mai sunt. A [i]eșit lumea modernă dar nu bagă de seamă că nu durează mult. Ce bine era odată cu bătrânii noștri care nu cunoșteau ce-i durerea sau suspinul și nici nu doreau mai mult decât ce le dădea Dumnezeu. Dar astăzi, ce să spunem? Eu care scriu mă aflu într-o groapă ca într-un mormânt, cu puțin așternut de pa[i]e, atâta ce-a rămas din cât am. Iar alții sunt în saloanele orașelor, beți de șampanie și cu buzunarele pline. Dar Dumnezeu știe de toți și rabdă, nu se mai supără pe mine. Să vedem dacă se-ntâmplă lucrurile invers; ce o să mărturisească ei sau cum o să ridice ochii în sus știind cum a trăit? Mă gândesc ce bine ar fi să se reîntoarcă vremile [i]napoi să am un bordei de pa[i]e să [i] nlocuiesc pe bunicii mei și să nu cunosc atâtea ca astăzi”.

Sunt trecute în jurnal tot felul de liste, cu localități sau cu obiecte, care-și așteaptă interpretările din partea istoricilor militari. Poveștile soldatului de la Buiești dezvăluie trăirile omului de pe front care nu concordă deloc cu imaginea pe care ne-am făcut-o din istoria învățată la școală influențată

de ideologia comunist-patriotardă.

Constantin Petrescu a avut patru copii (doi băieți și două fete), dar nu cu „fetița” pe care a iubit-o atât de mult și căreia îi scria disperat de pe front, ci cu Georgeta din Albești, pe care a văzut-o pe când ea trecea prin Buiești, spre moară, care era pe atunci în satul moșnenesc Poiana.

Ostașul care ne-a lăsat un jurnal-document interesant referitor la cel de-Al Doilea Război Mondial, s-a stins din viață bolnav de tuberculoză, boală pe care n-ar fi avut-o dacă nu ar fi fost pe front. Cununia religioasă i s-a săvârșit în ultimele momente ale vieții, stând pe scaun.

Gândurile țaranului-ostaș au văzut lumina tiparului într-o primă ediție: Soldat Constantin Petrescu, *Însemnările mele*, Editura Star Tipp, Slobozia, 1998, precum și într-o reeditare: Soldat Constantin Petrescu, *Însemnările mele. Jurnal de front*, Editura Anca, 2011.

Mulțumim soldatului Constantin Petrescu pentru ceea ce ne-a lăsat scris și ne rugăm ca Dumnezeu să-l ierte.

THE DIARY OF THE SOLDIER FROM BUIEȘTI – IALOMIȚA

The Parish of Buiesti – Ialomita, is in possession of a photocopy of the “The Diary of the Soldier from Buiești – Ialomita”, Constantin Petrescu (1916-1958), a participant in World War II. His wife has donated this document to the Military Museum in Bucharest. The soldier Constantin Petrescu had a diary with him all the time where he wrote certain thoughts in the war period. The soldier who left us an interesting diary-document about World War II, died suffering from tuberculosis, a disease that was caught on the front. The thoughts were published in 1998, at Slobozia, under the title “Soldier Constantin Petrescu, My Notes”.

Keywords: frontline diary, soldier, World War II, war, the Parish of Buiesti – Ialomita.

NOTE

1 Catedrala Urziceni – Ialomita.

2 Despre Parohia Buiești – Ialomita vezi Preot Adrian Lucian Scărlătescu, *Cartea de aur a Parohiei Buiești*, București, Ramida, 1998, reeditată în 2011, la Editura Anca; Preot Adrian Lucian Scărlătescu, *Biserica Sfântul Ierarh Nicolae de la Buiești – Ialomita, Ctitorie a Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica – 1843*, Editura Așa, București, 2012; Preot Adrian Lucian Scărlătescu, *Monografii ale Comunei Buești – Ialomita*, Editura Ama Aediting, București, 2013.

3 Muzeu parohial înființat de Părintele Adrian Lucian Scărlătescu, pe când era paroh la Buiești, împreună cu Directorul Școlii, Ion Moise. A fost inaugurat la 10 aprilie 1998, într-o clasă/sală din Grădiniță. Inventarul său cuprinde obiecte populare și religioase, fotografii, monede, cărți bisericești, planșe, copii xerox din articole de presă, etc. reprezentative pentru istoria satului Buiești – Ialomita. Mai multe

informații precum și fotografii din muzeu – la Preot Adrian Lucian Scărlătescu, *Biserica Sfântul Ierarh Nicolae de la Buiești – Ialomita, Ctitorie a Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica – 1843*, Editura Așa, București, 2012, pp. 82-83, 106-110 și Preot Adrian Lucian Scărlătescu, *Valori istorice și culturale buieștene*, Editura Star Tipp, Slobozia, 1999.

4 Din anul 1999, cu aprobarea Sfintei Episcopii a Sloboziei și Călărașilor, Parohia Buiești își sărbătorește hramul nu numai de Sfântul Ierarh Nicolae ci și de ziua ctitorului bisericii, Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica, cu zi de prăznuire la 11 aprilie. Sfântul a ridicat biserica în anul 1843, din veniturile moșiei pe care Mănăstirea Cernica o deținea în zonă.

5 În perioada 26 septembrie-11 octombrie 1941 s-a desfășurat Bătălia de la **Marea de Azov**.

Locotenent-colonel (rtg) Ion TĂNASE

DUMNEZEU SE AFLĂ ÎN INIMA CELUI CARE CREDE ÎN EL

Mă numesc Ion Tănase și sunt născut pe 14 aprilie 1917, în comuna Marghia, județul Argeș. Mama mă hrănea încă de la sân când s-a aflat în comună că autoritățile române oferă pământ gratis în Dobrogea, recent redobândită după încheierea Războiului Balcanic și a Primului Război Mondial. Părinții mei și-au luat cei șapte copii, au încărcat ce au putut într-o căruță și au pornit în bejenie spre Dobrogea, hotărâți să-și construiască, cu ajutorul lui Dumnezeu, o viață nouă. Ajunși la Cotu Văii, județul Constanța, au cerut și li s-a dat pământul promis, pe care au construit mai întâi un bordei primitiv, apoi o casă cu toate acareturile. Satul avea case din piatră (materialul abundent al zonei) și întrunea, laolaltă, într-o armonie desăvârșită români, bulgari, turci, tătari. Aveam în sat biserica ortodoxă la care mergeam destul de des, iar turcii geamia lor.

Sunt ultimul copil din cei șapte pe care i-a dăruit Dumnezeu părinților mei. Am crescut în curtea casei ca mezin până în ziua în care mama a rămas văduvă. Tata era crescător de oi, bun gospodar și foarte respectat în sat. Totul până într-o zi când s-a abătut nenorocirea peste noi. Tata a plecat să vândă o turmă de oi în Cadrilaterul (românesc pe atunci), însoțit de un frate de-al lui. Au plecat și mama s-a pus pe așteptat. Treceau săptămânile și lunile și cei doi nu se mai întorceau. Într-o dimineață, când mama s-a dus să dea de mâncare la păsări, a găsit pe pragul casei unul din câinii turmei care venise tocmai din Cadrilater cu căciula plină de sânge a tatălui meu în dinți. Atunci mama a știut că a rămas singură pe lume cu șapte copii în bătaură. S-a plâns la postul de jandarmi, iar aceștia au deschis o anchetă ale cărei concluzii au fost că cei doi oieri au fost atacați și jefuiți de tâlharii turci ori bulgari care împânzeau pustietățile Cadrilaterului. Cei doi nu au fost găsiți niciodată sfârșind aruncați prin vreo râpă, iar oile au dispărut fără urmă. Întocmai nuvelei lui Sadoveanu „Baltagul”, câinele credincios a ajuns după luni de zile acasă, cu căciula însângărată în dinți, aducând astfel neagra veste că tata și unchiul meu au sfârșit măcelăriți. Mama n-a avut puterea Victoriei Lipan să plece după ucigași și să se răzbune, dar noi am ținut întotdeauna câini în curte, i-am îngrijit și respectat.

Cu șapte copii legați de fuste, mama a trebuit să facă ceva ca să nu murim de foame. Una dintre soluții a fost să mă dea argat la un vecin mai avut, impresionat de tragedia familiei. La nouă ani, după orele sporadice de școală pășteam vacile printre râpele din jurul satului cărora noi le spuneam „canarale”. Vara era chiar frumos pentru că stând cu un ochi pe vaci să nu se împrăstie, căutam cuiburi de păsări și de iepuri ori scotoceam prin găurile făcute în malurile de pământ. Numai Dumnezeu știe cum de nu ne-a mușcat vreun șarpe. Iarna însă, era groaznic. Fiind cel mai mic mai puneam pe mine

haine ale surorilor mele, dar încălțăminte am purtat mulți ani mai târziu. Când mergeam cu vitele pe canarale, desculț și înghețat, pândeam când urina o vacă și puneam picioarele sub jetul fierbinte ca să mi le dezmoțesc. De atunci am rămas cu o sete obsesivă de căldură, toată viața.

Aveam unsprezece ani când un consătean, care vedea cum ne zbatem în sărăcie, a venit la mama și a sfătuit-o să mă dea copil de trupă la Marina Militară. Era singura soluție să ies din sat și să trăiesc mult mai bine. Aș fi avut hainele mele, în sfârșit încălțăminte, și cel mai important, o gamelă de mâncare caldă de trei ori pe zi. Ca să nu mai vorbesc de șansa de a fi educat și de a învăța o meserie. Așadar, la 11 ani, țăntoș ca un cocoș, defilam prin Baza Navală de la Constanța îmbrăcat în uniformă de marinar și, în sfârșit, încălțat cu ghețele mele.

Fiind pipiriu și mic de statură de felul meu, comandorul m-a repartizat la fanfara unității. Parcă mi-a citit gândurile; undeva în sufletul meu nu-mi doream să fiu erou, dar mi-ar fi plăcut să cânt la fanfară în onoarea adevăraților eroi. Și m-am pus pe învățat. Chinuiam de dimineață până seara trompeta, trombonul, fligornul și tuba. Cei câțiva colegi, copii de trupa ca și mine erau exasperați. Ca orice țăran care crede în steaua lui am avut ambiția să învăț să cânt și, mai târziu, să învăț notele, cu o încăpățănare neabătută. Pot să spun că la vioară (marea mea dragoste) am învățat aproape singur să cânt, „furând” tehnica de la cei mai mari ca mine. Sunt mândru și astăzi că am crescut printre marinari purtându-le uniforma și respectându-le tradițiile.

Crescusem deja, mă apropiam de 20 de ani, când am început să cânt în fanfara regimentului, la ceremoniile marinei; Ziua Marinei, Ziua Regelui, Boboteaza, manifestări ocazionate de prezența în Baza Navală a Regelui Carol al II-lea, a Prințului Nicolae, a Regelui Mihai, a unor delegații străine.

Fiind băieți isteți, câțiva copii de trupă, deveniți deja gradați au încropit un taraf neoficial cu care, cu acordul tacit al comandantului nostru mai însuflețeam câte o nunta sau un botez. M-au cooptat imediat pentru că devenisem aproape un virtuoz la mai multe instrumente.

Îmi amintesc că, prin 1937, înainte de rebeliunea legionară veneam de la o nuntă din Eforie, când unuia dintre noi i-a venit ideea să vizităm celebra tabără a legionarilor din stațiune. Eram cu toții curioși, povești despre Garda de Fier erau pe buzele tuturor. Am ieșit din stațiune și în fața ochilor ni s-a arătat o mare de corturi de culoarea verde specifică, în mijlocul cărora trona cortul alb al Căpitanului. Am vrut să plecăm, dar au apărut doua fete în uniformă Gărzii care ne-au invitat în tabără și ne-au tratat cu bomboane fondante. A fost prima oară în viața mea când am mâncat bomboane

fondante. În timp ce ne beam paharele cu sifon, a ieșit din cortul alb Corneliu Zelea Codreanu care a venit la noi și ne-a întrebat cine suntem și cu ce ocazie am ajuns în tabără. Unul dintre colegi, mai îndrăzneț, a spus că suntem marinari și ne-a mânat curiozitatea. Căpitanul a zâmbit, ne-a spus ca putem sta cât vrem și s-a întors în cort. Deodată, legionarii aflați pe lângă corturi au început să cânte unul dintre imnurile Legiunii. Peste ani aveam să îl cântăm și noi cu fanfara Marinei, în 1940, când Garda de Fier ajunsese și în Parlament.

Îmi amintesc perfect cum, în 1940, când războiul pornise deja în Europa, la București legionarii încercau să pună mâna pe putere. Mai toată ziua aveau loc marșuri și procesiuni legionare pe marile bulevarde. Între timp, fusesem „vărsat” cum se spune, de la Divizionul de Marină de la Constanța, la Regimentul de Gardă din Capitală. Într-o zi, eu, împreună cu alți patru colegi la fel de tineri ca și mine am fost trimiși să ducem la reparat, pe o străduță de lângă cinematograful Scala, niște instrumente ale fanfarei: o toba mare, un fligorn, o tubă și doua trompete. Mergând pe bulevardul Magheru am auzit în spatele nostru pași cadențați. Pe mijlocul bulevardului trecea o coloană de legionari în uniformă. Ne-am oprit, bineînțeles, să câscăm gura cum făceau toți trecătorii din zonă. Comandantul ne-a văzut și ne-a obligat să ne aliniem în fața coloanei și să cântăm din instrumente, deși eram echipați în uniformă de armată. N-am reușit să scăpăm decât în apropierea Pieții Unirii, atunci când coloana de legionari s-a fragmentat. Peste câteva luni, la ordinul Mareșalului, legionarii au fost dezarmați și arestați. Nu pot să uit cât de impresionați am fost când am aflat de la ofițerii noștri că un locotenent trimis să negocieze predarea legionarilor baricați la Președinția Consiliului de Miniștri, aflată în Piața Victoriei, a fost incendiat și a murit în chinuri. Atunci a ordonat Mareșalul să se deschidă focul. Până s-au liniștit lucrurile noi, Muzica Militară am fost consemnați în cazarmă.

În ajunul intrării României în război, m-am însurat cu Maria, o fată de 18 ani cu care mi-a făcut cunoștința fratele ei care era militar în termen la unitatea mea. Maria locuia în casa părintească de pe strada Stanei (numită atunci Enache), la numărul 9. Am pețit-o însoțit de un bun prieten cu care am mers la tatăl ei, Nicolae Rotaru, unul dintre cei mai respectați oameni din cartierul Mărțișor.

Socrul meu, era veteran din Războiul cel Mare și invalid de mâna stângă. Lucra la Regia de tutun și ținea acasă nevasta și pe cei patru copii dintre care soția mea era al doilea și singura fată. Când Părintele Mihai Tataram, ctitorul și primul preot al Bisericii Mărțișor a sosit în cartier, proaspăt absolvent de seminar, a mers din casă în casă și i-a întrebat pe capii de familie dacă vor o biserică, socrul meu împreună cu alți câțiva au mers din poartă în poartă și au strâns banii necesari. De aceea, la temelie Bisericii Mărțișor se află un înscris cu numele celor care au făcut parte din comitetul

ad-hoc, iar numele Nicolae Rotaru se află printre ei.

La câteva zile după nuntă, am fost concentrat pentru front și am plecat la Odesa. La scurt timp a sosit aici și soția mea. Am stat la Odesa aproape un an, până când trupele române s-au retras după catastrofa de la Cotul Donului. Îmi amintesc că am ajuns în oraș la 3-4 zile după ce a fost aruncat în aer comandamentul german. Atunci a fost măcel. Frumosul parc din Odesa era plin de mormintele ofițerilor și soldaților nemți striviți de clădirea prăbușită și sfâșiată de explozie. Mai târziu am aflat cum s-au desfășurat lucrurile; când trupele germane și române au ocupat orașul după eliberarea Basarabiei și Bucovinei de Nord, nemții au ales clădirea cea mai impunătoare pentru a-și instala acolo comandamentul. Clădirea fusese sediul administrației sovietice și era foarte încăpătoare. Cum se face de obicei în aceste situații a urmat un control amănunțit al încăperilor pentru repartizarea ocupanților. Într-o cămăruță minusculă de la subsol, un soldat german a văzut un tablou al lui Stalin pe perete. În momentul în care l-a smuls din cui ca să îl calce în picioare, clădirea a explodat și toți ocupanții ei, o mulțime de ofițeri nemți și doi generali au sărit în aer.

Eram de ceva timp la Odesa și locuiam la etajul unei frumoase case din centru, doar eu și cu soția mea. La subsol se mutase stăpâna casei, o rusoaică văduvă de război cu cei doi copii măricei. Pentru că primeam rații de la regiment, iar noi eram doar doi, duceam mâncare caldă și vecinilor din subsol. Poate de aceea toată lumea din cartier ne saluta pe stradă și aveam un sentiment de siguranță permanent. Într-o noapte, totuși, am trăit o experiență surprinzătoare. Din camera noastră, ca să mergi la toaletă, trebuia să traversezi un hol și apoi sufrageria. În acea noapte, soția mea a vrut să meargă la toaletă. Când a deschis ușa sufrageriei a dat nas în nas cu peste 20 de tineri, băieți și fete care dezbăteau probleme arzătoare cu voce șoptită. Maria s-a întors în dormitor și m-a trezit din somn. Mi-am luat pistolul și ne-am întors în sufragerie. Nu mai era nimeni, parcă îi bătuse vântul. Cu siguranță era întrunirea unui grup de ilegaliști ruși care mizaseră pe

faptul că, Poliția Militară n-ar fi deranjat noaptea un militar român. Soția mea poate jura și astăzi că la întrunire participa și unul dintre copiii gazdei. N-am spus nimănui nimic, dar am observat după două-trei zile că întreg cartierul ne saluta zâmbind.

Odată cu retragerea armatelor română și germană de pe frontul sovietic, am fost îmbarcați în trenuri și trimiși în țară. Soția mea plecase la București cu câteva zile înainte. Am fost vărsați la regimentul de infanterie de la Otopeni unde se aflau și trupe germane. Comandantul german primise ordin de la Berlin ca, în consecința întoarcerii armelor la 23 august 1944, să execute toți militarii români aflați în cazarmă și să arunce clădirile și armamentul în aer. Surprinzător, într-un proces de conștiință profund, colonelul neamț a preferat

Locotenent-colonelul (rtg) Ion Tănase

să-și tragă un glonte în cap, salvându-ne de la o moarte sigură. Nemții s-au încolonat și s-au îndreptat spre Transilvania pentru a trece în Ungaria, iar peste noi s-a abătut urgia rusească. Nefiind unitate combatantă noi, muzica regimentului am putut pleca acasă într-o scurtă permisie. Aici mă aștepta Maria, îngrijorată. Începuseră bombardamentele în București. La 4 aprilie 1944, aviația americană care nu ajunsese până la Ploiești să bombardeze câmpurile petroliere, ca să nu se întoarcă cu bombe acasă, le-a vărsat asupra Capitalei. Aflat la Gara de Nord, în drum spre casă, socrul meu a intrat în gura unui adăpost, cu gândul să aștepte terminarea alarmei. O bombă de mare calibru a explodat în apropiere și omul a fost omorât de suflul exploziei. A fost înmormântat la cimitirul de la Big-Berceni, după o slujbă săvârșită la Biserica Mărțișor, atunci încă îmbrăcată în schele.

Au plecat americanii și au venit rușii să bombardeze orașul și să se bată cu avioanele germane. Noaptea, și nemții și rușii bombardau cartierul pentru că în livada lui Argezi era amplasată o baterie de artilerie antiaeriană. Când se dădea alarma, îi vedeam pe Argezi și pe soția sa Paraschiva grăbindu-se către adăpostul care era amenajat în malul închisorii Văcărești și ducând cu ei, invariabil o cutie în care, probabil, aveau lucruri prețioase și documente.

Când erau bombardamente de noapte, rușii erau parcă și mai periculoși. După război am aflat că, în fundul străzii Stanei, în ultima casă pe stânga era un cuplu de tineri care nu prea ieșeau din curte. După război ni s-a spus ca erau spioni sovietici care semnalizau cu o lanternă puternică prin coșul de la soba. La scurtă vreme după întoarcerea armelor i-am văzut în uniformă sovietică. Veniseră probabil să-și recupereze stația de radio și alte marfaturi.

Au urmat vremuri tulburi care au durat câțiva ani după război; epurări în armată, dictatura proletariatului, marea seceta din 1947. A propos, în 1947, la 21 octombrie, Maria mi-a dăruit primul copil, o fată, pe nume Ioana. Nu pot descrie bucuria mea și a celor din noua mea familie, Rotaru.

Cântam atunci la Ansamblul Armatei și asiguram buna dispoziție a noilor conducători; foștii ilegaliști, ofițeri români și ruși veniți de pe front și puși în funcții mari, activiști de partid de toate calibrele. Cu toții învățaseră foarte repede să bea, să mănânce și să se distreze întocmai celor care tocmai fuseseră debarcați. Au fost vremuri cumplite; se plăteau polițe, aveau loc răzbunări, ofițerul cu care vorbeai astăzi putea ajunge mâine, în baza unei delațiuni neverificate, în pușcărie. Eram doar subofițer, eram tânăr, fusesem în armată copil de trupă, nu am făcut politică niciodată, nimeni nu se împiedica de mine.

În 1950, pe 6 noiembrie s-a născut băiatul nostru, Nicolae. Curtea și strada Stanei vuiau de bucurie, iar eu jubilam; aveam și băiat și fată. Pe atunci salariile erau mici la armată, iar soția nu lucra. Ne mai „cârpeam” cu câte o nuntă sau botez. La Casa Armatei petrecerile se țineau lanț. Comuniștii sărbătoreau pe rupte. Îmi amintesc că, la o asemenea petrecere de Ziua Armatei, după ce am cântat o oră, am primit o pauză de masă într-un colț al Sălii de Marmură. Mâncam și vorbeam. La un moment dat, în spatele nostru a apărut un general mic de statură, foarte tânăr și cu urechile clăpăuge care s-a apucat să ne toarne în pahare și să ne întrebe dacă suntem obosiți. După ce a plecat, am aflat că acela era generalul-maior în vârstă de 24 de ani Nicolae Ceaușescu, proaspăt întors de la Moscova și numit șeful D.S.P.A. (Direcția Superioară Politică a Armatei), deci șeful nostru cel mare.

Deși era pace și aveam un serviciu sigur, n-am dus-o prea strălucit. Aveam însă o soție care era stăpâna incontestabilă a casei, un acoperiș sigur, doi copii buni și toată dragostea familiei Rotaru în care intrasem în ziua căsătoriei.

A urmat apoi o perioadă inedită în cariera mea de instru-

Locotenent-colonelul (rtg) Ion Tănase, împreună cu soția sa Maria

mentist în Ansamblul Armatei. Câțiva ani la rând, Ansamblul nostru a făcut vizite culturale de prietenie în toate țările socialiste de atunci și, jur, eram primiți peste tot cu mare entuziasm. Astfel, conduși de celebrul colonel Dinu Stelian am dat concerte în Germania Democrată, Ungaria, Bulgaria, Polonia, Iugoslavia, la Moscova. Am ajuns până și în Mongolia. Cel mai mult m-a impresionat însă, turneul din China care a durat mai bine de o luna de zile. Am plecat cu trenul și, numai traversarea Siberiei și ocolirea lacului Baikal ne-au luat o săptămână. Turneul în China a fost un triumf.

La începutul anilor '60 am ieșit la pensie și am fost trecut în rezervă cu gradul de subofițer. Pentru că eram un bun violonist și puteam face față oricărei partituri, indiferent de genul muzical (simfonic, de estradă, popular), m-am înscris la A.R.I.A., instituția care se ocupa de turneele artiștilor în străinătate. Astfel am prins

un contract în Republica Democrată Germană, în orașul-stațiune Annaberg. Am cântat la teatrul muzical din localitate timp de 11 ani, iar soția mea m-a vizitat de multe ori. Paradoxal, deși Maria primise viza pentru R.D.G., copiilor mei nu li s-a aprobat venirea în vacanță în Germania Democrată. Când s-a prăpădit soacra mea, Maria a insistat să mă întorc acasă, deși copiii erau la casele lor și putea veni ea la mine.

Încet, încet, bătrânețea a început să-și spună cuvântul; scârțâiam și mă ocupam mai mult de piață și cumpărături. Apoi au început să se rărească și acestea. Neputința mi-a limitat mișcările din ce în ce mai mult, iar ieșirile din curtea casei aveau ca scop prezența duminicală la Biserica Mărțișor

din al cărui comitet am făcut parte mulți ani.

N-am fost niciodată un fanatic al religiei, dar am fost botezat și cunutat ortodox, am respectat credința și m-am regăsit întotdeauna în ea.

Bătrân și neajutorat, am avut însă întotdeauna un sprijin la bătrânețe; copiii mei și nepoții și mulțumesc lui Dumnezeu că am putut să-mi strâng în brațe strănepoții.

Aceasta a fost, în linii mari, viața mea, viața unui creștin cu frica lui Dumnezeu care s-a luptat cu vremurile aproape 100 de ani.

Când m-am stins în propria mea casă, pe 18 iulie 2015, aveam 98 de ani și șase luni. Atât a vrut Dumnezeu să mă țină înainte să mă cheme la el.

Nu regret nimic din ceea ce am făcut în viață. Poate aș

fi făcut mai mult, poate am făcut prea mult, are cine să mă judece. Oricum n-am dorit să fac decât bine și cred că, în parte am reușit...

GOD IS IN THE HEART OF THE ONE WHO BELIEVES

The article presents the life of Ion Tănase who was born on April 14, 1917 and who died on July 18, 2015 and contains information regarding his military career. He had a beautiful and long life near his family, wife, children, nephews and great grandchildren.

Keywords: God, army, Odesa, Army's Ensemble, Mărțișor Church

Asist. univ. dr. protosinghel Maxim VLAD¹

UN MARINAR SFÂNT DE LA CUMPĂNA SEC. XVIII-XIX – AMIRALUL TEODOR UŞAKOV

Teodor Teodorvici Uşakov s-a născut în Burnakovo, sat ce aparţinea guberniei Yaroslavl, în anul 1744, pe 13 februarie. Familia sa făcea parte din clasa socială de mijloc a nobililor. Părinţii săi Teodor Ignatievici şi Parascheva Nikiticina erau oameni evlavioşi şi profund religioşi. Data de naştere a viitorului Amiral al flotei ruse – 13 februarie – se situează la întretăierea prăznuirii celor doi soldaţi martiri: Teodor Stratilat şi Teodor Tiron (sărbătoriţi la 8 şi 17 februarie) cu a căror nume a şi fost botezat. Întreaga viaţă a comandantului forţelor navale ruseşti, de la copilărie până la moarte, s-a desfăşurat sub influenţa benefică a unchiul său, părintele Teodor din Sanaksar – un mare luptător angajat în lupta spirituală.

La vârsta de şaisprezece ani a fost înscris în Colegiul Naval din Sankt-Petersburg. A absolvit această instituţie în grad de elev ofiţer (aspirant) şi a luat parte la croaziere pornind de la Kronstadt la Arhangel'sk şi Suedia. Prima sa experienţă de luptă a câştigat-o în războiul ruso-turc din 1768-1774.

Conştiinciozitatea şi cultura vastă a tânărului ofiţer atrage atenţia superiorilor cu atât mai mult cu cât, după anii de indiferenţă a Curţii faţă de starea ţării, domnia ţarinei Ecaterina a II-a este marcată de un val impresionant de reforme. Imigrarea în Rusia a numeroşi specialişti apuseni inaugurează o nouă epocă căreia Sfântul Teodor nu ezită să îi devină parte. Doi ani mai târziu, este transferat la Taganrog, în cadrul Flotei Donului, parte a Flotei ruse din Marea de Azov. În acelaşi an izbucneşte războiul ruso-turc. Scopul Rusiei era obţinerea unui debuşeu la Marea Neagră. Pentru atingerea acestui scop, au fost încurajate mişcările revoluţionare din Balcani. Interesul Porţii era specularea revoltei poloneze contra ocupaţiei ruse pentru slăbirea acestui adversar de temut. Printre victimele colaterale s-au numărat, ca de atâtea ori, Principatele Române. Sarcina flotei Donului era protejarea coastelor Crimeii, misiune finalizată în mod admirabil. Căci, dacă turcii dispuneau în zonă de 17 nave de linie şi opt fregate, escadrila rusă, condusă de căpitanul de brigadă Uşakov, era formată din două nave de luptă şi zece fregate. Cu toate acestea, victoria a aparţinut ruşilor. Explicaţia trebuie găsită în manevrele de hărţuire a adversarului, urmărirea sa, concentrarea forţei de luptă asupra navei amiral, alternarea atacurilor artileriei cu manevre. Urmarea

a constat în faptul că Sf. Teodor Uşakov a devenit mâna dreaptă a generalului Grigori Potemkin, favoritul ţarinei.

În 1776, Uşakov a participat la un voiaj din Marea Baltică în Marea Mediterană. Pornind din mai 1781, aflându-se la comanda navei de război Victor, ce avea misiunea de a escorta navele comerciale, păzindu-le de activităţile pirate-reşti ale Marine engleze, a petrecut un an navigând în Marea Mediterană ca parte componentă a escadrei amiralului Sukhotin a cărui misiune era specificată în celebra declaraţie cu privire la neutralitatea armată semnată de Ecaterina cea Mare. La scurt timp după revenirea în Rusia, Uşakov a luat

parte la construirea şi formarea unei noi Flote a Mării Negre; în plus, el a fost primul care a format şi instruit marinari la Marea Neagră.

În această perioadă, din punct de vedere al strategiei navale militare, se pune accent pe organizarea liniilor tactice mai ales în flotele marineşti din Europa de Nord. Cele mai importante principii ale marinei militare au fost formulate spre sfârşitul secolului al XVII-lea de către un francez pe nume Paul Gost şi detaliate în celebra sa carte, care a fost publicată în 1697.

O parte din forţele navale, îndeosebi cele regale britanice şi franceze, au asumat aceste principii ca pe nişte dogme, iar în Anglia acestea au ajuns chiar să fie reflectate în statutele şi regulamentele oficiale. Forţele navale erau instruite să atace întreaga linie inamică dintr-o dată, să păstreze formaţia şi focul numai de la nava amiral fără să ia în seamă restul manevrelor navelor inamice sau a propriilor nave de luptă. În acelaşi timp, navelor le era categoric interzis să părăsească linia, precum şi să se implice în lupta cu inamicul a cărui superioritate numerică era copleşitoare. Toate acestea nu numai că împiedicau considerabil iniţiativa căpitanilor şi comandanţilor escadrelor, dar, de asemenea, conducea la stagnare şi la impas în dezvoltarea gândirii tactice, precum şi la acţiuni stereotipe şi pline de rutină a operaţiunilor navale. Ca urmare a acestui fapt, în mijlocul secolului al optsprezecelea flotele navale din ţările nord-europene s-au confruntat cu o criză gravă, cauzată de tacticile navale de luptă, defectuoase.

Marina rusă, dimpotrivă, a avut o poveste absolut diferită, deoarece, de la primele etape ale dezvoltării gândirii tactice,

Catedrala din Saransk, Mordovia ridicată în cinstea Sf. Teodor Uşakov

astfel de lucruri ca rutina, imitația și implicarea lipsită de imaginație i-au fost străine. Petru cel Mare și mai târziu, toți comandanții navelor rusești au contribuit în mare măsură la tactica navală. Bătălia de la Gangut, reprezintă un exemplu de combinații, strategii și manevre la care escadrila galerei rusești a recurs în timp ce se confrunta cu escadrila suedeză.

Foarte originală a fost tactica de distrugere a navelor suedeze ce navigau, aplicată de galerele rusești aflate sub comanda lui Golitzin în bătălia navală de la Grengam (1720). Cu totul diferită de metodele utilizate de marinele europene a fost impresionanta tactică a amiralului rus Grigorie Spiridonov. În Bătălia de la Chesma (1770), simultan cu aranjarea escadrei sale în linie, acesta a reușit să organizeze o manevră abilă a unui grup de nave special desemnate care trebuiau să asigure suport artileriei de pe navele de incendiu, manevră ce a avut ca rezultat faptul că cea mai mare parte a flotei turcești a fost distrusă.

Este interesant faptul că în luptele de Gangut și Grengam operațiunile de asalt (galere împotriva navelor care navighează), au stat la baza tacticilor și manevrelor militare ale marinei, în timp ce de-a lungul bătăliei de la Chesma – atacurile asupra navelor inamice ancorate au fost cele care au determinat victoria. Ușakov a îmbogățit tacticile navale cu manevre în care el însuși se angaja intens în timpul luptelor. Caracteristicile distinctive ale artei navale de disimulare a lui Ușakov se aflau în potențialul său creativ, în dorința de a introduce idei noi, de a oferi soluții inovatoare, superioare vechilor metode și abordări pentru continuarea luptelor.

Din păcate, noutatea principiilor tactice ale lui Ușakov a stârnit opoziție acerbă, atât evidentă cât și ascunsă, din partea reprezentanților conservatori ai Marinei ruse, care manifestau simpatie față de metodele practicate în străinătate, aceștia considerând că tot ceea ce venea din străinătate era bun. Însă rezultatele impresionante pe care Ușakov a reușit să le provoace în bătăliile navale au fost cea mai bună apărare posibilă a teoriei sale progresiste legată de tacticile avansate.

În războiul cu conservatorii, care aveau perspective depășite cu privire la metodele și principiile de susținere a bătăliilor și în confruntarea cu încercările permanente ale ofițerilor din marinele străine trimiși pentru a servi în Marina rusă, de a impune tacticile folosite în forțele navale din nordul Europei, Ușakov a avut înțelepciunea să introducă treptat și să pună în aplicare în mod constant tacticile navale de luptă. Teodor Ușakov păstra mereu în minte cuvintele pe care Petru I le-a folosit cu referire la statute și regulamente „care nu ar trebui să fie urmate legați la ochi, deoarece acestea precizează modalități generale de comportament, fără a menționa cazurile de urgență și situațiile extreme”. Noile tactici și manevre ale lui Teodor Ușakov nu excludeau cu totul strategia liniei ca element esențial al formațiunii de luptă. Aceasta neconsti-

tuind singura modalitate a strategiei de luptă a fost complet subordonată manevrelor. Ceea ce Ușakov a sugerat, era legat de modalitățile de combinare a liniilor tactice cu manevrele și regroupările. Pentru a ilustra inovațiile sale și pentru a le face mai ușor de înțeles, el însuși a explicat diverse tactici ofensive ale flotei de navigație, cum ar fi, păcălirea inamicului și întreruperea cordoanelor de nave ale acestuia etc.

În fiecare luptă purtată, Ușakov aplica unele dintre noile sale principii și metode tactice care, în opinia sa, erau relevante pentru situația de luptă în condițiile date. Este remarcabil faptul că deja în al doilea război ruso-turc, în bătălia din iulie 1788 în apropiere Insulei Șerpilor, Ușakov și-a demonstrat abilitățile de comandant-inovator. În aceasta bătălie intervenția sa în sprijinul contraamiralului Voinovici a deter-

minat înfrângerea forțelor navale conduse de Kapudan Pașa (Marele Amiral), iar în urma bătăliei din Strâmtoarea Kerci, din iulie 1790, a reușit să împiedice debarcarea otomană în Crimeea. Prin bătălia de la Tendra, din septembrie 1790, Rusia și-a impus controlul asupra Mării Negre, iar în urma celei de la Capul Kaliakra, din 1791, flota otomană este silită să se retragă definitiv. Fiecare dintre aceste confruntări îl are ca principal arhitect al victoriei pe Teodor Ușakov. În consecință, este avansat în gradul de contraamiral, în 1790 primind încredințarea sarcinii de organizare a Crimeii, anexată, în 1783, de facto, de către Rusia.

În calitate de guvernator, urmărește dezvoltarea portului Sevastopol, prin extinderea șantierului naval, însă principala sa realizare este înălțarea bisericii Sfântul Ierarh Nicolae. Aici este întâlnit adesea.

Urmărește personal avansarea lucrărilor, acoperind din venitul său cheltuielile neprevăzute, participă cu fiecare ocazie ivită, la Sfânta Liturghie, primind doleanțele celor în nevoie și sprijinind acțiunile de binefacere. Celor care erau tentați să îl fleteze, le răspundea simplu: *Este evident că virtuțile dumneavoastră vă împiedică să mă vedeți așa cum sunt. Cât despre amintirile din război, este ușor să redeschizi o rană. A ta, a celuilalt. Însă cât de greu ne este să dăruim pacea! Și totuși, pentru aceasta vom răspunde la Judecata de Apoi.*

De aceea, în 1793, primit fiind de către țarină, i se înfățișează ca un om lipsit de mândrie, simplu, modest, în afara uzanțelor vieții sociale. Lucru dovedit și de faptul că, singura recompensă pe care o acceptă este o raclă cu părți de sfinte moaște pentru ctitoria sa din Sevastopol.

În 1796, moartea Ecaterinei a II-a aduce pe tronul Rusiei pe Pavel I. Sfântul Teodor este numit comandantul Flotei Mării Negre și primește drept principală sarcină, în 1799, protejarea teritoriilor creștine de sub stăpânire otomană de ofensiva franceză, Rusia fiind aliat al Austriei și Angliei, pe fondul ascensiunii lui Napoleon Bonaparte. Prima măsură a contraamiralului Ușakov a fost închiderea Bosforului, pentru ocrotirea Constantinopolului. Apoi, impunerea controlului asupra insulelor ioniene. Obiectivul primordial a fost

Icoana Sf. Amiral Teodor Ușakov alături de cei doi sfinți ocrotitori Teodor Tiron și Teodor Stratilat

ocuparea insulei Corfu, devenită bastion francez, considerată impenetrabilă. După pilda Troiei, pentru Sfântul Teodor este evident că soluția poate veni doar din interiorul insulei. De aceea, adresează un apel locuitorilor pentru a se opune francezilor dezrădăcinători ai dreptei credințe, prin orice mijloace. Urmarea – sunt eliberate insulele Zanta și Kefalonia. Curând și Corfu iese de sub stăpânirea franceză.

Ajuns pe insulă, contraamiralul se îndreaptă către catedrală, mulțumind Domnului pentru izbândă și închinându-se înaintea moaștelor Sfântului Ierarh Spiridon. La 27 martie, în Duminică Învierii, invită clerul și autoritățile civile la reședința sa pentru a sărbători împreună marele praznic, de asemenea obținând acceptul pentru scoaterea, în curtea catedralei, a moaștelor ocrotitorului insulei pentru a permite tuturor credincioșilor din Corfu și din insulele învecinate să se închine acestui mare făcător de minuni. Ca odinioară în Crimeea, Sfântul Feodor este preocupat de organizarea insulelor, și, folosind autoritatea cu care era investit de către țară, creează Republica celor Șapte Insule (Kerkira, Paxos, Lefkada, Kefalonia, Itaca, Zakynthos, Kythira), prima formă de auto-guvernare a grecilor după căderea în 1453 a Constantinopolului.

Pentru a sprijini acțiunea generalului Suvorov de înlăturare a trupelor franceze din Nordul Italiei, proaspătul amiral blochează porturile italiene și atacă, cu succes, Bari (în catedrala sa închinându-se moaștelor Sfântului Ierarh Nicolae), Napoli și Roma. Ultima țintă este insula Malta, sediul Ordinului

Cavalerilor Ioaniți, alungați de francezi de pe insulă. Pavel I este ales Mare Maestru al acestui ordin romano-catolic – în ciuda faptului că este ortodox – tocmai ca imbold pentru o asemenea acțiune. Din păcate, pentru atingerea acestui obiectiv e necesară cooperarea cu forțele navale engleze conduse de Horatio Nelson. Amiralul britanic consideră inacceptabilă posibilitatea de a lupta sub comanda lui Ușakov. Pentru a pune capăt conflictului, țarul dispune, în 1800, revenirea Sfântului Teodor la Sevastopol. Cel considerat de senatul insulei Corfu eliberator și părinte al insulei, în 26 octombrie 1800 intră în portul Sevastopol. În aceeași săptămână insulele ioniene sunt cedate Imperiului Otoman.

În Martie 1801, Pavel I este asasinat. Succesorul său, Alexandru I, consideră că politica de securitate a Rusiei are nevoie de un nou început. De aceea, Sfântul amiral Teodor Ușakov este transferat la Sankt Petersburg încredințându-i-se, în anul 1802, comanda Flotei din Marea Baltică. Se încheie un cerc și, conștient de aceasta, demisionează, cinci ani mai târziu, din rândurile forței navale ruse.

Sunt un om fericit. Căci, iată, am împlinit 62 de ani. Cu ajutorul lui Dumnezeu, am purtat 43 de bătălii navale. În nici una nu am pierdut vreo navă. Oare ce aș fi putut să îmi doresc decât să fiu de folos patriei? Acum, obosit și bolnav, sper doar să port grija sufletului meu, nota în vara anului 1807. Se retrage

la Alexeevka, o moșie din apropierea mănăstirii în care, vreme de decenii, s-a nevoit unchiul său Teodor, celebrul stareț al Mănăstirii Sanaxar. Pentru obște se dovedește a fi un vecin bun, un creștin evlavios și unul dintre cei de seamă binefăcători. Prezent la Sfânta Liturghie, amabil și binevoitor, puțin sociabil, amiralul sfânt, reprezintă un model de asumare a credinței. Postul Paștelui îl petrece în una dintre chiliile mănăstirii, în rugăciune, integrat fiind vieții monahale. Celor care îl compătesc, sugerând că o soție sau un fiu l-ar fi putut îngriji, Sfântul le răspunde senin: *De ajuns îmi este grija lui Dumnezeu.*

El a trăit viața ca un călugăr, în castitate, fără familie, păstrând și respectând toată tradiția și toate rânduielile Bisericii Ortodoxe, practicând postul și milostenia în mod constant. Sfântul amiral a fost complet detașat de interese personale, dedicându-și viața lui Dumnezeu și Patriei. În războaie, el mereu a avut o rugăciunea pe buze și după fiecare victorie comanda un serviciu religios de mulțumire.

În același spirit, s-au educat și subalternii săi. Există dovezi clare că, ordinea care domnea pe navele conduse de T. Ușakov era aproape monahală – toate remarcă nivelul de disciplină ridicat și absența în rândul marinarii a imoralității sau beției. În același timp, atât marinarii, cât și ofițerii și-au iubit comandantul ca pe tatăl lor, el fiindu-le la rândul său, totdeauna

Racla cu moaștele Sf. Amiral Teodor Ușakov din Mănăstirea Sanaxar

loial.

În 1812, Napoleon Bonaparte începe campania din Rusia. Sate incendiate, femei, bătrâni, copii plecați în pribegie. Sfântului Teodor i se propune să devină comandant al miliției locale. Refuză, considerând că sprijinul său pentru comunitate poate fi manifestat și sub altă formă. Înființează un spital. Finanțează Regimentul 1 Infanterie din Tambov. Își pune restul averii la dispoziția celor afectați de război.

Pe 2 octombrie 1817, părăsește această lume. Este înmormântat, la cererea sa, în cimitirul Mănăstirii Sanaxar, alături de întemeietorul acesteia, unchiul său. Unchiul Sfântului Teodor a fost canonizat de Biserica Ortodoxă Rusă în anul 1999, cu numele Sfântul Teodor de la Sanaxar. Doi ani mai târziu, aceeași Biserică avea să-l canonizeze și pe amiralul Teodor, numindu-l ocrotitor al marinarii și al Flotei Ruse, în 2001. Sfintele sale moaște sunt păstrate în Sanaxar alături de cele ale unchiului său. În anul 2006, pe teritoriul eparhiei Saransk a fost construită și o catedrală cu hramul Sfântul Teodor Ușakov. Vie să-l fie amintirea în veci.

Bibliografie selectivă

• Адмирал Ушаков / Под ред. и со вступ. статьей Р. Н. Мордвинова. Т. 1-3.-М.: Военмориздат, 1951—1956.

- Ганичев В. Н. Ушаков. — М.: Мол. гвардия, 1990. — 462 с.: ил. — (Жизнь замечат. людей. Сер. биогр.; Вып. 712).
- Ганичев В. Н. Флотовождь: [О Ф. Ф. Ушакове]. — М.: Патриот, 1994. — 463 с.: ил.
- Гармаш П. Е. Штурм Корфу. — М.: Воениздат, 1990. — 110 с. — (Героич. прошлое нашей Родины).
- Зонин А. И. Федор Федорович Ушаков. — М.: Мол. гвардия, 1944. — 88 с.
- «Не мне слава, а народу нашему...»: [К 250-летию со дня рождения Ф. Ф. Ушакова] // Геополитика и безопасность. — 1994. -№ 2.- С. 180—196.
- Овчинников В. Д. Федор Федорович Ушаков. — М.: Андреевский флаг, 1995. — 127 с.: ил.
- Овчинников В. Д. В служении Отечеству. (Адмирал Ф. Ф. Ушаков: неизвестные страницы жизни). Ярославль, 1993;
- Овчинников В. Д. Святой праведный адмирал Федор Ушаков. М.: МГФ «Ветеран Москвы», 2001. — 376 с.
- Овчинников В. Д. Святой адмирал Ушаков (1745—1817). Историческое повествование о земном пути святого праведного воина. М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2003. — 511 с.
- Овчинников В. Д. Родословная Ушаковых // Морской сборник, 1991. № 9.
- Овчинников В. Д. Алмазный венец флотоводца //

Русский дом, 2001. № 9.

- Овчинников В. Д. Сын Отечества — сын Божий // Военно-исторический журнал, 2003. № 2.

A SAINT SEAMAN – ADMIRAL TEODOR UŞAKOV

Ushakov was born in the village of Burnakovo in the Yaroslavl gubernia, to a modest family of the minor nobility. After the Russian Empire annexed Crimea in 1783, Ushakov personally supervised the construction of a naval base in Sevastopol and the building of docks in Kherson. Distinguishing features of Ushakov's tactics were: use of unified marching and fighting orders; resolute rapprochement with the enemy forces at a short distance without evolution of a fighting order; a concentration of the basic efforts against flagships of the enemy; reserve allocation (Kaiser-flag squadrons); combination of aimed artillery fire and maneuvering; and chasing the enemy up to its full destruction or capture. The Russian Orthodox Church glorified him as a patron saint of the Russian Navy in 2001. His relics are preserved in Sanaksar Monastery. He was also declared the patron saint of Russian nuclear-armed strategic bombers in 2005 by Patriarch Alexius II in the Cathedral of St. Theodore Ushakov.

Keywords: Theodore Ushakov, admiral, war, saint, Orthodox Church, tactics, naval, ships

NOTĂ

- 1 Universitatea „Ovidius” din Constanța.

Preot dr. Ștefan ZARĂ

Consilier cultural și comunicații media

† VARSANUFIE, ARHIEPISCOPUL RÂMNICULUI, ACEASTA ESTE VIAȚA VEȘNICĂ. STUDII DE GNOSEOLOGIE PATRISTICĂ

col. „Studia Academica”, vol. 2, Editura Praxis a Arhiepiscopiei Râmnicului, Râmnicu-Vâlcea, 2015

S-a susținut că gândirea creștină este tributară filosofiei grecești, că Sfinții Părinți și scriitorii bisericești doar au încreștinat filosofia greacă. Este adevărat că Sfinții Părinți au studiat în renumitele școli grecești, dar educația lor cărturărească a influențat doar partea formală, exterioară a gândirii lor, nu conținutul.

În ceea ce privește gnozeologia, teologie patristică se deosebește fundamental de filosofia grecească, aceasta punând accent pe cunoașterea personală în cunoașterea adevărului; adevărul nu este privit ca o noțiune abstractă, ci ca o persoană reală: „Eu sunt Calea, Adevărul și Viața” (Ioan 14, 6), mărturiște Mântuitorul Iisus Hristos.

Această problemă, a gnozeologiei în teologia patristică, este analizată cu o acrivie științifică exemplară de către Înaltpreasfințitul Părinte Varsanufie, în volumul *Aceasta este viața veșnică. Studii de gnozeologie patristică*, apărut în anul 2015, la Editura Praxis a Arhiepiscopiei Râmnicului, colecția „Studia Academica”.

Autorul accentuează în *Cuvântul înainte* că „Teologia patristică în integralitatea ei, ca aprofundare a Cuvântului lui Dumnezeu din Sfânta Scriptură, dezvoltă în chip lămurit coordonatele biblice ale învățaturii despre cunoașterea lui Dumnezeu ca realizându-se nu la nivel conceptual, ci la nivelul comuniunii personale: „Gustați și vedeți că bun este Domnul” (Psalm XXXIV, 8). Comuniunea omului cu Dumnezeu, adică părtășia la viața dumnezeiască, este izvor al cunoașterii lui Dumnezeu”¹. Dialogul continuu dintre om și Dumnezeu, ca Izvor al cunoașterii, este un permanent act chenotic al lui Dumnezeu; Dumnezeu Tatăl Se dăruiește pe Sine prin Fiul în Duhul Sfânt: „Dacă M-ați fi cunoscut pe Mine, și pe Tatăl Meu L-ați fi cunoscut [...]. Eu sunt într-un Tatăl Meu și voi în Mine și Eu în voi” (Ioan 14, 7; 20).

Întreaga scriere subliniază faptul că nefiind cunoașterea lui Dumnezeu o cunoaștere intelectuală, livrescă, ci experi-

erea Cuvântului în viața credinciosului, aceasta presupune un anumit efort din partea omului; numai după o anumită curățire a omului, după eliberarea lui de patimi, se poate ajunge către creșterea în cunoașterea lui Dumnezeu². Prin nevoință continuă și smerenie, omul ajunge la curățirea sufletului și

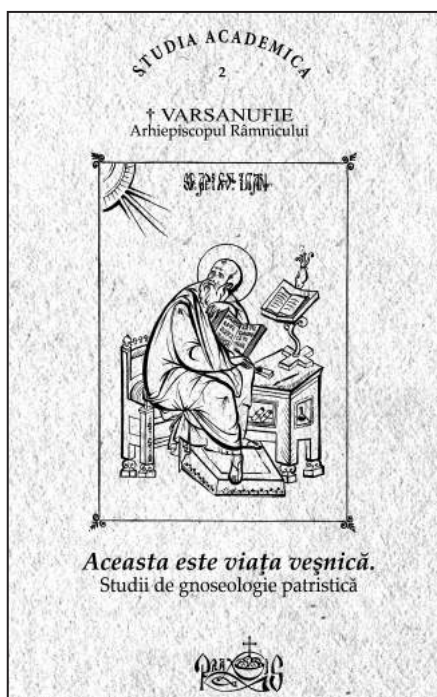
vederea lui Dumnezeu, ce aduce dreapta cunoaștere a lui Dumnezeu: „urcând cu smerenie la mintea viguroasă și ațintind ochiul inimii spre neobișnuita înțelegere a lucrurilor”³.

Volumul este împărțit în șapte capitole, fiecare dintre ele analizând învățătura despre cunoașterea lui Dumnezeu în scrierile anumitor Sfinți Părinți sau scriitori bisericești, precum: Sfântul Chiril al Alexandriei, Evagrie Ponticul, Sf. Maxim Mărturisitorul, Sf. Grigorie Palama, Sf. Grigorie de Nyssa.

Despătimirea omului, ca singură metodă de a-L cunoaște pe Dumnezeu, apare ca idee centrală în întregul volum: „După căderea omului în păcat și pierderea implicită a Cuvântului lui Dumnezeu din inima sa, omul a pierdut comunicarea paradisiacă pe care o avea cu Dumnezeu, putând să ajungă la o comunicare și comuniune adevărată cu Acesta, doar prin curățirea de patimi și împărtășirea de Cuvântul lui Dumnezeu

din Sfânta Scriptură, și mai cu seamă prin unirea cu Trupul euharistic al Mântuitorului Hristos. Altfel spus, Dumnezeu Se comunică pe Sine oamenilor prin Cuvântul Său din Sfânta Scriptură, dar mai ales prin unirea personală cu aceștia în Taina Sfintei Euharistii”⁴.

Volumul Înaltpreasfințitului Părinte Varsanufie, Arhiepiscopul Râmnicului, reprezintă o contribuție excepțională pentru teologia românească, lucrare foarte bine documentată, cu un aparat critic exhaustiv, întocmită cu meticulozitate și scrisă într-un stil academic. Acest tratat de gnozeologie patristică constituie o lucrare valoroasă și utilă atât pentru cercetarea patristică, cât și pentru cea dogmatică.

NOTE

1 † VARSANUFIE, Arhiepiscopul Râmnicului, *Aceasta este viața veșnică. Studii de gnozeologie patristică*, col. „Studia Academica”, vol. 2, Editura Praxis a Arhiepiscopiei Râmnicului, Râmnicu-Vâlcea, 2015, p. 5.

2 *Ibidem*.

3 Sfântul CHIRIL AL ALEXANDRIEI, Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan, II, 4, în col. «PSB», vol. 41, p. 214.

4 † VARSANUFIE, Arhiepiscopul Râmnicului, *Aceasta este viața veșnică...*, p. 5.

Preot Constantin OLARIU

†PREASFINȚITUL PĂRINTE EMILIAN LOVIȘTEANUL, ÎNFĂPTUIREA MISIUNII BISERICEȘTI ÎN PAROHIE ȘI MĂNĂSTIRE

Înfăptuirea misiunii bisericești în parohie și mănăstire, lucrare apărută la Editura Mitropolia Olteniei, descoperă preocuparea Preasfințitului Părinte Emilian Lovișteanul, din perspectiva slujirii episcopale și activității didactice, pentru cercetarea aprofundată a unor teme de teologie pastorală și de reflecție științifică asupra modului în care comunitățile religioase din parohie și mănăstire, din țară și străinătate, în perioadele în care le-a fost asigurată libertatea sau cea de prigoană, au căpătat prin experiența rugăciunii și slujirii semenilor „o altă dimensiune în fața lumii, a timpului, a veșniciei și a lui Dumnezeu Care le cuprinde pe toate”.

Istoria parohiilor și a mănăstirilor poate fi privită, pe de o parte, din perspectiva cronicilor, a modului în care a fost fixată în istoria terestră, din prezentarea aspectelor ce țin de manifestarea vocației creatoare a slujitorilor Bisericii care au contribuit la dezvoltarea artei, a implicării acestora în activitatea didactică și socială. Ca rezultat al cercetării istorice amintim capitolele „Parohia în istoria și spiritualitatea creștină-ortodoxă românească”, „Misiunea parohiei prin activități social-filantropice și educaționale” și „Patriarhul Nicodim și învățământul seminarial nemțean”.

Ceea ce oferă însă o perspectivă autentică istoriografiei bisericești rămâne experiența împărtășirii harului în viața omului în mod personal, dar și comunitar. De aceea, subliniază Preasfinția Sa: „pe parcursul celor zece capitole, am creionat drumul persoanei umane de la cunoaștere (a lui Dumnezeu, a Bisericii și a lucrării ei) la împlinire prin comuniune, de la fapte la înveșnicire, atât în viața parohiei, cât și în cea a mănăstirii”.

Cunoașterea, ca rezultat al modului în care S-a revelat

Sfânta Treime, ca experiență duhovnicească sau intelectuală, primită în diferite etape și împrejurări ale vieții, este tema centrală a primului capitol, „Cunoașterea teologică în practica misiunii bisericești”. Parcurgându-l, descoperim că „în pelerinajul vieții pământești, Dumnezeu și omul se caută reciproc, întâlnindu-se în Taină”. Un rol important în realizarea acestei întâlniri, îl conferă Preasfinția Sa paternității duhovnicești „ca dar și putere primită de la Hristos, Care are

nevoie de un *vas curat*, de o persoană vrednică pentru ca harul să lucreze spre folosul fiilor duhovnicești”. „Misiunea preotului este să transforme parohia și să-i ajute pe enoriași în înnoire spirituală, în transfigurare în lumini și sfinți ai Bisericii”, fapt pentru care reafirmă importanța slujirii liturgice și a misiunii sociale a preotului, într-o permanentă creștere duhovnicească a sa și a fiilor săi duhovnicești. Dezvoltată în jurul bisericii parohiale, sau mănăstirești, comunitatea religioasă devine „loc de mărturisire a Evangheliei de către clerici și credincioși, în tot timpul și cu toată ființa, cu credință puternică și dragoste nefățarnică”, comunitatea devine „Parohia între misiune și înveșnicire”, sau „Parohia – loc de mărturisire, comuniune și împărtășire din Sfintele Taine ale Bisericii”.

Societatea actuală însă este marcată, prin mass-media și publicitate, de forța limbajului care propune un consumism feroce și o serie de valori cu totul străine de Ortodoxie. Paradoxal, epoca nu este una a comuniunii, ci una a „comunicării”, „socializării” în ireal, ce determină de fapt criza socială care, la rândul ei, „este determinată de alte crize: economică, militară, politică, de criza familiei”. Preasfințitul Emilian ne propune, prin tema „Omul între criza socială și criza spirituală”, „să reflectăm ... la câteva aspecte privitoare la confruntarea omului contem-

poran cu criza socială, generatoare, responsabilă și influențată și ea de o pronunțată criză spirituală”, identificând ca remediu al acesteia deschiderea persoanei umane spre o comunicare reală în jurul unor teme de reflecție care prezintă experiența sănătoasă a comunității creștin ortodoxe și autentic românești, precum și implicarea reală în viața și misiunea parohiilor și a mănăstirilor. În cadrul comunității religioase, constatând că „de-a lungul veacurilor a funcționat o armonie”, comuniunea se realizează deopotrivă din virtuțile celor care participă la aceasta dar și din manifestări ale vieții curente care descoperă „duhul Ortodoxiei” prin comportamentul clericilor și mirenilor. Așezând preotul ca model de slujire și comportament pentru parohieni, Preasfinția Sa ne încredințează că „prin săvârșirea Sfintei Liturghii, a Sfintelor Slujbe, prin predică și cuvânt de învățătură, prin activități liturgice, cultural-educative și social-filantropice, preotul poate face din parohie un loc de mărturisire a Cuvântului lui Dumnezeu, o familie în comuniune de dragoste și un altar în care enoriașii să se împărtășească din Tainele Bisericii”.

„Misiunea parohiei și provocările ei în societatea românească modernă”, prezintă experiența implicării Bisericii Ortodoxe Române în dezvoltarea culturii românești, în conturarea și păstrarea identității naționale prin implicarea în realizarea unității statale, de păstrătoare a unității credinței ortodoxe – expresia unității Bisericii – care se manifestă prin unitatea ei în dogme, în cultul și în lucrarea ierarhiei săvârșitoare a tainelor și propovăduitoare a credinței în prezența lucrătoare a lui Hristos în Biserică, indiferent de provocările atee sau secularizante cu care se confruntă. Clerici și mireni au mărturisit în temnițe, așezându-L „pe Iisus Hristos în centrul vieții omenești și al societății, demonstrând că Biserica este o forță spirituală pe care nu o pot îngenunchea, chiar dacă se încearcă reducerea la tăcere a slujitorilor ei”.

În capitolul „Misiunea parohiei în contextul schimbărilor

sociale de astăzi” sunt prezentate aspecte privitoare la pastorația românilor ortodocși din străinătate, pastorația persoanelor bolnave, a celor dependente de alcool, de droguri, precum și a familiilor dezbinat.

„Misiunea mănăstirii într-o societate românească în schimbare”, descrie parohia și mănăstirea nu ca entități izolate una de cealaltă, ci într-o comuniune foarte strânsă, „sub aspectul activităților misionar pastorale și sociale”. „Credincioșii merg la mănăstiri, nu ca turiști, ci ca pelerini, ca oameni care caută dimensiunea cerească a vieții lor pământești”, iar monahii, „cu toate că s-au retras din lume pentru rugăciune, liniște și desăvârșire, totuși ei învață mulțimile de oameni ce vin la mănăstire, le slujesc și se roagă pentru sănătatea și mântuirea lor”. Pentru a sublinia comuniunea credincioșilor de enorie cu maicile și călugării din mănăstiri, Preasfinția Sa prezintă chipurile duhovnicești ale marilor duhovnici, păstrați în conștiința neamului ca oameni ai sfințeniei, dar și lucrarea misionară a mănăstirilor care în cadrul centrelor și așezămintelor pastorale construite în apropierea vetrelor de sihăstrie, organizează activități și tabere pentru copii și tineri, întâlniri cu teme duhovnicești, susțin activitățile sociale din spitale, penitenciare. Prin toate aceste exemple, suntem încredințați că „monahismul românesc cu resursele sale poate ajuta în continuare societatea românească în evoluția ei spirituală, de slujire a lui Dumnezeu și a oamenilor”.

În concluzie, „parcursul istoric al parohiei ca și comunitate creștină și al mănăstirii ca și comunitate monahală, valorifică Jertfa de pe Cruce și Învierea Mântuitorului Iisus Hristos, precum și prezența Sfântului Duh în Biserică [...]. Calea omului către Dumnezeu începe din parohie și se finalizează în Biserică, iar cultivarea virtuților teologice credința, dragostea și nădejdea dă sens existenței frumoase și plină de dor pentru viață”.

Dr. Irina-Alexandra SIMION¹

„ARMA CUVÂNTULUI”, REVISTA LUPTĂTORILOR NEAMULUI ȘI AI CRUCII, ÎNTRE ALBA IULIA ȘI BĂLȚI

Organ oficial al Episcopiei Militare, structură înființată în anul 1921², „Arma Cuvântului” a apărut lunar, din mai 1940, la Alba Iulia, până în luna mai 1944, fiind redactată de un comitet de preoți militari, sub patronajul P.S. Sale Episcop dr. Partenie Ciopron. Cele 48 de numere format 16-23 cm, 32 pagini, au pe prima copertă imaginea Catedralei Episcopiei Militare din Alba Iulia. Publicația, tipărită frecvent în numere duble, triple și chiar cvadruple, la Tipografiile „Alba” și „Sabin Solomon” din Alba Iulia și Tipografia Eparhială din Bălți, a

constituit „o remarcabilă cronică a participării la război a țării, armatei și a clerului. [...] Importante rămân încă articolele referitoare la sfințirea de biserici și reîncreștinarea celor potopiți de ateismul sovietic; la insulele de românism de dincolo de Nistru; la fapte creștinești ale românilor pe front (hrănirea populației nevoiașе, ajutorul la strânsul recoltei, repararea unor case etc.); la pericolul sectarismului, al masoneriei, al bolșevismului; vrednica pastorație a preoților militari pe front și în spitale; avansările în grad, acordarea de

ranguri și distincții bisericești; noutăți editoriale etc.”³.

Sumarul sumarelor „Armei Cuvântului”

Sub titlul „Începem”, în aprilie 1940, la Praznicul Sf. Vineri, episcopul Partenie Ciopron detalia argumentele lansării acestei publicații: „Încă din anul 1937, îndată după învestirea și instalarea noastră în scaunul de episcop militar, am anunțat printre altele, prin Pastorală dată către confesorii de garnizoane, că vom face să apară și o revistă ARMA CUVÂNTULUI care să fie organ oficial al Episcopiei Militare.

Evenimentele care s-au desfășurat de atunci și până azi, nu ne-au îngăduit să punem în aplicare făgăduința. Alte probleme de mai multă însemnătate au cerut să fie rezolvate cu precădere.

În primul loc a fost însăși situația clerului militar, a cărui existență în cadrele active ale oștirii era serios amenințată. Putem spune, fără să greșim, că clerul militar se găsea la o grea răspântie, iar despre o completare a locurilor vacante de preoți militari activi nu putea fi vorba.

Catedrala și reședința episcopală, rămase în urmă de tot, trebuiau puse negreșit și cât mai urgent într-o situație corespunzătoare.

Apoi, tipărirea de cărți religioase morale pentru ostași, calendare, ornate, antimise, cărți de ritual și alte obiecte de cult pentru Catedrală și bisericile militare etc. Toate trebuiau să aibă întâietate, așa apariția revistei a întârziat.

De asemenea, nici gospodăria internă de la reședința episcopală și mai ales problema mijloacelor de transport, care nu existau și fără de care nu se puteau face deplasările în interesul serviciului, nu puteau suferi amânare.

În sfârșit, cu ajutorul lui Dumnezeu și cu sprijinul oamenilor de bine, toate aceste lipsuri, dar absolut toate, au fost împlinite.

Astăzi, Catedrala și reședința episcopală cu toate atenasele lor sunt înzestrate cu personalul și mobilierul corespunzător, ca și celelalte Episcopii ortodoxe ale țării, iar cadrele active ale clerului militar au fost sporite cu 22 preoți căpitani, la care se vor adăuga, în cursul acestui an, încă 20 preoți, recrutați prin concursul ce-l vom fixa în curând.

Meritul acestor realizări revine exclusiv acelor care ne-au înțeles și ascultat păsurile făcute în interesul instituției, precum și acelor care ne-au urmat în acțiunea noastră hotărâtă.

Mulțumind lui Dumnezeu că ne-a ajutat și socotind că toate celelalte probleme cu caracter mai urgent au fost puse la punct, am hotărât să apară și revista Episcopiei Militare.

În paginile acestei reviste se vor trata îndeosebi clerul militar, rezultatele activității preoților precum și propuneri pentru viitor. De asemenea, se vor dezbate toate problemele care privesc fortificarea sufletească a ostașului român și se va încheia cu o cronică.

Cu aceste gânduri începem lucrul nostru la revista «Arma Cuvântului», rugând pe Dumnezeu să ne ajute să avem aceeași izbândă ca și în rezolvarea problemelor amintite”⁴.

În sumarul primului număr se regăsesc „Pastorală de Paști” și articolele „Hristos a înviat”, poezie de preot căpitan Ilie Deleanu⁵, „Să ne strângem rândurile” de protopop locotenent-colonel Ion Dăncilă, „De ce?...” de preot căpitan I. Deleanu, „Evocare” de protopop maior Gh. Georgescu, „Înviere și renaștere” de preot căpitan Gheorghe Secaș, „De Florii” de preot căpitan Ilie Deleanu, „Acțiunea creștină și națională în străjerie” de preot căpitan I. Croitoru, „Meditație” de G. Benescu, „Sectanții și apărarea națională” de preot căpitan S. Bulz, „Cărți” Redacția și preot maior Gh. Georgescu și „Cronica internă” de preot căpitan Gheorghe Secaș.

Numărul 2-3, corespunzător perioadei iunie-iulie 1940, include articolele „Doliul național” semnat Redacția, „Cu noi este Dumnezeu” de protopop Ioan Dăncilă, „8 iunie 1930-1940” de preot căpitan Alexandru Gâlea, „Eroii” de protopop locotenent-colonel Matei Popescu, „Pe zonă cu Arma Cuvântului” de preot militar Teodor Gheorghiu, „Porunca Vremii” de diacon Ernest Sârbru, „Ortodoxie și Regalitate” de preot căpitan Vasile Zaharia, „În fața vremurilor de izbășire” de preot căpitan Gheorghe Secaș, „Metoda activă cu ostașii” de preot maior Ilie Deleanu, „Pomenire” de Mircea Dem. Rădulescu⁶, „Preoți eroici ai neamului”⁷ de protopop maior Victor Păcuraru, „Omagiu M.S. Regelui”, „Cronica internă” semnată Redacția, preot maior P. Tănăsioiu și preot căpitan Gheorghe Secaș și „Cărți și reviste”, recenzii semnate Redacția, Constantin I. Paiu, G. Benescu și preot căpitan Gheorghe Secaș.

Nr. 4-5, aferent lunilor august și septembrie 1940, prezintă subiecte diverse tematic și profunde ca mesaj, precum „Trăiască Regele”, „Conducătorul Statului Român”, „Ardealul Răstignit”, „Suflet de ostaș și de Român adevărat” de prot. colonel Ioan Dăncilă, „Hristos, Rege, Patrie” de protopop locotenent-colonel M. Popescu, „Bietul om sub vreme” de G. Benescu, „Cultul Națiunii” de preot căpitan Gheorghe Secaș, „Între bine și rău” de preot căpitan Gheorghe Secaș, „Mustrea cugetului” de Z. Apostolescu, „Elogiul ordinii” de preot căpitan S. Boțocan, „Nădejdea noastră” de preot Miron Maier, „Din tezaurul ortodoxiei” de preot căpitan C. Axinte, „Alt suflet, altă conștiință” de Costache Paiu, „Cronica internă” de Redacția, prot. colonel Ioan Dăncilă, preot căpitan Gheorghe Secaș, preot căpitan Gheorghe Codreanu, confesorul garnizoanei Bârlad și preot căpitan de rezervă Grigore Tudose, confesorul garnizoanei Tecuci și „Cărți-Reviste”, recenzii semnate Redacția, preot căpitan C. Axinte, preot T. Totolici și preot căpitan Gheorghe Secaș.

Nr. 6-7 pe lunile octombrie-noiembrie 1940 nuanțează și accentuează tematic problematica specifică instituției. Astfel, în sumar regăsim articolele „Trei ani”, „Către slujitorii altarelor” (Apelul generalului Ion Antonescu, conducătorul

statului, către slujitorii tuturor altarelor românești), „Trei ani de rodnică păstorie” de protopop colonel Ioan Dăncilă, „Cine este ca Dumnezeu?” de preot căpitan Gheorghe Secaș, „Biserica și Armata” de preot C. Bântu, „Isbăvire” de Z. Apostoleanu, „Legea responsabilității” de preot căpitan Ș. Bulz, „Mărturii străine despre ostașul român” de preot căpitan D. Axinte, „Adevărata Evanghelie” de G.B., „Patronul legiunii” de Costache I. Paiu, „Frământă ușor” de Z. Apostoleanu, „Mărețe datorii ale vieții” de preot căpitan D. Daicovici, „Datoriile ceasului de față” de preot Al. Bardieru, „Tăria de caracter a ostașului și preotul militar” de preot căpitan B. Totoiescu, „Biserica Militară „Mihai Vodă” (textul Decretului-Lege nr. 3568 din 23 octombrie 1940 pentru trecerea bisericii „Mihai Vodă” din București în folosința și administrația Ministerului Apărării Naționale⁸), „Cronica internă” de preot colonel Ioan Dăncilă, preot căpitan Morar și preot căpitan Gheorghe Secaș, „Cronica externă” (Drumuri pastorale în lunile octombrie și noiembrie 1940 și Fapte creștinești ale ostașilor de pe zonă) de protopop colonel Ioan Dăncilă și preot Gheorghe Secaș și „Cărți-reviste” de preot căpitan D. Axinte și preot căpitan Gheorghe Secaș.

Ultimul nr. 8 pe decembrie 1940 reflectă în mod specific simbolistica și spiritul sărbătorilor de iarnă. „Pastorală” P.S. Sale dr. Partenie Ciopron, episcopul Armatei, către oștire, este urmată de „În prag de an nou”, cuvântul generalului Ion Antonescu, poezia „Noaptea sfântă” de Z. Apostoleanu și articolele „Misionarism în mijlocul trupei. Drumuri pastorale în luna decembrie” de protopop colonel Ioan Dăncilă, „Soarele dreptății” de preot căpitan Gheorghe Secaș, „Sfârșit de an trist și nădejdi bune de viitor” de preot căpitan Grigore Enăchescu, „Legătura între creștinism și obiceiurile de Crăciun” de preot căpitan Petrache Gr. Iliescu, „Corespondența ostașului și duhovnicia militară” de preot maior Tănăsioi, „1941, an al speranțelor” de Nicolae Boeriu, „Cronica internă” și „Cărți-reviste” de preot căpitan Gheorghe Secaș.

Primul număr pe anul 1941, corespunzător lunilor ianuarie și februarie, este deschis cu un editorial intitulat „Salvatorul Patriei”, dedicat generalului Ion Antonescu, urmat de articolele „Evanghelia și războiul” de preot iconom Corneliu M. Grumăzescu, „Așa era odată” de protopop colonel Ioan Dăncilă, „Cei patru profeți mari” de preot căpitan Gheorghe Secaș, „În lupta contra sectelor” de protoereu pr. Metodie Popescu, „Bucură-te, Fecioară” de Z. Apostolescu, „Minunate sunt lucrurile Tale, Doamne” de protopop maior Victor Păcuraru, „Mărturii străine despre ostașul român” de preot căpitan D.M. Axinte, „Pace Vouă” de Constantin I. Paiu, „Cultul șefilor” de preot căpitan I. Boțocan, „Imnul credinței” de preot maior Ilie Deleanu, „Cărți și reviste” de preot căpitan B.T.C.I.P.S.M. și „Cronica” de asistent preot căpitan S.M. și Costache I. Paiu.

În nr. 3-4 pe martie-aprilie 1941 regăsim „Pastorală de Paști” a P.S. Partenie Ciopron, episcop al Armatei și articolele „Evanghelia și războiul” de preot iconom Corneliu M. Grumăzescu, „Momente pastorale” de protopop colonel Ioan Dăncilă, „Profetul Isaia” de preot căpitan Gheorghe Secaș, „Problema războiului” de preot căpitan Gheorghe Marinescu, „Icoana Domnului” de Z. Apostoleanu, „Fericirile făcătoare de pace” de preot căpitan B. Totoiescu, „Mărturisirea lui Napoleon” de G. Benescu, „Conferințe și predici” de preot căpitan V. Zaharia, preot căpitan I. Botocan și Gheorghe Secaș, „Pro Patria, drumuri pastorale” de protopop colonel Ioan Dăncilă, „Cronica externă” semnată Redacția, „Cronica

externă” de preot Pavel Grosu și „Cărți-reviste”.

Numărul 5-7, corespunzător lunilor mai-iunie-iulie 1941, are un conținut diversificat tematic. Revista include articolele „Ziua Dreptății” semnat Redacția, „Jurământ ostășesc” de protopop colonel Ioan Dăncilă, „Trăiască România” de Lelița Catrina (reproducere din „Poporul Românesc”), „Fiul omului și soldații noștri” de preot iconom Corneliu M. Grumăzescu, „Suferință izbăvitoare” de preot căpitan Miron Ianculescu, „Profetul Ieremia” preot căpitan Gheorghe Secaș, „Basarabia” de diacon Costache Paiu, „Pe pământul Basarabilor” de preot căpitan Gheorghe Secaș, „Aportul Bisericii în lupta pentru eliberarea neamului” de preot căpitan Grigore Enăchescu, „Eroii” de preot căpitan N. Floroiu, „Apel către Națiune” de prof. Mihai Antonescu, vicepreședintele Consiliului de Miniștri, „Raport duhovnicesc” de preot căpitan Sofronie Bulz, „Camarazii germani” de preot căpitan Gheorghe Secaș, „Primii eroi” de econom C. Munteanu, „Mersul războiului sfânt” de diacon Costache I. Paiu, „Cronica internă”, „Cronica externă” și „Cărți, reviste”, semnate Redacția.

Nr. 8-9 pe lunile august și septembrie 1941 cuprinde articolele „Cu crucea pe pământul desrobii” de protopop colonel Ioan Dăncilă, „pentru sufletul Basarabiei” de preot căpitan Gheorghe Secaș, „Întoarcerea lui Saul”, versuri de prof. Z. Apostoleanu, „Martirii creștinismului și eroii neamului” de preot căpitan Grigore P. Iliescu, „Sporesc cadrele clerului militar” semnat Redacția, „Profetul Ezechiel” de preot Alexandru Bardieru, „Pisanie”, versuri de Octavian Goga, „Concepții etice în antichitate” de preot V. Bondrea, „Din lumea credinței” de G. Benescu, „Cronica internă” semnată Redacția și „Cărți-Reviste”, recenzate de preot Alexandru Bardieru, diacon Ernest Sârbu și Redacția.

Nr. 10-12, aferent lunilor octombrie-decembrie 1941, include, alături de „Pastorală de Crăciun” a P.S. Sa dr. Partenie Ciopron, articolele „Două generații, același suflet de erou” de protopop colonel Ioan Dăncilă, „Ilie Apetroaiei” de general N. Tib. Petrescu, „Al nostru ești” de preot căpitan Teodor Sărac, „Adâncata Bucovinei” de econom C. Munteanu, „În Ucraina pravoslavnică” de preot căpitan P. Nicolae, „Taina Crăciunului și taina creației” de diacon Costache I. Paiu, „Truda magilor” de preot M. Ianculescu, „Îndură-te Iisuse” de preot căpitan Teodor Sărac, „La căpătâiul ostașilor răniți” preot căpitan Sofronie Bulz, „Icoana de la Novo-Sevastopol” de preot căpitan D. Antonescu, „Profetul Daniil” de preot căpitan Gheorghe Secaș, „Abbas in castris” de medic maior N. Igna, „Atitudinea comunismului marxist față de religie” de preot căpitan N. Cernea, „Serbarea datinilor de Crăciun” de G. Benescu, „Gânduri la Botezul Mântuitorului” de I.V. Munteanu, „Cronica internă și bisericească” de preot căpitan S. Dascălu, Redacția și diacon Costache I. Paiu, „Cronica externă” de preot căpitan N. Cernea și preot căpitan Ștefan Burghilea și „Cărți și Reviste” de diacon Costache I. Paiu.

Nr. 1-2/ianuarie-martie 1942 al revistei a fost tipărit la Tipografia Eparhială din Bălți. În sumar sunt incluse „Spicuiuri din strădaniile P.S. Episcop al Armatei în actualul război” de protopop colonel Ioan Dăncilă, subinspectorul Clerului Militar, „Paștile 1942” de preot Teodor Sărac, „Pastorală de Sf. Paști către ostași” a P.S. Partenie Ciopron, „Sensul unor reveniri în masă la formele credinței”, de preot căpitan N. Cernea, „Rugă pentru bravii luptători” de preot căpitan Teodor Sărac, „Câteva vechi mărturii despre preoții militari” de preot Alexandru Bardieru, „Bucure-te, Mireasă, Pururea Fecioară”,

„Cronică internă” („Vizita dlui mareșal Antonescu în Basarabia”, „Parastasul și sfințirea Troiței la Regimentul 6 Vânători”, „Jurământul recruților din Capitală”, „Avansări” și „Adunarea națională de la București”) și „Cronica bisericească” de diacon Costache I. Paiu, „Cronica războiului” de preot căpitan Ion H. Popescu și „Cărți și reviste” de diacon Costache I. Paiu.

Numărul 4-6/aprilie-iunie 1942, tipărit la Tipografia Eparhială din Alba Iulia, include articolele „La răscrucea destinului” de protopop colonel Ioan Dăncilă, „Ereticul” de Artur Gorovei, „Omiletica predicii ostășești” de preot I. Mache, „Certitudinea victoriei noastre”, „Cronica internă”, „Comemorări” și „Cronica bisericească” de diacon Costache I. Paiu, „Cronica războiului” de preoții căpitani Nicolae Floroiu și Uda Marinescu, „Pagina Eroilor” de diacon Costache I. Paiu și preot căpitan Ștefan Burghilea și „Cărți și reviste” de preot căpitan D.M. Acsinte și diacon Costache I. Paiu.

Numărul 7-8/iulie-septembrie 1942 prezintă, sub semnătura Redacției, editorialul „Cinci ani”, cu referire la activitatea P.S. Dr. Partenie Ciopron, de la investirea sa în scaunul de episcop al Armatei și articolele „Mărturisirea noastră” de protopop colonel Ioan Dăncilă, „Prima înmormântare” de preot căpitan Uda Marinescu, „În pas cu armata dezrobitoare” de preot căpitan Gheorghe Nastase, „Ce-am văzut la Sevastopol” de preot căpitan Ioan H. Popescu, „Cu vânătorii de munte la Sevastopol” de preot Sextil S. Dascălu, „Suflet românesc... jertfă... dreptate” de preot căpitan Nicolae Petrache, „Macheronta” de diacon Costache I. Paiu, „Cronica internă”, „Cronica bisericească” și „Cronica războiului” de preot Ioan H. Popescu, „Pagina Eroilor” de protopop colonel Ioan Dăncilă și „Cărți și reviste” de diacon Costache I. Paiu, preot Alexandru Bardieru și preot căpitan Mircea Dimitriu.

Numărul 10-12/octombrie-decembrie 1942, tipărit la Tipografia Eparhială din Bălți, a inclus „Pastorală P.S. Dr. Partenie Ciopron, Episcopul Armatei, către Oștire, cu prilejul Sf. Sărbători ale Nașterii Domnului și Anul Nou 1943, transmisă prin preoții militari”, „Imperativele categorice ale anului 1943” de iconom stavrofor colonel Ioan Dăncilă, „Gânduri de Crăciun” de preot econom Iustin Deică, „Suflete de elită” de protopop colonel Ioan Dăncilă, „La Karasubasar, cruci de eroi” de preot căpitan Sextil I. Dascălu, „Istoricul Mănăstirii din Topy-Crimeea” de preot căpitan Grigore Enăchescu, „Vom învinge”, versuri de Eugen Calotescu, „Mormintele Huniazilor în Alba Iulia” de prof. Constantin Dumitrescu, „Betleemul” de diacon Costache I. Paiu, „Virtuțile românilor transnistrien” de preot David Croitoru, „Puterea religiei” de preot Gheorghe Armașu, „Rugă în Războiul Sfânt” de preot căpitan Sofronie Bulz, „Cronica internă”, semnată Redacția „Cronica bisericească” de preot Ioan H. Popescu, „Cronica războiului” de preot Gheorghe Misăilă și „Cărți și reviste” de diacon Costache I. Paiu.

Numărul 1-4/ianuarie-aprilie 1943, tipărit la Tipografia Eparhială din Bălți, a inclus „Pastorală de Paști” de Partenie Ciopron, „Învier”, versuri de I.U. Soricu, „Gânduri pentru Eroii Neamului” de Sofia St. Meteș, „Ostaș și boier de rasă pură” de protopop colonel Ioan Dăncilă, „Slujitorii altarului și războiul” de preot Alexandru Bardieru, „Rugăciune” de protopop colonel Ioan Dăncilă, „Biserica și Eroii Neamului” de preot econom Justin Deică, „Armata Română în răspântiile Neamului” de preot Grigore Enăchescu, „Închinare eroilor de la Stalingrad”, versuri de preot căpitan Sextil Dascălu, „Drumuri pastorale”, „Cronica frontului” de preot căpitan

Florea Pătroi, „Cărți și Reviste” de preot căpitan Gheorghe Nastase, „Preoți militari înaintați în grad” și „Distincții bisericești”.

În numărul 5-6/mai-iunie 1943, tipărit la aceeași Tipografie Eparhială din Bălți, se regăsesc „Exemple pilduitoare” de iconom stavrofor colonel Ioan Dăncilă, „Luptătorii Neamului și ai Crucii” de preot căpitan Nicolae Petrache, „Rugă de pe front” de preot căpitan Sextil S. Dascălu, „Lectură religioasă pentru ostași” de preot Alexandru Bardieru, „Scrisoare de pe front” de preot căpitan Sextil S. Dascălu, „Războiul și doctrina creștină” de preot căpitan Ioan H. Popescu, „Înainte pentru dezrobirea Neamului Românesc” de Porfirie Fală, „Morminte în Rusia” de preot căpitan Sextil Dascălu, „Să zicem toți din tot sufletul” de preot Alexandru Bardieru, „Gânduri de 10 Mai” de preot maior Gheorghe Marian, „Lacrimi de fericire” de preot căpitan Sextil Dascălu, „Prezent”, semnat Redacția, „Severitatea evanghelică” de diacon Costache I. Paiu, „Momente și drumuri pastorale” de preot căpitan Gheorghe Nastase și „Cărți și Reviste” de diacon Costache I. Paiu.

În numărul 7-8/iulie-septembrie 1943, tipărit la Tipografia Eparhială din Bălți, sunt incluse articolele „La răscrucea destinului” de iconom stavrofor colonel Ioan Dăncilă, „Aducere aminte”, poezie de preot căpitan Sextil S. Dascălu, „Din ordinul morților” de iconom stavrofor colonel Ioan Dăncilă, „Rugă”, poezie de preot căpitan Sextil S. Dascălu, „Se prăbușesc stejarii” de iconom stavrofor colonel Ioan Dăncilă, „Spre biruința creștină” de preot căpitan Sextil S. Dascălu, „Imnul camaraderiei” de preot căpitan I. Botocan, „Minunile și războiul” de preot Alexandru Bardieru, „Un erou: căpitan Marcoci Ioan” de preot căpitan Gheorghe Misăilă, „Trebuie să învingem și vom învinge” de Justinian Constantin Tașcă, „Eroul căpitan Cioacă Marin” de preot căpitan Nicolae Petrache, „Românii din Crimeea” de preot căpitan Ion H. Popescu, „Noi și slavii din Răsărit” de diacon Costache I. Paiu, „Prinos Eroilor Neamului” de preot maior Sofronie Bulz, „Vrednicia ostașului român” de preot căpitan Sextil S. Dascălu, „Oameni de treabă” de diacon Costache I. Paiu și „Cărți și Reviste” de preot căpitan Gheorghe Nastase.

Și numărul 10-12/octombrie-decembrie 1943, tipărit în continuare la Bălți, cuprinde „Pastorală P.S. Dr. Partenie Ciopron, Episcopul Armatei, către Oștire, cu prilejul Sf. Sărbători ale Nașterii Domnului și Anul Nou 1944, transmisă prin preoții militari”, „Un simbol al datoriei: generalul de armată Petre Dumitrescu” de iconom stavrofor colonel Ioan Dăncilă, „Troița” de preot căpitan Gheorghe Nastase, „Spre Vifleem, asemenea Magilor” de iconom stavrofor colonel Ioan Dăncilă, „Scrisul bisericesc și războiul Crucii” de preot B.Gr. Chelaru, „Iubi-te-voiu, Doamne, vârtutea mea” de preot Alexandru Bardieru, „Reconstituirea Sf. Sinod rus” de iconom stavrofor Corneliu M. Grumăzescu, „Scrisorile Sf. Vasile cel Mare” de preot căpitan Ion H. Popescu, „Biserica și Armata” de diacon Alexie Olescu, „O nouă confirmare a camaraderiei de arme româno-germane” de sergent t.r. Ștefan Crudu, „Biserica în slujba Unirii” de preot maior Sofronie Bulz, „Drumuri pastorale” de iconom stavrofor colonel Ioan Dăncilă și „Cărți și Reviste” de preot căpitan Costache I. Paiu.

Ultimul număr – 1-4/ianuarie-aprilie 1944, apărut la Tipografia Sabin Solomon din Alba Iulia, are în cuprins „Pastorală P.S. Dr. Partenie Ciopron, Episcopul Armatei, către Oștire, cu prilejul Sf. Sărbători ale Învierii Domnului din anul 1944, transmisă prin preoții militari”, „Duhovnicul ostașilor”

de preot N.V. Hodoroabă, profesor din Iași, fost confesor militar în Războiul din 1916-1918, „Idealul național pentru care trăim, luptăm și ne sacrificăm” de protopop colonel Ion Dăncilă, „Sufletul de aur al ostașului român” de preot căpitan Sextil S. Dascălu, „Metoda activă cu ostașii” de preot maior Ilie Deleanu, „Ce urmărește Rusia prin reînființarea Bisericii ortodoxe în U.R.S.S.” de preot căpitan Grigorie Enăchescu, „Emisiuni religioase la radio” de preot căpitan B. Totoiescu, „Problema mașinismului” de preot căpitan S. Coman, „Eroi

în legendă. Încă un erou tanchist: Căpitan Ion Cernea” de preot căpitan M.C., „Sentimentul creștinesc al milei” de preot căpitan S. Coman, „Chipul Domnului Iisus în pictura creștină” de preot căpitan D.M. Acsinte, „Impresionanta cuvântare a I.P.S. Mitropolit Nicolae Bălan”, „Cu prilejul alegerilor episcopale. Un gest de înaltă ținută morală și patriotică al Episcopului Ciopron al Armatei. De ce nu a candidat P.S. Dr. Ciopron la alegerile episcopale”⁹ și „Episcopul Armatei pe front”.

NOTE

1 Comandamentul Flotei Constanța.

2 La 23 aprilie 1921, Senatul României a adoptat cererea de prioritate în procedură de urgență a dezbaterii *Legii pentru organizarea clerului militar*, proiect legislativ în 12 articole, promotorii Legii fiind mitropolitul Pimen Georgescu și generalul Ioan Rășcanu, ministru de Război. Legea, adoptată de Senat pe 8 iulie 1921 și de Adunarea Deputaților pe 19 iulie 1921, a fost promulgată de Regele Ferdinand pe 20 iulie 1921, prin Înaltul Decret nr. 3378. Noua lege a intrat în vigoare după publicarea sa în „Monitorul Oficial” nr. 99 din 6 august 1921; Marius-Cătălin Mitrea „Episcopia Armatei Române – apostolat în slujba patriei”, în revista „Misiunea”, Anul I, nr. 1/2014, pp. 54-60.

3 Dan Gâju, „Istoria presei militare de la Cezar la Ceaușescu. Armata. Presa scrisă”, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2012, p. 438.

4 „Arma Cuvântului”, Anul I, nr. 1, mai 1940, pp. 1-2. La Biblioteca Academiei Române se află la „Periodice”, cota I 17606.

5 Pentru detalii, vezi Comandor dr. Marian Moșneagu, „Un pastor de suflete. Preotul locotenent-colonel Ilie Deleanu”, în revista „Misiunea”, Anul II, nr. 1(2)/2015, pp. 68-74.

6 Reproducere din ziarul „Universul”.

7 Sunt evocate figurile preoților Euthemie, supranumit Zelosul, „sufletul vremurilor lui Mihai Viteazul”, popa Stoica din Farcaș, Ilarion al Argeșului, Radu de la Celeiu, Balint din Munții Apuseni și arhimandritul Iustin Șerbănescu, cavaler al Ordinului „Mihai Viteazul”.

8 Pentru detalii, vezi drd. Gabriel Pătrașcu, „Biserica militară Mihai Vodă”, în revista „Misiunea”, Anul II, nr. 1(2)/2015, pp. 16-19.

9 „Moldova” din 28 ianuarie 1944.

Comandor (r) prof. dr. Aurel PENTELESCU

UN VALOROS INSTRUMENT PENTRU CERCETAREA ISTORIEI BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

La Editura Mega, Cluj-Napoca, a apărut recent lucrarea *Istoria Bisericii Ortodoxe Române (1859-1914). Bibliografie generală*, semnată de tânărul cercetător Ionuț-Constantin Petcu. *Cuvântul înainte* este semnat de profesorul universitar Alin Ciupală de la Facultatea de Istorie a Universității din București. De fapt, cum afirmă autorul, acest proiect a fost început în primăvara anului 2013 la inițiativa distinsului universitar, iar „colaborarea permanentă cu domnia sa a reprezentat cheia finalizării acestuia”.

În cele 241 pagini ale lucrării sunt incluse 2.391 titluri reperate de autor pe tema aleasă din vasta bibliografie consultată, faptul conferind volumului un loc unic în istoriografie. „Istoria Bisericii Ortodoxe Române între Unirea Principatelor și izbucnirea Primului Război Mondial – notează profesorul Alin Ciupală în *Cuvântul înainte* – ne este oferită într-o manieră sintetică în paginile de față”. Pentru a adăuga semnificativ: „Parcursul bibliografiei ne arată în ce măsură

subiectul a fost frecventat, ce s-a scris până acum și, poate cel mai important aspect, *ce se mai poate scrie* (s.n.)”.

Volumul este alcătuit din patru mari capitole: *Izvoare editate; Legislație; Personalități; Lucrări speciale și generale*. La rândul lor, primele trei capitole sunt împărțite în câte patru subcapitole: *Principatele Unite/Regatul României; Transilvania; Basarabia și Bucovina; Români la sud de Dunăre*. Autorul argumentează în acest sens: „Raționamentul acestei divideri a stat în *unicitatea* (s.n.) Bisericii Ortodoxe din fiecare provincie sau regiune, ce a avut un parcurs particular și o istorie aparte, fără a nega punctele de legătură înainte de unificarea bisericească în cadrul Bisericii Ortodoxe Române” (cf. *Notă asupra ediției*, pp. 9-10).

Totodată, autorul ne asigură că travaliul prestat pentru notificarea celor 2.391 de titluri a necesitat explorarea a „aproximativ 90% din totalul titlurilor privitoare la istoria ortodoxiei românești din perioada 1859-1914 existente

în fondul bibliotecilor publice române, atât în cel de carte, cât și în cel de periodice”, fapt cu totul meritoriu, demn de semnalat, precizând, în acest sens, că volumul *Istoria Bisericii Ortodoxe Române (1859-1914). Bibliografie generală* „pune în fața istoricului titluri, din fondul de carte sau de periodice, apărute atât sub auspiciile Bisericii, cât și din afara acesteia”.

Deosebit este capitolul *Izvoare edite*, care include 730 de titluri, o adevărată panoramă istorică a Bisericii Ortodoxe, grupate pe provinciile istorice mai sus amintite: 579 titluri pentru *Principatele Unite/Regatul României* ș.a.m.d., ordonate alfabetic (autori și lucrări) în cadrul fiecăruia din cele patru secțiuni/subcapitole.

La capitolul al doilea, *Legislație*, autorul notifică un total de 61 acte normative (legi, colecție de legi, proiecte de legi, regulamente etc.), inclusiv autorii unora dintre acestea (Andrei Șaguna, Nifon Rusăilă, ș.a.), distribuite, la fel, pe secțiuni/subcapitole: 41 (de la 731 la 771 din totalul de 2.391) pentru *Principatele Unite/Regatul României* ș.a.m.d. În context, gândim cât de interesantă și extrem de utilă ar fi, numai pe această temă, dar și pe celelalte teme, notificarea bibliografică pe segmentul de timp 1914-1948, adică de la izbucnirea Primului Război Mondial până la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial și instituționalizarea regimului comunist ateu în România, cu suita actelor normative privitoare la unificarea Bisericii Ortodoxe după Marea Unire din anul 1918 și ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rangul de Patriarhie, în 1925.

Fără îndoială, capitolul cel mai „captivant” din punctul de vedere al lecturii curente, dar mai ales al celei specializate, este al treilea, privitor la *Personalități*. Este vorba doar de personalități bisericești, notificate, la fel, alfabetic (numele, prenumele, anul nașterii, anul morții), în cadrul

celor patru secțiuni/subcapitole. Au fost notificate în total 161 personalități: 80 personalități pentru *Principatele Unite/Regatul României*, cu un total de 482 de lucrări (de la 792 la 1.273) ș.a.m.d. Sunt personalități care adună sub notificarea lor un număr impresionant de titluri despre viața și activitatea lor, fapt ce denotă, fără îndoială, prestigiul și impor-

tanța lor ca slujitori ai Bisericii. Vom da câteva exemple, astfel: Șaguna, Andrei (1808-1873), Mitropolit al Ardealului, canonizat sfânt (recent): 237 titluri (de la 1.527 la 1.763 din totalul de 2.391); Ștefănescu, Melchisedec (1823-1892), Episcop al Romanului, membru titular al Academiei Române: 78 titluri (de la 1.167 la 1.244 din totalul de 2.391); Rusăilă, Nifon (1789-1875), Mitropolitul Ungrovlahiei: 16 titluri (de la 1.118 la 1.131 din totalul de 2.391); Mețianu, Ioan (1828-1916), Mitropolitul Ardealului: 31 titluri (de la 1.399 la 1.429 din totalul de 2.391) ș.a.m.d.

Ultimul capitol al lucrării, al patrulea, *Lucrări speciale și generale*, include 518 titluri (de la 1.873 la 2.391), care oferă (titluri de volume, lucrări de autor, studii și articole) o mare varietate de aspecte investigate sub raport științific atât de autori bisericești, cât și de autori laici, fie

pe segmentul de timp 1859-1914, fie conexe problematicii cercetate de către aceștia.

Se poate conchide, citind chiar pe autor, că lucrarea *Istoria Bisericii Ortodoxe Române (1859-1914). Bibliografie generală*, semnată de Ionuț-Constantin Petcu, oferă „cercetătorilor o bibliografie istorică, un instrument de documentare și informare amplu”, care, adăugăm noi, constituie, prin modul cum a fost proiectată și realizată o importantă realizare (instrument de lucru) în istoriografie pe tema aleasă, spre cinstea și admirația autorului, tânăr cercetător.

Dr. Teodora GIURGIU

SIMPOZIONUL ȘTIINȚIFIC NAȚIONAL „BISERICA ORTODOXĂ ȘI ARMATA ROMÂNIEI. TRADIȚIILE CONLUCRĂRII”. Ediția a IV-a

Sâmbătă, 27 iunie 2015, la Centrul Eparhial al Arhiepiscopiei Râmnicului a avut loc Simpozionul științific național cu tema *Biserica Ortodoxă și Armata României. Tradițiile conlucrării*. În cuvântul de deschidere Înaltpreasfințitul Părinte Varсануфие, arhiepiscopul Râmnicului, a binecuvântat lucrările și a subliniat legătura strânsă dintre cele două instituții importante ale țării noastre, Biserica Ortodoxă și Armata.

Activitatea, coordonată de prof. univ. dr. Valentin Ciorbea, de la Universitatea „Ovidius” Constanța și membru asociat al Academiei Oamenilor de Știință din România, a avut ca distinși invitați ministrul secretar de stat și membru al Colegiului Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității lect. univ. dr. Florian Bichir, Preasfințitul Părinte Emilian Lovișteanu, episcop vicar al Arhiepiscopiei Râmnicului și comandorul dr. Marian Moșneagu, șeful Serviciului Istoric al Armatei.

Comandorul dr. Marian Moșneagu, redactorul-șef al revistei „Misiunea”, a prezentat numărul doi al publicației

anuale a Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu” cu sediul la Mănăstirea Dintr-un Lemn, care apare sub egida Arhiepiscopiei Râmnicului și a Academiei Oamenilor de Știință din România.

În cadrul simpozionului, au avut scurte intervenții de prezentare a studiilor și articolelor publicate în paginile revistei: maica stareță stavroforă Emanuela Oprea, maica Tecla Fuiogă – *Pagini din istoria Mănăstirii Dintr-un Lemn (II): Icoana Făcătoare de Minuni a Maicii Domnului, puterea transfiguratoare*; prof. Cornelia Ghinea – *Bisericile militare din Oradea în perioada interbelică*; prof. univ. dr. Valentin Ciorbea – *Mitropolia Olteniei – Primul an de istorie (21 decembrie 1939-21 decembrie 1940) – într-un memoriu al I.P.S. Nifon Criveanu*; dr. Marian Nencescu – *Bisericile oropsite ale Transnistriei*; Emilian Lovișteanu, episcop vicar al Arhiepiscopiei Râmnicului – *Arhiepiscopia Iașilor: aspecte din Primul Război Mondial (1916-1918)*; comandorul (r) prof. dr. Aurel Pente-

Ilescu – *Preotul iconom stavrofor Constantin Nazarie (1865-1926), șeful Serviciului Religios al Armatei Române în războiul pentru întregirea neamului*; lect. univ. dr. Florian Bichir – *Viața neromanțată a primului mitropolit stilist, Galaction Cordun*; comandorul dr. Marian Moșneagu – *Un păstor de suflete. Preotul locotenent-colonel Ilie Deleanu*; dr. Alin Spânu – *Generalul Paul Teodorescu în jurnalul lui Victor Slăvescu (1937)*; dr. Cornel Țucă – *„Răsplată” pentru un erou: contraamiralul Pompiliu-Ion-Horia Macellariu*; preotul Constantin Olariu – *Prigoana comunistă împotriva contraamiralului Horia Macellariu*; dr. Luminița Giurgiu – *Căpitanul-preot Nicolae Murea – confesorul garnizoanei Chișinău*; dr. Teodora Giurgiu – *Locotenent-colonelul preot Petre Chirea – confesorul garnizoanei Turnu Măgurele*; preot dr. Laurențiu Rădoi – *Chipuri de preoți vâlceni în Primul Război Mondial (1916-1918)*.

În cuprinsul revistei se regăsesc informații de interes referitoare la așezămintele monahale și lăcașe de cult, armata și biserica în conștiința neamului românesc, personalități militare și ecleziastice, eroi și martiri ai neamului, recenzii de carte, cât și prezentarea simpozionului care a avut loc în zilele de 27-29 iunie 2014, la Mănăstirea Dintr-un Lemn.

Semnalăm în continuare următoarele titluri ale articolelor care apar în numărul doi al revistei: locotenent-comandor ing. Mihai Egorov – *Interviu cu Înaltpreasfințitul Părinte Teofan, Arhiepiscopul Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Bucovinei*; profesor dr. Vasile Mărculeț – *Organizare ecleziastică de rit răsăritean în regiunile extracarpatiche în prima jumă-*

tate a secolului al XIII-lea; drd. Gabriel Pătrașcu – *Biserica militară „Mihai Vodă”*; Dumitru Manolache – *Misterioasa curte brâncovenească de la Obilești*; prof. univ. dr. Ion Giurcă – *Biserica și armata, loc și rol în realizarea unirii principatelor în anul 1859*; preotul lect. univ. dr. Sergiu-Grigore Popescu – *Aspecte privind contribuția bisericii din Oltenia la Războiul de Independență. Sprijinul pentru spitalele înființate în timpul campaniei din 1877-1878 în dreapta Oltului*; dr. Lucian Dindirică – *O filă de istorie ecleziastică românească: Mitropolitul Nifon Criveanu*; maior dr. Milyan Milkič – *Preoții în misiunile militare ale guvernului sârb (1916-1920)*; asist. univ. dr. protosinghel Maxim Vlad – *Martiriul creștin, cu o privire specială asupra soldaților martiri din primele secole creștine*; drd. Ionela Zaharia – *Clerul militar român din Austro-Ungaria (1914-1918)*; colonelul (r) Remus Macovei – *Eroii germani din localitatea Mihail Kogălniceanu jertfiți în Armata Română pe timpul Primului Război Mondial*; prof. univ. dr. Petre Țurlea – *Transilvania de nord-est sub teroare maghiară. Documente noi*.

În sala au fost prezenți reprezentanți ai Statului Major al Forțelor Aeriene și Statului Major al Forțelor Navale, Muzeului Marinei Române – căpitan-comandorul Marius Rohart și dr. Andreea Atanasiu-Croitoru, Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității – dr. Silviu Moldovan, preoți, maici, istorici, profesori și cercetători.

Duminică, 28 iunie, Înaltpreasfințitul Părinte Varsanufie a oficiat la Mănăstirea Dintr-un Lemn Sfânta Liturghie și o slujbă de pomenire în memoria generalului Paul Teodorescu.

MISIUNEA

Revista Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu”

Director fondator:
Prof.univ.dr. **Valentin Ciorbea**
valentinciorbea@yahoo.com
Colegiul de redacție:
Redactor-șef – comandor dr. **Marian Moșneagu**
mosneagu_marian@yahoo.com
Redactor – Pr.dr. **Ștefan Zără**
Redactor – Pr. dr. **Laurențiu Rădoi**
Secretar de redacție – dr. **Teodora Giurgiu**
teodora.giurgiu@gmail.com

Colaborator permanent: **Dumitru Manolache** – ziarist
Adresa redacției:
Mănăstirea Dintr-un Lemn - Comuna Frâncești, județul Vâlcea,
cod 247195 - e-mail: revista.misiunea@yahoo.ro
Coperta I
Biserița Mănăstirii Dintr-un Lemn și Generalul Adjutant Paul Teodorescu
Coperta IV
Participanții la Simpozionul național „Biserica Ortodoxă și Armata
României – Tradițiile conlucrării”, Ediția a IV-a, 27 iunie 2015 -
Arhiepiscopia Râmnicului
ISSN 2360 – 4190 ISSN-L 2360 – 4190

Tehnoredactare:
Raluca Buzoianu
Tiparul executat la:
SC INFCON SA - 0241 580 527

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor revine în
exclusivitate semnatarilor acestora. Manuscrisele nu se înapoiază.
Reproducerea articolelor sau a documentelor publicate este permisă
numai cu indicarea autorului articolului și a titlaturii revistei.

Cuprins

Înaltpreasfințitul Părinte VARSANUFIE Arhiepiscopul Râmnicului BISERICA ȘI ARMATA, ÎMPREUNĂ ÎN ACEEAȘI MISIUNE.....	3	SPIRITUALE.....	111
Lieutenant-colonel dr. Miljan MILKIĆ SOME ASPECTS OF SERBIAN CULTURAL AND RELIGIOUS HERITAGE 1916-1918.....	4	Dumitru MANOLACHE IN, PIN ȘI RIM – UCENICII SFÂNTULUI ANDREI CARE ÎȘI CER ÎNTOARCEREA ÎN ISTORIE	115
Comandor (rtg) prof. dr. Aurel PENTELESCU Ionuț-Constantin PETCU PRO MEMORIA: 120 ANI DE LA NAȘTEREA EPISCOPULUI DR. PARTENIE CIOPRON (1896-2016).....	10	Dr. Vasile MĂRCULEȚ MARTIRII MILITARI DE LA DUNĂREA DE JOS DIN SECOLUL AL IV-LEA ȘI CONTEXTUL PĂTIMIRII LOR	120
Dr. Alin SPĂNU GENERALUL PAUL TEODORESCU ÎN JURNALUL LUI VICTOR SLĂVESCU (1938)	15	Radu Ștefan Vergatti MARIA PUIA - „PĂDUREANCA” O EROINĂ UITATĂ ÎN FĂURIREA ROMÂNIEI MARI.....	130
Prof. univ. dr. Valentin CIORBEA Dr. Alin SPĂNU ARMATA ROMÂNĂ ÎN CAMPANIA DIN VEST (24 AUGUST 1944-12 MAI 1945) – EVALUAREA GENERALULUI PAUL TEODORESCU.....	19	Dr. Laurențiu BATIN VALEA VASERULUI ȘI CIMITIRUL MILITAR GERMAN „MIRAJ” DIN MARAMUREȘ	135
Lect. univ. dr. Florian BICHIR PĂRINTELE STĂNILAOE ȘI SECURITATEA: „NU VREAU SĂ FAC RĂU LA NIMENI”	28	Colonel (r) Remus MACOVEI SĂRBĂTORIREA ZILEI EROILOR ÎN PERIOADA INTERBELICĂ.....	141
Dr. Luminița GIURGIU NOI INFORMAȚII DESPRE REABILITAREA MĂNĂSTIRII DINTR-UN LEMN (1943-1944)	31	†Dr. EMILIAN LOVIȘTEANUL Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Râmnicului MONAHISMUL CREȘTIN DIN MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI PRIMUL RĂZBOI MONDIAL	144
Preot drd. Constantin MĂNESCU PAMFIL ȘEICARU, CTITOR AL MĂNĂSTIRII „SFÂNTA ANA” DIN ORȘOVA	37	Prof. univ. dr. Ion GIURCĂ PREGĂTIREA PREOȚILOR ÎN VEDEREA INTRĂRII ÎN RĂZBOIUL DE ÎNTREGIRE.....	147
Preot dr. Laurențiu RĂDOI PARTICIPAREA BISERICII VÂLCENE LA LUPTELE NAȚIONALE ȘI SOCIALE ALE POPORULUI ROMÂN ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA.....	42	Drd. Ionela ZAHARIA PREOȚII MILITARI ROMÂNI DIN AUSTRO-UNGARIA ȘI INTRAREA ÎN MARELE RĂZBOI A ROMÂNIEI	150
Dr. Teodora GIURGIU BISERICA, ȘCOALA ȘI ARMATA ÎN CONCEPȚIA PREOTULUI CĂPITAN GHEORGHE ROȘCA	51	Prof. dr. Cornel MĂRCULESCU DATORIE ȘI CREDINȚĂ: PREOȚI MILITARI DÂMBOVIȚENI ÎN VÂLTORAREA PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL (1916-1918)	156
Drd. Gabriel-George PĂTRAȘCU ÎNDATORIRILE PREOȚILOR MILITARI ÎN TIMP DE PACE ȘI ÎN TIMP DE RĂZBOI	55	Felicia ȚUCĂ Dr. Cornel ȚUCĂ LOCOTENENT-COLONELUL GRIGORE VASILESCU ȘI DEZERTAREA COLONELULUI ALEXANDRU STURDZA (23 IANUARIE/5 FEBRUARIE 1917).....	165
Comandor dr. Marian MOȘNEAGU CEA MAI PUTERNICĂ ARMĂ DIN LUME	64	Preot Adrian Lucian SCĂRLĂTESCU JURNALUL SOLDATULUI DE LA BUIEȘTI – IALOMIȚA	175
Colonel (r) dr. Alexandru BUCUR UN IMPORTANT BIOGRAF TRANSILVĂNEAN. CAPELANUL SAVA POPOVICI SĂVOIU (1818-1906) ..	70	Locotenent-colonel (rtg) Ion TĂNASE DUMNEZEU SE AFLĂ ÎN INIMA CELUI CARE CREDE ÎN EL.....	177
Comandor (rtg) Gheorghe VARTIC ARHIEREUL NARCIS CREȚULESCU, UN ÎMPĂTIMIT IUBITOR AL ISTORIEI	76	Asist. univ. dr. protosinghel Maxim VLAD UN MARINAR SFÂNT DE LA CUMPĂNA SEC. XVIII-XIX – AMIRALUL TEODOR UȘAKOV	181
Radu PETRESCU-MUSCEL DATORIE ȘI CREDINȚĂ: PREOȚI MUSCELENI, FĂURITORI AI ROMÂNIEI MARI.....	84	Preot dr. Ștefan ZARĂ Consilier cultural și comunicații media † VARSANUFIE, ARHIEPISCOPUL RÂMNICULUI, ACEASTA ESTE VIAȚA VEȘNICĂ. STUDII DE GNOSEOLOGIE PATRISTICĂ.....	185
Prof. Cornelia GHINEA OMAGIU PĂRINTELUI COLONEL GHEORGHE BARBU	91	Preot Constantin OLARIU †PREASFINȚITUL PĂRINTE EMILIAN LOVIȘTEANUL, ÎNFĂPTUIREA MISIUNII BISERICEȘTI ÎN PAROHIE ȘI MĂNĂSTIRE.....	186
Colonel Adrian GRIGORE COLONELUL PREOT GRECO-CATOLIC GAVRILĂ FILIMON – CONFESORUL GARNIZONEI CLUJ	95	Dr. Irina-Alexandra SIMION „ARMA CUVÂNTULUI”, REVISTA LUPTĂTORILOR NEAMULUI ȘI AI CRUCII, ÎNTRE ALBA IULIA ȘI BĂLȚI	187
Daniela-Liliana PĂTRAȘCU Dr. Dumitru-Valentin PĂTRAȘCU ARHIDIACONUL ȘI PROFESORUL DR. CONSTANTIN V. DĂNĂU (1889-1980)	99	Comandor (r) prof. dr. Aurel PENTELESCU UN VALOROS INSTRUMENT PENTRU CERCETAREA ISTORIEI BISERICII ORTODOXE ROMÂNE.....	191
Comandor (rtg) prof. dr. Aurel PENTELESCU Ionuț-Constantin PETCU PREOTUL ORTODOX ROMÂN IOAN DÂNCILĂ (1889-1983) ÎN ARMATA AUSTRO- UNGARĂ ÎN ANII 1915-1918	105	Dr. Teodora GIURGIU SIMPOZIONUL ȘTIINȚIFIC NAȚIONAL „BISERICA ORTODOXĂ ȘI ARMATA ROMÂNIEI. TRADIȚIILE CONLUCRĂRII. EDIȚIA A IV-A	193
Dr. Silviu B. MOLDOVAN PĂRINTELE DIMITRIE BEJAN, DE PE FRONTUL DIN EST PE FRONTUL NEVĂZUT AL LUPTEI			